

שבוע פרשת יתרו

(20 – 26 January 19)

י"ד – כ' שבט תשנ"ט

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲרוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יֵשֶׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵני אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקֹשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אֲמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימני החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתוור או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מוכור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסֹדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבנה תהלות להשיי שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֲרֹן
 כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאִי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה: ו עָנְנִי בַמֶּרְחֶב יְהוָה:
 ז יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ח יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְשִׁנְאִי: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
 מִבְּמַחַב בָּאָדָם: י טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּמַחַב בְּנִדְיָכִים: יא כָּל־גּוֹיִם סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְּבוּנִי
 גַּם־סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג סִבְּבוּנִי כַדְבָרִים דַּעֲכוּ כְּאִשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יד דַּחַח
 דַּחִיתָנִי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יו עָזַר וְזָמַרְתָּ יְהוָה וַיהוָה לִי לִישׁוּעָה: יז קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוֹעָה בְּאֶהֱלִי צְדִיקִים
 יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יח יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יט לֹא־אֲמֹת בִּירְאָחֶיהָ וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
 יְהוָה: כ יִסַּר יִסְרָנִי יְהוָה לְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי: כא פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹרָה יְהוָה: כב זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
 צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כג אֲוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: כד אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
 כה מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: כו זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ: כז אֲנִי
 יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָה נָא: כח בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כט אֵל |
 יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבָתִים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ככ אֵלִי אַתָּה וְאֲוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ
 לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשכ"ב
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
 מו"ה אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אודות יום הולדת שלו.

ובדאי ינהג במנהג אנ"ש בזמן האחרון ביום ההולדת. ויה"ר מהשי"ת שתהי' שנת הצלחה
 אצלו הן בגשמיות והן ברוחניות ויוסיף בלימוד התורה וקיום מצוות מתוך הרחבה - ובהן לכל לראש,
 כמובן, מצוה אשר צ"ל בה זהיר (ובמילא, גם מאיר - ועיין ס' השיחות [קץ הי"ש] ע' כב) טפח, הנהלת
 ק"ק דילי.

בברכה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת מגילה	רכט
ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג) מסכת חולין עם ביאורים	כד
ג) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה	מדף נד עד דף ס	רל
ה) ליל ב' פרשת יתרו, ט"ו בשבט ה'תשכ"ט		
ד) מאמר ד"ה ומשה נגש אל הערפל		
שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט ה'תשכ"ה		יד
ה) שיחת שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט ה'תשכ"ה	כב	
ו) משיחות יום ה' פרשת בשלח, י"א שבט ושי"פ בשלח, ...		
שבת שירה, י"ג שבט ה'תשנ"ב	כז	
ז) משיחות חמשה עשר בשבט ה'תשנ"ב	לה	
ח) שיחת יום ג' פ' יתרו, ט"ז שבט ה'תשנ"ב	מב	
ט) משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט ה'תשנ"ב	מז	
י) לקוטי-שיחות פרשת יתרו כרך טז	נו	
יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל		
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	סג	
יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו	סו	
יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת יתרו	סז	
יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו	צב	
טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)		
לשבוע פרשת יתרו	צג	
טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו	קא	
יז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קד	
שיעורי רמב"ם		
יח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו	קז	
יט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו	קפו	
כ) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו	רטו	
כא) נביאים וכתובים		
ירמיה פרק ח, איכה פרק א	רכא	
כב) משיניות – מסכת בבא מציעא		
ביאור קהתי	רכג	
כג) תורת רבותינו נשיאי חב"ד:		
כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כה	
אדמו"ר הזקן	רס	
כו) שולחן ערוך הלכות נטילת ידיים		
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסא	
כז) תורה אור ד"ה משה ידבר		
אדמו"ר הזקן	רסג	
כח) שערי תשובה		
אדמו"ר האמצעי	רסט	
כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך		
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רעא	
ל) תורת שמואל תרל"ב		
אדמו"ר מוהר"ש	ערב	
לא) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב		
אדמו"ר מוהרש"ב	רעג	
לב) ספר המאמרים – קונטרסים		
אדמו"ר מוהרי"צ	ערה	
לג) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק		
אדמו"ר מוהרי"צ	רעו	
לד) אגרות קודש		
אדמו"ר מוהרי"צ	רעז	
לה) חומש לקריאה בציבור	רעח	
לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפד	
לז) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו	רפו	
לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר ב'שיר השירים' - הקדוש-ברוך-הוא אומר לכנסת ישראל:

2 **באתי לגני אחתי כלה¹, ומביא בעל ההלוא' הרבי הרי"צ**

3 שנסתלק ביום י"ד שבט, בשנת תש"י (**במאמר** דיבור המתחיל 'באתי לגני

4 אחותי כלה' **שנתן ללמד ביום ההלוא' שלו²** בשנת תש"י, הרבי

5 הרי"צ מסר מאמר לפרסום ליום י"ד

6 שבט, יום ההסתלקות של סבתו

7 הרבנית הצדקנית מרת רבקה (נסתלקה

8 בשנת תרע"ד), ולאחר מכן הוא עצמו

9 הסתלק ביום זה והמאמר הופיע

10 למעשה ליום הסתלקותו) ובמאמר זה

11 מביא הרבי הרי"צ את **הפירוש³**

12 הבא לפסוק 'באתי לגני אחותי כלה':

13 **"לגני" לגנוני, למקום**

14 ההתייחדות שלי, **למקום שהיה**

15 **עקרי עיקר גילוי האלוקות והשראת**

16 **השכינה בעולם בתחלה, בעת**

17 **בראת העולם, דעקר שכינה**

18 **בתחתונים היתה, בתחילת**

19 **הבריאה עיקר השראת השכינה היה**

20 **'בתחתונים', למטה בעולם הזה שהוא**

21 **העולם התחתון ביותר, ואחר-כך**

22 **הנה מפני סבות בגלל חטא עץ**

23 **הדעת וחטאים נוספים שהיו בדרות**

24 **הבאים, עלתה ונסתלקה**

25 **השכינה ממטה מהעולם הזה**

26 **למעלה, לעולמות העליונים, עד**

27 **לרקיע השביעי ואחר-כך בדרות**

28 **הבאים על-ידי שבועה צדיקים**

29 **החל מאברהם אבינו עד משה רבנו**

30 **(אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת,**

31 **עמרם, משה) שהמשיכוה את**

32 **השכינה, לרדת ולהתגלות, ירדה**

33 **השכינה מלמעלה למטה, עד**

34 **שבא משה רבנו, הצדיק השביעי**

35 **מאברהם אבינו כל השביעין**

36 **חביבין⁴, והורידה את השכינה**

37 **מרקיע הראשון לשם ירדה**

38 **כתוצאה ממעשיהם של ששת הצדיקים**

39 **שקדמו לו לארץ, שזה השראת**

40 **השכינה בארץ, כפי שהיה בתחילת**

41 **הבריאה, היה במתן-תורה, כמו**

42 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

בס"ד. ליל ב' פרשת יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **באתי לגני אחתי כלה¹, ומביא בעל ההלוא'**

2 (**במאמר** שנתן ללמד ביום ההלוא'

3 **שלו²) הפירוש³: "לגני" לגנוני, למקום שהיה**

4 **עקרי בתחלה, דעקר שכינה בתחתונים היתה,**

5 **ואחר-כך הנה מפני סבות עלתה ונסתלקה**

6 **השכינה ממטה למעלה, ואחר-כך על-ידי**

7 **שבועה צדיקים שהמשיכוה, ירדה מלמעלה**

8 **למטה, עד שבא משה רבנו, כל השביעין**

9 **חביבין⁴, והורידה מרקיע הראשון לארץ, שזה**

10 **היה במתן-תורה, כמו שכתוב⁵ וירד הוי' על הר**

11 **סיני, ואחר-כך גם המשך הענין על-ידי "ועשו**

12 **לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁶, כדי שימשך גם**

13 **בעולם העשיה. וידוע דיוק רבותינו נשיאינו⁷**

14 **בענין מתן-תורה ("וירד הוי' על הר סיני"),**

15 **דצריך להבין בנוגע לגדל ההפלאה שהיה**

16 **במעמד ומצב ההוא, שכל ההפלאה היא בנוגע**

17 **לענינים של עולם-הזה, עולם העשיה הגשמי,**

18 **כמו "והר סיני עשן כלו"ם⁸, וכן "הקולות גו'**

19 **הלפידים גו' קול השופר"⁹, אשר על-פי פשוטו**

20 **של מקרא היו הקולות באויר הגשמי שנתפסים**

21 **בשמיעה גשמית, וכן הלפידים היו קשורים עם**

22 **אש הנראה בראיה גשמית לעיני בשר, ועל-**

23 **דרך-זה שאר כל הענינים. וכמו-כן בנוגע**

24 **להפלאה מעמד ומצב העולם, שההפלאה היא**

25 **בנוגע לפעלה שהיתה בעולם-הזה הגשמי,**

26 **במאמר המדרש¹⁰ צפור לא צוח כו' שור לא**

27 **שקדמו לו לארץ, שזה השראת**

28 **השכינה בארץ, כפי שהיה בתחילת**

29 **הבריאה, היה במתן-תורה, כמו**

30 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

31 **שבעת ההתגלות האלוקית במתן תורה צפור לא**

32 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

33 **שבעת ההתגלות האלוקית במתן תורה צפור לא**

34 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

35 **שבעת ההתגלות האלוקית במתן תורה צפור לא**

36 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

37 **שבעת ההתגלות האלוקית במתן תורה צפור לא**

38 **שכתוב⁵ בתורה אודות מתן תורה וירד הוי' על הר סיני, כלומר**

39 **שבעת ההתגלות האלוקית במתן תורה צפור לא**

(1) שה"ש ה, א. (2) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פרק א. (3) שהש"ר פ"ה, א. (4) ויקרא רבה פכ"ט, יא. (5) פרשתנו (יתרו) יט, כ.

(6) תרומה כה, ח. (7) ראה לקו"ת במדבר יב, ג. ובכ"מ. (8) פרשתנו (יתרו) יט, יח. (9) שם כ, טו. (10) שמו"ר פכ"ט, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 צוה כו' שור לא געה וכו'. ואלו הענינים שהיו בעת מתן
2 תורה בעולמות העליונים, כדאיתא במדרשי חכמינו
3 ז"ל¹¹ בענין "וירד הו"י" גו' שירד הקדוש-ברוך-הוא על הר סיני
4 עם המרפכה וכל הפמליא שלו, הרי זה ענינים אלו שמתייחסים

5 למה שהתרחש בעת מתן תורה

6 ברוחניות, בעולמות העליונים, מדובר
7 עליהם רק בקצור הכי נמרץ,
8 ובכמיהה דרמטית, הדברים באים
9 ברזם והרמוזים עצמם אינם מפורשים
10 אלא רק נרמזים אפלו במדרשי
11 חכמינו ז"ל המדברים בסגנון
12 של סודות התורה גם בהם
13 הדברים על ההיבט הרוחני של מתן
14 תורה מופיעים רק בקיצור וברזם.
15 ונוסף על האמור בנוגע
16 למעמד ומצב השינוי הטובה
17 במצב העולם, שגרם את ירידת
18 השכינה למטה בחורה שפעלה
19 ההכנה שהורידה את השכינה
20 מהרקיע השביעי לשישי וכן הלאה וזו
21 ההכנה לכך שפעל-ידיה יהיה
22 בעולם הזה גלוי דבר הו"י (עד
23 ל"דבר הו"י" זו הלכה¹²)
24 ולפסק הלכה למעשה יש שייכות
25 מיוחדת להשפעה ופעולה בעולם, יותר
26 מאשר חלקי התורה שאינם הלכה
27 למעשה) במתן-תורה, והגילוי
28 היה בדברים גשמיים כמו קולות
29 ולפידים גשמיים, כאמור לעיל, הנה
30 כן הוא גם בנוגע לגלוי האלוך
31 עצמו שהיה במתן תורה, שזהו
32 מה שכתוב¹³ וידבר אללים
33 את כל הדברים האלה לאמור
34 - והרי הדברים שדיבר ה' באותה שעה
35 הם ההתגלות שלו שזהו בענינים
36 פשוטים מעשיים, דברים שלכאורה

37 אין בהם פלא וחדוש מיוחד, ועד לענינים הקשורים עם עולם-
38 הנה הגשמי, ובלשון הגמרא¹⁴ בסוגית מתן-תורה, "אב
39 ואם יש לכם כו' קנאה יש ביניכם" (בהמשך לסיפור הגמרא:
40 "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא:
41 ריבונו של עולם, מה לילד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו
42 לפני: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם

שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם
כי תפקדנו? אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים?
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו
של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך
מארץ מצרים. אמר להן: למצרים

ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה
תהא לכם?... מיד הודו לו להקדוש-
ברוך-הוא..." וכו'. ואלו הענין
הרוחני שבדבר דברי ה' שנתגלו
במתן תורה בא פרמז הכי קצר
לפחות בכמות, וכמו הרמז
האמור בגמרא¹⁵ על המילה
הראשונה בעשרת הדברות שנאמרו
במתן תורה "אנכי" נוטריקון
ראשי-תיבות "אנא נפשי קתבית
יהבית", אני (את) עצמי כתבתי נתתי
וצריכים להסביר שהפונה
בזה היא להקדוש-ברוך-הוא בעצמו
עד לעצמותו ומהותו כו', עצם
המהות של הקדוש-ברוך-הוא
שלמעלה מכל הדרגות וכל הבחינות
השונות באלוהות שהן הארה, התגלות
והתפשטות של העצם, כמבאר
בארקה באריכות בחסידות
וקבלה¹⁶.

ואם-כן צריך להבין בשנים,
לפנינו שתי שאלות, הראשון הדבר
הראשון שצריך להבין: בשביל
ענינים פשוטים, אם מתן תורה
עוסק בסך הכל בענינים פשוטים
מהו הצורך בגדל הרעש
(שטורעם) כו' שהיה בעת
מתן תורה אפלו בענינים
הגשמיים, כאמור לעיל?
והשני והדבר השני שצריך להבין
הוא: מהו הבאור, מהו הטעם

הפנימי לכך שכל גדל ההפלאה והחדוש של מתן-תורה צריך
להיות קשור דוקא עם ציווי על ענינים הכי פשוטים
וגשמיים, דברים גשמיים פשוטים מחיי העולם הזה, הרי ההתגלות
האלוקית במתן תורה היא ענין רוחני נעלה לאין שיעור מכל המציאות
הגשמית, וכן עם נסים ונפלאות כמו הקולות והלפידים והדממה של
הצפרים והחיות שרפם ככלם היו בענינים גשמיים?

(11) ראה פסיקתא רבתי פכ"א, ז. ילקוט שמעוני פרשתנו (יתרו) רמז רפו. (12) עמוס ח, יב. שבת קלח, ב. (13) פרשתנו (יתרו) כ, א. (14) שבת פט, א. (15) שם קה, א (כגירסת העין יעקב). (16) ראה לקו"ת שלח מח, סע"ד. אוה"ת פרשתנו (יתרו) ע' תתקא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וַיֹּכֵן עַל־פִּי הַמִּבְאֵר בְּפֶרֶק ט¹⁷ ב'הַמִּשְׁוֹן' מֵאִמֶּר
 - 2 הַהִלּוּלָא המאמר 'באתי לגני' של שנת תש"י והמאמר השני שבא כהמשך
 - 3 אליו, דיבור המתחיל 'היושבת בגנים' הם 'המשך' אחד (המכיל עשרים פרקים
 - 4 והרבי נהג לומר ביד"ד שבת מידי שנה מאמר (דיבור המתחיל 'באתי לגני')
 - 5 המיוסד בעיקר על אחד הפרקים, לפי
 - 6 הסדר, בשנת תשי"א – על הפרק
 - 7 הראשון, בשנת תשי"ב, על הפרק השני
 - 8 וכן הלאה והחל משנת תשל"א החלה
 - 9 סדרה חדשה של מאמרים, ובשנה זו,
 - 10 תשל"ט, מאמרי יו"ד שבת מיוסדים
 - 11 בעיקר על פרק ט של ה'המשך')
 - 12 בְּנוֹגַע לַעֲנִין הַמִּצְוֹת [שְׁזָהוּ
 - 13 קיום המצוות כְּלָלוֹת עֲנִין הַתּוֹכֵן
 - 14 הַכְּלִי שֶׁל עֲבוֹדַת ה' שֶׁל
 - 15 הָאָדָם, שְׁהָרִי לְגַבִּי כֹל אֶחָד וְאֶחָד
 - 16 מִיִּשְׂרָאֵל נֹאמֶר "אֲנִי נִבְרָאתִי
 - 17 לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנִי"¹⁸, עַל־יְדֵי
 - 18 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ] שְׁנִקְרָאוֹת
 - 19 הַמִּצְוֹת נִקְרָאוֹת 'עֲמוּדִים', כְּמוֹ
 - 20 קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שְׁנִקְרָאוּ בְּשֵׁם
 - 21 "עֲמוּדִים", כְּתוּב בַּתּוֹרָה שְׁקִרְשֵׁי
 - 22 הַמִּשְׁכָּן הֵיוּ "עֲצֵי שִׁטִּים
 - 23 עֲמוּדִים"¹⁹, וְהֵם גַּם
 - 24 'עֲמוּדִים' [שְׁהָרִי הַתְּבוֹת
 - 25 הַמִּילִים "עֲמוּדִים" וְ"עֲמוּדִים"
 - 26 אוֹתִימִיתֵיהֶן שְׁוֹת זוֹת וְלֹכֵן אִף
 - 27 שְׁמִדּוּבָר בְּמִילִים שְׁוֹת, יֵשׁ דְּמִיּוֹן בֵּין
 - 28 'עֲמוּדִים' וְ'עֲמוּדִים' בְּתוֹכֵן הַדְּבָרִים],
 - 29 כְּמוֹ הָעֲמוּד שֶׁבִּנְיָן שְׁמִחְבֵּר
 - 30 הֶגֶץ שֶׁלִּמְעַלָּה וְהָרִצְפָּה שֶׁלִּמְטָה
 - 31 וְהַחֲבִיר הוּא כֹּה לְהִיחֹתָם שְׁעוּשָׁה
 - 32 אֶת הַגֵּן וְאֶת הָרִצְפָּה לְהִיחֹת "כְּאֶחָד
 - 33 מִמֶּשׁ" כְּמוֹ דְּבַר אֶחָד מִמֶּשׁ, וְכְּמוֹ
 - 34 בֵּן הַמִּצְוֹת הֵן 'עֲמוּדִים' פִּי
 - 35 הֵן הַמִּצְוֹת הַמְּשִׁיכוֹת מִלְּמַעְלָה
 - 36 לְמַטָּה וּמִבִּיאוֹת לִידֵי גִילּוֹ וּמִחֲבֵרוֹת
 - 37 אֶת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
 - 38 הַעֲלִיין עִם הָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים.
 - 39 וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַחֲדוּשׁ הַמִּיוֹחַד
 - 40 בְּחִבּוּר הֶגֶץ וְהָרִצְפָּה כְּמִשְׁלַל לְעִלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהִיחֹת "כְּאֶחָד
 - 41 מִמֶּשׁ", עַד שֶׁהוֹפְכִים לְהִיחֹת מִצִּיאוֹת אֶחָת מִמֶּשׁ בְּהִקְדִּים הַפְּרוּשׁ
- הִידוּעַ שְׁמִכִּיא 'בַּעַל הַהִלּוּלָא' ²⁰ הַרְבִּי הַרִי"צ בְּעֲנִין הַמִּשְׁמַעוֹת
- שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּסִפְּרֵי הַתַּנְיָא שֶׁהִנְשִׂמָה שֶׁל כָּל יְהוּדִי הִיא "חֶלֶק אֱלֹקָה
- מִמֶּעַל מִמֶּשׁ"²¹, שְׁתַּבַּח הַמִּילָה "מִמֶּשׁ" (שְׁרַבְנוּ הַזֶּקֶן מוֹסִיף כֹּאן
- עַל לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּאִיּוֹב "חֶלֶק אֱלֹקָה מִמֶּעַל") מֵאֲחָדָת וּמַחְבֵּרָת שְׁנֵי
- קְצוֹת. שְׁמִחְד גִּיסָא, מִצִּד אֶחָד
- הָרִי זֶה הַבִּיטוֹי "מִמֶּשׁ" מוֹרָה עַל
- מַעֲלַת הָאֱלֹקוֹת (כִּי כוּוֹנֵת
- הַתּוֹסֶפֶת "מִמֶּשׁ" הִיא לְהַדְגִּישׁ שְׁזָהוּ
- הַנִּשְׁמָה "מִמֶּשׁ" כְּמוֹ "אֱלֹקָה"
- וְאֵם כֵּן זֶה דָּגַשׁ עַל מַעֲלַת הָאֱלֹקוֹת
- שֶׁהִנְשִׂמָה הִיא חֶלֶק מִמֶּנָּה). וּמֵאִידִךְ
- גִּיסָא, מִצִּד שֵׁנִי, הִנֵּה "מִמֶּשׁ"
- הוּא מְלִשׁוֹן מִמֶּשׁוֹת, מִצִּיאוֹת
- מִמֶּשִׁית וּמוֹחֲשִׁית כְּמוֹ דְּבַר
- הַנֶּתְפָּס בְּחוּשׁ הַמִּשְׁוֹשׁ וְכֹה
- מוֹדֵגֶשׁ דְּרוּקָא הַהִיבֵת הַפּוֹקֵן, שְׁמִדּוּבָר
- בְּמִצִּיאוֹת מוֹחֲשִׁית, וְנִמְצָא שֶׁבִּנְיָן זֶה
- הַבִּיטוֹי "מִמֶּשׁ" מַחְבֵּר וּמֵאִחָד שְׁנֵי
- קְצוֹת, כְּפִי שִׁיבָרַח לְהֵלֵן.
- וּמִמֶּשִׁין וּמִפְרָשׁ יוֹתֵר אֶת עֲנִינֵי שֶׁל
- הַבִּיטוֹי "מִמֶּשׁ" עַל שֵׁם הַמוֹחֲשִׁית
- וְהִינֵנוּ, שְׁאֵף־עַל־פִּי שְׁעֲנִין
- הָאֱלֹקוֹת עֲצִמָּה רַחוּק בְּיוֹתֵר
- מִחוּשׁ הַמִּשְׁוֹשׁ, וְכִפִּי שְׁמִכְבָּר
- הַרְמַב"ם²² שְׁאֶפְלוּ פֶּאֶשֶׁר
- דְּבָרָה תּוֹרָה בְּנוֹגַע לְאֱלֹקוֹת
- בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם²³, וְלֹכֵן עַל אִף
- שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵין לוֹ גּוֹף וְלֹא
- דְּמוּת הַגּוֹף נִזְכָּרִים בַּתּוֹרָה, בְּדֶרֶךְ מִשְׁלַל,
- בִּיטוּיִים כְּמוֹ "יָד ה'" וְכֵן, נִזְכָּרִים רַק
- עֲנִינִים הַקְּשׁוּרִים עִם אֲרִבְעָה
- הַחוּשִׁים: רֵאִיָּה שְׁמִיעָה דְּבֹר
- וְרִיחַ, כְּמוֹ עֵינֵי הָוִי²⁴, בִּיטוֹי
- הַקְּשׁוּר עִם חוּשׁ הָרֵאִיָּה אֲזַנִּי
- הָוִי²⁵ בִּיטוֹי הַקְּשׁוּר עִם חוּשׁ
- הַשְּׁמִיעָה, וְיִדְבֵּר הָוִי²⁶ בִּיטוֹי
- הַקְּשׁוּר עִם חוּשׁ הַדִּבּוּר וְיִרְחַח
- הָוִי²⁷ בִּיטוֹי הַקְּשׁוּר עִם חוּשׁ הָרִיחַ,
- מִה־שְׁאֵין־בֵּן הַחוּשׁ הַחֲמִישִׁי,
- חוּשׁ הַמִּשְׁוֹשׁ, הִנֵּה אֶפְלוּ פֶּאֶשֶׁר "דְּבָרָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי
- אָדָם", וְעַל אִף שֶׁבִּגְלָל זֶה יֵשׁ מְקוֹם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשׁוֹנֵי הָאִמּוּרִים כְּמִשְׁלַל

(17) הפרק השייך לשנה זו - ראה לעיל ע' . וש"נ. (18) משנה ובריייתא סוף קידושין. (19) תרומה כו, טו. (20) אג"ק אדמו"ר מהור"י"צ ח"ד ע' תב ואילך. (21) תניא רפ"ב. (22) מו"נ ח"א פמ"ז. (23) ראה ברכות לא, ב. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. (24) בראשית ו, ח. ועוד. (25) בהעלותך יא, א. ועוד. (26) שמות ו, י. ועוד. (27) נח ח, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לענינים שונים באלקות, אי-אפשר שתהיה הירידה למטה ביותר
 2 עד לחוש המשוש, כי חוש זה קשור עם המציאות הגשמית המוחשית
 3 יותר מכל שאר החמשת החושים, מפל-מקום הנשמה היא "חלק
 4 אלקה ממעל ממש", וכן מזכירים לגבי הנשמה את הביטוי "ממש"
 5 שמשמעו מציאות מוחשית, כי הנשמה
 6 היא מציאות שמאחדת שני
 7 הקצוות הנ"ל הריחוק מגשמיות
 8 מצד אחד והמוחשיות מצד שני.
 9 ועל-דרך-זה בדומה לדברי הרבי
 10 הרי"צ שהנשמה מחברת ב' קצוות,
 11 בהתאם לשתי המשמעותות ב'ממש',
 12 יש לומר בדרך-אפשר בענין
 13 האמור לעיל שעל ידי המצוות נפעל
 14 חבור הגג והרצפה (אור-אין)
 15 סוף והעולמות) להיות
 16 "באחד ממש", כמו מציאות אחת
 17 ממש, שתכלית העלוי שבענין
 18 הגג, העניין הכי נעלה שבו, היינו
 19 העומק והעילוי של האין סוף, נמשך
 20 יורד ומתגלה למטה ברצפה
 21 באפן של ממשות בצורה כזו
 22 שהופך למציאות מוחשית. והא
 23 תלוא, וזה בזה תלוי, כלומר שני
 24 הקצוות שבענין, ההמשכה מהגבוה
 25 ביותר עד למטה ממש, תלויים זה בזה
 26 שכדי שתוכל להיות הפעלה
 27 וההפעלה של האלקות בעולם
 28 (על-ידי תורה ומצוות) באפן
 29 כזה (חבור שני קצוות), הרי
 30 זה על-ידי האדם, היהודי העובד את
 31 ה' שהוא יצור ונברא שיש בו
 32 "חלק אלקה ממעל ממש"
 33 (בשני הקצוות שבה היינו
 34 הקשר לאלקות עצמה וגם הממשות,
 35 כמבואר לעיל באריכות), שזוהי
 36 מעלת בני ישראל שנקראו
 37 (בתהלים) עם קרוב²⁸ העם הקרוב
 38 אל הקדוש ברוך הוא, שהם למעלה
 39 מפל החלוקים כו' שבגלל קרבתם לה' הם למעלה מכל ההבדלים בין
 40 'מעלה' רמטה' ולכן יש להם את הכוח לחבר ביניהם.
 41 ומוכן, שהחדוש שבדבר בחיבור בין 'מעלה' רמטה' המבואר לעיל
 42 הוא (לא במעלת הרוחניות כשלעצמה, בעצם העובדה
 43 שהרוחניות, המציאות האלקית שלמעלה מגדרי העולם, באה לידי גילוי
- שהרי ענין זה של גילוי אלקות לא התחדש במתן תורה (שבו חזרה
 להיות השראת השכינה למטה כמו בתחילת הבריאה והדבר נשלם בהקמת
 המשכן) אלא היה גם לפני מתן-תורה, ולפני בריאת העולם,
 וגם קודם שנברא העולם האלקות הייתה בגלוי ואפילו לפני העצמים
 הראשון שהיה הסתר על האור האלקי
 לצורך בריאת העולם, כבר היה גילוי
 אלקות, אלא) החדוש שהתחדש
 במתן תורה לענין המשכה אלקות
 בעולם וחיבור בין 'מעלה' רמטה' על
 ידי קיום המצוות הוא ששני
 וגילוי זה הוא בעולם-הזה
 התחתון שאין תחתון למטה
 הימנו, ושם דוקא מתגלה
 ענין אין-ערך, האלקות הנעלית
 מהעולם לאין שיעור כמו
 שכתוב²⁹ בנוסח התפילה של שבת
 אין ערך לך ה' אלונינו כו'
 בעולם הזה דוקא (שזהו ענין
 נעלה יותר משאר שלשת
 הענינים שנמנו לאחר-זה
 בהמשך אותה תפילה – "ואין זולתך
 מלכנו לחיי העולם הבא, אפס בלתיך
 גואלנו לימות המשיח ואין דומה לך
 מושיענו לתחיית המתים", כי ריחוק
 הערך בין האלקות והעולם הזה הוא
 ריחוק עצום לאין שיעור יותר מאשר
 לגבי העולם הבא, ימות המשיח
 ותחיית המתים)³⁰.
 וענין העמוד, שמורה על
 חבור הגג המעלה, הרוחניות,
 והרצפה המטה, הגשמיות,
 להיות "באחד ממש" באפן
 הנ"ל, עד שהם הופכים להיות
 מציאות אחת, כמבואר לעיל, קשור
 גם עם ענין העמידה
 (המבאר בהמשך הפרק) כפי
 שממשיך ומבאר.
 והענין בזה, כמו שנתבאר
 לעיל³¹ במאמרים דיבור המתחיל 'באתי לגני' ודיבור המתחיל 'היושבת
 בגנים' שנאמרו בקשר לוי"ד שבת שנה זו בארצה באריכות בענין החוכן
 הפנימי של האמירה בענין העמידה בתפילת 'ועל הנסים' של חנוכה
 "עמדת להם בעת צרתם"³², וכן בפסוק "נצב לריב הוי'
 ועומד לדין עמים"³³, שפאשר בני ישראל נמצאים במעמד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הוא רצון העלין ברוך הוא עד הארץ הלזו החומרית והן על דרך משל כמו
45 העמודים חלולין שמקיפין ומלבישין נשמת האדם או רוחו או נפשו כשמקיים
46 המצוות ודרך עמודים אלו עולין הנפש-רוח-נשמה שלו עד רום המעלות
47 לצדור בצדור החיים את ה'. פירוש להיות צדורות ומלוכשות באור הכתר הוא
48 רצון העלין ברוך הוא...").

49 (ג) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרָא כָּל הַנֶּ"ל עִם
50 מֶה שֶׁכְּתוּב³⁵ בְּתַהֲלִים אֲתָה
51 הָאֵל עֲשֵׂה פֶלֶא, הִינֵנּוּ
52 מִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוּי "עוֹשֶׂה פֶלֶא" הֵיא,
53 שֶׁהַעֲנִין הַיּוֹתֵר נִעְלָה
54 דְּ"פֶלֶא" כְּלוֹמַר הַפֶּלֶא וְחִידוֹשׁ
55 קָשׁוּר דּוֹקָא עִם הַעֲנִין הַיּוֹתֵר
56 תַּחְתּוֹן שֶׁהוּא עֲנִין הָעֲשִׂיָּה³⁶,
57 וְלִכְּנֵן הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר מִבֵּין
58 אֲרֻבַּת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה
59 יִצְיָה-עֲשִׂיָּה הוּא עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה (כֶּשֶׁם
60 שֶׁבְּכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַמִּקְבִּילִים לִסְפִּירוֹת
61 וְלִכְחוֹת הָעֲלִיוֹנִים, כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה הוּא
62 הַכּוֹחַ הַכִּי חִצְיוֹנִי וְהַכִּי נְחוּת) וְכִמּוֹ
63 שֶׁכְּתוּב³⁷ בַּסּוֹף נֹסֵף בְּתַהֲלִים
64 לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת, וְגַם כֹּאן הַכְּתוּב
65 מַחֲבֵר בֵּין "נִפְלְאוֹת", הִינֵנּוּ פֶלֶא
66 וְחִידוֹשׁ הַכִּי נִעְלָה, וְעַנִּין הָעֲשִׂיָּה,
67 "לַעֲשֵׂה" וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הַחִיבּוּר בֵּין
68 הָעֲנִין הַנִּעְלָה בִּיּוֹתֵר לַעֲנִין הַנְּחוּת
69 בִּיּוֹתֵר נִרְמַז גַּם בְּבִיטוּי הַנֶּאֱמָר בְּתַפִּילָּה
70 "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת"³⁸, הִינֵנּוּ,
71 שֶׁמִּקְשָׁרִים אֶת עֲנִין
72 הַ"נִּפְלְאוֹת" הַפֶּלֶא וְהַחִידוֹשׁ
73 הַנִּעְלָה עִם דִּרְגַּת "אֲדוֹן",
74 וְהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא נִקְרָא כֹּאן "אֲדוֹן",
75 כְּמוֹ בְּלִשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל, אֲדוֹן אֲתָה
76 לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ³⁹, וְהֵרִי הַתֵּאֵר
77 "אֲדוֹן" שֶׁיְּהִי כְּשִׁישְׁנו
78 מְצִיאוֹת שֶׁל עֶבֶד, שֶׁבְּנִבְרָאִים

79 גּוֹפָא מִבֵּין הַנִּבְרָאִים עֲצָמָם הֵרִי זֶה הַמְצִיאוֹת שֶׁל "עֶבֶד" דִּרְגָּה הַכִּי
80 תַּחְתּוֹנָה וְכֹאן נִרְמַז שֶׁהַעֲנִין הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר נִבְרָאִים, "עֶבֶד", מִתְחַבֵּר עִם
81 הָעֲנִין הַנִּעְלָה בִּיּוֹתֵר לַמַּעֲלָה, "נִפְלְאוֹת" וּמְשִׁיךְ וּמַבְאֵר בְּפִרְסוּת יוֹתֵר אֶת
82 עֲנִינוֹ שֶׁל חִיבּוּר זֶה בֵּין לַמַּעֲלָה בִּיּוֹתֵר וְלַמַּטָּה בִּיּוֹתֵר.
83 וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה כֹחַ הָעֲשִׂיָּה הוּא כֹחַ וְעֲנִין הַכִּי תַּחְתּוֹן
84 מִבֵּין הַכּוֹחוֹת הָעֲלִיוֹנִים (וְכֵן גַּם בְּכוּחוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּאֵמֹר), כְּמִבְאֵר
85 בְּ"שַׁעַר הַיְחִיד וְהָאֱמוּנָה"⁴⁰ שֶׁבִּסְפָּר הַתַּנְיָא לְאֲדַמּוֹר הַזֶּקֶן כְּפִירוֹשׁ
86 הַכְּתוּב⁴¹ בְּתַהֲלִים פֶּלֶם בְּחֻמָּה עֲשִׂיתִי, מִפְּנֵי שֶׁאֵין כֹּחַ

1 וּמִצָּב שֶׁל מִצָּר, דּוּחַק וְצָרָה, מִצָּר וְרוּחָנִי, וְעַל-אֲחַת-כְּפָה-
2 וְכָפָה כְּשִׁישְׁנו גַּם מִצָּר הָרוּחָנִי גַּם מִצָּר גִּשְׁמִי, וְצָרִיךְ
3 "לְרִיב גּוֹ, עֲמִים", "לְרִיב" עִם הָעַמִּים הַדּוּחָקִים בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל וּמִצָּרִים
4 לָהֶם, אֲזִי צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲנִין הָעֲמִידָה' ("עֲמִידָה", "עוֹמֵד"),
5 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָרִיכִים לְהִיּוֹת בְּמִצָּב

6 שְׁמוֹגֵד 'עֲמִידָה' שָׂאָז כְּמוֹ כְּאִשֶּׁר
7 הָאָדָם עוֹמֵד כְּפִשּׁוּטוֹ נִגְבָּה הָרָאשׁ
8 לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר בְּמִצָּב שֶׁל
9 יִשְׁבִּיחָהּ. וְכִפִּי שֶׁהָרָאשׁ הוּא
10 בְּמַעְלָתוֹ, בְּגוּבָה שְׁלֹ, כְּשֶׁהוּא
11 עוֹמֵד, הֵרִי הוּא עוֹמֵד נִמְצָא
12 בְּמִדְרָגָה אַחַת, "כְּאֵחָד"
13 מִמֶּשׁ, כְּמוֹ מְצִיאוֹת אַחַת, עִם
14 הַגּוֹף וְהַרְגֵּל שֶׁנֶּצֶב עַל
15 הָרִצְפָּה לַמַּטָּה בִּיּוֹתֵר. וְאֲדַרְבָּהּ,
16 דּוֹקָא עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהַרְגֵּל נֶצֶב
17 עַל הָרִצְפָּה, וְהָאָדָם אֵינוֹ יוֹשֵׁב
18 בְּצוּרָה שֶׁרָגְלֵיו הֵם עַל גְּבִי הָרוּם
19 שֶׁלְמַעַל מִהָרִצְפָּה עֲצָמָה נִעְשֶׂה
20 עֲנִין שֶׁל עֲמִידָה בְּתַקְפָּה,
21 לְהַעֲמִיד אֶת כָּל קוֹמַת הָאָדָם,
22 שֶׁכָּל גּוֹפוֹ יַעֲמוֹד כּוֹלּוֹ, מִהַחֲלָקִים הַכִּי
23 עֲלִיוֹנִים עַד הַחֲלָקִים הַכִּי תַּחְתּוֹנִים,
24 יַעֲמוֹד בְּעֲמִידָה תִּקְיָה, בְּדִגְמָת
25 הָעֲמוּדִים הַתּוֹמְכִים בְּכֵנֵי וְנוֹתָנִים
26 לוֹ אֶת הַתּוֹקֵף שֶׁל שְׁנֵצְבִים
27 בְּאֶרֶץ, וּבְחֲלָקֵם הַתַּחְתּוֹן הָעֲמוּדִים
28 נוֹגְעִים בְּרִצְפָּה וְעֲלֵיהֶם עוֹמֵד כָּל
29 הַ"בֵּית חוּמָה גְּדוֹל" וְדוֹקָא
30 בְּגִלְגַּל שֶׁלְמַטָּה הֵם נוֹגְעִים בְּאֶרֶץ עֲצָמָה
31 בְּכוּחָם לַתּוֹמֵךְ וְלַחֲזוּק בְּכָל הַבְּנִיין גַּם
32 אִם בֵּית אֲבָנִים גְּדוֹל (כְּלִשׁוֹן
33 אֲדַמּוֹר הַזֶּקֶן בְּ"אֲגִרָת
34 הַקֶּדֶשׁ" פְּתִיגָא³⁴ זֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁם:
35 "...רָצוֹן הָעֲלִין בְּרוּךְ הוּא מְכוּנָה

36 וְנִקְרָא בְּכִי חֲכָמִי הָאֵמֶת בְּשֵׁם כְּתָר עֲלִין וְכוּ' תִּרְ"ךְ עֲמוּדֵי אֹר וְכוּ'. פִּירוֹשׁ
37 דֶּרֶךְ מִשְׁל כְּמוֹ שִׁישׁ עֲמוּדִים בְּבֵית חוּמָה גְּדוֹל נֶצְבִים בְּאֶרֶץ וְרֹאשׁם מַחוּבֵר
38 בְּתַקְרָה. כִּכָּה מִמֶּשׁ עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל כְּתָר עֲלִין בְּרוּךְ הוּא הוּא לַמַּעֲלָה מִבְּחִינַת
39 מִדְרָגַת הַחֲכָמָה וְהוּא מִלְשׁוֹן כּוֹתֵרֶת שֶׁהוּא מְכַתִּיר וּמְקִיף עַל הַמוֹחִין שֶׁבִּרְאֵשׁ
40 שֶׁהֵם בְּחִינַת חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת וְרָצוֹן זֶה תַּלְבַּשׁ בְּתַרְ"ג מִצּוֹת הַתּוֹרָה וְזוֹ מִצּוֹת
41 דְּרַבְנָן... הַמִּצְוָה נִתְּנָה לְאָדָם הַגִּשְׁמִי שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה דּוּקָא שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה
42 לְהִטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב וְכוּ'. מֶה שֶׁאֵין כֵּן הַנִּשְׁמָה בְּלֹא גּוֹף אֵין צָרִיךְ לְצוּתָהּ עַל
43 זֶה. וְנִמְצָא שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל כְּמוֹ הָעֲמוּדִים נֶצְבִים מִרוּם הַמַּעֲלּוֹת

(34) סימן כט. (35) תהלים עז, טו. קאפיטל תהלים של שנה זו - ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. (36) ראה תו"א ויחי מו, ב. ובכ"מ. (37) תהלים קלו, ד. (38) ברכת יוצר. (39) ב"ר פי"ז, ד. (40) פ"ט. (41) תהלים קד, כד.

ליל ב' פרשת יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בִּנְבְרָאִים לְהַשִּׁיג** את מהות הכוחות העליונים עצמם אֵלָא הנבראים
 2 מסוגלים להבין ולהשיג רק **אֶת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת מִמְדְּרַגַּת הַחֻקָּה**
 3 **שֶׁהִיא רִאשִׁיתָם** החכמה היא הראש וההתחלה של הספירות והכוחות
 4 העליונים והנבראים לא מסוגלים להבין ולהשיג את מהותה של החכמה
 5 אלא רק את העובדה שהחכמה יורדת
 6 מדרגה לדרגה עד לְמִדְרַגַּת עֲשִׂיָּה 1
 7 הַשְּׁפָלָה שהיא הדרגה הנחותה 2
 8 ביותר כי כוח המעשה הוא הכוח הכי 3
 9 נחות והכי חיצוני כו'. וְאֵף-עַל- 4
 10 פִּי-כֵן למרות שעניין המעשה כל-כך 5
 11 נחות, מְקַשְׂרִים אֶת עֲנֵן 6
 12 הָעֲשִׂיָּה הנחות עם עֲנֵן 7
 13 ה"פֶּלֶא" הנעלה, בְּמִבְּאֵר 8
 14 בְּהִמְשָׁךְ תַּעֲרֹב"ב 42 קבוצת 9
 15 מאמרים בנושא אחד שתחילת במאמר 10
 16 דיבור המתחיל 'בשעה שהקדימו 17
 17 ישראל נעשה לנשמע' מחג השבועות 18
 18 של שנת תער"ב בְּפִרְוֹשׁ 19
 19 הַתַּוְבָּה 43 בנבואת ישעיה "עֲשִׂיתָ 20
 20 פֶּלֶא", הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל שֶׁבִּין 21
 21 פֶּלֶא ל"אֵלֶּף", שֶׁבְּכָל־לוֹת 22
 22 באופן כללי הִנֵּה שְׁנֵיהֶם גם 23
 23 פֶּלֶא וגם "אֵלֶּף" בְּסִפִּירַת 24
 24 הַחֻקָּה, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב 44 25
 25 באיוב אֲזַלְפֶּךָ אלמד אותך 26
 26 חֻקָּה (וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ 27
 27 אֲזַלְפֶּךָ בִּינָה"), וְלִכֵּן 28
 28 נִקְרָאת הַחֻקָּה בְּשֵׁם "אֵלֶּף" 29
 29 הרי שבנוסף לכך שה"פֶּלֶא" הוא 30
 30 בחכמה כי היא ראשית ותחיל 31
 31 הספירות, גם ה"אֵלֶּף" הוא בחכמה. 32
 32 אֵף כְּאֲשֶׁר נִשְׁתַּנּוּ הַצִּירופִים, 33
 33 סדר האותיות במילה משתנה מ"אֵלֶּף" 34
 34 ל"פֶּלֶא" שְׁמוֹרָה שִׁנוּי הַצִּירופִים 35
 35 מלמד על הַשְּׁנוּי בְּסִפִּירַת 36
 36 הַחֻקָּה שְׁקוּדִים הֵיחָה בְּבִחִינַת 37
 37 "אֵלֶּף", אֵיזִי בַּעֲקוּבוֹת שִׁנוּי הַצִּירופִים 38
 38 הַחֻקָּה הִיא בְּבִחִינַת "פֶּלֶא" וממשיך ומבאר את ההבדל בין 39
 39 "אֵלֶּף" ל"פֶּלֶא".
 40 וְכָל־לוֹת הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בֵּין "אֵלֶּף" ל"פֶּלֶא" באופן כללי הוא,
 41 שֶׁאֵלֶּף ('אֲזַלְפֶּךָ חֻקָּה") קָאִי מִכּוּון עַל סִפִּירַת הַחֻקָּה
 42 כְּפִי שֶׁהִיא בְּמִקְוָמָה, כֹּאחַת מַעֲשֵׂר הַסִּפִּירוֹת אֲשֶׁר עִם הֵיחָתָה
- בְּמִדְרַגָּה נְעִלִית (וְעַד שֶׁמִּמֶּנָּה מִסְפִּירַת הַחֻקָּה נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ
 "אֲזַלְפֶּךָ בִּינָה" ספירת הבינה שהיא תוצאה והסתעפות מִסְפִּירַת
 הַחֻקָּה), אֵין זֶה בְּדוּמָה לְמִדְרַגַּת הַחֻקָּה כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּית
 מִהַדְרָגָה וְהַמַּעֲמֵד שֶׁלָּה מִצַּד עֲצֻמָּה לְבִחִינַת הַתַּתֵּר שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהַחֻקָּה,
 וְעַד לְפִנְיִמִיּוֹת הַתַּתֵּר הַעוֹמֵק
 וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בְּחִינַת הַתַּתֵּר עֲצֻמָּה
 (שֶׁ"פְּנִימִיּוֹת אֲבָא פְּנִימִיּוֹת
 עֲתִיק" 45 כמבואר בקבלה וחסידות
 שֶׁהַחֲלֵק הַעוֹמֵק וְהַפְּנִימִי שֶׁל סִפִּירַת
 הַחֻקָּה הַנִּקְרָאת "אֲבָא", קִשּׁוֹר עִם
 הַעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַתַּתֵּר שֶׁלֹּמַעֲלָה
 מִדְרַגַּת הַחֻקָּה עֲצֻמָּה, הַדְרָגָה הַנִּקְרָאת
 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת 'עֲתִיק יוֹמִין'), שֶׁאֵז
 כֹּאשֶׁר דְּרַגַּת הַחֻקָּה מִתְעַלִּית לְדְרַגַּת
 הַתַּתֵּר מִשְׁתַּנָּה הַצִּירוֹף וְנִקְרָאת
 הַחֻקָּה בְּשֵׁם "פֶּלֶא" הַמִּבְטֵא אֶת
 הַמַּעֲלָה וְהַעֲלִיּוֹ שֶׁל הַחֻקָּה כִּשְׁהִיא
 מַחֻבֶּרֶת עִם דְּרַגַּת הַתַּתֵּר וְנִעֲלִית יוֹתֵר
 מִדְרַגַּת הַחֻקָּה כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד עֲצֻמָּה,
 בְּחִינַת "אֵלֶּף".
 וְזֶהוּ הַחֲדוּשׁ בְּ"עֲשִׂיָּה פֶּלֶא",
 שֶׁמִּקְשָׁרִים אֶת עֲנֵן הָעֲשִׂיָּה
 שֶׁהוּא כּוֹחַ נְחוּת, כְּמִבְּאֵר לַעֲלִיל, לֹא
 רַק עִם "אֵלֶּף", בְּחִינַת
 הַחֻקָּה עֲצֻמָּה, כְּמִי שֶׁהַחֻקָּה הִיא
 בְּמִקְוָמָה אֵלָא עִם "פֶּלֶא", עֲנִין
 הַחֲדוּשׁ וְהַהִפְלָאָה, בְּחִינַת הַתַּתֵּר
 שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהַחֻקָּה וְכָל הַסִּפִּירוֹת,
 וּבִכְתָּר גּוֹפָא וּבְבִחִינַת הַתַּתֵּר עֲצֻמָּה
 הַכּוֹנֵנָה לְהַתְעַלּוֹת הַחֻקָּה (כְּפִי שִׁישׁ
 לֵה שִׁיכּוֹת לַעֲשִׂיָּה, כְּמִבְּאֵר לַעֲלִיל
 מֵאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ שְׁבַתְנִיא) עִם
 פְּנִימִיּוֹת הַתַּתֵּר - שֶׁזֶּהוּ עַל-
 דֶּרֶךְ חֲבוּר הַגָּג ה'לַמַּעֲלָה' בִּיּוֹתֵר
 וְהַרְצָפָה ה'לַמַּטָּה' בִּיּוֹתֵר (עַל-יְדֵי
 עֲנֵן הָעֲמוּד' וְעֲנֵן
 הָעֲמִידָה') לְהִיּוֹת "כְּאֶחָד מִמֶּשׁ".
 כְּמִבְּאֵר לַעֲלִיל בְּאִיכוֹת) לְהִיּוֹת "כְּאֶחָד מִמֶּשׁ" כְּמִצִּיאוֹת אַחַת מִמֶּשׁ.
 וְזֶהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַמִּשְׁךְ הַתַּוְבָּה 46 הַנּוֹכַח בְּתַהֲלִים "אַתָּה
 הֶא-ל עוֹשֶׂה פֶּלֶא" גִּאֲלָת בְּרוּעַ עֲמֹךְ גו', שֶׁכְּפִי שֶׁהִיָּה עֲנֵן
 הַגִּאֲלָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִהַגְלוֹת, צִרְיָן לְהִיּוֹת עֲנֵן הָעֲמִידָה'
 (עַל-דֶּרֶךְ "עֲמִידָתָ לָהֶם בְּעַת צָרָתָם" בְּדוּמָה לִכְך שֶׁלִּגְבִי הַצֵּלָה בְּנֵי

(42) ח"א ע' שפג ואילך. וראה גם ד"ה זה היום; ד"ה שיר המעלות וד"ה דרשו תשל"א (סה"מ תשל"א ע' 305; ע' 311;
 ע' 318). (43) ישע' כה, א. (44) איוב לג, לג. שבת קד, א. (45) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א
 בסה"מ ה'ש"ת ע' 49. (46) תהלים עז, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הַרְצָפָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְעַל־יָדוֹ עַל יָדִי זֶה עוֹמֵד הַרְגֵּל, וְעַל־יָדֶי־יָזָה 42
 גַּם כָּל קוֹמַת הָאָדָם מִלְמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטָּה מְטָה נִמְצְאָה בְּמִצְבֵּן שֶׁל 43
 'עֲמִידָה', כְּפִי שֶׁהוּא בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, שֶׁנִּקְרָא 'אָדָם' עַל שֵׁם 44
 אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן⁴⁹, בְּגַלּל הַדְּמִיוֹן שֶׁלּוֹ לְעֵלְיוֹן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, וּמִזָּה 45
 מוֹכֵן שֶׁפֶן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ 46
 לְעֲמִידַת 'אָדָם הָעֵלְיוֹן', וְכִמוֹ 47
 שֶׁמִּצְיָנוּ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'עֲמִידָה' לִגְבִי 48
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסֹפֶק הָאִמּוּר לִגְבִי 49
 יַעֲקֹב אֲבִינוֹ "וְהִנֵּה הָרִי נָצַב 50
 עוֹמֵד עָלָיו"⁵⁰, שֶׁזֶּהוּ גַם הַחוּכֵן 51
 הַפְּנִימִי שֶׁל מָה שֶׁכְּתוּב⁵¹ בְּנִבְרֹת 52
 יִשְׁעִיהָ לִגְבִי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְהַפֶּסֶק 53
 מִתְפַּרֵּשׁ וְנִדְרֵשׁ גַּם כְּלָפִי מַעְלָה 54
 וְעֲמִידוֹ רִגְלָיו (כְּמוֹכָא 55
 בְּהִמְשָׁךְ הַפֶּרֶק פֶּרֶק תְּשִׁיעִי שֶׁל 56
 הַמֶּשֶׁךְ 'בָּאתִי לִגְנִי' שֶׁ"עַל הַזֶּמֶן 57
 דִּלְעֲתִיד־לָבָא ("גְּאֻלָּתָּה" גו' 58
 זִמָּן הַגְּאוּלָּה) כְּתִיב "וְעֲמִידוֹ 59
 רִגְלָיו) בְּיוֹם הַהוּא עַל הָרִי 60
 הַזֵּיתִים", הִנֵּנוּ, שֶׁעֲמִידַת 61
 'אָדָם הָעֵלְיוֹן' הִיא עַל־ 62
 עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל 63
 כְּלוּמָר, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הַנִּקְרָא 'אָדָם 64
 הָעֵלְיוֹן' 'עוֹמֵד', כְּבִיכּוּל, עַל עֲבוֹדַת ה' 65
 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵנֶינִי "הָרִי 66
 הַזֵּיתִים", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר 67
 לְעֵיל⁵³ בְּמִאֲמָר דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל 68
 'הַיּוֹשֵׁב בְּגִנִּים' הַנּוֹכַח לְעֵיל, שֶׁיִּשְׁנֻ 69
 עֵנֶינִי הַזֵּיתִים שֶׁלֹּא לְמַעְלִיּוֹתָא, 70
 שֶׁמִּשְׁפָּחָה מֵהָאָדָם הָאוֹכֵל זֵית אֶת 71
 תְּלִמּוּדוֹ שֶׁל שְׂבָעִים שָׁנָה⁵⁴ 72
 (וְהַתְּלִמּוּד הוּא בְּחִינַת בִּינָה), 73
 וְעַל־יָדֵי עֲבוֹדַת כְּתִישַׁת הַזֵּית, 74
 כְּפִייתָ, הַכְנַעַת וּבִיטוּל הַדְּבָרִים הָלֵא 75
 רְצוּיִים, נַעֲשֶׂה נֹצֵר מִן הַזֵּית שֶׁמֶן 76
 זֵית שֶׁמֶן־זֵיִר תְּלִמּוּדוֹ שֶׁל 77
 שְׂבָעִים שָׁנָה⁵⁵, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוֹת 78
 הַחוּכֵן הַכְּלָלִי שֶׁל עֵנֶינִי הָאִמּוּר בְּזוּהָר 79
 אִוֹדוֹת אֶתְהַפְּכָא חֲשׂוֹכָא 80
 לְהַנּוֹרָא וּמִרִירוֹ לְמִיתְקָא⁵⁵, 81
 (וְהִיא הַזֵּית מִצֵּד עֲצָמוֹ הוּא מֵרִי) לְמִתְקָא מִרְבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵⁶ 82

יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי נֹס חֲנוּכָה נֹכַח הַבִּיטוּ 'עֲמִידָה', שֶׁאֵזַן כְּשֶׁנִּמְצְאִים בְּמִצְבֵּן שֶׁל 1
 'עֲמִידָה' נִגְבָּה הָרֹאשׁ לְמַעְלָה יוֹתֵר, מֵאִשֶּׁר בְּמִצְבֵּן שֶׁל יִשְׁכִּיבָה שֶׁאֵזַן 2
 קוֹמַת הָאָדָם מוֹשְׁפֶלֶת וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל⁴⁷ בְּמִאֲמָר דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל 3
 "הַיּוֹשֵׁב בְּגִנִּים" שֶׁנִּמְצָא בִּי"ג שְׁבַט שָׁנָה זוֹ, תְּשִׁל"ט, שֶׁזֶּהוּ הַמִּצְבֵּן שֶׁל 4
 'עֲמִידָה' לְמַעְלָה יוֹתֵר אֶפְסוֹ 5
 מִ"שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת 6
 שֶׁהִקְבָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק 7
 בַּתּוֹרָה⁴⁸, כְּמִאֲמָר הַגְּמָרָא "שֶׁלֹּשׁ 8
 [הַשָּׁעוֹת] הָרִאשׁוֹנוֹת [שֶׁל הַיּוֹם] 9
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, 10
 שְׁנֵי שָׁעוֹת [שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת שְׁנֵי שָׁעוֹת שֶׁל הַיּוֹם, 11
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא] יוֹשֵׁב וְדָן אֶת כָּל 12
 הָעוֹלָם כּוּלּוֹ" "יוֹשֵׁב" דִּיקָא, 13
 וְכִמְיָנוּ ז"ל מְדִיקִים וְאוֹמְרִים שְׂבֹאוֹתָן 14
 שְׁעוֹת, אֶפְסוֹ בְּשָׁעוֹת שְׁבֹאוֹת הַקְדוּשָׁה 15
 בְּרוּךְ־הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הִרִי הוּא 16
 "יוֹשֵׁב" וְאֵזַן בְּמִצְבֵּן שֶׁל "יִשְׁכִּיבָה" 17
 שֶׁהוּא דְרָגָה יוֹתֵר נְמוּכָה מִמִּצְבֵּן שֶׁל 18
 'עֲמִידָה' הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא 19
 בְּבִחִינַת הַחֲכָמָה כְּפִי שֶׁהִיא 20
 בְּאֶפְסוֹ דִּ"אֲאֻלָּפָה" ('אֻלָּה'), 21
 וְהִיא הַדְּרָגָה הַנְּמוּכָה בְּעֵינֵי הַחֲכָמָה 22
 (וְכִמְבֹּאֵר לְעֵיל שֶׁכֹּאֲשֶׁר הַחֲכָמָה הִיא 23
 בְּמוֹקְמָה, כֹּאחַת מִהַסְפִּירוֹת, הִיא 24
 נִקְרָאת "אֻלָּה" לְשׁוֹן חֲכָמָה וְלִמּוּד 25
 וְכֹאֲשֶׁר הַחֲכָמָה עוֹלָה לְבִחִינַת הַכֹּתֵר 26
 הִיא נִקְרָאת ("פְּלָא") וְאֵלּוֹ עֵנֶינִי 27
 הָעֲמִידָה שֶׁלֹּא מִזָּה 28
 הוּא בְּבִחִינַת "פְּלָא", שֶׁזֶּהוּ 29
 כְּפִי שֶׁבִּחִינַת הַחֲכָמָה מִתְעַלָּה 30
 וּמִתְאַחֶדֶת עִם בְּחִינַת 31
 'פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק' הַנִּקְרָא הַפְּנִימִית 32
 וְהַעֲמוּקָה יוֹתֵר בְּעֵינֵי הַכֹּתֵר. וְכִפִּי 33
 שֶׁהָרֹאשׁ הוּא בְּמִדְרָגָה הַיּוֹתֵר 34
 נְעֻלָּה (בְּבִחִינַת 'פְּנִימִיּוֹת 35
 עֲתִיק'), כִּשְׁהָרֹאשׁ מִתְעַלָּה לְשִׁיא 36
 וְתַכְלִית הָעֵלְיוֹ (דְּבַר שִׁכּוּל לְהוֹיָה 37
 דּוּקָא בְּעֲמִידָה) הִנֵּה בָּאוֹתוֹ 38
 הָאֶפְסוֹ, "כְּאֶחָד מִמֶּשׁ", הִרִי 39
 זֶה הַמִּצְבֵּן הַנִּעְלָה שֶׁל הָרֹאשׁ נִמְשָׁךְ עַד 40
 לְרִגְלָיו, וְעַד לְעֵקֶב שְׂבָרְגֵל הָעוֹמֵד עַל 41

(47) ד"ה היושבת בגנים (לעיל ע' שלג). (48) ע"ז ג, ב. (49) לשון הכתוב - ישעי' יד, יד. ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ, ב. ועוד. (50) ויצא כח, יג. (51) זכרי' יד, ד. (52) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 295. (53) ד"ה היושבת בגנים (לעיל ע' שלג). (54) הוריות יג, ב. (55) ראה זח"א ד, א. (56) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שכאשר מי שחטא עושה תשובה (בדרגה גבוהה, תשובה מאהבת ה')
- 2 ודונות נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזָכוֹת, וְעַד הַהִתְעַלּוֹת מִחוּשׁ לֹאֹר וּמִרִירוֹת
- 3 לַמִּתְקִיּוֹת וּמִזְדוֹנוֹת לִזְכוֹת הֵיא עַד כִּדִּי כֵן בְּאֶפֶן שֶׁהֲגִל וְהָרָאשׁ
- 4 נַעֲשִׂים "כְּאֶחָד מִמָּשׁ" כִּי גַם הִדְרָגוֹת וְהַחֲלָקִים הַנְּמוּכִים בִּיּוֹתָר
- 5 מִתְעַלִּים לַמַּעֲלָה בִּיּוֹתָר.
- 6 (ד) וְעַל־פִּי־זֶה הַמְּבֹאֵר לַעֲלִי
- 7 אֲדוּת הַחִיּוּבִי שֶׁל 'מַעֲלָה' רַמְטָה' עַל
- 8 יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת יוֹכֵן גַּם כָּלָלוֹת
- 9 עֲנִין מִתַּן־תּוֹרָה, וְיִבְאֹר הַמַּעֲנָה
- 10 עַל שְׁתֵּי הַשְּׁאֵלוֹת שֶׁנִּשְׁאָלוּ לַעֲלִי אֲדוּת
- 11 הַתּוֹכֵן הַכְּלָלִי שֶׁל מִתַּן תּוֹרָה, הָאֶחָת
- 12 שֶׁהִיא מִתַּן תּוֹרָה בְּאֶפֶן דִּ"הֵר
- 13 סִינִי עֲשֵׂן כָּלֹ, קוֹלוֹת
- 14 וְלִפְיָדִים" גּוֹ', שֶׁכֵּל אֱלֹהִים הֵם
- 15 נָסִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
- 16 בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים שֶׁבְּעוֹלָם־
- 17 הָיָה, הֵהָר הִיָּה עֲשֵׂן בְּעֵשֶׂן גְּשָׁמִי,
- 18 הַקּוֹלוֹת נִשְׁמָעוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת, הַלִּפְיָדִים
- 19 בְּעֵרֹ בֹּאשׁ גִּשְׁמִית וִישׁ לְהַבִּין מִהוּ
- 20 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי בִּכֵּן וְכֵן הַשְּׁאֵלָה
- 21 הַשְּׁנִיָּה הִיָּתָה מִדּוּעַ כָּלָלוֹת
- 22 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נִתְּנוּ דְּוָקָא
- 23 בְּעוֹלָם־הָיָה הַגְּשָׁמִי שֶׁהוּא הָעוֹלָם
- 24 הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין
- 25 עוֹלָם יוֹתֵר גְּשָׁמִי וְחוֹמְרֵי וְנִחוֹת
- 26 לְמִטָּה הִיָּמְנוּ, וּבְאֶפֶן וּמִתַּן תּוֹרָה
- 27 בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיָּה בְּצוּרָה כּוֹ דִּ"וִּירָד
- 28 הָיוּ' עַל הָר סִינִי", הִיָּנוּ,
- 29 שֶׁהֲקָבִ"ה לֹא הִגְבִּיָּה אֶת הָר
- 30 סִינִי אֵלָיו לְמַעֲלָה⁵⁷, אֲלֹא נִרְדַּ
- 31 עַל הָר סִינִי, לְמִטָּה דְּוָקָא,
- 32 וְלְמִטָּה גּוֹפָא עֲצוּמוֹ בְּמִדְּבַר הִיָּנוּ
- 33 בְּמִקּוֹם שֶׁעָקְרוּ הוּא סוּג
- 34 הַדּוֹמָם, וְאֵלֹ עֲנִין הַצְּמִיחָה
- 35 שָׁבוּ בְּמִדְּבַר אֵינוּ אֲלֹא
- 36 בְּצִמְצוּם שֶׁבְּצִמְצוּם, בְּמִידָה
- 37 מוֹעֵטָה וּמוֹצִמְצִמָּה מֵאֵד שִׁישׁ בּוֹ
- 38 בְּמִדְּבַר רַק חַיּוֹת מוֹעֵטָה
- 39 הַדְּרוֹשָׁה לְהַצְמִיחַ סִנָּה (שֶׁלֹּכַן נִקְרָא הַמִּדְּבַר וְהָהָר שָׁבוּ סִינִי,
- 40 עַל שֵׁם הַסִּנָּה⁵⁸), וְאֵלֹ רַבּוֹ דְּרַבּוֹ שֶׁל שִׁטַּח הַמִּדְּבַר הוּא מִקּוֹם
- 41 מְדָבֵר (וְלֹכֵן נִקְרָא בְּתוֹרָה מְדָבֵר סִינִי)⁵⁹.
- 42 וְטַעַם הַדְּבַר, שֶׁמִּתַּן תּוֹרָה הִיָּה לְמִטָּה דְּוָקָא, בְּמִקּוֹם כֹּל כֵּן גְּשָׁמִי כִּמוֹ
- הַמִּדְּבַר וְלֹא שֶׁהוּא יִתְעַלֵּם אֵלֹא שֶׁ' יֵרֵד עַל סִינִי לְפִי שֶׁכָּלָלוֹת עֲנִין
- מִתַּן־תּוֹרָה הוּא כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה עֲבֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
- הַמִּצְוֹת בְּאֶפֶן שֶׁל 'צְמוּדִים', לְחַבֵּר אֶת הַגֵּג וְהִרְצָפָה לְהִיּוֹת
- "כְּאֶחָד מִמָּשׁ", כִּמוֹ עֲמוּדֵי הַבְּנִיין הַמַּחְבִּירִים אֶת חֲלָקֵי הָעֲלִיין עִם חֲלָקֵי
- הַתַּחְתּוֹן עַד שֶׁהֵם הוֹפְכִים לְהִיּוֹת
- מִצִּיּוֹת אֶחָת מִמָּשׁ, כֵּן הַמִּטָּה שֶׁל
- הַמִּצְוֹת הֵיא לְחַבֵּר אֲוִיר־סוּף
- בְּרוּךְ־הוּא הָעֲלִיין בִּיּוֹתָר עִם
- הָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים בִּיּוֹתָר,
- לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּיָּה יִתְבָּרֵךְ דִּיָּה
- בְּתַחְתּוֹנִים⁶⁰, שֶׁהוּא הַזֶּה,
- הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתָר, יִהְיֶה 'דִּירָה'
- לָהּ, הִיָּנוּ מִקּוֹם רֹאשׁ לְגִלּוֹי וְהַשְּׂרָאָה
- אֲלוֹקוֹת, וְעַל־דֶּרֶךְ "וְעֲמָדוֹ
- רַגְלִיו", שֶׁהֲגִל נָצַב בְּאֶרֶץ
- דְּוָקָא, הִיָּנוּ שְׂדוּקָא כֹּאשֶׁר הִגְלִי
- נִיבַצְתָּ בְּאֶרֶץ הַתַּחְתּוֹנָה וְנוֹגַעַת בְּאֶרֶץ
- וְעַל־דִּי־זֶה נַעֲשֶׂה עֲמִידָה
- כָּלָלוֹת הַקּוֹמָה כָּלָה, לְמַשֵּׁל
- בְּאֵדֹם זֶה הַמִּצְבָּ שָׁבוּ כֹל הַגּוֹף, וְגַם
- הָרָאשׁ הוּא גְבוּהָ בִּיּוֹתָר, יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
- בְּמִצְבָּ שֶׁל יִשְׂכִּיבָה, וּבְנִשְׁמָל לְמַעֲלָה
- בְּאֲלוֹקוֹת הַכּוֹנוֹנָה שִׁוְעָמְדוֹ רַגְלִי,
- הִירִידָה שֶׁל הָאֲלוֹקוֹת לְמַטָּה, עַד הָאֶרֶץ
- הַתַּחְתּוֹנָה, הֵיא הַגּוֹרָמָה הַתַּעֲלּוֹת
- וְהַגְּבִיָּה שֶׁל כָּל סֶדֶר
- הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל יְרִידַת הָאֹר
- הָאֲלוֹקִי מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, עַד
- לְבַחֲיָנָה 'פְּנִימִיּוֹת אֲבָא
- פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק' הָעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת
- שֶׁל הַחֲכָמָה הָעֲלִיּוֹנָה, הַקְּשׁוּרִים עִם
- הָעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בַּחֲנִת הַכֹּתֵר
- שֶׁלְמַעֲלָה מִסֶּדֶר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת.
- וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כֹּשֶׁם שֶׁבְּאֲלוֹקוֹת
- הִירִידָה לְמַטָּה בְּאֶרֶץ, כִּבְכוּל, פּוֹעֵלֶת
- הַתַּעֲלּוֹת וְהַגְּבִיָּה שֶׁל כֹּל הִדְרָגוֹת, כֵּן
- גַּם בְּנוֹגַע לְבִגְדֵי־יִשְׂרָאֵל,
- שֶׁמִּתַּן־תּוֹרָה הִיָּה לֹא בְּאֶפֶן
- שֶׁהָעֲלֹי אוֹתָם מְמַעְמָדָם, שֶׁהָיָה נִמְרָד "יִרְדָּה" עַל הָר סִינִי" אֵל בְּנֵי
- יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִמְרָד שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל עָלוּ לְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים אֲלֹא הַהִתְגַּלּוֹת שֶׁל
- מִתַּן תּוֹרָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה דְּוָקָא בְּהִיּוֹתָם בְּמַעְמָדָם, נִשְׁמָה
- בְּגוֹיָה לְמִטָּה דְּוָקָא.

(57) ראה גם ד"ה היושבת בגנים פ"ב (לעיל ע' שלב). וש"נ. (58) ראה ראב"ע שמות ג, ב. רמב"ן דברים א, ו. פי' נרבוני, שם טוב ואפודי למו"נ ח"א ספס"ו. ועוד. (59) ראה אלשיך פרשתנו (יתרו) יט, יח. הובא באוה"ת פרשתנו ע' תכטס. ועוד. (60) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

העמידה יש לאדם קומה מלאה ושלמה נעשית עבודתו בשלמותה
בכל עניני התורה ומצותיה, כולל גם "כל מעשיו לשם
שמים" 62 ו"בכל דרכיו דעהו" 63, העבודה להחזיר את עניני
האלוקות, התורה ומצותיה גם בעיסוקים שלו בעניני חולין, נעשית
בתכלית השלמות.

ועל-ידי-זה שעבודת ה' של בני
ישראל היא בשלימות פועלים
שישראל כו' "עושין תשובה"
מיד הן נגאלין 64, שאז כבוא
הגאולה יקוים היעוד "ועמדי
רגליו של המלך המשיח ביום
ההוא" גו' בפשטות,
וכפשטות הענין גאולה במובן
הפשוט - בקרוב ממש, בביאת
משיח צדקנו.

ועל-ידי-זה פועלים
שישראל כו' מיד הן נגאלין 64, שאז יקוים היעוד "ועמדי רגליו ביום ההוא"
גו' בפשטות, וכפשטות הענין - בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

1 וכמו-כן בנוגע לאפן עבודתם של בני ישראל בקיום המצוות,
2 העבודה שמחברת את ה'מעלה' עם ה'מטה' שראשית ועקרה ושרשה
3 של כל העבודה כולה היסוד, הבסיס והעיקר של כל עבודת ה' הוא
4 למטה מטה - בענין קבלת-על 61 עבודה שעיקרה הוא קבלת-עול-

5 מלכות שמים שנחשבת דבר תחתון
6 ונחות ביחס לעבודת השכל והרגש
7 שיש בה תוכן עשיר (אפלו לא
8 ענין המסירות-נפש, שבא רק
9 לאחרי-זה אחרי שהיסוד והבסיס
10 של קבלת-עול קיים, יש מקום
11 למסירות-נפש), וזהו ענין הקבלת-
12 עול ענין "ועמדי רגליו" של
13 אדם התחתון, היסוד והבסיס
14 שעושה את העמידה שלו חזקה וציבה
15 שעל-ידי-זה בכוחה של העמידה
16 נבנית כל קומתו של האדם
17 ברמ"ח אברים ושס"ה
18 גידים, ועד שהראש נגבה
19 למעלה, ואז לאחר שבזכות

(61) ראה תניא רפמ"א. (62) אבות פ"ב מ"ב. (63) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
(64) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

ובימות הצינה ימות, ולדעתו יש גם מכה שמחממת ובימות החמה
ימות, ורק לאחר י"ב חודש בידוע שאינו טריפה. ונמצא שרב הונא
שומר י"ב חודש, הוא כרבי שמעון בן אלעזר.
הגמרא מביאה להלכה: אמר רב אחא בר יעקב, הלכה שטרפה
יולדת ומשפחת.
הגמרא דנה בביצי טריפה: אמר אמימר, הני ביצי דטרפה - ביצים
הללו שנולדו מעוף טריפה,

1 למכה, ויחיה. ומכך הוכיח רבי יוסי שטמא באהל, שהרי שיעור
2 החסרון בגולגולת שלא תטמא באהל הוא כשיעור שאם נחסר
3 כמותו מהחיה עושה אותו טריפה ועתיד למות, וראינו שאותו אדם
4 נשאר חי אף שניטל ממנו מלא מקדח. אמר לו רבי שמעון בן אלעזר
5 לרבי יוסי, וכי משם ראיה, הלא מעשה זה בימות החמה היה, וביין
6 שעברו עליו ימות הצנה מיד מת. וכיון שהשיעור שבטומאת אהל
7 נודה גם בטרפה, אם כן לרבי שמעון בן אלעזר אין ראיה שאינו
8 טריפה אלא אם עברו עליו ימות הצינה, משום שיש מכה שמיצנת

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

7 יתוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו. וכשארע כן, פתח
8 שר העולם ואמר 'הי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו, לפי
9 שכבודו של ה' מתרבה כאשר כולם זדירים במצותיו, ולכן ישמח
10 ה' במעשיו.
11 הגמרא מביאה ספק בהלכות כלאים: בעי - הסתפק רבנא, אדם
12 שהרביב שני דשאים זה על גב זה,

1 ראויים לגדול אלא כשהם מפוזרים, אף על פי כן אמר להם הקדוש
2 ברוך הוא שיצאו 'למינהו', כדי שיהא כל אחד ניכר לעצמו, אנו
3 הדשאים, שרבים אנו, ודרכנו לצאת סמוכים ומעורבים זה בזה,
4 אם אין אנו נזהרים לצאת כל עשב לבד, הרי אין אנו ניכרים זה
5 מזה, על אחת כמה וכמה שמוטל עלינו לצאת בנפרד, כל אחד
6 רחוק מחבירו, מיד כל אחד ואחד יצא למינו, שנאמר (שם א' ב)

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתיאור מעמד מותן תורה בפרשת השבוע, פרשת יתרו, נאמר:
- 2 ומִשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים¹, ופִּירֵשׁ רִשׁׁי,
- 3 לָפָנִים מִשְׁלֹשׁ מַחֲצִיאוֹת, כלומר, משה התקרב להר סיני לא רק אל
- 4 הערפל אלא כנסס מבעד לשלוש מחיצות שהן חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל,
- 5 שְׁנָאֵמֶר² בתיאור מעמד מותן תורה
- 6 בפרשת ואתחנן וְהָהָר הָרַם סִינִי בָעֵר
- 7 בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֵׁךְ
- 8 עָנָן וְעֶרְפֶּל, עֶרְפֶּל הוּא עֵב
- 9 הָעָנָן וְכוּ' "שֹׁמֵר לוֹ [הקדוש-
- 10 ברוך] הוּא לְמִשְׁחֵה רִבְיִן [הנה אנכי בא
- 11 אליך עֵב הָעָנָן].
- 12 וּמִבֵּיא ה'צִמְחָה צֶדֶק³,
- 13 בְּהִגְהוֹתָיו לְמֵאמֶר אֲדַמּוּר
- 14 הִזְקֵן דְּבוּר־הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח
- 15 בַּפְּסוּק הַזֶּה "וּמִשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל"
- 16 (שֶׁלֹּא נִדְפַס עֲדִין, וְהַתְקִוָה
- 17 שִׁידְפַס בְּקָרוֹב)⁴, שֶׁבִּסְפָּר
- 18 'עֲמֵק הַמֶּלֶךְ'⁵ מִתּוֹרַת הַקְּבִלָה
- 19 כְּתָב, שֶׁ"עֶרְפֶּל" (שֶׁהוּא חֲשֵׁךְ
- 20 יוֹתֵר מִחֲשֵׁךְ סֵתֶם, וְכִנּוּל
- 21 שֶׁהוּא עֵב הָעָנָן, לֹא הִסְתֵּר רִגְלִי
- 22 אֶלֹא הִסְתֵּר גְּדוּל, כִּשֶׁם שֶׁיֵּב הָעָנָן
- 23 אֵינוֹ עֵן רִגְלִי אֶלֹא עֵן עֵב בְּמִיתוֹד)
- 24 הוּא עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הָעוֹלָם
- 25 הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר מִבֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת
- 26 הַכִּלְיִים אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה
- 27 [וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לֹמֵר,
- 28 שֶׁ"חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל" הֵם ג',
- 29 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יִצִּירָה־
- 30 עֲשִׂיָּה⁶, שֶׁהֵם עוֹלָמוֹת שְׁבָהֵם יֵשׁ
- 31 מִצִּיּוֹת שֶׁל נִבְרָאִים הַנִּחְשָׁבִים מִצִּיּוֹת
- 32 בְּפָנֵי עֲצֻמָּה וְאִינִם בְּטִלִּים לֵאלּוּקוֹת
- 33 בְּבִטּוֹל מוֹחֶלֶט כִּמוֹ הַסְּפִירוֹת
- 34 הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בְּאֲצִילוֹת, כִּךְ
- 35 שֶׁבְּמוֹבֵן מִסּוּיִים יֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־
- 36 יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה הֵעֵלָם וְהִסְתֵּר עַל הָאוֹר
- 37 הָאֱלֹקִי וְהִינּוּ, שֶׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה
- 38 נִקְרָא בְּשֵׁם חֲשֵׁךְ, כִּמוֹ
- 39 שֶׁכְּתוּב⁷ בּוֹרָא חֲשֵׁךְ וְכִיוִן
- 40 שְׁלֹגְבִי הַחוֹשֶׁךְ נֹאמֶר 'בּוֹרָא', הִרְבּוּ רִמּוֹ לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיִּצִּירָה
- 41 נִקְרָא בְּשֵׁם "עָנָן"⁸ שֶׁהוּא הַסֵּתֵר יוֹתֵר מִ'חוֹשֶׁךְ' סֵתֶם, וְעוֹלָם
- 42 הָעֲשִׂיָּה נִקְרָא בְּשֵׁם "עֶרְפֶּל" שֶׁהוּא מִסְתִּיר וּמַחֲשִׁיךְ יוֹתֵר מִ'עֶרְפֶּל', שֶׁהוּא
- 43 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי שֶׁל הַפְּסוּק "וּמִשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל", שֶׁהוּא
- 44 עוֹלָם הַזֶּה הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן וְהַנִּחְתּוֹת
- 45 שֶׁל עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, "אֲשֶׁר שָׁם
- 46 הָאֱלֹקִים", פִּירוּשׁ: שֶׁעוֹלָם
- 47 הָעֲשִׂיָּה נִשְׁמָה נּוֹצֵר וְנִבְרָא בְּסוּד
- 48 הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ אֱלֹקִים הַקָּדוֹשׁ בְּמִידַת
- 49 הַגְּבוּרָה, שׁוֹרֵשׁ הַצִּמְצוּם וְהַהֶעֱלֵם
- 50 (עַד־כָּאן־לְשׁוֹנוֹ שֶׁל אֲדַמּוּר
- 51 הַזֶּה). וְעַל זֶה כּוֹתֵב ה'צִמְחָה
- 52 צֶדֶק' ב'הִגְהוֹת' שֶׁלּוֹ עַל הַמֵּאמֶר,
- 53 שֶׁמָּה שֶׁכְּתוּב בְּמֵאמֶר שֶׁל אֲדַמּוּר
- 54 הַזֶּה, שֶׁ"עֶרְפֶּל" הוּא עוֹלָם
- 55 הָעֲשִׂיָּה, וְאִם־כֵּן הַחֲשֵׁךְ הָעֵב
- 56 שֶׁלּוֹ הוּא לְגִרְעִיּוֹתָא חוֹשֶׁךְ שֶׁל
- 57 גִּירְעוֹן וְחִסְרוֹן, לֹא מִשְׁמַע כֵּן
- 58 מִמָּה שֶׁכְּתוּב⁹ הִנֵּי אָמַר
- 59 לְשׁוֹן בְּעֶרְפֶּל וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל
- 60 הַפְּסוּק הֵיא הַפּוֹכַח, הֵינּוּ שֶׁ'עֶרְפֶּל' הוּא
- 61 מְקוֹם רֹאיוֹ שֶׁכּוֹ יִשְׁכּוֹן ה'. וּמִבֵּיא
- 62 גַּם דְּבָרֵי הַגְּמָרָא בְּמִסְכַּת
- 63 חֲגִיגָה¹⁰, לְגַבִּי שְׁבַעַת הַרְקִיעִים
- 64 וְשִׁמּוּתֵיהֶם וְמָה יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם
- 65 עֲרֻבוֹת שְׁבָו צֶדֶק מִשְׁפָּט
- 66 וְצִדְקָה וְכוּ', וְכִסָּא הַכְּבוֹד
- 67 מְלָךְ אֶל־חֵי רַם וְנִשְׂא שׁוֹכֵן
- 68 עֲלֵיהֶם בְּעֲרֻבוֹת כּו', וְחֲשֵׁךְ
- 69 וְעָנָן וְעֶרְפֶּל מְקִיפִין אוֹתוֹ,
- 70 שְׁנָאֵמֶר¹¹ יֵשֶׁת חֲשֵׁךְ סִתְרוֹ
- 71 סְבִיבוֹתָיו גו' "סוֹכְחוֹ חֲשֶׁכֶת מִים
- 72 עֲבִי שְׁחִקִים". (וּפְרִיף) וְהַגְּמָרָא
- 73 שׁוֹאֵלֶת) וּמִי אֵיכָא חֲשׂוֹכָא קָמִי
- 74 שְׁמִיָּא וְכוּ' יֵשׁ חוֹשֶׁךְ לִפְנֵי ה',

בס"ד. שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

(1) פרשתנו כ, יח. (2) ואתחנן ד, יא. (3) נדפס בקונטרס בפ"ע (עם הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א) - קה"ת תשכ"ה, ואח"כ באוה"ת פרשתנו ע' א"ח ואילך. וראה גם סה"מ תרנ"ח ס"ע קפו ואילך. רד"ה ומשה נגש אל הערפל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' שג). (4) נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה פרשתנו ע' שלו ואילך. (5) שער יז (עולם הבריאה) פי"ג. (6) ראה גם סה"מ עת"ר ס"ע רלח. (7) ישע"י מה, ז. וראה לקו"ת שה"ש ד, ג. ובכ"מ. (8) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 79. (9) מלכים-א ח, יב. (10) יב, סע"ב ואילך. (11) תהלים יח, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 להיות התגלות בינה. אבל מן חכמה עצמה אין יכול לירד להשתלשל ממנה
43 בחינת בינה. רק שורש בינה והתגלותה היא התגלות 'עתיק', בה ועל ידה
44 נשתלשל ונתגלה בהרחבה".

45 ומדייק בפאמר¹⁵, דצריך להבין מה שכתוב "ומשה נגש
46 אל הערפל", שמיחד ענין זה

47 של העלייה לבחינת 'בינה' למשה
48 דוקא, הלא אז (במתן-תורה)
49 היתה התגלות אלקות גדולה
50 (התגלות העצמות עצמותו
51 ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו)
52 לכל ישראל ולא רק למשה רבינו
53 בלבד?

54 וגם צריך להבין מה שכתוב
55 "אשר שם האלקים", שם
56 אלקים דוקא (אף שישנם
57 לקדוש-ברוך-הוא שמות נעלים
58 יותר משם אלקים, ועד לשם
59 הוי', שהוא שם העצם כו'¹⁶

60 ולא רק שם שמתייחס לתכונה או
61 פעולה מסוימת), הלא בהר סיני
62 נגלה הקדוש-ברוך-הוא, כמאמר
63 חכמינו ז"ל, כזקן מלא רחמים¹⁷

64 ולמה אם כן נזכר כאן שם אלקים
65 שהוא השם של מידת הדין?

66 (ב) וממשיך בפאמר¹⁵,
67 שתחלה צריך להקדים מהו
68 הענין והחידוש המיוחד דמתן-
69 תורה, דלקאורה, הלא
70 האבות קימו כל התורה קודם
71 שנתנה¹⁸?

72 ובהגהת העצמה צדק¹⁹, כתב
73 שמעלת אברהם אף שהיה קודם
74 מתן תורה היתה גדולה מאד,
75 שהיתה עבודתו בבחינת
76 רצוא-נשוב, ככתוב לגבי חיות
77 הקדוש (המלאכים) של המרכבה
78 העליונה שהן רצות "רצוא ושוב",

79 היינו מצד אחד "רצוא", תשוקה ושאיפה לרבוך בה' בתכלית הדביקות עד
80 לאיבוד המציאות, ומצד שני 'שוב' למעמד ומצב שבו ימלא את תפקידו, וכך
81 גם בעבודת ה' של האדם למטה, מצד אחד "רצוא" ושאיפה לרבוך באלוקות
82 עד כלות הנפש, ומצד שני "שוב" למלא תפקידו כנשמה בגוף, כמו שכתוב

1 והפתיב¹² הוא גלא עמיקתא גו' ונהורא עמה שרא והרי
2 כתוב: הוא גילה עמוקות וגו' והאור שורה עמו. (ומשני והגמרא מתרצת)
3 לא קשיא, אין זו קושיא הא זה, הפסוק האומר ש'ערפל' הוא מקום שבו
4 שוכן ה', מדבר בכתבי גראי הבתים הפנימיים, הא הפסוק ממנו עולה

5 שערפל הוא חושך והסתר בכתבי
6 בראי בבתי החיצוניים, ופירש
7 רש"י, בכתבי גראי - ונהורא
8 עמה שרא.

9 ומבאר ה'עצמה צדק', שענין
10 החושך בכתבי בראי העדר הגלוי
11 של האור האלוף בבתי החיצוניים,
12 קאי מכון על בחינת הבהר

13 שנקרא ישת חושך סתור,
14 וה'כתר' נקרא 'חושך', כי כתרא
15 עילאה, בחינת 'כתר' עליון
16 אוכמא שחור הוא לגבי אור-
17 אין-סוף¹³ שהוא אור גדול לא

18 מוגבל כלל.

19 ועל-פי-זה מבאר ה'עצמה צדק'
20 ב'הגהת' האמורות ששולש

21 הבהינות, חושך ענין וערפל,
22 הם פתר בחינת 'כתר' עליון
23 שלמעלה מהספירות והוא אור אלוף
24 בלי גבול אך גם בו קיים העלם מסוים

25 לגבי ה'אין-סוף' עצמו (חושך),
26 חכמה ראשית הספירות שהיא

27 מציאות שיש לה הגדרה, ויש בה
28 העלם יותר מאשר ב'כתר' (ענין),
29 ובינה שהיא הסתעפות של החכמה
30 ובה המציאות עוד יותר מוגדרת

31 (ערפל). ופירוש "ומשה נגש
32 אל הערפל" הוא ענין עלית

33 ה'תפארת' הקו האמצעי במידות
34 העליונות (בחינתו של משה)
35 ב'בינה' (ערפל), ומה שכתוב
36 "אשר שם האלקים", הינו

37 לפי שהתגלות 'עתיק' בחינת
38 'עתיק יומין' (הבחינה הנעלית והפנימית ב'כתר') הוא ב'בינה'¹⁴

39 (כמבואר בקבלה וחסידות, ולדוגמה ב'תורה אור' פרשת לך-לך: "כשנצרך
40 להשתלשל המדרגה [דנקודת החכמה] שתהיה ההתבוננות בהרחבה [בינה],

41 צריך שיהיה מן מקור עליון הגבוה ביותר מבחינת חכמה [עתיק], ואז יכול

(12) דניאל ב, כב. (13) ראה תקו"ז ת"ע קרוב לסופו (קלה, ריש ע"ב). וראה לקו"ת מטות פב, א. בלק סט, א. נצבים מח, א. (14) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך יא, סע"ב. (15) אוה"ת שם ע' א"ט. (16) כסף משנה ה"י ע"ז פ"ב ה"י. פרס שער יט (שער שם בן ד'). (17) מכילתא ופירש"י עה"פ פרשתנו שם, ב. (18) יומא כח, ב. וש"נ. (19) אוה"ת שם ס"ע א"ט ואילך.

ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלוקים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באברהם אבינו ה'לוף ונסוע ג'20 ומבואר בחסידות שלפי הפירוש
- 2 הפנימי הכתוב מתאר את ה'מסע' וההתקדמות שלו בעבודת ה', ולכן נתנה
- 3 לו לאברהם אבינו התורה, ועוד לפני מתן תורה קיים רמ"ח מצות
- 4 עשה וקס"ה מצות לא-תעשה, שהן בחינת רצוא-ושוב²¹,
- 5 מצוות 'עשה' - 'רצוא' ומצוות לא-
- 6 תעשה - 'שוב' וזוהי שיטה
- 7 אחת, שאברהם זכה לבחינת
- 8 רצוא-ושוב בעבודת ה' מצד
- 9 שרש נשמתו, וכל אדם יוכל
- 10 להגיע לבחינת רצוא-ושוב
- 11 על-ידי התורה. ושיטה
- 12 שניה, שההמשכות וגילוי
- 13 האלקות דאברהם מלמעלה למטה
- 14 היו (בעקר) בעולמות
- 15 העליונים הרוחניים, וכדי להיות
- 16 המשכת אור-אין-סוף האור
- 17 האלקי הבלי גבול גם למטה ולא
- 18 רק ברוחניות, הרי זה על-ידי
- 19 מתן-תורה ודבר זה לא היה אצל
- 20 אברהם אבינו. ומיכן, שמה
- 21 שכתב בשיטה השניה, אינו
- 22 שולל את האמור לגבי השיטה
- 23 הראשונה שההמשכות שפעל אברהם
- 24 היו ברוחניות - אלא מוסיף על
- 25 מה שכתב בשיטה הראשונה,
- 26 והינו, שענין זה גופא עצמו
- 27 שלאחרי מתן-תורה יש
- 28 ביכולת של עבודת ה' בקיום
- 29 המצוות להמשיך אור-אין-סוף
- 30 למטה (בשיטה השניה), הרי
- 31 זה ענין שנאמר ושיף לכל
- 32 אדם.
- 33 ומוסיף בהגהת ה'צמח
- 34 צדק: ויש שיטה שלישית,
- 35 על-דרך מה שכתוב²² וארא
- 36 אל אברהם בא-ל שדי,
- 37 (אבל) ושמ ה' לא נודעתי
- 38 להם, כי זה שם ה' נמשך רק
- 39 על-ידי התורה ומצות בגשמיות
- 40 בפועל כפי שהוא לאחר מתן תורה,
- 41 והינו, שהאבות המשיכו וגילו
- 42 אלקות מלמעלה למטה מבחינת

- המידות העליונות חסד-גבורה-תפארת, הינו, שם ה' מידת
- החסד והגילוי כפי שמלוכש בשם אלקים מידת הגבורה, שמש
- ענין האור והגילוי בתוך המגן כו'²³,
- כפי שנרמז בכתוב "כי שמש ומגן ה' אלקים" וזו ההמשכה שנמשכה על ידי
- האבות לפני מתן תורה אבל
- "ושמי ה'...", הינו שמש
- ה'23, האור והגילוי של בחינת
- אור-אין-סוף המלוכש
- בחקמה, שנקרא "אמת", על
- שם שבבחינה זו האור מאיר במילואו,
- ללא העלמות והסתרים, להיות
- גילוי של האור בדרגה נעלית ביותר
- כפי שפולא קמה כלל חשיב
- ממש שהכל לפניו נחשב ממש
- כ"לא", כאילו אינו קיים, מוציא
- חמה מנרתקה²⁴, כפי שהשמש
- היא ללא 'מגן' ונרתק' המסתיר זהו
- האור הנעלה הזה הנמשך על-ידי
- התורה כו' כפי שהיא לאחר מתן
- תורה.
- ובמקום אחר²⁵ מבאר,
- שהאבות המשיכו מלמעלה
- למטה אור אלקי רק מעולם
- האצילות, הראשון והנעלה מבין
- ארבעת העולמות שבסדר השתלשלות
- (שבו האור יורד ונמשך ממדרגה
- למדרגה כטבעות של שלשלת
- האחויות זו בזו) ואילו על-ידי
- מתן-תורה נמשך מבחינה
- שלמעלה מהשתלשלות,
- בחינת "כי לא אדם"²⁶ כו'
- שלמעלה מבחינת 'אדם' שיש לו ציור
- קומה' המסמל את סדר השתלשלות.
- ובמבאר גם במאמר זה²⁷,
- שעקר ענין מתן-תורה הוא
- להמשיך בבחינת התורה
- שנקראת "אדם", מאין-סוף
- ברוך-הוא ממש שלמעלה
- מבחינת 'אדם'.

(20) לך-יב, ט. וראה תו"א פרשתנו עג, ד. (21) תו"א מגלת אסתר צו, ג. (22) ר"פ וארא. (23) ע"פ תהלים פד, יב. וראה תניא שער היחוד והאמונה רפ"ד. אוה"ת (יהל אור) תהלים ס"ע ש ואילך. (24) לשון חז"ל - נדרים ח, ב. (25) ראה סה"מ תרל"ב ח"א ע' קטז ואילך. תרנ"ד ע' קצו ואילך. תרע"ח ע' קסד ואילך. ועוד. (26) שמואל-א טו, כט. (27) ע' אי"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהוּא גַם מֵה שְׁעִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא גִילוי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן מִמֶּשׁ,
- 2 הָרָצוֹן עֲצָמוּ וְלֹא רַק הַסְתַּעֲפוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט הַלֵּא
- 3 מוֹגֵדֵר שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁכָּל שִׁיש לֹא תַחֲמוּמִים וְהַגְדֵּרוֹת, וְעַל-דֶּרֶךְ
- 4 שְׁמִצְיָנוּ בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁהֻקְבְּ"ה אָמַר בַּמַּעֲנָה לְשַׁאלְתּוֹ
- 5 שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שְׂרָאָה שֶׁהוּמָאִים
- 6 עֲתִידִים לְסֻרוֹק אֶת בְּשָׂרוֹ שֶׁל רַבִּי
- 7 עֲקִיבָא בַּמִּסְרָקוֹת שֶׁל בִּרְזֵל, הָאֵם 'זוֹ
- 8 תּוֹרָה זֹה שְׂכָרָה: 'שְׂתוֹק, כִּף עֲלָה
- 9 בַּמַּחֲשָׁבָה²⁸, בַּמְדִּירָגָה שֶׁמִּלְמַעְלָה
- 10 מִהַבְּנֵה וְהַשְּׂגָה בִּשְׂכָל, וְהָרִי אֶצֶל
- 11 רַבִּי עֲקִיבָא הִיָּה עֲנִין שֶׁהוּא
- 12 הַפֶּךְ הַשְׁכָּל (כְּפִי שֶׁהֻקְשָׁה
- 13 מִשָּׁה 'וְכִי זֹה תּוֹרָה וְזוֹ
- 14 שְׂכָרָה²⁸), וְהִנֵּנוּ, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין
- 15 שְׁאִינוּ מוֹשֵׁג כָּלֵל בַּשְׁכָּל
- 16 כו'²⁹ וּמַעֲמַד מִהוּתוֹ אִי אִפְשָׁר לְהַבִּין
- 17 וְלַהֲשִׁיג אוֹתוֹ בַּהֲיָגִין שְׂכָלִי, וְזוֹ
- 18 מְדִירָגַת הַתּוֹרָה מִצַּד עֲצָמָה, רְצוֹן
- 19 'פְּשׁוּט' וְנִעְלָה מִהַשְׁכָּל הַמוֹגֵדֵר. וְזֶהוּ
- 20 הַחֲדוּשׁ דְּמִתְּנֵי-תּוֹרָה, שֶׁגַּם
- 21 עֲנִין שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁכָּל
- 22 לְגַמְרִי, וּמַצַּד עֲצָמוּ הוּא לְמַעְלָה
- 23 מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בִּשְׂכָל אֲנוּשִׁי נִמְשָׁךְ
- 24 לְמִטָּה בַּשְׁכָּל הָאֲדָם כו'.
- 25 וּמוֹכֵן, שֶׁהַחֲדוּשׁ דְּמִתְּנֵי-תּוֹרָה
- 26 לְפִי הַשִּׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית הַמִּשְׁכַּח
- 27 עֲנִין שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁכָּל בִּשְׂכָל כּוֹלָל
- 28 גַּם אֶת שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת שְׁלִפְנֵי-
- 29 זֶה, וְהִנֵּנוּ, שְׁלֹא-אֲחֵרֵי מִתְּנֵי
- 30 תּוֹרָה נִמְשָׁכַת הַבְּחִינָה
- 31 שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
- 32 (כְּשִׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית) עַל-יְדֵי
- 33 כָּל אֲדָם (כְּשִׁטָּה הָרְאשׁוֹנָה),
- 34 וּבִאֲפֻךְ שְׁנִמְשָׁךְ גַּם לְמִטָּה
- 35 (כְּשִׁטָּה הַשְּׂנִיָּה) כִּי כֹשֶׁם
- 36 שֶׁהַשִּׁטָּה הַשְּׂנִיָּה לֹא חוֹלֶקֶת עַל
- 37 הָרְאשׁוֹנָה אֲלֵא מוֹסִיפָה עֲלֶיהָ, כֵּן
- 38 הַשִּׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית לֹא חוֹלֶקֶת עַל שְׁתֵּי
- 39 הַשִּׁטּוֹת הַקּוֹדְמוֹת אֲלֵא מוֹסִיפָה עֲלֵיהֶן.
- 40 ג) וּמִמְשִׁיךְ בַּמֶּאֱמָרָה³⁰ חֲנוּכָּר,
- 41 דִּיבּוּר־מַתְחִיל 'וּמִשָּׁה נִגְשׁ אֶל הָעַרְפֵּל' לְאִדְמוֹר"ר הוֹקֵן, אֶף מִהִיכָן יִזְכָּה
- 42 לְזֶה הָאֲדָם לְכוֹת לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲמִשִּׁיךְ אֶלּוֹקוֹת לְמִטָּה כָּלֵל הַמְּבוֹאֵר

- לְעִיל, לְמִדּוֹת שְׁבָאֲמָת הָאָדָם הוּא הַשְּׁכָל שְׁבָכָל הַבְּרִיּוֹת,⁴³
- כְּדֹאִיתָא כְּמוֹכָא בַּגְּמָרָא³¹ מִפְּנֵי מַה נִּבְרָא אָדָם בְּעָרֵב שִׁבְתָּ,
- בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי לְבִרְיַת הָעוֹלָם, שְׁאָם תְּזוּחַ דְּעֵתוֹ עָלָיו וְיִבְרָא לִידֵי גְאוּהָ,
- אוֹמֵר לוֹ: יְתוּשׁ קְדָמָךְ בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית וְנִבְרָא לִפְנֵי שֹׁנְבָרָא
- הָאָדָם (הִנֵּנוּ), שְׁאִפִּילוּ יְתוּשׁ
- שְׁמִכְנִים שֶׁרַק קוֹלֵט וּמִקְבֵּל לְעֲצָמוּ
- וְאִינוּ מוֹצִיא³² אִינוּ מִשְׁפִּיעַ כָּלֵל
- לְאַחֲרִים, שֶׁהוּא קְלִיפָה בְּרִיאָה
- הַשִּׁיבִית לְצַד שֶׁל הַיֶּפֶךְ הַקְּדוּשָׁה
- (הַנִּקְרָא 'קְלִיפָה' עַל שֶׁם שְׁמַעֲלִים
- וּמִסְתִּיר עַל הָאֱלּוּקוֹת כְּמוֹ קְלִיפָה
- הַמְּכַסֶּה עַל הַפֶּרִי) הִיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה
- כו'³³ הַנְּחוּתָה בְּיוֹתֵר מִכֵּין הַקְּלִיפּוֹת
- עֲצָמָן כִּי בַּקְּדוּשָׁה יֵשׁ נִתְּנָה וְהַשְּׁפָעָה
- וְהַקְּלִיפָה רֹצָה רַק לְקַבֵּל וְלֹא לְתַת
- וְלַהֲשִׁיעַ, וְאִפִּילוּ קְלִיפָה נְחוּתָה זֹה
- קוֹדְמָת לְאָדָם כו') ?
- אֶף הָעֲנִין הוּא, שְׁמִי שֶׁהוּא
- בְּמִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה וּבְעֵינֵינוּ הָאָדָם
- יָכוֹל לְעֲלוֹת לְהַתְּעַלּוֹת יוֹתֵר מִמִּי
- שֶׁנִּמְצָא בְּדִרְגָּה עֲלִיוֹנָה מִמֶּנּוּ, וְהִנֵּנוּ
- לְפִי שִׁישׁ לוֹ שֶׁרֶשׁ גְּבוּהָ וְנִעְלָה
- יוֹתֵר, שְׁלֹכָן בְּגִלָּל הַכּוֹחַ הַמִּיּוֹחֵד
- שֶׁמִּקְבֵּל מִשְׁרָשׁוֹ יָכוֹל יֵשׁ לוֹ אֶת הַכּוֹחַ
- וְהִיכּוֹלֵת לִיָּרֵד לְמִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה
- כְּזוֹ כו' וְלֹכֵן אֵין לְהַתְּפַלֵּא שֶׁהַתּוֹרָה
- נִתְּנָה דּוּקָא לְאָדָם הַתַּחְתּוֹן וְדּוּקָא לוֹ
- נִתֵּן הַכּוֹחַ לְהַמְשִׁיךְ אֱלּוּקוֹת לְמִטָּה.
- וְעוֹד זֹאת, סִיבָה נּוֹסֶפֶת לִכְךָ
- שֶׁהַתּוֹרָה וְהַכּוֹחַ הַמְּשִׁיךְ אֱלּוּקוֹת
- לְמִטָּה נִתְּנוּ לְאָדָם, לְמִדּוֹת שְׁפִלּוֹתוֹ,
- הֵיא שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גּוֹדֵל הַמַּעֲלָה
- וְהַחֲשִׁיבוֹת שְׁבָכְרוֹר הַהֶעֱלָם
- דְּלִמְשָׁה, בְּעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ הָעֵלֶם
- וְהַסְתֵּר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר עַל הָאֱלּוּקוֹת
- וְכֹאשֶׁר הָאָדָם עוֹבֵד עַבְדּוֹתוֹ כֹּאֵן לְמִטָּה
- וּמִבְּרָר אֶת הַטּוֹב מִהַרֵּעַ וּמַעֲלָה אוֹתוֹ
- לְקִדּוּשָׁה, יֵשׁ לִכְךָ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה
- בְּמִבְּאֵר בַּמֶּאֱמָרָה³⁴ בְּפִירוּשׁ
- הַתְּבוֹרָה³⁵ וְלִכְבוֹדִי בְּרִאשִׁיתוֹ גו',
- גו', הַכְּתוּב אוֹמֵר שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא לְכַבּוֹד שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא אֲבָל לְפִי
- הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי יֵשׁ בְּכַתּוּב זֶה גַּם רִמּוֹ לִכְךָ שֶׁהָעוֹלָם מַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל

(28) מִנְחוֹת כֹּט, ב. (29) רָאָה אוֹהֶ"ת שֶׁם ע' אִיא. (30) ע' א'טו. (31) סְנֵהֲרִין לַח, א. (32) גִּיטִין נו, ב. (33) רָאָה תְּנִיא פכ"ד. (34) ע' א'יז וְאִילָךְ. (35) יִשְׁעִי מַג, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 כמבואר בתניא שם לגבי ענין היראה, ועוד זאת, שפבכל דור ודור
45 יורדין ניצוצין מנשמת משה רבנו עליו-השלוש ומחלפין
46 בגוף ונפש של חכמי הדור, עיני העדה, ללמד דעת את
47 העם כו' ובאמצעותם ענייניו של משה רבנו מגיעים בסופו של דבר אל
48 העם כולו.

49 (ה) והענין בזה, דהנה, משה
50 ענינו העיקרי תורה, שהרי
51 משה⁴⁴ קבל תורה מסיני,
52 מהקדוש-ברוך-הוא כו' ומסרה
53 כו' לכל בני ישראל, ועד
54 שהתורה נקראת על שמו של
55 משה רבינו, כמו שכתוב⁴⁵ זכרו
56 תורת משה עבדי⁴⁶. וכמו-כן
57 בחינת משה שפבכל אחד
58 ואחד מיישראל הוא ענין
59 לימוד התורה. ועל-ידי
60 בחינת משה שפנפשו של כל
61 אחד ואחד מישראל, נמשך אור
62 התורה והכוח להמשיך ולגלות
63 אלוות על-ידי התורה (כמבואר לעיל)
64 גם בבחינת "העם" שפנפשו
65 הדרגות הנמוכות בנשמתו של כל אחד
66 מישראל (כשם שפנפשו רבנו
67 נמשך ענין היראה וענין התורה
68 בכל בני ישראל, בכל המדרגות
69 ובכל הסוגים מ"ראשיכם
70 שבטיכם עד חוטב עצים
71 ושואב מימיו"⁴⁷), והינו,
72 שלימוד התורה נותן פתח
73 וחיית בכל עניני העבודה,
74 בכל שאר הענינים שבהם כל יהודי
75 עובד את ה' הן בעבודת התפלה
76 ודאף שתפלה קודמת
77 לתורה, לפי סדר הדברים של עבודת
78 היום וכמאמר אבא בנימין
79 שביקש שתהא תפילתי סמוכה
80 למטתי⁴⁸, מיד בקומו משנתו,
81 ולימוד התורה הוא לאחר התפלה
82 הנה גם ענין זה גופא עצמו
83 שתפלה קודמת לתורה, הרי

1 שבתחלה לפני שמשנה נישא אל הערפל הנה גם משה עמד יחד
2 עם כל בני ישראל מרחוק, ואחר-כך נגש משה אל
3 הערפל, ושאר העם נשארו על עמדם במקום שבו עמדו קודם
4 לכן ביחד עם משה רבנו. ומזה מובן, ש"מרחק" הוא מקום בזה
5 שפנפשו נגש משה אל הערפל
6 והרי זו הוכחה שהמקום שבו עמדו בני
7 ישראל קשור אל הערפל, ומהווה
8 נקודת-מוצא לגשת אל הערפל.
9 והינו, שלא זו בלבד שגם
10 הבחינה ד"מרחק"
11 כשליעצמה שיכת לבחינת
12 "הערפל" כפי שמוכן מביאור
13 הקודם שעצם העמידה כלפי הערפל,
14 אפילו מרחוק, מוכיחה על שייכות,
15 אלא עוד זאת, שהיא העמידה
16 מרחוק גם הכנה שפנפשו באים
17 לבחינת "הערפל" אלא שבפועל
18 רק משה נישא.
19 ועוד הסבר מדוע למרות שהעמידה
20 הייתה מרחוק היא הוכחה על קשר
21 ושייכות לערפל, והוא העקר,
22 הסבר זה הוא הסיבה העיקרית לכך
23 שלאמתו של דבר כל בני ישראל, כל
24 העם, שייכים לבחינה זו שעל-ידי-
25 זה שפנפשו נגש אל הערפל,
26 המשיך בחינה זו לכל בני
27 ישראל, גם לאלו שהם
28 בבחינת עם (מלשון
29 עוממות⁴¹ שמשמעו מציאות
30 נפרדת בפני עצמה). וכמו-כן גם
31 מהמבאר פתניא⁴² בנוגע
32 לענין היראה, שפנין שלגבי
33 משה מילתא זוטרתיה דבר קטן
34 היא⁴³, ובנקל להגיע ליראת ה',
35 ככתוב "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי
36 אם ליראה", ומשמעות הכתוב היא
37 שהבקשה היא דבר קל לביצוע, הרי
38 בגלל שכך זה לגבי משה שברדתו
39 אכן קל להגיע ליראת ה' זה נעשה
40 ענין ששיך ונוגע לכל בני
41 ישראל, כי כל נפש ונפש
42 מבית ישראל יש בה מבחינת
43 משה רבנו עליו-השלוש כו'

(41) תניא שעהיהו"א פ"ז (פא, ב). וראה גם סה"מ תר"ס ע' ה. (42) רפמ"ב. (43) ברכות לג, ב. (44) אבות רפ"א. (45) מלאכי ג, כב. (46) שבת פט, א. (47) לשון הכתוב - ר"פ נצבים. (48) ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב.

ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלוקים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זה נלקח מהתורה עצמה, שהתורה מורה שצריך להיות ענין
2 התפלה בכלל, וגם פרטי הענינים בנוגע לאופן התפלה
3 ואם כן למעשה גם התפילה הקודמת לתורה בסדר הזמנים באה מהתורה והיא
4 על פי התורה, ואין זה פלא שהכוח לעבודת התפילה בא מלימוד התורה,
- 5 הן בקיום המצות, ועד
6 לעבודה ד"בכל דרכיך
7 דעהו"49 שהכל בא בכוח התורה
8 ועל ידי לימוד התורה.
9 ובהזדה בלימוד התורה (ובכל מה
10 שנמשך ומקבל כוח ממנו) צריך
11 להיות הענין ד"משה נגש
12 אל הערפל", שגם בחינת
13 "ערפל", ישת חשף סתרו, שהוא ענין הרצון הפשוט
14 שהוא ענין הרצון הפשוט
15 הלא מוגדר שלמעלה מהשגה
16 והבנה שכלית, יומשך בלימוד
17 התורה בהבנה והשגה.
18 וזהו פללות הענין דלימוד
19 פנימיות התורה, תורת החסידות, שגם הענינים
20 החסידות, שגם הענינים
21 דרזין ורזין דרזין סודות וסודי
22 סודות שבתורה שלמעלה
23 מהשגה, שמצד עצמם הם נעלים
24 מלבוא ולרדת בשכל אנושי צריכים
25 לבא בלימוד באופן של
26 הבנה והשגה, וכדברי כ"ק
27 אדמו"ר (מהורש"ב)
28 נשמתו-עדן⁵⁰, שלימוד תורת
29 החסידות צריך להיות בעין
30 השכל ובהבנה והשגה בלימוד
31 הסוגיות בגלילא חלק הגולה
32 שבתורה הגמרא וההלכה וכו'.
33 וזהו גם פללות הענין
34 שלימוד התורה צריך להיות
35 ביראת שמים⁵¹, ולא רק
36 בלימוד תורה שבכתב, שפה
37 מודגש ענין הקדושה כו'
38 יותר מאשר ענין ההבנה
39 וההשגה, ואם כן מובן יותר שבגלל
40 הקדושה הלימוד צריך להיות מתוך
41 יראת שמים אלא גם בתורה
- 42 שבעל-פה, שעקרה הוא ענין ההבנה וההשגה (פידוע)
43 החלוק בין מקרא וקבלה שבהם יש ענין בלימוד גם ללא הבנה
44 והשגה למשנה ותלמוד⁵² שבהם ההבנה וההשגה הם ענין עיקרי),
45 הנה הגם שהבנה והשגה קשורה עם תנועה של התפשטות
46 המציאות של האדם הלוהט, והדבר
47 מביא לידי ביטוי את המעלות
48 והכישרונות שלו, ואילו יראת
49 שמים פועלת תנועה של
50 פיוץ המציאות האישית (הפך
51 ההתפשטות), מפל-מקום
52 צריך להיות לימוד התורה
53 בהבנה והשגה ויראת
54 שמים' - שניהם יחד, ולא זו
55 בלבד שהפיוץ שמצד
56 היראה לא יפריע להבנה
57 והשגה למרות שלכאורה הפיוץ
58 היה יכול לגרום לכך כי עשוי למנוע
59 מהיכולות והכישרונות לפעול
60 ולהתבטא, אלא אדרבה, שעל-
61 ידי היראת שמים יתוסף
62 בהבנה והשגה גופא עצמה.
63 וזהו "ומשה נגש אל
64 הערפל", שגם בחינת
65 'ערפל', רצון פשוט
66 שלמעלה מהשכל, הרצון
67 האלוהי העליון הלא מוגדר שלמעלה
68 ממדרגת המוחין נמשך למשה,
69 בלימוד התורה, כולל גם
70 תורה שבעל-פה אף שלימודה
71 הוא מתוך הבנה והשגה שכלית.
72 וזהו גם מה שמצינו הענין
73 ד"שתוק, כף עלה
74 במחשבה" ענין הקשור ברצון
75 העליון שלמעלה מהמוחין ולא יורד
76 להבנה והשגה כמו שאר עניני התורה
77 בשכיכות לרפי עקיבא דווקא
78 (כנ"ל סעיף ב), דהנה אקרו

(49) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. (50) הובא באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' שסח. (51) ראה קונטרס עץ החיים פכ"ב. וראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 75 ואילך. לקו"ש חיד"ד ע' 316 ואילך. (52) ראה לקו"ת ויקרא ה, ג-ד. שה"ש ג, סע"ג ואילך. (53) סנהדרין פו, א.

- 1 רבוֹתֵינוּ ז"ל⁵³ כוֹלְהוּ כָּל הַמִּשְׁנִיּוֹת, הֵינּוּ כָּל הַתּוֹרָה אֵלֶיָּבָא דְּרַבִּי וְעַד שֶׁהַשֹּׁכֵל טוֹעֵן שֶׁזֶּהוּ הַפֶּךָ הַשֹּׁכֵל (שֶׁהָרִי זֶה הַטַּעֲנָה וְהַתְּמִיּהָה
- 2 עֲקִיבָא, מִתְאַיִמִּים לְשִׁיטָתוֹ, הֵינּוּ
- 3 שְׂרָבִי עֲקִיבָא הוּא מְקוֹר ¹ ז"ל⁵³ כוֹלְהוּ אֵלֶיָּבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הֵינּוּ שְׂרָבִי
- 4 תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ, שְׁעָקְרָה ² עֲקִיבָא הוּא מְקוֹר תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ, שְׁעָקְרָה
- 5 הִכְנָה וְהִשְׁגָּה. וְאֵילוּ בְּעִנְיָן ³ הִכְנָה וְהִשְׁגָּה. וְאֵילוּ בְּעִנְיָן דְּ"שְׁתּוֹק, כֶּף עָלָה
- 6 דְּ"שְׁתּוֹק, כֶּף עָלָה ⁴ בְּמַחֲשָׁבָה" מִתְבַּטָּא הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט שְׁאִין לוֹ
- 7 בְּמַחֲשָׁבָה" הֵינּוּ שֶׁהַדָּבָר לֹא בֹא ⁵ מְקוֹם בְּשֹׁכֵל, וְעַד שֶׁהַשֹּׁכֵל טוֹעֵן שֶׁזֶּהוּ הַפֶּךָ
- 8 בְּשׁוֹם אוֹפֵן בַּהֲתַלְבְּשׁוֹת בְּשֹׁכֵל, ⁶ הַשֹּׁכֵל ("זֶה תּוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה"). וְהֵינּוּ שְׂגָם
- 9 מִתְבַּטָּא הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט שְׁאִין ⁷ בְּהִכְנָה וְהִשְׁגָּה בְּלִימּוּד תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ צָרִיף
- 10 לוֹ מְקוֹם בְּשֹׁכֵל וְאִין אִפְשָׁרוֹת ⁸ לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט שְׂלֻמְעָלָה
- 11 שֶׁהַשֹּׁכֵל הָאֲנוּשִׁי יִקְלוֹט וִיתְפּוֹס אוֹתוֹ, ⁹ מִטַּעַם-וְדַעַת.

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו למחרת יום ההילולא השנים עשר של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,

יהי רצון - שכהתחלת וראש פרק השנים עשר של ההמשך באתי לגני - שנתן כ"ק מו"ח אדמו"ר
ללמדו ביום ההסתלקות שלו - יתגלה אור א"ס למטה עד אין תכלית, ובוה יתגלה ג"כ האוצר דלמעלה,

אוצרו של ממח"מ הקב"ה, מה שהוא למעלה אין קץ, היא הבחינה דעין לא ראתה, ואשר
בשביל נצוח המלחמה,

למעלה - מלחמת הקדושה נגד הקליפה, ולמטה - מלחמת נה"א נגד נה"ב,

להכות בכורי מצרים, תוקף ועוצם המצרים וגבולים, ותוקף ועוצם הקליפה -

פּוֹתַחִים וּנְוֹתָנִים הָאוֹצֵר עֵי שְׂרֵי הַפְּקִידִים שֶׁהֵם פְּקִידֵי הַחֵיל וְהַכּוֹוֹנָה בִּזָּה - הֵם אֲנָשֵׁי הַחֵיל,

ויהי כל זה בטוב הנראה והנגלה, וכמ"ש יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכהבקשה ואוצרך הטוב
לנו תפתח,

ויבוא כל זה בפועל ועד למעשה, שהוא העיקר, ובמילואו באופן כדבעי ל' למיעבד - בלימוד
התורה (נגלה וחסידות) בעבודת התפלה ובקיום המצות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת ש"פ יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. נתבאר פירוש רש"י ריש פרשתנו, "וישמע יתרו", "מה שמועה שמע ובא" (רק עכשיו, לאחר
2 ראש חודש סיון שאז באו בני-ישראל למדבר סיני, ולא תיכף לאחר יציאת מצרים)² קריעת ים-סוף
3 ומלחמת עמלק³ - שיתרו בא (לא כדי להתגיייר⁴, אלא) כדי⁵ לתקן את הקלקול שנעשה על-ידי מלחמת⁶
4 עמלק - חלישות בחיובות וכבוד של בני-ישראל לעיני העמים (הן מפני החוצפה שהעזו לצאת למלחמה
5 נגד בני-ישראל מבלי להתפעל מכל הנסים שנעשו להם⁷, והן מפני שניצחוהו באופן של מלחמה, בדרך
6 הטבע⁸), והתיקון לזה - על-ידי-זה שיתרו⁹ "כהן מדין", שר וכהן לעבודה-זרה (שהיה מכיר בכל עבודה-זרה
7 שבעולם, שהיתה לו ידיעה והשגה¹⁰ בכל הממוצעים שבכל העולמות שעל-ידם היא השפעת החיות כו',
8 אלא שטעה¹¹ לחשוב שיש להם כח ושלטון, היפך האמת שאינם אלא כגרון ביד החוצב בו¹²), בא אליהם;
9 וכל זה - לאחר שכבר נפעל בו הביטול¹³ בקריעת-ים-סוף¹⁴, כמו שכתוב¹⁵ "כי שמענו את אשר הוביש
10 ה' את מי ים סוף גו' וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש גו'".

(10) וע"ד מ"ש הרמב"ם במו"צ (ח"ב פ"ד ואילך) אודות א' הפילוסופים, שהיתה לו ידיעה בחכמת החקירה כו', עד שהגיע לגלגל התשיעי, שכל הפועל.

(11) היינו, טעות שבאה מצד ידיעה והשגה, ולא ענין של תאוה כו'. - ולהעיר גם ממענה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"י ע' 279. ושי"ן) לא שטען למה מדברים עמו על הנחת תפילין, בה בשעה שהוא "אפיקורס": האם אתה חושב ש"אפיקורס" הוא מי שמפצח גרעינים ("קנאקט סעמיטשקעס") ביוהכ"פ*?!! - "אפיקורס" הוא מי שעוסק בעניני חכמה, וגם חכמה אלקית, ועד ש"יודע את רבוננו", אלא ש"מכוין למרוד בו" (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד), והיינו, שלימודו הוא כדי למרוד כו'; אבל מי שמתנהג באופן הנ"ל הוא למטה ממדרגת אדם - בהמה לא נורמלית, בצורת אדם!...

(12) ועל זה צריך להזהיר גם (ועוד יותר) במדריגות היותר נעלות - ולדוגמא: "אל תמר בו גו' כי שמי בקרבנו" (משפטים כג, כא) - דקאי על מטטרון ששמו כשם רבו (פרש"י עה"פ - מסנהדרין לח, ב), ועל זה מזהירים "אל תמר בו", מלשון תמורה, שלא להחליפו בהקב"ה (ראה סנהדרין שם. שמו"ר פל"ב, ד), כיון שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.

וזהו גם מה שמצינו שר' עקיבא אמר "כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים" (חגיגה יד, ב) - שלא להפריד מים תחתונים ממים עליונים, אלא לידע שזוהי מציאות אחת, ואילו מים תחתונים לעצמם אינם מציאות כלל (כמבואר בארוכה בהמשך תער"ב (ח"ב ע' תתקסד. ע' תתקעב)).

(13) כי לולי זאת, אינו מובן, מה ראה יתרו כהן מדין לבוא ולסייע לבני ולתקן את הקלקול שנעשה ע"י מלחמת עמלק. ובפרט שיתרו ה' רחוק מבני יתרו מאשר עמלק, שהרי עמלק ה' מזרעו של עשו שיצא מיצחק, ואילו יתרו ה' מזרע בני קטורה (מדין) שיצאו מאברהם.

(14) אלא שמיד לאחר קרי"ס לא היתה לו סיבה לבוא (כנ"ל הערה 14 בנוגע ליצי"מ), ורק לאחר מלחמת עמלק בא כדי לתקן כו', כנ"ל בפנים.

(15) יהושע ב, יר"ד-יא.

(1) היינו, שמ"ש (פרשתנו יח, ה) "ויבוא יתרו חותן משה ובניו ואשתו", ה' זה בגלל ש"וישמע יתרו" ("שמועה שמע ובא"), ולא בשביל להביא את אשתו ובניו אל משה, שהרי ה' יכול לשלוח אותם ע"י שליח, ולא הוצרך לבוא בעצמו.

(2) ואין לומר שתיכף לאחר שמע אודות יצי"מ יצא ממדין, אלא שנמשך זמן הליכתו עד שבא - שהרי הר סיני ה' קרוב למדין, כפי שמוכיח הרמב"ן (ריש פרשתנו) מזה ש"משה הלך שם לרעות צאן מדין וכו'".

(3) ראה גם שיחת ש"פ יתרו דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 86 ואילך). ושי"ן.

(4) שהרי רש"י בפשוטו של מקרא אינו מביא את גירסת הגמרא (זבחים קטז, א) "מה שמועה שמע ובא ונתגיייר". והיינו, דאף שעוד בהיותו במדין שמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו גו'" - עדיין לא ה' בדעתו להתגיייר; ורק לאחר שבא אל משה, "ויספר משה לחותנו וגו'" (יח, ח) (אף שגם אז ה' זה רק באופן של שמיעה, ולא באופן של ראי'), אזי אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם" (שם, יא).

(5) משא"כ לאחר יצי"מ, אף ששמע "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" - לא היתה לו סיבה לבוא (וכנ"ל שלא ה' בדעתו להתגיייר כו').

(6) ולכן מדייק רש"י כאן: "מלחמת עמלק", משא"כ בהמשך הענין, בפירושו על "את כל אשר עשה" - "בירידת המן ובבאר ובעמלק".

(7) וכמבואר בחסידות (ראה סה"מ תר"ס ח"א ע' תה. ח"ב ריש ע' תתנו. ע' תתפד ואילך) בענין קליפת עמלק, שגם כאשר רואה ענין של השגחה פרטית מהקב"ה, יש לו תוקף החוצפה להטיל ספק - "עמלק" בגימטריא "ספק" - שאין זו השגחה פרטית, אלא מקרה ח"ו בדרך הטבע.

(8) כמו פורים. - ולהעיר שבשבת שקודם פורים קורין פרשת זכור.

(9) שהי' באותו מקום שבו ה' עמלק, שלכן, כאשר שאול הוצרך להלחם בעמלק, כתיב (שמואל-א טו, ו) "ויאמר שאול אל הקיני (בני יתרו) לכו סורו רדו מתוך עמלקי".

(*) גם בשבת היתה הנהגה זו נחשבת לפריקת-עול, אבל, הפוקרים שרצו להבליט את גודל האפיקורסות שלהם, היו נושאים זאת אפילו ביוהכ"פ רח"ל.

וביאור השייכות דקריעת-ים-סוף ומלחמת עמלק¹⁶ בפנימיות הענינים - שלמרות שבקריעת-ים-סוף¹ היה חיבור עליון ותחתון (כהכנה למתן-תורה), הנה מלחמת עמלק הוכיחה שהחיבור עדיין אינו בשלימותו, כי הקליפה מתנגדת עדיין, ואז בא יתרו לתקן ולהשלים את החיבור על-ידי בירור וזיכוך הלעומת-זה; וזהו העילוי שבהודאת יתרו (וכן מעלת אמירתו¹⁷ "ברוך ה'" לגבי אמירת השירה דמשה ובני-ישראל), שדוקא על-ידי-זה נעשה הענין דמתן-תורה¹⁸.

וההוראה בנוגע למתן-תורה שבכל יום, שההכנה לזה היא על-ידי העבודה בעניני הרשות הרחוקים מקדושה, בדוגמת מלחמת עמלק, לאחר הקדמת ה'נתינת כח' על-ידי העבודה בעניני קדושה, בדוגמת קריעת-ים-סוף - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק י"א עמוד 74 ואילך.

ב. והוראה נוספת מזה שיתרו בא כששמע אודות מלחמת עמלק: כאשר יהודי מרגיש בעצמו "מלחמת עמלק" - קרירות ("אשר קרך"¹⁹) לעניני קדושה, צריך לידע, שהעצה לזה היא - ש"יתרו" שבנפשו ילך למדבר להר האלקים.

יכולים לחשוב שהעצה לקרירות דעמלק היא ללמוד פרק תניא, מאמר חסידות, שבו מדובר אודות גדלות ה', שעל-ידי-זה "יתחמם" מעט, ולאט לאט, כשילמד עוד מאמר וכו', הנה סוף-כל-סוף יפטר מקליפת עמלק.

ועל זה באה ההוראה, שהעצה לבטל קליפת עמלק היא - לא על-ידי הליכה בסדר והדרגה, צעד אחר צעד, "מעט מעט אגרשנו"²⁰, אלא - להניח את כל הענינים והמעלות, הן הגשמיים והן הרוחניים, ולהכניס את כל מציאותו ("ארינווארפן זיך אינגאנצן"), בכל התוקף, בעניני קדושה - הר האלקים.

וכידוע שביטול קליפת עמלק הוא (לא על-ידי טעם ודעת, אלא) דוקא על-ידי קבלת עול ושטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת; ובוה צריך להכניס את ה"יתרו" שבנפשו שעבד על-זה, מצד הרוח שטות שלמטה מטעם ודעת (כמאמר רז"ל²¹ "אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות") - להפוך השטות דלעומת-זה לשטות דקדושה.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ומשה נגש אל הערפל.

* * *

ובפרש"י; ומלחמת עמלק - שאפילו הנצחון הי' ע"י נס המלוכס בטבע, ועאכ"כ המלחמה שהיא בודאי ענין של העלם והסתר, היפך מגילוי אלקות.

(17) פרשתנו יח, יו"ד.

(18) מעין הגילוי דלעתיד לבוא (כמבואר בתניא (פל"י)), שאז תושלם הכוונה דדירה בתחתונים, שה"תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו" יהי' דירה לעצמותו ית'.

(19) תצא כה, יט ובפרש"י.

(20) משפטים כג, ל.

(21) סוטה ג, א.

16 דלכאורה, קרי"ס (השמועה שיתרו "שמע ובא") שייכת: (א) לצי"מ (שבסיום הפסוק): "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" - כיון שגמר ושלמות היציאה ממצרים היתה בקרי"ס, שהרי גם לאחר יצי"מ נשארו המצריים במציאותם ואח"כ רדפו אחרי בני"ו, ורק בקרי"ס, כאשר "לא נשאר בהם עד אחד" (בשלח יד, כח), נשלמה היציאה ממצרים*, (ב) למ"ת (תוכן הפרשה) - שבשניהם ישנו ענין של חיבור עליון ותחתון; אבל מהי השייכות של קרי"ס למלחמת עמלק - הרי הם שני הפכים: קרי"ס - גילוי אלקי נעלה ביותר, למעלה גם מבריאת שמים וארץ, ובאופן שכל אחד הי' מראה באצבעו ואומר "זה א-לי ואנהו" (בשלח טו, ב

(*) ואין סתירה לזה מפרדש רש"י "כי הוציא ה' וגו'", "זו גדולה על כולם" - כי: (א) "הוציא ה' וגו'" כולל גם את גמר ושלמות היציאה ממצרים ע"י קרי"ס. (ב) גם אם נאמר ש"הוציא ה' וגו'" קאי רק על היציאה ממצרים בט"ו ניסן, י"ל, שה"גדולה" דיצי"מ מתבטאת בכך שהקב"ה הוציא אותם ממ"ט שנתי טומאה והכניסם אל הקדושה, ובלשון ההגדה: "הוציאנו מעבדות לחירות .. מאפילה לאור גדול" (ובפרט ע"פ הידוע (נסמן בתורת מנחם - התועדויות חל"י ע' 315) בביאור הטעם ש"לא עיבדו המקום כהרף עין", כיון שאילו היו נשארים במצרים עוד רגע אחד, היו מגיעים לשער הנו"ן דלענ"ו, ואז היו נשארים בגלות לעולם חז"ו; משא"כ בקרי"ס - אף שאז היתה שלימות הגאולה, וגילוי אלקות נעלה יותר מאשר הגילוי דיצי"מ, הרי עלי' זו היתה בקדושה גופא.

- 1 ד. בהמשך להאמור לעיל (במאמר²²) אודות בחינת משה שבכל אחד מישראל, שהוא ענין התורה,
- 2 שמזה נמשך אל כל העם שבנפשו, שהוא ענין כללות העבודה, כולל גם עבודת התפלה - ישנו גם ענינו
- 3 של משה בשייכות לכללות ישראל (שהרי כל הענינים הם בדרך פרט ובדרך כלל²³), שזהו ענינם של
- 4 מוסדות התורה, הישיבות, שנקראים בשם "בית גדול"²⁴, "מקום שמגדלין בו תורה"²⁵, ומשם נמשך אור
- 5 התורה בכל שאר עניני עבודת בני-ישראל, וגם "בית גדול" ד"מקום שמגדלין בו תפלה"²⁵ צריך לקבל
- 6 מה"מקום שמגדלין בו תורה", כי עיקר הגדלות הוא בענין התורה.
- 7 ובנוגע למוסדות שייסדו רבותינו נשיאינו - הנה "מקום שמגדלין בו תפלה" הם הבתי-כנסיות
- 8 וה"שטיבלאך" שייסד רבינו הזקן שבהם יתפללו על-פי נוסח האריז"ל כפי שייסד רבינו הזקן²⁶, כולל גם
- 9 על-ידי הכנת ההתבוננות קודם התפלה ובעת התפלה, ובאופן שיומשך ה"בכ"ן מעבודת התפלה גם לאחר
- 10 התפלה בהנהגת כל היום; ו"מקום שמגדלין בו תורה" הם ישיבות תומכי תמימים שנתייסדו על-ידי כבוד
- 11 קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן ובנו ממלא מקומו כבוד קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²⁷, ששם
- 12 לומדים תורה באופן ד"נגש אל הערפל"²⁸, כנזכר לעיל (במאמר²⁹).
- 13 וכיון שמחר מתקיימת החגיגה השנתית של ישיבת תומכי תמימים³⁰ (מקום שמגדלין בו תורה שממנו
- 14 נמשך לכל ישראל, כנזכר לעיל) - בודאי ישתתפו כולם בחגיגה, וההשתתפות תהיה באופן ד"נגש אל
- 15 הערפל", והיינו, שלא להתחשב בחשבונו ומדידות והגבלות של השכל, אלא לסייע לישיבה ללא הגבלות,
- 16 כפי שמתחייב מצד הרצון הפשוט שבנפש שלמעלה מטעם ודעת, ובמילא יהיה הענין ד"נגש אל הערפל"
- 17 גם בפשטות - ליטול גם מהחשכונות הכמוסים (דוגמת ההעלם ד"ערפל") עבור הישיבה; ועל-ידי-זה
- 18 יומשך שפע ברכה לכל המשתתפים בכל המצטרך להם, ובאופן של הרחבה.
- 19 ויהי-רצון שתהיה הרחבה בישיבות תומכי תמימים - "בית גדול" כפשוטו, הן אצל התלמידים והן
- 20 אצל הר"מים, משפיעים ומלמדים, הרחבה ברוחניות והרחבה בגשמיות,
- 21 [ומה שאמרו רז"ל³¹ "כל המקיים את התורה מעוני כו" - הרי ענין ה"עוני" יכול להתפרש (שלא
- 22 כפשוטו, אלא) בנוגע להכיוון דיראת שמים, כנ"ל (במאמר²⁹) שלימוד התורה צריך להיות ביראת שמים
- 23 ובביטול],
- 24 ועד שמזה נבוא ל"בית גדול" כפשוטו, דקאי על בית המקדש, שיתגלה בביאת משיח צדקנו, בקרוב
- 25 ממש.

* * *

- 26 ה. נתבאר פירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך" -
- 27 דלכאורה, מוטב היה שלא לפרש הטעם³² "אשר לא תגלה ערותך", כיון שעל-פי-זה צריך להיות האיסור
- 28 ד"לא תעלה גו" גם במעלות³³ שהיו בכל המקדש³⁴, ומזה מוכח שהטעם שבכתוב בא ללמד ענין חדש
- 29 - "והרי דברים קל-וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה הואיל ויש

(ובלשון החסידות: לחבר את העשי' עם החכמה שלמעלה כו');
אבל כאשר הטעם מעורר קושיא כו' - הרי אדרבה כו', ולכן מוטב
הי' שיהי' הציווי ללא טעם.
(33) והרי ענין המעלות שבמקדש הו"ע נעלה, כידוע בענין
"שיר המעלות" או "שיר למעלות" (ראה פרש"י תהלים קכ, א.
קכא, א).

(34) ולהעיר, שבנוגע לענין המעלות יש לומר, דכיון שבנין
ביהמ"ק הי' באופן ש"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי
הימים-א כח, יט. וראה זכחים סב, רע"א), הנה הציווי לבנות
מעלות במקדש שולל את האיסור ד"לא תעלה במעלות" (וכמו
שהציווי לבנות עץ במקדש שולל את האיסור ד"לא תטע גו' עץ"
פ' שופטים טז, כא); אבל עדיין יוקשה מהאיסור לפסוע פסיעה
גסה (ועל זה לא שייך התיירץ ד"מיד ה' עלי השכיל"). ומצד זה
צריך הכתוב להוסיף תיבת "עליו", ללמדנו ש"עליו אי אתה פוסע

(22) פ"ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 241).

(23) מלכים-ב כה, ט.

(24) ראה גם תורת מנחם שם ע' 113. וש"נ.

(25) מגילה כז, רע"א.

(26) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ד ע' 311. וש"נ.

(27) ראה גם תורת מנחם שם ע' 227. וש"נ.

(28) פרשתנו כ, יח.

(29) פ"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 242).

(30) ראה מכתב זאת חנוכה; טו"ב שבט שנה זו (אג"ק חכ"ג

ע' שה ואילך; ע' שכח ואילך) - בקשר לחגיגה זו.

(31) אבות פ"ד מ"ט.

(32) ובהקדים - שבכו"כ ציוויים כתבה תורה הטעם (אף

שעיקר קיום המצוות צריך להיות מצד קבלת עול, להיותם רצון
העליון) כדי שע"י ידיעת הטעם יתוסף חיות בקיום המצוה

בהם צורך (לכנהנים כדי לעלות על המזבח (מה-שאינ-כן בנוגע למעלות שלפני ההיכל)) לא תנהג בהם
(אפילו) מנהג בזיון (בלבד, "קרוב לגילוי ערוה", דחשיב בזיון לכהנים), חבירך שהוא בדמות יוצרך
ומקפיד על בזיונו על-אחת-כמה-וכמה" (שאינ לנהוג בו מנהג בזיון, כיון שהבזיון הוא כלפי "יוצרך")
- הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק כא עמוד 119 ואילך.

* * *

ו. הנקודה של פרשת השבוע היא - מתן תורה.
ואף-על-פי שהענין דמתן-תורה שבפרשת יתרו אינו דומה ואינו מגיע לענין דמתן-תורה שבחג
השבועות, וכידוע ביאור ה'צמח-צדק' בזה³⁵, ולכן יש דעות³⁶ שקריאת עשרת הדיברות שבפרשת יתרו
אינה צריכה להיות בטעם העליון (כמו בחג השבועות) - הרי גם ענינה ונקודתה של פרשת יתרו הוא
ענין דמתן-תורה, והדין הוא - כפי שפוסק רבינו הזקן³⁷ - שגם בפרשת יתרו קורין עשרת הדיברות בטעם
העליון.

והנה אמרו חז"ל³⁸ שבמתן-תורה "צפור לא צווח כו' שור לא געה", ומכל ד' רוחות היו שומעין את
הדיבור "אנכי³⁹ ה' אלקיך"⁴⁰.

וענין זה מהוה הוראה בעבודת כל אחד מישראל,
- שהרי הענין דמתן-תורה ישנו תמיד, בכל דור ובכל יום, וכנוסח הברכה: "נותן התורה", לשון הוה⁴¹.
וזהו אחד הטעמים לכך שלאחרי "וידבר⁴² אלקים את כל הדברים האלה" כתיב "לאמר"⁴³, דהיינו, לדורות
הבאים, שמאז חוזר ונשנה הענין דמתן-תורה בכל הזמנים⁴⁴, ולכן אמרו רבותינו זכרונם-לברכה⁴⁵ "מה
להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן כו' " -

שהענין ד"אנכי הוי' אלקיך" צריך להיות נשמע (לא רק בחלק ה"מדבר" שבו, אלא) גם בחלק ה"חיי"
שבו: צפור, שור וכו', כפי שידע איניש בנפשיה שבזמנים מסויימים ומצד ענינים מסויימים אינו דומה
(לא רק למלאכים, אלא) אפילו לבני אדם⁴⁶. ... ואף-על-פי-כן, הנה גם בזמנים וענינים אלו צריך להיות
נשמע הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" - שזהו תוכן הענין ד"בכל דרכיך דעהו"⁴⁷, והיינו, ש"דרכיך" עצמם
נעשים קדושה⁴⁸.

וזהו גם אחד הטעמים לכך שכבוד-קדושת-מורי-וחמי אדמו"ר רצה שהספרים יודפסו באופן של יופי
והידור, אף-על-פי שזהו ענין חיצוני - כיון שגם ענינים גשמיים וחיצוניים צריכים לנצלם לקדושה.

ז. ענין זה קשור גם עם לימוד התניא על-ידי הרדיו⁴⁹ - כפי שנהוג כבר במשך חמש שנים, ועתה
מתחילה השנה הששית - כי, כל הכחות הטבעיים, גם אלו שאחרים משתמשים בהם (בעיקר) עבור
ענינים בלתי-רצויים, צריכים להיות מנוצלים לקדושה.

וכאשר מנצלים כח זה לקדושה, על-ידי-זה שלומדים ברדיו תורה, וגם פנימיות התורה - הנה מלבד
זאת שהעובדה שיש אחרים שמשתמשים בכח זה עבור ענינים בלתי-רצויים אינה פוגעת חס-ושלום
בתורה, שהרי "אין דברי תורה מקבלין טומאה"⁴⁵, אלא יתירה מזה - שהתורה פועלת ענין של טהרה,
שהרי תורה נמשלה לאש⁴⁵, ו"עיקר טבילותא בנורא"⁵⁰.

(42) שם, א.

(43) ראה תו"א פרשתנו סז, ב. וראה גם לקו"ת שה"ש מ, א.

(44) ראה עד"ז תו"א שם. לקו"ת שם מב, א.

(45) ברכות כב, א. וש"נ.

(46) ראה חגיגה טז, א.

(47) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(48) ראה גם שיחת י"ט כסלו ס"ט (תורת מנחם -

התועדויות חמ"ב ע' 26). וש"נ.

(49) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבח"ח אדר

דאשתקד סט"ו (תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 119). שם

חמ"א ע' 202. וש"נ.

(50) סנהדרין לט, סע"א.

פסיעה גסה, אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים"
(מכילתא עה"פ); משא"כ אם ה' כתוב רק "ולא תעלה במעלות
על מזבחי", ללא טעם, אזי לא ה' מקום לקושיא מלכתחילה.

(35) ראה סה"ש תש"ג ע' 119.

(36) ראה מג"א או"ח ר"ס תצד.

(37) שם סי"א.

(38) שמו"ר ספכ"ט.

(39) פרשתנו כ, ב. ואתחנן ו, ה.

(40) שם פ"ה, ט. נתחומא שמות כה. תקו"ז תכ"ב (סד, ב).

תניא פל"ו.

(41) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ. ואתחנן

ה, ו.

- 1 ח. ויש לקשר זה עם הפרשה הבאה - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם":
- 2 (א) "ואלה מוסיף על הראשונים" 51 - שהענינים שבין אדם לחבירו אודותם מדובר בפרשת משפטים,
- 3 באים בהמשך ומיוסדים "על הראשונים", הענינים שבין אדם למקום עד ל"אנכי הוי' אלקיך" שבפרשת
- 4 יתרו - על-דרך האמור לעיל שממשיכים את הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" גם בשכל אנושי.
- 5 (ב) איתא בירושלמי 52 ש"תשים" הוא מלשון "סימה" שפירושו "אוצר" - דקאי על פנימיות התורה. ומתאים
- 6 גם עם פירוש רבינו הזקן 53 ש"לפניהם" היינו "לפנימיותם", פנימיות הנשמה (כידוע שסתים דאורייתא
- 7 קשור עם סתים דנשמה 54); וביחד עם זה ישנו גם הפירוש ד"תשים לפניהם": "תשים" - "סדורה
- 8 בפיהם" 51, "לפניהם" - "להראות לו פנים" 55, והיינו, שגם סתים דאורייתא ("תשים") שקשור עם סתים
- 9 דנשמה ("לפניהם") צריך להיות באופן ד"סדורה בפיהם" ו"להראות לו פנים" - חיבור עליונים
- 10 ותחתונים 56.
- 11 אלא שזהו רק החיבור דסתים וגליא בקדושה, בדוגמת קריעת ים-סוף, וכאמור לעיל (סעיף א) שאין
- 12 זה מספיק, אלא צריך להיות גם מלחמת עמלק - הפיכת העלומת-זה לקדושה, שעל-ידי-זה יהיה "השם
- 13 שלם והכסא שלם" 57.

-
(51) פרשיי ר"פ משפטים.	(55) עירובין נד, ב.
(52) ע"ז פ"ב סה"ז, ובפ"מ שם.	(56) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 100 ואילך.
(53) תו"א משפטים עה, ג.	וש"נ.
(54) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.	(57) תנחומא ס"פ תצא. פרשיי ס"פ בשלח.
-

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

- 1 שבהמה שנחתך בה מן הטחול אינה נעשית טריפה, ואם כן גם נקב
- 2 בטחול אינו עושה את הבהמה טריפה.
- 3 מתרצת הגמרא: הוא הדין הוא, דאפילו בנקב נמי
- 4 אפ"ר - שגם הבהמה כולה אסורה באכילה, ומלשון המשנה
- 5 שהחתיכה אסורה באכילה אין לדייק שהבהמה כולה מותרת,
- 6 שכן אידי דהנא רישא - כיון שבדין הנתח מן העובר כתבה
- 7 המשנה שהוא מותר באכילה, וביארה את דין החתיכה שנחתכה
- 8 שאין בה איסור אבר מן החי, הנה נמי סיפא - כתבה המשנה גם
- 9 בדין הטחול והכליות שנחתכו את דין הנתח שנחתך שהוא אסור
- 10 באכילה, ויש בו איסור אבר מן החי, אך אין כוונת המשנה ללמד
- 11 ששאר הבהמה מותרת. ואיבעית אימא, שאפשר שאף שכשנחתך
- 12 מן הטחול, הבהמה בשירה, מכל מקום ניקב לחוד ונקתה לחוד,
- 13 כיון שנקב בטחול מכאיב לבהמה יותר מחיתוך בו, ולכך הנקב
- 14 עושה אותה טריפה יותר מחיתוך שאינו עושה אותה טריפה.
- 15 בין הלקויות שהבהמה אינה נעשית טריפה מחמתן שנינו במשנה:
- 16 נפלו הקליות וראה איוירוס). אמר רביש בר פפא משמיה דרב,
- 17 לקתה הבהמה בכולא אחת מכליותיה, כגון שנחמלאה מוגלה,
- 18 הרי היא נעשית טריפה. אמרי במערבא - אמרו אמוראי ארץ
- 19 ישראל, והוא - דברי רביש נאמרו, דמטאי לקותא - כאשר הפגם
- 20 שבכליה התפשט והגיע

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' א

- 1 ושמואל הבשירו בעוף שניקב העצם והקרום קיים. מתרצת
- 2 הגמרא: אמר ליה רב ענן לרב נחמן, והוא - הדין שהוא ששנה לוי,
- 3 מדובר בעוף של מים הואיל ואין לו קרום של מוח, ולכן הוא טריפה
- 4 בניקב העצם, אך עופות של יבשה שיש להם קרום אינם נטרפים
- 5 עד שניקב הקרום. מקשה הגמרא: אין לו קרום סלקא דעתך.
- 6 מתרצת הגמרא: אלא הואיל וקרומו דך.
- 7 מספרת הגמרא: הוה תרנגולתא שנשכה אותה חולדה בראשה,
- 8 דהווי ביה - שהיתה בביתו של רב חנא. שדרה - שלח אותה רב חנא
- 9 לקמיה דרב מתנא, ומצא רב מתנא כי התרנגולת נשפר העצם ולא
- 10 ניקב קרום של מוח הוא, ואבשרה. אמר ליה רב חנא לרב מתנא,
- 11 כיצד הכשרת, והתני לוי, טרפות שנינו בקמיה בנקבה כנגדן בעוף
- 12 הם גם טריפה, יתר עליהן עוף, שאם נשפר העצם של הגולגולת אף
- 13 על פי שלא ניקב קרום של מוח, בעוף הוא טריפה אף שבהמה אינה
- 14 טריפה עד שניקב הקרום. ואם כן כיצד הכשרת משום שלא ניקב
- 15 הקרום, היה לך להטריף מחמת שניקב העצם. אמר ליה רב מתנא
- 16 לרב חנא, הך, בבריינא, מדובר בעוף של מים, הואיל ואין לו
- 17 קרום. מקשה הגמרא: אין לו קרום סלקא דעתך. מתרצת הגמרא:
- 18 אלא אימא ו-אמור) הואיל וקרומו דך.
- 19 הגמרא מביאה אופנים נוספים לבדוק אם ניקב הקרום של המוח:
- 20 רב שייב דריק בשישא - היה מסתכל בקרום של המוח נגד
- 21 השמש אם יראה נקב, לפי שהאור מסייע לבדיקה. רב ימר דריק
- 22 במיא - היה מוציא כל המוח מן הקרום דרך הפתח שהמוח מחובר
- 23 בו לחוט השדרה, וממלא את הקרום מים, ואם המים יוצאים דרך
- 24 המכה, הרי זה ראייה שניקב הקרום, ואם אינם יוצאים, ודאי
- 25 שהקרום נשאר שלם. רב אחא בר יעקב דריק

בס"ד. בס"ד. משיחות יום ה' פ' בשלח, י"א שבט וש"פ בשלח, שבת שירה, י"ג שבט ה'תשנ"ב.

ויש לומר, שכוונת הקב"ה בכך ש"לא נחם גו" ויסב גו' דרך המדבר "י"א מסעות .. נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה", היא, שבחינת "אחד עשר" ("אנת הוא חד ולא בחושבן", שלמעלה מעשר ספירות ועשרת הדברות) תומשך ותתגלה בפנימיותם ע"י ההליכה במדבר במשך ארבעים שנה ("בן ארבעים לבינה" ⁴⁹), שבהם "נתן ⁵⁰ ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו ⁵¹ עד ארבעים שנה" ⁵², שאז יהי' הגילוי דבחי' "אחד עשר" ⁵³, ולא עוד אלא שימשיכו ויגלו בחי' "אחד עשר" גם בארץ הלזו הגשמית, שעיי"ז תהי' הכניסה לארץ ישראל ⁵⁴ בשלימות.

ולהוסיף, שענין זה מרומז גם בהתחלת הפרשה: "ויהי בשלח פרעה את העם" - שרומז על פרעה דקדושה, בחי' "חמישית לפרעה" ⁵⁵, "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין" ⁵⁶ (בחי' שלמעלה מד' אותיות שם הוי', ע"ד "אנת הוא חד"). וענין זה ("בשלח פרעה את העם") הוא הטעם להמשך הכתוב "ולא נחם אלקים גו' ויסב גו' דרך המדבר גו'", במשך ארבעים שנה - כדי שבחי' פרעה דקדושה תומשך בפנימיות.

ומרומז גם בשירת דבורה שבהפטרה - "בפרוע פרעות בישראל גו' ותשקוט הארץ ארבעים שנה" ⁵⁷ - שהגילוי היותר נעלה ד"בפרוע פרעות" ("דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין") נמשך "בישראל" ועל ידם גם ב"הארץ" באופן

...ג. על הפסוק "ולא נחם וגו'" - איתא במדרש ³⁹: "ממצרים לארץ ישראל י"א מסעות, אלא נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה, שנאמר ⁴⁰ אחד עשר יום מחורב" ⁴¹, ואח"כ ויהי ⁴² בארבעים שנה ⁴³, לכך נאמר ולא נחם אלקים".

ובביאור הענין ש"י"א מסעות נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה" למעליותא ⁴⁴ - יש לומר:

בפירוש "אחד עשר יום מחורב" (י"א המסעות) איתא במדרש ⁴⁵ שקאי על "מיוחד שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות, אנכי ⁴⁶ ה' אלקיך", היינו ש"אחד עשר יום מחורב" מורה על בחי' אחד שלמעלה (מעשרת הדברות שניתנו (ב)חורב, בחי' "אנת הוא חד ולא בחושבן" ⁴⁷, מהותו ועצמותו ית' שלמעלה מעשר ספירות ⁴⁸.

(39) שמו"ר פרשתנו פ"כ, יג. וראה גם ספרי יל"ש ופרש"י דברים א, ב (וראה לקמן הערה 44).

(40) דברים שם.

(41) "מסע ליום, שם"ש אחד עשר יום וגו' עד קדש ברנע, שבי"א יום היו מגיעים לקדש שהיא קצה גבול ארץ אדום קרוב לא"י" (פ' מהרז"ו).

(42) שם, ג.

(43) וי"ל שעד"ז גם בפרשתנו - שלאחרי "ולא נחם גו' ויסב גו' דרך המדבר", נאמר בהמשך הפרשה (טז, לה) "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת".

(44) במפרשים לשמו"ר שם, ש"נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה" מפני "שקלקלו מעשיהם", כבספרי יל"ש ופרש"י שם. ולכאורה פירושם צ"ע, כי, בספרי יל"ש ופרש"י פירשו הפסוק "אחד עשר יום מחורב" שהוא מדברי התוכחות, משא"כ בשמו"ר מפרש הפסוק "ולא נחם אלקים גו'", שאין זה שייך לדברי התוכחות*. ויתירה מזה: מכללות הענין בשמו"ר שם, שלפני ולאחרי מאמר זה מפרש "ולא נחם אלקים גו'" במעלתן של ישראל, בניו של הקב"ה, שגם לאחר שהקב"ה הוציאן ממצרים לא ה' מתנחם על זה שהמצריים שעבדו אותם כו', עד שהשליכם לים, משמע, שגם בפירוש זה (ש"לא נחם" ב"א יום אלא במ' שנה) מודגשת מעלתן של ישראל.

(45) שמו"ר פמ"ב, ח.

(46) יתרו כ, ב.

(47) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(48) יהל אור ע' מת. אוה"ת דברים ע' יט. סה"מ עטר"ת ע' תקנב. תקפז.

(*) וראה אוה"ת דברים ע' טז: "המדרש דפ' בשלח הנ"ל .. אין זה מכלל התוכחות שהרי פ' זה ע"ד הפסוק ולא נחם אלקים כו' דרך קרובה כי קרוב הוא. כ"א דרך המדבר שאף שזוהו דרך רחוקה יותר עכ"ז כן דוקא יאות".

(49) אבות ספ"ה.

(50) תבוא כט, ג ופרש"י שם, ו (מע"ז ה, ריש ע"ב).

(51) "עיומק ופנימיות חכמתו כמו שהוא לעצמו" (סה"מ שם ע' תקנז).

(52) ומטעם זה ה' משה בהר ארבעים יום - כי יום שלמעלה חשוב כשנה (אוה"ת שם ע' יח).

(53) ומרומז גם בהמשך הכתוב - "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש", שלאחרי "ארבעים שנה" נמשכת ומתגלה בחי' "עשתי עשר".

(54) להעיר (ע"ד הרמז) שארץ ישראל ר"ת א"י (י"א) - "אחד עשר", א, שמספרו אחד, ואח"כ י' שמספרו עשר.

(55) ויגש מז, כד.

(56) זח"א רי, א. וראה בארוכה לעיל ע' 136 ואילך.

(57) ס' שופטים ה, ב-לא.

(ח"ו), וע"י עבודתם של ישראל בבירור הניצוצות
והעלאתם לשרשם ומקורם בבחי' "אחד עשר"
דקדושה⁶⁷, נמשכת ומתגלה בחי' "אחד עשר"
בישראל (המשכת המקיף בפנימיות, שההמשכה
היא למקום הראוי דוקא⁶⁸), וע"ז ניתוסף אצלם
עילוי גדול יותר לגבי עבודתם בעניני התומ"צ,
עשרת הדברות הקשורים עם עשר ספירות, שלימות
הקדושה במידה והגבלה⁶⁹.
ויש להוסיף ביאור בהחילוק שבין י"א
מסעות" (י"א יום) להליכה במדבר (מ"ב מסעות)
במשך ארבעים שנה⁶⁹ - שאילו הי' הקב"ה מוליכם
בי"א מסעות (בי"א יום) הי' הבירור (רק) ע"י
המשכת וגילוי אור עליון (בחי' אחד עשר)
מלמעלה למטה, שאינו פועל כ"כ במציאות
התחתון, ולכן "נשאם הקב"ה דרך המדבר מ'
שנה", שע"ז יהי' הבירור (גם) ע"י עבודתם של
ישראל בדרך מלמטה למעלה, שהפעולה בהתחתון
היא בשלימות; וביחד עם זה, ישנו גם העילוי
דהמשכת וגילוי אור עליון, בחי' "אחד עשר",
מלמעלה למטה (שאי אפשר להגיע אליו ע"י
העבודה מלמטה למעלה שהיא במידה והגבלה)
- "י"א מסעות .. נשאם הקב"ה דרך המדבר מ'
שנה"⁷⁰ - שהבירור בדרך מלמטה למעלה
(בארבעים שנה) חדור ונעשה בכח הגילוי דבחי'
אחד עשר מלמעלה למטה⁷¹ (חיבור ב' המעלות
דמלמעלה למטה ומלמטה למעלה גם יחד).

ד"ותשקוט" (בהתייבות ובפנימיות) ע"י העבודה
במשך "ארבעים שנה".
ד. ובפרטיות יותר ה"ז קשור עם (ונעשה ע"י)
פרטי הענינים שבפרשה, ומהם - הליכת בני'
במדבר ("ויסב גו' דרך המדבר") בכל פרטי מ"ב
המסעות שהיו במשך הארבעים שנה ("עד בואם
אל ארץ נושבת"⁵⁸), החל מהמסעות שבפרשתנו -
"ויסעו מסוכות ויחנו באתם בקצה המדבר"⁵⁹,
ובפרט לאחר קרי"ס, "ויסע גו' ויצאו אל מדבר
שור גו'",⁶⁰ "ויסעו גו' ויבואו גו' אל מדבר
סין"⁶¹, "ויסעו גו' ממדבר סין למסעיהם וגו'"⁶²;
ידוע⁶³ שתכלית הכוונה בהליכת בני' במדבר
היא כדי לברר ניצוצות הקדושה שנפלו ב"מדבר
העמים"⁶⁴, ששרשם מדרגא נעלית ביותר (עולם
התהו שלמעלה מעולם התיקון), וע"ז שישראל
מבררים ניצוצות הקדושה ומעלים אותם לשרשם
ומקורם, נמשכת ומתגלה אצלם דרגא נעלית זו.
והענין בזה - שניצוצות הקדושה שנפלו
ב"מדבר העמים" שרשם מבחי' "אחד עשר"
שלמעלה מהשתלשלות, בחי' המקיף שממנו
נעשית היניקה די"א כתרין דלעו"ז⁶⁵, כמרומז
בלשון הכתוב "אחד עשר יום מחורב דרך הר
שעיר", "אחד עשר יום" הם "דרך להר שעיר"⁶⁶

(58) פרשתנו טז, לה.

(59) יג, כ.

(60) טו, כב.

(61) טז, א.

(62) יז, א.

(63) ראה לקו"ת מסעי פח, ג ואילך. ובכ"מ.

(64) יחזקאל כ, לה.

(65) י"א יום הם י"א ניצוצות שהם בק"נ, כי בקדושה עשר
ולא אחד עשר, אבל בקליפה כל המוסיף גורע הם י"א** (פנ"י
ר"פ דברים - הובא באוה"ת שם ע' יז. וש"נ).

(66) ראה שמו"ר פמ"ב, ז: "אמר ר' שמעון בן יוחאי י"א יום
היו עם הקב"ה וכ"ט יום היו מתחשבים היאך לעשות את העגל,
כמ"ש אחד עשר יום מחורב, ואח"כ באו לדרכי עשו, דרך הר
שעיר. ור"א בן יעקב אומר כ"ט יום היו עם הקב"ה וי"א יום היו
מתחשבין היאך לעשות את העגל, כמ"ש אחד עשר יום דרך הר
שעיר, שעשו מעשה שעיר" - הובא ונתבאר באוה"ת וסה"מ
עטר"ת שם**.

(*) להעיר שאולפני עשו מפרסם י"א (ספר הקלוטים להאריז"ל פ'
ישלח. ועוד).

(**) ולהעיר, שבאוה"ת מביא ב' הדעות שבמדדו, ובסה"מ עטר"ת
מביא רק דעת ראב"י. ואולי י"ל הטעם, שבאוה"ת מדובר גם אודות
היניקה די"א דלעו"ז מ"א דקדושה, כמרומז בדעת רשב"י ש"י"א יום

(67) וכן "שעיר" דקדושה - שערות דקדושה "עתיק יומין ..
שער רישי' כעמר נקא", י"ג תיקוני דיקנא.

(68) ראה אוה"ת פרשתנו (ע' שסג ואילך) בביאור מארז"ל על
הפסוק "ופרעה הקריב", ש"הקריב לבן של ישראל לאביהם
שבשמים" (ראה תנחומא פרשתנו ח. שמו"ר פכ"א, ה) - שהקריב
אותם לבחי' "החמישית לפרעה", "אנת הוא חד ולא בחושבן",
עיי"ש.

(69) ראה גם אוה"ת וסה"מ עטר"ת שם. אלא ששם מבואר
(בעיקר) מעלת הבירור בדרך מלמעלה למטה, וכיון שקלקלו הי'
צ"ל הבירור בדרך מלמטה למעלה, וכאן מבואר גם מעלת הבירור
בדרך מלמטה למעלה, בהתאם להאמור שבמאמר המדרש כאן
מודגשת המעלה שבהליכה במדבר ארבעים שנה.

(70) ויומתק יותר - שם' שנה שנתעכבו ישראל במדבר הם
נגד "ויהי עשו בן ארבעים שנה" (אוה"ת וישלח (כרך ה') תתעג,
א), שבהם נעשה הבירור די"א דלעו"ז.

(71) כי, בהבירור בדרך מלמטה למעלה "אינו נכלל עדיין
בקדושה ממש להיות בבחי' אלקות (ובודאי לא בבחי' האלקות
ד"אנת הוא חד"), וצ"ל בירור שני כו" (סה"מ עטר"ת שם).

היו עם הקב"ה ואח"כ באו כו". ובסה"מ עטר"ת מדובר (בעיקר)
אודות הקלקול די"א דלעו"ז, כמרומז בדעת ראב"י ש"י"א יום היו
מתחשבים היאך לעשות את העגל.

מאתי תצא", חידוש ממש, כיון שבמתן תורה היו
ענינים אלו בתכלית ההעלם לגמרי, עד כדי כך,
שהתגלותם היא חידוש ממש.

ומהביאורים בזה - שבמתן-תורה ניתנו בגלוי
עשרת הדברות, כנגד עשרה מאמרות ועשר
ספירות, דרגת האלקות שיש לה ערך ושייכות
לעולם (כמודגש בנגלה דתורה, הלכות בנוגע
להנהגת האדם בעולם), ואילו דרגת האלקות שאין
לה ערך ושייכות לעולם לא באה בגילוי אלא
בהעלם; ולעתיד לבוא תתגלה בתורה דרגת
האלוקות שבאין-ערוך לגמרי לעולם (כמודגש
בפנימיות התורה "סוד טעמי" ומסתר צפונותי"⁷⁸,
ידיעת אלקות), ועד להגילוי דמהותו ועצמותו ית'
ממש - כדיוק הלשון "תורה חדשה מאתי תצא",
"מאתי" דייקא, וכמ"ש⁷⁹ "כי כולם ידעו אותי" -
בחי' "אחד עשר יום (שלמעלה מעשה"ד שניתנו)
מחורב", "אנת הוא חד ולא בחושבן".

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהכנה
למתן-תורה (שצריכה להיות גם מעין ודוגמת
השלימות דלעתיד לבוא שניתנה בהעלם
במתן-תורה) - בהמסעות במדבר, במלחמת עמלק
ובהודאת יתרו, שתוכנם הוא בירור והעלאת
ניצוצות הקדושה לשרשם ומקורם בבחי' "אחד
עשר", כנ"ל.

אלא, שאז היתה רק התחלת ההכנה להשלימות
דמתן-תורה דלעתיד לבוא, ועיקרה ושלמותה היא
ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸⁰
ב"מדבר העמים" (כידוע שכל זמן משך הגלות
נרמז במ"ב המסעות שבמדבר⁸¹), לברר ולהעלות
ניצוצות הקדושה, כידוע הפירוש במארו"ל⁸² "לא
הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי
שיתוספו עליהם גרים", שהו"ע בירור והעלאת
ניצוצות הקדושה⁸³, ועד לגמר ושלמות הבירור

ועד"ז בנוגע למלחמת עמלק שבסיום הפרשה
- "כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק גו'", "אין
השם שלם כו' עד שימחה שמו של עמלק" -
ש"עמלק" הוא מזרעו של עשו (שעיר), בחי' י"א
דלעו"ז ("אחד עשר יום גו' הר שעיר"), וע"י
(בירור⁷² ו)מחיית עמלק [מחה אמחה" (ע"י
הקב"ה) ו"תמחה" (ע"י ישראל), ר"ת אמת⁷³,
אמחה מחה תמחה], נמשכת ומתגלה בישראל בחי'
י"א דקדושה, שזהו"ע ד"השם שלם", לא רק י"ה
("כי יד על כס י"ה"), אלא גם ו"ה, בגמטריא י"א,
שרומז על המשכת וגילוי בחי' "אחד עשר" בכל
פרטי עניני העבודה שמצד עשר כחות הנפש
שנחלקים ל"הנסתרות (י"ה) והנגלות" (ו"ה
נגלות)⁷⁴.

ועד"ז בנוגע להודאת יתרו וביאתו למשה
(בהתחלת פרשת יתרו) - שהגיון דיתרו⁷⁵ הו"ע
בירור ניצוצות הקדושה שנפלו למטה⁷⁶, ששרשם
בבחי' י"א דקדושה, וע"י בירורם והעלאתם
לשרשם ומקורם נעשה הוספה ויתרון אצל ישראל,
שזהו"ע "יתר פרשה אחת בתורה", שרומז על
ההוספה דבחי' "אחד עשר יום מחורב", שלמעלה
מעשרת הדברות שניתנו מחורב⁷⁷.

ה. עפ"ז יש לבאר שפרטי הענינים שבפרשיות
בשלה ויתרו הם הכנה להשלימות דמתן תורה
לעתיד לבוא:

ידוע³² שמתן-תורה הו"ע חד-פעמי, כיון שבו
ניתנו (לא רק כל עניני התורה שמתחדשים ע"י
תלמיד ותיק, אלא) גם עניני התורה שיתגלו לעתיד
לבוא ע"י הקב"ה. ואעפ"כ נאמר "תורה חדשה

(72) להעיר ממארו"ל ש"מבני בניו של המן למדו תורה כו'"
(גיטין נז, ב. ו"ש"נ).

(73) להעיר מירושלמי ריש סנהדרין: "אמת .. אלף רישי'
דאלפא ביתא מ"ם באמצעיתא תי"ו בסופה, לומר אני ה' ראשון
גו' ומבלעדי אין אלקים" - גילוי דרגא נעלית ביותר שנמשכת
וחודרת עד למטה מטה ("ברית התיכון המברית מן הקצה אל
הקצה"), שמצדה אין תנינת מקום ללעו"ז (ע"י בירורה והעלאתה
לקדושה, או ע"י ביטול מציאותה).

(74) ראה תניא אנה"ת ספ"ד. לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. ראה
כט, א ואילך. ובכ"מ.

(75) כולל גם "וילך לו אל ארצו", "לגיייר בני משפחתו" (יתרו
יח, כז ובפרש"י). - ויש לומר, שבלשון הכתוב "וילך לו אל
ארצו" מרומז גם ה"גיון" ד"ארצו" ממש ע"י עבודת הבירורים.
(76) ע"ד הפירוש במארו"ל "לא הגלה כו' שיתוספו עליהם
גרים", כדלקמן ס"ה.

(77) ראה אוה"ת יתרו ריש ע' תרלד.

(78) פרש"י שה"ש א, ב.

(79) ירמ' לא, לג.

(80) תניא רפ"ז.

(81) שסיומם וחותמם ב"ירדן ירחו", בחי' "הריחו ביראת
ה'" שנאמר במשיח צדקנו "דמורח ודאין" (סנהדרין צג, ב. לקו"ת
שבעה ע"ה).

(82) פסחים פז, ב. וראה אוה"ת פרשתנו ע' עתר ואילך.

(83) ראה תו"א בראשית ו, א. שם ר"פ לך לך. אוה"ת שם.
ועוד.

ד"אנא בכח" (שיש בו מ"ב תיבות) ⁹², "ועד"ז היו
כל המ"ב מסעות שהם כנגד שם מ"ב הוא בחי'
עלי' ממדרגה למדרגה כו" ⁹³, מ"ב עליות ⁹⁴ שע"י
עבודת הביורורים שבמדבר העמים - נמצא,
שב"שבת שירה" (שכולל כל העליות שע"י שיר)
נכללים כל העליות שנעשים ע"י מ"ב המסעות
שבמדבר העמים, כללות מעשינו ועבודתנו כל זמן
משך הגלות.

ולאחרי גמר עבודת הביורורים בכל פרטי
העליות דמ"ב המסעות שבמדבר העמים שכוללים
ב"שבת שירה" - באים ל"שיר חדש" דלעתיד
לבוא ⁹⁵:

איתא במכילתא ⁹⁶ "עשר שירות הן ⁹⁷ הראשונה
שנאמרה במצרים .. השני' על הים, שנאמר אז
ישיר משה .. הששית שאמרה דבורה וברק בן
אבינועם .. העשירית לעתיד לבוא, שנאמר שירו
לה' שיר חדש .. כל השירות כולן קרואות בלשון
נקבה, כשם שהנקבה יולדת כך התשועות שעברו
הי' אחריהם שעבוד, אבל התשועה העתידה להיות
אין אחרי' שעבוד לכך קראוה בלשון זכר" ⁹⁸.

ומהחילוקים שביניהם ⁹⁹ - שבשירה בלשון נקבה

(92) שלכן אומרים "אנא בכח" בכל זמן של עלי' מלמטה
למעלה, כמו בק"ש על המטה, שאז נעשית העלי' דעבודת כל
היום, ובקבלת שבת, שאז נעשית העלי' דעבודת כל השבוע
(אוה"ת וסה"מ שם).

(93) תו"א פרשתנו סב, רע"ג.
(94) ראה לקו"ט מסעי (פט, א ואילך) ביאור החילוק שבין
מ"ט ימים דספ"ע (ד' מדות שכל א' כלול מז') למ"ב המסעות
(ר' פעמים ד') - ש"מלמעלה למטה הם מ"ט .. שממשיכים
מקיפים מלמעלה למטה לכל הז' מדות .. בחי' מלכות .. משא"כ
המסעות שהם מלמטה למעלה אינם כ"א ששה לבד בכל מדה
כו"ר. עיי"ש.

(95) להעיר ששירת הים נאמרה בלשון עתיד - "אז ישיר",
לעתיד לבוא" (טו, א ובמכילתא עה"פ), שרומז על השיר לעתיד
לבוא**.

(96) שם. וראה גם יל"ש יהושע רמז כ.
(97) ראה גם תנחומא פרשתנו יו"ד. תרגום שה"ש בתחלתו.
(98) וראה גם שמו"ר (פרשתנו) פכ"ג, יא. תוד"ה ה"ג ונאמר
- פסחים קטז, ב.
(99) ראה גם סידור (עם דא"ח) סז, ב ואילך. אוה"ת שה"ש
ע' ג. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קה. ועוד.

לשון פרוזות תשב ירושלים .. ע"י שפירזן לבין האומות שע"י
מלקטים הניצוצים דתוהו שהם מבחי' כו" (אוה"ת פרשתנו ע'
סד).

(**) נוסף לכך ש"מכאן לתחיית המתים מן התורה" (סנהדרין צא,
טע"ב. הובא במכילתא ופרש"י עה"פ).

1 כשיקויים היעוד ⁸⁴ "את רוח הטומאה אעביר מן
2 הארץ", שזהו"ע "מחה אמחה את זכר עמלק" ⁸⁵.

3 ומזה באים תיכף להשלימות דמתן-תורה באופן
4 ש"תורה חדשה מאתי תצא", וכן להשלימות
5 דהכניסה לארץ טובה ורחבה בגאולה האמיתית
6 והשלימה ⁸⁶ - ארץ עשר אומות, כיון שנוסף על
7 ארץ שבע אומות (בירור ד' מדות דתוהו ³²) יהי' גם
8 הכיבוש דג' הארצות דקיני קניזי וקדמוני ⁸⁷ (בירור
9 כח"ב דתוהו ³²), ועד שעתידה ארץ ישראל
10 שתתפשט בכל הארצות ⁸⁸, שכל העולם יהי' בבחי'
11 "ארץ ישראל", דירה לו ית' בתחתונים ⁸⁹, בדוגמת
12 הדירה שבה מתגלה עצמותו של הדר בהדירה ⁹⁰,
13 גילוי העצמות, "אנת הוא חד".

14 ו. ויש להוסיף, שהאמור לעיל מודגש גם
15 בהשם דש"ק זה ע"ש שירת הים - שבת שירה:
16 ב"שבת שירה" נכללים כל עניני עליות שנעשים
17 ע"י שיר, "כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין
18 בשיר" (כנ"ל ס"א).

19 וע"פ הידוע ⁹¹ שכל העליות נכללים בשם מ"ב

(84) זכרי' יג, ב.

(85) וכיון ש"ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד", הרי,
ע"י ביטול ומחיית עמלק מתבטל "רוח הטומאה" לגמרי.

(86) להעיר שגם הגאולה קשורה עם מספר ארבעים (ע"ד
הארבעים שנה שהיו בני' במדבר העמים) - "לסרבה המשרה",
מ"ם סתומה באמצע התיבה, שרומז על סתימת פריצת הגלות,
"תומות ירושלים אשר הנו פרוצים" ⁸⁷, מ"ם פתוחה בסוף התיבה
(ראה ספר הערכים - חב"ד מערכת אותיות התורה אות מ"ם (ב)
ס"ע רב ואילך. ושו"נ).

(87) שהוכטחו לאברהם בברית בין הבתרים, "עשר אומות יש
כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה .. עתידים להיות
ירושה לעתיד" (פרש"י לך לך טו, יט - מב"ר ספ"ד).

וראה במדב"ר פי"ד, א: "שלשה אומות אסר הקב"ה לישראל
לכשננסו לארץ לירש את ארצם .. ארץ פלשתים מנין דכתיב
ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים .. ולעתיד לבוא עתיד הקב"ה
להתיר שלשתן לישראל, שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה" (ראה
אוה"ת פרשתנו ע' שסז).

(88) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש
ישע"י רמז תקג. לקו"ט מסעי פט, ב.

(89) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(90) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא. וש"נ.

(91) אוה"ת דרושי שבועות ע' קלח. סה"מ תרס"ד ע' קפ.
ועוד.

(*) ויתרה מזה - שמהפכים הפירצה למעמד ומצב ד"פרוות תשב
ירושלים" (זכרי' ב, ח). ולהעיר מהשייכות להפסדה דפרשתנו:
"צדקת פרונו בישראל" (שופטים ה, יא) - "שהוא גילוי בחי' פרונו,

לשון זכר דלעתיד לבוא עצמו¹⁰⁷ שהוא למעלה³⁰
מכל העשרה שירות¹⁰⁸ - שיר שכל ענינו הוא³¹
הדביקות וההתכללות עם מהותו ועצמותו ית'¹⁰⁹,
בחי' "אחד עשר", "אנת הוא חד ולא בחושבן".³³
ז. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם הקשר³⁴
והשייכות דפרשיות בשלה ויתרו לתוכן הזמן שבו³⁵
קורין פרשיות אלו - בסמיכות להעשירי בשבט:³⁶
חודש שבט הוא חודש האחד עשר (להתחלת³⁷
מנין החדשים מניסן) - "עשתי עשר חודש הוא³⁸
חודש שבט"¹¹⁰ - ששייך במיוחד להגאולה³⁹
האמיתית והשלימה¹¹¹ שאז יהי' הגילוי דבחי'⁴⁰
"אחד עשר", "אנת הוא חד", שלכן, מחודש שבט⁴¹
באים לחודש אדר, שבו היתה הגאולה דפורים,⁴²
גאולה במעמד ומצב ד"אכתי¹¹² עבדי אחשוורוש⁴³
אנן"¹¹³, ו"מיסמך גאולה לגאולה", "פורים"⁴⁴
לפסח"¹¹⁴, בחודש ניסן "שבו נגאלו ישראל"⁴⁵
ממצרים ובו עתידין ליגאל, שנאמר¹¹⁵ כימי צאתך⁴⁶
מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹¹⁶.⁴⁷
ובחודש שבט (חודש עשתי עשר) עצמו באים⁴⁸
מיום העשירי ליום אחד עשר ("אחד עשר יום"⁴⁹
מחורב") - אחד עשר שבאחד עשר.⁵⁰
ויש להוסיף בביאור העילוי וההוספה דאחד⁵¹
עשר יום לגבי כללות חודש האחד עשר - (א)⁵²
שבחי' אחד עשר היא באופן של "יום" ("אחד"⁵³

1 נרגשת בעיקר העלי' מלמטה למעלה, שהמקבל
2 מצ"ע (נקבה) משתוקק ומתגעגע לצאת ממדרגתו
3 ולהכלל בדרגא נעלית יותר, משא"כ בשיר בלשון
4 זכר נרגשת בעיקר השפעת וגילוי אור העליון
5 מלמעלה למטה, שעל ידו נעשית הדביקות
6 והתכללות בהעליון¹⁰⁰. כלומר, עם היותו "שיר"
7 שענינו עלי' מלמטה למעלה, ה"ז באופן שנרגש בו
8 (לא כ"כ הגעגועים, אלא בעיקר) הדביקות
9 וההתכללות בהגילוי דהעליון, ועי"ז יש בו ב'
10 המעלות דמלמטלמ"ע ומלמעלה למטה גם יחד.

11 ויש לומר, ש"בשבת שירה" (הקשורה גם עם
12 "העשירית .. שיר חדש .. בלשון זכר") ישנה
13 השלימות דכל השירות באופן של עלי' מלמטה
14 למעלה, ונוסף לזה נרגשת הדביקות וההתכללות
15 מצד הגילוי שלמעלה מעשר - בחי' "אחד עשר",
16 "אנת הוא חד ולא בחושבן" (ע"ד י"א¹⁰¹ מסעות
17 .. נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה", כנ"ל ס"ד).

18 ויש לקשר זה עם הענין ד"שיר¹⁰² השירים"¹⁰³
19 שהוא "קדש קדשים"¹⁰⁴ - כפירוש המהרש"א¹⁰⁵
20 ש"עשר שירות היו בעולם וזו למעלה מזו וזו
21 למעלה מכולם (כמ"ש בתרגום), וכיון שכולם קדש
22 הרי העשירי שהוא קודש בכל מקום למעלה מכולם
23 הכא נמי קדש קדשים" - שהשייכות ד"שיר
24 השירים" (שנאמר בזמן הזה) לשיר העשירי
25 דלעתיד לבוא, היא, לפי שבו נעשית השלימות דכל
26 השירים שבזמן הזה (כל העליות מלמטה למעלה)
27 כפי שמתקשרים ומתחברים עם השיר חדש
28 דלעתיד לבוא¹⁰⁶ (שנרגשת גם הדביקות
29 וההתכללות בהעליון), ועי"ז באים לשיר חדש

(107) כי, "שיר השירים הם שיר נוקבא ושיר דכורא שע"י
אתעדל"ת .. ושיר דלעת"ל זהו מבחי' שיר חדש שלמעלה
מאתעדל"ת" (אוה"ת שם).

(108) ההעלאה מבחי' כתר לאו"ס ב"ה הוא למעלה גם
מקד"ק (אוה"ת שם).

(109) להעיר מהשייכות לבחי' פלשתיים דקדושה - "התגלות
השמחה בדביקות ה' בפילוש ובגילוי ובהתרחבות לאין קץ",
"השמחה בה' מצד מהו"ע בלי שום מבוקש" (מדרגת הצדיקים)
- שתהי' (אצל כל בני") רק לאחר גמר עבודת הביטויים, לעתיד
לבוא, שאז תהי' השמחה בתכלית השלימות, כמ"ש "אז ימלא
שחוק פיננו", "וע"כ יותן להם ארץ פלשתיים שהוא השמחה
באלקות בפילוש כו'" (אוה"ת פרשתנו ע' שסז ואילך).

(110) זכר' א, ז.

(111) כמרומו גם בהשם "שבט" - ע"ש "שבט מלוכה"
דמלוכות בית דוד (ראה לעיל ע' 118).

(112) מגילה יד, א.

(113) ויתירה מזה - שפורים לא יבטל גם בימות המשיח,
שנאמר (אסתר ט, כח) "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך
היהדות וזכרם לא יסוף מזרעם" (רמב"ם סוף הל' מגילה).

(114) שם ו, סע"ב ובפרש"י.

(115) מיכה ז, טו.

(116) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

(100) משא"כ בהעלי' מלמטה למעלה אינו נכלל עדיין
בהעליון ממש (כנ"ל הערה 71).

(101) ולחידודי להעיר (ע"ד הרמז) ש"אז ישיר" ר"ת (א"י)
י"א (ראה לעיל הערה 54).

(102) להעיר שבכמה ק"ק בישראל נוהגים לומר שיר השירים
לפני קבלת שבת.

(103) והמשך הכתוב "ישקני מנשיקות פיהו", "מובטחים
מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמי ומסתור
צפונותי" (פרש"י עה"פ), גילוי דטעמי תורה לעתיד לבוא, "תורה
חדשה מאתי תצא", שאז יהיו הנישואין דהקב"ה וכנס"י ("לימות
המשיח יהיו נישואין" (שמו"ר ספט"ו)), וזהו התוכן ד"שיר
השירים".

(104) ידים ספ"ג.

(105) בחדא"ג ידים שם.

(106) ראה אוה"ת שה"ש ע' ג ואילך. ושם, שהו"ע העלי'
דבחי' החכמה לבחי' הכתר הנק' קדש קדשים.

בהכניסה לארץ לעתיד לבוא, הן בנוגע לפירות
כפשוטם¹²⁶ (כולל ובמיוחד הפירות שבאה"ק
ושבביהמ"ק¹²⁷), והן (ובעיקר) בנוגע לתוכן ענין
הפירות בתורה, שמורה על התענוג שבתורה טעמי
תורה פנימיות התורה (כמודגש במיוחד
ב"דבש"¹²⁸ שרומז על פנימיות התורה¹²⁹), שעיקר
התגלותה ב"תורה חדשה מאתי תצא" לעתיד
לבוא.

ח. וכל זה מודגש ביותר ביום העשירי ויום
אחד עשר בחודש אחד עשר בדורנו זה, ובפרט
בשנה זו:

יום העשירי בחודש האחד עשר בדורנו זה הוא
יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
שבו נעשית העלי' ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו
אשר עבד כל ימי חייו"¹³⁰ לדרגא נעלית יותר, ועד
לעילוי שבאין-ערך, החל מהעלי' של נשיא דורנו
(בעל ההילולא), ועל ידו גם העלי' דכל הדור
("בתר רישא גופא אזיל"¹³¹) כמודגש בהמשך
הימים, שמיום העשירי (יום ההילולא) באים ליום
האחד עשר¹³² לחודש האחד עשר.

וענין זה מודגש ביותר בהקביעות שהעשירי
בשבט חל ביום הרביעי שבו נתלו¹³³ המאורות,
שני המאורות הגדולים - שבוה מרומז תוכן
העלי' שנעשית לאחר ההסתלקות ביום הי"א
לחודש הי"א, שנוסף על השלימות די"א מצד
החודש (לבנה, מאור הקטן) נעשית גם השלימות
די"א מצד היום (חמה, מאור הגדול)¹³⁴, אחד עשר
בטהרתו (כנ"ל ס"ז).

1 עשר יום" ע"ש האור וגילוי (כמ"ש¹¹⁷ ויקרא
2 אלקים לאור יום"), (ב) החילוק שבין חודש ליום
3 הוא שחודש קשור עם מהלך הלבנה, ויום¹¹⁸ קשור
4 עם מהלך החמה, ומזה מובן שחודש האחד עשר
5 מורה על בחי' אחד עשר כפי שנמשך ומתגלה אל
6 המקבל (לבנה), ויום האחד עשר מורה על בחי'
7 אחד עשר כפי שהוא אצל המשפיע (חמה), אחד
8 עשר בטהרתו.

9 ומיום אחד עשר (בחודש אחד עשר) באים ליום
10 אח"ד (בגימטריא י"ג)¹¹⁹, ובהדגשה בקביעות שנה
11 זו שיום הי"ג בחודש חל ביום הש"ק, שממנו באים
12 תיכף ליום ראשון בשבוע, "יום אחד", "שהי'
13 הקב"ה יחיד בעולמו"¹²⁰ - שמורה על הגילוי
14 דבחי' "אנת הוא חד" גם בעולם ("יחיד
15 בעולמו")¹²¹.

16 ובימי החודש - יום י"ד, שממנו באים תיכף
17 ליום ט"ו שרומז על מ"ש בסיום פרשתנו "כי יד
18 (י"ד) על כס י"ה" (ט"ו), שהו"ע בירור ומחיית
19 עמלק כדי שיהי' "השם שלם" גם ו"ה (י"א), בחי'
20 אחד עשר (כנ"ל ס"ד).

21 ומעלה יתירה בט"ו בשבט שהוא "ראש השנה
22 לאילן", "לענין מעשר"¹²² בארץ ישראל, וכמודגש
23 במנהג ישראל¹²³ לאכול בט"ו בשבט פירות
24 (ובפרט פירות) שנשתבחה בהם ארץ ישראל¹²⁴
25 "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית
26 שמן ודבש"¹²⁵ - שתכלית השלימות בזה תהי'

(117) בראשית א, ה.

(118) גם ימי החודש, שהי' חילוק הימים (יום ולילה) נעשה
ע"י מהלך החמה.

(119) לאחר ההקדמה ביום הי"ב - יום הי"ב בחודש הי"א,
שרומז על הגילוי דבחי' אחד עשר בכל י"ב השבטים (י"ב שבט).

(120) בראשית שם ובפרש"י (מב"ד פ"ג, ח).

(121) ולהעיר, שהבריאה הפרטית דיום זה היא בריאת האור,
ו"יאמר אלקים יהי אור" - דיש לומר, ש"ויאמר אלקים" (שמורה
על ההעלם) קאי על דרגא הכי נעלית שלמעלה מכללות ענין האור
(גילוי), ולמעלה גם מ"מאור" (שורש ומקור האור) - שלכן נקרא
"אלקים" (העלם) שמורה על ההעלם שלמעלה מגילוי (העלם
העצמי). והחידוש הוא שגם בחי' זו ("אלקים") באה ונמשכת
באופן של אור וגילוי - ו"יאמר אלקים יהי אור".

(122) "שאינ מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על
שחנטו לאחר שבט" (פרש"י ורע"ב ריש ר"ה. רמב"ם שבהערה
14).

(123) מג"א או"ח סקל"א סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז שם
ס"ח.

(124) ראה לעיל הערה 54.

(125) עקב ח, ת.

(126) ראה כתובות בסופה.

(127) ראה התועודות תש"ח ח"ב ע' 263. וש"נ.

(128) ולהעיר, שכיון שכל הסמוך לארץ השני חשוב מן
המאוחר מארץ הראשון, הרי "התמרים (בט"ו תמרים) קודמים
לענבים (אף שגפן הוא הראשון מחמשת מיני הפירות), שהתמרים
שני לארץ והענבים שלישי לארץ" (רמב"ם הל' ברכות פ"ח
הי"ג).

(129) ראה חגיגה יג, א. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ב.

(130) תניא אגה"ק סז"ך וביאורה.

(131) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(132) ולהעיר, שגם העליות דיום ההילולא (ע"י אמירת קדיש)
קשורות עם אחד עשר - ו"א אותיות ד"יתגדל ויתקדש" (ראה
בארוכה שער הכוונות ענין הקדיש. פע"ח שער הקדישים פ"ד).

(133) נוסף על "נטלו" (בטי"ת) מצד ההסתלקות, גם "נתלו"
(בחי"ו) - נוסף על פשטות הדבר - מצד העלי' היתירה שנעשית
לאחרי ו"ע"י ההסתלקות.

(134) להעיר מהשייכות ד"ביום עשתי עשר יום (לחודש

רינה¹³⁹ (שירה)) באופן של שירה (כידוע שרבינו
הזקן הי' מתפלל בקול ושירה) - שנוסף על השירה
הקשורה עם העלי' מלמטה למעלה, צ"ל עכשיו
(לאחרי גמר כל העליות) השירה שמצד הדביקות
וההתכללות בהעליון, כהכנה והתחלה ל"שיר
חדש" דלעתיד לבוא (כנ"ל ס"ו).

ובמיוחד בנוגע להתפלה על הגאולה האמיתית
והשלימה¹⁴⁰ (ובפרט לאחר שכבר "כלו כל
הקיצין"¹⁴¹, ונשלמו כל עניני העבודה, כדברי כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) - שנוסף על רגש
הכוסף והתשוקה והגעגועים להגאולה (עד עתה),
צ"ל עכשיו גם ובעיקר רגש השמחה¹⁴² מזה
שהגאולה באה בפועל ממש ברגע זה ממש.

י. ויש להוסיף ולעזור אודות עריכת
התועדויות בכל מקום גם בחמשה עשר בשבט:
"ראש השנה לאילן" קשור ושייך ל"האדם
("אתם קרויין אדם"¹⁴³, ע"ש אדמה לעליון¹⁴⁴) עץ
השדה"¹⁴⁵, ובפרט האילנות שנשתבחה בהם ארץ
(ששייכת ונקראת ע"ש) ישראל, "כי תהיו אתם
ארץ חפץ"¹⁴⁶, ויש בכא"ו א מהם (האנשים והנשים
והטף) כל פרטי הענינים ד"ארץ חטה ושעורה וגפן
ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש", כמבואר בכ"מ
פרטי הענינים בזה¹⁴⁷. וב"ראש השנה לאילן" צ"ל
חידוש והוספה בכל עניני העבודה הנ"ל אצל כל
אחד ואחת מישראל, כל חד וחד לפום שיעורא
דילי'.

ובודאי ינצלו ההתועדויות ד"ראש השנה
לאילן" כדי לבאר ולעזור ע"ד ההוספה והחידוש

והשלימות העיקרית בזה נעשית בעשירי והאחד
עשר בחודש אחד עשר בשנה זו - שנת הארבעים
ושטים (תש"י-תשנ"ב), שקשורה עם שם מ"ב שעל
ידו נעשים כל עניני העליות (כנ"ל ס"ו) - שכבר
נשלמו כל העליות¹³⁵ דמ"ב ימי ההילולא¹³⁶, וכל
העליות שע"י מעשינו ועבודתנו במ"ב השנים
(בהוספה על השלימות ד"ויהי בארבעים שנה")
שהם בדוגמת מ"ב המסעות במדבר העמים שבדור
זה (דור האחרון של הגלות ודור הראשון של
הגאולה), ותיכף ומיד ממש נעשית הכניסה לארץ
טובה ורחבה בגאולה האמיתית והשלימה¹³⁷, שאז
תהי' שלימות הגילוי דבחי' אחד עשר שבאחד
עשר, "אנת הוא חד".

ט. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה
בפועל:
להוסיף ולהשלים (מלשון שלימות) בכל
הענינים השייכים ליום ההילולא, לימוד תורתו
(ובאופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"¹³⁸)
והליכה בדרכיו ואורחותיו בהפצת התורה
והמעיינות חוצה, כולל ובמיוחד המשך
ההתועדויות דיום ההילולא, מתוך שמחה ושירה,
כההוראה והנתינת כח דיום השבת שבו נעשית
השלימות דיום ההילולא - שבת שירה.

והוראה נוספת וג"כ עיקרית בענין השירה
בנוגע לעבודת התפלה (שנקראת גם בלשון

הגאולה*) נשיא לבני אשר" לחודש הי"א (להדעות שהשייכות
דהנשיאים לחדשי השנה היא כסדרם בחנוכת המשכן (קה"י ערך
שבט. ועוד)), ויש לומר, ששייכות זו היא בהדגשה יתירה ביום
הי"א דחודש הי"א.

(135) כולל גם שלימות העליות בשבת שלאחריו, שבת שירה,
שכולל כל העליות שע"י השיר (כנ"ל ס"ו).
(136) ולהעיר, שהעליות ע"י אמירת קדיש קשורות עם שם
מ"ב (שער הכוונות ופ"ח שם).

(137) וי"ל הרמז בנוגע להמשך הימים: י' וי"א שבט
הקשורים עם ענין הנשיאות - שינוי בהנשיא, יום השבת (י"ג
שבט) פרשת בשלה שסיומה וחתימה במלחמת עמלק - הכרתת
זרעו של עמלק, וט"ו בשבט - הכניסה לארץ ישראל (לאכול
מפרי) ובנין בית הבחירה (שגם בו יהיו פירות).

(138) כמבואר בהמאמר הידוע לחג הגאולה שלו (סה"מ
תרפ"ח ע' קמח ואילך).

(*) ובשנת העיבור - לאחר ג' חדשים, צדי"ק יום, ובהדגשה יתירה
בשנה זו - שנת הצדי"ק.

(139) ספרי ר"פ ואתחנן. ועוד.

(140) נוסף על הגאולה הפרטית שנעשית ע"י עבודת התפלה

(תניא אגה"ק ס"ד).

(141) סנהדרין צז, ב.

(142) שפורצת גדר (סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך) - לא רק
פריצת גדרי הגלות, אלא גם ובעיקר פריצת גדרי הגאולה,
שהגאולה עצמה היא באופן ד"נחלה בלי מצרים .. נחלת יעקב
אביך .. כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"
(שבט קיח, סע"א ואילך).

(143) יבמות סא, רע"א.

(144) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד. עש"מ מאמר אכ"ח פל"ג.

ובכ"מ.

(145) פ' שופטים כ, יט. וראה תענית ז, א.

(146) מלאכי ג, יב. וראה "היום יום" י"ז אייר. ב' אלול.

ובכ"מ.

(147) ראה התועדויות תש"נ ח"ב ע' 252 ואילך. וש"נ. -

וראה לקמן ע' 193 ואילך.

בבנינו ובבנותינו" (153) מ"מדבר העמים", ועולים
לארצנו הקדושה ולירושלים עיר הקודש ולבית
המקדש השלישי - כיון ש"יוסף אדני שנית ידו
גו' ואסף נדחי ישראל גו' (154), ו"נודה לך שיר
חדש" (155), באופן ש"ימלא שחוק פינו" (156) -
כמרומו בב' שמותיו של נשיא דורנו, משיח
שבדורנו.

ובלשון הכתוב בשירת הים: "תבאמו ותטעמו
בהר נחלתך גו' מקדש אדני כוננו ידיך ה' ימלוך
לעולם ועד", ובהמשך לזה - בפרשה דמתן-תורה:
"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" (157),
השלימות דמתן-תורה ("אחד עשר יום מחורב")
שתתגלה ב"תורה חדשה מאתי תצא".

(152) ע"ד מ"ש "אחד עשר יום מחורב גו' ויהי בארבעים
שנה בעשתי עשר חודש גו'".

(153) בא יר"ד, ט.

(154) ישעי' שם, יא"ב.

(155) נוסח ברכת "אשר גאלנו" - פסחים קטז, ב (ובתוס'
שם).

(156) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

(157) יתרו כ, א.

1 בעניני העבודה הנ"ל, כולל ובמיוחד לעורר
2 התשוקה והגעגועים ועד לרגש השמחה בגלל
3 הידיעה שתיכף ומיד נכנסים לאכול מפרי' ולשבוע
4 מטובה, ולקיים כל המצוות התלויות בה בתכלית
5 השלימות, "כמצות רצונך" (148).

6 יא. ויהי"ר ועיקר - שעוד לפני חמשה עשר
7 בשבט יהי' גמר ושלימות הצמיחה ד"איש צמח
8 שמו", עליו נאמר "וקם שבט (מלך רודה ומושל)
9 מישראל" (149), "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו
10 יפרה" (150) - "יעמוד מלך מבית דוד (מינוי מלך) ..
11 וילחם מלחמות ה' ("מלחמה לה' בעמלק") ..
12 ובנה מקדש במקומו" (151) (בנין בית הבחירה).

13 ובפשטות - שתיכף ומיד ממש, בבואנו מיום
14 עשתי עשר בחודש עשתי עשר דשנת הארבעים
15 ושנים (152), יוצאים כל בני' ("בנערינו ובזקנינו גו'")

(148) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

ועוד.

(149) בלק כד, יז ובפרש"י.

(150) ישעי' יא, א.

(151) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מדות תרומיות

ענף עץ אבות וכו' מו"ה שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

בהיות מממש ובא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, ובאשר כ'
זכה לקירובו ולברכותיו, בטוח אני אשר גם ביום ההילולא הזה יעורר כ"ק מו"ח אדמו"ר רחמים עליו
בתוך כל המקושרים אליו שיתקיימו כל הברכות שנתברך מאתו ולכל המצטרף לו.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

מוסג"פ תזכיר בענין המכאיב הוא מצב העולים החדשים, ואם נפלו איזו בטויים שאולי
חריפים קצת, הרי לגודל הצער, אין אדם נתפס על צערו.

לחשיבות הבעיא וחריפותה - שולח הנני תזכיר זה גם לעוד אחדים, אולי יפעלו וישפיעו בזה.

בס"ד. משיחות חמשה עשר בשבט* ה'תשנ"ב.

19 "אילן" - קשור עם בני, כמ"ש¹⁰ "כי האדם
20 (שקאי בעיקר על בני, "אתם קרויין אדם"¹¹, ע"ש
21 "אדמה לעליון"¹²) עץ השדה, ובפרט האילנות
22 (שבארץ ישראל, וביניהם גופא האילנות)
23 שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ששייכותם לארץ
24 ישראל היא כתוצאה מזה שישנם תחילה בישראל
25 עצמם.

26 ויומתק יותר - ע"פ הידוע¹³ שישראל נקראים
27 בשם "ארץ", כמ"ש¹⁴ "כי תהיו אתם ארץ חפץ",
28 וכמארוז"ל¹⁵ "למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות
29 רצון קונה", "רצתה" מלשון רצון¹⁶, וגם מלשון
30 מרצה¹⁷, שענין זה שייך בעיקר ב"ארץ חפץ"
31 דישראל, שכאו"א מישראל "רוצה הוא לעשות כל
32 המצוות"¹⁸, ועד ש"רץ (בזריזות הכי גדולה)
33 למצוה"¹⁹, ועל ידם נמשך ונעשה גם בארץ
34 ישראל²⁰, ומזה מובן שכל פרטי הענינים שבארץ
35 ישראל ישנם תחילה בישראל.

36 ובהתאם לכך יש לבאר תוכן הענין דשבעת
37 המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל: "ארץ חטה
38 ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש"²¹
39 - כידוע ששבעת המינים הם כנגד שבעת המדות²²,
40 שבעת הקנים ד"מנורת זהב כולה"²³, שקאי על
41 כנסת ישראל שנחלקת לשבעה סוגים, שבעה

1 א. ענינו המיוחד של חמשה עשר בשבט¹ -
2 שאין אומרים בו תחנון², וגם לא במנחה שלפניו³
3 - שהוא "ראש השנה לאילן", כדאיתא במשנה⁴:
4 "באחד בשבט ראש השנה לאילן, דברי ב"ש, ב"ה
5 אומרים בחמשה עשר בו", והלכה כב"ה⁵.
6 ולכן מנהג ישראל⁶ לאכול ביום זה מיני פירות,
7 ובפרט פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שבה
8 מודגש ענינו של "ראש השנה לאילן" לדינא -
9 "לענין מעשר"⁷.

10 ויש לבאר ענינו של היום בעבודתם של ישראל
11 - כבכל עניני התורה מלשון הוראה⁸, לימוד
12 והוראה בעבודת האדם, "אני נבראתי לשמש את
13 קוני"⁹ - לכל לראש בנוגע ליום זה עצמו, ועוד
14 ועיקר, להיותו "ראש השנה", יש להמשיכו על
15 ובכל השנה כולה (עד ל"ראש השנה לאילן" בשנה
16 שלאח"ז, שאז יתוסף חידוש נעלה יותר, עלי'
17 למעלה מעלי').

18 ב. ובהקדמה:

(*) מוצאי חמשה עשר בשבט לאחר תפלת ערבית, וכולל
גם הדברים שנאמרו בליל חמשה עשר בשבט לאחר תפלת
ערבית, ובערב חמשה עשר בשבט לאחר מנחה. וניתוספו בה
גם פרטים משיחות י"א שבט, וליל ט"ב שבט (ב"יחידות"
כללית להאורחים שיחיו) - המו"ל.

(1) נוסף על המעלה ד"קיימא סיהרא באשלמותא" ביום
חמשה עשר שבכל חודש, ועאכו"כ וביתר שאת וביתר עוז
בחודש האחד עשר, שקשור עם בחי' "אחד עשר" שלמעלה מכל
עשר ספירות, כמדובר (קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח
שנה זו (לעיל ע' 178 ואילך)).

(2) להעיר, שבימים שאין אומרים תחנון אין צורך בתחנון,
כלומר, לא זו בלבד שהענינים דתחנון נעשים מעצמם (ללא
אמירת תחנון) מצד מעלת היום, אלא שמלכתחילה אין צורך
בהענין דתחנון.

(3) שו"ע אורח סקל"א ס"ו. השלמה לשו"ע אדה"ז שם ס"ח.
סידור אדה"ז לפני ובא לציון גואל.

(4) ריש מס' ר"ה.

(5) רמב"ם ה' תרומות פ"ה ה"א. ה' מע"ש פ"א ה"ב.

(6) מג"א אורח שם. השלמה שם.

(7) "שאר מעשרין פירות האילן שחנטו קודם (ט"ו ב) שבט
על שחנטו לאחר (ט"ו ב) שבט" (פרש"י ורע"ב ר"ה שם. רמב"ם
שם).

(8) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,
ב. ועוד.

(9) משנה ובריייתא סוף מס' קידושין.

(10) שופטים כ, יט.

(11) יבמות סא, רע"א.

(12) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב
פל"ג. ובכ"מ.

(13) ראה גם תו"א בראשית בתחלתו. ובכ"מ.

(14) מלאכי ג, יב. וראה "היום יום" י"ז אייר. ב' אלול.
ובכ"מ.

(15) ב"ר פ"ה, ח.

(16) פ"י המת"כ שם.

(17) ראה פ"י מהרז"ו שם. תו"א שם א, סע"ג.

(18) רמב"ם ה' גירושין ספ"ב.

(19) אבות פ"ד מ"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 371 ואילך. וש"נ.
(20) כולל גם בעבודתם בקיום ההוראה המפורסמת של

נשיאי חב"ד: "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל" (אגרות-קודש
אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה).

(21) עקב ח, ח.

(22) ראה לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז"ל עה"פ.
לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ריש ע' שסז.

(23) זכרי' ד, ב.

עבודת ויגיעת האדם³⁵, החל מחרישה וזריעה,²⁶
ובלשון המשנה³⁶ "הזורע החורש", "בארץ ישראל"²⁷
קאי דורעי ברישא והדר כרבי³⁷, "ש"קשה היא"²⁸
ואין יכול לכסות (הזריעה) בלא חרישה³⁸, היינו,²⁹
שנוסף על החרישה שלפני הזריעה (בכל ארץ), יש³⁰
גם (בארץ קשה) חרישה שלאחרי הזריעה, ועד"ז³¹
שאר המלאכות ד"סידורא דפת"³⁹.

ודוגמתו בעבודת האדם לקונו⁴⁰ - שהתחלת
העבודה היא בבחינת חרישה להיות לב נשבר³⁴
ונדכה⁴¹, כמ"ש⁴² "לב נשבר ונדכה אלקים לא
תבזה"⁴³, ועי"ז תהי' הזריעה והצמיחה כו'.

ויש להוסיף בנוגע לענין החרישה בעבודת
האדם - ע"פ תורת הבעש"ט⁴⁴ על הפסוק "כי תהיו
אתם ארץ חפץ", שבנ"י נמשלו לארץ שטמונים בה³⁹
אבנים טובות ומרגליות, אלא שיש צורך לחפש⁴⁰
אותם, ועד לחיפוש אחר חיפוש (כיון שנמצאים⁴¹
במקומות מיוחדים בארץ), ויש צורך בחפירה⁴²
בעומק הארץ (כיון שברוב המקומות אינם על פני⁴³
הארץ, אלא בעומק הארץ) - שדוגמתה עבודת⁴⁴
החרישה, אלא שיש צורך ביגיעה גדולה יותר⁴⁵.

ד. ובכללות יותר - נכללים בעבודת האדם⁴⁶
ב"ארץ" כל הענינים שבהם נעשית העבודה בירידת⁴⁷
הנשמה למטה (ב"ארץ"), שהם כל ל"ט⁴⁸
מלאכות⁴⁶, "הזורע החורש .. ארבעים חסר אחת":⁴⁹

1 אופנים בעבודת ה' ²⁴, שכל פרטי ענינים אלו ישנם
2 בכאור"א מישראל²⁵, האנשים והנשים והטף²⁶.

3 ואף ש"ראש השנה לאילן" שייך רק לחמשה
4 מהם - ב' המינים ד"ארץ" הב', "ארץ זית שמן"
5 ודבש", ורק ג' מינים מ"ארץ" הא', "ארץ (חטה
6 ושעורה ו)גפן ותאנה ורמון", משא"כ חטה
7 ושעורה שאינם אילנות (ור"ה שלהם אינו בחמשה
8 עשר בשבט, אלא באחד בתשרי, שהוא "ראש
9 השנה למעשרות תבואה קטניות וירקות"⁵) - מ"מ,
10 כיון שהכתוב מקדים²⁷ חטה ושעורה לגפן ותאנה
11 ורמון זית שמן ודבש, ו"כל²⁸ המוקדם בפסוק זה
12 מוקדם לברכה"²⁹, יש להקדימם גם בהלימוד
13 וההוראה בעבודת האדם.

14 ולא עוד אלא שיש להקדים לפנייהם הלימוד
15 וההוראה מתיבת "ארץ" שבהתחלת הכתוב³⁰,
16 שהיא המקור שממנה באים כל עניני צמיחה, הן
17 תבואה (חטה ושעורה), והן פירות האילן (גפן
18 ותאנה ורמון זית שמן ודבש), דאף שמקום צמיחת
19 האילנות הוא ב"גן"³¹ שלמעלה משדה (מקום
20 צמיחת התבואה³²) שבארץ סתם, הרי, גם ה"גן"
21 הוא חלק מה"ארץ" (דרגא נעלית יותר ב"ארץ"),
22 כדלקמן.

23 ג. "ארץ":

24 כתיב³³ "ארץ ממנה יצא לחם" (שכולל כל
25 עניני מאכל³⁴, גם פירות האילן) - לאחר ויעי'

(24) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

(25) ובהדגשה יתירה - במעמד כו"כ מישראל יחדיו.

(26) אף שיש חילוקי דרגות באופן ההתגלות - בגלוי ממש,
בגלוי סתם, או בכח ובהעלם, העלם שישנו במציאות, ועד
להעלם שאינו במציאות (כמבואר בכ"מ).

(27) להעיר, שסדר בתורה הוא גם תורה (ראה של"ה חלק
תושבע"פ כלל לשונות בתחלתו (תב, ב)), ובפרט בנדוד,
שנפק"מ לדיני ברכות, כדלקמן בפנים.

(28) ברכות מא, א.

(29) וגם לאחר ש"הפסיק ארץ (השני) את הסדר וחזר
לעשות זיתים ותמרים חשובים" (פרש"י שם, ב) - חשיבותם היא
לגבי גפן ותאנה ורמון, שהסמוך לארץ השני חשוב מן המאוחר
מארץ הראשון, ולא לגבי חטה ושעורה הסמוכים לארץ הראשון.
(30) ובפרטיות יותר - ארץ הא', "ארץ חטה וגו'", וארץ הב',
"ארץ זית שמן גו'".

(31) להעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו - תשנ"ב - שממנה
נכנסים לשנת הני"ג, "גן".

(32) אף שיש גם "גן הירק" (עקב יא, יו"ד).

(33) איוב כח, ה.

(34) ראה פרש"י ויצא לא, נד. ועוד.

(35) דאף שנבראת ע"י הקב"ה, מ"מ, ניתנה להאדם באופן
שדוקא ע"י "לעשות" - עבודתו ויגיעתו - תהי' צמיחת הלחם.

(36) שבת עג, סע"א.

(37) שם, רע"ב.

(38) פרש"י שם.

(39) שם עד, רע"ב.

(40) ראה גם ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך חרישה (ע'
תתקנ ואילך). וש"נ.

(41) ברוחניות, כי, בגשמיות צ"ל גוף בריא ושלם ונשמה
בריא ושלמה דוקא, אלא שברוחניות ישנו הרגש ד"לב נשבר
ונדכה".

(42) תהלים נא, יט.

(43) אלא שביחד עם זה צ"ל גם רגש השמחה, שהרי כל
עניני עבודת ה' צ"ל מתוך שמחה וטוב לבב (רמב"ם סוף הל'
לולב. ובכ"מ).

(44) "היום יום" שבהערה 14.

(45) וכיון שהגיעה גדולה יותר, גם המציאה - "יגיעת
ומצאת" - היא גדולה יותר.

(46) להעיר, שבכמה מקומות הובא הלשון ל"ט מלאכות
בנוגע לסידורא דפת (ראה לדוגמא לקו"ת בחוקותי מט, ד), אף
שהמספר המדויק של המלאכות השייכות לסידורא דפת הוא

יתרון גדול יותר, ביתר שאת וביתר עוז, שמתעלה
לדרגא נעלית יותר מהדרגא ד"אלקים אתם",
ולמעלה גם מהדרגא דשם הוי'.

ה. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים דשבעת
המינים בעבודת האדם⁵⁶ (ע"ד (ומיוסד על)
המבואר בלקוטי תורה להאריז"ל⁵⁷ ע"פ קבלה) -
"חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון (ולאח"ז גם)
ארץ זית שמן ודבש":

"חטה" - מאכל אדם, שנעשה דם ובשר כבשרו
- רומז על העבודה ששייכת לנפש האלקית
שבכאו"א מישראל (ה"אדם" שבו).

"ושעורה" - מאכל בהמה⁵⁸, וכמסופר
בגמרא⁵⁹ שכש"אמר להם שעורים נעשו יפות,
אמרו לו צא ובשר לסוסים ולחמורים" - רומז על
העבודה ששייכת לנפש הבהמית שבכאו"א
מישראל (ה"בהמה" שבו).

"וגפן" - תירושי המשמח אלקים ואנשים⁶⁰
- שרומז על הוספת השמחה בכל עניני העבודה
ד"אלקים", נפש האלקית ("חטה"), ובכל עניני
העבודה ד"אנשים", כמו "יין ישמח לבב"
אנוש⁶¹, לשון חלישות⁶² (כמו "עקוב הלב מכל
ואנוש הוא"⁶³), שקאי על נפש הבהמית
("שעורה").

"ותאנה" - כמ"ש "ויתפרו עלה תאנה ויעשו
להם חגורות"⁶⁴, וממשיך ש"ויעש גו' כתנות עור
וילבישם"⁶⁵ - מורה על העבודה דבירור הלבושים

ועפ"ז יש לבאר המשך הכתובים, "ארץ חטה ושעורה וגו'
זית שמן ודבש", "ארץ גו' לא תחסר כל בה" - שע"י העבודה
בשבעת המינים, שבעת המדות, מ"ט, "חמשים חסר אחת",
באים להשלימות ד"לא תחסר (כיון שכל בה", "כל" בגימטריא
חמישים.

(56) בהבא לקמן - ראה גם קונטרס משיחות ש"פ בשלח ט"ו
בשבט תש"נ (התועודיות תש"נ ח"ב ע' 252 ואילך).

(57) שבעה ערה 22.

(58) סוטה רפ"ב. ועוד.

(59) פסחים ג, סע"ב. - נתבאר בקונטרס הנ"ל ס"ט (שם ע'
258 ואילך).

(60) שופטים ט, יג.

(61) תהלים קד, טו.

(62) "כי אנוש יש בו ב' פירושים, הא' לשון איש***, והב'
לשון חלישות" (לקו"ת ש"ה ש"ה כד, ד).

(63) ירמ' יז, ט.

(64) בראשית ג, ז.

(65) שם, כא.

*** ומזה מובן שגם התואר "אנשים" ("איש") שייך ל"אנוש".

הלשון "ארבעים חסר אחת"⁴⁷ (ולא שלושים
ותשע) הוא ע"ד מ"ש⁴⁸ "ותחסרהו מעט מאלקים"
[כמארוז"⁴⁹ "חמישים שערי בינה נבראו בעולם
כולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו
מעט מאלקים"] - שנוסף לכך שהחסרון מאלקים
אינו אלא "מעט" בלבד, "חסר אחת", הרי, גם
חסרון זה הוא פעולה מיוחדת של הקב"ה
("ותחסרהו"), ולפני פעולה זו לא הי' חסרון, כיון
שכאו"א מישראל הוא בבחינת אלקים, כמ"ש⁵⁰
"אני אמרתי אלקים אתם", ויתירה מזה, כיון
ש"שמש ומגן הוי' אלקים"⁵¹, ששם אלקים הוא
מגן ונרתק לשם הוי', נמצא, שכאו"א מישראל הוא
גם בבחינת שם הוי'⁵², וכמ"ש⁵³ "כי חלק הוי'⁵⁴
עמו", אלא שבירידתו למטה ב"ארץ" נעשה אצלו
חסרון זה ("ותחסרהו מעט מאלקים").

וחסרון זה ("ותחסרהו מעט מאלקים")
שבירידה למטה לעסוק בכל פרטי המלאכות
שבעבודת ה"ארץ" ("ארבעים חסר אחת") הוא
לצורך עני' (כידוע הכלל שכל ירידה היא לצורך
עלי' למעמד ומצב נעלה יותר מכמו לפני הירידה)
- שנשלם ה"חסר אחת" (ארבעים)⁵⁵, ועד שנעשה

י"א* (ראה סה"מ תר"ל ע' רמז).

(47) בהבא לקמן - ראה גם סה"מ שם ע' רמז ואילך.

(48) תהלים ח, ו.

(49) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(50) תהלים פב, ו.

(51) שם פד, יב. וראה תניא שעהייה"א רפ"ד. ובכ"מ.

(52) אפילו מצד הגוף - כידוע שהגוף דישראל** הוא בציר
שם הוי' (ראה אוה"ת תזריע ע' תקכד. ועוד), ועאכו"כ מצד
הנשמה, שיש בה כל פרטי הענינים דד' אותיות שם הוי' (ראה
תניא אגה"ת פ"ד. ובכ"מ).

(53) האזינו לב, ט. וראה אגה"ת שם.

(54) נוסף על היותו "חלק אלקה ממעל ממש" (איוב לא, ב.
תניא רפ"ב).

(55) ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"ארץ (ש)ממנה יצא
לחם", שכולל גם פירות האילן, שבעת המינים שנשתבחה בהם
ארץ ישראל שהם כנגד שבעת המדות - שרומז על כללות
העבודה דבירור שבעת המדות, שבפרטיות הם במספר מ"ט (ו'
פעמים ז', כי כל מדה כלולה מז' מדות) - שזהו"ע "חמישים
שערי בינה .. חסר אחת .. ותחסרהו מעט מאלקים", ועי"ז באים
לשער הנו"ן דבינה (ועד להדרגא שבאין-ערוך למ"ט שערי
בינה).

(* וי"ל ע"ד הרמז - שע"י העבודה והיגיעה (בלחם הרוחני) ב"א
מלאכות באים לבחי' "אחד עשר" (בחי' האלקות שלמעלה
מהבריאה) שלמעלה מעשר (בחי' אלקות השייכות להבריאה). שזהו
גם תוכן העילוי ד"ארבעים" לגבי "ארבעים חסר אחת".

(** ולצורך ענין הבחירה נעשה דוגמתו גם בגופי אוה"ע (ראה סה"מ
תנ"ז ט"ע שיט).

ולאח"ז גם הברור דעניי העולם (שבהם מקיימים
המצוות) - רמון.

ו. ולאח"ז מוסיף הכתוב וכופל תיבת "ארץ":
ע"פ האמור לעיל (ס"ג-ד) ש"ארץ" הוא המקום
שבו נעשית עבודת ויגיעת האדם בירידתו למטה
(במעמד ומצב ד"ותחסרהו מעט מאלקים")
בחרישה וזריעה וכל ל"ט המלאכות ("ארבעים
חסר אחת") - מובן, ש"ארץ" הב' מורה על
העבודה והיגיעה גדולה יותר, שעי"ז נעשה עליו
גדול יותר. וע"ד החילוק שבין היגיעה דחרישה
בשביל הצמיחה להיגיעה דחפירה בשביל למצוא
אבנים טובות ומרגליות (כנ"ל ס"ג).

ויש לומר, ש"ארץ" הב' קאי על העבודה
והיגיעה בזמן הגלות, שמצד גודל ירידת הגלות,
יש צורך בעבודה ויגיעה גדולה יותר, ובמילא,
נעשית גם העלי' (ירידה צורך עלי' 73) באופן נעלה
יותר, ביתר שאת וביתר עוז.

וענין זה מרומז בפרטי הענינים ד"ארץ" הב' -
"זית שמן ודבש":

"זית" - מורה על מזון באופן של מרירות,
כלשון חז"ל על הפסוק 74 "עלה זית טרף בפיו",
י"היו מזונותי מרורין כזית".

[ובזה נרמז גם הפיכת דבר מר למזון - כמ"ש
רבינו הזקן בספר התניא 76 בפירוש הפסוק 77
"ועשה לי מטעמים", לשון רבים, שנוסף על
"מאכלים ערבים ומתוקים", ישנם גם "דברים
חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים
היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"].

של האדם (לאחרי ובהוספה על העבודה בנוגע
להאדם עצמו), ועד לשלימות הברור באופן
ד"כתנות אור" (באל"ף, כ"תורתו של רבי
מאיר" 66) - ש"אור" רומז על אלופו של עולם
(אל"ף ד"אור") כפי שנמשך (ע"י הוא"ו ד"אור")
למטה (עד להרי"ש ד"אור" 67), ודוגמתו בעבודת
האדם, שה"אור" דכאו"א מישראל הוא גדול כל
כך עד שפועל אפילו בהלבושים ("כתנות")
שנעשים "כתנות אור" 68.

"ורמון" - "מלאים" 69 מצוות כרמון" 70 - מורה
על העבודה דברור עניי העולם (שלמטה גם
מהלבושים של האדם) שבהם מקיימים המצוות.
ויש להוסיף בביאור הדוגמא ד"רמון" דוקא - שכל
גרעין מובדל ומופרש משאר הגרעינים (לא ע"י
דבר זר, אלא) ע"י הרמון עצמו (בשר הרמון),
ודוגמתו במצוות, ש"אין עושין מצוות חבילות
חבילות" 71, היינו, שכל מצוה היא בפ"ע, מובדלת
משאר המצוות, והבדלתה (לא ע"י דבר זר ח"ו,
אלא) מצד ציווי התורה (ע"ד הבדלת גרעיני הרמון
זמ"ז ע"י בשר הרמון). ועד"ז י"ל בנוגע לעניני
העולם שבהם מקיימים המצוות, שגם הבדלתם
מהמצוות 72 היא מצד ציווי התורה.

ועפ"ז מובן שהסדר ד"חטה ושעורה וגפן
ותאנה ורמון" (בעבודת האדם) הוא מן הקל אל
הכבד: חטה ואח"כ שעורה - כיון שהעבודה דנפש
האלקית (חטה) קלה מאשר העבודה עם נפש
הבהמית (שעורה), ולאח"ז "גפן" - הוספת
השמחה בעניני העבודה דנה"א ונה"ב, ולאח"ז
העבודה דברור הלבושים של האדם - תאנה,

(66) ב"ר פ"כ, יב.

(67) להעיר גם מהענין ד"מאתיים (ר') לנוטרים את פירוש
("שה"ש ח, יב. וראה אוה"ת שה"ש (כרך ב') ס"ע תשסא ואילך).

(68) כולל גם העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא - שמהפכים
ה"עור" (בעי"ן) דנחש הקדמוני ל"אור" (באל"ף).

(69) חגיגה בסופה. וש"נ.

(70) להעיר, שאיתא בספרים (מלבי"ם עה"פ שה"ש ד, ג)
שמספר גרעיני הרמון הוא תרי"ג, כנגד תרי"ג מצוות, ויש
אומרים שמספר הגרעינים הוא רמ"ח, כנגד רמ"ח מצוות עשה
שקיומן באופן חיובי (משא"כ שס"ה מצוות לא תעשה שקיומן
באופן שלילי).

(71) ברכות מט, א. וש"נ.

(72) לפני קיום המצוה, וגם לאחר קיום המצוה בחפץ פרטי
זה ישנם שאר הדברים שבעולם (גם ממין זה) שעדיין לא
נתקיימה בהם מצוה.

(73) כהכלל בכל עניני ירידה (כנ"ל ס"ד), ועאכ"כ בנוגע
לירידה הכללית דזמן הגלות, שהיא ירידה הכי גדולה, כמשל בן
יחיד שגלה מעל שולחן אביו (ראה ברכות ג, סע"א), שלא זו
בלבד שצריכים להחזירו להיות סמוך* על שולחן אביו, אלא
יתירה מזה, שצ"ל עלי' גדולה יותר לגבי המעמד ומצב שלפני
ירידת הגלות.

(74) עירובין יח, סע"ב. וש"נ.

(75) נח ח, יא ובפרש"י.

(76) פרק ז"ך.

(77) תולדות כז, ד"ז.

(*) מלשון "סומך ה' לכל הנופלים" (תהלים קמה, יד).

העבודה והיגיעה יותר משאר הפירות, ועי"ז דוקא 28
נעשה ה"דבש", שרומז על שלימות הגילוי 29
דפנימיות התורה (כדרשת חז"ל 91 על הפסוק 92
"דבש וחלב תחת לשונך") לעתיד לבוא 93. 31

ז. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע דיום הש"ק 32
ש"מיני" מתברכין כולו יומין 94, כולל גם "ראש 33
השנה לאילן" - פרשת בשלח: 34

"ויהי בשלח פרעה את העם וגו'" - שע"י ירידת 35
הגלות בארץ מצרים (ע"ד "ארץ" הב') נעשה 36
העילוי והשלימות ד"בשלח פרעה", "דאתפריעו 37
ואתגליין מיני' כל נהורין" 95, ועי"ז נעשית גם 38
הכניסה אל ארץ טובה ורחבה, "ארץ חטה ושעורה 39
וגו' ארץ זית שמן ודבש", בתכלית השלימות. 40

[ולהעיר, שלאחרי הפסוק "ארץ חטה ושעורה 41
וגו' ודבש" (שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ 42
ישראל) מדובר (בהמשך הפרשה 96) גם ע"ד 43
מעלתה של ארץ ישראל לגבי ארץ מצרים - "כי 44
הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים 45
היא אשר יצאתם משם 97 אשר תזרע את זרעך 46
והשקית ברגלך (להביא מים מגילוס ברגלך) כגן 47
הירק", "והארץ אשר אתם עובדים שמה לרשתה 48
ארץ הרים ובקעות למטור השמים 98 תשתה מים" 99, 49

ימים ושנים טובות דכאו"א מישאל, כמ"ש (תהלים צב, יג)
צדיק ("ועמך כולם צדיקים") כתמר יפרח".

(91 חגיגה יג, א.

(92 שה"ש ד, יא.

(93 ויש להוסיף בביאור החילוק שבין "זית שמן" (שנתפרש
בכתוב שמו של הפרי שממנו בא השמן) ל"דבש" (שלא נתפרש
בכתוב שמו של הפרי) - שב"זית שמן" מודגש גם (ובעיקר)
מרירות הגלות ("זית") שע"ז באים לגילוי פנימיות התורה
("שמן") לעתיד לבוא, ואילו ב"דבש" (שלאח"ז) מודגש רק
העילוי דלעתיד לבוא (גילוי פנימיות התורה).

(94 זח"ב סג, ב. פח, א (בנוגע לירידת המן שאודותיו
מדובר בפרשת בשלח).

(95 זח"א רי, א.

(96 עקב יא, יו"ד ואילך.

(97 דאף שנאמר בה (לך לך יג, יו"ד) "כגן ה' כארץ
מצרים", ובפרט ארץ רעמסס שישבו בה בני" שהיתה "במיטב
ארץ מצרים" - אינה מגעת למעלתה של ארץ ישראל (פרש"י
עקב שם).

(98 להעיר מהשייכות לראש השנה לאילן - "הואיל ויצאו
רוב גשמי שנה", "שכבר עבר רוב ימות הגשמים .. ועלה השרף
באלנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה" (ר"ה יד, א ובפרש"י).

(99 ועד"ז לפני הפסוק "ארץ חטה ושעורה וגו'" - "ארץ
נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר" (ח, ז).

1 וענינו בעבודת האדם - כללות העבודה בזמן
2 הגלות באופן של מרירות, כמודגש גם בשמה של
3 מרים 78 (שבלידתה התחיל עיקר קושי השעבוד)
4 "על שם המידור" 79.

5 [ולהעיר ממש"נ 80 "ותתצב אחותו מרחוק
6 וגו'", "ש"מרים" עמדה על יד משה (ועומדת על יד
7 משה שבכאו"א מישאל 81) לפעול להצלתו מן
8 היאור, ועד כדי כך, שבבוא "בת פרעה .. על
9 היאור" 82 - בתו של פרעה מלך מצרים שהי'
10 "מושל בכיפה" 83, ובעמדה "על היאור", שמורה
11 על התוקף דמלכות פרעה 84 - פעלה אצלה בענין
12 הצלתו של משה מן היאור.

13 ולהוסיף, שבסיום הפסוק ("ותתצב גו' לדעה
14 מה יעשה לו") מרומז העילוי שנעשה ע"י ירידת
15 הגלות: "לדעה" - "לב לדעת ועינים לראות ואזנים
16 לשמוע" 85, ויתירה מזה - גם בחינת "מה" (ביטול)
17 שלמעלה מהדעת, ובאופן שגם בחינת "מה"
18 נעשית ("יעשה") באופן ד"לו", שנמשכת ומתגלה
19 בכל פרטי המדות, ו' פעמים ו' (ששה מדות כפי
20 שכלולים מששה - מספר ל"ו)].

21 ועי"ז נעשה "שמן" ("זית שמן") - כמארז"ל 86
22 "זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיחה" - שרומז
23 על פנימיות התורה, רזין דרזין שבתורה 87, שעיקר
24 ושלימות התגלותה תהי' לעתיד לבוא, לאחר ועי'
25 הקדמת מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות 88.

26 "ודבש" (דבש תמרים 89) - שצמיחת ה"תמרים"
27 היא לאחר שבעים שנה 90, שמורה על ריבוי

(78 להעיר מהשייכות לפרשת השבוע דמינה אזלינן -
"ותקח מרים הנביאה וגו'" (בשלח טו, כ).

(79 שמו"ר רפכ"ו. שהש"ר פ"ב, יא.

(80 שמות ב, ד.

(81 תניא רפמ"ב.

(82 שם ב, ה.

(83 ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. זח"ב ו,

א.

(84 שאמר "לי יאורי וגו'" (יחזקאל כט, ג).

(85 תבוא כט, ג.

(86 מנחות נג, סע"ב.

(87 ראה אמ"ש שער הק"ש ספנ"ג ואילך. ועוד.

(88 ראה תניא רפ"ז.

(89 פרש"י בא יג, ה. ועוד. ולהעיר מהשייכות לפרשת
השבוע (פרשת יתרו) - שבני יתרו קיבלו "דושנה של ירחו",
"עיר התמרים" (ספרי ופרש"י בהעלותך יו"ד, לב. ספרי ברכה
לג, יב).

(90 ראה זח"ג טז, א. ועוד. - ורומז גם על הענין דאריכות

יש לנצל את הזמן ד"ראש השנה לאילן" כדי
להתחזק ולהוסיף בכל עניני העבודה ד"ארץ חטה
ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש"
(האמורים לעיל), הן בנוגע לעצמו והן בנוגע
לפעולה על הזולת¹¹¹, כולל ובמיוחד ע"י עריכת
התוודעויות שבהם יעוררו איש את רעהו בכל
הענינים האמורים.

ויש לעורר גם ע"ד השמירה על שלימותה של
ארץ ישראל - לבטל לגמרי ("כעפרא דארעא")
הקס"ד והדיבור ע"ד מסירת שטחים מארץ ישראל
שבידינו לאוה"ע, אפילו לא שעל אחד, ואפילו לא
חוט השערה, אלא לשמור על שלימות הארץ
(שכבר ניתנה בפועל ע"י הקב"ה לבעלותם של
ישראל בזמן הזה), ביחד עם שלימות העם
ושלימות התורה - שלימות משולשת ונצחית¹¹².

ויה"ר שההחלטה טובה בכהנ"ל (ש"ה) יראה
ללבב¹¹³ תביא תיכף ומיד את השכר¹¹⁴ -
ש"בנערינו ובזקנינו נלך¹¹⁵ (ונרוץ, "עם ענני
שמיא"¹¹⁶) לארצנו הקדושה, ארץ ישראל
בשלימותה (לא רק ארץ שבע אומות, אלא ארץ
עשר אומות¹¹⁷), "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה

1 "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה'
2 אלקיך בה מרשית השנה¹⁰⁰ ועד אחרית שנה".
3 ומודגש גם בהפטרה (סיום וחותר הפרשה) -
4 "ודבורה אשה נביאה גו' יושבת תחת תומר
5 גו"¹⁰¹, אילן תמרים, סיום וחותר (והכי מובחר
6 מ) כל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל
7 (דבש תמרים), ורומז על גילוי פנימיות התורה
8 לעתיד לבוא (כנ"ל ס"ו).

9 ויש להוסיף בהשייכות ד"תומר דבורה" למעמד
10 ומצב דלעתיד לבוא - ע"פ מארז"ל¹⁰² "מאי שנא
11 תחת תומר .. משום יחוד" (ש"תחת תומר" לא
12 שייך יחוד), דיש לומר הרמז בזה, שה"יחוד"
13 דכנסת ישראל (דבורה¹⁰³) אינו אלא עם הקב"ה
14 בלבד, ולכן צ"ל תכלית הזהירות מענין של יחוד
15 ("תחת תומר"), ועי"ז זוכים¹⁰⁴ להיחוד דכנסת
16 ישראל עם הקב"ה לעתיד לבוא ("לימות המשיח
17 יהיו נישואין"¹⁰⁵).

18 ומודגש גם בסיום וחותר ההפטרה, "ותשקוט
19 הארץ ארבעים שנה"¹⁰⁶ - כידוע ש"ארבעים"¹⁰⁷
20 (מ"ם) מורה על השלימות דלעתיד לבוא, כמ"ש¹⁰⁸
21 "לטרבה המשרה" (מ"ם סתומה באמצע התיבה
22 שרומז על הגאולה¹⁰⁹).

23 ואז תהי' גם השלימות ד"בפרוע פרעות
24 בישראל"¹¹⁰ - "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל
25 נהורין" (ע"ד "בשלח פרעה").

26 ת. הלימוד וההוראה מהאמור לעיל בנוגע
27 לפועל:

(100) "מראש השנה נידון כו" (פרש"י עה"פ) - ששייך גם
ל"ראש השנה לאילן", כי, ה"ארבעה ראשי שנים" "אידמו
להרדי" (הגהות מיימוניות ריש הל' שופר).

(101) שופטים ד, ד"ה.

(102) מגילה יד, א.

(103) להעיר ממארז"ל (דב"ר פ"א, ו) "כדבורים היו בני ..
מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעלי", כך כל
מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם
שבשמים".

(104) להעיר מדרשת חז"ל על הפסוק "גן נעול גו' גל נעול
גו", ש"על ידי שגדרו ישראל עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים"
(שהש"ר פ"ד, יב (א)).

(105) שמור"ר ספ"ו.

(106) שם ה, לא.

(107) לא רק "ארבעים חסר אחת", כנ"ל ס"ד.

(108) ישע"י ט, ו.

(109) ראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות התורה את
מ"ם (ב) ס"ע רב ואילן. וש"נ.

(110) שם, ב.

(111) ובפרט שע"י הפעולה על הזולת ניתוסף עוד יותר
בעבודתו בעצמו, כמארז"ל (תענית ז, א. וש"נ) "מתלמידי יותר
מכולם".

(112) ובלשון הכתוב (קהלת ד, יב) "החוט המשולש לא
במהרה ינתק", ויתירה מזה, לא זו בלבד ש"לא במהרה ינתק"
(אבל לאחר משיך זמן ינתק*), אלא "לא ינתק" כלל.

(113) שמואל-א טז, ז.

(114) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(115) בא יו"ד, ט.

(116) דניאל ז, יג.

(117) כפי שהובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (לך
לך טו, יח-כא). ובלשון הכתוב בס"פ עקב (לאחרי ובהמשך
ל"ארץ חטה ושעורה וגו'", ו"ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך
בה גו'**) - "מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים
האחרון יהי גבולכם".

(*) כבלע"ז, "חבור עצבים אפרים גו" (הושע ד, יז), ש"עובדים ע"ז
(רצ"ל) ושלום ביניהם כו" (ב"ר פל"ו, ו) - ש"חזיבור" זה טופו
ש"ינתק".

(**) להעיר מדעת זקנים מבעלי התוספות (עקב ח, ז): "שבעה פעמים
כתיב כאן ארץ (בפסוקים ד') כנגד שבעה עממין". ועפ"י י"ל,
שהתוספה דשלשה פעמים ארץ בפסוקים שלאח"ז (יא, יא"ב),
והוא"ץ אשר אתם עובדים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות גו' ארץ
אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד גו", הם כנגד שלש ארצות דקניי
קנייז וקדמוני. וצ"ע ואכ"מ.

ועד" 121, "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" 122 - 11
 גילוי מלכותו של הקב"ה בכל העולם, שענין זה
 קשור במיוחד עם ראש השנה (ששייך גם ל"ראש
 השנה לאילן" 123), "מלכיות זכרונות ושופרות" 124,
 כולל ובמיוחד "תקע בשופר גדול לחרותנו" 125.
 וע"י ההוספה במצות הצדקה 126 ש"מקרכת את
 הגאולה" 127, מקרבים ומזרזים וממהרים שכל זה
 יקויים בפועל ממש תיכף ומיד ממש.

(121) שם, יח.

(122) פרש"י שם, יז.

(123) ראה לעיל הערה 100.

(124) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(125) כהמשך בסיום ברכת שופרות* (שהיא לאחר ברכות
 וסיימי מלכיות וזכרונות).

(126) במוצאי ט"ו בשבט נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאור"א
 ג' שטרות של דולר (נוסף על חלוקת השטרות לצדקה בערב ט"ו
 בשבט, כבכל יום ראשון בשבוע). המו"ל.

(127) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

1 ורמון ארץ זית שמן ודבש" ("לאכול מפרי'
 2 ולשובע מטובה", ולברך "על הארץ ועל
 3 פירותי" 118), וארץ מלאה אבנים טובות ומרגליות,
 4 ובארץ ישראל עצמה - לירושלים עיר הקודש, להר
 5 הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים (שבו
 6 נמצאת גם ה"אבן שתי", ש"ממנה הושתת
 7 העולם" 119).

8 ובלשון הכתוב בשירת הים (בפרשת השבוע
 9 דמינה אזלינן): "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך גר'
 10 מקדש אדני כוננו ידיך" 120, כש"ה' ימלוך לעולם

(118) לא רק "על הארץ ועל הפירות" (ברכות מד, א. רמב"ם
 הל' ברכות פ"ח הי"ד. שו"ע או"ח סר"ח ס"ו).

(119) יומא נד, ב.

(120) בשלח טו, יז.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' א

אין טריפות מלבד המנויות במשנה, אין למעט שאר פגמים מכלל
 הכשירות, ואם אין כשירות מלבד המנויות במשנה, אין למעט
 שאר פגמים מכלל הטריפות. לפיכך דנה הגמרא, מאיזה משנה יש
 למעט את שאר הפגמים. אַתְּמָר, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר, שדברי המשנה
 אֵלּוּ מְרֻפּוֹת, הם שנכתבו בְּדִקְאָה, ללמד שאין פגמים שמחמתם
 הבהמה נעשית טריפה, מלבד אלו שהמשנה מנתה בדין הטריפות,
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, שדברי משנתינו אֵלּוּ בְּשָׂרוֹת נכתבו
 אֵלּוּ שהמשנה מנתה בדין הכשירות. מבררת הגמרא את דבריהם:
 בְּמֵאִי קָא מִיפְּלִגי, על אלו פגמים שלא נכתבו במשניות נחלקו רבי
 יוחנן וריש לקיש, אם הבהמה נעשית טריפה מחמתם או לא.
 מבארת הגמרא, שנחלקו דְּבָרֵי רַב מִתְּנָא, דְּאָמַר רַב מִתְּנָא, הֵיא
 בּוֹקָא דְּאִתְּמָא - בליטת קולית הירך שהיא עגולה, הנכנסת בתוך
 עצם הירך, דְּשֵׁף מְדוּבְּתִיָּה - שנעקרה ממקומה בגומא שבעצם
 הירך, הֵיא זו מְרֻפָּה, וטריפה זו לא נכתבה במשנה. לפיכך, רַבִּי
 יוֹחֲנָן אָמַר, דברי המשנה לעיל אֵלּוּ מְרֻפּוֹת נכתבו דִּיקְאָה למעט
 מהם פגם שלא נכתב במשנה, והוא קולית הירך שנשמטה
 ממקומה, שהרי התנא במשנה תֵּנָא - שנה ומנה את הַמְרֻפּוֹת,
 וְתֵנָא - והוסיף ושנה במשנה וְהַתְּלָל כל שאין כמוה חיה, טריפה,
 ללמד על פגמים נוספים שלא נכתבו במשנה שהם בכלל
 הטריפות, משום שמחמתם הבהמה אינה יכולה לחיות,

1 שְׁלָה העובר בתוך חוליותיה לכל אורכה. נִיפְלָה הַכָּבֵד וְלֹא כולו
 2 אֵלּא נִשְׁתַּיֵּיר הִמָּנָה בְּזוֹת, ובשירור זה הבהמה נותרת לחיות. הִמָּסָם
 3 וְכֵית הַבּוֹסוֹת, שהם שני איברי עיכול הסמוכים זה לזה ודופנותיהם
 4 דבוקות זו לזו, שֶׁנִּיָּקְבוּ בדופנותיהם הדבוקות, והנקבים מכונים זֶה
 5 לְתוֹךְ זֶה, ונמצא שהמאכל היוצא דרך הנקב שבדופן אחד
 6 האיברים אינו מתפשט לחלל הגוף אלא נכנס לאבר הסמוך לו.
 7 נִיפְלָה הַפְּחוּל. נִיפְלָה הַפְּלִיזוֹת. נִיפְלָה לְחֵי הַתְּתִיחוֹן שהוא המקום
 8 שמתנועע בעת האכילה ובו קבועות השיניים התחתונות, וניטל
 9 כולו עד מקום חיבורו לבשר. נִיפְלָה הָאֵם שְׁלָה - הרחם שבה נוצר
 10 הולד. וְחֲרוּתָה - הריאה שנצטמקה ונתקשתה כענפי דקל
 11 הנקראים חריות, מחמת שהבהמה נתייראה מקולות שנעשו בְּיָדֵי
 12 שְׂמִיָּם, כגון רעמים, שריאה זו עתידה לחזור לקדמותה. הַגְּלִידָה -
 13 בהמה שמחמת שחין או מלאכה נקלף כל עורה, רַבִּי מֵאִיר מְבַשֵּׁיר,
 14 וְהַקָּמִים פּוֹסְלִין את הבהמה לעשותה טריפה, משום שאינה יכולה
 15 לחיות בלא עור.

גמרא

16 במשניות העוסקות בפגמים שאירעו בהמה, נקטה המשנה לשון
 17 'אלו'. אולם לשון אלו משמע מיעוט, אלו ולא אחרים, והמשנה
 18 כתבה לשון 'אלו' גם בטריות וגם בכשירות, ובהכרח שרק
 19 במקום אחד נתכוונה למעט את הפגמים שלא מנתה. שהרי אם
 20

בס"ד. שיחת יום ג' פ' יתרו, ט"ז שבט ה'תשנ"ב

- ב"יחידות" כללית להאורחים שיחור -

בלתי מוגה

- 1 א. כבכל פעם כיו"ב - ההתחלה היא באופן ש"פותחין בברכה", כמ"ש רבינו הזקן בהתחלת אגרת
- 2 הקודש הידועה¹.
- 3 ובזה מרומז גם שכל ענין של "פתיחה" צריך להיות ב"ברכה" - כפי שמצינו גם בפתיחת כל סדר
- 4 ההשתלשלות, שמרומז בפסוק² "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", שנוסף על בריאת עוה"ז
- 5 הגשמי כפשוטו, הרי זה כולל גם כל סדר ההשתלשלות³ - שההתחלה היא באות ב', ר"ת ברכה, כמבואר
- 6 במדרשי חז"ל⁴ (כמדובר כמ"פ בהתועדויות כגון אלו).
- 7 וכיון שברכה היא מלשון המשכה⁵ - נמשכת ה"ברכה" בכל הזמנים שלאח"ז, עד לפעם הבאה שבה
- 8 יהי' עוה"פ אירוע או יום כזה, שאז תומשך עוד ברכה והמשכה, וממקום נעלה יותר, כבכל ענין של
- 9 קדושה שמוסיפין בקודש⁶, ומזמן לזמן גם עליות מיוחדות, כמו בכל עשר שנים, חמשה עשר או עשרים
- 10 שנה, ועד"ז העלי' דמ"ב שנים הקשורה עם שם מ"ב (כמדובר לעיל⁷), שאז העלי' היא ביתר שאת וביתר
- 11 עוז, ובמילא גם ההמשכה שלאח"ז היא ביתר שאת וביתר עוז.
- 12 ב. ובנוגע למאורע זה - שכו"כ מבני ישראל, אנשים נשים וטף, שבאו ממקומות שונים, מתכנסים
- 13 יחדיו, והכינוס הוא בבית הכנסת בית המדרש ובית מעשים טובים, בית משולש, שאז ישנו העילוי
- 14 ד"החוט המשולש (לא רק "במהרה לא ינתק", אלא) לא ינתק" (כלל)⁸, ובסמיכות ל"ראש⁹ השנה
- 15 לאילן"¹⁰:
- 16 על כל בני ישראל נאמר¹¹ "כי תהיו אתם ארץ חפץ", וכידוע תורת הבעש"ט בענין זה¹².
- 17 ולכן דורשים מכאו"א מישראל להיות בבחינת "ארץ ממנה יצא לחם"¹³, וכן כל שאר מיני פירות
- 18 הצומחים בארץ, ארץ ישראל, עלי' נאמר¹⁴ "לא תחסר כל בה", אפילו פלפלין¹⁵, ועאכו"כ שבעת המינים
- 19 (כנגד שבעת הקנים ד"מנורת זהב כולה"¹⁶) שנשתבחה בהם ארץ ישראל, "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה
- 20 ורמון ארץ זית שמן ודבש"¹⁷, ובאופן ש"כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה"¹⁸, ותלוי גם בהקדימה
- 21 לתיבת "ארץ", אלא שיש חילוק בין "ארץ" בפעם הראשונה ל"ארץ" בפעם השני, שהסמוך לתיבת
- 22 "ארץ" הראשונה קודם להסמוך לתיבת "ארץ" השני¹⁹.
- 23 והענין בזה:
- 24 אצל כאו"א מישראל ישנם ענינים שלפי ערכו הם סתם ענינים, ויש ענינים שבהם נשתבחה ארץ ישראל
- 25 שלו,

1 רס"א (קב, א).
2 בראשית א, א.
3 ראה אוה"ת בראשית תפז, סע"ב ואילך. ד"ה בראשית
ברא תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' פט ואילך). ועוד.
4 ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוי לסופה). ועוד.
5 ראה תו"א מקץ לה, ג. ובכ"מ.
6 ראה ברכות כח, א. וש"נ.
7 קונטרס משיחות י"א וי"ג שבט ס"ח (לעיל ע' 180).
8 קהלת ד, יב. וראה לעיל ע' 201 הערה 112.
9 ריש מס' ר"ה.
10 או כהלשון הרגיל בכ"מ: "לאילנות" לשון רבים (ראה

התועדויות תשנ"ב ח"ב ע' 262 הערה 128).
11 מלאכי ג, יב.
12 ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סנ"ז. וש"נ.
13 איוב כח, ה.
14 עקב ח, ט.
15 ברכות לו, ב.
16 זכרי' ד, ב.
17 עקב ח, ח.
18 ברכות מא, א.
19 שם, ב ובפרש"י.

- 1 - שהרי בודאי קיים את הציווי וההוראה המפורסמת של נשיאי חב"ד: "עשה כאן ארץ ישראל"²⁰,
2 שזוהי גם נתינת-כח, וגם לשון של הבטחה²¹ -
- 3 והיינו, שכל אחד מישראל כולל את כל שבעת המינים (שבעת קני המנורה), שהם שבעת המדות
4 (כמבואר בפרטיות בלקוטי תורה להאריז"ל¹⁶), וכל אחד מהם הוא באופן של שבח והודאה וברכה
5 והמשכה, אשר, על ידם נמשך שבח והודאה ברכה והמשכה בכל העינים שבגללם נקרא בשם "ארץ
6 ישראל",
- 7 - כב' הפירושים ד"ארץ", מלשון ריצה, ומלשון רצון²², ובזה גופא ישנם ב' פעמים "ארץ", שהם
8 ע"ד ובדוגמת ב' הפירושים האמורים -
- 9 ועד שע"ז נמשך שבח והודאה בכללות עם ישראל, שכללות כולם יחד הם שבעת המינים, שבעת
10 קני המנורה.
- 11 ואם הדברים אמורים בנוגע לכאור"א מישראל, הרי במכ"ש וק"ו בנדו"ד, שהאנשים והנשים והטף
12 שהתאספו כאן כוללים את כל בניי וכל עניניהם, כיון שאסיפה זו מתקיימת בבית הכנסת ובית המדרש
13 ובית מעשים טובים של נשיא הדור, אשר, "הנשיא הוא הכל"²³, שכולל את כל אנשי הדור, ובמילא
14 כולל הוא את כל אנשי הדורות שלפנ"ז וכל אנשי הדורות שלאח"ז.
- 15 ג. ועוד והוא העיקר - בנוגע לענין של פועל:
- 16 נוסף לכך שבודאי קיימו את מנהג ישראל²⁴ לאכול פירות (פירות כפשוטם בגשמיות העולם), כולל
17 ובמיוחד פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל,
- 18 הרי זה מקדים ומזרז ומביא תיכף ומיד - ובפרט ע"י ההקדמה שעושים את כאור"א מכס שליח לנתינת
19 הצדקה - שכולנו יחד²⁵, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁶, באים "עם ענני שמיא"²⁷ "לאכול
20 מפריי" - לאכול את הפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל בארץ ישראל עצמה,
- 21 וכיון שאז נעשה שינוי לטובה בנוסח הברכה²⁸, הרי מובן שנעשה גם שינוי לטובה בכל עניני ברכה
22 זו, ושינוי עיקרי, שפועל בכל הדורות הבאים ובכל הדורות שלפנ"ז, ועאכו"כ בדורנו זה, דור האחרון
23 לגלות ודור הראשון לגאולה - עי"ז שבנ"י פעלו והמשיכו את האל"ף, אלופו של עולם, ב"גולה", שמוזה
24 נעשה "גאולה"²⁹, ועד שב"גאולה" ממש גופא הולכים "מחיל אל חיל" עד "יראה אל אלקים בציון"³⁰.
- 25 ד. ובכל זה ניתוסף בבואנו משבת שירה, וכיון שסיומה "ה' ימלוך לעולם ועד"³¹, שזהו"ע הנצחיות
26 (שזהו הפירוש הפשוט ד"לעולם ועד"), הרי זה באופן שהולכים משירה אל שירה, עד שבאים ל"שיר"
27 לשון זכר³² (כמדובר גם בהתועדות שלפנ"ז³³), שיר העשירי³¹, שנשיר כולנו יחד, ומלכנו נשיאינו,
28 כ"ק מו"ח אדמו"ר, בראשנו, ועד לעצמות ומהות בפשטות, כפי שנתפשט ונתגלה בה"פשטות" דכאור"א
29 מישראל³⁴, כולל גם האנשים והנשים והטף הנמצאים כאן, ובפרט שנמצאים בבית הכנסת ובית המדרש
30 ובית מעשים טובים של נשיא הדור, ששמו "יוסף" מורה על ענין הגאולה, ובזה גופא - גאולה מתוך
31 שמחה וטוב לבב, כמרומו בשמו השני "יצחק" (כמדובר בארוכה בהתועדות שלפנ"ז³⁵).

(27) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.
(28) ראה ברכות מד, סע"א. רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ד.
שו"ע או"ח סר"ח ס"י.
(29) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
(30) תהלים פד, ח.
(31) בשלח טו, יח.
(32) ראה מכילתא שם, א. ועוד.
(33) קונטרס משיחות י"א וי"ג שבט ס"ו (לעיל ע' 176 ואילך).
(34) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקני"ה ואילך. וש"נ.
(35) קונטרס משיחות ג' ו' שבט ס"א (לעיל ע' 146).

(20) אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה.
(21) ע"ד הפתגם "טראכט גוט וועט זיין גוט" (אגרות-קודש הנ"ל ח"ב ע' תקלו. ועוד), שזוהי הבטחה שאכן יהי טוב (ראה גם לקו"ש חל"ו ע' 4 ואילך).
(22) ראה ב"ר פ"ה, ח ובפ"י מת"כ ומהרז"ו שם. תו"א בראשית א, סע"ג.
(23) פרש"י חוקת כא, כא.
(24) ראה מג"א או"ח סקל"א סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז שם ס"ח.
(25) ובזה ניתוסף יותר כאשר מתאספים כו"כ מישראל, יותר ממנין, כמדובר כמ"פ.
(26) בא יו"ד, ט.

- 1 ובהמשך לזה עומדים עתה בשבוע של מתן־תורה והשבת של מתן־תורה - שהרי ביום הש"ק קורין
- 2 פרשת יתרו בכל הפרטים³⁶, החל מהפרטים דעשרת הדברות עד "וכל אשר לרעך"³⁷, ועד להענין הכללי
- 3 והעיקרי ד"תורה חדשה מאתי תצא"³⁸, שכלול ונכלל בהמתן־תורה שאודותיו מדובר בפרשת יתרו.
- 4 ומזה באים לפרשת משפטים - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"³⁹: "ואלה" - "מראה באצבעו
- 5 (על ה"תורה חדשה") ואומר זה"⁴⁰, "אשר תשים לפניהם" - "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני
- 6 האדם"⁴¹, ו"לפניהם" דייקא - לפנימיותם⁴².
- 7 ה. ויהי רצון, שתיכף ומיד ממש, ללא הפסק בינתיים, גוף בריא ונשמה בריאה,
- 8 - ובפרט לאחר שניתוסף בריאות בגוף ובריאות בנשמה ע"י האכילה משבעת המינים שנשתבחה
- 9 בהם ארץ ישראל -
- 10 באים כל האנשים והנשים והטף ("בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו") הנמצאים כאן, "עם ענני
- 11 שמיא", לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה, יחד עם שלימות התורה,
- 12 - ורחמנא ליצלן אפילו מהדיבור אודות החזרת אפילו שעל מארצנו הקדושה, כשם שאסור לפגוע
- 13 ("אגרינן") בשלימות התורה, ועד שזהו ענין של מצות עשה ומצות לא תעשה (כמדובר כמ"פ) -
- 14 ושם גופא - לירושלים עיר הקודש, ושם גופא - להר הקודש ובית הקודש.
- 15 ועוד והוא העיקר - שכל זה נעשה תיכף ומיד ממש, ובאופן מוחשי בעיני בשר, ובפרט שכבר אכלו
- 16 במוחש פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ואלה שיוסיפו - תבוא עליהם ברכה, שהרי בינתיים יוסיפו
- 17 בברכות הפירות, ועי"ז תבוא עליהם ברכה והמשכה מכל הענינים האמורים, ובפרט שיוסיפו במיוחד
- 18 בהענינים של צדקה, שע"ז יתוסף עוד יותר בהברכות וההמשכות בכל הענינים האמורים, וכאמור, תיכף
- 19 ומיד ממש, "לא עיכבן אפילו כהרף עין"⁴³, אלא תיכף ומיד ממש.
- 20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהאורחים שטר של דולר, כדי לתתו (או חילופו) לצדקה].

בס"ד. "יחידות" לקבוצת חתני בר־מצוה ובת־מצוה והוריהם שיחיו.

בלתי מוגה

- 21 כרגיל¹ בכגון זה - הרי פשוט וגם מובן ומפורש שכל הענינים האמורים לעיל², מכוונים ויש להם
- 22 שייכות במילואה גם לאלה שנכנסו עתה, ושיכנסו לאחר³.
- 23 ועוד והוא העיקר:
- 24 בעמדנו ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב³, בהמשך ל"ראש השנה לאילנות", שבת שירה שלפנ"ז,
- 25 ושבת מתן־תורה שלאח"ז - הרי מובן וגם פשוט שכל הברכות וההמשכות שייכות גם לאלה שנכנסים
- 26 עתה ונעשים בר־מצוה או בת־מצוה, או שכבר נעשו בימים הקרובים לפנ"ז, או שיעשו בימים הקרובים
- 27 שלאח"ז,

(39) ר"פ משפטים.
 (40) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
 (41) פרש"י עה"פ.
 (42) ראה תו"א משפטים עה, ג.
 (43) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. ועוד.
 (1) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 577 ואילך, ובהנמקן שם.
 (2) ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.
 (3) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(36) כולל גם כפי שנמשך אצל אוה"ע - שזהו ענינו של יתרו שהלך לגייר את בני ביתו (פרש"י יתרו יח, כז).
 (37) יתרו כ, יד. - ולהעיר, ש"כ"ל" הוא ענין כללי, "אשר" הו"ע העונג (ראה תו"א ר"פ תצוה. ובכ"מ) שהוא ענין כללי, ו"לרעך" כולל את כל אלה שנקראים בשם "רע", החל מהקב"ה שנקרא "רע", כפי שמביא רש"י במסכת שבת (לא, א) "רעך ורע אביך אל תעזוב (משלי כז, יו"ד) זה הקב"ה", וכן כאו"א מישראל כפי שחדור באהבת ישראל, שאז הוא "רעך" של כאו"א מישראל.
 (38) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

שהרי זה שנעשים מחוייבים במצוות, הוא ענין של זכות הכי גדולה, כולל גם - שכל הברכות שמקבל
 כאו"א מִישראל וכלל ישראל, הנה מכאן ולהבא מקבל זאת כאו"א שנעשה בר־מצוה או בת־מצוה (לא
 רק מצד זה שחינכו אותו כו', אלא גם) בזכות עצמו, ובאופן ש"גדול המצווה ועושה" ⁴ (כמדובר כמ"פ).
 ושייכות מיוחדת לראש השנה לאילנות - שהרי בר־מצוה או בת־מצוה הוא גם מעין "ראש" לכל
 השנים שלאחרי בר־מצוה ובת־מצוה, ולכן שייכים כל הענינים האמורים לעיל ביתר שאת וביתר עוז.
 וכולל גם הענין העיקרי - שנוסף לכך שנעשים "מצווה ועושה" בנוגע לכל עניני העבודה באופן של
 "תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם" ⁵, עליהם להיות "מצווה ועושה" "להביא לימות המשיח" ⁶, ע"י
 ההתעסקות בזה בכל הכחות, בכל המרץ ובכל השמחה וטוב לבב,
 ולילך כולם יחד - עם כלל ישראל, עם בני ביתם, ובפרט אלה שגידלו וחינכו אותם - לקבל פני
 משיח צדקנו, וביחד עם משיח צדקנו - לארצנו הקדושה, ושם - לירושלים עיר הקודש, ובהר הקודש
 ובקודש הקדשים,
 ששם ישנו הענין ד"ממנו הושתת כל העולם כולו" ⁷, כולל גם הענין שהוא כללות החיוב בתורה
 ומצוותי, ויש בו גם שני גופין ⁸ - ע"ד ובדוגמת קבלת החיוב (והנתינת־כח) מן התורה על קיום המצוות,
 הן מצוות עשה הן מצוות לא תעשה, יחד עם שני גופין שעל ידם פרחי לעילא ⁹, נשמות בגופים,
 ותיכף ומיד - פרחי בפשטות "מחיל אל חיל" עד "יראה אל אלקים בציון" ¹⁰, לארצנו הקדושה,
 לירושלים עיר הקודש, ובקודש הקדשים, תיכף ומיד ממש.
 (ואח"כ אמר:) מסתמא יוסיפו כל חתני הבר־מצוה ובת־מצוה במיוחד בנתינת הצדקה, ועי"ז יזרזו
 את כל הענינים האמורים, ובמיוחד - את הגאולה האמיתית והשלימה.
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מחתני הבר ובת מצוה והוריהם שיחיו שטר של דולר, כדי לתת
 (או חילופי) לצדקה].

בס"ד. "יחידות" לקבוצת חתנים וכלות שיחיו.

בלתי מוגה

בהוספה ¹ על כל הברכות האמורות לעיל ², השייכות במיוחד לחתן וכלה, דכיון שמתחילים חיים
 חדשים בבנין בית חדש, שנעשה דירה לו ית' בתחתונים באופן נעלה ביותר ובאופן מחודש (כמדובר
 כמ"פ ³), הרי מובן שאליהם שייכים בפשטות כל הברכות האמורות,
 ניתוסף בהברכות גם הברכות המיוחדות לחתן וכלה - כמ"ש בברכת הנישואין: "מהרה כו' ישמע
 בערי יהודה ובחוצות ירושלים .. קול חתן וקול כלה" ⁴, ומונה "חמש קולות" הקשורים עם החמש קולות
 דמתן־תורה ⁵.
 וכל זה מוסיף עוד יותר בהצלחה ובברכה בהכנות לחתונה, בהחתונה בפשטות ובהחתונה בפנימיות,
 ובההמשך לאחר החתונה לאריכות ימים ושנים טובות, בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוותי, ועד
 להחתונה של הבנים ובני בנים (כמדובר כמ"פ).

(1) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 575 ואילך, ובהנסמן שם.
 (2) ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.
 (3) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 210 ואילך.
 (4) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.
 (5) ברכות ו, ב.

(4) קידושין לא, א. וש"נ.
 (5) נוסח תפלת המוספין
 (6) ל' חז"ל - ברכות יב, סע"ב (במשנה).
 (7) ראה יומא נד, ב.
 (8) כנראה הכוונה להארון ושני הכרובים (המו"ל).
 (9) ראה תניא פל"ט. פ"מ.
 (10) תהלים פד, ח.

- 1 ועוד והוא העיקר, שתיכף ומיד ממש, "מהרה" - ברגע שלאחרי רגע ההוה, שזהו אמיתית הענין
2 ד"מהרה", ללא הפסק כלל, אלא תיכף ומיד, לא הפסיק אפילו ברגע - "ישמע בערי יהודה ובחוצות
3 ירושלים .. קול חתן וקול כלה", כל ה"חמש קולות", בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, ובבית
4 המקדש השלישי והמשולש.
- 5 ובבואנו משבת שירה (כמוזכר לעיל²) - זוכים תיכף ומיד ש"נאמר לפניו שיר חדש"⁶, ולקבל את
6 ה"תורה חדשה (ש)מאתי תצא"⁷, שכל זה קשור עם בנין בית חדש ע"י החתן וכלה, ועי"ז נעשים כל
7 הענינים באופן חדש, החל מ"שיר חדש" וגאולה האמיתית והשלמה באופן חדש, ועוד ועיקר - תיכף
8 ומיד ממש.
- 9 והזירו בזה - ע"י ההוספה במעשה הצדקה, שבודאי יוסיפו בנתינת הצדקה בקשר להחתונה, כמנהג
10 ישראל⁸, החל מהחתן והכלה, הוריהם, המחותנים, כל הקרובים, וכל השייכים אליהם,
11 ובאמת שייך כאו"א מישראל וכל בני ישראל להחתן והכלה - שהרי מצד אהבת ישראל חשובים כולם
12 כאחד, "כאיש אחד בלב אחד"⁹,
- 13 ועי"ז מקבלים תיכף ומיד ממש תורה אחת מהו"י אחד בארץ אחת ובעיר אחת, ועד - בקודש הקדשים,
14 ועוד ועיקר - תיכף ומיד ממש, ותיכף ומיד ממש.
- 15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהחתנים והכלות שטר של דולר, כדי לתת (או חילופו) לצדקה].

(6) פסחים קטז, ב (במשנה) ובתוס' שם.

(7) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(8) מדרש תלפיות ענף חו"כ אות ח. שלחן העזר ס"ו סעיף ו'

סק"ה.

(9) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' ב

משנה

1 המשנה מונה מחלות שונות בבהמה שאינן טריפות: אַחֲזוֹת הָרֶגֶם –
2 בהמה שנתרבה דמה פתאום וחלתה, וְהַמְעֻשָּׁנָה – בהמה שנכנס
3 עשן בגופה, וְהַמְצֻנָּנָה – בהמה שחלתה מחמת הקור, וְשֹׁאֲבֵלָה
4 הַרְדִּיפִי, והוא סם המוות לבהמה, וְשֹׁאֲבֵלָה צֹאֵת תְּרֵנְגוּלִים, או
5 שִׁשְׁתַּת מִיִּם הָרָעִים – מים מגולים ויש חשש שנחש הטיל בהם ארס,
6 בְּשֶׁרָהּ וּמוֹתֶרֶת בִּאֲכִילָה. אך אם אֲכָלָה סָם הַמָּוֶת – שהוא סם
7 המוות לאדם, או שֶׁהִכִּישָׁה נָחֶשׁ, מוֹתֶרֶת מִשּׁוּם טְרִפָּה, וְאִסּוּרָה
8 מִשּׁוּם סִכָּנָה נְפֻשׁוֹת, שהרי יש בבשרה סם המוות לאדם או ארס
9 נחש.
10

גמרא

11 הגמרא גנה בדין בהמה שאכלה חילתית: אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלַעֲטָה
12 צִמָּח הַקָּרִי חִלְתִּית, והוא סם המוות לבהמה, טְרִפָּה. שואלת
13 הגמרא: מָאי טְרִפָּה שחלתית חמורה יותר משאר מיני סם המוות
14 שאינם מטריפים. משיבה הגמרא: דְּמִינְקָהּ לְהוּ לְמַעֲיָנָה – משום
15 שהחלתית מנקבת את המעינים של הבהמה שאוכלת אותה, ולכן
16 היא טריפה.
17 מקשה הגמרא: מָתִיב רַב שְׁזִיבִי, שנינו בברייתא, אַחֲזוֹת הָרֶגֶם,
18 וְהַמְעֻשָּׁנָה, וְשֹׁאֲבֵלָה הַרְדִּיפִי והוא סם המוות לבהמה, וְשֹׁאֲבֵלָה
19 צֹאֵת תְּרֵנְגוּלִים, וְשִׁשְׁתַּת מִיִּם הָרָעִים – מים מגולים, הֲלַעֲטָה תִיעָה
20

21 והוא עשב מר מאד, או חִלְתִּית, וּפְלִפְלִין [או פלפלין], וכל אלו
22 קשין לה, או אֲכָלָה סָם הַמָּוֶת, בְּשֶׁרָהּ. אבל אם הִכִּישָׁה נָחֶשׁ, או
23 שֶׁנִּשְׁכָּה בְּלֵב שׁוֹטָה – כלב שרוח רעה שורה עליו, מוֹתֶרֶת מִשּׁוּם
24 טְרִפָּה, וְאִסּוּרָה מִשּׁוּם סִכָּנָה נְפֻשׁוֹת. והקשה רב שזיב, קִשְׁיָא
25 חִלְתִּית אֲחֵלְתִּית, שבברייתא נאמר אכלה חלתית כשירה, ושמואל
26 אמר טריפה, וקִשְׁיָא סָם הַמָּוֶת אִסָּם הַמָּוֶת, שבברייתא נאמר
27 שאכלה סם המוות כשירה ומוותרת באכילה, ואילו במשנה נאמר
28 שאסורה משום סכנת נפשות. מתרצת הגמרא: חִלְתִּית אֲחֵלְתִּית לֹא
29 קִשְׁיָא, כָּאֵין בברייתא מדובר בְּעֵלִין של חלתית, ואף שהם סם
30 המוות לבהמה, אינם מטריפים אותה, ואילו כָּאֵין בדברי שמואל
31 מדובר בְּקִרְפִּין – בגבועלים של החלתית, שמלבד שהוא סם המוות
32 הוא גם חד ונוקב את בני המעים, ולכן הבהמה נטרפת. וְכֵן הַמָּוֶת
33 אִסָּם הַמָּוֶת לֹא קִשְׁיָא, הָא דִּידָה – סם המוות שבברייתא היינו של
34 בהמה, אך אינו סם המוות לאדם, ולכן אין סכנה לאדם לאכול את
35 בשרה, הָא דִּידָה – ואילו סם המוות שבמשנה היינו כשאכלה סם
36 המוות של אדם, ואז יש סכנה לאכול מבשרה. מקשה הגמרא:
37 כיצד אפשר לומר שבברייתא מדובר בסם המוות של בהמה, הרי
38 סָם הַמָּוֶת דִּבְהִמָּה הֵינּוּ הַרְדִּיפִי שֶׁכֵּבֶר נֹזֵר בברייתא, ומדוע
39 הברייתא מנתה זאת פעמיים. מתרצת הגמרא: הברייתא מנתה
40 תְּרִי יָוֵנִי – שני מינים של סָם הַמָּוֶת של בהמה.
41 הגמרא מבררת מהו תיעה: מָאי תִיעָה שהוזכר בברייתא. משיבה
42 הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה,

בס"ד. משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

19 כל הדברים האלה לאמר⁹, והדברות האחרונות
20 הם חלק מדברי משה¹⁰, כפי שמשח חזר עליהם¹¹
21 (בשנת הארבעים) בספר משנה תורה¹² ("אלה¹³
22 הדברים אשר דיבר משה")¹⁴.

שם יט, יט), ה"ז פירוש הדיבור ששמעו מפי הקב"ה (בדיבור א'),
ובפרט לפי הפירוש שבחזרה על הדברות חזר גם הקב"ה בעצמו
ופירש (בשבילם) כל דבור ודבור (ראה לקו"ש ח"א ע' 160
בהערות וש"נ).

9 פרשתנו כ, א.

10 כלומר: אף שגם דברות האחרונות הם דבר ה' (כמ"ש
לאחרי סיום העשה"ד בואתחנן (ה, יט): "את הדברים האלה דיבר
ה' אל כל קהלכם"), ונאמרו ע"י הקב"ה עצמו (כמאחז"ל (ר"ה
כז, א. שבועות כ, ב) "זכור ושמו'ר בדיבור אזהר נאמרו, מה שאין
הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע", שזהו דוקא בכחו
של הקב"ה. וראה מכילתא דרשב"י פרשתנו שם (וראה תו"ש שם
אות ט) שהקב"ה אמר בדיבור אחד דברות אחרונות יחד עם
דברות הראשונות (או שדיבר שתי פעמים - ראה משנת ר"א
פי"א. וראה תו"ש שם)) הרי בספר משנה תורה כל הענינים, גם
דברות האחרונות (שנאמרו ע"י הקב"ה), הן חלק מדברי משה,
ולא אמירה "מפי הגבורה" עצמה (כדברות הראשונות).

ולהעיר, שגם לפי הפירוש שדברות הראשונות היו על לוחות
הראשונות ודברות האחרונות על לוחות האחרונות (לקח טוב
תשא לד, א. ואתחנן ה, יב. וכן משמע בב"ק נה, א. וראה פני
יהושע שם. פנים יפות תשא שם. תו"ש תשא שם אות כ.
ובמילואים ס"ד פ"ו (ע' קסא)) הרי החילוק ביניהם הוא שלוחות
ראשונות הם "מעשה אלקים" ו"מכתב אלקים" (תשא לב, טז),
ולוחות אחרונות הם מעשה משה (ראה תשא לד, א. עקב י, א).
11 ראה רש"י סנהדרין נו, ב ד"ה כאשר צוך: משה לאו
מאליו ה' שונה להם משנה תורה כו' אלא כמו שקבלה הוא והי'
חוזר ומגיד להם, וכל מה שכתוב בדברות האחרונות ה' כתוב
בלוחות וכן שמע בסיני (וראה גם תוד"ה כאשר צוך - שבת פז,
ב). וראה בפי' הרמב"ן (פרשתנו כ, ח. ואתחנן ה, יא"ב), ועד"ז
בפי' הגור ארי' (יתרו ואתחנן שם), וראה גם פי' הרא"ם שם -
שבדברות האחרונות חזר משה על דברות הראשונות (ששמעו בני'
מהקב"ה עצמו), והוסיף פירוש בהן (דודאי משנה תורה לאוסופי
אתא - גו"א שם), כמו "שמור את יום השבת" (במקום "זכור"
שנאמר בדברות הראשונות), שהרי "זכור ושמו'ר בדיבור אחד
נאמרו" (כנ"ל הערה הקודמת. הובא בפרש"י פרשתנו כ, א.
וואתחנן שם).

12 ועפ"ז מבוארים כמה שינויים בין דברות הראשונות
ודברות האחרונות (ראה פני יהושע שם), כמו: השינוי ד"שמור"
לגבי "זכור" (ראה מקומות שבהערה הקודמת. ש"ך עה"ת
פרשתנו כ, ח). ההוספה של "כאשר צוך" (במצות שבת ובמצות
כיבוד אב ואם). ועוד.

13 ר"פ דברים.

14 משנה תורה משה מפי עצמו אמרה (וברוח הקודש) -
מגילה לא, ב (ובתוס'). זח"ג רסא, א. ועוד. וראה לקו"ש ח"ט
ע' 9 ואילך. וש"נ. משא"כ ארבעה ספרים הראשונים הם "מפי
הגבורה" (מגילה שם).

1 א. עשרת הדברות כתובים בתורה פעמיים -
2 פעם ראשונה בפרשתנו, פרשת יתרו¹, והפעם
3 השני' בספר משנה תורה בפרשת ואתחנן².
4 ויש להבין במיוחד את התוכן של ב' הפעמים:
5 מכיון שעשרת הדברות הם עיקר ויסוד בכל
6 התורה, וכוללים כל התורה כולה³, צריך לומר שב'
7 הפעמים - ה"דברות⁴ הראשונות" בפ' יתרו
8 וה"דברות⁴ האחרונות⁵ בפ' ואתחנן - מבטאים
9 שני ענינים בתורה בכלל.

10 ובפרט שישנם כמה שינויים בין ה"דברות
11 הראשונות" (בפ' יתרו) וה"דברות האחרונות" (בפ'
12 ואתחנן), כמבואר במדרשי חז"ל⁶ ובמפרשים⁷.
13 ומסתבר לומר שהשינויים הפרטיים דב' הפעמים
14 הם תוצאה מהחילוק הכללי ביניהם, כדלקמן.

15 ב. חילוק כללי ועיקרי בין הדברות הראשונות
16 והדברות האחרונות - גם בפשטות הענינים - הוא,
17 שהדברות הראשונות (בפ' יתרו) הם כפי שהקב"ה
18 עצמו אומרם⁸ (במתן תורה) - "וידבר אלקים את

(1) כ, א ואילך.

(2) ה, ו ואילך.

(3) "כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדי'
פירש באזהרות שישד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו"
(פרש"י משפטים כד, יב). ותרכ"ב אותיות שבעשה"ד הן כנגד
התרי"ג מצוות וז' מצוות דרבנן (ראה תורה שלימה חט"ז
מילואים ס"א (ע' רי ואילך), וש"נ). ובירושלמי שקלים פ"ו ה"א
"בין כל דיבור ודיבור דקדוקי' ואותיות' של תורה". וראה תניא
רפנ"ג: עשרת הדברות הן כללות התורה כולה.

(4) לשון חז"ל - ב"ק ספ"ה (נד, ב. נה, א). ועוד. ובכמה
מפרשים הלשון - "דברות ראשונות, דברות שניות" (כלי יקר
עה"פ פרשתנו כ, ח. ועוד).

(5) היינו, האחרונות כפי שנכתבו בתורה, כי "אחרונות
וראשונות חדא מילתא היא" (תוד"ה בהמתך - ב"ק נד, ב). וראה
מפרשים שבהערה 7. ויש מפרשים ש"אחרונות" נכתבו בלוחות
האחרונות (ראה לקמן הערה 10).

(6) ב"ק שם. ועוד.

(7) ראב"ע (פרשתנו כ, א. ואתחנן ה, טז), רמב"ן (פרשתנו כ,
ח. ואתחנן ה, יב), כלי יקר (פרשתנו שם) ועוד. מפרשי רש"י
פרשתנו וואתחנן שם. ועוד. וראה תו"ש חט"ז מילואים ס"ב (ע'
רלח ואילך). וש"נ.

(8) ואמר הקב"ה כל עשרת הדברות בדיבור אחד (פרש"י
פרשתנו כ, א), וגם כאשר "חזר ופירש על כל דבור ודבור בפני
עצמו" (שם), ובני' "לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהי'
לך" ושאר הדברות ה' "משה מדבר ומשמיע .. לישראל" (פרש"י

29 בארץ דוקא (עד שהתורה "לא בשמים היא"²⁵),
30 שבנ"י נשמות בגופים צריכים ללמוד תורה ויפסקו
31 שאלות ע"פ שכלם והבנתם הם (בשכל דלמטה).
32 להשתמש בתורה ומצוות כדי להפוך את העולם
33 הגשמי ולעשותו דירה לו יתברך בתחתונים²⁶.

34 ד. מב' דרגות אלו בתורה באים גם ב' ענינים
35 שצריכים להיות בלימוד התורה של יהודי:

36 א) הידיעה וההכרה שהתורה היא חכמתו
37 ורצונו ית', למעלה מכל עניני העולם כולל שכל
38 האדם - מבטאת את הרגש הביטול של האדם
39 הלומד להקב"ה. ושלפני הלימוד עליו לברך ברכת
40 התורה²⁷ ("ברוך אתה ה' כו' ונתן לנו את תורתו"),
41 "אע"פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות"
42 (בתשוב"כ)²⁸.

43 יתירה מזו: הביטול שלו צריך להיות עד כדי
44 כך, שאינו מרגיש את עצמו כמציאות בפ"ע, אלא
45 כדי לבטאות את דבר ה' שבתורה - כמ"ש²⁹ "תען
46 לשוני אמרתך", "שהתורה היא אמרתך אלא
47 שלשוני תען כעונה אחר האומר מה שהוא
48 אומר"³⁰. היינו, שנוסף ע"ז ש"כל הקורא ושונה
49 הקב"ה קורא ושונה כנגדו"³¹ (שקריאתו ולימודו
50 בתורה גורמת כביכול את קריאת ולימוד הקב"ה),
51 הרי יתירה מזו: דיבור האדם עצמו הוא דיבורו של
52 הקב"ה, באופן ד"אדנ"י שפתי תפתח ופי יגיד
53 תהלתך"³², "דברי אשר שמתי בפיך"³³, ע"ד
54 שכינה מדברת מתוך גרונו³⁴!

55 ולכן אומרים חז"ל ש"מה להלן באימה וביראה
56 וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת
57 ובזיע" ("שלא כדאורייתא אינו מוכן דמיון זה מה להלן
58 כו' אף כאן כו' שהרי במעמד הר סיני וכל העם
59 רואים את הקולות³⁵ ופנים בפנים דיבר ה'³⁶

1 והיות שב' הדברות - הם חלק מהתורה
2 הנצחית¹⁵, ותורה מלשון הוראה¹⁶ - מובן שב'
3 האופנים באמירת עשרת הדברות (דבר ה' עצמו,
4 ודבר ה' כפי שנמסר ע"י משה) ישנם בכל עניני
5 התורה, ובעבודת בנ"י בלימוד התורה וקיום
6 המצוות בכלל, במשך כל הזמנים.

7 ובפרט ע"פ דברי חז"ל שלימוד התורה צריך
8 להיות באופן שבכל יום יהיו בעיניך חדשים¹⁷,
9 בדיוק כמו שהי' בפעם הראשונה (שלכן אומרים
10 בברכת התורה "נותן התורה" - לשון הוה¹⁸), עד
11 ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן
12 באימה וביראה וברתת ובזיע"¹⁹ - מובן, שב'
13 האופנים באמירת עשרת הדברות, צריכים להיות
14 בעבודת האדם בכל יום ויום.

15 וצריך ביאור: מה מיתוסף ע"י הדברות
16 האחרונות שאמר משה לגבי הדברות הראשונות
17 שבנ"י שמעו מהקב"ה בעצמו?!

18 ג. ויש לומר הביאור בזה:

19 בתורה ישנם בכללות ב' דרגות:

20 א) תורה מצד עצמה היא "חמדה"²⁰ גנוזה
21 שגנוזה לך .. קודם שנברא העולם²¹, להיותה
22 חכמתו ורצונו של הקב"ה²², עד שהתורה היא דבר
23 אחד עם עצמותו ית' - "אורייתא וקוב"ה כולא
24 חד"²³.

25 ב) לאחר מכן התורה "נסעה וירדה בסתר
26 המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות
27 עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה
28 כו"²⁴. ובמתן-תורה ניתנה התורה לבנ"י למטה

(15) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(16) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד. וראה זח"ג נג, ב.

(17) ראה פרש"י פרשתנו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(18) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ

שמות ח"א ע' קעה. וש"נ.

(19) ברכות כב, א.

(20) שבת פח, ב.

(21) ואדרבה: כל העולם נברא על ידי התורה (ראה ב"ר

בתחלתו. זח"ב קסא, ריש ע"ב) ובשביל התורה (פרש"י ר"פ

בראשית. ובכ"מ).

(22) ראה תניא פ"ד-ה.

(23) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הוהר. וראה הנסמן במאמרי

אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רפה. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, א.

תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(24) תניא פ"ד (ח, ב).

(25) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב.

(26) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו.

תניא רפ"א.

(27) ראה ב"ח או"ח סמ"ז.

(28) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

(29) תהלים קיט, קעב.

(30) תו"א פרשתנו סז, ב.

(31) ראה תדבא"ר פי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(32) תהלים נא, יז.

(33) ישע"י נט, כא.

(34) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087 הערה 5.

(35) פרשתנו כ, טז.

(36) ואתחנן ה, ד.

בנימוסי⁴³: צריך ללכת ולהתיישב במקום הזה
 ("אזלת לקרתא"), ויתירה מזו - באופן דהתלבשות
 - "הלך בנימוסי", לנהוג לפי מנהגי ונימוסי
 המקום, שדוקא כך שייך שיתיישב במקום הזה
 באופן שיעשה דירתו, ע"י ההנהגה במנהגי ונימוסי
 המקום לעשות את דירתו ולהרחיבה ולעשותה נאה
 וכו' (משא"כ אם נמצא במקום שני, או אפילו
 במקום זה אך באופן שאינו מ"הלך בנימוסי", אין
 ביכלתו להיות לו שם דירה).

ועד"ז בנמשל: בכדי לפעול דירה בתחתונים לא
 יכול יהודי להשאר נשמה למעלה, אלא עליו, יחד
 עם התורה, לרדת למקום ומצב של התחתונים,
 ולהתנהג שם לפי מנהגי ונימוסי המקום
 (התחתונים) ע"פ הוראות התורה, ואותם גופא
 לנצל לעשות את הדירה לו יתברך.

ה. ויש לומר שהכח לב' הענינים - הן בלימוד
 התורה והן בהעבודה בדירה בתחתונים - בא מב'
 סוגי הדברות:

ה"דברות הראשונות" - ש"וידבר אלקים את כל
 הדברים האלה לאמר" - נותנים לבנ"י את הכח
 שבכל התורה יהי' אצלם ביטול "לדבר ה' המדבר
 בפייהם ולהיות רק כעונה אחר האומר"³⁰.

כמבואר⁴⁴ הפירוש בתיבת "וידבר אלקים את
 כל הדברים האלה) לאמר" - "דלכאורה³⁰ מלת
 לאמר אין לה הבנה ואינה כמו כל לאמר שבמקרא
 שפי' לאמר לזולתו, משא"כ בעשרת הדברות א"א
 לפרש כך שהרי כל ישראל שמעו פנים בפנים דבר
 ה'³⁶ את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה"⁴⁵
 [במעמד הר סיני היו נשמות כל הדורות⁴⁶, גם
 נשמות הגרים⁴⁷!]

אלא שהפירוש ב"לאמר" כאן הוא - שע"י
 "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" הוא
 נתן את הכח לבנ"י בכל הדורות שהלימוד שלהם
 בכל דברי התורה (שכולם נכללים ב"את כל

משא"כ בעסק התורה של כל אדם כשלומד בפני
 עצמו"³⁰) - כי "גם עסק התורה שבכל א' ובכל
 זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני
 ("וידבר אלקים את כל הדברים האלה"), ועל ידי
 זה תפול עליהם אימה ויראה כאלו קבלה היום
 מהר סיני"³⁰.

(ב) הידיעה שהתורה ניתנה למטה בארץ דוקא,
 ניתנה אליו כנשמה בגוף - מגלה אצל יהודי
 שצריכה להיות מציאות של אדם, ושהוא ילמד
 תורה ולהשתדל להבין בשכלו את התורה שלומד,
 עד לאופן שתורת ה' (שנקראת על שמו של הקב"ה)
 "נקראת על שמו"³⁷ של האדם ("תורתו"³⁸),
 "תורה דילי" היא"³⁹ (ולכן "הרב שמחל על כבודו
 כבודו מחול"⁴⁰), הוא נעשה בעה"ב (כביכול) על
 התורה.

וכתוצאה מזה ישנם ב' ענינים עד"ז בתכלית
 נתינת התורה והמצוות למטה - לעשות לו יתברך
 דירה בתחתונים, שנפעל ע"י תורה ומצוות:

(א) שיהי' "דירה לו יתברך", שלכך יש צורך
 בתורה - ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" - שתפעל
 המשכת וגילוי עצמותו ית'⁴¹.

(ב) שתהי' מציאות של "תחתונים", ויהודי -
 נשמה בגוף - הנמצא יחד עם התורה שירדה
 למטה⁴², בתחתונים, ונוהג לפי גדרי ומנהגי
 ה"תחתונים", בכדי שיוכל לפעול שם (בתחתונים
 הנשארים בגדרם ומהותם) דירה לו יתברך, ע"י
 ניצול גדרים והנהגות אלו גופא, ע"פ הוראות
 התורה, לעשותם דירה להקב"ה.

כפשטות ענין הדירה: בכדי לעשות דירה
 במקום מסויים ועם דברים מסויימים (תחתונים),
 צריך להיות "אזלת לקרתא (ויתירה מזו -) הלך

(37) ע"ז יט, א.

(38) תהלים א, ב.

(39) קידושין לב, ריש ע"ב (וראה בפרש"י שם).

(40) שם, סע"א.

(41) "דירה לו ית'" - לו לעצמותו (סה"מ תקס"ה ח"א ע'
 תפט. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32).

(42) בכללות מבואר, שע"י ענין התורה (שגם בירידתה למטה
 אינה מתלבשת בדברים גשמיים) נעשה הדירה לו ית' (המשכת
 עצמותו ית'), וע"י המצוות נפעלת ההמשכה בתחתונים (ראה
 לקו"ש חט"ז ע' 440 ואילך. וש"נ). אבל, מכיון שהמשכת כל
 הענינים היא ע"י התורה, מובן, שבפרטיות יותר, גם ההמשכה
 בתחתונים היא ע"י התורה עצמה, דרגת התורה שירדה למטה.

(43) שמו"ר פמ"ז, ה. ועד"ז בב"ר פמ"ח, יד. וראה ב"מ פז,

ב. - וראה גם שיחת ש"פ וישב שנה זו (התועדויות תשנ"ב ח"א
 ע' 399 ואילך).

(44) תו"א שם. לקו"ת שה"ש מב, א. ובכ"מ.

(45) נצבים כט, יד.

(46) פדר"א פמ"א. שמו"ר ספכ"ח. תנחומא פקודי ג. נצבים

ג. זח"צ צא, א. זח"ב פג, ב. תקו"ז תמ"ט (פז, א).

(47) ראה לקו"ש חכ"ח ע' 242 הערה 22.

ממוצעים כלל, אפילו לא ע"י הממוצע דמשה 32
רבינו ("איש האלקים"). 33

דהגם שמה הוא ממוצע המחבר שמעביר את 34
דבר השם באופן ד"שכינה מדברת מתוך גרונו" 34, 35
"בלי שום הרגש כלל כ"א דבר ה' הי' מדבר" 35, 36
בדרך מעבר ולא בדרך התלבשות 36 - אעפ"כ 37
המעבר פועל ג"כ, והיו זקוקים למשה, כי "מפי 38
הקב"ה בעצמו לא הי' יכולים לקבל כו", משא"כ 39
ע"י משה, "עם היות שהוא בדרך מעבר לבד מ"מ 40
ה"ז פועל שיוכל להתקבל בנשמות ישראל" 41.

החידוש ד"וידבר אלקים את כל הדברים 42
האלה"ה הוא, שכל בני"י שמעו את הדברות "מפי 43
הגבורה" עצמה בלי כל ממוצע! 44

אבל אעפ"כ, האופן שמקבלים את דבר ה' הוא 45
ע"י ביטול המציאות - כפי שהי' אז, שעל כל דיבור 46
ודיבור "פרחה" 57 נשמתן" 58 (והוצרך ל"הוריד טל 47
שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם" 59), ולכן 48
נזקקו בני"י (בנוגע לשאר הדברות לאחר אנכי ולא 49
יהי' לך) ש"משה 60 מדבר ומשמיע .. לישראל" 61.

המעלה בדברות האחרונות שנאמרו ע"י משה 51
היא, שהדבר ה' יורד לדרגה שבערך לבני"י; 52
מציאותם גופא יכולה לקבל בפנימיות (לא ע"י 53

הדברים האלה" 48) יהי' באופן של "לאמר מה 1
שכבר נאמרה" 30, שהיהודי אומר (לא את המילים 2
שלו אלא) "דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני" 30, 3
"תען לשוני אמרתך". 4

וה"דברות האחרונות" שמושה - הממוצע המחבר 5
"בין ה' וביניכם" 49 (בהיותו "איש האלקים" 50, 6
כנשמה בגוף למטה) - מסרם, נותנים ליהודי 7
בהיותו נשמה בגוף את הכח (ובפרט ע"י בחי' 8
משה שבקרבנו 51), שהוא יוכל ללמוד תורה בהבנה 9
והשגה של שכל האדם למטה. 10

ועד"ז מקבלים מכך את הכח לעשות דירה לו 11
יתברך בתחתונים, הן בנוגע לבני"י עצמם [כידוע 12
שעיקר הענין ד"דירה בתחתונים" הוא (ומתחיל) 13
בנוגע לבני"י, "לדור ולשכון בנש"י כו' שיהיו 14
כנס"י מכון לשבתו ית' כו" 53 (שכן מכיון 15
ש"ישראל וקוב"ה כולא חד", הרי בני"י הם 16
ה"דירה" האמיתית לעצמותו ית', בהיותו כביכול 17
דבר אחד עם עצמות, אלא שזה מתגלה ע"י 18
עבודתם בתחתונים)], עד שנמשך מזה הכח לעשות 19
דירה בתחתונים בעולם: 20

(א) בנוסח "וידבר אלקים את כל הדברים האלה 21
לאמר" בדברות הראשונות ניתן הכח לעשות "דירה 22
לו יתברך", לו לעצמותו 54, (וב) אמירת עשרת 23
הדברות ע"י משה רבינו נותנת את הכח לעשות זאת 24
ב"תחתונים", בגדרם הם, כי משה נמצא למטה, 25
"אזלת לקראת הלך בנימוסי". 26

ו. הטעם לכך שיש צורך בב' הדברות - 27
הראשונות והאחרונות - הוא, כי בכל אחד מהם 28
ישנה מעלה: 29

המעלה ד"וידבר אלקים גו" היא - הגילוי 30
והמשכת הדברות מעצמותו ומהותו יתברך בלי 31

(55) סה"מ תרנ"ט שם ע' קצד.
(56) "שם הי' מרגיש הי' מתעצם הדבר ה' בו ואח"כ הי' יוצא א"כ אין זה דבר ה' ממש כ"א דבר משה מה שקבל מה' וכו'", ועד"מ משקה ששופכין דרך המשפך שהמשפך אינו מקבל כלל המשקה כ"א עובר דרך המשפך - סה"מ תרנ"ט שם. וראה שם, שזהו החילוק בין הממוצע דמשה והממוצע שבעולמות, שע"י משה נמשך אור התורה למטה, שהוא בחי' פנימיות ועצמות האור ולא נשתנה כלל בהמשכתו למטה, משא"כ בהמשכת האור לצורך העולמות כו'.
(57) ראה שיחת ש"פ שלח תש"נ הערה 56 (התועדויות תש"נ ח"ג ע' 354).

(58) ראה שבת פס. ב. שמו"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ה, טז (ג).
(59) שבת שם.
(60) נסמן בהערה 8.
(61) ובדוגמת זה הוא בנוגע ללוחות הראשונות* עצמן - ש"נסתכל (משה) בהן וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האיך אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחז ואשברם" (אדר"ג פ"ב. וראה רבינו בחי' תשא לב, טז). ובפדר"א פמ"ו ויל"ש תשא רמז שצב: הלוחות לא נבראו מן הארץ אלא מן השמים. וראה לקו"ש ח"ד ע' 31 ואילך. וש"נ.

(* דאה לעיל הערה 10 הפירוש שדברות הראשונות היו על לוחות הראשונות.

(48) ראה חגיגה ג, ב ובכמה מדחז"ל - הובאו בלקו"ת במדבר טז, ג. וראה לעיל הערה 3.
(49) ואתחנן ה, ה. וראה בארוכה ד"ה פנים בפנים תרנ"ט (ע' קצ ואילך).
(50) תהלים צד"ק, א. וראה מדרש תהלים (באבער) עה"פ. דב"ר פי"א, ד. - וראה בארוכה שיחת ש"פ צו וברכת י"א ניסן תנש"א (התועדויות תנש"א ח"ב ע' 432 ואילך. ח"ג ע' 30 ואילך). וש"נ.
(51) תניא רפמ"ב.
(52) ראה לקו"ש חט"ז ע' 477 ואילך. וש"נ.
(53) המשך תרס"ו ס"ע תסח. ובכ"מ.
(54) נסמן בהערה 41.

37 שיוצאים ע"י משה רבינו, ובמילא זהו יותר בערך
38 ה"תחתונים", אבל לא גילוי הדייר עצמו.

39 (ב) נפעל נוסף על "דירה לו יתברך", ועצמות
40 ומהות יתברך עצמו נמצא בגלוי בכל עצמותו -
41 "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר"
42 בדברות הראשונות.

43 ז. תכלית שלמות המעלה היא כשישנו
44 החיבור דב' הענינים: הגילוי דעצמות ומהות א"ס
45 ב"ה בעצמותו ומהותו (לא כפי שנמצא במשה
46 בתור ממוצע המחבר) לבנ"י כפי שנמצאים
47 כנשמות בגופים בתחתונים ומקבלים את הגילוי
48 בפנימיות מציאותם (לא ע"י ביטול מציאותם).

49 היינו, שהדירה (בתחתונים) עצמה נעשית (לא
50 בטלה במציאות, אלא) "צינור" לגילוי ד"דבר ה'
51 ממש" מעצמותו ומהותו יתברך (ה"דייר")
52 בעצמותו ומהותו; ע"י שיהודי לומד תורה למטה
53 באופן ד"תען לשוני אמרתך", הוא נעשה צינור
54 לגילוי עצמותו ית', באופן כזה שהדירה עצמה
55 (היינו היהודי כפי שנמצא בתחתונים) מבטאת
56 ומגלה את הדבר ה' ממש - "תען לשוני אמרתך",
57 עד כפי שהוא (היהודי) הוא כביכול דבר אחד עם
58 הקב"ה - הגילוי למטה ד"ישראל וקוב"ה כולא
59 חד"⁶⁵.

60 ובכח זה - עושה יהודי עד"ז גם במציאות
61 העולם, שמציאות התחתונים בעולם הם (לא דירה
62 כמציאות בפ"ע מהדייר בתוכה, אלא כל מציאותם
63 היא שהם) מגלים את דבר ה', עד לגילוי כח
64 העצמות הנמצא בעולם (שהוא לבדו בכחו ויכלתו
65 לברוא יש מאין כו'⁶⁶).

66 הטעם על כך שיש צורך בב' הדברות - אע"פ
67 שהדברות הראשונות (שהקב"ה עצמו אומר) הם
68 למעלה שלא בערך מהדברות האחרונות (שנאמרו
69 ע"י משה) - כי ע"י אמירת הדברות (האחרונות)
70 ע"י משה רבינו (באופן של "לאמר", הוא חוזר על
71 "דבר ה' ממש") נפעל שגם כפי שבנ"י נמצאים
72 למטה בתחתונים - "אף כאן" - יכולים לקבל
73 (בגדרי התחתונים), ולפעול ע"י לימוד התורה
74 ועבודתם למטה, את הגילוי ד"וידבר אלוקים גו'",
75 דבר ה' ממש, שהי' "להלן" (במ"ת).

1 ביטול במציאות). אבל זהו משום שהגילוי ע"י
2 משה בא לבנ"י ע"י שינוי כלשהו כו', לא כביכול
3 כפי שהגילוי הוא מצד "וידבר אלוקים גו'" בעצמו.

4 ובסגנון האמור ד"לעשות לו יתברך דירה
5 בתחתונים": בדברות הראשונות נמצא בגלוי
6 ה"דירה לו יתברך", ולא כל-כך ה"תחתונים";
7 בדברות האחרונות - נמצא יותר בהדגשה
8 ה"תחתונים", ולא דרגא כ"כ גבוהה ד"לו יתברך".

9 ובפרטיות יותר - יש לומר שב"דירה לו יתברך"
10 עצמה ישנם ב' אופנים ודרגות⁶², כפי שנפעל על
11 ידי משה (בדברות האחרונות) וכפי שנפעל על ידי
12 "וידבר אלוקים גו'" (בדברות הראשונות):

13 (א) אפילו כשעושים "דירה לו יתברך
14 (בתחתונים)", ה"ז רק "דירה) לו יתברך", ולא
15 הוא יתברך (הדייר) עצמו; לא "וידבר אלוקים גו'"
16 בעצמו, אלא כפי שדבר ה' יוצא ע"י משה
17 (בדברות האחרונות).

18 כמו שרואים בדירה בפשטות: אע"פ שבדירה
19 נמצא האדם הדר בה בגלוי בכל עצמותו⁶³, הרי
20 הדירה עצמה אינה חלק מהאדם הדר בה, הם שני
21 דברים נפרדים. ועד"ז בנמשל: מכיון שהכוונה היא
22 לעשות דירה בתחתונים במציאותם ודרגתם הם
23 (עד שהדירה נעשית ע"י הגדרים והנימוסים של
24 התחתונים, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי", כנ"ל),
25 הרי אפילו כשנעשית "דירה לו יתברך בתחתונים"
26 אפילו דירה לעצמותו ית', בה נמצא הקב"ה בגלוי,
27 אבל ה"דירה בתחתונים" נשארת במצב
28 ד"תחתונים" "בענין הסתר אור ית'"⁶⁴ (שאלקות
29 מתכסה מתעלם ומתלבש שם), זוהי "דירה לו
30 יתברך", אבל דבר "נפרד" כביכול מהדייר עצמו,
31 עצמותו ית' [שהגם שהחידוש בזה הוא שאפילו
32 התחתונים נעשים דירה לו יתברך, אבל אי"ז כפי
33 שעצמות ומהות נמצא בעצמותו ממש].

34 וי"ל שזהו האופן דעשיית דירה בתחתונים כפי
35 שנפעל ע"י משה (ממוצע המחבר) מצ"ע - ע"ד
36 ה"דברות האחרונות" שהם דבר ה', אבל כפי

(62) שהרי גם משה מצ"ע (בדברות האחרונות) בודאי פעל
הענין דדירה לו יתברך (נוסף על הענין דדירה בתחתונים).

(63) אוח"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. הנסמן
בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז הערה 35.

(64) תניא פל"ו (מה, ב).

(65) ראה זח"ג עג, א.

(66) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

35 וזה מתגלה באופן נעלה יותר ביום אחד-עשר
36 בחודש האחד-עשר, שאז ישנו הגילוי דאחד-עשר
37 הן מצד מספר החדשים והן מצד ימי החודש
38 (כמדובר לעיל⁷⁴). ויש לומר שמכיון שזה בא
39 לאחר הגילוי דיום עשירי בחודש, יש בזה גם
40 המעלה דהמשכה פנימית (עשר), ועוד באופן
41 דמעלין בקודש⁷⁵, שמזה באים לאחד-עשר יום
42 בחודש האחד-עשר.

43 ויש לומר, שזהו ע"ד המעלה והחידוש דאמירת
44 דברות הראשונות ע"י אלקים (בחי' אחד-עשר),
45 לאחר שנאמרו גם הדברות האחרונות ע"י משה
46 (בחי' עשר)⁷⁶.

47 ובפרט כששבת פ' יתרו - כשקוראים את כל
48 הפרשה בתורה כולל פרשת עשרת הדברות -
49 "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" -
50 בברכה לפני' ולאחרי' (שאז "הקב"ה קורא ושונה
51 כנגדו" ביתר שאת וביתר עוז, במכ"ש מלימוד ענין
52 זה בתורה בכל ימי השנה) - חל ביום עשרים
53 בחודש האחד-עשר, עשרים בגימטריא כתר⁷⁷,
54 היינו דרגת אחד-עשר (כתר) שבאחד-עשר.

55 ומזה באים לאחר מכן ליום כ"א בחודש - "א
56 טוב לישראל"⁷⁸, אחד-עשר יום מהעשירי בחודש
57 האחד-עשר, וזהו הערב דכ"ב בחודש (כפליים של
58 אחד עשר - "בך יברך ישראל"⁷⁹), כנגד כ"ב
59 אותיות התורה שע"י נמשכים⁸⁰ כל הענינים וכל
60 הברכות בפנימיות (בך)⁸¹.

61 ט. ויש להוסיף הקשר גם לפרשת משפטים
62 (שמתחילין לקרוא בתפלת המנחה, והפרשה של
63 הימים הבאים, כולל כ"ב שבט):

64 על "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"⁸²

1 כלומר, שע"י הדברות האחרונות (בפ' ואתחנן),
2 מתגלה שלימות המעלה דדברות הראשונות (בפ'
3 יתרו) - הגילוי ד"וידבר אלקים" ב"לאמר" של כל
4 יהודי (בתחתונים), שלימוד התורה של כל יהודי
5 בכל זמן ובכל מקום ("כאן") הוא "דבר ה' ממש
6 שנאמר למשה מסיני", ועי"ז נפעל הענין ד"מה
7 להלן באימה ובריאה וברתת ובזיע", כמו שהי'
8 במ"ת ממש.

9 ח. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם-כן הקשר
10 עם הזמן בו קוראים את פרשת יתרו (בשנה זו) -
11 בעשרים בחודש האחד-עשר ("עשתי עשר חודש
12 הוא חודש שבט"⁶⁷), שהוא ג"כ עשרה ימים
13 לאחר יו"ד שבט, יום ההילולא דכ"ק מו"ח
14 אדמו"ר נשיא דורנו. ושבת מיני' מתברכין כולהו
15 יומין⁶⁸, הימים הבאים בשבט, כולל - כ"ב שבט,
16 יום ההילולא דבתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר:

17 חודש האחד-עשר (שבט) קשור עם הגילוי
18 ד"אחד עשר יום מחורב"⁶⁹, שקאי על ה"מיוחד
19 שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות,
20 אנכי⁷⁰ ה' אלקיך"⁷¹, היינו ש"אחד עשר יום
21 מחורב" קאי על בחי' אחד-עשר שלמעלה מעשרת
22 הדברות שניתנו בחורב, עד בחי' "אנת הוא חד ולא
23 בחושבן"⁷², דרגת הכתר שלמעלה מעשר ספירות,
24 עד לעצמותו ית' שלמעלה מכל סדר
25 השתלשלות⁷³.

26 בחודש האחד-עשר עצמו יום ההילולא דכ"ק
27 מו"ח אדמו"ר הוא ביום עשירי שבו - היינו כפי
28 שהגילוי דאחד עשר (בחודש) קשור ונמשך בבחי'
29 עשר - סדר השתלשלות [נוסף ע"ז שאחד עשר
30 מצ"ע כולל (כפשטות הענין) גם את העשר שלפני
31 זה], ובכללות - המשכת כחות המקיפים (כתר) גם
32 בעשר כחות פנימיים, ולמעלה יותר - המשכת
33 עצמותו ית' גם למטה בתחתונים - ע"ד החיבור
34 דדברות הראשונות ודברות האחרונות.

(67) זכרי' א, ז.

(68) זח"ב סג, ב. פח, א.

(69) דברים א, ב.

(70) פרשתנו כ, ב.

(71) שמו"ר פמ"ב, ח.

(72) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(73) ראה בכ"ז בארוכה קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח, י"ג שבט שנה זו (לעיל ע' 171 ואילך). וש"נ.

(74) קונטרס הנ"ל סעיף ז (לעיל ע' 178).

(75) ברכות כח, א. וש"נ.

(76) ולהעיר דקומתו של משה עשר אמות (שם נד, ב). וש"נ.
וראה שבת צב, א.

(77) לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ. וראה ספר הערכים-חב"ד
מערכת אותיות - אות כ' ס"ב (ע' סט ואילך). וש"נ.

(78) תהלים עג, א.

(79) ויחי מח, כ.

(80) ברכה מלשון המשכה (תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ).

(81) הביאור בזה, והקשר עם שם הנפטרות ("חי' מושקא",

חיבור פנימי ומקיף) - נתבאר בהתוועדות, ובשיחות כ"ב שבט,
ו"ל בפ"ע (לקמן ע' 251 ואילך).

(82) ר"פ משפטים.

ועד"ז חוזר ונשנה תמיד - כידוע שהענין
דמתן-תורה ישנו תמיד, כהנוסח בברכת התורה -
"נותן התורה" לשון הוה. ועד"ז ישנו בכל דור
ודור - משה שבדור⁹¹, שמוסר את דבר השם
(תורה). שמזה מובן, שבכל דור ודור חוזר שוב -
ועוד באופן נעלה יותר (לפי הכלל ד"מעלין
בקודש") החיבור דדברות הראשונות ודברות
האחרונות, הנותן את הכח ש"מה להלן כו' אף
כאן" יהי הגילוי ד"וידבר אלקים גו".

על אחת כמה וכמה בדורנו - שרואים בגלוי
שמשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
קשור עם הגילוי וחיבור דעשר ואחד-עשר, עד
לאחד-עשר שבאחד-עשר (כנ"ל) - ה"ז מורה עוד
יותר, על הקשר ד"אף כאן" ל"מה להלן" בדורו
של משה רבינו.

ובהדגשה יתירה - מכיון שדורנו הוא הדור
האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה, ובפרט
בזמן האחרון, כמדובר כמ"פ שסיימו כבר הכל
וכעת צריך רק להתכונן לגאולה בפועל - הגילוי
דבחי' עשירי (שירה העשירית⁹² וכו'), יחד עם
הגילוי דבחי' אחד-עשר, "אנת הוא חד", גילוי
עצמותו יתברך למטה, בגאולה האמיתית והשלימה
ע"י משיח צדקנו, הקשור עם משה רבינו - גואל
ראשון הוא גואל אחרון⁹³.

ובפרט ע"פ המדובר כמ"פ הראשית-יבות בדרך
אפשר של "מיד" - משה, ישראל (הבעש"ט), דוד
מלכא משיחא, היינו שהדור הראשון דמתן-תורה
(דוד משה) מתקשר עם הדור האחרון (דהגאולה
ע"י דוד מלכא משיחא), ע"י גילוי החסידות
דהבעש"ט ורבותינו נשיאנו ממלאי מקומו, אשר
לכשיפוצו מעינותיך חוצה "אתי מר" דא מלכא
משיחא⁹⁴.

ויש לומר, שבהתאם לתוכן תיבת "מיד", צריך
לומר שג' האותיות קשורים לא עם ג' זמנים שונים
(משה בדורו, ישראל הבעש"ט בדורו, ודוד מלכא
משיחא בדורו), אלא באים כולם יחד בסמיכות

1 אומרים חז"ל⁸³, "מה הראשונים מסיני אף אלו
2 מסיני". היינו, שגם המצוות השכליות
3 (משפטים⁸⁴), הקשורים עם גדרי התחתונים, הם
4 "מסיני", מעצמותו ומהותו ית' ("וידבר אלקים
5 גו"), בדיוק כמו "הראשונים מסיני" - ע"ד "מה
6 להלן באימה כו' אף כאן כו".

7 וזה מתגלה באופן ד"ואלה" (מראה באצבעו
8 ואומר זה⁸⁵, אלה), עד לאופן ד"תשים לפניהם",
9 "אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר
10 אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים כו'
11 ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר
12 ופירושו⁸⁶ - ובפרט כיון שהתורה היא בעצם
13 למעלה מהבנה והשגה⁸⁷ - "לכך נאמר אשר תשים
14 לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני
15 האדם⁸⁸ שגם "טעמי הדבר" ("ופירושו") עליו
16 לתת לבני" בפנימיות ("כשלחן הערוך ומוכן
17 לאכול", שנעשה דם ובשר כבשרו⁸⁹).

18 ולהוסיף ע"פ פירוש הירושלמי⁸⁹ ב"תשים" -
19 מלשון סימה ואוצר, שגם האוצרות שבתורה -
20 פנימיות התורה, שמצ"ע סתומה וגנוזה, וקשורה
21 עם סתים דקוב"ה⁶⁵, צריך להיות באופן ד"תשים)
22 לפניהם", לפנימיותם⁹⁰, בגילוי.

23 י. ע"פ הנ"ל יובן הלימוד מזה עתה, ובפרט -
24 בזמננו זה, בעמדנו סמוך מיד לפני הגאולה
25 האמיתית והשלימה, כמדובר כמ"פ:

26 מ"מה להלן כו' אף כאן כו" למדים, שבכל דור
27 ודור ובכל זמן ומקום בכחם של בני" לפעול את
28 הענין ד"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר",
29 בדיוק כפי שהי' במתן-תורה בפעם הראשונה.

30 והכח לכך ניתן מהחיבור דדברות הראשונות
31 (שהיו ע"י אלקים) והדברות האחרונות (שהיו ע"י
32 משה), כמדובר לעיל בארוכה.

(83) מכילתא הובא בפרש"י עה"פ.

(84) כידוע בענין ג' הסוגים משפטים עדות וחוקים - ראה
רמב"ן ואתחנן ו. כ. סה"מ מלוקט ח"ב ע' נה. וש"נ.

(85) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

(86) פרש"י ר"פ משפטים (ד"ה אשר תשים לפניהם).

(87) ועפ"ז יש לומר דיוק הלשון "תעלה על דעתך", כי לדעת
משה ה"ז עלי' בדעת, שטעמי התורה הם בעצם למעלה מהשגת
האדם.

(88) ראה תניא פ"ה.

(89) ע"ז פ"ב סוף ה"ז ובפ"מ שם.

(90) תו"א משפטים עה, ג. תו"ח שם תט, רע"א. ועוד.

(91) ראה זח"ג רעג, א. תקי"ז תס"ט. ב"ר פנ"ו, ז.

(92) מכילתא בשלח טו, א.

(93) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים

פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

(94) אגה"ק הידועה דהבעש"ט - כתר שם טוב בתחלתו.

ובכ"מ.

הימים והשבועות והחדשים שלאחרי זה, ובמיוחד
- בקשר עם ענין דעשירי ושל אחד-עשר (כנ"ל).

כשם שבמתן-תורה התכנסו כל בני באופן
ד"ויוחן שם ישראל, כאיש אחד בלב אחד⁹⁹ - כך
צריך להיות גם בעבודתו של כל אחד מבני,
שעליו לכנס את עשר כחות נפשו, ולעשותם
מציאות אחד של "צבור" לעבוד את הקב"ה הן
בעשר כחותיו הפנימיים (ג' המוחין וז' מדות), והן
בכחותיו המקיפים (בחי' אחד-עשר), רצון ותענוג
- "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"¹⁰⁰.

ולכל לראש - להוסיף בלימוד התורה "באימה
וביראה וברתת ובזיע", בידעו שבעת שלומד תורה
ה"ז בהתאם לעשר כחות נפשו, והוא אומר גם
"דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני"¹⁰¹!

ועוד ועיקר: שכ"א יקבל על-עצמו להשפיע
(בימים הסמוכים הבאים) עכ"פ על עוד עשרה
יהודים בכל עניני תורה ומצוות, ולפעול בזה גם -
בכל הכחות, הכחות פנימיים והכחות מקיפים שלו.
וכאמור, שזוהי הוראה לכל אחד ואחת מישראל
בדורנו, אנשים נשים וטף,

כולל ובמיוחד ומתחיל מאלו הנמצאים כאן
בבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים
דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ה"מקדש מעט ..
בית רבינו שבבבל"¹⁰², שהוא ה"בית חיינו" דכל
בני הנמצאים במקום זה וכל בני בכל הדור כולו,
שכן "הנשיא הוא הכל"¹⁰³, ממנו נמשכת השפעת
החיות לכל הדור כולו בכל קצוי תבל, ובמילא
מובן שביהכ"נ וביהמ"ד ובית מעשים טובים שלו
הוא "בית חיינו", ובפרט ע"י השפעתו מתורת חיים
ומצוות (שעליהן נאמרו¹⁰⁴ "וחי בהם"), ש"הם
חיינו ואורך ימינו"¹⁰⁵.

(99) פרשתנו יט, ב ובפרש"י.

(100) ואתחנן ו, ה.

(101) ראה תו"א פרשתנו שם: יתבונן המשכיל ויפול עליו
אימה ופחד בעסק התורה בשומו ללבו כי דבר ה' הוא ממש
שנאמרו למשה מסיני.

(102) מגילה כט, א. וראה בארוכה קונטרס בענין מקדש מעט
זה כו' (התוועדיות תשנ"ב ח"א ע' 416 ואילך).

(103) פרש"י חוקת כא, כא.

(104) אחרי ית, ה.

(105) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית (ע"פ נציבים ל,
כ).

1 ממש⁹⁵ ("מיד") בכל דור ודור ובכל זמן וזמן.
2 כמרומז גם בזה ש"מיד" הוא גם ר"ת "משה,
3 יהושע, דורם", ששלשתם היו בדור אחד.

4 וכן יש לומר בנוגע לדורנו זה - שבאותו הדור
5 ישנו הגילוי דשלשתם - מ' (ר"ת משיח⁹⁶), י (ר"ת
6 דב' שמותיו דכ"ק מו"ח אדמו"ר) וד' (דורם); יחד
7 עם המשה שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
8 דורנו), בחי' עשר (עשירי בשבט), כולל גם הגילוי
9 דתורת החסידות (מעיונות הבעש"ט) על ידו, ישנו
10 גם הגילוי דבחי' אחד-עשר, "גואל ראשון הוא
11 גואל אחרון", דוד מלכא משיחא.

12 ויש לומר ששלשת אלו הם ע"ד ובדוגמת ג'
13 ענינים הנ"ל דדברות הראשונות (ע"י הקב"ה.
14 ודוגמתו ע"י גילוי סתים ופנימיות התורה, מתחיל
15 ע"י ישראל הבעש"ט), דברות האחרונות (ע"י
16 משה), והחיבור ביניהם - דעשר ואחד-עשר, כפי
17 שיהי' בשלימות ע"י הגילוי ד"תורה חדשה מאתי
18 תצא"⁹⁷ (בחי' אחד עשר יום מחורב, למעלה
19 מעשרת הדברות שניתנו בחורב), מעצמות ומהות
20 (שלמעלה ממה ממוצע המחבר), בגאולה
21 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

22 יא. הלימוד מזה בנוגע לפועל לכל אחד ואחת
23 מישראל, אנשים נשים וטף ובפרט דדורנו זה:

24 בעמדנו בשבת פרשת יתרו, כשקוראים בתורה
25 את פרשת מתן-תורה, ובבואנו מעשירי בשבט
26 (חודש אחד-עשר), ובהכנה לכ"ב שבט (כפליים
27 של אחד-עשר) - צריך כל יהודי ליטול הוראה
28 מ"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"
29 שנאמר בלשון נוכח ובלשון יחיד⁹⁸ ("אנכי ה'
30 אלקיך אשר הוצאתיך גו'"), בכדי ללמדנו שזהו
31 ציווי ולימוד אליו, לכל יחיד:

32 כשם שהי' במתן-תורה, שיחד ע"ז שהי' מאורע
33 חד-פעמי, יש לכך השפעה והמשך בכל הזמנים,
34 באופן ד"מה להלן כו' אף כאן" - כך צריך להיות
35 גם עתה, כשקוראים את הפרשה בתורה, שיש
36 ללמוד מזה החלטות טובות בנוגע לפועל בכל

(95) להעיר מהאופנים בחתימת הרמב"ם (פוסק ומורה
נבוכים): באותיות נפרדות; באותיות מחוברות זל"ז.

(96) להעיר שנמנחם שמו (סנהדרין צח, ב).

(97) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(98) יל"ש פרשתנו רמז קפו, מפרד"כ פ' בחודש השלישי.

וראה פס"ר פכ"א. רמב"ן פרשתנו כ, א.

כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות ובתי
מעשים טובים עולים יחד עם כל בני ישראל,
"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰⁶, בארץ
הקודש, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית
המקדש השלישי והמשולש.
ותיכף ומיד ממש, עם כל הפירושים שבזה,
מתחיל מהפירוש הפשוט - מיד עתה ממש.

(106) בא י, ט.

ועי' שבנ"י הנמצאים כאן מראים דוגמא חי'
איך יש לנהוג לפי הוראות נשיא דורנו - נמשכת
ההשפעה והחיות מבית זה [ובפרט שמוסיפים כעת
שיפורים ושיפוצים בבית - עד כמה ששייך בעוה"ז
התחתון] לבנ"י עד בכל קצוי תבל, עד - לכל
העולם כולו.
ועוד והוא העיקר - שתיכף ומיד ממש, באה
הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש,
והביהכנ"ס וביהמ"ד ובית מעשים טובים יחד עם

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

היתה העיר חשבון שייכת למואב, וכבש סיוחן את חשבון ממואב.
ומבארת הגמרא מה באמת השמיענו הפסוק, כיון דאמר להו
הקדוש ברוך הוא לישראל (דברים ב ט) 'אל תצר את מואב ואל תתגר
בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער
ירשה, הרי שצוה ה' את ישראל שלא לכבוש כלום מנחלת מואב,
ורצה ה' לתת לישראל את חשבון שהוא חלק מנחלת מואב, ולכן
אמר הקדוש ברוך הוא, לית סיוחן ליפוק ממואב - יבוא סיוחן
ויוציא את העיר חשבון מרשות המואבים, ואחר כך ליתו ישראל
ולפיקו מסיחון - יבואו ישראל ויכבשו את חשבון מסיחון. והיינו
דאמר רב פפא, עמון ומואב טיהרו בסיחון, כלומר, מתחילה היו
ישראל אסורים לכבוש את ארצם של עמון ומואב, ונטהרו,
נתבטל איסורם, על ידי שסיוחן כבש את ארצם, וישראל נטלוה
מסיחון.
הגמרא ממשיכה לדרוש פסוקים הנראים כמיותרים: נאמר בפסוק
(דברים א ג ט) 'צדיקים יקראו לחמון שרין והאמרי יקראו לו שניר,
ולכאורה קשה, מדוע הוצרך הפסוק להשמיענו כיצד מכנים
הצידונים והאמוריים את הר חרמון, ומבארת הגמרא: תנא -
שנינו בברייתא, 'שרין' הם מתי ארץ ישראל, ולפי שהם
החרמון קרוב לארץ הצידונים ולארץ האמורי בנו עליו שיהיה
ערים גדולות, הצידונים קראו לעיר שלהם 'שרין' והאמוריים
קראו לעיר שלהם 'שניר', ופסוק זה מלמד שכל אחד ואחד מאומות
העולם חלק ובעה לו ברה גדול לעצמו, והעלה לו על שם הרי ארץ
ישראל - ורצה שיקרא שם העיר כשם הר שבארץ ישראל, ללמד
שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם.
כיוצא בו - בדומה לכך יש פסוק נוסף שלכאורה לא מובן מדוע
נכתב בתורה, שנאמר לגבי הרעב שהיה במצרים בזמן יוסף,
כשנגמר למצריים הרכוש שיכלו לקנות מזון תמורתו, מכרו את
אדמתם לפרעה, ונאמר (בראשית מז כ-כא) 'ויקנו יוסף את כל אדמת
מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב
ותהי הארץ לפרעה, ואת העם העביר אתו לערים, מקצה גבול
מצרים ועד קצהו, ולכאורה קשה מאי נפקא מינה - מה משמיענו
הפסוק בכך שהעביר יוסף את העם ממקום למקום, ומבארת
הגמרא: בא הפסוק לספר שבהו של יוסף, מאחר ואחי יוסף ירדו
לגור במצרים, רצה יוסף דלא ליקר לאחיו גלותא - שלא יקראו
המצרים לאחיו לאחר זמן 'גולים' וכדי שלא יתביישו בני ישראל
שהם גולים, טרח יוסף שגם כל המצרים יהיו גולים, כל אחד בעיר
רחוקה ממקום מגוריו, בקצה השני של מצרים.
שנינו במשנה: 'סיפני העוף לא נאמר'. תמדה הגמרא: ולא - האם
לא נדרשו סימני עופות מהתורה, והתנא בברייתא, נאמר בתורה
בכלל העופות הטמאים נשר,

לא היו מפלשתים, אלא מתימן בן אליפז בן עשו באו, ולא היו
מהפלשתים, ולכן לא כתב הפסוק שיש ששה סרני פלשתים, אלא
רק המשה. תנא נמי הכי - וכן שנינו בברייתא כדברי רב, שיש
מתימן באו. ולמה נקרא שמן ערים, לפי שעמיתו את מקומן - שיצאו
ממקומם והלכו לארץ פלשתים, ולכן מקומם נתעוות, כלומר
נחרב. דבר אחר, נקראו ערים לפי שאיו לאלהות הרבה - עיו
מלשון איו, שהאותיות עי"ן ואל"ף מתחלפות, ולכל אחד מסרני
פלשתים היתה עבודה זרה משלו, והם באו לגור בין הפלשתים
מפני שהתאו לעבוד את כל חמשת העבודות. דבר אחר, נקראו
ערים, לפי שהיו גיבורי מלחמה, שכל הוצאה אותם אוחות עוית -
רתת וחלחלה. אמר רבי יוסף, ואת להו שיתקרי דיי שיני לכל חד
יחד - ויש לכל אחד מהערים שש עשרה שורות של שינים.
אגב כך שהביאה הגמרא פסוקים הנראים כסותרים זה את זה,
מביאה הגמרא דרשות על פסוקים הנראים כמיותרים, והראשונה
שבהם היא בענין הערים: אמר רבי שמעון בן לקיש, יש הרבה
מקראות שנראה לקורא אותם שהם ראיון לשרוף, מפני שאין להם
צורך בתורה, וגנאי הוא לחברם עם דברי הקודש, ובאמת הן הן
גופי תורה, לפי שיש טעמים גדולים התלויים בפסוקים אלו.
הגמרא מפרשת עתה עד סוף הסוגיא מה הם פסוקים הללו: נאמר
בפסוק 'והערים הישבים בהצרים עד ענה כפתרים היצאים מפתור
השמידם וישבו תחתם' (דברים ב כג), ולכאורה קשה מאי נפקא
מינה - מה הדבר שיש לנו ללמוד מדברי הימים של הכפתורים
ושל הערים. אמנם לפי האמת יש בכך לימוד גדול, ומבארת
הגמרא, מדאשבעיה - כיון שהשביע אבימלך מלך פלשתים
לאברהם ואמר לו 'עתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי
ולניני ולנכדי פחד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ
אשר גרתי בה' (בראשית כא כג), ונשבע על כך אברהם, שלא ילחם
בבניו ונכדיו של אבימלך, ובשעה שנכנסו ישראל לארץ עדיין היו
נכדי אבימלך קיימים, ולא יכלו בני ישראל לכבוש את ארצם של
הערים מעזה עד חצרים. אמר הקדוש ברוך הוא, ליתו כפתורים -
יבואו בני האומה הקרויה כפתורים, שאינם מפלשתים, ולפיקו -
ויוציאו את הארץ מערים, דתיינו - שהם פלשתים, נכדי אבימלך,
ואחר כך ליתו - יבואו בני ישראל, ולפיקו - ויכבשו את הארץ
מכפתורים, ובכך אינם עוברים על השבועה, שהרי לא נלחמו
בעצמם בצאצאי אבימלך.
מביאה הגמרא פסוק נוסף הנדרש בדומה לכך: כיוצא בדבר אחר
אמר - כעין דבר זה מצאנו בפסוק אחר, נאמר בפסוק לגבי
מלחמת משה רבינו בסיחון, 'כי תשבון עיר סיוחן מלך האמרי היא,
והוא נלחם במלך מואב' וגו' (במדבר כא כו), ולכאורה קשה, מאי
נפקא מינה - איזה דבר נלמד ממה שהשמיענו הפסוק שמתחילה

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

מלפניו ושמור מלאחריו...". מכך שב"מכילתא" נלמדת
ההלכה ש"מוסיפין מחול על הקודש" מן הפסוק "זכור את
יום השבת..." נראה, שזוהי הלכה בעיקר בקשר לשבת,
וצריך להבין: הרי הלכה זו זהה בדיוק גם לגבי יום-
הכיפורים ויום-טוב, ובלשון ה"ברייטא" בגמרא⁹ "כל
מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש"¹⁰.

אין לומר שלימוד זה מן הפסוק אינו אלא אסמכתא
בלבד¹¹, כי דרשה זו מובאת בין מדרשים נוספים שאינם
אסמכתא בלבד, אלא שמלמדים הלכות מן התורה –

[מ"זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד" לומדים¹¹
שנשים חייבות בקידוש היום – דבר תורה" (כי "כל שישנו
בשמירה ישנו בזכירה"). מכך ש"מחלילה מות יומת"
ו"ביום השבת שני כבשים", "ערות אשת אחיך" יבמה
יבוא עליה, "לא תלבש שעטנז" ו"גדילים תעשה לך"
בדיבור אחד נאמרו, לומדים את ענין הקרבת התמיד
בשבת, ענין היבום, וענין כלאים בציצית¹². ואחר-כך
מופיעה במכילתא הדרשה "תהא זוכרו באחד בשבת שאם
יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת" (כדעת
שמאי¹³), ואחר-כך דרשת רבי יצחק "לא תהא מונה כדרך
שאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת" – שהלכה זו,
שצריך לזכור את השבת גם בכל השבוע היא, לדעת
הרמב"ן, מצות עשה מן התורה¹⁴].

ולכן דחוק מאוד לומר, שהדרשה "זכור מלפניו ושמור
מלאחריו..." שנאמרה בתוך הדרשות הללו היא אסמכתא
בלבד.

"שנאמר" – כבימא שם. וכ"ה בר"ח ודק"ס שם). בתור"כ שם (ועד"ז
בריי"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח): כל
שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני בין מלאחרי. וראה
לקמן הערה 37.

(11) או ש"ל (למעט הפלוגתא עם הש"ס – ראה בפנים ס"ג) שבנוגע
ליו"ט ס"ל להמכילתא שלימוד הש"ס הוא אסמכתא בעלמא
– וג"ז דוחק גדול, כי עפ"ז צ"ל דהלימוד בש"ס בנוגע לתוספת שבת
הובא דרך גרר, כי הוא מדאורייתא (אלא שנלמד מזכור ושמור כו').
כן דוחק גדול לומר דלהמכילתא כל הלימוד בש"ס (גם בנוגע
ליה"כ"פ) הוא אסמכתא בעלמא. וראה לקמן בפנים ס"ז.

* (11) שבועות כ, ב.
(12) ראה מפרשי המכילתא וירושלמי שם – הובאו לקמן בפנים סעיף
ח' ובהערה 38.

(13) ביצה טז, א. הובא בפרש"י פרשתנו שם. וראה בארוכה רמב"ן
ע"פ. ובמפרשי רש"י. שו"ע אדה"ז או"ח סי' רמב ס"י.

(14) ראה רמב"ן ע"פ. שו"ע אדה"ז ס"ס ס"ד. וראה מרכבת המשנה
למכילתא.

א.

שני המדרשים ב"מכילתא" לגבי "זכור את יום
השבת..."

1 על הפסוק¹ "זכור את יום השבת לקדשו" נאמר
2 ב"מכילתא"²: "זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד
3 מחלילה מות יומת³ וביום השבת שני כבשים⁴ שניהם
4 נאמרו בדיבור אחד, ערות אשת אחיך⁵ יבמה יבוא עליה⁶
5 שניהם נאמרו בדיבור אחד⁷ לא תלבש שעטנז וגדילים
6 תעשה לך⁸ שניהם נאמרו בדיבור אחד מה שאי אפשר
7 לאדם לומר כן שנאמר...

8 בהמשך נאמר ב"מכילתא" "זכור ושמור, זכור מלפניו
9 ושמור מאחרי, מכאן אמרו: מוסיפין מחול על הקודש, משל
10 לזאב שהוא טורף⁸ מלפניו ומלאחריו".

11 צריך להבין: כידוע, יש קשר בין כל הפירושים לאותה
12 מילה או לאותו ענין. ובפרט בעניננו, כאשר שני המדרשים
13 באים בזה אחר זה –

14 מהו הקשר בין המאמר הראשון במכילתא (על כל
15 הענינים ש"נאמרו בדיבור אחד") לבין המאמר "זכור
16 מלפניו ושמור מלאחרי. מכאן אמרו מוסיפין מחול על
17 הקודש..."?

ב.

ההלכה "מוסיפין מקודש על חול" – לא רק לגבי
שבת?

18 כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את המדרש "זכור

(1) פרשתנו כ, ח.
(2) הובא בפרש"י ע"פ (בשינוי סדר). וכ"ה בספרי תצא כב, יב
(ומוסיף עוד ענין שבדיבור אחד נאמרו). ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב
(ומוסיף עוד ב' ענינים). שבועות פ"ג ה"ח (כנ"ל בנדרים. וליתא "זכור
ושמור בדיבור אחד"). וראה שמו"ר פכ"ח, ד.
(3) תשא לא, יד.
(4) פינתס כח, ט.
(5) אחרי יח, טז.
(6) תצא כה, ה.
(7) בשמו"ר שם "וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו. ואומר וביום
השבת שני כבשים בני שנה. דבור ערות אשת אחיך לא תגלה כי ישבו
אחים יחדיו. וכולן אמרן כבת אחת".
(8) תצא כב, יא"ב.

* (8) וכ"ה גם ביל"ש ע"פ. וי"ג "טורד" (ראה מכילתא הוצאת
האראוויטץ. וראה שם עוד גירסא "לאב שהי" טורד").
(9) ר"ה ט, א. יומא פא, ב. תו"כ אמור כג, כז.
(10) כ"ה בימא שם. (וראה דק"ס שם). ובשו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד.
ובר"ה שם: כל מקום שיש בו שבות מוסיפין כו' (אבל בתוד"ה כל נעתק

ג.

ההבדל בין המכילתא לברייתא באופן הדרשה

1 לכאורה, ניתן היה לומר, שאכן, זוהי מחלוקת בין
2 המכילתא לבין הברייתא, ושהמכילתא אינה סוברת¹⁵
3 ש"כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש".

4 אך כיון שקיים כלל "לאפושי פלוגתא לא מפשינן"¹⁶
5 (=אין להרבות במחלוקות), לא סביר לחדש ולומר
6 שהמכילתא חולקת על הברייתא לגבי ההלכה – אם ההלכה
7 לגבי תוספת היא רק בשבת או גם ביום טוב ויום
8 הכיפורים¹⁷ – אלא שההבדל ביניהם הוא רק באופן
9 הדרשה: לפי הברייתא לומדים את ההלכה של תוספת
10 בשבת מאותו פסוק כמו תוספת ביום הכיפורים וביום טוב.
11 ואילו לפי המכילתא יש בתוספת שבת חידוש מיוחד שאינו
12 קיים ביום הכיפורים וביום טוב¹⁸, והוא נלמד מן הפסוק
13 "זכור את יום השבת לקדשו". [בברייתא אין סוברים שיש
14 חידוש מיוחד בתוספת שבת¹⁹, והדבר קשור בכך שלומדים
15 הלכה זו לגבי שבת מהתוספת ביום הכיפורים].

16 ויש לומר, שעל חידוש זה בתוספת שבת רומזת
17 המכילתא באומרה "משל לזאב שהוא טורף מלפניו
18 ומלאחריו, שהרי, לכאורה, לא מובן (וכפי ששואלים
19 המפרשים¹⁹): מה מוסיף המשל בהבנת הענין "מוסיפין

(15) כ"כ במרכבת המשנה למכילתא: האי תנא ס"ל כו' ישמעאל פ"ק
דשביעית דס"ל מה חריש רשות וכו' וס"ל כו' חייא מדיפתי פ"ק דר"ה
דף ט' דמוקי ועניתם את נפשיתכם (שממנו למדין בגמ' שם הדין דתוס'
יוהכ"פ שבת ויו"ט) לאוכל ושתה בתשיעי.

(16) ובפרט שבנוגע ליוהכ"פ כו"ע מודי "דתוס' יוהכ"פ מדאורייתא"
– שבת קמח, ב. ביצה ל, א (ראה תורה ודע"ה ור"ע ר"ה שם).

(17) אף שבלא"כ צריך לומר שתרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל –
דהרי ב"ה שם א' דרבי ישמעאל נפקא ל' דמוסיפין מחול על הקודש
ביוהכ"פ שבת ויו"ט מדרגתי ועניתם (הנאמר ביוהכ"פ), והרי (גם)
המכילתא הוא דרבי ישמעאל – מ"מ, דיו לומר שתרי תנאי פליגי (רק)
בנוגע למקור הלימוד, אבל לא בנוגע לעצם הדין.

(18) ואין לומר שלהמכילתא ילפינן תוס' ביוהכ"פ ויו"ט (מזכור
ושמור הנאמר ב)שבת – כמו לר"ע (ר"ה שם) דלדעת התוס' (שם ד"ה
ור"ע) ועוד, יליף כולו (שבת ויו"ט ויוהכ"פ) משביעית – כי בשלמא
לר"ע שיליף תוס' שביעית מהלשון "ותשבות", אפשר לגמור מיני' גם
בנוגע לשבת ויוהכ"פ כו' שגם בהם נאמר שביטה. ועוד: שבת ויוהכ"פ
כו' חמורים משביעית שהיא רק בלאו.

משא"כ להמכילתא שילפינן תוספת מזכור ושמור, אינו שייך לכאורה
ליוהכ"פ ויו"ט. ועוד: שבת חמורה מהם שהיא בסקילה.

(19) ופליג אמכילתא, כהלשון "שבתות מניין".

* (19) ראה זית רענן ליל"ש: לא ידעתי למה משל אותו לזאב. ועוד
(נקבצו בתו"ש חט"ו מילואים סי"ג).

(20) במגירת המאור לר"י אלנקאווה (פרק ח'): וגרסי' במכילתא זכור
ושמור זכור מלפניו ושמור מאחריו משל למה הדבר דומה, לארי' שהי'

מחול על הקודש²⁰? – וכפי שענין זה יוסבר להלן.

ד.

תוספת שבת - מצד הגברא או ההפצא?

ההסבר לכך הוא: את ההלכה "מוסיפין מחול על
הקודש" ניתן לבאר בשלושה אופנים²¹:

(א) מצוה על האדם לקבל על עצמו תוספת שבת, ולא
לעשות בה מלאכה. אך אם הוא עבר על כך, ולא קיבל
על עצמו את התוספת, מותר לו לעשות מלאכה עד
לחילת זמן השבת ממש – בין השמשות.

(ב) אף כאשר האדם אינו מקבל על עצמו תוספת שבת,
חל עליו איסור מלאכה בזמן התוספת בעל כרחו. כלומר,
התורה אסרה לעשות מלאכה זמן מסויים²² לפני שבת²³.

– המשותף לשני האופנים האלו הוא, שהחובה מוטלת
על הגברא (על האדם), אלא שיש בכך שתי דרכים: (א)
האיסור על ה"גברא" הוא מצד קבלתו על עצמו. (ב)
האיסור חל על האדם גם ללא קבלה.

(ג) התוספת מחול על הקודש באה מן השבת עצמה,
בסגנון הידוע: ה"הפצא" – השבת – מוסיף מלפניו
ומלאחריו; קדושת השבת מתפשטת מלפניו ומלאחריו.
וממילא האדם אסור אז בעשיית מלאכה²⁴.

בשדה, וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרים ממנו מלפניו ומלאחריו.
ומה אם הארי שאינו ממית כו', בני אדם נזהרין מלפניו ומאחריו, שבת
כו' (ועד"ז הוא במדרש הגדול תשא לא, טז. ושם, משל לארי שהוא עורר
מלפניו ומאחריו ומה אם הארי כו'). ומביא (וכן במדרש"ג) עוד משלים,
למי שהוא שומר את הפרס כו' אם משמר מבחור הרי זה משתמר כו',
ויש אומ' מה החורב הו' אין שמירתה אלא כו' אף שבתות ויו"ט אין
שמירתן אלא בחול שהוא מוסיף עליהם. ר"א ומה אם הלויים כו' צריכים
מגרש כו' חוצה להם כו' ק"ו לשבתות ויו"ט שצריכים מגרש כו'.

אבל מובן שהיא גריסא (תוכן וענין?) אחר. וראה לקמן הערה *24.
(21) בב' אופנים דלקמן – ראה ס' תוספת שבת סרס"א סק"ג. ביאור
הרי"פ פערלא עשה לד (קצט, ג ואילך). וש"נ (ולדעתו רוב הראשונים
ס"ל דצריך לקבל ע"ע התוספת). שו"ת חלקת יואב אור"ח סי' ל'.

(22) ראה תורה ודע"ה ור"ע ר"ה שם. תוס' ור"ן ביצה ל, א. ועוד. וראה
דרכי משה סרס"א. שד"ח כללים מע' תיו כלל נד. ובהמצויין בהערה
הבאה.

(23) להעיר דבשו"ע אדה"ז סרס"א קו"א סק"ג מחלק בין סמוך
לחשיכה ממש דאף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, דביה"ש
הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום. משא"כ לפני' תלוי
בקבלת האדם.

(24) ב' אופנים הראשונים דלעיל יש לומר גם בסגנון אחר: תוספת
שבת היא (לא רק מצוה או איסור (מלאכה) על האדם*, כ"א גם) גדר
קדושה; אלא שבוה גופא יש ב' אופנים: אם צריך לקבל ע"ע הקדושה,
או שמאל' חלה (וראה בהגמטן בהערה 21).

אבל גם לאופן זה י"ל שיש חידוש באופן הג' שבפנים. כי לב' אופנים

(* כפשוטו הלשון בשו"ע "א"ח סרס"א ס"ב. ר"ס תרנח) "שצריך להוסיף מחול על הקודש", וכן לשון אדה"ז (סרס"א ס"ד. ועד"ז ר"ס תרנח) "מצות עשה מן התורה
להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה" (וראה מג"א ושו"ע אדה"ז סרס"א) – ע"פ הברייתא דיומא (ולענין הלשון השו"ע סרס"א ס"ב (וכן אדה"ז שם
ס"ה ובסתר"ח ס"ג): רצה לעשותו כולו תוספות כו' (ולא – "קודש כו'").

ה.

לפי הברייתא - התוספת תלויה ב"גברא", לפי המכילתא - בהחפצא

1 וזהו החידוש במכילתא:

2 לפי שיטת הברייתא (והש"ס) חל הציווי של "מוסיפין
3 מחול על הקודש" על האדם בלבד – "כל מקום שנאמר
4 שבות מוסיפין מחול על הקודש" – זוהי הלכה בשביתת
5 האדם: הוא צריך לשבות ממלאכה בזמן החולין הסמוך
6 לקודש.

7 לפי המכילתא, יש בשבת ענין עמוק יותר בתוספת,
8 שהשבת עצמה מוסיפה מלפניה ומאחריה. זה מובן
9 באמצעות המשל המובא במכילתא "משל לזאב שהוא
10 טורף מלפניו ומלאחריו": כשם שהזאב בעצמו טורף
11 מלפניו ומלאחריו, כך התוספת מחול על הקודש היא
12 באופן שהשבת עצמה "טורפת" ²⁴ מלפניה ומאחריה ²⁵.

13 ויש לומר, שגם זה מודגש בדרשת המכילתא, הלומדת
14 את ההלכה מ"זכור" ו"שמור" שהן מצות עשה ²⁶ ומצות
15 לא תעשה מדאורייתא בשבת עצמה. בעוד אשר לפי
16 הגמרא, לומדים כל זאת מיום הכיפורים, הרי הלימוד
17 (שמתחיל ומתענה מבעוד יום) הוא מ"ועניתם את
18 נפשותיכם בתשעה", שכן מודגש שאין זה זמן עיצומו של
19 יום ²⁷.

20 הסיבה לכך שענין זה הוא, לפי המכילתא, רק לגבי
21 שבת ולא לגבי יום טוב (ויום הכיפורים) היא, שזה

בהתאם להבדל הכללי בין קדושת שבת לקדושת יום טוב
(ויום הכיפורים): שבת היא "מקדשא וקיימא" ²⁸ – יש
קדושה עצמית עלידי ה"חפצא" של השבת, ולכן גם
התוספת שבת היא ענין הבא מן החפצא, ואינו תלוי
ב"גברא". לעומת זאת יום טוב (ויום הכיפורים) – "ישראל
דקדשינהו לזמני (=שמקדשים את המועדים) ²⁹", ולכן גם
התוספת אינה נקבעת מעצמה, מצד ה"חפצא", אלא תלויה
ב"גברא" – באדם.

ו.

ההבדל בין הדעות למעשה

ההבדל באופן הלימוד שלעיל בין המכילתא לבין
הגמרא נוגע גם להלכה. מן ההבדלים ביניהם לגבי ההלכה
למעשה:

לפי הגמרא יוצא, שהחובה להוסיף מחול על הקודש
היא אותה חובה ב"כל מקום שנאמר שבות" – על האדם
חל ציווי אחד, ש"בכל מקום שנאמר שבות" הוא יוסיף
בשביתה מחול על הקודש, ולכן נלמדה הלכה זו לגבי יום
הכיפורים, לגבי שבת ולגבי יום טוב מאותו פסוק, כי זהו
ציווי אחד ³⁰.

לעומת זאת, לפי המכילתא יוצא, שהתוספת בשבת
היא פרט בשבת, בעוד אשר התוספות ביום הכיפורים
וביום טוב הן באופן אחר.

מכך נובעת תוצאה שונה להלכה ³¹: לפי הגמרא
תוספת שבת היא מצות עשה בלבד. כלומר, אם אדם

(28) ביצה יז, א.

(29) ברכות מט, א.

(30) כ"ה דעת הרשב"י בזהר הרקיע עשין טז (הובא ברי"פ פערלא שם קצח, א ואילך). וגם להאופן לדעיל הערה 24, י"ל שהוא מצוה וקדושה אחת ביוהכ"פ שבת ויו"ט, דכן הוא דין התורה דבכל זמן הסמוך לזמן קדוש נתוספה (אם ע"י קבלת האדם או שהתורה מוסיפה בע"כ) קדושה בזמן זה. וראה צפע"נ שבהערה 24. וראה הערה הבאה. (31) לכאורה י"ל הנפק"מ בפועל: אם אפשר לקיים מצוות השייכות ליום השבת כקידוש ואכילת שבת (וכיו"ב) בזמן התוס' (ראה גאונים הובא ברשב"א ברכות כז, ב), ב"י לטאור"ח סו"ס רסז. ט"ז אר"ח סו"ס רצא וסו"ס תרסח. שו"ע אדה"ז סו"ס ס"ג. ועוד). דלכאורה, לב' אופנים דלעיל שהוא חובת גברא בשביתה מלאכה (כפשטות לשון הש"ס) אינו שייך להמצות דיום השבת [ועד"ז לאופן הנ"ל הערה 24 והערה 30], משא"כ לחידוש המכילתא.

אבל מזה שנפסקה ההלכה בשו"ע אדה"ז כברייתא דיומא ומ"מ הובאה הדיעה שמותר לקדש ולקיים מצות סעודת שבת בזמן התוס' – מוכח, שאי"ז תלוי בפלוגתא הש"ס והמכילתא.

ואולי יש לומר, דלפי הנ"ל הערה 24 שבתוס' יש גם גדר קדושה – דין התורה הוא שאפשר להאדם לקבל ע"י קדושת שבת, או שהתורה הוסיפה בקדושת שבת (ודלא כנ"ל הערה הקודמת). וראה לקו"ש חייט ע' 58-9. וש"י.

הנ"ל אינו התפשטות דקדושת שבת, כ"א דין תורה שיש קדושה (אם ע"י קבלת האדם או ממילא) על זמן הסמוך לשבת. משא"כ לאופן הג' שבפנים. ראה לקמן הערה 31.

ולהעיר מצפע"נ לרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו. שו"ת צפע"נ דוינסק ח"ב סוסל"ב.

(24) עפ"י יובן החידוש במשל זה על המשלים הנ"ל הערה 20 (ועד"ז על הגירסא לאב שה"י טורד – הנ"ל הערה 8*), כי שם מדגישם הזהירות והחייב על האדם. ב"א נוהרין, כהברייתא (וכההתחלה במדרש הגדול שם "שצריך להוסיף מחול על הקודש") וכו'.

(25) להעיר מצפע"נ עה"ת פרשתנו עה"פ. אבל מדבריו משמע שמדבר בזמן בין השמשות. משא"כ המבואר בפנים.

(26) וראה גם המשך המכילתא שם: לקדוש בברכה מקדשין על היין כר'.

(27) ומה שגם לפי הפס"ד (רי"ף ורא"ש פ"ח ס"ח) יומא שם. שו"ע אדה"ז שם) כהברייתא, יש קס"ד (יכול) יהא ענוש כרת על התוספות כו" – אולי י"ל, כי פשטות לשון הברייתא "הא כיצד מוחזיל ומתענה מבעוד יום" משמע, שהתורה כללו (בנוגע להחייב) בעיקר היום. אבל לאחר שממעטין עונש מ"עצם היום הזה", מוכח שהוא גדר וענין בפ"ע. ולהעיר שבת"כ (אמור שם) כל הלימוד ד"עצם עצם" (למעט תוס' מעונש ואזהרה כו') הוא בהמשך ללימוד תוס' מועניתם [משא"כ בימא שם ע"ב (וראה הה"מ ולח"מ לרמב"ם שם. ב"ח טאור"ח סתר"ד ד"ה "ומ"ש כאילו. ובכ"מ)].

23 (א) שההוספה מחול על הקודש מתבטאת בשביתה
24 ממלאכה ולא בענין של "לקדשו" את התוספת.
25 (ב) זהו ענין זהה ב"כל מקום" – בשבת, ביום
26 הכיפורים וביום טוב, ולא כפי שמוסבר לעיל, שהתוספת
27 מחול על הקודש בשבת שונה מיום הכיפורים ויום-טוב
28 (שבשבת המצוה רק לקדש את התוספת בעוד אשר ביום
29 טוב כל הענין כולו הוא חובת האדם בלבד).
30 (ג) ועיקר: מכך שנפסק להלכה (כולל ב"שלחן
31 ערוך")³⁵ כדעת הברייתא הנ"ל "מצות עשה מן התורה
32 להוסיף מחול על הקודש", ולא כתוב שיש איסור ולא
33 בעשיית מלאכה בזמן של תוספת שבת מפני שהוא קדוש
34 מעצמו, מובן, שבגמרא אין סוברים כבמכילתא, והתוספת
35 היא (כפשוטו הלשון בגמרא "שבתות מניין")³⁶ גדר ודין
36 של ה"גברא" בלבד³⁷.

ח.

הקשר בין הדרשות ב"מכילתא"

37 לפי ההסבר הנ"ל על המכילתא יובן הקשר שבין
38 דרשה זו ב"מכילתא" לבין הדרשות שלפניה – "מחלילה
39 מות יומת, וביום השבת שני כבשים שניהם בדיבור אחד
40 נאמרו, ערות אשת אחיך יבמה יבוא עליה, שניהם נאמרו
41 בדיבור אחד, לא תלבש שעטנו וגדילים תעשה לך שניהם
42 נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן...":
43 לגבי משמעות דברי המכילתא על הענינים ש"בדיבור
44 אחד נאמרו", אומרים המפרשים³⁸, שהחידוש הוא,

1 עושה מלאכה בזמן התוספת, (לאחר קבלתו על עצמו, או
2 לא – לפי שתי האפשרויות שלעיל) הוא עובר על מצות
3 עשה בלבד³² – המצוה של "תשבתו", "שבתכם" – "כל
4 מקום שנאמר שבות מוסיפין...",
5 ואילו לפי המכילתא, שהשבת עצמה מתפשטת
6 מלפניה ומאחריה, יוצא, שאיסור המלאכה בזמן התוספת
7 קשור ללאו של "לא תעשה כל מלאכה" שחל³² עקב
8 קדושת השבת³³.

ז.

בגמרא – התוספת היא מצד "גברא" בלבד

9 לפי האמור לעיל, ש"לא מפשינן פלוגתא", צריך היה,
10 לכאורה, לומר, שגם בגמרא סוברים כבמכילתא שהשבת
11 עצמה טורפת מלפניה ומאחריה, והגמרא רק מוסיפה פרט
12 נוסף, שבשבת קיימת חובה על האדם גם לקבל על עצמו
13 הוספה מחול על הקודש.
14 אמנם הסבר זה דחוק, כי אם זהו פרט בהלכות השבת
15 עצמה, שהשבת עצמה "טורפת" – מה מוסיף
16 ה"גברא"³³? אך בכל זאת ניתן היה להסביר, שזה בדומה
17 למה שמוצאים בשבת עצמה שהיא "מקדשא וקיימא", אך
18 בכל זאת יש מצוה "זכור את יום השבת לקדשו", וכך
19 בענייננו: תוספת-השבת הוא זמן קדוש מעצמו, אך בכל
20 זאת חלה על האדם חובה לקדש זמן זה³⁴ –
21 אבל אי-אפשר להסביר כך, כי מודגש בגמרא "כל
22 מקום שנאמר שבות", שמכך מובן:

התוספת.

(34) לכאורה י"ל שזוהי כוונת הריטב"א ר"ה שם (ד"ה יכול קרוב
לסופו). ודלא כמו שהכריחו האחרונים מדבריו (חלקת יואב ור"פ פערלא
שם) דתוס' שבת היא דוקא בקבלה.

(35) ר"ף ורא"ש יומא שם. אדה"ז סרס"א ס"ד ור"ס תרת. וראה ב"ר
אור"ח סרס"א.

(36) להעיר מב' הענינים שמצינו בנוגע תוס' מחול על הקודש בשבת:
בשר ודם שאינו יודע לא עתיו כו' הוא מוסיף כו' אבל הקב"ה כו' (ב"ר
פ"י, ט. פרש"י בראשית ב, ב): "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי כו', זה
שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם" (שם
ספ"ט. מפסיקתא רבתי פכ"ג. וראה המשך הפסיקתא שם (וב"ר פ"י, ח).
מפרשי המדרש והפסיקתא שם).

(37) עפ"ז יומתק מה שבפוסקים וש"ע אדה"ז (הנ"ל הערה 10) בחרו
הגיוסא "שאתה שובת אתה מוסיף", ולא כבגמרא לפנינו. אבל להעיר,
שבסרס"א ס"ד כתב אדה"ז "כ"מ שנאמר שבות מוסיפים כו'".

(38) תשובות מהר"ם אל אשכר סי' קב מר"ש ורב האי גאון. ר"ן גאון
שבת קלג, א. הליכות עולם הובא בשירי קרבן ירושלמי שביעית שם.
וראה יפה מראה לירושלמי נדרים שם. מרכבת המשנה למכילתא. ספרי
דבי רב לספרי תצא שם.

(32) כן מוכח בפשטות ע"פ הברייתא דיומא. שלמדין מתשבתו
שבתכם. וראה ר"פ פערלא שם. וצע"ק מה שבר"ף ורא"ש שם ובשו"ע
אדה"ז ר"ס תרת הביאו בהמשך להברייתא "יכול יהא ענוש כרת על
התוספות כו' ת"ל בעצם", ולא הביאו גם "יכול כו' יהא מוזהר על תוספת
מלאכה כו'".

ואולי כי לאחר שלמדין שאינו ענוש כרת מהלשון "בעצם היום הזה"
(אמור כג, כט"ל) אי"צ לשלול גם אזהרה כי גם בזה נאמר (שם, כח)
"לא תעשו בעצם היום הזה" (וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד "אם לא הי'
הכתוב מוזהר").

(32*) וענין בפ"ע – ור"ש ענוש ואזהרה* בתוס' שבת וכו'. וראה
מכילתא עה"פ (כ, יו"ד). ולהעיר מתו"י יומא פא, ד"ה חד, ואכ"מ.
(33) להעיר שמצינו נד"ז גם ע"י קבלת האדם – ראה קו"א (סרס"א
ס"ג) דיטנו קבלת עצמו של יום (ולא תוספת). ואז אסור אף בשבותים
(משא"כ בין השמשות, או כשקבל תוס' שבת, עיי"ש). וראה צפע"נ הל'
שביתת עשור שם. וראה לקו"ש שם ע' 58.

(33*) כי אין לומר שהגמרא בא ללמד שיש מצוה על האדם להוסיף
מחול על הקודש – נוסף על הזמן שהשבת טורף מצ"ע ונתקדש בלעדו
(ולהעיר מקו"א שבהערה 23), כמו שמוכרח לומר ד"הקודש" כולל גם
ביהש"מ – כי כל הכתוב מדבר בהוספה על העיקר, ולא בהוספה על

(*) אין הכוונה האם יש בו איסור ל"ת וענוש" (שהרי ע"פ ההסברה שבפנים לדעת המכילתא. פשוט שישנו) כ"א (כפירושו בש"ס בכיו"ב) האם מפורשים הם בתורה.

מלאחריו" בהמשך לדרשה של "שניהם בדיבור אחד
נאמרו", מלמדת ה"מכילתא" ענין נוסף במשמעות של
"הזאב טורף". כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

לכאורה, הפירוש שהובא לעיל לגבי הענינים
ש"בדיבור אחד נאמרו" אינו מספיק, שהרי כדי להבהיר
לימוד זה, שה"עשה" הוא תנאי בתוך ה"לא-תעשה", די
היה אילו נאמרו זה בסמוך לזה⁴³, ככלל תנאי, אך מדוע
הם היו צריכים להיאמר דוקא "בדיבור אחד"⁴⁴, באופן של
"מה שאי אפשר לאדם לומר כן"?

אלא, שמכך (שהם נאמרו "בדיבור אחד" מוכח שלא
זו בלבד שה"עשה" הוא תנאי ב"לאו" (שבמקום שקיים
העשה לא נאמר הלאו מלכתחילה), אלא יותר מכך: הלאו
והעשה הם תוכן אחד⁴⁵. כשם שקדושת השבת היא ענין
אחד המתבטא בכמה פרטים (וגם בשלילה של
"מחלליה": לא לחלל שבת במקדש), כך גם מקיימים
על-ידי הקרבת הכבשים את (שלילת) "מחלליה..."⁴⁵.
כאשר אין מקריבים את הקרבנות הללו בשבת, לא חסר
רק קיום מצות ה"עשה" של הקרבת מוספים (ותמידים)⁴⁶,

שכאשר מקיימים ה"עשה" אין הלאו קיים כלל. לדוגמא:
כאשר מקריבים שני כבשים ביום השבת אין, מלכתחילה,
חילול שבת, זהו מעין תנאי ב"לאו"³⁹, שאין הוא חל
במקרה שהעשה מתקיים.

במילים אחרות: הקרבת הכבשים ביום השבת אינה רק
קיום מצות עשה של קרבנות מוספים (ותמידים)³⁹ של שבת
— והעשה דוחה את הלאו³⁹ (או באופן של "הותרה") —
אלא שההקרבה קשורה ללאו⁴⁰: לגבי הקרבת הכבשים
במקדש לא נאמר הלאו מלכתחילה, ולכן נאמרו שני פסוקים
אלו בדיבור אחד — ה"עשה" הוא פרט בתוך הלאו⁴¹.

ובהמשך לכך מובאת ב"מכילתא"⁴¹ הדרשה "זכור
מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן שמוסיפין... משל לזאב..."
— הענין של תוספת שבת אינה הלכה רק לגבי ה"גברא",
אלא זהו פרט בשבת עצמה, שקדושתה מתפשטת "מלפניו
ומלאחריו"⁴².

ט.

ה"עשה" וה"לאו" - ענין אחד

ביתר עומק: בהבאת הדרשה "זכור מלפניו ושמור

וצע"ק בר"ג גאון שם, שמפרש באופן הנ"ל כל הדין דעשה דוחה
ל"ת דיבמות שם.

וידוע השק"ט במפרשים בכל הנ"ל. ואכ"מ.
(41*) ראה גם משכיל לדוד בפרש"י פרשתנו עה"פ. ספרי דבי רב
לספרי תצא שם.

(42) ע"פ הנ"ל אולי י"ל שגם ב' הדרשות שלאח"י "תהא זוכרו מאחד
בשבת כו' מתקנו לשם שבת, תהא מונה לשם שבת" — הם בהמשך
להסברא הנ"ל, שהוא מצד התפשטות דקדושת שבת בכל ימי השבוע
(ולא רק חיוב גברא לחודא).

ולהעיר מעריכ הנינוים (לבעל סה"ד) ע' זאב, שמביא מש"כ בית
רענן בפי' משל לזאב שבמכילתא (ויל"ש) הנ"ל — "משל אותו לזאב
אפשר כי שבת חוטף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול כו'" — ומוסיף:
זה הענין כי מיום ד' נקרא קודם שבת שיבא וימשוך עד ג' לאחר השבת
ומה"ט מבדילין על כוס עד יום ג'.

(43) וגם ע"פ המבואר לעיל הערה 41 — הרי אפשר ללמוד זה מאיזה
לימוד שייאמר אצל הלאו (ראה פי' שו"ת החוות יאיר (סי' צה) בפרש"י
ברכות שם).

(44) לפי' היפה מראה לירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) ש"נאמרו בדיבור
אחד" מלמד דלא תימא דאישתרי לגמרי***, במחללי' מות יומת — דגם
כהן המקריב בשבת חייב בחילול שבת בחולין, וערות אשת אחיך —
הפוגע ביבמתו לשם נוי כו' נאשר הלאו דאשת אח כו'. אבל בפשטות
זה שנאמרו בדיבור אחד מלמד היתר (כמ"ש רוב המפרשים).

(45) ועד"ו י"ל בענין הא' שם "זכור ושמור", שזה שלמדין ש"כל
שישנו בשמירה ישנו בזכירה" כנ"ל, הוא כי "בדיבור אחד" מלמד
ששניהם ענין אחד.

(45*) להעיר משמור"ר הנ"ל הערה 7.

(46) להעיר ממחז"ל דקדושת שבת מוסיפה בקדושת קרבן תמיד שלו
(זבחים צא, רע"א), ש"ל שכן הוא גם לאידך גיסא. ולהעיר מהזכרת

(39) כ"ה בר"ג גאון ובהליכות עולם שם. אבל בתשובות מהר"ם שם
"להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד שאין זה חילול שבת"
(וראה הלשון בשאר מפרשים הנ"ל הערה הקודמת). ולהעיר מפרש"י
ברכות (כ, רע"א ד"ה שב ואל תעשה) במת מצוה לכהן "דהתם לאו כבוד
הבריות הוא דדחי ל"ת דידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת
מצוה נכתב". וראה תורת האדם להרמב"ן ענין הכהנים ד"ה "תורת
כהנים" בסופו.

(39*) כי מסתבר דזה ששניהם בדבור אחד נאמרו הוא לא רק בנוגע
להתחלת הענין מוספי יום השבת, כ"א גם בנוגע לסיום הענין, "על עולת
התמיד גו'", תמידים דיום השבת (ראה פסחים סו, סע"א שמכאן למדים
דחמיד קרב בשבת).

(39**) להעיר מפי' הרמב"ן פרשתנו עה"פ: כי העושה מצות אדוניו
כו' ולכן מ"ע גדולה ממל"ת כמו שהאבהה גדולה מהיראה כי המקיים
ועושה כו' ולכן אמרו דאחי עשה ודחי ל"ת. וראה אגה"ת רפ"א.

(40) להעיר מביאור הצפ"נ בנוגע להקרבה בכמה ע"פ נביא — ראה
בארוכה לקו"ש חיד"ד (ע' 70, 74 ואילך), וש"נ. ואולי שייך (גם)
להמבואר לקמן סעיף ט'. ואכ"מ.

(41) ולכאורה י"ל שזהו החידוש במכילתא על המבואר בש"ס: בנוגע
לכלאים בציצית* למדין (יבמות ד, א ואילך). וראה פרש"י מנחות מ,
רע"א) היתרו מפני ששמונו זל"ז, דבזה י"ל דהלאו קיים ונאמר בפ"ע ובא
הכתוב לומר שמצות ציצית דחה***. וכפשטות הלשון והסוגיא בש"ס
דלמדין מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת (ראה רמב"ן שם ד, ב ד"ה
הא דקאמרין). ואפי' לדעת ר"ת (הובא ברמב"ן שם. תוס' מנחות מ, ב
ד"ה תכלת. ועוד) הרי"ז הותרה.

ועד"ו י"ל החילוק בין המכילתא והש"ס בנוגע ליבוס ותמיד (וראה
מרכבת המשנה למכילתא כאן. ולהעיר מהאמונות והדעות להר"ס"ג
(מאמר ג' פ"ט "הרביעית"). ובצפ"נ הל' שבת פ"ב ה"ב: לא ר"ל אם
דחיי או הותרה רק לגבי חולה (שיש ב"ס) אין (כל ענין השבת).

(*) ראה מרכבת המשנה למכילתא כאן "ואפשר לומר דאחי למשרי כלאים בציצית לרבנן ריש יבמות דף. ה' ע' שם".

(**) ראה גם ספרי דבי רב לספרי שם. שמוסמכות — לא ויינו אומרים כן.

(***) וכ"ה במרכבת המשנה למכילתא אלא שמפרש הפרטים באופן אחר קצת.

24

בתוספת ש"מלפניו ומלאחריו", כנ"ל.

יא.

המזבח "חוטף" בקדושתו כזאב הטורף

ה"צמח צדק"⁵¹ מקשר את ה"משל לזאב שהוא טורף
מלפניו ומלאחריו" שב"מכילתא", לגבי תוספת שבת, עם
הפסוק⁵² "בנימין זאב יטרף" שעליו אומרת הגמרא⁵³,
שהוא רומז למזבח (אשר בחלקו של טורף), שהמזבח
נקרא "זאב"⁵⁴ – כנאמר במדרש⁵⁵ "מה הזאב הזה חוטף,
כך היה המזבח חוטף את הקרבנות".

כל הענינים משתקפים בתורת הנגלה, ולפי האמור
לעיל אפשר לומר, שהחידוש בתוספת שבת, שעליו רומזת
ה"מכילתא" ב"משל לזאב שטורף מלפניו ומלאחריו",
קיים גם במזבח:

כשם שהשבת טורפת מלפניו ומאחריו – מזמן החול,
שאינו קודש מעצמו, כך המזבח "חוטף את הקרבנות",
שגם קרבן פסול – "אם עלה לא ירד"⁵⁶.

ויש לומר, שכשם שלגבי השבת מחדשת המכילתא
שהתוספת היא פרט בשבת עצמה, על-ידי ההשוואה
ל"זאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו", כך מודגש על-ידי
השוואת ה"מזבח שחוטף" ל"זאב הזה חוטף", ש"אם עלה
לא ירד" הוא דין לגבי המזבח עצמו – כפי שנלמד
בגמרא⁵⁷ מן הפסוק⁵⁸ "(היא העולה על מוקדה) על
המזבח" – "מקדש המזבח", "ללמדך דטעמא שלא ירד
משום קדושת מזבח הוא"⁵⁹, וכפי שמתבטא רש"י⁶⁰
"המזבח מקדש, אפילו דבר פסול שעלה למזבח קדשו"

ע"ת ויגש ע' קסה. ויחי ע' קצא.

(52) ויחי מט, כז.

(53) זבחים נג, ב ואילך. ושם (נד, א): רב מתרגם באחסנתי יתבני
מדבחא, לוי מתרגם באחסנתי יתבני מקדשא מקום מקודש לדמים.
ובתיב"ע ויחי שם: ובאחסנתי יתבני בית מיקדשא. (וראה ת"א ות"י שם).
וי"ל לפי דגם תוכן ענין המקדש הוא 'בית לה' מוכן להיות מקריבים בו
הקרבנות' (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה)*. וראה לקמן הערה 64.

(54) זח"א רמז, ב. ובערכי הכינויים שם (ועד"ז בצפ"ע פ' ויגש ופ'
ויחי שם) מציין: ובסוף סוכה לוקוס פרש"י זאב.

(55) ב"ר פצ"ט, ג.

(56) זבחים פג, א ואילך. תו"כ צו ו, ב.

(57) זבחים שם ע"ב (לדעת ר"י).

(58) צו ו, ב.

(59) לשון רש"י זבחים שם ד"ה מקדש מזבח. ולדעת ר"ג ש"כ
הראוי למזבח (לא רק לאישים כדעת ר"י שם) אם עלה לא ירד, וכן
לדעת ר"ה ג' שם – הרי כל הדין למדין מהכתוב (תצוה כט, לו) "כל
הנוגע במזבח יקדש".

(60) זבחים שם, א (במשנה).

1 אלא זהו ענין של "מחלליה" – חילול שבת. ומכך מובן
2 גם לגבי הענינים האחרים⁴⁷.

י.

השבת והתוספת - קדושה אחת

3 לפי זה יש לומר, שבסמיכות הדרשות מתכוונת
4 ה"מכילתא" ללמד, שכך הוא גם לגבי השבת ש"טורף
5 מלפניו ומלאחריו": אין הכוונה שבשבת יש שני ענינים
6 שונים – קדושת השבת של היום עצמו, וה"טורף",
7 התפשטות הקדושה לפניו ואחריו – אלא שזוהי אותה
8 קדושת שבת אחת, קדושת שבת מורכבת מקדושת היממה
9 של יום השבת ביחד עם הקדושה שלפניה ולאחריה.

10 נ"יש לומר שיש הבדלים למעשה בין שני האופנים:
11 א) אם אפשר לצאת ידי-חובת קיום מצוות השבת (קידוש
12 היום וכדומה) בזמן התוספת⁴⁸. ב) אם נניח כי השבת היא
13 נקודה אחת^{48*} – מסתבר, שלפי האופן הראשון צריך
14 להיות, שזה רק לגבי עצם היממה של יום השבת, ולא
15 לגבי תוספת שבת. לפי האופן השני, שתוספת שבת היא
16 חלק מקדושת השבת עצמה נכללת גם היא באותה "נקודה
17 אחת" של יממת השבת⁴⁹.

18 גם ענין זה נרמז במשל הזאב שטורף מלפניו ומאחריו:
19 החידוש אינו רק בכך שהזאב טורף מלפניו ומאחריו (ואין
20 אחרים נותנים לו) – ובעניננו: שהתוספת נגרמת על-ידי
21 השבת עצמה – אלא גם שאכילת הזאב היא באופן של
22 "טורף ואוכל"⁵⁰, וממילא הוא גם "טורף ואוכל" – מלפניו
23 ומלאחריו, וכך לגבי השבת, מהות קדושת השבת היא גם

שבת בתפלת שחרית רשבת דכנגד תמיד תקנה. וראה זבחים שם: אטו
שבת לתפלת מוספין אחי לתפלת מנחה לא אחי.

(47) להעיר מפק"נ שדוהא שבת להדיעה (יומא פה, ב. ר"נ במכילתא
תשא לא, יג. טז) שלמדן ממש"נ (תשא שם, טז) "ושמור בני ישראל את
השבת" [וראה אוה"ח שם, יג: עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם
למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרי חילול אדרבה
זה קרי שמירת שבת]. אלא ששם נאמר "חלל עליו שבת אחת כדי כו".
משא"כ להמבואר בפנים. וראה לק"ש חכ"ז ע' 137 ואילך.

(48) ראה הערה 31.

(48*) ראה מפענח צפונות פ"ג ס"י. וש"נ. אבל שם דבשבת כל רגע
הוי מציאות בפ"ע. וראה לק"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 50 ואילך) בפי'
המכילתא שבהערה הבאה.

(49) וי"ל דנפק"מ קודם שנאמר הציווי "מחללי" מות יומת" (שממנו
למדן במכילתא תשא ע"פ, שלא יהו ישראל אומרין הואיל וחללנו
מקצתה נחלל את כולה), דאז גם אם חללו רק תוס' שבת הרי"ז בגדר
ד"חללנו מקצתה" – ראה בהמובא במפענח צפונות שם. לק"ש שם.

(50) תענית ח, א.

(51) אוה"ת פרשתנו ע' תתקכז ואילך. תתקלב ואילך. וראה גם צפ"ע

(*) וראה בכח"ל לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 487, ע' 498 ואילך.

יג.

בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל

יש לומר, שהענין קשור בנאמר בפסוק לגבי בנימין
 – "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל", שעל כך נאמר
 במדרש, בהמשך לאמור לעיל "מה הזאב הזה חוטף כך
 היה המזבח חוטף את הקרבנות": "בבקר יאכל עד, את
 הכבש אחד תעשה בבקר, ולערב יחלק שלל, ואת הכבש
 השני תעשה בין הערביים"⁶⁴:

זמן עבודת הקרבנות במקדש הוא ביום בלבד, כפי
 שלומדים⁶⁵ מ"ביום צוותו"⁶⁶, אבל רואים שמצות הקטרת
 חלבים ואברים היא כל הלילה⁶⁷ – לאחר "עליה השלם"⁶⁸
 של עבודת המזבח, לאחר תמיד של בין הערביים, וכך גם
 עבודת תרומת הדשן⁶⁹, שאינה קשורה לסוף עבודת היום,
 אלא להתחלתה⁷⁰ – לפניו.

לפי זה יש לומר, שהשוואת המזבח לזאב הטורף
 מגלה שהקטרת חלבים ואברים כל הלילה – לאחריו –
 ותרומת הדשן לפניו הם חלק ממהות המזבח, שטורף
 מלפניו ומאחריו. כלומר, שלמות ענין המזבח (הקרב
 הקרבנות עליו במשך היום) תלויה בעבודה שעליו לפני
 היום ולאחריו במשך הלילה, בדומה לנאמר בדברי
 המפרשים⁷¹ "חייבין להשאיר מן האברים והחלבים
 להקטיר בלילה לכבוד המקום כדי שלא יהא בטל המזבח
 לא ביום ולא בלילה"⁷².

(משניות אה"ש"פ)

מוצאי ש"פ אחרי תשל"ח

1 המזבח ליעשות לחמו⁶¹ ואין מורידין אותו.

2 כלומר: "אם עלה לא ירד" אינו פרט במעשה
 3 ההקטרה, שכיון שהעלו את הקרבן על המזבח חלה
 4 החובה "לא ירד", או אף – יותר מכך – שחייבים
 5 להקטירו על המזבח,

6 ולא זו בלבד שהמזבח מקדשו בפרט השלילי, שאסור
 7 להורידו מהמזבח⁶²,

8 אלא יותר מכך, זוהי הלכה לגבי המזבח: המזבח
 9 מקדש בקדושתו ("חוטף") גם קרבן שאינו קשור מעצמו
 10 למזבח, וכיון שהוא נקדש בקדושת מזבח, הרי מוילא "לא
 11 ירד", ומקריבים אותו על המזבח.

יב.

שלמות עבודת המזבח תלויה בעבודות שלפני היום

ולאחריו

12 אך הסבר זה אינו מספיק, כי: א) הלכה זו היא רק
 13 לגבי "אם עלה", אך לא כנאמר לפני-כן שהדבר נעשה
 14 מעצמו. ב) אין רואים כאן ענין של טורף מלפניו ומאחריו.
 15 ג) ועיקר: ענין זה שאפילו דבר פסול מתקדש אם עלה
 16 למזבח אינו קיים רק במזבח החיצון המושווה ל"זאב"
 17 טורף, אלא גם במזבח הפנימי (וכל כלי השרת)⁶³,
 18 ואדרבה – שם יותר מכך "מזבח הפנימי מקדש פסולים
 19 בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו, אבל מזבח החיצון אינו
 20 מקדש אלא פסולין הראויין לו".

61 בגמ' שם (ע"ב) איתא "לחמו של מזבח" רק לגבי אימורי קק"ל
 שהעלו לפני זריקת דמן. וכ"ה ברמב"ם (ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ג
 ה"ג. הי"ב). ואכ"מ.

62 ראה לשון רש"י תצוה שם: שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו
 שלא ירד.

63 רמב"ם הל' פסוה"ק שם הי"ח. וש"נ.

64 בת"א ותיב"ע ות"י נכללת הקרבנות שני תמידים ב"בבקר יאכל
 עד". "ולערב יחלק שלל" ת"א "יהון מפלגין מותר חולקהון משאר
 קודשיא". ובתיב"ע מוסיף "ואכלין גבר חולקין". ולהעיר, שגם בנוגע
 להתמידים תרגמו "יהון מקרבין כהניא קרבניא" (ת"א, ועד"ז בתיב"ע
 ות"י)*, ולא שהמזבח חוטף. וראה צפע"נ ויחי שם.

ולהעיר מאוה"ת שם, דמפרש בת"א שהענין דזאב יטרף הוא משל
 על השראת השכינה, ולא על אכילת המזבח שאוכל את הקרבנות, ש"הרי

ע"ז נאמר אח"כ בבוקר יאכל עד דת"א על הקרבנות התמידין כו".
 65 מגילה כ, ב. תו"כ צו ז, לח. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות רפ"ד.
 66 צו שם.

67 משנה מגילה שם. תו"כ שם ו, ב.

68 יומא לג, א. וש"נ.

69 משנה יומא כ, א.

70 ראה יומא כו, ב. (וש"נ). תוד"ה איכא שם. תוד"ה אביי שם לג,

א.

71 בכור שור לצו ו, ב. ובק"א לתו"כ שם: ופירוש הפסוק היא
 העולה כו' שאע"פ שכל הקרבנות קרבין ביום העולה תהי' על המזבח
 כל הלילה כו' כדי שיהי' כל הלילה על המזבח.

72 וע"ד שמצינו קייץ המזבח גם בנוגע ליום (שבעות יב, א).

מהמוחין כח"ב מספר⁸ אהי"ו הוי' אהי".

בראשית לז, ב - אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלחה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם

קדשא' בריך הוא יהב לי' שבע עשרה שנין אחרנין דאתקיים בארעא דמצרים בחדו ביקרא ובשלימו דכלא.

יעקב הוא² ז"א, מדות, והוי'.

בחדו, שמחה³ הוא בינה.

ביקרא, הוא חכמה (כי יקר⁴ הוא חכמה).

ובשלימו דכלא⁵, כתר.

והיינו שנתוספו לו המוחין כתר חכמה בינה, כי ז"א⁶ מצ"ע הוא רק ו"ק כידוע, וזהו ויחי' יעקב, חיים הוא

(1) ראה לקמן הערה 12, השאלות בהזהר שמבאר בסימן זה.

(2) כידוע יעקב בגי' ז' פעמים הוי' כנגד הוי' מדות, יעקב בחי' תפארת שכולל כל המדות, ותפארת נק' הוי'. ראה תניא - אגרת הקדש סימן יב (קיו, א) מובא לקמן קנה הערה 30. סימן קסח הערה 37. ובענין ז' פעמים הוי' ראה אור התורה חנוכה עמוד שכו, ב. לקמן סימן קטז. קיו.

(3) ראה סידור עם דא"ח עמוד רסח, א וז"ל: ידוע דבינה אם הבנים היא השמחה כמ"ש אם הבנים שמחה כו', וביאור הדבר ידוע להיות כי אנו רואים שעיקר השמחה ועונג באיזה שכל אינו אלא כשמבינים ומשיגים אותו בכי טוב, אז החדוה תולד בלב. משא"כ כשעדיין אינו משיג הדבר בהשגה הטיב רק בכח החכמה בבחי' העלם השכל לא יקבל עונג ושמחה כלל, מפני שענין השמחה אינה אלא כשבא ההעלם לידי גילוי דוקא, כראה בחוש שכאשר האדם שמח וטוב לב אין זה אלא שאותו העונג והחדוה שהי' בלבו טמון וצפון מתחלה באה לידי גילוי אור לזולתו לעיני כל כו', ע"כ השמחה לא תבא אלא בהתגלות החכמה כשבאה בהשגה והבנה דוקא שהוא בחי' בינה עלמא דאתגליא. ע"ש.

(4) ראה ספר קהלת פרק י' פסוק א' "יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט", ופי' במצודת דוד וז"ל: אדם היקר וחשוב בעבור החכמה והכבוד הנמצא בו, עכ"ז אם גם ימצא בו סכלות מעט, משחית הסכלות את חשיבתו, ע"ש.

וראה אור התורה ויצא עמוד 348 ואילך. וישב עמוד 522 ואילך, דהטפה הנמשכה מחכמה עילאה נק' "יקר" (וכשאין הנוק' מקבל נק' "קרי"), ע"ש. והטפה הוא כמו בחי' נקודה אות י' שהוא בחכמה כידוע.

(5) ראה הערה 10.

(6) היינו, כי ז"א הם הששה מדות, הנק' ו' קצוות כידוע, וכשנתוסף השכל - מוחין, אז יש חיות להמדות. ראה הערה 17.

(7) ויחי מז, כח. "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה".

וזהו פירוש "ויחי" שנתוסף חיים ב"יעקב" - המדות. ומרמז דתיבת "חיים" בגימטריא השמות "אהי", הוי', אהי", דהם כנגד בחי' כתר חכמה ובינה שהם ה"חיות" של המדות. וראה לקמן סימן קטז. קיו. ד"יעקב" מרמז על ז"א (המדות), "ויחי" הוא ה"מוחין" החיות דהמדות וד"ל.

ראה לקמן סימן קטז, דשני פעמים חייו בפסוק בגי' חיים.

(8) "חיים" בגי' 68, וכן אהי' (21), הוי' (26), + אהי' (21) = 68. בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קמג מציין לפרוי עץ חיים שער התפילין. מאורי אור (אות ח' סעיף כ') מע' חיים ע"ש. וראה אור התורה פרשת נצבים עמוד א'ער. וראה הביאור כאן הערה 10.

(9) פירוש: מבואר בחסידות עפ"י מש"כ בזהר חלק ג' - פרשת אחרי - דף סה, א. ב. במ"ש (שמות ג, יד) "אהי' אשר אהי" ד"שם הראשון הוא כתר, והשני בחי' בינה, דע"י בחי' בינה דוקא הוא התגלות התענוג - בחי' כתר, ע"ש. (כנ"ל הערה 4).

וראה אור התורה ענינים עמוד קצו. שמות עמוד ב'תצט וז"ל: שם אהי' שהוא ענין אנא זמין לאתגליא דהיינו כשהוא בבחי' עיבור ועתיד להיות הלידה. עיין מזה בוח"ג ויקרא ד"א סע"א. אחרי דס"ה, ב. ע"ש.

וראה ספר הערכים חלק א' ערך אהי-ה וז"ל: שם אהי' הוא בכתר⁸. וטעם בחינה זו ב"אהי":

(א) אהי' לשון עתיד, ובחי' הכתר (א) אינה מצויירת בשום ציור פרטי עדיין (כשארי הספירות), רק שעתיד להיות נמשך ממנה כל פרטי הספירות, שלכן אהי' מורה על הריון ועיבור - אנא זמין לאולדא - כי ממנו נולדים כל פרטי הספירות. (ב) תתגלה לעתיד לבוא⁹.

(ב) אות הראשונה דשם אהי' היא אל"ף, שענינה של אות אל"ף הוא קול פשוט שאינה מצויירת עדיין (וממנה באים כל ציורי האותיות) - בחי' כתר¹⁰.

שזהו עיקר ההפרש בין שם אהי' לשם הוי', ששם הוי', להיותו בבחי' החכמה, התחלתו הוא ביו"ד, שמצויירת כבר באיזה ציור¹¹. ושם אהי', להיותו בבחי' הכתר, התחלתו הוא באל"ף, קול פשוט¹². והנה יש שני בחינות בשם אהי', וכמ"ש אהי' אשר אהי', ושני שמות אלו הם (בכללות) בכתר ובכינה¹³.

השייכות דאהי' לבינה הוא: בבינה הוא גילוי הכתר, ולכן גם בבינה הוא שם אהי"¹⁴, כי כתר ובינה משתנים בהשמות¹⁵. וזהו מה שבאהי' השני הרומו לבינה¹⁶, כתיב¹⁷ "אשר אהי": אשר הוא בחי' תענוג, והתגלות התענוג דכתר הוא בבינה¹⁸.

(א) סידור קנו, ד (מזח"ג י, ב). ועיין גם כן [ספר הערכים] ערך תורה, בענין ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום (ל' הכתוב - משלי ח, ל).

(ב) ראה זח"ג סה, א-ב.

(ג) לשון הזהר שם ע"ב.

(ד) אור התורה בראשית יד, סע"ב. דרושי ראש השנה סוף עמוד א'שטב. דרושי שבת שובה עמוד א'תעז.

(ה) ויצא תרס"ו ואילך.

(ו) סידור קנו, ג ואילך.

(ז) וגם זה מה שבהוי' - וי"ו בין ב' ההי"ן, ובאהי' - יו"ד, הוא "ענין אחד וטעם אחד" עם ההפרש שבפנים (סידור קנו, א).

(ח) אלא שמכל מקום גם אות יו"ד מורה קצת על לעתיד (כמו "יאכל", "ידבר"), דוגמת ספירת החכמה שהיא ראשית הספירות (ובאהי' - היו"ד באמצעו כנ"ל הערה 7) - סידור שם.

(ט) סידור שם.

(י) שמות ג, יד.

(יא) מקומות המסומנים להלן. מזח"ג יא, א (בדעת ר' אלעזר) ומק"מ שם. פריד"ס שער כ' פ"ב.

ועיין לקמן [בזהר] דף רט"ז¹⁰ ע"ב הא לך שבע שנים
אחרנין בענוגין ותפנוקין והנאות וכסופין.

יל"פ הד' לשונות הם לנגד הד' מוחין חו"ב חו"ג
דרעת.

¹¹ וההפרש, בין הכא שנקט ג' לשונות תדן יקרא

(יב) סידור קנה, ב. ד"ח נט, א. שעה"י – להאדמו"ר האמצעי – ספ"מ.
מים רבים תרל"ו ס"פ ק"א. ויקרא אל משה תש"ה פ"ג.
(ג) ששניהם נקראים בשם "הוא" (ראה זח"ג קעח, ב. ובמק"מ שם:
ועתיקא הוא בינה). וכן בינה נקראת בשם עתיקא. ועוד (ויקרא
תש"ה שם. וראה גם אור התורה דרושי יום כיפור ע' א'תקצג).
(ד) מקומות המסומנים בהערה 21. – ובסידור קו, ג: אה"י – בינה,
אשר אה"י – כתר הכללי דאריך. וראה גם שם רצג, א. עט"ר שער
יום כיפור בתחלתו, תורת חיים שמות (ריא, ב), שאה"י הב' נעלה
יותר מהא'.

(טו) כמ"ש (בראשית ל, יג) באשרי כי אשרוני. ראה לקמן סימן קנג.
קסו.

(טז) ויקרא תש"ה שם. וראה גם אור התורה שם. תורה אור לך לך
יא, ב.

(10) ספר הזהר פרשת ויחי דף רט"ז ע"ב: [ויחי יעקב בארץ מצרים]
שבע עשרה שנה (שואל) מאי טעמא (מה הטעם שהתורה מספרת
שיעקב חי במצרים) שבע עשרה שנה (לא פחות ולא יותר, ומתריך)
אלא אמר רבי שמעון, כל יומיו דיעקב בצערא הוו (כל ימיו של יעקב
היו בצער), בצערא אעבר לון בקדמיתא (כי בצער ובמכאובים עברו
ימיו בתחילה עד שירד למצרים)... וכד יוסף אתפרש מני' (וכאשר
יוסף נפרד ונאבד ממנו) כדון אתקיים (אז נתקיים בו כל הפסוק [אויב
ג, כה] שְׁלֹחֵי וְלֹא שְׁקֵטִי וְלֹא נַחֲתִי וְיָבֵא רִגְזוֹ), וְדָא קִשְׁיָא לִי לִיעֲקֹב
מִכָּל מַה דְּעִבְרָא (שזה הצער של אבידת יוסף ממנו, ה' קשה לו יותר
מכל הצרות שעברו עליו כל ימיו), ובזמנא דאתפרש יוסף מיני'
(ובזמן שיוסף נפרד ממנו), מה כתיב (בראשית לו, ב) יוסף בן שבע
עשרה שנה ה' רועה וגו', וכל יומיו דיעקב לא הוה ל' צערא כהאי
(וכל ימיו של יעקב לא ה' לו צער כמו הצער של אבידת יוסף), והוה
בכי כל יומא לאינון שבע עשרה שנה דיוסף (וה' בוכה כל ימיו על
יוסף שה' בן שבע עשרה שנה כשנאבד ממנו), מאי קאטיבו ל' (מה
השיבו לו מן השמים), ויוסף ישית ידו על עיניו (בראשית מו, ד,
פירושו) הא לך שבע עשרה שנה אחרנין בענוגין ותפנוקין והנאות
וכסופין (הרי לך שבע עשרה שנה אחרות בתענוגים ומעדרים והנאות
ומחמדים, תמורת הצער שנצטערת על יוסף שנפרד ממך כשה' בן
שבע עשרה שנה), הדא הוא דכתיב (בראשית מז, כח) ויחי יעקב
בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' (שאו חי חיים טובים יותר מכל
ימיו). ע"ש.

(11) מקשה ושואל כאן ד' שאלות:

- א) בזהר ב' וישב נקט "ג" לשונות: "חדו, יקרא, שלימו דכולא",
ובפ' ויחי נקט "ד" לשונות: "בענוגין, ותפנוקין, והנאות, וכסופין"?
- ב) בפרשת וישב הסדר הוא "מלמטה למעלה" – בינה חכמה כתר.
משא"כ בפרשת ויחי הסדר הוא "מלמעלה למטה" – חכמה, בינה,
(ודעת הנחלק לשנים) חסד וגבורה?
- ג) הלשונות בזהר בין פרשת וישב ופרשת ויחי הם שונים, דבפרשת
ויחי כולם הם לשונות של "תענוג"?
- ד) בפרשת וישב בעל המימרא הוא "ר' אבא", ובפרשת ויחי "ר'
שמעון"?

שלימו דכולא לנגד כח"ב ובסדר דמלמטה למעלה,
חדו בינה, יקרא חכמה, שלימות דכולא כתר, להתם
שנקט ד' לשונות לנגד חו"ב חו"ג דדעת, ובהסדר
דמלמעלה¹² למטה, גם הלשונות עצמן הם שונות זה
מזה מהכא להתם.

י"ל, כאן בעל המימרא הוא ר' אבא שהוא בחי' בינה
כמ"ש בקול ברמה בריש ביאור האדרא רבא, ועיין
בהגהות נצוצי אורות בריש האדרא רבא¹³ דף קכ"ז
ע"ב, ובינה כוללת הג' כח"ב, כידוע¹⁴ בענין¹⁵ היכל
קדש הקדשים שקאי על בינה הכולל¹⁶ חכמה וכתר ג"כ,
לכן התחיל ר' אבא בינה מבחינתו הוא בינה, דהיינו
תדן, וא"כ צריך להיות אח"כ יקרא חכמה, ואח"כ
שלימו דכולא כתר, וכן היכל קה"ק בעצם הוא בינה
אלא שכולל חכמה וכתר ג"כ.

והנה מה שחושבין¹⁷ כתר ג"כ הוא כשחושבין

וע"ז מבאר (ככפנים).

(12) דמתחיל שם "בענוגין" – "ענג", ואין בטובה למעלה מענג (ספר
יצירה פ"ב, ז).

(13) בריש האדרא רבא – זהר חלק ג'.

(14) מובא המקור והביאור לקמן סימן קלח הערה 8. ועיין הערה 16.
(15) ראה ספר המאמרים ה'תשל"ז (ד"ה ויחי ביום השמיני) עמוד
211. וראה אור התורה נ"ך עמוד תצה וז"ל: "זח"א לך ד"צ ע"א
פ' בהיכל קדשו בינה, ובפרשת בראשית ד"ך רע"א היכלא דאיהו
לבושא להווא נקודה סתימאה היינו ג"כ בינה שהיא היכל לאור
החכמה, והיינו כמ"ש בפ' נקודה בהיכלא בד"ה ראה אנכי נותן, כמו
ההסבר והרחבת השכל שהוא כלי לנקודת ובריקת השכל. ע"ש.

ועיין לקוטי לוי יצחק שמות-דברים עמוד ו וז"ל: בינה כוללת כל
הספירות, כי בינה היא היכל קדש הקדשים הכולל כתר חב"ד, וממנה
נמשכים זו"ן. ע"ש

(16) ראה אור התורה לך לך עמוד תתרע"ז וז"ל: ידוע דהחכמה מצד
עצמה ומהותה אינה אלא בחי' נקודה אחת בלבד והוא בחי' נקודת
הי"ד, והבינה הוא בחי' התפשטות אורך ורוחב בצורת ה"א, והענין
ידוע לפי שהארת נקודת השכל שהיא מתמצית שלו מאיר במוח
רק כמו ברק המבריק בהארה בעלמא מפני שעדיין אין בו השגה
והבנה ואח"כ בא לידי השגה והבנה בהסבר כו' הוא הנקרא בינה
ואז מסתתרת הנקודה דחכמה בתוך אורך ורוחב השגה דבינה ונק'
נקודה בהיכלא כידוע.

וזהו מ"ש נקבה תסובב גבר שאע"פ שהבינה מקבלת מן החכמה ע"ד
התגלות מאין ליש ממש כנ"ל אבל אחר שמתגלה הנקודה באורך
ורוחב דבינה הנה בחי' בינה מקפת וסובבת את הנקודה מכל צד
כמו היכל כו'. ומחמת זה גם בענין העונג המלוכב בחכמה הנה
מובן לפ"ז שבנקודה דחכמה העונג העליון הנקרא עתיקא כנ"ל
עדיין מוסתר ונעלם הוא בהעלם נקודה בלבד. אבל בבוא ההארה
דחכמה בהתפשטות אורך ורוחב דבינה איז ממילא מתרחב גם הענג
דהעליון לאורך ורוחב כפי מרחב התפשטות אור הבינה ונמצא עיקר
בחי' התגלות והתפשטות עתיקא הוא בבינה דוקא ולא בחכמה הגם
שקדמה לבינה. ע"ש.

(17) ראה ספר המאמרים ה'ש"ת עמוד 38 וז"ל: דהנה (ראה נדרים

דדעת.

אך מוכן שח"ב הזה הוא בחי' יותר גבוה מבחי' חו"ב שחושבין בחיצוניות, כי בחי' חו"ב אלו הם בחי' פנימיות, ומכ"ש דעת שבכלל הוא בחי' פנימיות שמונין אותו כשמונין את הספירות מצד פנימיות, והוא ממלא מקום פנימיות הכתר כשאינן חושבין אותו במנין הספירות, והיינו בבחי' חו"ב אלו ודעת מאיר שם מבחי' פנימיות הכתר שהוא בחי' תענוג בכלל, זהו שכל הד' לשונות ענוגין תפנוקין הנאות כסופין כולם הם ענין תענוג. לכן ר"ש שהוא בחי' דעת קחשיב²⁰ ד' לשונות לנגד חו"ב וחור"ג דדעת, והכל מצד הפנימיות, וא"כ אין שייך לחשוב כתר, וחושבין דעת לשנים²¹.

גם הג' לשונות דהכא הוא כמו הג' חללי גלגלתא, והד' לשונות דהתם הוא כמו הד' מוחין שבהג' חללי גלגלתא המבואר בזה"ק פרשת ואתחנן דף רס"ב ע"ש. וכן בהשינין דתש"ר יש ש' של ג' ראשין וש' של ד' ראשין. ועיין בפע"ח שער התפילין ובסידור אדמו"ר ז"ל זיע"א²³ שער התפילין ע"ש. והיינו יעקב הוא כמו ז"א, המניח תפילין של ראש, והג' לשונות דהכא והד' דהתם, הוא כמו הג' חללי גלגלתא והד' מוחין, וכמו הש' של ג' ראשין²⁴ והש' של ד' ראשין. ורשב"י שבחינתו גבוה מר' אבא, אמר ד' בחי' לנגד הד' מוחין הש' של ד' ראשין, שהם גבוהים²⁵ מהג' חללי גלגלתא מהש' של ג' ראשין.

וכל הפירושים הנ"ל יעלו כולם בקנה א'. וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קמ

הספירות מצד חיצוניותן שאז נמנה כתר במנין הספירות, ואז דעת אין חושבין, ולכן ר' אבא חושב רק ג'¹⁸ בחי' בינה חכמה וכתר ולא גם דעת.

והתם בעל המימרא הוא ר' שמעון שהוא בחי' דעת¹⁹ כמש"ש, שדעת הוא בחי' פנימיות, והוא כשמונין הספירות מצד פנימיות, ואז אין חושבין כתר רק מתחילין למנות מחכמה וחושבין ד' בחי' חו"ב וחור"ג

מא, א) אין עני אלא בדעת ואין עשיר אלא בדעת, וכידוע* שיש ב' מדריגות בעמידת ספי' הדעת דלפעמים עמידתה תחת חו"ב ולפעמים עמידתה תחת הכתר, וזה תלוי באופן כללות סדר עמידת הספי' שכאשר הע"ס הם בסדר זה תחת זה, שהסדר הוא חב"ד חג"ד נהי"מ, ואז עמידת ספי' הדעת הוא תחת ספי' הבינה, וכאשר עמידת הספי' הוא בג' קוין, חח"ן מימין, בג"ה מהשמאל, דת"י באמצע, אז עמידת ספירת הדעת הוא תחת הכתר, ולעולם הנה ספי' הכתר היא למעלה מכולם, דספי' הדעת ענינה התחברות דכאשר עומדת תחת הבינה אז דעת מחבר המוחין והמדות, אבל כאשר דעת עומד תחת הכתר אז מקבל מפנימיות הכתר, וזהו דכשאין** הכתר נמנה אז הדעת נמנה, הכוונה שפנימיות הכתר אינו נמנה במנין הספירות אז הנה הדעת נמנה שממשיך מבחי' פנימיות הכתר דזהו מדריגת עשיר, דעני בדעת הוא ההמשכה רק מסדר השתלשלות דהוא די מחסורו אבל עשיר הוא ההמשכה שלמעלה מהשתלשלות ע"ש.

וראה עוד דרך מצותיך עמוד סח. ספר המאמרים ה'תרמ"ד עמוד שלד. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג עמוד קיא ואילך. וש"נ. (* וכידוע שיש: ראה תורה אור פרשת תולדות ביאור על ד"ה מים רבים. (הערה מכ"ק אדמו"ר ז"ע בטה"מ שם)

(** וזהו דכשאין: ע"ח שער כג פ"ח. והסתירה, בהשקפה ראשונה, מתורצת בתורה אור ביאור לד"ה יביאו לבוש מלכות. (הערה מכ"ק אדמו"ר ז"ע בטה"מ שם).

18) הביאור: כנ"ל בהערה 18, דיש ב' בחינות: א) דעת תחתון (בחי' עני), ב) דעת עליון (עשיר בדעת).

והנה בהבחינה והדרגא הא' "דעת תחתון", מדות וספירת ה"דעת" מחבר השכל והמדות, היינו שצריכים פעולה מיוחדת שהשכל יפעול על המדות, ויהי' הולדת המדות – יראה ואהבה אמיתיות כמבואר בתניא פ"ג, ואין המדות נגזרים אחר השכל בדרך ממילא, וע"כ ר' אבא בדרגא זו חושב רק הג' בחי' ד"מוחין" – כתר חכמה בינה, אף שזה פועל גם על המדות כמ"ש ויחי יעקב – ז"א כנ"ל.

משא"כ ר' שמעון מדבר בחי' "דעת עליון" – בפנימיות, והמדות הם בבחי' כתר, ושם השכל והמדות הם באחדות בעצם ומאיר בשניהם אור הכתר (תענוג), וע"כ נקט לשונות של תענוג (כתר), והד' לשונות הם כנגד כפי שבחי' כתר (התענוג) מאיר בחכמה בינה, וחסד וגבורה (המדות) שבדעת וד"ל.

ועיין בביאור בחי' "דעת", אור התורה כי תצא עמוד תקנ"ח.

19) ר"ש שהוא בחי' דעת: ראה לקוטי לוי יצחק שמות-דברים עמוד לד ואילך, דהוא בחי' דעת "עליון". ע"ש.

20) קחשיב ד' לשונות: ראה עד"ז החילוק בין ג' בחי' וד' בחי', בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד לה ואילך.

21) "גם יש לפרש הג' לשונות דהכא הוא כמו הל' * דצלם, והד' לשונות דהתם הוא כמו המ' דצלם, והיינו יעקב בחי' ז"א הוא כמו הצ' דצלם בחי' פנימי, והג' לשונות חדו כו' דהכא הוא מה שהאיר לו הל' דצלם, והד' לשונות דהתם הוא מה שהאיר לו המ' דצלם, ורשב"י בחינתו גבוה מר' אבא לכן אמר הוא מהארת המ' דצלם".

(לקוטי לוי יצחק כאן)

(* ראה אור התורה פרשת תצוה עמוד א' תשכח.

22) ראה שיחות קודש ה'תשל"ד טו שבט סעיף ד' (עמוד 354).

23) סידור עם דא"ח עמוד ו, ג ואילך. אור התורה פרשת לך עמוד עה.

24) ראה לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 11 הערה 57. ספר הערכים מע' אותיות אלף-אטב"ח עמוד תט.

25) ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית סימן נא.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו

יט, ג – לא תגע בו יד כי סקול יסקל או
יירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשוח
היובל המה יעלו בהר

א. מ"ש במדרש דמאליו של יצחק נעשו ב' שופרות
מקרן השמאלי שופר דמתן תורה ומהימיני שופר גדול
דלעתיד לבוא, היינו כי השופר ממשיך הקול שהוא ת"ת
בדבור שהוא מלכות ועכשיו מקבלת מז"א הנק' שמאל
ולעתיד לבוא תקבל מא"א זהו שופר גדול כו' שמבחי' ימין
ועז"נ נאום ה' לאדוני שב לימיני כו' וזהו ענין ועתה יגדל
נא כח אד', שיה' בחי' שב לימיני כו', וזהו ועתה כי אף
שעיקר הארה זו לעתיד לבוא היינו בקביעות אבל להוראת
שעה נמשך גם עתה כמ"ש הרמ"ז בסה"מ שם בפ' בימי
שלמה קיימא סיהרא באשלמותא, עוד פי' הרמ"ז שם
נאום הוא בחי' אמן שהוא חיבור הוי' אד', הדום לרגליך כי
עכשיו רגלי' יורדות משא"כ לעתיד לבוא, ובחי' אמן הנ"ל
יש לפרש ע"ד אמן יהא שמ' רבא מברך כו', זח"ב תרומה
קס"ב ע"ב.

תהלים – יהל אור עמוד תכו

כ, ט – ששת ימים תעבוד ועשית כל
מלאכתך

ב. ששת ימים תעבוד יש לפרשו על עסק התורה
ועבודה דוקא כמו בין עובד אלקים לאשר לא עבדו,
בין שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
ואחד, ועי"ז ויום השביעי שבת כו', כי אורייתא סתים
וגליא, וכן ישראל סתים וגליא וכנודע מענין תלת דרגין
והתורה מחברת ישראל עם הקב"ה ועי"ז גליא ההתקשרות
מבחי' גליא כו', אבל עי"ז סתים כו', גם ב' בחי' אלו בכלל
נק' אירוסין ונשואין שמ"ת שה' גילוי גליא שבתורה נק'
אירוסין, ולעתיד לבוא שיהי' גילוי פנימיות התורה נק'

נשואין, מ"מ עד"ז יובן ההפרש בין חול לשבת שהריעו לה'
כל הארץ ר"ת הלכה זהו בחול, והשתחוו לה' בהדרת קודש
ר"ת קבלה זהו בחי' שבת.

אור התורה פרשת יתרו עמוד תתקנו

כ, יב – כבד את אביך ואת אמך למען
יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן
לך

ג. ליישב למה לא נאמר בדברות הראשונות רק למען
יאריכון ימיך ובדברות ב' נאמר גם למען ייטב לך, ותו
בדברות הראשונות לא נכתב אות ט' כלל ובדברות
האחרונות יש ב' טתי"ן.

ואמרתי ליישב עפ"י נגלה וכבר כתבתי בספרי במס'
חולין באריכות קצת וכאן אכתוב בקיצור. דיש פלוגתא
לתנא דמתניתין ריש מס' פאה [פ"א מ"ב] גבי כיבוד
או"א יש לו שכר בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא
מדכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך אבל ר"י [חולין
דף קמ"ב ע"א] מעשה חזא שזה קיים מצות כיבוד וזאת
מיד לכך דרש שכר מצות בהאי עלמא ליכא ושניהן למען
יאריכון ימיך ולמען ייטב לך קאי לעולם הבא שכולו ארוך
וכולו טובה והאמת הוא כדברי ר"י דהא מעשה חזא וידוע
מדברי הזוהר פ' תרומה שאות ט' נותנת חיים לעולם הזה
ולכן לזו שנבנית תחת אות ט' אין מתים שם ועי"ז דף
קנ"ב.

לכך לא נכתב בדברות הראשונות אות ט' ונאמר רק
למען יאריכון ימיך לחוד להורות דשכר מצוה בהאי עלמא
ליכא ואריכות ימים יהי' לו לעולם הבא וממילא מוכח שגם
השכר למען ייטב לך הנאמר באחרונות קאי לעולם הבא
שכולו טוב וכולו ארוך.

מעשה רוקח

אגרות קודש

[י"א שבט תשכ"ב]

... לכתבו האם (בענין השיחות וההרצאות בעניני חב"ד) יתרכזו ויתמיד במקום א', או שבכל
פעם במק"א -

לדעתי, אף שהעיקר להדליק הנרות (נר ה' נשמת אדם) **שבכא"א** מבניי, ובאופן דבהעלותך
(עיין לקו"ת ר"פ בהעלותך)

ולכן יש להרבות במספר המקומות שמבקר - ובפרט שלאחרי ההדלקה ראשונה בכמה פעמים
ומקרים "השלחת עולה מאליי"

בכ"ז כדאי שבב' ג' מקומות יבקר ג"כ באופן מסודר.

להתאוננות שרבות פעמים אינו רואה תוצאות (על אתר) - יעויין לקו"ת בהחילוק דזריעה
ונטיעה.

♦ יום ראשון י"ד שבט ♦

יה (א) וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כִּתְּרוֹ מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ בְּיֹצֵא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

א וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ רֹבֵא דְמִדִּין חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יֵת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמָּה אֲרִי אַפִּיק יְיָ יֵת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"י • וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ • מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא? קְרִיעַת יַם-סוּף וּמִלְחַמַת עַמְלֹק (זבחים קטז). יְתֵרוֹ • שְׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רַעוּאֵל, יֵתֵר, יְתֵרוֹ, חוֹבֵב, חֶבֶר, קִינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא). יְתֵר, עַל שֵׁם שְׂיֵתֵר פְּרָשָׁה אַחַת בַּתוֹרָה: "וְאַתָּה תִּחְזָה". יְתֵרוֹ, לְכַשְׁנִתְגִּיר וְקִיִּם הַמְצוּת, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. חוֹבֵב, שְׁחֵבֵב אֶת הַתּוֹרָה, וְחוֹבֵב הוּא יְתֵרוֹ, שְׁנָאֲמַר: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חֵבֵב חֹתֵן מֹשֶׁה". וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: רַעוּאֵל אֲבִיו שֶׁל יְתֵרוֹ

הִיָּה, וּמַחוּ אוֹמְרִי (לעיל ב) "וְתִבְאָנָה אֵל רַעוּאֵל אֲבִיהֶן"? שְׁהִתְיַנּוּקוֹת קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן: אֲבָא. ב' סְפָרִי. חֹתֵן מֹשֶׁה • (מכילתא) כָּאֵן הִיָּה יְתֵרוֹ מִתְּכַבֵּד בְּמֹשֶׁה: אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וְלִשְׁעֵבֶר הִיָּה מֹשֶׁה תּוֹלָה הַגְּדוּלָּה בְּחֻמּוֹ, שְׁנָאֲמַר: "וַיָּשֵׁב אֵל יְתֵר חוֹתְנוֹ". לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל • שְׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה • לָהֶם בִּירִידַת הַבַּיִת, וּבִבְאָר וּבְעַמְלֹק. כִּי הוֹצִיא ה' יְיָ • זֶה גְּדוּלָּה עַל כָּלָם (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז ענף 201)

מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא (רש"י ית, א) שְׁאֵלְתוֹ אֵינָה מַה גָּרַם לִיתֵרוֹ לְהִתְגַּיֵּר, שְׁהָרִי הַדָּבָר מִפְּרֶשׁ בְּפִתּוּב – הוּא שְׁמַע "אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל". שְׁאֵלְתוֹ הִיא, מַה גָּרַם לוֹ לְבּוֹא, הֵינּוּ מִדּוּעַ לֹא נִשְׁאַר בְּמִדִּין וְהִתְגַּיֵּר שָׁם. לְכֵן הַעֲדִיף אֵת לְשׁוֹן הַמְּכִילֵתָא, "וּבָא", עַל לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (זבחים קטז, א): "וּבָא וְנִתְגַּיֵּר".

(ב) וַיִּקַּח יְתֵרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשְׁלֹחִיָּה:

ב וַיִּדְבֵּר יְתֵרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יֵת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשְׁלֹחִיָּה מֹשֶׁה בֶּתֶר דְּפִטְרָה:

כ"י • אַחֵר שְׁלֹחִיָּה • כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמִדִּין: "לֵךְ שֵׁב מִצְרַיִם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֵת בְּנֵיו וְגו'", וַיֵּצֵא אֶתְּרֵן לְקִרְאָתוֹ "וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים", אָמַר לוֹ: מִי הֵם הַלְלוּ? אָמַר לוֹ: זֶה הִיא אִשְׁתִּי שְׁנִשְׁאֵתִי בְּמִדִּין, וְאֵלּוֹ בְּנֵי. אָמַר לוֹ: לְהִיכֵן אַתָּה מוֹלִיכֵן? אָמַר לוֹ: 'לְמִצְרַיִם'. אָמַר לוֹ: 'עַל הָרָאשׁוֹנִים אֲנִי מַצְטַעְרִים, וְאַתָּה כָּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם'? אָמַר לָהּ: 'לְכִי לְבֵית אֲבִיךָ. נִטְלָה שְׁנִי בְּנִיָּה וְהִלְכָה לָהּ.

בעל הטורים

יח (א) וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ. אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ שְׁשִׁמַע קְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁשְּׁשִׁמַע קָרַע הָיִם נָהֵם נִהְמָה גְּדוּלָּה עַד שֶׁשְּׁשִׁמַעוּ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב. וְהוּא שְׁנָאֲמַר (ישעיה ה, ז) "וַיִּנְהָם עָלָיו וְגו' כְּנִהְמַת יָם". וְאָמְרוּ גַם כֵּן שֶׁשְּׁשִׁמַע מִלְחַמַת עַמְלֹק. וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כִּתְּרוֹ מִדִּין חֹתֵן. בְּגִימַטְרִיא: וְהִנֵּה קְרִיעַת הָיִם וּמִלְחַמַת עַמְלֹק. יְתֵרוֹ. בְּגִימַטְרִיא: כּוּמֵר הִיָּה לְעַבְדָּה זָרָה. וּבְגִימַטְרִיא: הַתּוֹרָה, שְׁהִיָּה כּוּמֵר לְעַבְדָּה זָרָה, וּבָא לְהִתְגַּיֵּר וּלְקַבֵּל הַתּוֹרָה. לְשׁוֹן אֲדוּנִי אֲבִי הָרֵא"ש ז"ל. יְתֵרוֹ. קְרִי בִּיה: יְתֵר ו'. שֶׁשְּׁשִׁמַע שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ יוֹתֵר עַל שְׁאֵר בְּנֵי אָדָם. דָּבָר אַחֵר: שְׁבָא לְקַבֵּל י' דְּבָרוֹת וְתֵר"ו מִצְוֹת יוֹתֵר עַל ז' הָרָאשׁוֹנוֹת שְׁנִצְטוּ לְבָנֵי נֹחַ. אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה. לְמַה אָמַר "אֱלֹהִים"? אֱלֹא פִירוּשׁוֹ: אֲשֶׁר עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה

אֱלֹהִים' לְפָרְעָה. אִי נִמְי, שְׁמַע שְׁבָא עָלָיו בְּמִדַת הַדִּין לְהַרְגוֹ עַל שֶׁלֹּא מָל אֶת בְּנוֹ, שְׁנָאֲמַר (לעיל ה, כז) "וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֹשׁ הַמֵּיתוֹ", וַיִּשְׁמַע שְׁנִצְיָל מִזֶּה. עָשָׂה אֱלֹהִים. ב' בְּמִסְוֶרָה. הָכָא, וְאִידֵךְ לְעִיל (בְּרַאשִׁית מ, כז) "מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ". שְׁבָאוֹתוֹ לְשׁוֹן שְׁנִצְטַעְרוּ בִּירִידַתן לְמִצְרַיִם, כְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן הַרְוִיחַ לָהֶם בְּעִלְיָתָם מִשָּׁם. תּוֹרָה ב (ב) אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלֹחִיָּה. פִּירוּשׁ, אַחֵר שְׁלֹחִיָּה הִיא כְּאִשְׁתּוֹ, שְׁאִין נִשְׁאִין גְּרוּשָׁתוֹ. תּוֹרָה ג

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם בִּי אָמַר
גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיהָ:
גִּוְיַת תְּרִין בְּנֵהָ דִי שׁוּם חַד גִּרְשָׁם אָרִי
אָמַר דִּיר הָוִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרָאָה:

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֻזִּי וַיִּצְלָנִי
מִחֶרֶב פְּרָעָה:
וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אָרִי אֱלֹהָ דְאַבָּא הוּהּ
בְּסַעֲדִי וְשׁוּבְנִי מִחֶרֶב דְּפְרָעָה:

כִּי־אֱלִיעֶזֶר מִחֶרֶב פְּרָעָה • כְּשֶׁגָּלוּ דָתָן וְאַבְיָרִם עַל דְּבַר הַמַּצְרִי וּבִקְשׁ לְהַרְגַּ אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשֶׂה צִוְּאוֹ
כְּעֶמּוּד שֶׁל שִׁישׁ. (מכילתא)

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שֵׁם הָרַ הָאֱלֹהִים:
הַבָּאָתָּא יִתְרוֹ חֲמוּוּהִי דְמֹשֶׁה וּבָנָוִי וְאִתְתָּהּ
לְתַת מֹשֶׁה לְמִדְבָּרָא דִּי הוּא שְׂרִי תַמָּן
לְטוּרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי וְקָרָא דִּיִּי:

כִּי־אֶל הַמִּדְבָּר • אָף אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבְּמִדְבָּר הָיָה,
אֲלֹא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דְּבַר הַפְּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב
בְּכּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם וַיִּנָּדְבוּ לְבוֹ לְצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר,
מְקוֹם תְּהוֹ, לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי תוֹרָה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אָנֹכִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלָיךְ
וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:
וַיֹּאמֶר לְמֹשֶׁה אָנָּה חֲמוּדָא יִתְרוֹ אִתִּי לְתוֹמָה
וְאִתְתָּהּ וְתָרִין בְּנֵהָ עִמָּה:

כִּי־וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה • עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אָנֹכִי חֲתָנְךָ
יִתְרוֹ וְגו' • אִם אֵין אִתָּהּ יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ.
וְאִם אֵין אִתָּהּ יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ.
(מכילתא)

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקֻלּוּ
וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהָלָה:
וַיִּנָּפֵק מֹשֶׁה לְקִדְמוֹת חֲמוּוּהִי וּסְגִיד וּנְשִׁיק
לָהּ וּשְׁאִילוּ גְבֵר לְחֻבְרָה לְשָׁלוֹם וְעָלוּ
לְמִשְׁכָּנָא:

כִּי־וַיֵּצֵא מֹשֶׁה • כְּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ
שָׁעָה, כִּינּוֹן שְׂעֵצָא מֹשֶׁה, יֵצֵא אַחֲרָן, נָדָב וְאַבִּיהוּא.
וְכִי הוּא שָׂרָאָה אֶת אֱלֹו יוֹצֵאִין, וְלֹא יֵצֵא? • וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
וַיִּשְׁקֻלּוּ לֹו • אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי. כִּשֶּׁהוּא
אוֹמֵר: "אִישׁ לְרֵעֵהוּ", מִי הִקְרוֹי אִישׁ? זֶה מֹשֶׁה,
שְׁנֵאָמַר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" (מכילתא).

(ח) וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצָּאתָם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלָם יְהוָה:
חַ וְאִשְׁתַּעֲי מֹשֶׁה לְחֲמוּוּהִי יַת כָּל דִּי עֲבִיד יִי
לְפָרְעָה וּלְמִצְרַאִי עַל עֵיסֵק יִשְׂרָאֵל יַת כָּל
עֲקָתָא דִּי אֲשַׁכְּתָנוּן בְּאֶרְחָא וְשׁוּבְנוֹן יִי:

בעל הטורים

סְכָנָה הוּא לְתִינוּק. וְזֶה הָיָה אֱלִיעֶזֶר,
שֶׁמִּשְׁבָּא לְמִצְרַיִם לֹא מְצִינוּ שְׁהָיָה לוֹ
בֶּן אַחֵר כִּי. תוֹרָה ד'
(ה) חֲנָה. ב' בְּמִסְוֶרָה. "הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר
הוּא חֲנָה שֵׁם", וְאִידִךְ: "חֲנָה מְלָאָה ה'
סְבִיב לִירְאִיו" (תְּהִלִּים לז, ח). מְלָמוֹד שֶׁלֹּא
הוֹצֵרָךְ יִתְרוֹ לְשָׁאוֹל עַל אֲהָל מֹשֶׁה,
אֲלֹא רָאָה עֵנָן קָשׁוּר עָלָיו וּבָנוּהּ הַכִּירוּ.
וְזֶהוּ "חֲנָה מְלָאָה ה' סְבִיב לִירְאִיו",
"אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חֲנָה
שֵׁם". תוֹרָה ד'

כְּתִיב "כִּי אָמַר" – כְּלוֹמַר: אָמַר, נִגְלָה
לְכָל כִּי אָנוּס הָיָה עַל תְּנַאי הָזֶה, כִּי גֵר
הָיָה וְהוֹצֵרָךְ לְעִשְׂתוֹ מֵאִמֶּר יִתְרוֹ.
וּמִכָּל מְקוֹם עַל הַתְּנַאי יֵצֵא מִמֶּנּוּ
יְהוֹנָתָן, שְׁנַעֲשֶׂה בּוֹמֵר לְפָסֵל מִיָּכָה.
לָכֵן לֹא כְּתִיב "כִּי אָמַר" עַל אֱלִיעֶזֶר,
כִּי לֹא הָיָה תְּנַאי לְגִלוֹת שְׁהָרַג אֶת
הַנָּפֶשׁ וְרָצָה פְּרָעָה לְהָרִגוֹ. וּמִיָּהוּ
בְּגִמְרָא (נִדְרִים לא, א) מְשֻׁמַּע שְׁאֲלִיעֶזֶר בֶּן
מֹשֶׁה לֹא נִימּוֹל עַד שֶׁפָּגְעוּ הַמְּלָאָךְ,
שְׁאָמַר מֹשֶׁה: אָמוֹל וְאַצָּא לְדֶרֶךְ –

(ג) שֵׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר וְגו'
וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי
בְּעֻזִּי וְגו'. וְאֵין כְּתִיב כָּאֵן "כִּי אָמַר",
אִיבָא לְמִימַר א"כִי אָמַר" דְּלַעֲיֹל קָאִי.
וְעַל גִּרְשָׁם כְּתִיב "כִּי אָמַר", כִּי יֵשׁ דִּרְשׁ
בְּמִדְרָשׁ (בְּמִדְרָשׁ) כְּשֶׁנֶּתַן יִתְרוֹ בְּתוֹ
לְמֹשֶׁה הוֹצֵרָךְ לְהַתְנוּת שְׁהָיָה הַבֶּן
הִרְאִישׁוֹן לְעִבּוּדָה וְרָה, וְלָכֵן לֹא נִימּוֹל
עַד שֶׁפָּגְעוּ הַמְּלָאָךְ בְּדֶרֶךְ וּבִקְשׁ
לְהַמִּיתוֹ, אֲזַי מָלְתוּ צְפוּרָה וּמִקְחָהּ לֹו
הַתְּנַאי שְׁהַתְנָה עִם אָבִיהָ. לָכֵן בְּכָאֵן

תבה, והת"ו הוא תקון ויסוד הנפול ממנו לפרקים, וכן: תרומה, תנופה, תקומה, תנועה.

כ"י ויספר משה לחתנו • למשך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא) • את כל התלצה • שעל הים ושל עמלק (מכילתא) • התלצה • למ"ד אל"ף מן היסוד של

טוחד יתרו על כל טבתא די עבד יי לישראל די שזכנו מידא דמצראי:

(ט) ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים:

כל הטובה • טובת המן, והבאר והתורה. ועל כל אשר הצילו מיד מצרים • עד עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא).

כ"י ויחד יתרו • וישמח יתרו, זהו פשוטו. (סנהדרין צד) ומדרש אגדה: נעשה בשרו חדודין חדודין, מצר על אבוד מצרים, הנינו דאמרי אינשי: "גיוף עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה". על

יואמר יתרו בריך יי די שזיב יתכון מידא דמצראי ומידא דפרעה די שזיב ית עמא מתחתות מרות מצראי:

(י) ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים:

בתרגומו: לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה.

כ"י אשר הציל אתכם מיד מצרים • אמה קשה ומיד פרעה • מלך קשה • מתחת יד מצרים •

יא כען ידענא ארי רב יי ולית אלה בר מנה ארי כפתגמא דחשיבו מצראי למדן ית לישראל בה דננון:

(יא) עתה ידעתי כיגדול יהוה מפל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם:

עליהם • בתרגומו: במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים. אשר זדו • אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון (בראשית כה) "ויזר יעקב נזיד": בקדירה אשר בשלו, בה נתבשלו.

כ"י עתה ידעתי • מכירו הייתי לשעבר, ועכשו ביותר (מכילתא) • מפל האלהים • מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא) • כי בדבר אשר זדו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ה'יתרו' שבכל אחד

כמו שמתן-תורה היתה רק אחרי שגם יתרו הודה על קיום הקב"ה, כמו-כן אם רוצים לזכות לקבל את התורה ולהבינה כראוי, אין די בזה שהנשמה הקדושה שבטבעה רוצה לקיים רצון הקב"ה יש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעל בעצמו שגם גופו שמצד-עצמו נמשך ורוצה ב'מוותרות' - דברים גשמיים וחמריים, גם הוא יודה ויסכים שצריך לקיים את רצון הקב"ה, וללמד את התורה ולהבינה כראוי.

ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אחד, 'מוודה' ורוצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא כלי לקבלת התורה, ויכול להבינה כראוי ולהצליח בזה.

בתחילת פרשתנו הובאו דברי יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' מפל האלקים" (יח, יא), ואיתא בזוהר הקדוש (ריש פרשתנו סז, א) שרק אחרי שהודה יתרו ואמר "גדול ה' מפל האלקים" היה יכול להיות ענין מתן-תורה. כי יתרו הוא "סטרא-אחרא דאיהו סטר שמאלא", והינו בחינת הקלפות שאינן צד הקדושה, ועל-ידי שגם הוא הודה בגדולת ה' - היה שייך שיתן הקב"ה את התורה.

ועל-פי-זה יש לבאר הטעם לקריאת סדרה זו על שם יתרו, דלקאורה מפיון שמדבר בה על מתן-תורה היו צריכים לקראה בשם הקשור למתן-תורה?

אלא שבה הוראה לנו בדרך קבלת התורה:

בעל הטורים

(ט) ויחד יתרו. שיחד לבו לאל אחד דבר אחר: מלמד שנעשה בשרו ונעשה יהודי. שיחד לבו לאל אחד חידושים על אבן מצרים. ויחד יתרו על. בגימטריא: הן העלה בשרו חידושים על אבן מצרים. תורה י

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 200 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעות עובדי עבודה זרה הראשונים

להם את הכח להנהיג את העולם.

ועל-פי-זה יש לומר שאם ענש המצריים לא היה על ידי המים כ-אם באפן אחר, עדין היה מקום לטעות, שלמים עצמם יש כח ושליוטה, אלא שהקב"ה "גבר" על כח המים, וענש את המצריים, היינו שהטבע עצמו מנהג ח"ו בידי הכוכבים ומזלות אלא שהקב"ה יכול לשדד ולשבר את הטבע על ידי כח גדול יותר,

אף מזה שהקב"ה אבדם על ידי אותו דבר שדמו לאבדם, (הינו שהשתמש בכח המים גופא) ולא שאבדם על-ידי שבירת כח זה, הוכח והברר לכל, שהקב"ה הוא ה'בעל-הבית' על טבע העולם גופא, ולכחות הטבע אין שום כח ושליוטה אלא הם רק 'קצרון ביד החוצב', ורק על-ידי-זה בטלה הטעות דעובדי עבודה זרה הראשונים. וק"ל.

עַתָּה יִדְעַתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֶשֶׁר יָדוּ עֲלֵיהֶם:

כי בדבר אשר ידו עליהם – פתרגומו, במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים (יח. יא. ובפרש"י)

יש לעין מדוע רק נס זה ש"במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים" הוא אשר הכריח את יתרו להפיר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

ויש לבאר זה על-פי מה שכתב הרמב"ם בריש הלכות עבודה זרה, דעובדי עבודה זרה הראשונים לא כפרו במציאות הקב"ה ח"ו, כ-אם אמרו שהקב"ה נתן כח לכוכבים ולמזלות להנהיג העולם כרצונם, ולכן עבדו את הכוכבים והמזלות. אף בודאי גם הם הודו שביכלת הקב"ה לשלט ולהתגבר על הכוכבים והמזלות, שהרי הוא זה שנתן

יבן קריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונקסט קודשין קדם יי ואמא אהרן וכל סבי ישראל למיכל לחמא עם חמוהי דמשה קדם יי:

(יב) וַיֵּקֶחַ יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֵלָה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל-לֶחֶם עִם-חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

שהיה עומד ומשמש לפניהם. לפני האלהים. מכאן שהנהיגה מסעדה שתלמידי חכמים מסבין בה, כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות כד).

כ"י. <עלה> כמשמעה, שהיא בלה כליל. זבחים. שלמים. ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הפכוד? אלא

♦ יום שני ט"ו שבט ♦

יג. והיה מיומא דבתרוהי ויתב משה למדן ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן צפרא עד רמשא:

(יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-הָעֶרֶב:

שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה בא, שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן: "וישלח משה את-חֲתָנו", ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה: (במדבר י) "נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזב אותנו". ואם זו קדם מתן תורה, משלחו והלך, היכן מצינו שחזר? ואם תאמר: שם לא נאמר יתרו אלא חובב, וכנו של יתרו היה? הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב: (שופטים ד) "מבני חובב חותן משה". וישב משה וגו' ויעמוד

כ"י. <ויהי ממחרת> מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו ב'ספרי'. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר. ועל-כרחו אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי-אפשר לומר: "והודעתי את-חֲקֵי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי ב"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה בהשפמה ושהה שמנים יום וירד ביום הכפורים. ואין פְּרִשָּׁה זו כתיבה פסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד

בעל הטורים

לומר: כל הדין דין אמת לאמתו, כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית שנברא בה"א ה"א מאמרות. תורה יד

ו' פעמים שכתוב בפ'שה 'לשפט' ו'שפטתי', ו'שפטו'. וכתיב "הבקר עד הערב", ה"א יתרה, שלמטה (פסוק יד) אינו אומר אלא "מן בקר עד ערב",

(יג) **מִמָּחֳרָת.** בגימטריא: לְמַחֵר יום כפורים. מן הבקר עד הערב. לא אמר "ועד", רמו שומן בית דין עד ו' שעות. וכנגד

שיעור יומי ליום שני ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת יתרו

עא
דין שדן דין אמת לאמתו אפלו שענה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שתף להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית שגאמר בו: "ויהי ערב וגו'" (מגילה י).

העם • יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שגאמר: "מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן הבקר עד הערב • (שבת י) אפשר לומר כן? אלא כל

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתועדות ט"ו בשבט תשמ"ב. התועדות תשמ"ב כרך ב. עמ' 871)

ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם (יח, יג)

מוצאי יום-הכפורים היה... למחרת רדתו מן ההר (רש"י) היום שלמחרת יום-הכפורים מורה שבפסוק ה' נדרשת הוספה מתמדת. גם לאחר שמשיגים מצב נעלה כל-כך, כמעמדם של ישראל ביום-הכפורים, יש מה להוסיף, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב על יום זה - "איצטער דארף מען ערשט

תשובה טאן" [=רק עכשו צריך להתחיל לעשות תשובה]. הוראה זו יש ללמד גם משמה (ותכנה) של כל הפרשה - יתרו, "על-שם שיתר (והוסיף) פרשה בתורה" וגם היה גר שהתוסף לישראל כקטן שנוצל, וכליתו באה לעולם מציאות נוספת חדשה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 212)

מוצאי יום הכפורים היה . . למחרת רדתו מן ההר (רש"י יח, יג) וקשה, לפי-זה היתה הסעודה ביום כפור. ויש לומר, דהנה כל ענין יום כפור התחיל רק כאשר הקב"ה אמר "סלחתי כדברך", ומאז הוא נקבע "למחילה ולסליחה"

(רש"י עקב ט, יח). מובן אם כן, שאי אפשר שדיני יום כפור יחולו על היום שיכיר משה מן ההר (אף בחלק היום שלאחר אמירת "סלחתי"), כאשר חלקו הראשון (לפני אמירת "סלחתי") לא היה יום כפור.

ידו וזאת תמיהי דמשה ית כל דהוא עבד לעמא ואמר מה פתגמא דדין די את עבד לעמא מה דין את יתב בלחודך וכל עמא קמין עלנך מן צפרא עד רמשא:

(יח) וירא חתן משה את בל-אשר-הוא עשה לעם ויאמר מה-הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל-העם נצב עליך מן-בקר עד-ערב:

טו ואמר משה לחמוהי ארי אתן לותי עמא למתבע אלפן מן קדם יי:

(טו) ויאמר משה לחתנו פי-יבא אלי העם לדרש אלהים:

כז • פי יבא • פי בא, לשון הוזה. לדרש אלהים • כתרגומו: למתבע אלפן, לשאל תלמוד מפי הגבורה.

טז בד הוי להון דינא אתן לותי ודאיננא בין גברא ויבין מברה ומהודענא להון ית קממא דיי וית אורייתה:

(טז) פי-יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את-חקי האלהים ואת-תורתיו:

כז • פי-יהיה להם דבר בא אלי • מי שהיה לו הדבר, בא אלי.

בעל הטורים

שהתפלל על אויביו. תורה טו (טו) תורתיו. ג' במסורה. הכא, ואידך תרי בבבנינא דיתחזקאל [ואת כל חקתיו וכל צורתיו וכל תורתיו" (מג, יא. מד, ה)]. מלמד שרקמו לו על בגן בית המקדש. תורה יז

"ויהי לדרש אלהים" (דברי הימים ב' כו, ח) בענין עזיהו שדרש אלהים במלחמה. מלמד שכל צרכיהם היו באים לו לדרוש אלהים, כההוא דשאל שדרש אלהים על אבידתו, וכההוא דדרר שהתפלל על הדבר, וכההוא דעזיהו

(טו) לדרש אלהים. ד' במסורה. הכא, ואידך: "כלכתו לדרוש אלהים" (שמואל א' ט, ט) בענין שאול שהלך לבקש האתונות. "ולא יכל דויד ללכת לפניו לדרש אלהים" (דברי הימים א' כא, ל) בענין הדבר כשראה המלאך המופה בעם.

(יח) וַיֹּאמֶר חֵתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר
אַתָּה עֹשֶׂה:

כ"י - וַיֹּאמֶר חֵתָן מֹשֶׁה • דָּרָךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַפְּתוּב: 'חֹתָנִי שֶׁל מֶלֶךְ'.

(יח) נָבַל תִּבְלֹ גַם־אַתָּה גַם־הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
כִּי־כְבֹּד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תוֹכֵל עֲשׂוֹה לְבָדְךָ:

כ"י - נָבַל תִּבְלֹ • פְּתִירוֹנוֹ, וְלִשְׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִשְׁה
פְּלִישְׁטִי שֶׁ"א בָּלַע"ו, כְּמוֹ: (יִרְמְיָה ח) "וְהָעֵלָה נָבַל", (יִשְׁעִיָּה
לד) "כִּנְבֹּל עָלָה מִגִּפְן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל־יָדֵי חִמָּה

(יט) עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֶצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הָיָה
אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבָּאתָ אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים
אֶל־הָאֱלֹהִים:

כ"י - אִיעֶצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מְכִילֵת) בְּעֶצֶה אָמַר
לוֹ: צֵא, הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה. הָיָה אַתָּה לְעַם מוֹל

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ לֵד עַמּוֹ 12)

צֵא הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה (רש"י יח, יט) בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים (א, טו) כְּתַב
רש"י: "זוֹ אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יְתֵרוֹ לְמֹשֶׁה". אָמַנְם,
פְּשִׁיטָא שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הָיָה מִסְכִּים לְשִׁנּוֹת אֶת סֵדֶר הַמִּשְׁפָּט

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתָּה אֶת־הַחֲקִים וְאֶת־הַתּוֹרָה
וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדָּרָךְ יִלְכוּ כֵּה וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

(כא) וְאַתָּה תִּחְזֶה מִכָּל־הָעָם אֲנָשִׁי־חַיִּל יִרְאִי אֱלֹהִים
אֲנָשִׁי אִמָּת שְׁנֵאֵי בָּצַע וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:

כ"י - וְאַתָּה תִּחְזֶה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלָךְ. אֲנָשִׁי־
חַיִּל • עֲשִׂירִים, שָׁאִין צָרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַפִּיר פָּנִים.
אֲנָשִׁי אִמָּת • אֵלּוֹ בְּעָלֵי הַבְּטָחָה שֶׁהֵם פְּדָאֵי לְסִמּוֹךְ

בעל הטורים

(יט) אִיעֶצְךָ. ג' בְּמִסְוֶרָה. הָבֵא, וְאִידֶךְ
דְּבָלַעַם: "לִכְהֵא אִיעֶצְךָ" (בְּמִדְבָּר כד, יח).
דָּאִתְקַשׁ גְּבוּיָה דְּבָלַעַם לְגִבּוּיָת מֹשֶׁה,
וְאָמַר וְחַ"ל (סְפָרִי דְּבָרִים לד, י) "וְלֹא קָם
גְּבוּיָא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", אָבַל
בְּאֻמוֹת הָעוֹלָם קָם. קְבַלְתִּי שְׁפִירוֹשׁוֹ

בְּאֻמוֹת הָעוֹלָם קָם לְשַׁעֲרָה, פִּירוּשׁ לְפִי
שַׁעֲרָה, כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה מִדְּבָרָת לְשַׁעֲרָה וְלֹא
בְּהַתְמָדָה. וְאִידֶךְ: "כִּי אִיעֶצְךָ לֹא
תִשְׁמַע אֵלַי" (יִרְמְיָה לח, טו) בְּעִנְיָן צִדְקִיָּהוּ
שֶׁעָזַן לוֹ יִרְמְיָה לְצִאֵת אֶל שָׂרֵי מֶלֶךְ
בְּבָל. מֹשֶׁה שֶׁשְׁמַע לְעֶצֶת יְתֵרוֹ נֶאֱמַר

בו (פְּסוּק כג) "עַל מִקְמוֹ יָבֵא בְּשָׁלוֹם",
אָבַל צִדְקִיָּהוּ שֶׁלֹּא שָׁמַע לְעֶצֶת יִרְמְיָהוּ
גָּלָה מִמְּקוֹמוֹ. תוֹרָה כ
(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתָּה. ה"א וְהִזְהַרְתָּה. אֵלּוֹ
ה' דְּבָרִים שֶׁבִּינֵי דִּינֵי מִמּוֹנוֹת לְדִינֵי
נִפְשוֹת. תוֹרָה כֵּא

רצה לומר: המספר מרבה קדם מספר המועט, ולא היה לו לפרש אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה, ואחר-כך בהדרגה כלם. ולפי פרושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים, צא וחשב וכשתדקדק במנינם, ולגביהו אתי שפיר: מספר המועט תחלה, ואחר-כך בהדרגה, כן נראה לי נכון, ודוק).

דינא הוא' (כ"ב נח). שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח). שרי מאות. ששת אלפים היו. שרי חמשים. י"ב אלף. ושרי עשרות. ששים אלף. (מה שפרש רש"י על כל השרים כמה היו, והוא לכאורה ללא צורך, והנה באמת תקן בזה ותרץ קשיה בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה,

כב וידונין ית עמא בכל עדן ויהי כל פתגם רב ייתון לותך וכל פתגם זער ידונין אנון ויקליון מנף ויסוברין עמף:

(כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכֹל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ וַיִּנָּשְׂאוּ אֹתָךְ:

כ"ג וְשִׁפְטוּ • "ידונין", לשון צווי. וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ. דבר זה להקל מעליך. "וְהָקֵל", כמו "וְהַכְבִּד אֶת לְבוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מִוָּאֵב", לשון הוזה.

כג אם ית פתגמא הדין תעבד ויפקדנך יי ותכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתרה יהף בשלם:

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצֻוְךָ אֱלֹהִים וְיִכָּלֵת עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

הזה • אהרן, נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא).

כ"ד וְצֻוְךָ אֱלֹהִים וְיִכָּלֵת עֲמֹד • המלך בגבורה, אם יצוה אותך לעשות כך — תוכל עמד, (מכילתא) ואם יעצב על ידך — לא תוכל לעמד. וגם כל העם

♦ יום שלישי ט"ז שבט ♦

כד וקביל משה למימרא דחמוהי ועבד כל די אומר:

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנּוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

כה ובחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת:

כו ודינין ית עמא בכל עדן ית פתגם קשי מיתן לות משה וכל פתגם זער דינין אנון:

(כו) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכֹל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֶם:

מקראות העליונים היו לשון צווי, לכך מתרגמין "ידונין" "ייתון" "ידונין", ומקראות הללו - לשון עשיה.

כ"ז וְשִׁפְטוּ • "דינין ית עמא". יביאון • "מיתן". ישפוטו הם • כמו "ישפטו" (בחלום), וכן (רות ב) "לא תעבורי" כמו: 'לא תעברי', ותרגומו: דינין אנון.

בעל הטורים

(כו) הקשה. ב' במסורה. "הדבר הקשה", "עקרב הקשה" (דברים לא, כז). מלמד שהיה משה דן דין האלהים, שהיו קשה ערף. תורה כו

"והתבוננת על מקומו ואיננו" (תהלים לו, י). לומר: אם תעשה דין למטה, הרי הוא שלום. ואם לא, יעשו לו דין למעלה. וזהו "והתבוננת על מקומו ואיננו". תורה כד

(כג) וצוה. ב' במסורה. הקא, ואידך: "וצוה לנגיד" (שמואל א' כה, לו). פירוש, אם יצוה אלהים בזה תוכל להיות נגיד, כי בענין אחר לא תוכל לעמוד. על מקומו. ב' במסורה. הקא, ואידך:

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ
 כז"י וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אֲרָצוֹ • לַגִּיר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא).

♦ יום רביעי י"ז שבט ♦

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי:

כז"י פִּיּוֹם הַזֶּה • (שבת פו) בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַתֵּב אֵלָּא "פִּיּוֹם הַהוּא". מִהוּ "פִּיּוֹם הַזֶּה"? שִׁיְהִי
 דְּבָרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כָּאֵלוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ.

(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
 וַיַּחֲנוּ־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:

כז"י וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים • לָמָּה הִצְרַךְ לְחֹזֵר וּלְפָרֵשׁ
 מִהֵיכָן נָסְעוּ, וְהֵלָּא כָּבֵד כְּתֹב שֶׁבְּרַפִּידִים הָיוּ חֹנִים,
 בְּדוּעַ שְׁמֶשׁ נָסְעוּ? אֵלָּא לְהַקִּישׁ נִסְיַתֵּן מִרְפִּידִים
 לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי: מִה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי
 בְּתִשְׁבָּה, אִף נִסְיַתֵּן מִרְפִּידִים בְּתִשְׁבָּה (מכילתא).

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה
 מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל:

כז"י וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו
 בְּהַשְׁפָּמָה הָיוּ, שְׁנָאֵמַר: (לִקְמָן לד) "וַיִּשְׁכֶּם מֹשֶׁה בְּבִקְרָא".
 כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְכַסְפֶּר הַזֶּה • (שבת פו) לְבֵית

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ע"פ לקו"ש כרך לו עמ' 86 ואילך – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

אִפֵּן מִסִּירַת דְּבָרֵי ה' לְבִנֵּי

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: . . אֵלָּה
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יט, ג)
 וּפָרֵשׁ רַש"י: "אֵלָּה הַדְּבָרִים - לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר".
 וְכִבֵּר הַקָּשׁוּ, לָמָּה תִּסַּק אֲדַעְתִּין שְׁמוֹשָׁה יִפְחַת אוֹ יוֹסִיף
 עַל דְּבָרֵי ה' עַד שִׁיִּצְטָרֵף אֲזַהְרָה מִיְּחָדָת עַל כֶּךָ, וְאִם יֵשׁ

(א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. סִמָּךְ לָמָּה
 שְׁאֵמַר (וּבְמֹת מִב, א) הַגִּירָת וְהַשְׁבִּיחָה
 וְהַמְשׁוּחָרָת לֹא יִנְשְׂאוּ עַד שִׁיְהִי לָהֶם
 ג' חֳדָשִׁים, כְּמוֹ שִׁישְׁרָאֵל נִשְׁתַּחֲרָרוּ
 וַיָּצֵאוּ מִשְׁבִּי מִצְרַיִם וְהִמָּתִין לָהֶם ג'
 חֳדָשִׁים לַיּוֹם מִתֵּן תוֹרָה שְׁנִתְּחַתְּנוּ בּוֹ
 לְהַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא.

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. פֶּתַח בְּבִי"ת, דְּבִיּוֹם ב'
 אִיקָלַע יִרְחָא.
 לְצֵאתָ. ג' בְּמִסְוֶרָה. הָכָא, וְאִידָּךְ:
 "לְצֵאתָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל עֲנִין הַבֵּית
 (מִלְכִּים א' ה, א). וְכֵן הָכָא כְּנוֹ מִשְׁכָּן. וְאִידָּךְ
 עַל מִיתַת אֲהֶרֶן: "בִּשְׁנַת הָאָרְבָּעִים
 לְצֵאתָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (בְּמִדְבָּר לז, לח),

שְׁמִיתַת הַצְּדִיקִים מִכְּפָרָת.
 בַּיּוֹם זֶה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי. עַל אוֹתוֹ
 יוֹם שְׁנָאֵמַר לְמֹשֶׁה (לְעִיל ג, יב) "תַּעֲבֹדוּן
 אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". תוֹרָה ב'
 (ג) וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. מִלֹּא יוֹד',
 שֶׁתִּגִּיד לָהֶם יוֹד' דְּבָרוֹת. תוֹרָה ד'

עונשין ודקדוקין, פֿרש לזכרים דברים קשין כגידיו".
דהינו, שנצטוו משה שבאפן מסירתו דברי ה' יש חלוק
בין אנשים לנשים. דלנשים צריך לדבר בלשון רכה, ולאנשים
צריך לפרש העונשים. ונמצא שבדרך כלל נצטוו משה
לפחות או להוסיף על דברי ה' ולא למסר את הדברים בדייק
כפי שקבל מהגבורה.

ועל-פי-זה הוה-אמינא שגם בדברים אלו שנצטוו משה
כאן למסר לבני-ישראל יש חלוק זה, ועל זה הזהר "אלה
הדברים – לא פחות ולא יותר" דאף שבדרך כלל הצור
לפחות או להוסיף, כאן לא יעשה כן אלא ימסר את דברי
ה' בדייק כפי שקבלם.

(ו) **אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם
על-כנפי נשרים ואבא אתכם אלי:**

דאתון חזתון די עבדית למצרים ונטלית
יתכון כדעל גרפי נשרין וקרבתית יתכון
לפלחני:

כ"י • **אתם ראיתם** • (שבת פו) לא מסרת היא בינכם,
ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד
עליכם, אלא "אתם ראיתם" אשר עשיתי למצרים,
על כמה עברות היו חביבין לי קדם שגזרתינו לכם
ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם. ואשא אתכם •
(מכילתא) זה היום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל
מפזרין בכל ארץ גשן, ולשעה קלה פשאו ליסע
ולצאת, נקבצו כלם לרעמסס. ואונקלוס תרגם:
'ואשא', ונטלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, – תקן
את הדבור, דרך כבוד למעלה. על כנפי נשרים •

כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות
נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתייראין מעוף
אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא
אלא מן האדם שמא יזרק בו חץ, לפי שאין עוף
אחר פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו, אומר:
מוטב יכנס החץ בי ולא בכני. אף אני עשיתי כן:
ו"יסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים
וגו'", והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות,
והענן מקבלם. ואבא אתכם אלי • כתרגומו.

(ה) **ועתה אם-שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את-
בריתי והייתם לי סגלה מכל-העמים כִּי-לִי
כל-הארץ:**

ה ויכעז אם קבלא תקבליו למימרי ותשריו
ית קמי ויתיון קדמי חביבין מכל עממיא
ארי די לי כל ארעא:

כ"י • **ועתה** • אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם
מפאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא, שבת פו) •
ושמרתם את-בריתי • שאכרת עמכם על שמירת
התורה. סגלה • אוצר חביב, כמו: "וסגלת
מלכים", כלי-יקר ואבנים טובות שהמלכים גוזנים

אותם, כך אתם תהיו לי סגלה משאר אמות, ולא
תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם,
ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת, "כי לי כל
הארץ", והם בעיני ולפני כללם.

(ו) **ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:**

ו ואתון תהון קדמי מלכין כהנין ועם קדיש
אלין פתגמיא די תמלל עם בני ישראל:

כ"י • **ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים** • שרים, כמה דאת אמר: (שמואל ב ח) "ובני דוד כהנים היו". אלה
הדברים • לא פחות ולא יותר.

ו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:

בעל הטורים

"ואפרש כנפי עליך וגו' ואבוא בברית
אתך". לכן אמר הושע שלש פעמים
"וארשתוך לי" (דשע ב, כא-בב).
ואביא • בגימטריא: **בביאה**. תורה ה
(ה) **והייתם לי סגלה מכל העמים**. סופי
תיבות: **מילה**. תורה ו
(ו) **ואתם תהיו לי ממלכת כהנים**.
אלו וכו' ישראל היו כלם כהנים

לעולם אני נצב.
ואבא אתכם אלי • מה אשה נקנית
בכסף בשטר ובביאה, אף ישראל כן.
בכסף - זו בנות מצרים.
בשטר - זו התורה, שנאמר (דברים לג ד)
"תורה צוה לנו משה מורשה", אל
תקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה'.
בביאה - זהו שאמר (יחזקאל טז ח)

(ד) **אתם** • ד' ראשי פסוקים. "אתם לכו
קחו לכם תבן" (לעיל ה, יא), ואידך: "אתם
ראיתם אשר עשיתי למצרים". בשביל
שלא רצו המצרים לתת לכם תבן,
אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים.
"אתם נצבים" (דברים כט, ט), "אתם עדי"
(ישעיה מג, ט). לומר: בשביל שאתם נצבים
היום לעולם, תוכלו להיות עדי, כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 442)

"כְּהֲנִים" - לְכַהֲנָה.

בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל כל שלש המעלות האמורות - כל אחד מהם היה פנוי לה' ועוסק בַּתּוֹרָה; שני כְּתָרִים בְּרֹאשׁוֹ (שבת פח) - כְּמִלֵּךְ; והיה ראוי לְאָכַל בְּקֻדְשִׁים (מְכִילָתָא) - כְּהוֹנָה.

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים (יט, ו)

כָּאֵן נִרְמְזוּ כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלוֹת (כְּתָרִים) שֶׁנִּתְּנוּ לִיִּשְׂרָאֵל בשעת מתן-תורה - תורה, מלכות וכהנה:
"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי" - רמז לתורה, על-פי פרוש המְכִילָתָא:
 "שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִין לִי וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה";
"מִמְּלֶכֶת" - לְמַלְכוּת;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 21)

לְאִלְקוֹת מִתְּאִים רַק בְּמִי שֶׁמְשַׁרֵּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכֻדּוּמָה, כְּפָתוּב (עקב י, ח) **"לְעֶמֶד לְפָנַי ה'** לְשֶׁרֶתוֹ", אֲךָ לֹא לְגִבִּי כָּלֹת קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל.

מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים, שָׂרִים (רש"י יט, ו) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מִדּוּעַ לֹא פָּרַשׁ 'מְשַׁרְתִּים', כִּפִּי שֶׁפָּרַשׁ לְעִיל (ויגש מז, כב): **"כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן מְשַׁרֵּת לְאִלְקוֹת הוּא"**. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַתֹּאֵר 'מְשַׁרֵּת

♦ יום חמישי י"ח שבט ♦

וְאַתָּא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְסָבִי עֲמָא וְסִדְרָא קְדָמִיהוֹן יֵת כָּל פְּתָגְמִיא הָאֵלִין דְּפָקְדָה יֵי:

(י) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:**

חֲנֻאֲתִיבּוּ כָּל עֲמָא כְּחָדָא וְאַמְרוּ כָּל דִּי מַלִּיל יֵי נַעֲבֵד וְאַתִּיב מֹשֶׁה יֵת פְּתָגְמִי עֲמָא קָדָם יֵי:

(ח) **וַיַּעֲנוּ כָּל-הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם אֲלֵי-יְהוָה:**

דְּרַךְ אֶרֶץ' מִמֹּשֶׁה, שְׁלֹא אָמַר: הוּאִיל וַיִּדְעַ מִי שֶׁשְּׁלַחְנִי, אִינִי צָרִיף לְהָשִׁיב.

כִּי־יֵי וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם וְגו' • בְּיוֹם הַמַּחֲרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁחָרִי בְּהַשְׁכָּמָה עָלֶה. וְכִי צָרִיף הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֵלֶּא כֹּא הַכְּתוּב לְלַמֶּדְךָ

טוֹאֲמַר יֵי לְמֹשֶׁה הָא אָנָּא מִתְגַּלִּי לָךְ בְּעִיבָא דְעֶנְנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוּתִי עֲמָךְ וְאַף כִּי יְהִימְנוּ לְעָלָם וְחַיִּי מֹשֶׁה יֵת פְּתָגְמִי עֲמָא קָדָם יֵי:

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן בְּעֶבֶר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמָךְ וְגַם-בִּךָ יֹאמְנוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם אֲלֵי-יְהוָה:**

וְגו' • תְּשׁוּבָה עַל דְּבַר זֶה שֶׁמַּעֲתִי מֵהֶם שְׂרָצוֹנִים לְשִׁמְעַ מִמֶּךָ: אִינִי דוֹמָה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשְּׁלִיחַ לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנִנוּ לְרֹאוֹת אֶת מַלְכֵנוּ'.

כִּי־יֵי בְּעָב הָעֶנָן • בְּמַעֲבַה הָעֶנָן, וְזֶהוּ עֶרְפֶּל. וְגַם בִּךָ • גַּם בְּנִבְיָאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וְגו' • בְּיוֹם הַמַּחֲרָת, שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֲדָשׁ. אֶת-דְּבָרֵי הָעָם

יֹאמַר יֵי לְמֹשֶׁה אֵזִיל לָוֶת עֲמָא וְתוֹמְנוֹן יוֹמָא דִּין וּמְחַר וַיַּחֲרֹן לְבוֹשִׁיהוֹן:

(י) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֲלֵהֶם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שִׁמְלֹתָם:**

בעל הטורים

(ט) **לְעוֹלָם**. ב' מְלָאִים. הָכָא, וְאַיְדֶךָ: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבְתָּם כָּל יְמֶיךָ לְעוֹלָם" (דברים כג, ז). וְכֵן יֵשׁ בְּפִדְרֹשׁ (שְׁמוֹת כה, ב, ה) לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ יְבֹא מֹשֶׁה וַיִּזְלֶיךָ עִמּוֹ דּוֹר הַמִּדְבָּר. וְכֵן כֹּא לְהוֹדִיר בְּעִמּוֹנִי וּמוֹאבִי שְׁלֹא נִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם לְעוֹלָם. תוֹרָה י

לְמַלְכוּתָהּ, וְלִיתֵּן לָהֶם מִמְּלֶכֶת הָאֻמּוֹת. וְגו' • ד' בְּמִסְוֶרָה. "וְגוֹי קְדוֹשׁ", "וְגוֹי לֹא יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ יִרְצוּ" (שְׁעִיָּה נה, ח), ב' בִּירְמִיָּה עַל חֲרָבֵן הַבֵּית, "וְגוֹי גְּדוֹל יַעֲזֹר מִיִּרְבָּתִי אֶרֶץ" (ירמיה ו, כב), "וְגוֹי גְּדוֹל וּמְלָכִים רַבִּים" (שם ג, מא). אִם תִּהְיֶה גוֹי קְדוֹשׁ, גוֹי לֹא יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ יִרְצוּ; וְאִם לֹא, גוֹי גְּדוֹל יַעֲזֹר. תוֹרָה ז

גְּדוֹלִים. וְלַעֲתִיד לְבֹא תַחֲזוֹר לָהֶם, שְׁנֵאֲמַר (שְׁעִיָּה סח, ו) **"וְאַתֶּם כְּהֲנֵי ד' תִּקְרְאוּ"**.
מִמְּלֶכֶת. ד' בְּמִסְוֶרָה. "מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים", "מִמְּלֶכֶת ד'" (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' יג, ח), "וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה וְגו' אֶת מִמְּלֶכֶת סִיחֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת מִמְּלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן" (במדבר לב, א). בְּשִׁבִּיל מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים וְכוּ

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה • אִם כֵּן, שְׁמֹזְקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". וְקִדְשָׁתָם • וּזְמַנָּתָם, שְׂכִינֵנו עִמָּם הַיּוֹם וּמָחָר.

(יא) וְהָיוּ נִכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעִינֵי כָל-הָעָם עַל-הָר סִינַי:

כ"י וְהָיוּ נִכְנִים • מְבַדְּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא) • לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • (מכילתא) שֶׁהוּא שְׁשִׁי בַּחֲדָשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בְּנֶה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים-עָשָׂרָה מִצָּבָה,

(יב) וְהַגְבַּלְתָּ אֶת-הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׁמָרוֹ לָכֶם עֲלֹת בָּהָר וּנְגַע בְּקֻצָּהוּ כִּלְהִנְגֹּעַ בָּהָר מוֹת יוֹמָת:

כ"י וְהַגְבַּלְתָּ • קִבַּע לָהֶם תַּחֲוִימִין לְסִימָן שֶׁלֹא יִקְרָבוּ מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה. לֵאמֹר • הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם:

(יג) לֹא-תִגַּע בּוֹ יָד כִּי-סָקוֹל יִסְקַל אוֹיְרָה יִיָּרָה אִם-בִּהְמָה אִם-אִישׁ לֹא יִחְיֶה בְּמִשְׁךְ הַיִּבֵּל הַמָּה יַעֲלוּ בָהָר:

כ"י יָרָה יִיָּרָה • (סנהדרין מא) מִכָּאֵן לְנִסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמִטָּה מִבֵּית הַסָּקִילָה שֶׁהִיא גִּבְהַ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. יִיָּרָה • יִשְׁלַף לְמִטָּה לְאַרְץ, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרָה בֵּינִם". בְּמִשְׁךְ הַיִּבֵּל • כְּשִׁימְשֹׁף הַיִּבֵּל קוֹל אֲרָף, הוּא סִימָן סְלוּק

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן-הָהָר אֶל-הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת-הָעָם וַיַּכְבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם:

כ"י מִן-הָהָר אֶל-הָעָם • מִלְמַד שֶׁלֹא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקִיו, אֲלֵא מִן הָהָר אֶל הָעָם.

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה:

כ"י הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים • לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי, (שבת פו). וּלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה בַּחֲדָשׁ נִתְּנוּ עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוּסִיף מֹשֶׁה כָּלוּם. וְלְשִׁלְשֶׁת יָמִים, כְּמוֹ 'לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה • כָּל שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלָלוּ, כְּדִי שִׂיחֵיו הַנָּשִׁים

(יג) סָקוֹל יִסְקַל. ב' בַּמִּסְוֶרָה. הָבֵא, וְאִידָף: "סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר" (לֵהָךְ כ"א, כ"ב). דִּילִפְיָנוּ לְדוֹרוֹת מִכָּאֵן, מִה כָּאֵן בְּדַחֲיָה וּבִסְקִילָה, אֵף לְדוֹרוֹת דַּחֲיָה וּסְקִילָה.

אִם בִּהְמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה. בְּקָלָהּ מִתְחִילִין מִן הַקֶּטֶן. בְּמִשְׁךְ. ב' בַּמִּסְוֶרָה. הָבֵא, וְאִידָף: "בְּמִשְׁךְ בְּקָרְן הַיִּבֵּל" (יחזק' ו, ה). שְׂגֵם

לָשֵׁם נִדְחֵימָן לָהֶם שׁוֹפָר מֵאִילוֹ שֶׁל יִצְחָק, וּבִנְכוּתָהּ זֶה הַשּׁוֹפָר שֶׁל מִתָּן תּוֹרָה נִפְלָה חוֹמַת יִרְחִיחוֹ. תּוֹרָה יֵד

טז והיה כיום תליתא במהרי צפרא והיה קלין וברקין וענא תקיף על טירא וקל שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא די במשריתא:

(טז) ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על-ההר וקל שפר חזק מאד ויחרר בל-העם אשר במחנה:

וגו' ואקום ואצא אל-הבקעה והנה-שם כבוד-ה' עומד."

נ"י ב"הית הפקר • מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרך בשר-ודם לעשות כן, שיהא הרב ממתיך לתלמיד, וכן מצינו: (ביחזקאל ג) "קום צא אל-הבקעה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

קולות וברקים – לשם מה?

ובמתן-תורה בטלה גזרה זו, ונתן הכח לכל אחד ואחד 'לראות' בכל נברא שלמטה את שרשו ומקורו שלמעלה, ולהבין שקיום וחיות וכל מציאותם של כל הנבראים "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי התורה).

והנה, ידוע שענין הרעש בא מדבר חדוש, "וכמו... כשמשגי השגה חדשה שאינו כמו שנוראה לעינים, יתהנה בחינת רעש בלב 'געוואלד'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח).

וזהו תכן ענין הרעש והקולות וברקים שבמתן-תורה, שלא היה זה רק רעש הנשמע לאזן הגשמית, אלא הוא רעש בתכנו הרוחני. דכאשר ראו שאין הבריאה כולה כפי מה שנוראה ונגלה לעיני בשר, שהיא דבר ויש בפני עצמו ואין לה קשר להקב"ה, אלא נתגלה לכל שהבריאה כולה מתחדשת ומתקיימת כל רגע מהקב"ה בעצמו, הנה מ'חדוש' עצום כזה, נתעורר רעש גדול.

בפרשתנו מספר שבעת מתן-תורה ויהי קולות וברקים גו' וקול שופר חזק מאד" (יט, טז). ולפי פשוטו, כונת ומטרת הקולות וברקים היתה לפעל יראה וחרדה בעולם, בבני ישראל.

ותמוה, דלכאורה, גילוי כבוד ה' עצמו, "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" (כ, יט) די בו כדי לפעל בהם יראה וחרדה זו, ואם-כן לשם מה היו הקולות וברקים?

ויש לבאר זה על-פי הדיוע (ראה תנחומא וזרא טו. שמות רבה פרשה יב, ג) שירידת ה' על הר סיני לא היתה רק גילוי לפי שעה, אלא התחלה דמצב חדש לגמרי. שלפני מתן-תורה היתה גזרה, ד"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים", והנה, שהיתה 'גזרה' - מלשון גזר וחתך - בין הנברא שלמטה ומקורו בעליונים, ולא הרגש אצל הנבראים שלמטה שמקורם מהקב"ה, והוא יתברך המוחה ומנהה את הכל.

(יז) ויוצא משה את-העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:

בא'. בתחתית ההר • לפי פשוטו: ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית (שבת פח).

נ"י לקראת האלהים • מגיד שהשכינה יצאה לקראתם, כחתן היוצא לקראת כלה, וזהו שנאמר: (דברים לג) "ה' מסיני בא", ולא נאמר: 'לסיני

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד עמוד 1024 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שינה בהכנה לקבלת התורה?

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבגוי ישראל ספרו את הימים, והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, ואם-כן איך אפשר שבלילה הזה במקום להמתין בקצור רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישן, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לבאר הדברים, דהנה ידוע שפאשר הנשמה נמצאת

בפרשתנו נאמר שלפני מעמד הר סיני "ויוצא משה את העם לקראת האלקים" (יט, יז). ואיתא במדרש "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת ערבה והלילה קצרה כו' בא הקדוש-ברוך-הוא ומצאן ישנים כו', והנה משה מעורר לישראל כו' הדא הוא דכתיב 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים' (שירי-השירים רבה פרשה א, יב, ב).

בעל הטורים

(טז) בהית הפקר. חסר וי"ו, שאז (יז-יח) בתחתית ההר. והר סיני. כהר על גבי הר. תורה יט שלמו ששה העונות. תורה יז מלמד שנתלש ההר ממקומו ונעשה

שעור.

אף מכל-מקום נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן-תורה היא לפעל שגם בדברים תחתונים גשמיים ובעניני עולם הזה ישפן ויחדר אור הקדושה, ועל פן הגם שבעת השנה היו משיגים השגות געלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולזככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.

בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיכולה להשיג. מה-שאין-כן בעת השנה כאשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה, הרי יש ביכולתה להשיג השגות כאלו שאי-אפשר לה להשיגם כאשר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה הוא ה'ת"ש סעיף א, ועוד).

ועל-פי-זה יש לפרש מה שישאל הלכו לישן בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות געלות לאין

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה לקו"ש כרך ג' עמ' 26 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

חייב המצות לאחרית מתן-תורה

שנאמר אז, אלא מפני שנצטוונו בהן מפי הגבורה בהר סיני. ונמצא, דאף שנצטוו בני ישראל במצות שונות גם לפני מעמד הר סיני, הרי החייב לקיים אותן המצות אז, והחייב לקיים המצות שלאחרי מתן-תורה – חייבים שונים הם. ועל-פי-זה יש לומר, דמפיון שפשאמרו בני ישראל "נעשה ונשמע" היה זה לפני מעמד הר סיני, ואז לא היה עדין החייב לקיים המצות כפי שהוא לאחרית מתן-תורה, הנה בקבלת המצות דאז לא היה שיהיה קבלה אמיתית על המצות דאחרי מתן-תורה שנצטוו בהם מפי הגבורה, כי לא היה להם אפשרות להשיג חמרת צוויים אלו. ולכן היה צורך בקבלת מצות עוד פעם בשעת מתן-תורה בפעל.

ויתאבדו בתחתית ההר: (יט, יז)

כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהיה קבורתכם (שבת פח, א)

ידועה קשית התוספות (שם ד"ה כפה) הרי "כבר הקדימו נעשה לנשמע" בה' סיון, ומדוע היו צריכים ל"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" כדי לקבל את התורה עוד פעם (דמשמע בגמרא שם שבגית המזבח, ובמילא גם אמירת נעשה ונשמע, היתה בחמישי בסיון)?

ויש לומר בזה, על-פי מה שכתב הרמב"ם (פירוש המשניות הל' ספ"ז) דלאחרי שנתנה תורה בהר סיני, הנה גם המצות שנצטוונו בהן לפני זה, אין אנו מקיימים אותן מפני הצווי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 424 – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת התורה באנס או ברצון

והנה במעמד הר סיני עברו רק חמשים יום מציאת מצרים, שהיתה ערות הארץ, במדות משתנות וכו', ואי-אפשר היה שבמשך זמן קצר כזה ישתנו מן הקצה אל הקצה להפיר שרק התורה היא חיינו, וזה שהקדימו נעשה לנשמע שהפירו במעלת התורה, היה מפני שפולמעה "כפו עליהם" הכרה זו על ידי שהשפע עליהם אור הפרת האמת, ועל-ידי-זה הרגישו ממש שהתורה והמצות הם תכלית הטוב, אבל מצד שכלם ומהלך חיייהם עדין לא הגיעו להכרה זו. ולכן לאחרית מתן-תורה "מודעה רבה לאוריינתא" כי זה שקבלוה ברצון בזמן מתן-תורה לא היה מצד שכלם, אלא בדרך מתנה מלמעלה, אבל לאחרית זה נשאר שקיים התורה והמצות עבודה גדולה וקשה היא.

ויתאבדו בתחתית ההר: (יט, יז)

מלמד שפכה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהיה קבורתכם . . . מכאן מודעה רבה לאוריינתא (שבת פח, א)

וקשה (כנ"ל מתוס'), שלפי-זה לא קבלו עליהם בני-ישראל את התורה אלא מאנס, ואיך זה מתאים עם זה שהקדימו נעשה לנשמע, דמשמע מזה שקבלוה מרצון?

ויש לבאר, דהנה זה שאדם לא יקבל על עצמו על התורה והמצות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצות הם תכלית הטוב, והפך התורה והמצות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצות בודאי יקבל על עצמו לקיימם.

יח וטורא דסיני תגן בלה מן קדם דאתגלי עלוהי ?? באשתא וסליק תגנה פתנגא דאתונא וזע כל טורא לחדא:

(יח) והר סיני עשן בלוי מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו בעשן הכבשן ויחרר כל-ההר מאד:

לכך, תרגומו: 'תגן בלה', ולא תרגם 'תגנא', וכל 'עשן' שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר.

כ"י- עשן בלוי • אין "עשן" זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע.

והפֿתּוֹב מוֹשֵׁלוֹ כֶּאֱרִיָּה, אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לְכֶרִיּוֹתָיו, כְּדִי לִסְבֹּר אֶת הָאֶזֶן מִה שִׁיכּוֹלָה לִשְׁמַע. פִּיּוּצָא בּוֹ: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ קוֹל מִיָּם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמִּים? וְהֵלֵא הוּא, וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לְכֶרִיּוֹתָיו, כְּדִי לִסְבֹּר אֶת הָאֶזֶן.

הַכְּבִשָּׁן • שֶׁל סִיד. יְכוֹל כְּכִשָּׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר? תִּלְמוּד לומר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וּמֵה תִלְמוּד לומר "כְּכִשָּׁן"? לִסְבֹּר אֶת הָאֶזֶן מִה שֶׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמַע, נוֹתֵן לְכֶרִיּוֹת סִמָּן הַנֶּכֶד לָהֶם. פִּיּוּצָא בּוֹ: (הרשע יא) "כֶּאֱרִיָּה יִשָּׁאג". וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בְּאֵרִי, אֶלָּא הוּא,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

שְׁנָה - זְמַן, לְהַרְבּוֹת בְּכַמּוֹת הַזְמַן הַמְּקַדָּשׁ לַלְמוּד הַתּוֹרָה; **נֶפֶשׁ** - חַיּוֹת, לְהוֹסִיף בְּאִיכוֹת הַלְמוּד, שֶׁהַלְמוּד יִהְיֶה בְּחַיִּית יוֹתֵר, וּמִמִּילָא יַדַּע וְיִשָּׁג בְּעִמְקָא יוֹתֵר.

וְהָרַסְנִי עֵשֶׂן כּוֹלֵל (יט, יח) כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר נִשְׁאֵר דּוֹרְנוּ, מִסְבִּיר אֶת מִשְׁמַעוֹת הָעֵשֶׂן שֶׁבְּמִתְנֵי-תּוֹרָה כִּלְפֵי חַיִּיב לַלְמוּד הַתּוֹרָה הַמְּטֵל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: **עוֹלָם** - מְקוֹם, לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּכָל בֵּית וּבְכָל מְקוֹם;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 224)

"וַיִּנְהַג אֶת הַצֶּאֱזָן אַחֵר הַמִּדְבָּר" (שִׁלָּא יִרְעוּ בְּשִׁדּוֹת אַחֲרִים, רש"י). וְכַתִּיב (תשא לד, ג) "הַצֶּאֱזָן וְהַנֶּבֶךְ אֶל יִרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא". וְלִהְיוֹת מִרְשֵׁי שְׁמוֹת שָׁם (פסוק א): "וְלֹא אֵילָן אַחֵר".

וְהָרַסְנִי עֵשֶׂן כּוֹלֵל (יט, יח) הָאֱלֹשִׁיף הַקָּשָׁה: "כֶּהָרַסְנִי אֵין בּוֹ אֵילָנוֹת וְעֵצִים, כִּי מִדְבָּר הוּא, וְאֵיךְ יִהְיֶה עֵשֶׂן כּוֹלֵל מִפְּנֵי הָאֵשׁ". אֲבָל מִפְּדָשׁ לְעֵיל (שמות ג, ב) שֶׁעַל הָהָר הָיָה סֵנָה, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁזֶה לֹא הָיָה הַצֶּמַח הַיְּחִידִי. וְשָׁם נֶאֱמַר (פסוק א)

יִט וְהָיָה קֹל שׁוֹפְרָא אֶזֶל וְתַקָּה לְחַדָּא מִשָּׁה מְלֵא מִלָּל וּמִן קֹדֶם יִי מִתְעַנֵּי לֵה בְּקָל:

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשָּׁה יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל:

הַגְּבוּרָה, אֶלָּא "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לִּי", וְהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְסִיעֵו לְתַת בּוֹ כֹּחַ לְהִיּוֹת קוֹלוֹ מְגִבִּיר וְנִשְׁמָע. יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל • יַעֲנֵנוּ עַל דְּבַר הַקּוֹל, כְּמוֹ: (מלכים א יח) "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָּאֵשׁ", עַל דְּבַר הָאֵשׁ לְהוֹרִידוֹ.

יִט וְהָיָה קוֹל שׁוֹפְרָא אֶזֶל וְתַקָּה לְחַדָּא מִשָּׁה מְלֵא מִלָּל וּמִן קֹדֶם יִי מִתְעַנֵּי לֵה בְּקָל: **וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל:**

♦ יום שישי י"ט שבט ♦

כּוֹאֲתָגְלִי יִי עַל טוֹרָא דְּסִינִי לְרִישׁ טוֹרָא וּקְרָא יִי לְמִשָּׁה לְרִישׁ טוֹרָא וּסְלִיק מִשָּׁה:

(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל-הָהָר סִינִי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמוֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

וְהַצִּיעֵן עַל גְּבִי הָהָר כְּמַצָּע עַל הַמִּטָּה, וַיֵּרֶד כְּסֵא הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם.

יִט וַיֵּרֶד ה' עַל-הָהָר סִינִי • יְכוֹל יֵרֵד עֲלֵיו מִמָּשָׁה? תִּלְמוּד לומר: (לקמן כ) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבְרַתִּי עִמָּכֶם". (מכילתא) מְלַמֵּד שֶׁהַרְבֵּין שָׁמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 228)

בְּכוֹרוֹת לְבִין מִתְנַתְּוֹרָה מִדִּיק וַיֵּרֶד כְּסֵא הַכְּבוֹד: ה' יֵרֵד עַל הָר סִינִי בְּכָל הַדֵּר כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ, בְּהַתְּיָשׁבוֹת וּבִקְבִיעוֹת, וַיֵּרֵדָה קוֹז גּוֹרְמֵת לְכָל הַפְּרָטִים הַמְּזַכְרִים לְעֵיל.

וַיֵּרֶד כְּסֵא הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, כ) בְּמִפְתַּת בְּכוֹרוֹת נֶאֱמַר (בא יב, יב) "וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (אֲנִי בְּעֶצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, רש"י), וּבְכָל זֹאת לֹא מְצִינוּ שְׁהִיוּ שָׁם קוֹלוֹת, בְּרָקִים, עָנָן, קוֹל שׁוֹפָר וְעֵשֶׂן. וּבְכָדִי לְבָאֵר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין מִפְתַּת

בעל הטורים

(יט) הוֹלֵךְ וְחֹזֵק. ב' בְּמִסְתוּרָה. הָבֵא, וַיֵּרֶד הוֹלֵךְ וְחֹזֵק, שְׁאוּל לֹא גָלִי מִסְכָּתָא, כְּתִיב (שם, שם) "הַלְכִים וְדָלִים". וְהוּא וַיֵּרֶד הוֹלֵךְ וְחֹזֵק, בְּתוֹרָה, דְּכַתִּיב וַיֵּרֶד הוֹלֵךְ וְחֹזֵק (שמואל ב' ג, א). כְּדִיתָא בְּעִירוּבִין (נג, א) דָּוִד גָּלִי

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רַד הָעֵד בָּעַם פֶּן־יִהְיֶה־סוֹ אֶל־יְהוָה לְרָאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב:

לפני "רב". פן יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין. אף הנפרדין ממצב אנשים, הורסים את המצב.

כ"י. העד בעם. התרה בהם שלא לעלות בהר. פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר. ונפל ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפיל מהם, ואפלו הוא יחידי, חשוב

(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנֹּשְׂאִים אֶל־יְהוָה יתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

מזמנים להתייבב על עמדם. פן יפרץ. לשון פרצה, יתרג בהם ויעשה בהם פרצה.

כ"י. וגם הכהנים. אף הבכורות שהעבודה בהם (ובחים קטו). הנשאים אל ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות. יתקדשו. יהיו

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָרַי סִינַי כִּי־אַתָּה הֶעֱדַתָּ בְּנוֹ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקַדְּשֵׁהוּ:

כ"י. לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות.

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְדָוִד וְעָלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל־יְהוָה לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם:

מאחר, ואחרון יותר מן הכהנים, והעם כל עקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'. פן יפרץ-בם. אף-על-פי שהוא נקוד חטף קמץ, אינו זו מגזרתו, כך דרך כל תבה שנקדשה מלאפוס, כשהיא באה במקף, משתנה הנקוד לחטף קמץ.

כ"י. לך-דוד. (מכילתא) והעד בהם שנית, שמזרזין את האדם קדם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה. ועלית איתה ואחרון עמך והכהנים. יכול אף הם עמך? תלמוד לומר: "ועלית איתה". אמר מעתה: איתה - מחצה לעצמך, ואחרון - מחצה לעצמו, והכהנים - מחצה לעצמם. משה נגש יותר

(כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: ׀ כ"י. ויאמר אלהים. התראה זו.

בעל הטורים

(כג) ונקדשתו. ב' במסורה. חד ריש פסוק, וחד סוף פסוק. ונקדשתו כי את לחם אלהיה הוא מקריב" (תקרא כא, ח), "הגבל את ההר וקדשתו". ונקדשתו גבי בהן ריש פסוקא, לפי שיקדשתו ראשון, לפתוח ראשון ולקברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ותלמיד חכם קדושתו בסוף, בדכתיב "לקדושים אשר בארץ הקודש" (תהלים טו, ג), כלומר: לאחר מיתתו, שיהיה בארץ, נכרת קדושתו, כי בחייהם "הן בקדשיו לא יאמין". וגם גדולת תלמיד חכם בסוף הקריאה, שגדול שבכולם גולל. תורה כד

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

את הלוחות (על גבי טפסים השכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כלה, כמבאר ב"ירושלמי" על הפסוק "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כלה, אפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מציירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל, שעל-פי דברי הגמרא, בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באפן של רבוע (ולא חצי עגול מלמעלה) - וזהו ענין המפרש בגמרא מסכת בבא-בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בשיבות!

ישנו רב מסים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל-פי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קים כבר כמה וכמה שנים, וכן ציור את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שפך היתה צורת הלוחות. ואחר-כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יכח שמה שהינו אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוטות הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפלו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי בזה לקטנות, ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

והי"רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוי עם קשי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקדם, ורק במקרים היוצאים מן הפלל משאירים לו איזה תאור כבוד!] - כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות. הינו, שבמקום צורת חצי עגול, יהיו הלוחות מציירים בצורת רבוע. ובפרט על-פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוך ילדי

בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהזכר לעיל) - כאן המקום להעיר ענין מסים. ובהקדים:

הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שכתוב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלמות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחר שביני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו'. וגם לאחר חרבן בית המקדש נשארו הלוחות בארון באפן של קביעות - כמו שכתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ריש פרק ז) ש"בעת שבינה שלמה המלך את הבית וידע שסופו לחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבינה שלמה כו". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באפן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הפלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות ענין קדשה. ועל-פי-זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה חס-ושלום. ועל-דרך שמצינו שקלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יד, א) "ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארךן ששה ורחבן ששה ועבןן שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל-פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל-פי-זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי-אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל צורת חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדבר, גם אודות מוסדות חנוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית פונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף-על-פי-כן כאשר הם מציירים

ישראל - והרי ענין החנוף צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוה כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוף בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוף הטוב ביותר, בתכלית השלמות. ושלמות החנוף, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי

ישראל - והרי ענין החנוף צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוה כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוף בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוף הטוב ביותר, בתכלית השלמות. ושלמות החנוף, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי

כ (א) וידבר אלהים את כל הדברים לאמר: ׀

ברוך-הוא בדבור אחד, אם-כן מה תלמוד לומר: "אנכי וגו'"? רצה לומר, מה בא להודיענו במה שפטר לשון ב' דברות אלו מהשאר, מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות, דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי-זה כלם במוהם, הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו דברים? ותרץ שחזר ופרש וכו' ורוצה לומר: באותה החזרה, לא החזיר ללמד על הפלל יצא, אלא על הפרט, אלו שתי דברות ראשונות ביחוד, (ודוק). לאמר - מלמד שהיו עונין על הן - הן, ועל לאו - לאו. (מכילתא).

נ"י וידבר אלהים. אין 'אלהים' אלא דין, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכן, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פרענות, (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן? תלמוד לומר: "וידבר אלהים", דין להפרע. את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש-ברוך-הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי-אפשר לאדם לומר כן. אם כן, מה תלמוד לומר עוד 'אנכי' ו'לא יהיה לך'? - שחזר ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (וקשית אם כן כו' פרוש: לפי זה שמוכח מ'את כל הדברים האלה' שגם שאר עשרת הדברות כלם אמר הקדוש-

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"מ)

פרוש "לאמר" כאן הוא שהגשמי והתחתון עצמו נעשה האומר (א זאגער), משום שאז היתה המשכת העצמות מצד ענינו (של התחתון).

בעל הטורים

(א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. בגימטריא: כל מה שהיה בכתב ושפועל פה. תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 1 עמ' 124 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

על הן הן ועל לאו לאו

כדי שלא יוריד ויפגם את החלק בגופו ובנשמתו השיך למצות לא-תעשה זו.

אך בענין קיום רצון הבורא הרי כל המצות שוות הן. דהן כשומרים מ"ע והן כשאינו עובר על מל"ת, תכן שניהם הוא שעל-ידי-זה הוא מקים רצון וצויו השם-יתברך.

ובזה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. לדעת רבי ישמעאל ראו בני-ישראל במתן-תורה שתומ"צ מזככים ומעלים את האדם, ולכן ענו "על הן הן" – שבמ"ע ראו את הטוב וענין החיובי שפועל באדם, ו"על לאו לאו" – שראו את הרע והענין השלילי שיש במצות-לא-תעשה.

אך רבי עקיבא ס"ל שגם על מ"ע וגם על מצות ל"ת ענו "הן". כי בעת מתן-תורה היה נרגש שיסוד ותכן כל המצות הוא שמוכן ומזמן לקיים רצון הבורא בכל אופן שיהיה, הן לקיים מצותיו והן שלא לעבר עליהן ח"ו.

וידבר אלהים את כל-הדברים האלה לאמר: (כ, א) מלמד שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן (מכילתא) יש לפרש פלוגתא זו בדרך החסידות:

במצות התורה ישנם שני פרטים: א. בקיום המצות מקיימים רצון הבורא ית', וכלשון ברפת המצות כלן "אשר קדשנו במצותיו וצונו". ב. על-ידי כל מצוה מבחר ומזכך חלק אחר בגופו ונשמתו, וכדאיתא בזהר הקדוש (ח"א קע, ב) דרמ"ח מ"ע הן כנגד רמ"ח איברים ושם"ה מצות ל"ת הן כנגד שם"ה גידים. דבכל מצוה הוא מזכך אבר וגיד אחר שבגופו. והנה, בענין זכור האדם שעל ידי קיום המצות, יש חלוק בין מ"ע למצות ל"ת. דמ"ע תכנן שעל ידי קיומן הוא מזכך ומעלה את האבר השיך למצוה זו, אך מל"ת תכנן דאסורים אלו יש בהם רע כו', ולכן צריך להזהר שלא להפשל בהן

(ב) **אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים** ב'אנא יי אלהיך די אפיקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

מבית עבדים:

אל תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר: (לקמן לב) "למה ה' יחרה אפך בעמך"? לא להם צוית: לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי. מבית עבדים • מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד לומר: "ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים". אומר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

משי"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים • כדאי היא ההוצאה, שתהיו משעבדים לי (מכילתא). דבר אחר: לפי שנגלה בים כנבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר: (לקמן כד) "ותחת רגלי במעשה לבנת הספיר", זו הייתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים, משנגאלו – הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו: שתי רשיות הן. אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר: לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר: "את הקולות", קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקו"ש שחת כרך 2 עמ' 892 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אנכי" לשון מצרי

ויתירה מכך מבאר בזהר הקדוש (ח"ב פה, ב) ש"כל אינון פקודי אורייתא כו' כלילן בהאי מלה", שכל מצות התורה נכללות בתבת "אנכי".

ולאחרי כל זה, הנה "אנכי" – לשון מצרי" שהתבה הכי נעלית היא בלשון האמה השפלה ביותר, המכנה בכתוב "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)?!

אנכי יהוה אלהיך (כ, ב)

"אנכי" – לשון מצרי (ילקוט שמעוני)

לכאורה הדבר תמוה ביותר: הרי בעשרת הדברות כלולות כל מצות התורה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב ז, ב). ובעשרת הדברות עצמן הרי "אנכי" כולל רמ"ח מ"ע ו"לא יהיה לך גו"ז כולל שם"ה ל"ת (ראה שלה"ר ר"פ יתרו. ספר התניא פ"כ).

בעל הטורים

(ב) **אנכי**. בגימטריא: פסא. לומר, שקרע כל הרקיעים עד פסא הכבוד. ובגימטריא מלא ועוד י'. וזהו "הלווא את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד). ויש לו עשר היות ראשון ואחרון בשמים ובארץ ד' רוחות ועמק ורום. **אשר הוצאתיך**. ג' במסורה. ב' ב'דברות – הקא, ואידך (דברים ה, ו). ואידך: "אשר הוצאתיך מאור בשמים" (בראשית טו, ו). שהוציאו מאור בשמים ליתן לבניו התורה. תורה ג

שמצד עצמם הם בבחינת "מצרים" ו"ענות הארץ", יתבררו ויתעלו בכח התורה, עד שגם הם יהיו מוכן ומדור לקדשתו של הקב"ה.
ולכן "אנכי לשון מצרי" לרמז שהפונה והתקלית של מתן-תורה הוא להמשיך הקדשה גם ל"שבעים לשון" (שאינם 'קדש') ועד להדרגה הנמוכה ביותר, "לשון מצרי".

ג לא יהי לך אלה אחרן בר מני:

לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר: "אלהים אחרים", שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים אותם, ודומה כאלו הוא אחר, שאינו מכיר מעולם.
על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר: לא נצטוו על עבודה-זרה אלא אותו הדור (מכילתא).

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

ה לא תסגד להון ולא תפליחנן ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי פד משלמין בנאי למחטי בחר אבהתהון:

ו לשנאי. כתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז).

ז ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולגטרי פקודי:

ח פרעניות אחת על חמש מאות. שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (סוטה יא).

ונש לומר הבאור בזה: אמרו חז"ל (שבת פח, ב) שכשבקשו מלאכי השרת שתנתן להם התורה ולא לנו, אמר להם משה רבנו "למצרים ירדתם?". והינו, שהתורה נתנה דוקא למקום שבבחינת "מצרים" ונשל ביותר.
דאף שעל-ידי התורה יכולים לעלות בעלוי אחר עלוי, אף לא בשביל זה נתנה תורה. אלא כדי שגם מקומות כאלו

(ג) לא-יהיה לך אלהים אחרים על-פני:

כ"י. לא-יהיה לך. למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תעשה לך", אין לי אלא שלא יעשה. העשוי כבר, מניין שלא יקיים? תלמוד לומר: "לא יהיה לך" (מכילתא).
אלהים אחרים. שאינם אלהות, אלא אחרים עשואים אלהים עליהם (מכילתא), ולא יתכן לפרש: "אלהים אחרים" וזלתי, שגנאי הוא כלפי מעלה

(ד) לא-תעשה לך פסל וכל-תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ:

כ"י. פסל. על שם שנפסל. וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים.

(ה) לא-תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבת על-בנים על-שלישים ועל-רבעים לשנאי:

כ"י. אל קנא. (מכילתא) מקנא להפרע ואינו עובר על מדתו למחל על עון עבודת אלילים. כל לשון "קנא", אנפרימנ"ט בלע"ז, נותן לב להפרע.

(ו) ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי:

כ"י. ועשה חסד. שאדם עושה לשלם שכר עד לאלפים דור, נמצאת מדה טובה יתרה על מדת

בעל הטורים

לומר, כשתשמור המצוות הזוהר שלא תעשה אותם לשוא שלא לשם, אלא עשה אותם לשם.
על ש"ן דלא תשא נש"ו תגין כנגד ז' פעמים קוב ביהוקאל. "שבע תועבות בלבן" (משלי כו, כח). שבע חטאות בתוכחה. ז' עונותיכם מלאים. ז' שמות ליצר הרע. ז' מדרגות לגיהנם. תורה ז

ב, כב, נא. תהלים יח, נא. לומר: מי שעושה חסד לאחרים, עושין עמו חסד. ודוד היה גומל חסד אף לנכרים, דכתיב (שמואל ב' י, ב) "ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון". לכך עשו עמו חסד. ולשמרי מצותי. וסמיה ליה: לא תשא. מלמד שחמורה שבועת שוא ככל המצוות.
דבר אחר:

(ד) לא תעשה לך פסל וכל תמונה. תמונה בגימטריא: פריצוף אדם. ואשר בארץ. בגימטריא: אילו ההרים והגבעות.
מתחת. בגימטריא: זה שישלשל קטן. תורה ה
(ו) ועשה חסד. ד' במסורה. ב' בדברות - הקא, ואידך (דברים ה, ו) וב' גבי דוד - "ועשה חסד למשיחו" (שמואל

(י) לֹא תִשָּׂא אֶת־שְׁמִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: פ

וְלֹא תִימִי יָת שְׁמָא דִּי אֱלֹהֶךָ לְמַגָּנָא אֲרִי
לֹא יִזְכִּי יְיָ יָת דִּימִי בְּשִׁמְהָ לְשִׁקְרָא:

מגן, כתרגומו, זה הנשבע לחנם ולהכל) על של עץ
- עץ, ועל אבן - אבן (שבועות כט. מכילתא).

כ"י לִשְׂוֹא • (השני, לשון שקר כתרגומו), כמה
דתימר אי זהו שביעת שוא? נשבע לשנות את
הידוע: על עמוד של אבן שהוא זהב (הראשון לשון

(ח) זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

שְׁנֵאמַר: (תהלים סב) "אֶחָת דְּכָר אֱלֹהִים, שְׁתִּים זֹ
שְׁמַעְתִּי". "זְכוֹר" לְשׁוֹן פְּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב)
"אֲכֹל וְשָׂתוּ", (שמואל ב ג) "הִלּוֹף וּבָכָה", וְכֵן פִּתְרוּנוֹ:
תָּנוּ לֵב לְזֹכֵר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שְׁאֵם נִזְדַּמֵּן לָךְ
חֲפֵץ יָפֶה, תְּהָא מְזַמֵּינוּ לְשַׁבָּת (ביצה טז).

כ"י זְכוֹר • "זְכוֹר" וְ"שְׁמוֹר" בְּדְבוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ,
וְכֵן (לקמן לא) "מְחַלְלֵיהַ מוֹת יוֹמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם
הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כִבְשִׁים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבֹּשׁ
שַׁעֲטָנִי", "גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֲרוֹת
אֵשֶׁת אַחִיד", (דברים כב) "יִכְמֶה יָבָא עָלֶיהָ". הוּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד יד. עמ' 224)

החסידים התפעלו מצורת תפלתו של חסיד זה, ושאלוהו:
מדוע מתארכת תפלתך כל־כך? "במה" אתה מתפלל?
ענה החסיד: זכרני מה ששמעתי פעם מהרבי (רבנו הגדול),
על המאמר "זְכוֹר וְשְׁמוֹר בְּדְבוּר אֶחָד": בְּכָל דְּבוּר וְדְבוּר,
צִרִיכִים לְזֹכֵר וְלִשְׁמוֹר אֶת ה' אֶחָד'...

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ, ח)
זְכוֹר וְשְׁמוֹר - בְּדְבוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ (רש"י)
לרבנו הגדול היה חסיד אחד שהיה איש פשוט ביותר. ספק
אם ידע את פירוש־המלות במקומות הקשים שבתפלה.
ואף־על־פי־כן היה מתפלל את כל שלוש התפלות באריכות.

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתֶךָ:

ט שְׁתָּא יוֹמִין תַּפְלַח וְתַעֲבֹד כָּל עֲבֻדָּתֶךָ:

כ"י וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתֶךָ • כְּשֶׁתְּבֹא שַׁבָּת, יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ כָּל מְלֹאכֶתֶךָ עָשׂוּיָהּ, שְׁלֹא תִהְיֶה אַחֵר
מְלֹאכֶתֶךָ (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ו)

ועל־דִּרְגָּה בְּמִשְׁאָ וּבְמִתָּן כו'. וְהִינוּ, שְׂכָאָשֶׁר מִשְׁאֵו וּמִתָּנוּ
בְּאִמְנוּהָ, וְעִבּוּדָתָהּ בְּסִידוּרָא דְּפֶת הִיא בְּאִפּוֹן ש"מִאֲמִין בְּחִי
הַעוֹלָמִים וְזוֹרַע", הִנֵּה עַל־דִּי־זֶה הוּא מְגַלָּה אֶת ה'שְׁמִשׁ
הַיְי" מִהֶמְגֵּן שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים.

ששת ימים תעבוד. הינו, שבששת ימי החול צריכה להיות
העבודה לתקן את ההעלם וההסתר דשם אלקים, וענין זה
נעשה על־ידי העבודה (לא רק בעניני התורה ומצוות, אלא גם)
בעניני הרשות, כל"ט מלאכות, דתנא סידורא דפת נקט,

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה
כָּל־מְלֹאכָה אֹתָהּ. וּבִגְדֶךָ וּבִתְךָ עֲבָדֶךָ וְאִמָּתֶךָ
וּבַהֲמָתֶךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

יְוִימָא שְׁבִיעָאָה שַׁבָּתָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ לֹא
תַעֲבֹד כָּל עֲבֻדָּתָא אֹתָּ וּבְרֶךָ וּבִתְךָ עֲבָדֶךָ
וְאִמָּתֶךָ וּבְעִירָךָ וּגְיִירָךָ דִּי בְּקִרְיָךָ:

שְׁשִׁנִּינוּ: (שבת קכא) "קָטָן שָׂבָא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין
לו", מִפְּנֵי שֶׁשְׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ.

כ"י אֹתָהּ וּבִגְדֶךָ וּבִתְךָ • אֵלּוּ קִטְנִים, או אינו אלא
גְּדוּלִים? אֲמַרְתָּ: הִרִי כָּר מְזֻהָרִים הֵם, אֵלּא לֹא בָּא
אֵלּא לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל שְׁבִיתַת הַקִּטְנִים, וְזֶה

בעל הטורים

"זְכוֹר", לומר לך: כָּל הַמְקָנִים אֶת
הַשַּׁבָּת כְּאִלּוּ קָנִים ה' חֲמִשִּׁי
תוֹרָה. תוֹרָה ט

עֲבָדֶךָ וְאִמָּתֶךָ וּבַהֲמָתֶךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ. וּבְנִגְדֶם תִּקְנֵן שִׁבְעַת מִנּוּחוֹת
בְּ־אֹתָהּ אֶחָד. וְה' תִּיבּוֹת בְּפִסּוּק

(ח) זְכוֹר. זֶה הַפְּסוּק שְׁבִיעִי, וּמִתְחִיל
בְּיָבִיל שֶׁהַשַּׁבָּת הוּא שְׁבִיעִי. וְזֶה
מִנְכְּרִים בְּפִסּוּק: "אֹתָהּ וּבִגְדֶךָ וּבִתְךָ

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיֵּנַח בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי עַל־פֶּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ׀

כ"י וַיֵּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כְּכִכּוֹל הַקְּתִיב בַּעֲצָמוֹ
מְנוּחָה, לְלַמֵּד הֵימָנו קַל־וְחֹמֶר לְאָדָם שְׁמַלְאֲכָתוֹ
בַּעֲמָל וּבִיגִיעָה שֶׁיֵּהָא נַח בַּשַּׁבָּת. בֵּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ.

(יב) כִּבְדָּר אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ
עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

כ"י לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ • (מכילתא) אִם תִּכְבֵּד, יֵאָרְכוֹן. וְאִם לֹא, יִקְצָרוֹן, שְׂדֵבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם
נִדְרָשִׁים: מִכָּלל הֵן - לֹא, וּמִפְּקָל לֹא - הֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

הַפֶּרֶת הַטּוֹב וְרָגַשׁ שֶׁל אֲהֲבָה לְכָל יְהוּדֵי שְׁעוֹשָׁה לוֹ טוֹבָה,
וְלֹא לַעֲרֹךְ חֲשָׁבוֹן שֶׁהֵיטָה לְפָלוֹנִי אִיזוֹ פְּנִיָּה, אוֹ שֶׁהִכְרַח
לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טָבָעוֹ.
וּבְמִכָּל־שָׁכֵן וְקַל־וְחֹמֶר, שֶׁהָרִי: (א) הַקֶּבֶ"ה יָדַע מַה שֶּׁבָּלְבוּ
שֶׁל נְבוֹכַדְרֶאצַּר, שֶׁאִין פִּנְתָּו לְמֵלֶכֶת רְצוֹנוֹ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן
נָתַן לוֹ שָׂקָר עַל פְּעֻלָּתוֹ, וְעַל־אַחַת־כְּפֹמָה־וְכֹמָה בְּנוֹגַע לְאָדָם
שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ "מַה בָּלְבוּ שֶׁל חִבְרוֹ" (פסחים נד, ריש עמוד ב),
וַיִּתֵּכֶן שֶׁאִין לוֹ שׁוּם פְּנִיָּה. (ב) לְכִידֵת צוֹר - גַּם אִם לֹא
הֵיטָה נַעֲשִׂית עַל־יְדֵי נְבוֹכַדְרֶאצַּר, הֵיטָה נַעֲשִׂית עַל־יְדֵי אַחֵר,
שֶׁהָרִי הִרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם, מַה־שֶׁאִין־כֵּן הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשִׂתָה
לוֹ, שְׁלוּלִי פְּעֻלַּת חִבְרוֹ יִתֵּכֶן שֶׁלֹּא הֵיטָה נַעֲשִׂית כָּלָל.
(ג) הַצּוּרִי עַל לְכִידֵת צוֹר לֹא הָיָה בַּשִּׁבִּיל נְבוֹכַדְרֶאצַּר בְּלִבָּד,
אֲלָא בַּשִּׁבִּיל תִּקּוֹן הַעוֹלָם, וְעַל־אַחַת־כְּפֹמָה־וְכֹמָה בְּנוֹגַע
לְטוֹבָה שֶׁנַּעֲשִׂית עֲבוּרוֹ, שְׁבוּדָאֵי צִרִיכָה לְהֵיטָה הַפֶּרֶת הַטּוֹב
כו'.

(יג) לֹא תִרְצֶח: ׀ לֹא תִנְאַף: ׀ לֹא תִגְנֹב: ׀
לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שָׂקָר: ׀

כ"י לֹא תִנְאַף • אִין נֹאֹף אֲלֵא בְּאִשְׁתִּי, שְׁנֵאֲמַר:
(ויקרא כ) "מוֹת יוֹמָת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת", וְאֹמַר: (יחזקאל

(י) "הָאִשָּׁה הַמִּנְאַפֶּת תַּחַת אִישָׁה תִּקַּח אֶת זָרִים".
לֹא תִגְנֹב • בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת - הַקְּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט)

בעל הטורים

בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי.	לְמַעַן יֵאָרְכוֹן. חֶסֶד יו"ד, שֶׁאִין	(יב) כִּבְדָּר אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ. סִמָּךְ
לֹא תִגְנֹב. בְּגִימָטְרִיא:	אֲרִיכוֹת יָמִים בַּעֲוֹלָם הַזֶּה. תוֹרָה יג	כְּבוֹד אָב וְאִם לְשַׁבָּת, לוֹמַר לָךְ: בְּשֵׁם
נִפְשׁ. תוֹרָה יד	(יג) לֹא תִרְצֶח. דְּבוּר שְׁשִׁי. וְנִשׁ בּו	שְׁחִיב לְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת כֶּךָ חִיִּיב
	שֶׁשָּׁה אוֹתִיּוֹת. לוֹמַר לָךְ שְׂאָדָם נִבְרָא	לְכַבֵּד אֲבִיו וְאִמּוֹ.

שְׂחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין, אִף "לֹא תִגְנֹב", דָּבָר שְׂחִיב עֲלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין (פְּנִינֵי פח).

"לֹא תִגְנֹבוּ", בְּגֻנֹב מִמּוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא זֶה בְּגֻנֹב מִמּוֹן, וְלִהְלֵךְ בְּגֻנֹב נִפְשׁוֹת? אִמְרַתְּ: דָּבָר הַלָּמֵד מֵעֲנִינוֹ. מֵה "לֹא תִרְצַח", "לֹא תִנָּאֵף", מְדַבֵּר בְּדָבָר

יֵד לֹא תִחַמֵּד בֵּית חֲבֵרָה. לֹא תִחַמֵּד אֶתֶּם חֲבֵרָה וְעִבְדָּה וְאִמְתָּה וְתוֹרָה וְחֻמְרָה וְכָל דִּי לְחֲבֵרָה:

(יד) לֹא תִחַמֵּד בֵּית רֵעֶךָ ס' לֹא־תִחַמֵּד אֶשֶׁת רֵעֶךָ וְעִבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֻמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שְׁבֵט פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ, י"ז שְׁבֵט, ה'תשס"ז)

בִּיּוֹתֵר, הֵן בְּכָלִלוֹת הָעוֹלָמוֹת, בְּעוֹלָם הַכִּי תַּחְתּוֹן שָׁאִין לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, וְהֵן בְּעוֹלָם זֶה עֲצָמוֹ, בְּדָבָרִים פְּשׁוּטִים שָׁבוּ.

הַטַּעַם לָמָּה שֶׁעֲנִין מִתּוֹן תּוֹרָה הִיא בְּדָבָרִים פְּשׁוּטִים דּוֹקָא, מִשּׁוּם שֶׁהַמִּשְׁכָּת הָעֵצִים הִיא בְּדָבָרִים תַּחְתּוֹנִים וּפְשׁוּטִים

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ש"פ וָאָרָא, כ"ה טַבַּת, מְבָרְכִים הַחוֹדֶשׁ שְׁבֵט, ה'תשס"ז)

וּמִצִּיאוֹת שְׁלוֹ, הִנֵּה לֹא זֶה בְּלִבְדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּדֵּל בְּטוֹבַת הָאֵלֶּת (וְהִיא רַק "מִשְׁעֲנַת קִנָּה רִצּוֹן"), אֵלָּא אֲדָרְבָּה, שִׁיעֲשֶׂה הַפֶּךָ הַטּוֹב כּו'. וְהִינוּ, לְפִי שֶׁאֲדָם קָרֹב אֶצְלָ עֲצָמוֹ, וְחוֹשֵׁב עַל עֲצָמוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל הָאֵלֶּת, וּבְמִשְׁפָּח הַזֶּמֶן נַעֲשֶׂה יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת יוֹתֵר (וְעַל־דֶּרֶךְ מֵה שְׁכָתוֹב בַּתְּנָא (פֶּרֶק יג) אֶפִּילוּ בְּנוֹגַע ל"בִּינוּנִי", ש"מ מִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הָרַע.. נִתְחַזַּק יוֹתֵר בְּהַמִּשְׁפָּח הַזֶּמֶן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הַרְבֵּה בְּאִכְלָה וּשְׁתִּיָּה וּשְׂאָר עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה), וְעַד שְׂרוּצָה לְכַבֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ לְעֲצָמוֹ, גַּם אִם בְּשִׁבִּיל זֶה צָרִיר לְרִמּוֹת אַחֲרִים כּו' (וְזֹאת - אֶפִּילוּ אִם בַּתְּחִלָּה לֹא הָיָה שִׁיר לְאַמִּירַת שָׁקָר).

וְכֵן הוּא בַּעֲשֵׂרַת הַדְּבָרוֹת, שֶׁגַּם הַדְּבָרוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, "לֹא תִגְנֹב" וְ"לֹא תִחַמֵּד וְגו'", שֶׁהֵם עֲנִינִים שֶׁבִּין אֲדָם לְחֲבֵרָה, יֵשׁ לְקִיָּמָה (לֹא מִצַּד טֶבַע הָאָדָם, אֵלָּא מִצַּד צוּרֵי הַקֶּבֶץ, כְּמוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁבִּין אֲדָם לְמִקְוֶה, וְכַמֵּדָּשׁ בְּכָךְ שֶׁהֵם בָּאִים לְאַחֲרֵי "אֲנֹכִי גו'" (רֹאה גַם 'תּוֹרַת מִנְחָם' כִּרְךְ מִגַּ עֲמוּד 400. וְשֵׁם נִסְמָן).

הָאֲמוּנָה בַּה' הִיא הַיְסוּד גַּם לְהִנְהִיגָה הָרְאוּיָה בֵּין אָדָם לְחֲבֵרָה. וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר:

יְהוּדֵי יָכוֹל לְטַעֵן: מֵהוּ הַהִכָּרַח שֶׁקִּיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחֲבֵרָה יִהְיֶה מִצַּד צוּרֵי הַתּוֹרָה, וּבִאֲפִן שֶׁקְשׁוֹר גַּם עִם הַהִנְהִיגָה שֶׁבִּין אָדָם לְמִקְוֶה?! - בְּשִׁלְמָא מִי שֶׁמִּצַּד טֶבַעוֹ הוּא רַע וּמִשְׁחָת, הָרִי הוּא זָקוּק לְמוֹרָא מִהַקֶּבֶץ, וְהַבְטָחַת שִׁכָּר בְּגוֹיֵעֵד, כְּדִי לְהִתְנַהֵג כְּדָבָעִי בֵּין אָדָם לְחֲבֵרָה; אֲבָל אִם הוּא רַק אָדָם רָגִיל, שֶׁגָּדַל וְנִתְחַנֵּן בֵּין בְּנֵי תַּרְבוּת (וְלֹא בֵּין חֵיוֹת טָרֶף), וְעַל־אֲחַת־פְּמָה־וּכְמָה אִם הוּא רַךְ לֵבָב, וּבַעַל מַדּוֹת טוֹבוֹת מִטֶּבַע וְתוֹלְדוֹתוֹ, הָרִי מִצַּד טֶבַעוֹ יִתְנַהֵג בְּאֲפִן ד'עֲנִינִים מְרֻדִים תְּבִיאָה בֵּית, כִּי תִרְאֶה עָרוֹם וְכִסְיֹתוֹ" (יִשְׁעִי נח, ז), לֹא צָרֶךְ בְּצוּרֵי הַתּוֹרָה.

וְהַמַּעֲנֶה עַל זֶה - כְּפִי שֶׁלְמָדִים מִהַפְטָרָה - שֶׁפֶּאֶשֶׁר הָאָדָם מִרְגִּישׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְאֵף אֶחָד, וְיָכוֹל לְהַעֲמִיד עַל עֲצָמוֹ וְלִהְתַּנַּהֵג כְּפִי טֶבַעוֹ, הִנֵּה לְבִסּוּף, פֶּאֶשֶׁר הַדָּבָר יִפְגַּע בִּישׁוֹת

♦ שְׁבֵט כ' שְׁבֵט ♦

טו וְכָל עֲמָא חֲזָן זֵת קָלִיא וְזֵת בְּעוֹרִיא וְזֵת קָל שׁוּפְרָא וְזֵת טוֹרָא תִּגְן וְחֲזָא עֲמָא וְזֵעוּ וְקָמוּ מִרְחִיק:

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֹשֵׁן וִירָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמָדוּ מִרְחָק:

"וַיִּנָּעוּ כָּל הָעָם", וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֵרֶשׁ? תִּלְמוּד לומר: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע" (מְכִילֵתא). • רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת •

נ"י • וְכָל הָעָם רֹאִים • מִלְמַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֵלֶם? - תִּלְמוּד לומר:

בַּעַל הַטּוֹרִים

טו. "מוֹרָשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב" (דְּבָרִים לג, ד) י' הַדְּבָרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קַע"ב תִּיבוֹת. תּוֹרָה טו (טו) וַיִּרְא הָעָם וַיִּנָּעוּ. עַל כֵּן מִתְנַעֲנָעִים בְּשַׁעַת לִימוּד הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה בְּרִתָּהּ וּבְיוֹעַ. וַיִּנָּעוּ. בְּגִימְטְרִיא: י"ב מִלִּין, שֶׁהִיוּ נִרְתַּעִים לְאַחֲרִיהֶם.

תִּיבוֹת מִנֵּין עֲקָב. וְזֶהוּ שֶׁרָמֹז אֲלִיעֶזֶר "בְּקַע מִשְׁקָלוֹ" (בְּרַאשִׁית כה, כב). וְיִשְׁנֵי צְמִידִים" (שָׁם, שָׁם) אֵלֶּו ב' לוחות. "עֲשֶׂהָ זָהָב מִשְׁקָלָם" (שָׁם, שָׁם) אֵלֶּו עֲשֶׂהָ הַדְּבָרוֹת. וְזֶהוּ "עֲקָב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּלִי" (שָׁם כה, ח). "בְּשִׁמְרָם עֲקָב רַב" (תְּהִלִּים יט, יב). "וְאַצְרָגָה עֲקָב" (שָׁם כט, א). וְעֲשֶׂה תוֹרָתְךָ קָבַע (אֲבוֹת פֶּרֶק א מִשְׁנָה

(יד) רַעֲדוּ. עֲשֶׂרַת הַדְּבָרוֹת מִתְחִילִין בְּאֶל"ף וּמְסִימִין בְּק"ף. וְזֶהוּ "אֵף טוֹב לִישְׁרָאֵל" (תְּהִלִּים עג, א). וַיֵּשׁ בָּהֶם תִּר"ב אוֹתִיוֹת כִּנְגָד תִּרִּי"ג מִצּוֹת וְשִׁבְעַת מִצּוֹת שֶׁל בְּנֵי נֹחַ. וְסִימָנָם כְּתִ"ר תּוֹרָה. לומר לָךְ, שֶׁאִם אָדָם לומֵד תּוֹרָה לְשִׁמְיָה הִיא כְּתִר לְרִאשׁוֹ, וְאִם לומֵד שֶׁלֹּא לְשִׁמְיָה, יִחוּזֵר לְכִרְתָּ. וַיֵּשׁ בָּהֶם

נִרְאֵינוּ אֶת הַנִּשְׁמָע, שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר
(שם). אֶת הַקּוֹלֶת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה • וַיִּנְעוּ •
(שם) אֵין נוֹעַ אֶלָּא זֵיעַ • וַיַּעֲמֵדוּ מִרְחָק • (שם) הָיוּ

נִרְאֵינוּ אֶת הַנִּשְׁמָע, שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר
(שם). אֶת הַקּוֹלֶת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה • וַיִּנְעוּ •
(שם) אֵין נוֹעַ אֶלָּא זֵיעַ • וַיַּעֲמֵדוּ מִרְחָק • (שם) הָיוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"ח)

כְּדֵי שִׁיחִיו בְּבַחֲיִנַת בְּטוֹל שִׁיחִלוֹ לִקְבֹּל אֶת גְּלוֹי הַעֲצָמוֹת
בְּמִתָּן תּוֹרָה. שֶׁהַעֲדָר זֶה הוּא הַהֲכָנָה וְהַפְּלִי לְהַמְשִׁיכַת הַעֲצָם,
שֶׁהוּא הַהוּיָה הָאֲמִתִּית.

קִדְּם לְכָל הוּיָה וְהַתְּהוּוֹת צָרִיר לִהְיוֹת הַהַעֲדָר, וּכְמוֹ עֲנִין
הַעֲצָמוֹם שֶׁבִּשְׂבִיל הַגְּלוֹי. דָּוָהוּ גַם־כֵּן עֲנִין הַחֲרָדָה עַל־יְדֵי
הַקּוֹלוֹת וּבִרְקִים שֶׁהָיוּ בְּמִתָּן תּוֹרָה (שֶׁזֶהוּ עֲנִין וַיֵּרָא הָעָם
וַיִּנְעוּ גו', עֲנִין הַחֲרָדָה), שֶׁזֶהוּ הַהַעֲדָר הַקּוֹדֵם אֶל הַהוּיָה,

טז וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּא אֶת עַמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלֹא
יִתְמַלֵּל עַמָּנָא מִן קָדָם יְיָ דִּילְמָא נָמוֹת:

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאֶל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוֹת:

יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלוּן אֲרִי בְדִיל
לְנִסְאָה יִתְכוּן אַתְגְּלִי לְכוּן יִקְרָא דִּי וּבְדִיל
דִּתְהִי דַחֲלָתָה עַל אֲפִיכוּן בְּדִיל דִּלֹּא
תַּחֲוּבוּן:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר
נַפּוֹת אַתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ
עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ:

שֶׁהוּא זְקוּף • וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ • עַל־יְדֵי
שִׁרְאִיתָם אוֹתוֹ יֵרָאוּ וּמֵאֲדָם, תִּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ
וְתִירְאוּ מִפְּנֵיו.

זש"א לְבַעֲבוֹר נַפּוֹת אַתְכֶם • לְגַדֵּל אַתְכֶם בְּעוֹלָם,
שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בְּאֲמוֹת שֶׁהוּא בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם.
נַפּוֹת • לְשׁוֹן הֶרְמָה וּגְדִלָּה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) "הִרְמִינוּ
נִס", (שם מט) "אֲרִים נָסִי", (שם ל) "וְכַנָּס עַל הַגְּבֻעָה",

יח וַיִּקָּם עַמָּא מִרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרַב לְצַד
אֲמִיטָא דַּתְמָן יִקְרָא דִּי:

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל
אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ׀

הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁף עֲנִין וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עַב הָעֲנִין,
שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִכִּי בָּא אֵלֶיךָ בַּעֲב הָעֲנִין".

זש"א נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל • לְפָנִים מְשֻׁלָּשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁף,
עֲנִין וְעֶרְפֶּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיֶה בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב

יט וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְּנָן תִּימַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲתָנוּ חֲזוֹתִינוּ אֲרִי מִן שְׁמִיָּא מְלִילִית עַמְּכוּן:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

לו: שְׁמָה שְׁאֲחָרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעָמִים שְׁלִבּוֹ חֲלוּק
מִלְּהָאֲמִין. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי • וְכָתוּב אֶחָד

זש"א כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם • יֵשׁ
הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה שְׁאָדָם רוֹאֶה, לְמַה שְׁאֲחָרִים מְשִׁיחִין

בעל הטורים

וְהוּוּ "רִגְזוּ וְאֵל תַּחֲטְאוּ", שֶׁאֵף אִם רִגְזוּ,
אֵל תַּחֲטְאוּ, כִּי הַכַּעַס מְבִיא לִידֵי חֲטָא.
וְרִאֲתוֹ עַל פְּנֵיכֶם. בְּגִמְטְרִיא: זֶה הוּא
בּוֹשֶׁת הַפְּנִים. תּוֹרָה יח
(יח) וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ. בְּפָרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
(פֶּרֶק מא: ג'ש' לא נֶאֱמַר, אֶלָּא נִגַּשׁ,
מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל אֲחֻוּהוּ בִּשְׁתֵּי יָדָיו
וְהִגִּישׁוּהוּ שְׁלֹא בְּרַצוֹנוֹ.
אֵל הָעֶרְפֶּל. בְּגִמְטְרִיא: אֵל
הַשְּׂכִינָה. תּוֹרָה יט

אַתְכֶם, וְאִם תַּעֲמִדוּ בְּנִסְיוֹן תִּהְיֶה כְּדוֹר,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֲנִין: "וְאִדְנִי חֲכָם
כְּחֻכְמַת מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים" (שם יז, כ). וְאִם
לֹא – "לְבַעֲבוֹר הִבִּיא ה' הָרָעָה".
תַּחֲטְאוּ. ב' בְּמִסְוֶה. הִכָּא, וְאִידָּה:
"רִגְזוּ וְאֵל תַּחֲטְאוּ" (תהלים ד, ח). הַבּוֹשָׁה
מוֹנַעַת מִן הַחֲטָא, וְהַכַּעַס מְבִיא לִידֵי
חֲטָא. וְהוּוּ "בַּעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל
פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ". כֵּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
בִּשְׁת פְּנִים, לֹא בְּמִהְרָה הוּא חוֹטֵא.

וַיִּנְעוּ. ב' בְּמִסְוֶה. הִכָּא: "וַיֵּרָא הָעָם
וַיִּנְעוּ", וְאִידָּה: "וַיִּנְעוּ אֲמוֹת הַסָּפִים
מִקּוֹל הַקּוֹרָא" (ישעיה ו, ד). מַה הָתֵם עַל
יְדֵי מִלֶּאךָ, אֵף הִכָּא עַל יְדֵי מִלֶּאכִים,
כְּדִכְתִּיב (תהלים סח, יא) "מִלְכֵי צְבָאוֹת
יִדְּרוֹן יִדְּרוֹן". תּוֹרָה טז
(יז) לְבַעֲבוֹר. ג' בְּמִסְוֶה. הִכָּא, וְאִידָּה:
"לְבַעֲבוֹר סָבַב אֶת פְּנֵי הַדָּבָר" (שמואל ב'
י, ט) גַּבִּי דָּוִד בְּעֲנִין הָאִשָּׁה הַתְּקוּעִית,
"לְבַעֲבוֹר הִבִּיא ה' אֵל אֲבִשְׁלוֹם אֶת
הָרָעָה" (שם יז, יד). פִּירוּשׁ, לְבַעֲבוֹר נַסוֹת

כבודו בשמים, ואשו וגבורתו על הארץ. (מכילתא) דבר אחר: הרבין השמים ושמי השמים והציען על ההר, וכן הוא אומר: (תהלים יח) "ויט שמים וירד".

אומר: "וירד ה' על הר סיני". בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (דברים ד): "מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה".

(כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם: כ לא תעבדון קדמי דחלו דכסף ודחלו דזהב לא תעבדון לכוני:

שלא יוסיף על שנים: שאם עשית ארבעה, הרי הן לפני כאלהי זהב. לא תעשו לכם. לא תאמר: הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כדרך שאני עושה בבתי עולמים, לכה נאמר: "לא תעשו לכם".

כ"י לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במוס. (מכילתא). אלהי כסף. בא להזהיר על הכרובים שאפה עושה לעמד אתי שלא יהיו של כסף, שאם שניתם לעשותם של כסף, הרי הן לפני כאלהות. ואלהי זהב. בא להזהיר

כא מדבח אדמתא מעבד קדמי ותהי דבח עלוהי ית עלותה ונת נכס קידוש מן ענה ומן תורה בכל אתרא די אשרי ית שכתבי לתמן אשליח ברכתי לה ואברכנה:

(כא) מזבח אדמה תעשה לי וזבחתי עליו את-עלתיה ואת-שלמיה את-צאנה ואת-פקרה בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתיה:

את-צאנה ואת-פקרה. פרוש ל"את עלתיה ואת-שלמיה". בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי. אשר אתן לה רשות להזכיר שם המפרש שלי, שם אבוא אליך וברכתיה, אשרה שכינתי עליך. מכאן אפה למד שלא נתן רשות להזכיר שם המפרש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו בית הבחירה. שם נתן רשות לפהנים להזכיר שם המפרש בנשיאת כפים לכהן את העם.

כ"י מזבח אדמה. מחבר באדמה שלא יבנו על גבי עמודים, או על גבי כפים (נסקה אחרת: בסיס) (מכילתא). דבר אחר: שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנינתו. תעשה לי. שתהא תחלת עשיתו לשמי. וזבחתי עליו. אצלו, כמו: (במדבר ב) "ועליו מטה מנשה" (מכילתא). או אינו אלא עליו ממש? תלמוד לומר: "הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך", ואין שחיטה בראש המזבח (דברים נח). את עלתיה ואת-שלמיה. אשר מצאנה ומבקרך.

כב ואם מדבח אבנין מעבד קדמי לא תבני יתהו פסילן לא תרים חרבה עליה ותחללה:

(כב) ואם-מזבח אבנים תעשה לי לא-תבנה אתהו גזית פי חרבה הנפת עליה ותחללה:

הללו תלויין אלא ודאין, ובלשון 'פאשר' הם משמשים. גזית. לשון גזירה, שפוסלן ומכתתן בברזל. פי חרבה הנפת עליה. הרי 'פי' זה משמש בלשון 'פאשר' שהוא 'דילמא', פן תניף חרבה עליה. ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל, חללת (פרק ג' דמדות), שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיוניף המקצר על המאריך. ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. לפיכך, לא יבא עליו פורת ומחבל. והרי דברים קל-וחמר: ומה

כ"י ואם מזבח אבנים. (מכילתא) רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ מג': "ואם מזבח אבנים תעשה לי", הרי 'אם' זה משמש בלשון 'פאשר': "וכאשר תעשה לי מזבח אבנים" - "לא תבנה אתהו גזית", שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שנאמר: (דברים כז) "אבנים שלמות תבנה". וכן (לקמן כב) "אם כסף תלוי", חובה הוא, שנאמר: (דברים טו) "והעבט תעביטנו", ואף זה משמש בלשון 'פאשר'. וכן: (ויקרא ב) "ואם תקריב מנחת כפורים", זו מנחת העמר שהיא חובה. ועל פירוש, אין 'אם'

מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, עַל-אַחַת-כִּפְּהָ-
וְכִפְּהָ שָׁלֹא תִבּוֹאֶהוּ פְּרָעָנוֹת.

אָבְנִים שְׁאִינָן רֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת,
עַל-יְדֵי שְׁמָטִילוֹת שָׁלוֹם, אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תִגִּיף
עֲלֵיהֶם בְּרִזָּל", הַמָּטִיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין

כַּג וְלֹא תִסַּק בְּדִרְגִין עַל מַדְבָּחִי דֵּלָא תִתְגַּלִּי
עֲרִיתָךְ עֲלוּהִי: פ פ פ

(כג) וְלֹא-תִעַלָּה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִתְגַּלֶּה
עֲרוֹתְךָ עָלָיו: פפפ

הַפְּסִיעוֹת קְרוֹב לְגִלְיָה עֲרֹהָ הוּא, וְאֵתָה נֹהֵג בָּהֶם
מִנְּהָג בְּזִיּוֹן. וְהָרִי דְּבָרִים קַל-נֶחֱמָר: וְמָה אָבְנִים הִלְלוּ
שְׁאִין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בְּזִיּוֹן, אָמְרָה תּוֹרָה:
הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צָרָה, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מִנְּהַג בְּזִיּוֹן,
חֲבָרָךְ שֶׁהוּא בְּדַמּוֹת יוֹצֵרָךְ וּמַקְפִּיד עַל בְּזִיּוֹנוֹ,
עַל-אַחַת-כִּפְּהָ-וְכִפְּהָ:

וְיֵשׁ וְלֹא תִעַלָּה בְּמַעֲלֹת. כְּשֶׁאֵתָה בּוֹנָה כְּבֶשֶׂת
לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלֹת מַעֲלֹת, אֲשַׁקְלוּנִי"ש
בְּלַעַז, אֲלֹא חֲלֹקִים יֵהָא וּמִשְׁפָּע. אֲשֶׁר לֹא תִתְגַּלֶּה
עֲרוֹתְךָ. שְׁעַל-יְדֵי הַמַּעֲלֹת אֵתָה צָרִיךְ לְהִרְחִיב
פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינִי גִלְיָה עֲרֹהָ מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי
כְּתִיב וְיַעֲשֶׂה לָהֶם מְכַסֵּי-בָד, מְכַל-מְקוֹם הִרְחִיבָת

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חפלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

בעל הטורים

(כג) תִּתְגַּלֶּה. ג' בְּמִסְתָּרָה. הָכָא, וְאִינִיךְ: "תִּתְגַּלֶּה רָעֵתוֹ בְּקֹהֶל" (משלי כו, כז), "בְּטָרֶם תִּתְגַּלֶּה רָעֵתְךָ" (יחזקאל טו, נז). לִזְמַר, שְׁאֵם יִגְלֶה
עֲרֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, יִגְלֶה רָעֵתוֹ בְּקֹהֶל.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

דברי המשנה, שחבל שאורכו עֲשָׂרָה טפחים דינו בְּלִמְטָה - כחבל
שאורכו פחות מעשרה טפחים, והוא טמא. נמצא, שדברי המשנה
מתפרשים, שחבל שאורכו מחמשה טפחים ועד עשרה טפחים
טמא, ובכלל זה חבל שאורכו עשרה טפחים, ואם כן לשון 'עד'
ששינוי במשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'. משיב רב נחמן:
לא, דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ורק חבל שאורכו מעט
פחות מעשרה טפחים טמא, אך חבל שאורכו עֲשָׂרָה טפחים דינו
בְּלִמְטָה - כאילו יש בו יותר מעשרה טפחים שהוא טהור. שחבל
שיש באורכו עשרה טפחים ויותר אינו ראוי לשימוש עם המטה,
ואינו נחשב חלק ממנה כיון שעומד לקציצה, ובפני עצמו הוא אינו
מקבל טומאה. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו
מחמשה טפחים ומעלה טמא עד שיגיע אורכו לעשרה טפחים,
וכשהגיע לעשרה טפחים הוא טהור, ואם כן לשון 'עד' ששינוי
במשנה מתפרש על דרך 'עד ולא עד בכלל'.
בטומאת שרצים אמר הכתוב (ויקרא יא א), 'וכל כלי חרש אשר יפול'
מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבר'. לפיכך, כלי
חרס אינם מקבלים טומאה אלא כשיש להם בית קיבול המחזיק
בתוכו אוכל או משקה. לאחר שנטמא, טבילה במקוה אינה
מטהרת אותם מטומאתם, ורק שביירתם מוציאה אותם מידי
טומאה. אולם מריבוי הכתוב 'וכל כלי חרש' דרשו חכמים (תורה
בהרים שמני פ"ז), שגם שברי כלי חרס מקבלים טומאה, אם הם עדיין
משמשים לקבל בתוכם מעט ממה שהיו מקבלים לתוכם לפני כן.
לפיכך מבארת המשנה (כלים פ"ב מ"ב), כמה משקה יחזיקו שברי כלי
החרס בתוכם, שייחשבו בכך כלי לקבל טומאה. ממשנה זו מוסיפה
הגמרא להקשות על רב נחמן: תָּא שְׁמַע, הִדְרִין שְׁבָבְלִי חָרִס - כלי
חרס דקים וקטנים, הֵן - כשהם שלמים כפי שעשה אותם היוצר,
וְקִרְקוֹתֵיהֶן - וקרקעות הכלים שנתורו לאחר שהכלים נשברו,
וְדוֹפְנוֹתֵיהֶם - ודפנות הכלים שנתורו לאחר שהכלים נשברו, אם
הם יוֹשְׁבִין עַל הָאָרֶץ שְׁלֵא לְסוּפְכִין - בלא שצריך לסמוך אותם
על דבר אחר, ומקבלים לתוכם משקה כשיעור שקבעו חכמים,

בקצותיו, ומשני מוטות קצרים שחוברו לארוכות משני צידיהם.
מארוכה לארוכה היו מעבירים חבל וסורגים אותו שתי וערב, ועל
החבל הסרוג היו מניחים את המצעים, ולכך אינו הכריע והכסתות. המשנה
(כלים פ"ט מ"ב) מבארת את דין החבל שנתור לאחר שסרגו את
המטה, אם הוא מקבל טומאה, וממשנה זו מקשה רבא על רב
נחמן. מקשה הגמרא: אִיתִיבִיה רַבָּא לְרַב נַחְמָן, שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה (שם),
שכאשר גמרו לסרג את המטה, ונתור חֲבֵל מִן הַסִּירוֹג הֵיכָא מִן
הַמִּטָּה - מתוך מסגרת המטה אל מחוץ למוטות העץ, אם אורכו
הוא עַד חֲמִשָּׁה טַפְחִים, גם אם המטה נטמא, החבל טָהוֹר. שחבל
קצר אין לו שימוש עם המטה, ולכך אינו נחשב חלק ממנה. אמנם
לא נתבאר במשנה מה דין חבל שאורכו חמשה טפחים בצמצום,
מבין רבא, מָאִי לָאו - האם אין כוונתה, שחבל שאורכו חֲמִשָּׁה
טפחים דינו בְּלִמְטָה - כחבל שאורכו פחות מחמשה טפחים, והוא
טהור. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו ממשו
ועד חמשה טפחים טהור, ובכלל זה חבל שאורכו חמשה טפחים,
ואם כן לשון 'עד' ששינוי במשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'.
משיב רב נחמן: לא, רק חבל שאורכו מעט פחות מחמשה טפחים
טהור, אך חבל שאורכו חֲמִשָּׁה טַפְחִים דינו בְּלִמְטָה - כחבל שיש
בו יותר מחמשה טפחים, והוא טמא משום שיש לו שימוש עם
המטה בכך שקושרים בו את הפסחים לכרעי המטה, ואוחזים בו
כשרוצים לשלשל אותו, ולכך הוא נחשב חלק ממנה. נמצא,
שדברי המשנה מתפרשים, שחבל שאורכו משהו טהור עד שיגיע
אורכו לחמשה טפחים, וכשהגיע לחמשה טפחים הוא טמא, ואם
כן לשון 'עד' ששינוי במשנה מתפרש על דרך 'עד ולא עד בכלל'.
מוסיף רבא להקשות על רב נחמן, מהמשך דברי המשנה העוסקת
בדין חבל היוצא מן המטה: תָּא שְׁמַע, שְׁלוֹשׁ הַמִּשְׁנָה 'עד' מתפרש
על דרך 'עד ועד בכלל'. שבהמשך המשנה שינו, שאם אורך
החבל הוא חֲמִשָּׁה טַפְחִים וְעַד עֲשָׂרָה טַפְחִים, כשהמטה נטמא,
גם החבל טָהוֹר, כיון שהוא משמש עמה בקשירת הפסח לכרעיה,
ובאחיזה בו כשמשלשלים אותה. אמנם כיון שלא נתבאר מה דין
חבל שיש בו עשרה טפחים, מבין רבא, מָאִי לָאו - האם אין כוונת

שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד שבט מפרק עב עד סוף פרק עו	יום רביעי - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו שבט פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח	יום חמישי - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב	יום שישי - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' שבט פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' 52, במראה נבואתם.

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מרת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם
שהאדם כשמדבר דבור הרי הבל

הדבור שבפיו הוא מורגש ונראה דבר בפני עצמו מובדל משרשו שהן עשר בחי' הנפש עצמה אבל הקב"ה אין דבורו מובדל ממנו ית' ח"ו כי אין דבר חוץ ממנו ולית אתר פנוי מיני' ולכן אין דבורו ית' כדבורינו ח"ו [כמו שאין מחשבתו כמחשבתנו כדכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכתיב כן גבהו דרכי מדרכיכם וגו'] ולא נקרא דבורו ית' בשם דבור רק עד"מ כמו שדבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה נבואתם.

1 פֶּרֶק כָּא. וְהִנֵּה, מֵדַת הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה שְׁלֹא כְּמֵדַת בָּשָׂר
2 וְדָם; – שׁוֹנָה לַגִּמְרִי ה' מוֹשֵׁג" כִּי שְׁהוּא מִתְבַּטֵּא בָאֲדָם, מֵאוֹתוֹ
3 מוֹשֵׁג" עֲצָמוֹ כִּי שִׁמְשָׁמְשִׁים בּוֹ בִּיחֹס לְהַקְב"ה: שְׁהָאָדָם
4 כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבוּר, הָרִי הַבֵּל הַדְּבוּר שֶׁבְּפִיו – בִּשְׁעָה שְׁהוּא
5 מְדַבֵּר, הוּא מְרֻגֵשׁ, וְנִרְאֶה
6 דְּבָר בְּפִי עֲצָמוֹ מְבָדֵל
7 מִשְׁרָשׁוֹ, – שֶׁל הַדִּיבּוּר,
8 שֶׁהוּא עֹשֶׂה בְּחִינּוֹת הַנֶּפֶשׁ
9 עֲצָמָה. – כְּלוּמַר "שִׁכֵּל"
10 ו"מִדּוֹת", שִׁכְפִי שְׁהוֹסֵב
11 בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם הֵם שׁוֹרֵשׁ
12 הַדִּיבּוּר; וּמֵאַחַר שֶׁהַדִּיבּוּר
13 מִבְּדֵל מִשְׁרָשׁוֹ, הוּא יִכּוֹל
14 לְהִירָאוֹת כ"מִצִּיאוֹת"
15 (כְּדַבֵּר), לַעֲצָמוֹ, לְמִדּוֹת
16 שִׁכְשְׁהוּא נִמְצָא בְּשׁוֹרְשׁוֹ,
17 הוּא בָטֵל לַגִּמְרִי וְאֵין לוֹ
18 שׁוּם עֶרֶךְ. כִּךְ הַדְּבָר בִּיחֹס
19 לְדִיבּוּרוֹ שֶׁל הָאָדָם. אָבֵל
20 הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה אֵין
21 דְּבוּרוֹ מְבָדֵל מִמֶּנּוּ
22 וְהַקְדוּשָׁה חֲסִידֵי שְׁלֹמֹם, כִּי
23 אֵין דְּבָר חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלִית. נְבוֹאָתָם.
24 אֲתֵר פְּנוֹי מִנִּיהָ, – אֵין

25 שום מקום (או מדרגה) שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל
26 מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא
27 הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. ולכן אין דיבורו
28 יתברך בדבורנו חסידים – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו,
29 נפרד משורשו ונראה כ"מצאות" לעצמו, גם בעיני האדם
30 המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כמו –
31 שמוכן הדבר, שאין מחשבתו – של הקב"ה, כמחשבתנו,
32 כדכתיב: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", וכתוב: "כן
33 נבחנו דרכי מדרכיכם וגו'"]. – והפסוק מסיים: "ומחשבותי
34 ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה
35 היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של
36 הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו
37 של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין
38 שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים
39 שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר
40 – נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר
41 באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות

מחוללת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה
מענין הדיבור כמו שהוא למעלה – כי למעלה גם הדיבור אינו
מובדל משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"?
הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח
לגלות לזולת מה שמוסתר
במחשבתו של המדבר, ב)
עובדת היפרדותו
משורשו. ורק בגלל
תכונתו הראשונה –
לגלות לזולת את המוסתר
במחשבתו של המדבר –
הוא נקרא למעלה בשם
"דיבור" – גילוי של האור
האלקי לעולמות
ולנבראים. ולא נקרא
דבורו יתברך בשם
"דבור" רק על-דבר
משל, כמו שדבור
התחתון שבאדם הוא
מגלה לשומעים מה
שהיה צפון ונעלם
במחשבתו, כך למעלה
באין-סוף ברוך-הוא,
יציאת האור והחיות
ממנו יתברך מההעלם אל הגילוי – בתחילה היו האור והחיות
בהעלם, ועתה הם בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, –
לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא,
רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות
– הרי, התגלות זו נקרא בשם "דיבור". – שכן, גם למעלה יש
בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים
המרגישים עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. והן הן עשרה מאמרות
– הכתובים בתורה, שבהן – ועל ידן, נברא העולם, – עשרה
המאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית, לברוא
עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד. [כן –
גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות, כלומר –
שאור כל התורה נביאים וכתובים – שבנוסף לעשרה
מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי התגלות, שהשיגו
הנביאים במראה נבואתם. – יש בהם משום התגלות האור
האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם
"דיבור", כמו שזה בכל דיבור למשה. אך, ענין הפירוד שקיים
בדיבורו של האדם – אינו בנמצא בדיבור שלמעלה.

יום שני ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, והרי דבורו... עד עמ' כז, ולא יתבטלו במציאות.

- 1 וְהָרִי דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ כְּכִיכּוֹל מִיּוֹחֲדוֹת עֲמּוֹ בְּתַכְלִית
- 2 הַיְחוד, דְּרָד־מִשְׁלֵ, כְּמוֹ דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם – לִפְנֵי
- 3 שְׁהוּא חוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר אוֹתָם בְּפוּעַל, בְּעוֹדֵן בְּכַח חֻמְתּוֹ וְשִׁכְלוֹ,
- 4 אוֹ בְּתַשׁוּקָה וְחֻמְדָּה שֶׁבְּלִפְנֵי, קִדְּם – לִפְנֵי, שֶׁעֲלָתָה מִחֻלָּב
- 5 לְמַחֲ לְהַרְהֵר בְּהַ בְּכַחֲנִית
- 6 אוֹתִיּוֹת, – באוֹתִיּוֹת

- 7 המַחְשָׁבָה. שְׁאֵז הָיוּ 1
- 8 אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה 2
- 9 וְהַדְּבוּר הַזֶּה, הַנִּמְשָׁכּוֹת 3
- 10 מִחֻמְדָּה וְתַשׁוּקָה זֶה בְּכַח 4
- 11 בְּלִב, וּמִיּוֹחֲדוֹת שֵׁם 5
- 12 בְּתַכְלִית תִּיחוד בְּשִׁרְשֵׁן, 6
- 13 שֶׁהֵן הַחֻמְתָּה וְשִׁכְלֵ 7
- 14 שֶׁבְּמַחֲ וְחֻמְדָּה וְתַשׁוּקָה 8
- 15 שֶׁבְּלִב. – שֶׁהֵן הֵם "שׁוֹרֵשׁ" 9
- 16 הַמַּחְשָׁבָה וְהַדְּבוּר. הָרִי 10
- 17 כֵּשֶׁם שֶׁזֶה בְּאֶדָם, שִׁלְפִנִי 11
- 18 שְׁהוּא חוֹשֵׁב וְהוֹגֵה אֵת 12
- 19 הָאוֹתִיּוֹת בְּדִיבּוּר – הֵן 13
- 20 מֵאוֹחֲדוֹת כְּלִיל בְּשׁוֹרֵשֵׁן, 14
- 21 כִּךְ בְּדִיבּוּר שֶׁלֹּמַעֲלָה, (גַּם) 15
- 22 אַחֲרֵי הַהֲתַגְלוֹת – 16
- 23 הַמַּחְשָׁבָה וְהַדְּבוּר כְּכִיכּוֹל 17
- 24 מִמַּקְבָּה – הֵם מֵאוֹחֲדִים 18

- 25 בתַּכְלִית עִם הַקִּבְּהָ:
- 26 וּכְכָה מִמֶּשֶׁ, דְּרָד־מִשְׁלֵ, מִיּוֹחֲדוֹת דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל
- 27 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית תִּיחוד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
- 28 יִתְבָּרָךְ, גַּם אַחֲרֵי שֶׁיֵּצֵא דְבוּרוֹ יִתְבָּרָךְ אֶל הַפּוּעַל בְּכַרְיָאוֹת
- 29 הָעוֹלָמוֹת, – הוּא מִיּוֹחֵד אוֹ עִם הַקִּבְּהָ, כְּמוֹ שֶׁהִיא מִיּוֹחֵד עֲמּוֹ
- 30 קִדְּם בְּרִיָּאת הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין שׁוּם שְׁנִי כָּלֵל לִפְנֵי יִתְבָּרָךְ
- 31 – בֵּין לִפְנֵי הַבְּרִיאָה לְבֵין אַחֲרֵי הַבְּרִיאָה, אֶלָּא – הַשִּׁינִי הוּא
- 32 רַק אֶל – לִגְבֵי, הַבְּרִיאוֹת הַמְּקַבְּלִים חַיּוֹתָם מִכְּחִינֵת דְבוּרוֹ

- 33 יִתְבָּרָךְ – הַשִּׁינִי מִתְבַּטָּא בַּפְּשׁוּת: בְּתַחֲלִילָה לֹא הָיוּ בְּרִוּאִים
- 34 כָּלֵל, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן נִבְרָאוּ הָעוֹלָמוֹת וְהֵם מְקַבְּלִים חַיּוֹתָם מִהַדְּבוּר
- 35 – וְזֹאת מִתִּי – בְּכַחֲנִית יֵצֵאָתוֹ בְּכָר – שֶׁל הַדְּבוּר אֶל הַפּוּעַל
- 36 בְּכַרְיָאת הָעוֹלָמוֹת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקִּבְּהָ
- 37 מִתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת,
- 38 לְהַחְיּוֹתָם עַל-יְדֵי
- 39 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת מַעֲלָה
- 40 לְעֻלּוֹל – עַל-יְדֵי יִרְדֵּתוֹ
- 41 מִמְדְּרִיגָה עֲלִיוֹנָה
- 42 לִמְדְּרִיגָה מִתַּחְתִּיָּה.
- 43 הַמְדְּרִיגָה הָעֲלִיוֹנָה נִקְרָאת
- 44 "עִילָה", כְּלוֹמֵר שֶׁהִיא
- 45 "סִיבָה" (גּוֹרֵם) לִמְדְּרִיגָה
- 46 מִתַּחְתִּיָּה, הַנִּקְרָאת "עֻלּוֹל"
- 47 – "מְסוּבָב" (תּוֹצֵאָה).
- 48 וְיִרְדֵּת הַמְדְּרִיגָתוֹ – עַל-
- 49 יְדֵי יִרְדֵּת הַדְּבוּר
- 50 מִמְדְּרִיגָה לִמְדְּרִיגָה,
- 51 בְּצִמְצוּמִים רַבִּים
- 52 וְשׁוֹנִים, – הַמְצַמְצָמִים
- 53 אֵת הַ"אוֹר" וְהַ"חַיּוֹת"
- 54 הָאֱלֹקִי שֶׁל הַדְּבוּר, עַד
- 55 שִׁיכּוֹל הַבְּרִיאוֹת לְקַבֵּל
- 56 חַיּוֹתָם וְהַחְיּוּתָם מִמֶּנּוּ

- 57 – מִדִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקִּבְּהָ, וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמַצִּיאוֹת, – שֶׁכֵּן, אִם
- 58 הַ"חַיּוֹת" שֶׁל הַדְּבוּר, לֹא הִיתָה מִתְצַמְצָמֵת כָּל כֵּךְ, אִלָּא הִיתָה
- 59 מֵאִירָה בְּהַתְגַּלּוֹת כְּפִי שֶׁהִיא, הָיוּ הַנִּבְרָאִים מֵאֲבָדִים אֵת
- 60 מִצִּיאוֹתָם לִגְמָרִי לִגְבֵי הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית. בְּרֵם, הָרִי הַכּוֹנוּהַ
- 61 הָעֲלִיוֹנָה הִיא שֶׁהַנִּבְרָאִים יִרְגִּישׁוּ עֲצָמָם כִּ"מַצִּיאוֹת", וְעַל-יְדֵי
- 62 עֲבוּדָתָם הָעֲצָמִית יִגִּיעוּ לְהַתְבַּטְּלוֹת לֹא-קוֹת – לְכֵן עַל הַ"חַיּוֹת"
- 63 לְעִבּוּר צִמְצוּמִים רַבִּים; וְכִפִּי שִׁוְסֵבֵר לְהֵלֵךְ, בְּמֹה מִתְבַּטָּאוֹת
- 64 הַשְּׁפַעְתָּם שֶׁל הַצִּמְצוּמִים:

יום שלישי ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, וכל הצמצומים הם... עד עמ' כז, כלא חשיב ממש.

- 65 וְכָל הַצִּמְצוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסְּתֵר פָּנִים", – פְּנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת
- 66 הָאֱלֹקִית – מִסְתַּתְרָת:
- 67 לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הָאוֹר
- 68 וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִדְּבוּרוֹ 18
- 69 יִתְבָּרָךְ, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה 19
- 70 בְּכַחֲנִית גְּלוּי רַב – שֶׁאֵז 20
- 71 הִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ 21
- 72 הַתַּחְתּוֹנִים – הַנִּבְרָאִים 22
- 73 שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, 23
- 74 לְקַבֵּל – חַיּוֹתָם, וְלָכֵן – 24
- 75 מִחֻמְתָּה שֶׁ"חַיּוֹת" עוֹבֵרָת

- 76 וְחַיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁל מְקוֹם
- 77 בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהֶם
- 78 כָּאֵלּוּ הוּא דָּבָר מְבָדֵל
- 79 מִמַּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
- 80 יִתְבָּרָךְ, – מִמַּקְבָּהָ, רַךְ
- 81 שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרָךְ
- 82 כְּמוֹ דְבוּר שֶׁל אָדָם –
- 83 נִמְשָׁךְ מִנֶּפֶשׁוֹ. – וּבִסּוּפוֹ
- 84 שֶׁל דְּבַר נַעֲשֶׂה כְּדָבָר
- 85 נִפְרָד. כִּךְ נִדְמָה לְנִבְרָאִים
- 86

ליקוטי אמרים

- 76 וְחַיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁל מְקוֹם
- 77 בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהֶם
- 78 כָּאֵלּוּ הוּא דָּבָר מְבָדֵל
- 79 מִמַּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
- 80 יִתְבָּרָךְ, – מִמַּקְבָּהָ, רַךְ
- 81 שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרָךְ
- 82 כְּמוֹ דְבוּר שֶׁל אָדָם –
- 83 נִמְשָׁךְ מִנֶּפֶשׁוֹ. – וּבִסּוּפוֹ
- 84 שֶׁל דְּבַר נַעֲשֶׂה כְּדָבָר
- 85 נִפְרָד. כִּךְ נִדְמָה לְנִבְרָאִים
- 86

אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי',
 שהוא כוח של גילוי, וְלִכְנָן קָמִיָּה - כָּלֵא כָּלֵא חָשִׁיב מְמַשׁ:
 - לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר
 לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם
 מהווים הצמצומים
 והעלמות, הסתרה על
 ה"אור" וה"חיות"
 האלקית - דבר זה נותן
 להם מקום להחשיב את
 עצמם ל"יש" ול"מציאות"
 - אך, לגבי הקב"ה אין
 הצמצומים והעלמות
 מסתירים כלל, ממילא

"כולא קמי' כלא חשיב ממש" - כל המציאות של עולמות
 ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי
 באחדותו המוחלטת של הקב"ה - הוא יחיד ומיוחד אחרי
 שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו. ביחס למה שלמדנו
 שלגבי הקב"ה אין הצמצום וההעלם מהווים הסתרה, ולכן כל
 העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם
 במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו
 לקבל את הבריאה כ"מציאות" - מן הראוי להוסיף סיפור קצר
 מהמגיד מקוהניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקוהניץ לבנו:
 ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני
 מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: - מפני שאתה ממשש
 עם גוף - לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גוף
 איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם
 גוף - מרגישים גוף.

ה"חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות"
 של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים,
 ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול
 להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם.

אך לִנְבִי תַּקְדִּישׁ-בְּרוּךְ
 הוא, אין שום צמצום
 והסתרה והעלם מסתיר
 ומעלים לִפְנֵי, - העלם,
 וְכַחֲשָׁה - גילוי, לפני
 בְּאִזְרָה, - הקב"ה. בְּדַבְּרֵיכֶם: "גם"
 חֲשֵׁךְ לֹא יִחְשָׁךְ מִפְּנֵי
 וְגו', - שכן, גם החושך
 הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה,
 כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני וזר בכוחו להסתיר, אך
 אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר
 שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד - כמו שרבונו הזקן אומר:
 מְשֻׁם שְׁאִין הַצְמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּכָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ
 וְתַבְרָךְ חֵם-וְשִׁלּוּם, - כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה
 נפרד באמת מהקב"ה, אֵלֶּא כְּהָדִין קִמְצָא דְלְבוּשֵׁיהּ מִנִּיהּ
 וְבִיָּה, - כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם
 למעלה, הצמצומים והלבושים - הם עצמם אלקות. כְּמוֹ
 שְׂבָתוֹנֵב: "כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים", - שם הוי' רמוז על
 "גילוי" - התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי
 שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד,
 כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי',
 וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרִי. - ממילא לא שייך ששם

ליקוטי אמרים

אין שום צמצום והסתרה והעלם מסתיר ומעלים לפניו
 וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך
 וגו' משום שאין הצמצומים והלבושים דבר נפרד ממנו
 ית' ח"ו אלא כהדין קמצא דלבושי' מיניה וביה כמ"ש
 כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא
 כלא חשיב ממש:

יום רביעי י"ז שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, פרק כב רק שהתורה... עד עמ' כח, מאין ליש תמיד.

שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו
 ענין הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמטה - אינו שייך בדיבור
 שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן -
 התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו
 של האדם מייצג את ענין
 הפירוד, לאור העובדה שהוא
 נפרד משורשו - לכן עלינו
 לומר שגם בדיבור שלמעלה
 קיימת תכונה זו. ברם, לא

לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים. כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים
 נבראים כאלה שבהגשמתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו
 של הקב"ה, והם - ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". רַק שְׁתוּרָה דְּכָרָה
 כְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְנִקְרָא בְּתוּרָה דְּבוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם

ליקוטי אמרים

פרק כב רק שהתורה דברה כלשון ב"א ונקרא
 בתורה דבורו של מקו' ב"ה בשם

פָּרָק כב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה
 לדיבורו של אדם: כשארם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר
 לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שבלב. אך, ביחס
 לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא
 יתכן דבר שמחוץ להקב"ה.
 ולכן, דיבורו של הקב"ה
 מאוחד תמיד בשורשו ובטל
 אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא
 גם הוא בשם "דיבור", בגלל
 תכונה אחרת שישנה בדיבור, והיא - לגלות את אשר בהעלם המוחשבה.
 ענין זה של גילוי ההעלם - קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה
 המאמרות, שבהם נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות"
 האלקית לברוא בהם עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלקיים

מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם
תענוג – ובלשונו של ה"תניא": **וּפְרוּשׁ "אַחֲרֵיכֶם"**, – הוא:
כְּאֵדָם הַנּוֹתֵן דָּבָר לְשׁוֹנָאוֹ שְׂלֵא בְּרָצוֹנוֹ, – שלא ברצונו
הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאז צורת
הנתינה היא: **שְׂמַשְׁלִיכוֹ**
לוֹ כְּלֹאֲחֵר כְּתַפּוֹ, כִּי
מַחֲזִיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ
מִשְׁנֵאתוֹ אוֹתוֹ; – שֶׁכֵּן,
תנועת ותנודת הגוף
מקורן בתנועה כפי שהיא
מתבטאת בנפש; ומאחר
שקיימת בנפש שנאה
כלפי אותו איש, והנתינה
לו היא שלא מתוך רצון
אמיתי, אלא מתוך
חיצוניות רצונו – לכן, זה
מתבטא גם בתנועה
הגופנית בשעת הנתינה:
הוא מפנה את פניו ממנו
בשעת מעשה. שכן,
הפנים הוא המקום בו
משתקפת פנימיותו וחיותו
של האדם. כֵּךְ – גם,
למעלה, **בְּחִינַת "פָּנִים"**
הוא **פְּנִימִית הָרָצוֹן**
הָעֵלְיוֹן וְחִפְצוֹ הָאִמְתִּי,
אֲשֶׁר חֲפֵץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ
חַיּוּת לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִסְטָרָא דְקַדְשָׁה; – מצד הקדושה,
אֲבָל הַסְטָרָא־אֲחָרָא וְהַטְּמָאָה הִיא תוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שְׂנֵא,
וְאֵינוֹ מַשְׁפִּיעַ לָהּ – ל"סטרא אחרא", **חַיּוּת מְפִנִּימִית הָרָצוֹן**
– העליון, וְחִפְצוֹ הָאִמְתִּי אֲשֶׁר – נאמר שהקב"ה **חֲפֵץ בָּהּ –**
ב"סטרא אחרא", חֶסֶד וְשְׁלוֹם, בִּירֵאִם בְּמֵאֵן דְּשָׂרֵי בְּרִי
כְּתַפּוֹ לְשׁוֹנָאוֹ שְׂלֵא בְּרָצוֹנוֹ, – כמי שמשליך דבר לשונאו,
מאחורי כתפו, שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות
הקדושה לסטרא-אחרא – אינה באה מתוך רצון טוב, רק כִּדְרִי
לְהַעֲנִישׁ – באמצעות הקליפה, **אֵת הָרָשָׁעִים, –** הנמשכים
אחרי הקליפה וה"סטרא אחרא" ומקבלים השפעתם מהן, **וְלִתֵּן**
שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאִכְפִּינֵן לְסְטָרָא־אֲחָרָא; – הכופים
וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך נזקקים
ל"סטרא אחרא", כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך
העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים – משום כך
נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא". וְזֶה – צורה זו של השפעה,
נִקְרָא בְּחִינַת "אַחֲרֵיכֶם" דְּרָצוֹן הָעֵלְיוֹן בְּרוּךְ־הוא. – לכן הם
נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת
"אחוריים". וְהֵנָּה, רָצוֹן הָעֵלְיוֹן בְּבְחִינַת "פָּנִים", – פנימיות

1 **בְּרוּךְ־הוא בְּשֵׁם "דְּבִיר" מִמֶּשׁ כְּדִבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם, –**
2 **שכאמור, יש בדִּבּוּרוֹ של האדם, ענין הפירוד משורשו, לְפִי**
3 **שְׂבָאֲמַת כֵּךְ הוּא –** שגם בדִּבּוּר שלמעלה ישנו ענין הפירוד,
4 **אלא שאין זה אמור ביחס שבין הדִּבּוּר לגבי הקב"ה, אלא זה**
5 **מתבטא כך רק לגבי**
6 **הנבראים, כפי שיוסבר**
7 **להלן, שזה – דְּרָךְ יִרְדֵּת**
8 **וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוּת –**
9 **האלקית, לַמְּחַתּוֹנִים, –**
10 **לנבראים התחתונים, הרי**
11 **המשכה זו היא**
12 **בְּצִמְצוּמִים רַבִּים**
13 **וְעִצּוּמִים, – החיות**
14 **האלקית מתמעטת יותר**
15 **ויותר ונהיית מוגבלת**
16 **מאד, על־ידי הצמצומים**
17 **הרבים, מִיָּנִים מְפִנִּים**
18 **שׁוֹנִים, –** סוגי צמצומים
19 **שונים, וזאת כדי**
20 **לְהַבְרִאת מַהם בְּרוּאִים**
21 **רַבִּים, מִיָּנִים מְפִנִּים**
22 **שׁוֹנִים, –** השוני שבסוגי
23 **הברואים הרבים, מקורו**
24 **בצמצומים השונים**
25 **שבאור וחיות האלקית.**
26 **וְכִלְכֵּךְ גָּבְרוּ וְעִצּוּמוֹ**
27 **הַצִּמְצוּמִים וְהַסְתָּר פָּנִים**
28 **הָעֵלְיוֹנִים, –** פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עַד
29 **שְׁיוֹכְלוּ לְהַתְהַוּוֹת וּלְהַבְרִאת גַּם דְּבָרִים טְמָאִים וְקַלְפּוֹת**
30 **וְסְטָרָא־אֲחָרָא, –** לוֹ הָיוּ אֵלֶּה רַק צִמְצוּמִים רַבִּים בְּלִבָּד, אִפִּילוֹ
31 **הִרְבֵּה מְאֹד צִמְצוּמִים, כדי ש"האור" וה"חיות" האלקי יתגלה**
32 **למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" –**
33 **דברים טמאים, קליפות וסטרא-אחרא. אלא, על־ידי התגברות**
34 **הצמצומים, כלומר: על־ידי צמצומים כאלה ש"האור" מוסתר**
35 **בהם לגמרי – אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא-אחרא,**
36 **וְלִקְבֹּל –** ושהדברים הטמאים יקבלו חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם מִדְּבַר ה'
37 **וְהוּם פִּיּו וְיִתְבָּרַךְ בְּהַסְתָּר פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרָגוֹת. וְלִכֵּן**
38 **נִקְרָאִים –** הקליפות, **"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", מִפְּנֵי שְׁיִנִּיקָתָם**
39 **וְחַיּוּתָם –** שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח
40 **שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אֵינָה**
41 **מִבְּחִינַת "פָּנִים" –** איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אֲלָא
42 **מִבְּחִינַת "אַחֲרֵיכֶם": דְּקַדְשָׁה; –** כלומר: מחיצוניות רצונו של
43 **הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא**
44 **רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצוניות הרצון",**
45 **שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו**

1 הרצון העליון, מה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, הוא מקור
2 החיים המחיה את כל העולמות, ולפי שאינו - רצון זה,
3 שורה כלל על הסטרא אחרא, וגם בחינת "אחוריים" של
4 רצון העליון - המחיה אותן, כאמור, אינו מלבד - בפנימיות,

5 בתוכה - ב"סטרא

6 אחרא", ממש, אלא

7 מקור עליה מלמעלה -

8 בלבד, כמו שמקיפים דבר

9 מלמעלה, לך - לכן,

10 היא - ה"סטרא אחרא",

11 מקום המיתה והטמאה,

12 ה' ישמרנו, כי מעט

13 מעט - המעט מן המעט,

14 אור וחיות, שיונקת

15 ומקבלת לתוכה

16 מבחינת "אחוריים"

17 דקדושה שלמעלה, הוא

18 בבחינת גלות ממש

19 בתוכה, בסוד גלות

20 השכינה הנזכר לעיל -

21 ש"חיות" הקדושה נמצאת

22 כביכול בגלות בתוך

23 הקליפות, ולכן נקרא

24 בשם "אלהים אחרים",

25 - לא רק מחמת הטעם

26 האמור, שהם מקבלים את

27 "חיותם" מבחינת

28 "אחוריים", כי אם: שהיא

29 עבודה זרה ממש

30 ובפירה באחדותו של מלך מלכים הקדוש ברוך

31 הוא, - הסברת הדברים: בכל נברא נמצאים שני סוגי חיות -

32 "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו.

33 חיות אלקית זו, מצומצמת ומותאמת לפי מדתו של הנברא, עד

34 כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא

35 בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי

36 הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא

37 למעלה מהתלבשות בנברא - היא משפיעה ומחיה את הנברא.

38 ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג

39 ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא

40 אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות

41 להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו,

42 למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן,

43 שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקא": הן חושבות את עצמן

44 ל"מציאות", ל"אלקא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן

45 "אלקא" שברא אותן. מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות

46 "אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחוריים.

47 ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות"

ליקוטי אמרים

המחיה את כל העולמות ולפי שאינו שורה כלל על
הם"א וגם בחי' אחוריים של רצון העליון אינו מלוכש
בתוכה ממש אלא מקיף עליה מלמעלה לכך היא מקום
המיתה והטמאה ה' ישמרנו כי מעט מועד אור וחיות
שיונקת ומקבלת לתוכה מבחי' אחוריים דקדושה
שלמעלה הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות
השכינה הנ"ל ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא
ע"ז ממש וכפירה באחדותו של ממו"ה הקב"ה כי מאחר
שאור וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה אינה
בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה ואדרבה מגביה עצמה
כנשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני
עשיתי ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז
ממש כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר
בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום ולא כפירה בה'
לגמרי כדאיתא בנמ' דקרו ליה אלהא דאלהיא אלא
שגם הם מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני עצמו ובוה
מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום ב"ה מאחר
שאינ בטלים לו ית' כי אין קדושה עליונה שורה אלא
על מה שבטל לו ית' כנ"ל ולכן נקראי' טורי דפרודא
בוה"ק והרי זו כפירה באחדותו האמיתית דכולא קמיה
כלא חשיב ובטל באמת לו ית' ולרצונו המחיה את
כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד:

בפני עצמו, נפרד מקדושתו של מקום, - של הקב"ה, ולא
כפירה בה' לגמרי, - כלומר, גם כשלא כופרים לגמרי
בהקב"ה, אלא רק מחשיבים את עצמם לדבר בפני עצמו, כמו
ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה", שכי
שלמדנו, הן אינן כופרות בהקב"ה לגמרי, אלא כדאיתא - כמו
שאנו מוצאים, בנמקא דקרו ליה "אלהא דאלהיא", -
ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" קוראות להקב"ה "אלקא דאלקא"
- הרי שהן מודות בהקב"ה, שהוא אלקא דאלקא, ובכל זאת זה
נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים", אלא שגם הם מחשיבים
עצמם ליש ודבר בפני עצמו, ובוה - במה שהן מחשיבות את
עצמן ל"יש", הן מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום
ברוד-הוא, מאחר שאין - הן, בטלים לו יתברך, כי אין
קדושה עליונה שורה אלא על מה שבטל לו יתברך כנזכר
לעיל, ולכן נקראים - הקליפות ו"סטרא אחרא", "טורי
דפרודא" - הרי הפירוד, בזהר הקדוש, - אלה שמחזיקים את
עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים ומרגישים את
עצמם נפרדים מהקב"ה. והרי זו - יש בכך משום כפירה
באחדותו האמיתית, - של הקב"ה, שהיא - דכלא קמיה כלא

הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא אחרא", 7
המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, נקרא הדיבור 8
שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המציין את 9
הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק 10
בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי 11
הקב"ה – אין שום דבר שנפרד ממנו. 12

חֲשִׁיב, – לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, וְכַמֵּל בְּאַמֶּת לוֹ 1
יְתִכְרֹךְ וְלִרְצוֹנוֹ, הַמְּחִיָּה אֶת כָּלָם וּמַהֲיָה אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ 2
תְּמִיד: – מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה היא שהכל 3
בטל אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" – יש בה משום 4
כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שוה ל"עבודה 5
זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו בדיבורו של 6

יום חמישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, פרק כג ועם כל הנ"ל... עד עמ' כח, להתלבש בעולמות.

פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף 50
שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכש בו, אך אין הוא דבר 51
אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, 52
ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס 53
לתורה, נאמר ב"זוהר", 54
שהתורה והקב"ה הם דבר 55
אחד ממש – כלומר, יותר 56
מאשר התאחדות 57
האברים עם הכחות. כך 58
מסביר רבנו הזקן את 59
ההבדל בין לימוד תורה 60
לקיום מצוות – לְפִי 61
שְׁהַמְצוּת הֵן פְּנִימִיּוֹת 62
רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְהַפְּצוֹ 63
הָאֱמֵת, הַמְּלַבֵּשׁ בְּכָל 64

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספ'

ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית'

וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון 1
רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות הן פנימיות רצון 2
העליון וחפצו האמיתי המלוכש בכל העולמו' העליוני' 3
ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה 4
המצוות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצוות 5
וקיומן הוא לכוש הפנימי לפנימית רצון העליון 6
העולמות העליונים ותחתונים להחיותם, – כלומר: רצונו 7
של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו 8
רצון – הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה 9
בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני 10
שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה 11
מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת 12
הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל 1
העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח 2
כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון – 3
בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הריזוח איננו 4
עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריווח רק כדי 5
לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי 6
האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. 7
מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך 8
את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה 9
בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן 10
הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות – 11
הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). כִּי כָל חַיּוֹתָם וְשִׁפְעָם 12
– של כל העולמות, תלוי בְּמַעֲשֵׂה הַמְּצוּת שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, 1
בְּנוֹדֵעַ, – שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות 2
ושפע בכל העולמות. וְנִמְצָא – הרי, שְׁמַעֲשֵׂה הַמְּצוּת וְקִיּוּמָן 3
הוא לְכוּשׁ הַפְּנִימִי לְפְנִימִית רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – של הקב"ה, 4

13 פרק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי 14
דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של 15
האדם: דיבורו של האדם נפרד מושרשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור 16
מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי, 17
המחיה את הנבראים, היא 18
על-ידי צמצומים רבים 19
והסתרת פנים, כך שפנימיות 20
רצונו של הקב"ה מוסתרת 21
מהנבראים – יכולים הם, 22
בהרגשתם, להחשיב את 23
עצמם ל"מציאות". ועם 24
התברבות והתגברות 25
הצמצומים – עלולות 26
להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא 27
אחרא", המרגישות את עצמן 28
כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את 29
עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה 30
ומוסתרת מהם. מהאמור מוכן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של 31
הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת 32
פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות". 33
וְעִם כָּל הַנּוֹכַח לְעֵיל, יוֹבֵן וִיבָאֵר הֵיטֵב בְּתוֹסֶפֶת בְּאוֹר מַה 34
שֶׁאֱמָרוּ בַּזְהַר: ד' אוריתא וקדשא בְּרִידָהּ הוּא כָּלָא חַד, – 35
תורה והקב"ה הם דבר אחד, וְכִתְּקוֹנֵינִי: פֶּרְשׁוֹ ד' רַמ"ח 36
פְּקוּדִין – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות העשה, אֵינּוֹן – הן, 37
רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא. – מאתים ארבעים ושמונה אברי 38
המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם 39
"אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי 40
לכוח מיוחד בנפשו, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא 41
אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן היא כלי מיוחד לכוח 42
השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד 43
ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו 44
של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל 45
מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון 46
הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה 47
מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין 48
דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר – שהרי מן 49
הנאמר ב'תיקונים' יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא

ליקוטי אמרים

מעשה המצוות, כפי
שאמרנו במשל: הדברים
אותם יקנה בכסף שירוויח
— הם הלבוש הפנימי
לרצונו החיצוני.

1 שְׁמַעְשָׂה זֶה – של
2 המצוות, נִמְשָׁךְ אֹרֶךְ חַיִּית
3 רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְהַתְלַבֵּשׁ
4 בְּעוֹלָמוֹת. – הקב"ה רוצה
5 בעולמות, מפני שיש בהם

שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות

יום שישי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, ולכן נקרא' אברי... עד עמ' 56, כגוף לנשמה.

כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על-ידו שיעשה
משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין
לנפש ומאחדים איתה. כך הִרְדֵּם מִשְׁלַל הַחַיּוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה

11 וְלִבְנֵי נִקְרָאוֹת – המצוות, "אֲבָרֵי דְּמִלְכָּא", – אברי המלך,
12 הִרְדֵּם מִשְׁלַל בְּמֹו שְׁאֲבָרֵי גּוֹף הָאָדָם הֵם לְבוּשׁ לְנַפְשׁוֹ
13 וּבְטָלִים לְגַמְרֵי אֱלִיָּה מְכַל וְכָל, – כמו שאנו רואים כי
14 מִיד שְׁעוּלָה בְּרָצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לְפָשֵׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הֵן
15 נִשְׁמָעוֹת לְרָצוֹנוֹ תִּכְפָּה
16 וּמִיד בְּלִי שׁוֹם צוּוִי

ליקוטי אמרים

המחיה את העשיה ואת
ביצוע המצוה, כלומר:
רוח-החיים שבקיום
המצוה; לא ה"חיות"
שב"מציאות" האתרוג,
למשל, אלא ה"חיות" של
מצות האתרוג, כפי
שה"חיות" שרויה בקיום
ובמעשה המצוות,³ הוא
– חיות זו, כְּפִי לְגַמְרֵי
לְנַפְשׁוֹ רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
הַמְלַבֵּשׁ בּוֹ, – ב"חיות"
מעשה המצוות, וְנַעֲשֶׂה – אותה "חיות" לו – לרצון העליון,
מְשִׁשׁ כְּגוֹף לְנַשְׁמָה.

17 וְאִמְרָה לָהֶן, – לידו או
18 לרגלו, וְכִי שׁוֹם שְׁהִיָּה
19 כָּלֵל, אֵלָּא בְּרָנֶע מְשִׁשׁ
20 כְּשֶׁעֲלָה בְּרָצוֹנוֹ –
21 באותו רגע ידו ורגלו
22 מבצעות את רצונו,
23 האדם אינו זקוק לשום
24 טיפול ומאמץ של רצונו
25 כדי להפעיל את היד או
26 הרגל ולהשפיע עליהן
27 לבצע את רצונו – זו משמעות המלים "בלי שום ציווי
28 ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא

ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי
גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל
וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או
רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי
ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש
כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות
וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכב בו
ונעשה לו ממש כגוף לנשמה.

יום שבת קודש כ' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, וכן הלבוש... עד עמ' 56, כל ימיהם.

לְרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן – כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון
באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, וְכִי לְרָצוֹן
העליון, לְגַמְרֵי. וְעַל כֵּן, גַּם אֲבָרֵי גּוֹף הָאָדָם הֵם מְקַיְּמִים
הַמַּצְוֹת, שֶׁכֵּן וּבְחִינַת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מְלַבֵּשׁ
בָּהֶם – באברים, כְּשֶׁעֲת

47 וְכֵן הַלְבוּשׁ הַחִיצוֹן שֶׁל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁפָּאָדָם הֵם מְקַיְּמִים
48 וְעוֹשֶׂה הַמַּצְוֹת, שֶׁהוּא כֵּן וּבְחִינַת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁלָּה, – "כוח
49 המעשה" של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות
50 המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות – נקרא "לבוש

ליקוטי אמרים

מַעֲשֵׂה וְקִיּוּם הַמַּצְוֹת, –
על-ידי האברים, הֵם –
האברים, נַעֲשׂוּ מְרַבֵּה
מְשִׁשׁ לְרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן,
כְּגוֹן: הִיד הַמְחַלֶּקֶת
צִדָּקָה לְעַנְיִים, או עוֹשֶׂה
מַצְוֵה אַחֲרָת, – בשעה
שהיד עוסקת בקיום
מצוה, הִיא הוֹפֶכֶת

וכן הלבוש החיצון
של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה
שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות
של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון
העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם
המקיימים המצוה שכח ובחי' המעשה של נפש האלהית
מלוכב בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו

51 החיצוני של הנפש
52 האלקית", בהשוואה
53 לכוחות הדיבור
54 והמחשבה, שהם לבושים
55 פנימיים יותר מאשר "כוח
56 המעשה" הפועל בדבר זר.
57 הרי, כוח מעשה זה הוא
58 מְתַלַּבֵּשׁ בְּחַיּוֹת שֶׁל
59 מַעֲשֵׂה הַמַּצְוֹת, וְנַעֲשֶׂה
60 גַּם-כֵּן כְּגוֹף לְנַשְׁמָה

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" – החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" – קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים – לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני

לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וזהו
ש'אמרו ר' ל': "ה'אבות הן הן המרכבה", - משום, שכל
אבריהם כלם היו קדושים ומקדלים מעניני עולם הזה,
ולא נעשו מרכבה - לשום דבר, רק לרצון העליון לבדו כל
ימיהם: - מה שחכמינו

ז"ל מציינים את האבות
כ"מרכבה" אל הקב"ה,
הרי זה מחמת שכל חלקי
גופם, היו תמיד בטלים
ומסורים לחלוטין להקב"ה
- לכן הם מייצגים את
הבחינה התמידית
והמלאה של "מרכבה".
ואילו ביחס לבני ישראל,

שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה
אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון - יהיה בשעה אחרת
"מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן, הרי זה רק
באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: בשעה שהוא מקיים
מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת
"מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון
העליון: (א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים
המקיימים מצוות). (ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח
המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות
עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא - יחודם של הלבושים
הפנימיים עם התורה.

לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי
לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו
מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של
הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא

כהתאחדות הגוף עם
הנשמה - הרבה יותר
מאשר התאחדות
ה"מרכבה" עם ה"רוכב".
שכן, גוף ונפש, למרות
שהם שני "עצמים" שונים
ורחוקים אחד מהשני -
גשמיים ורוחניים - הם
בכל זאת מתאחדים
באחדות מלאה, הגוף כל

כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן
ביותר, שלא יהיה חדר ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של
הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם - ביטול ויחודו של
כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית
עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון
העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך בכל זאת
איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה - כך
הוא גם ביחס לשאר האברים - וְגָלִים מְהֻלָּכֹת לְדָבָר
מְצוּה, וְכֵן הָפָה וְלָשׁוֹן שְׂמֻדָּרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, וְהַמֶּחֶ
שְׂמֻהָרָה דְּבָרֵי תוֹרָה וְיִרְאָה שְׂמִים וְכַנְדֻּלָּה ה' פְּרוּךְ
הוא. - הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים

אופנים בביצוע המצוה: מעשה - פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"ש"ל
ראש" על הראש, וכדומה: קיום - כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר
בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה
מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין
את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכב) "בו" - אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן
בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"? 4. בראשית רבה מז, ו.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' ב

ב'הנין, מ'מנו ו'ב'אי, מ'מנו ש'ריו, מ'מנו מ'לכיו, ואין צריך להביא
בסיסים אלו מאומה אחרת, ש'אמרו (וכריה יד) 'מ'מנו פ'נה מ'מנו י'תר
וגו', מ'מנו ק'שת מ'ל'מ'מה. מ'מנו י'צא כל נוגש י'חדו'. ה'נביא זכריה
מתנבא על בית יהודה כי לעתיד לבוא יצאו ממנו מלכים
ושריהם ולוחמי מלחמתו, וכל הנוגשים על אומות אחרות יהיו
מבית יהודה.
מספרת הגמרא: ההוא ר'מ'א'ה ד'תו'י'ה ל'ה'הוא נ'ב'רא ד'נ'פ'ל מ'א'י'ג'רא
ל'א'ר'ע'א - מעשה ברומאי אחד שראה אדם שנפל מהגג לארץ,
פ'ק'ע'יה פ'ר'ס'יה ו'נ'פ'יק מ'ע'י'ג'יה - פקע הכרס שלו, ויצאו המעיין
מהכרס. רצה הרומאי לרפאות לאותו אדם, וידע שאם המעיין
יתלככו ימות האדם ההוא, אך אם הם יחזרו כמו שהם לתוך
הכרס, יבריא. מה עשה, א'ת'י'ה ל'ב'רי'ה - הביא הרומאי את בנו של
זה שנפל, ו'ש'ח'ט'יה ק'מ'יה

האברים, וכל אבר נמצא על הבסיס שלו, ש'אם נ'ה'פ'ך א'ת'ה מ'הן -
ואם האבר ירד מהבסיס שלו שוב אינו חוזר ומתיישב עליו, ואינו
י'ב'ול ל'חיות. ואף המעיין יושבים על הבסיסים שלהם, ואף שיצאו
מהכרס הם עדיין מונחים זה על זה על בסיסיהם, ואם הם יחזרו
כמו שהם, יכול להבריא. אך אם האדם הפך אותם כשהחזירם
לתוך הכרס, הוא טריפה, ואין לו תקנה גם אם יחזרו לכמו שהיו,
שמאחר וניתקו מהבסיס, שוב אי אפשר ליישב אותם חזרה.
הגמרא מביאה דרשה נוספת בפסוק זה: ת'נ'י'א, ה'יה ר'בי מ'א'יר א'מ'ר,
נ'א'מר ב'פ'סוק (שם) 'הוא ע'ש'ך ו'כ'נ'נ'ך, מ'ל'מד ש'כ'נ'ס'ת י'ש'ר'א'ל היא
פ'ר'ק'א ד'כ'ו'ל'ה ב'יה - כך שהכל נמצא בו. כלומר, לרבי מאיר
הפסוק עוסק בכנסת ישראל, ופירושו שהקדוש ברוך הוא תיקן בה
את כל הבסיסים הנצרכים לאומה, כדוגמת כך גדול שכל
הדברים הנצרכים מצויים בתוכו, וכך גם כנסת ישראל מ'מנו

יום ראשון

יום רביעי

יד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עב-עו.

תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.

במגנה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

אצל כבוד קדשת אבותינו רבותינו הקדושים, הרי שמלבד הענין של התעוררות רחמים על המקושרים, היתה עבודה של הזכרת המקושרים בינו לבין עצמו, ולהתעמק במחשבה בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, שזה מעורר את הכחות הפנימיים של זה שחושבים עליו, כפי שאנו רואים במוחש שכאשר מביטים בחזקה על אדם, הוא תיב להחזיר מבט, פי ההבטה הפנימית מעוררת את עצם הנפש, וכן הוא גם בכל המחשבה.

יום שני

יום חמישי

טו שבט

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והרי . . . כז במציאות.

כשנגשו להדפיס חלק שני של ה"תורה אור" - כפר נודע להחסידים, אשר ישנם הגהות ובאורים מה"צמח צדק" על המאמרים. ויפצירו בה"צמח צדק" אשר ידפיסם עם המאמרים, וימאן ה"צמח צדק". ויחלם חלום, אשר זקנו אדמו"ר הזקן בא לבקרו ומבקשו להדפיסם. מכל מקום העלים הדבר, עד אשר גם שלשה מבניו חלמו החלום הזה ויספרו לאביהם, ואז הסכים להדפיס גם הגהותיו ובאוריו לחלק השני, ויקראו לו בשם "לקוטי תורה".

יום שלישי

יום שישי

טז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וכל הצמזמים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: בין קרירות לכפירה ישנה מחצה דקה מאד. כתוב: "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלקות היא שלהבת אש, ללמד ולהתפלל צריך מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

יום
רביעי

שבת

יז שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בעת קריאת השירה.
הפטורה: ודבורה אשה גביאה.
שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.
עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

נהוג לאכל דייסה שחורה.

שבת בשלח שנת תרכ"א אמר ה' צמח צדק" המאמר "ראו כי ה'" הנדפס ב"לקוטי תורה".
וספר אחר-כך לבנו, אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: שבת בשלח שנת תקס"ה אמר אדני אבי
זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן] זה המאמר. אחר-כך קרא אותי וספר לי, אשר בשנת תקכ"ט בהיותו
במעזריטש, קרא אותו הרב המגיד לחדרו ואמר לו: שבת בשלח שנת תקט"ז אמר הבעל-שם-
טוב מאמר על פסוק "וישב הים לפנות בקר לאיתנו" – לתנאו, כמאמר רז"ל. בשנת תקכ"א (שנה
אחרי הסתלקות הבעל-שם-טוב) היה אצלי – המשיך דבריו הרב המגיד – רבי (הבעל-שם-טוב),
ואמר המאמר והוסיף באור בענין "עושין רצונו" ולא דברו – של מקום. והיום היה אצלי מורי
לחור המאמר. ואמר הרב המגיד המאמר לפני אדמו"ר הזקן, והוסיף באור בענין גנאי נהרא,
שזהו בענין קריעת ים סוף.

וסים ה' צמח צדק": היום היו אצלי הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, ואדני אבי זקני מורי ורבי
[אדמו"ר הזקן], וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. –
כעבור איזה שעות קרא ה' צמח צדק" את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] עוד הפעם,
ואמר לפניו באור על המאמר.

יום
חמישי

יום ראשון

יח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה' צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם"
– "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את
הנשיאות – חג השבועות תקכ"א – כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאראדאק
– בעל 'פרי הארץ' – שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.

יום
שישי

יום שני

יט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לדע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא
כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם
דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת
המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לדע שיש שם מצוי ראשון", ער
זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם,
וכתיב: וידעת היום גו'.

מִצּוֹת-עֲשֵׂה הָרָאוּשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הָרִמְבָּ"ם: "לִידַע שֵׁשׁ שָׁם מִצּוֹי רָאוּשׁוֹן מִמְּצִיא כָּל נִמְצָא כּו' וַיִּדְעַת דָּבָר זֶה מִצּוֹת עֲשֵׂה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", הִיא מִצּוֹת הַמַּחַ וְהַשְׁכָּל, וְהִינּוּ דִּהְגָּם דָּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מֵאֲמִין בֶּה' בְּאַמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְכַבּוֹ תָּמִים עִם ה', חוֹבֵת הַמַּחַ וְהַשְׁכָּל לְהִבְיָא אָמוּנָה זֹו בִּידְעָה וְהַשְׁגָּה, וְזֶהוּ "לִידַע שֵׁשׁ שָׁם מִצּוֹי רָאוּשׁוֹן", שִׁידַע זֹאת בְּהַשְׁגָּה וְהִבְנָה דִּקָּא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אֲבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם", וּכְתִיב: "וַיִּדְעַת הַיּוֹם גּו'".

שבת קודש יום שלישי כ שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.

תהלים: צז-קג.

תנאי: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי "הַגְּהוֹת אֲשֶׁר"י" - נְטִילַת יָדִים לְסַעֲוֵדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי - (מִהַר"ש נִשְׁמָתוֹ-עֶדֶן) - וּמִנֵּי מִשְׁפִּיכָה הַג' מַעֲט מִים בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּבִזְהָ מִשְׁפָּשֶׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

מאשר הנני קבלת מכתבה מיום 1/16. ושאלתה - במה להאמין בדרך שבה חונכה שנים, או במה ששמעה מפלוני בשני ערבים.

בודאי שמעה כמה פעמים הביטוי, חזרה אל המקורות, כן בודאי יודעת, אשר החינוך אינו עוסק בשטח אפס וריק, כיון שכל אחד ואחת, גם קודם התחלת החינוך, יש בו כמה ענינים המושרשים בנפשו, ענינים שפנימיות הנפש הוא מקורם, ולא עוד אלא שדוקא ענינים אלו אין בכח החינוך לשנותם, כי אם רק לכסות עליהם למשך זמן ארוך או קצר, וכמה ראיות על האמור, בחכמת החינוך, במדע הרפואה הביאלוגיא וכו'.

ולכן רואים לפעמים תכופות אשר הופעה חד פעמית או דבור קצר "חינוך" שלא ארך כלל וכלל, משנה את האדם שינוי עיקרי, והטעם הוא מפני שהאדם לא הי' זקוק אלא לסיבה שתסיר דבר המכסה על הנמצא לפני זה בפנימיות נפשו.

הכתוב לעיל הוא מענה על שאלתה, במה עלי' להאמין, כי זה עצמו שנתרשמה כל כך ממנה ששמעה אך במשך של שני ערבים, הוכחה למה שהודיעונו חכמנו ז"ל זה אלפי שנים, שכל ישראל הם מאמינים בני מאמינים, אלא שלפעמים האמונה מכוסה על ידי שכבה של דברים זרים וחיצוניים, ואשרי חלקם של כל אחד ואחת, שהוסרה השכבה בהקדם ועומד על האמת ושם אל מקורו.

תקותי אשר שורותי האמורות אף כי מעטות בכמות בערך חשיבות הענין, תספיקנה להארת הענין, וינעם לי להתבשר טוב בהאמור.

בברכה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב. בעת רצון יזכירו את אמה שתליט"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרף לה.

מתי הולכים בממון אחר הרוב?

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ט

גם לפי שמואל הולכים אחר הרוב אף בממון, והישראלים לעומת הכהנים והלוויים הם רוב גמור.

ב. אין הולכים בממון אחר הרוב רק כאשר דנים בממון בלבד, אבל במקרה שיש בו גם איסור והרוב הוחזק לגביו, הולכים אחר הרוב גם בממון. וכאן כיון שהוחזק הרוב, והרי הוא בחזקת ישראל לענין היתר נישואין לנשים האסורות לכהן, מועיל הרוב גם לממון וחייב בפדיון.

ג. בפדיון הבן חידשה תורה שהולכים אחר הרוב: נאמר "ופדיו מן חודש תפדה". ולכאורה, הרי עד שנים עשר חודש יש לחשוש שמא הוא 'טריפה', ובכור טריפה פטור מפדיון (לעיל הל' יז)? אלא בהכרח לומר שבפדיון הבן גזירת הכתוב היא שהולכים אחר הרוב.

הלכות בכורים פרק יא, הלכה יט: מי שחוא ספק אם הוא חיב בפדיוה או אינו חיב - הרי זה פטור, שחמציא מחברו עליו הראיה.

כתב בשו"ת 'צמח צדק' (להרמ"מ קרוכמל, סי' קכ"ה): אשה שספק אם היא בת כהן או בת לוי ונולד לה בן בכור, כיון שספק אם היא ישראלית אין בנה חייב בפדיון. ואף שאין זה ספק שקול, שהרי רוב העולם הם ישראלים ולא כהנים או לוויים, הרי הלכה כשמואל שאין הולכים בממון אחר הרוב (ב"ק מו, א).

אך הגר"י עטלינגר (שו"ת בנין ציון סי' ק"ד) סובר שבמקרה כזה כן הולכים אחר הרוב, ויש לחייב בכור זה בפדיון מכמה טעמים:

א. מדברי התוס' (סנהדרין ג, ב, ד"ה דיני) משמע שברוב גמור

האם הפסד ממון מתיר איסור?

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ט

אך אפשר לדחות כי בהלכה זו מדובר על הפסד ממון שהיה נגרם לכלל הציבור ולכן חכמים התירו איסור שמיטה מדבריהם, אך במקום הפסד של יחיד, האיסור לא הופקע ואסור לעבור עליו אפילו אם יפסיד את כל ממונו (שבט הלוי ג, קנח).

ואמנם בדעת הרמב"ם אין לומר כן שהרי הוסיף על הדין המבואר בגמרא (של המס המוטל על בעלי השדות) וכתב "וכן מי שכפאו אנט לעשות בשביעית... הרי זה עושה". ומפורש שאף במקום הפסד של יחיד התירו. אך עדיין אין מכך ראיה גמורה, כי יתכן שהרמב"ם סובר כדעה השניה שההיתר הוא משום פיקוח נפש ולא משום הפסד ממון (שבט הלוי שם).

ויש שביארו כי טעם ההיתר כאן אינו משום הפסד ממון ואף לא משום פיקוח נפש אלא משום 'שלום מלכות', והתירו חכמים לעבור על איסורים מדבריהם לצורך שמירת היחסים התקינים עם השלטון. ובכך מבואר החילוק בין שתי הדוגמאות שהביא הרמב"ם שבמקרה הראשון ההיתר הוא משום 'שלום מלכות', ובמקרה השני ההיתר הוא מחמת פיקוח נפש (שו"ת משיב דבר ב, ג).

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה יא: משרבו האנסיין, והפילו מלכי גוים על ישראל לעשות מזונות לחילותיהם - התירו לזרע להן בשביעית דברים שצריכין להן עבדי המלך בלבד; וכן מי ששקפה אותו אנס לעשות בשביעית בחנם, כמו עבדות המלך וכיוצא בה - הרי זה עושה.

בטעם ההיתר נחלקו ראשונים. יש אומרים כי מאחר ומצות השמיטה בזמן הזה היא מדרבנן, התירו אותה מפני הפסד ממון שהיה נגרם לבעלי השדות אם לא היו זורעים אותן כדי לשלם את המס המוטל עליהם (רש"י סנהדרין כו, א). ויש אומרים שההיתר הוא מחמת פיקוח נפש, שמא לא יוכלו לפרוע את המס למלך ויהרגם (תוספות שם, בתירוק הב').

ולפי הטעם הראשון התירו לעבור על איסור מדרבנן משום הפסד ממון, לא כדעת הרב"ז (שו"ת ח"ד, קמה) שכשם שחייב אדם להפסיד כל ממונו כדי לא לעבור על איסור דאורייתא כך גם לגבי איסור דרבנן. ולכן הנמצא במקום שאין בהישג יד אלא מאכלים האסורים מדרבנן, עליו לתת את כל ממונו עד שימצא דבר היתר. ואילו כאן מבואר שמשום הפסד ממון התירו לעבור על איסור שביעית מדרבנן.

שיעורו של הפסד פירות שביעית

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ט

אכילת איסור, ולא באכילת רשות. ולפי זה הדבר תלוי בשאלה האם אכילת פירות שביעית היא מצוה. לדעת הרמב"ן (מ"ע שמנה הרמב"ן מצוה ג) "מצות עשה לאכול פירות שביעית... שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", וכיון ששיעור מצות 'לאכלה' הוא 'כזית', גם הנלמד ממיעוטו (הפסד) שיעורו 'כזית'. ואילו לדעת הרמב"ם (ראה מגילת אסתר), ש'לאכלה' אינו מצות עשה אלא רשות (שלמרות קדושת הפירות ניתנה רשות לאכלם), כיון שאכילת רשות אין לה שיעור 'כזית', גם האיסור להפסיד פירות שביעית אינו 'כזית'.

הלכות שמיטה ויובל פרק ה, הלכה יז: משתחיל לעשות פרי - לא יקח אותו, שהרי מפסיד האכל, ונאמר: "לכם לאכלה", ולא להפסד.

ב'תורת הארץ' (פ"ח ס"ק לב) הביא מה'מנחת חינוך' (מצוה שכט) שהיות והפסד פירות שביעית נלמד מ'לאכלה', ולא להפסד, האיסור הוא ב'כזית' שהוא שיעור אכילה ובפחות מכזית אסור מדין 'חצי שיעור'.

אך ה'פרי מגדים' כתב (בפתחה להל' שחיטה) ששיעור אכילה בכל התורה ב'כזית' נאמר רק באכילת מצוה או במניעת

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קה

בפירות שביעית לקידושי אשה (רש"י שם ד"ה המקדש, בפירוש הב'). ואם איסורים הנלמדים מ'לאכלה' אינם חלים בפירות משיעור 'כזית', יש לחלק שאפשר לקדש בפירות שביעית רק בשיעור פחות מ'כזית' (ושוה פרוטה), אבל בשיעור כזית אי אפשר לקדש כיון שנתמעט מ'לאכלה' (והרי משמעות הגמרא שאפשר לקדש בפירות שביעית בכל שיעור) ?

אלא מכאן שהאיסורים הנלמדים מ'לאכלה' (סחורה, הפסד) לא נקבעו לפי שיעור 'אכילה', ונאסרו אף בפחות מ'כזית'.

וחזר ה'מנחת חינוך' וכתב (בסוף הספר, מ"ע שמנה הרמב"ם): אף שאיסורי אכילה בתורה שיעורם 'כזית', האיסור להפסיד פירות שביעית עומד בפני עצמו ואינו תלוי באכילה, ונאסר אף פחות מ'כזית'.

ומביא ראייה שהמיעוט הנלמד מ'לאכלה' הוא אף בפחות מ'כזית', ממשמעות הגמרא (קידושין נב, א) המוכיחה מדברי המשנה שאפשר לקדש אשה בפירות שביעית, שהמיעוט 'לאכלה', 'ולא לדבר אחר' (סחורה, הפסד) לא מיעט את השימוש

קנס על עשיית מלאכה בפירות שביעית יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ט

ובשיטת הרמב"ם פירש ה'פאת השולחן' (הל' שביעית פ"ז ס"ק לה): הרמב"ם כתב שהחמרים עושים בפירות שביעית 'מלאכת שביעית האסורה', היינו 'שהביאו יותר מדאי', כי צריך להפקיר את פירות שביעית ואסור להביא מהם לביתו יותר ממה שזוקק למאכל לבני ביתו (כשיעור האמור לעיל פ"ד הכ"ד). וכיון שעשו מלאכה אסורה, קנסו אותם (ואם החמרים אינם עושים מלאכה אסורה, לא קנסו אותם אפילו אם שזכרם מרובה - הגהת רידב"ז ב'פאת השולחן' שם). מה שאין כן פועל המלקט מעט ירק (כדי חייה) שזו מלאכה מותרת - לא קנסו אותו.

אך כתבו אחרונים (תורת חיים עבודה זרה שם ד"ה קנס. תוס' אנשי שם שביעית פ"ח מ"ד) כי מלשון הרמב"ם "מפני ששכר הפועל מעט לא קנסו בו משום כדי חייו", משמע שמלאכת הפועל אסורה ורק משום ששכרו 'כדי חייו' הקילו בו ולא קנסוהו חכמים ואילו את החמרים ששכרם מרובה מ'כדי חייו' קנסו חכמים על שעשו מלאכה אסורה. וכן מצינו בדיני שבועה (שבועות מה, א) שהקילו חכמים לשכיר שישבע ויקבל שכרו מבעל הבית (אף שמן התורה אין התובע יכול להישבע וליטול שכרו) 'משום כדי חייו'.

הלכות שמיטה ויובל פרק ו, הלכה יג: החמרים העושים בפירות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדי - הרי שכרן כדמי שביעית; ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים, ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששכר הפועל מעט - לא קנסו בו, משום כדי חייו.

חמרים שהעבירו פירות שביעית ממקום למקום, קנסו חכמים ששכרם יהיה קדוש בקדושת שביעית (ומותר להוציא רק לאכילה ושתייה בפירות שביעית). ובהלכה הקודמת (ה"ב) נפסק "האומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום, שכרו מותר... ולא קנסו את הפועל להיות שכרו כדמי שביעית".

ועל ההבדל בין שתי ההלכות מבואר בגמרא (עבודה זרה סב, ב): חמרים ששכרם מרובה - קנסו אותם חכמים, פועל שאין שכרו מרובה לא קנסו.

וביאר התוספות (ד"ה חמרים): אמנם מותר לקבל שכר טרחה ממלאכה הנעשית בפירות שביעית, אך חכמים קנסו את החמרים ששכרם יהיה קדוש בקדושת שביעית כי שכרם מרובה והרי זה דומה ל'סחורה' האסורה בפירות שביעית. ואילו שכר הפועל מועט ואינו דומה ל'סחורה'.

כיצד מקדשים את היובל? יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ט

ידי בית דין הוא תנאי הכרחי כדי שתחול קדושת היובל בשנה זו, ואם לא יעשו כן, השנה לא תתקדש ולא יחולו בה כל דיני היובל. ולפי זה, מצד אחד המצוה מוטלת על בית דין שהם המקדשים את השנה. וזהו שכתב הרמב"ם שהמצוה מוטלת על בית דין בלבד. ומצד שני, על ידי קדושה זו חלים דיני השביתה מעבודת הקרקע והפקדת הפירות על כל אחד ואחד.

ובכך חלוקה מצות שמיטה ממצות היובל:

לגבי שמיטה כתב הרמב"ם (פ"א ה"א) שהעושה מלאכה מעבודת הארץ "ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה", אך לגבי יובל (להלן ה"ט) לא הזכיר שעובר על עשה אלא רק על לא-תעשה, כי לגבי יובל המצוה-עשה מוטלת רק על בית דין לקדש את השנה, ועל ידי כך חלה מצות לא-תעשה על כל אחד לא לחלל את הקדושה על ידי עבודת הקרקע. ולכן העובר בקרקע עובר רק על מצות לא-תעשה (מצות המלך ב עמ' ר).

הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה א: מצות עשה לספר שנים שבע שבע, ולקדש שנת החמשים... ושתי מצוות אלו, מסורין לבית דין הגדול בלבד.

בספר המצוות (מ"ע קלו) מפרש הרמב"ם את הפסוק 'וקדשתם את שנת החמשים שנה': 'שציונו לקדש שנת החמשים, כלומר לבטל העבודה בה כמו השמיטה'. דהיינו: ה'קידוש' אינו מתבטא בצורה פעילה אלא בעצם ההימנעות מעבודת הקרקע.

אך כאן כותב הרמב"ם שמצוה זו מסורה לבית דין הגדול בלבד. ואם ענינה הוא ההימנעות מעבודת הקרקע, הרי זה מסור לכל אחד ואחד ולא דווקא לבית דין!

ולכן יש שכתבו שהרמב"ם חזר בו כאן מפירושו בספר המצוות ומפרש כדעת רש"י (ר"ה ת, ב) שמצוה על בית דין לומר בכניסת שנת היובל 'מקודשת השנה' (ראה פירוש הגר"פ לרס"ג מ"ע גט).

אך יתכן לומר שמצות הקידוש כוללת את שני הפרטים והם משלימים זה את זה, כי יש סוברים שקידוש היובל על

עליה לרגל במשכן שילה ובנוב וגבעון יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ט

רגל. וגם הגר"ז סולובייצ'יק (קול התורה מא, עמ' יא) חילק, שבנוב וגבעון לא נצטוו לעלות לרגל אבל בשילה היתה מצוות עליה לרגל, וראיה מהכתוב (תהלים קכב, ג) "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו". ופירש רש"י: שבית המקדש שיבנה שלמה בירושלים יהיה כמשכן שילה, וכפי שדימה הכתוב זו לזו ("אל המנוחה ואל הנחלה" - מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים), וכמו ששם (בשילה) "עלו שבטים", כך גם בירושלים תהיה מצוה לעלות לרגל.

וה'ק'רן אורה' (זבחים קטז, ב) מדייק מדברי הרמב"ם שחיוב עליה לרגל היה גם קודם שנבנה המקדש בירושלים והמקום המקודש היה במקומות שהעמידו את המשכן. שהרי בהלכה הקודמת כתב "מצות עשה לעשות בית לה..." וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה", וכאן ממשיך שכשנכנסו לארץ העמידו את המשכן בגלגל ואחר כך בשילה, ומשם באו לנוב ולגבעון ובהם יש לקיים המצוה לחגוג שלוש פעמים בשנה, בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה.

הלכות בית הבחירה פרק א, הלכה ב: ביון שנקנסו לארץ, העמידו המשכן בגלגל... ומשם באו לשילה... וקשמות עלי - חרב, ובאו לנוב... וקשמות שמואל - חרב, ובאו לגבעון... ומנבעון באו לבית העולמים.

האם כשהמשכן עמד בשילה, בנוב ובגבעון היה חיוב לעלות לרגל?

לדעת הרמב"ן (דברים יב, ח), כל זמן שלא באו אל המנוחה ואל הנחלה' ("מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים", זבחים קטז, א) לא היה חיוב לעלות.

וה'פנים יפות' (במדבר כט, לט) כתב שבארבע עשרה השנים שכבשו וחילקו את הארץ, וכן כשהיו בנוב וגבעון, לא היה חיוב לעלות לרגל כי בתורה נאמר "שלוש פעמים בשנה יראה... במקום אשר יבחר", היינו בית הבחירה בירושלים. ובמשכן שילה נאמר בספר שמואל (א, א, ג) "ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לה' צבאות בשילה", ופירש רד"ק שעלה "משנה לשנה" (ולא בכל רגל). אך ה'תרגום' ורש"י פירשו ש"היה עולה מזמן מועד למועד", היינו בכל

הארון שנגנז לאחר חורבן בית ראשון שבת קודש כ' שבט ה'תשע"ט

וב'יריעות שלמה' (הל' ביהב"ח כאן) הוסיף: בירושלמי (מגילה פ"א ה"ב) נאמר שהאיסור להקריב קרבנות בבמות מחוץ למשכן ולמקדש הוא כאשר הארון נמצא בפנים אצל המזבח, וכשהארון אינו קבוע שם, הותרו הבמות "וכגון בימי נוב וגבעון, שהיה הארון בקרית יערים" (קרבן העדה שם). ולאחר שנבנה בית המקדש נאסרה הקרבה בבמות(לעיל פ"א ה"ג) ונפסקה הלכה (הל' מעה"ק פ"ט ט"ו) שגם בזמן הזה, לאחר שנחרב בית המקדש, הקדושה במקומה עומדת ואסור להקריב בבמות מחוץ למקדש. ואם כן, בהכרח שהארון נמצא במקום המקדש שהרי איסור הבמות הוא רק כשהארון בפנים. והארון שבנה שלמה ונגנז, במקום המקדש הוא נמצא. וכמובן גם מכך שבגמרא (יומא שם) למדו שהארון נגנז במקומו מהפסוק המתאר את הכנסת הארון לבית המקדש "ויהיו שם עד היום הזה" (מלכים א, ח, ח), היינו שהארון נגנז ונשאר במקומו גם לאחר החורבן ('עד היום הזה'). ולכן מביא הרמב"ם עובדה זו שהארון נגנז בבית המקדש.

הלכות בית הבחירה פרק ד, הלכה א: ובעת שנגנז שלמה את הבית, וידע שפופו לחרב, בנה מקום לנגז בו הארון למטה, במטמוניות עמקות ועקלקלות.

ותמה הגר"י עמדין (הובא בספר הליקוטים במהד' פרנקל):

הרמב"ם בספר היד' מביא רק עניני הלכה (או 'הלכתא למשיחא'), ואיזו הלכה יש בעובדה שבזמן החורבן נגנז הארון במטמוניות? ועוד: לדעת רבי יהודה (יומא נג, ב), הארון אכן נגנז, אך לדעת רבי אליעזר הארון הוגלה לבבל, ומדוע נקט הרמב"ם כדעה שהארון נגנז? ומבאר:

הרמב"ם פסק להלן (פ"ו ט"ו) שקדושה ראשונה קידשה לשעת וקידשה לעתיד לבא, ולכן גם הנכנס למקום המקדש בזמן הזה חייב כרת (שלא כדעת הראב"ד שקדושת המקדש בטלה בזמן הזה). ויש לומר שהלכה זו שקדושת הבית לא בטלה, היא בהתאם לקביעה שהארון במקומו נגנז, כי אם הארון הוגלה לבבל, קדושת המקום בטלה והנכנס לשם אינו חייב כרת.

החסד ויתרון המעלה אשר האלוקים עשה את האדם ישר הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על הארץ, מכל-מקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.

היום יום יג שבט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ד כ' שבט תשע"ט

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ט

הלכות בפורים עם שאר מתנות בהנה שבגבולין

פרק תשיעי

1) יבאר שמצות עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטא, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המתנות, או ישאל לישראל בפיו.

א. מצות עשה לתן כל זובח בהמה טהורה לכהן² הזרוע והלחיים והקיבה, שנאמר: וזה יהיה משפט הפהנים. ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות³. ומצוה זו נהגת תמיד, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁴; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובחליו, אבל לא במקדשין⁵.

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

ב. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן⁶ ונפדו - חייבין במתנות⁷; ואם קדם מום עובר להקדשן⁸, או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד בהם מום⁹, ונפדו - הרי אלו פטורין מן המתנות¹⁰.

6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

ג. ספק בכור¹¹ - חייב במתנות מכל צד¹²: שאם בכור הוא - פלו לכהן, ואם אינו בכור - מתנותיו לכהן. ואם נסתפק בשנים¹³, ולקח הכהן האחד

מספק - הרי השני פטור מן המתנות; עשאוהו כמי שזכה בו הכהן ונתנו¹⁴ במימומו לבעליו¹⁵. אבל ספק מעשר¹⁶ - פטור מכל מקום¹⁷, עשמוציא מחברו עליו הראיה¹⁸.

11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשו. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" אינו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

ד. בהמת קדשים שנפסלה במומה¹⁹ ואינה חייבת במתנות שנתעברה בבהמות אחרות, אפלו אחת במאה, בזמן שקל בהמה מהן לאחר²⁰ - פלן פטורין²¹; שקל אחד ואחד ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה. הנה אחד הוא השוחט את פלם - פוטר מתנות אחת מהן בלבד²².

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

ה. אין חייב במתנות אלא בהמה²³ טהורה²⁴ בלבד; שנאמר: אם שור אם שנה²⁵. פלאים הפא מפקש ועז²⁶ - חייב במתנות²⁷. והפז²⁸, אף על פי שהוא ספק - מפרישין ממנו²⁹ פל המתנות³⁰. צבי³¹ הפא על העז³² וילדה - הולד חייב בחצי מתנות³³; שנאמר: אם שנה - אפלו מקצת שנה. תיש הפא על הצביה - הולד פטור מן המתנות³⁴.

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתייהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכו". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד.

י. השוחט⁵⁰ לעובד פוכבים ולכהן⁵¹ - פטור מן המתנות⁵². והמשתתף⁵³ עם הכהן - צריך שירשם חלקו⁵⁴, כדי שיעניי המתנות בחלק הכהן⁵⁵; שאם לא צין חלקו - חיב במתנות⁵⁶, מפני שאין הכל יודעין שהכהן שתף לו. לפיכך, אם היה הכהן עומד עמו במטבחים ונושא ונותן עמו - אינו צריך לרשם. והמשתתף עם העובד פוכבים - אינו צריך לרשם⁵⁷; שסתם עובד פוכבים מרבה דברים ומודיע לכל שהוא שתף, ואף על פי שאינו עמו בשעת מכירה.

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכ"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לידי חשד. (56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. התנה הכהן עמו⁵⁸ שהוא שתף חוץ מן המתנות - הרי המתנות לפניה; פיון שאמר לו חוץ - הרי שיר לו הכהן חלק במתנות⁵⁹, ולפיכך הם שלו⁶⁰. אבל אם אמר לו הכהן: על מנת שהמתנות שלי⁶¹ - הרי המתנות של ישראל זה⁶², ונותן לכל כהן שירצה. אף על פי שהתנה עמו שהן שלו - לא נפטר מן המתנות⁶³. שהאומר על מנת - לא שיר לו בעצמן של מתנות כלום. הואיל ולא שיר לו כהן שתפות⁶⁴ - לא קנאן בתנאי זה.

(30) ולא חציין. (31) שהוא חיה טהורה. (32) שהיא בהמה טהורה. (33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. (34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אחד השוחט לאכילת עובד פוכבים או לאכילת פלבים או לרפואה³⁵ - חיב במתנות³⁶.

(35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בהמת שתפין - חיבת; שנאמר: זכחי הזבח.

ח. הלוקח בהמה מפרות שביעית - חיב במתנות³⁷. פהנים³⁸ ולוים³⁹ - פטורים מן המתנות; שנאמר: מאת העם. וספק הם הלויים אם הם בכלל העם או לא, לפיכך אין נוטלין מהם, ואם נוטל הכהן⁴⁰ - לא יחזיר⁴¹.

(37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "זוה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. במה דברים אמורים⁴²? בשוחט לעצמו⁴³; אבל כהן טבח⁴⁴ ששוחט⁴⁵ ומוכר בשוק - ממתניין לו שתים ושלוש שבתות⁴⁶, מכן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותם לכהנים אחרים⁴⁷. ואם קבע בית מטבחים למכור - אין ממתניין לו, אלא מוציאין ממנו מיד⁴⁸. ואם נמנע מלתת⁴⁹ - מנדין אותו עד שיתן.

(42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון

טז. המְשַׁלַּח בְּשָׂרָה לְחֵבְרוֹ וְהָיוּ בָּהֶּם⁸⁰ מִתְּנוּת⁸¹ - אֵינּוּ
חֹשֶׁשׁ שֶׁמָּא עֵבֶר זֶה וְגִזְלָן⁸². מְקוֹם שָׂאִין בּוֹ כֹּהֵן -
מַעֲלָה⁸³ הַמִּתְּנוּת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הַפֶּסֶד כֹּהֵן⁸⁴,
וַיִּתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה.

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם
כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות
מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות
בדמים. (83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את
דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה
נאמנים היודעים בשומא. (84) אם יניחם - יתקלקלו
וייפסדו.

יז. הַרְצָה לִתֵּן הַמִּתְּנוּת לְכֹהֵן אֶחָד - נֹתֵן. וְאִם
רָצָה לְחַלֵּק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֶבֶד לְאֶחָד אוֹ חֲצִי
זָרוֹעַ, אֲלָא זָרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֶבֶד לְאֶחָד, וּלְחֲצִיִּים
לְשֵׁנִים⁸⁵; שְׁנֶאמַר: תִּתֵּן לוֹ - שִׁיחָה בָּהּ כְּדִי
מִתְּנָה⁸⁶. וְאִם הָיוּ שָׁל שְׁוֹר⁸⁷ - חֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת;
וְהוּא שִׁיחָה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדִי מִתְּנָה.

(85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (86) ודין זה הוא מן
התורה. (87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע
והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אִי זֶהוּ הַזָּרוֹעַ? זָרוֹעַ שֶׁל יָמִין⁸⁸, מִן הַפָּרָק שֶׁל
אַרְבָּעָה⁸⁹ עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ⁹⁰, שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים⁹¹ זֶה
מַעֲרָה בִּזְהָ - וְהַלְחִיִּים - מִן הַפָּרָק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה
שֶׁל גְּרִגְרֵת⁹², טַבַּעַת גְּדוֹלָה⁹³ עִם הַלְשׁוֹן שְׂבִינִיָּהּ,
הַכָּל לַכֹּהֵן.

(88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא,
כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע"
המיומן שבוזרוע. (89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות.
(90) עצם רחב של כתף. (91) היינו, השוק המתחילה
מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד
הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע.
(92) הבליטה הבולטת בגרון. (93) שם: נוטלה ובית
שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר
מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן⁹⁴ וְאֵין מִפְּשִׁיטִין אוֹתָן, אֲלָא
יִתְּנוּ לוֹ בַּעֲוֹן וּבְצַמְרָן, וְהַקֶּבֶד⁹⁵ בַּחֲלָב שֶׁעָלֶיהָ
וּבַחֲלָב שֶׁבַתּוֹכָהּ. וְכֹכֶר נִהְיָ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֲלָב
הַקֶּבֶד לַבָּעֲלִים⁹⁶.

(94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו
מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם
בכתוב. (95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב
שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (96) שכיוון
שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַכֹּהֲנִת אוֹכֶלֶת⁹⁷ הַמִּתְּנוּת אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא
נִשְׁוֹאָה⁹⁸ לִישָׁרָאֵל⁹⁹, מִפְּנֵי שָׂאִין בָּהֶן קֶדְשָׁהּ¹⁰⁰.
וְלֹא עוֹד, אֲלָא הַבָּעַל אוֹכֵל מִתְּנוּת¹⁰¹ בְּגִלָּל

(58) עם הישראל. (59) כלומר, משאיר את כל המתנות,
לחלקו. (60) שם קלד. "חוץ, שירא. על מנת, לאו
שירא". (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת
שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן
התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח
צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים,
שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו
ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל
הבהמה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֹׁתֵף בְּרֹאשׁ⁶⁵ - פֶּטוּר מִן הַלְחִי;
שֹׁתֵף בְּיָד - פֶּטוּר מִן הַזָּרוֹעַ; שֹׁתֵף בְּכַנֵּי מַעֲיִם -
פֶּטוּר מִן הַקֶּבֶד. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הָרִי בְּהֶמְהָ כֶּלֶה
שְׁלִי וְהִרְאֵשׁ שְׁלֹף - חֵיב בַּלְחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחֵיב הָרִי
הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁶⁶.

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד.
(66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְּגַּר וְהִיתָה לוֹ בְּהֶמָּה שְׁחוּטָה: אִם
נִשְׁחַטָּה עַד שְׁלֹא נִתְּגַר - פֶּטוּר⁶⁷, וְאִם אַחֵר שֶׁנִּתְּגַר
- חֵיב. וְאִם סָפֵק - פֶּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מִחֵבְרוֹ עָלָיו
הָרֹאָה.

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן
המתנות.

יד. בְּהֶמָּה שְׁלֹא הוֹרְמוּ מִתְּנוּתֶיהָ - מִתֵּר לְאָכֹל
מִמֶּנָּה. שְׂאִינָה דוֹמָה לְטֶבֶל⁶⁸, שֶׁהָרִי מִתְּנוּת כֶּהֱנָה
מִבְּדָלִין. וְהַמִּתְּנוּת עֲצָמָן - אִסּוּר לִישְׁרָאֵל לְאֹכְלָן
אֲלָא בְּרִשּׁוֹת כֹּהֵן⁶⁹. עֵבֶר וְאֹכְלָן⁷⁰ אוֹ הַזִּיקָן אוֹ מִכְרָן
- אֵינּוּ חֵיב לְשִׁלּוֹם⁷¹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן שָׂאִין לוֹ
תּוֹבֵעַ יָדוּעַ⁷². וְהַקֹּהֲנָה אוֹתָם, אֵף עַל פִּי שְׂאִינּוּ
רִשְׁאִי⁷³ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאֹכְלָן, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְּנוּת כֶּהֱנָה
נִגְזְלוֹת.

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי
ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן,
אם אינו ממכירי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא,
המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם".
(71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב.
(72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו.
(73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבַּח: מִכֹּר לִי בְּנֵי מַעֲיָה שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ
בָּהּ מִתְּנוּת⁷⁴ - נֹתֵנָן⁷⁵ לַכֹּהֵן וְאֵינּוּ מִנְּפָה לוֹ⁷⁶ מִן
הַדָּמִים⁷⁷. לְקַחֶם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל⁷⁸ - נֹתֵנָם לַכֹּהֵן
וּמִנְּפָה לְטַבַּח⁷⁹ מִן הַדָּמִים.

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח.
(77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם
עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו
גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני
המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'".
(110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

15 כב. לא יחטף¹¹¹ הפהן המתנות ולא ישאל בפיו, אלא אם פן נותנין לו בכבוד - נוטל. ובזמן שהם
16 רבים בבית המטבחים - הצנועים מושכין ידיהם,
17 והגרגרנים נוטלין. ואם היה פהן צנוע¹¹² ואין
18 מפירין אותו שהוא פהן - הרי זה נוטל, פדי שיודע
19 לפל שהוא פהן. ואין הפהנים אוכלין המתנות אלא
20 צלי בחרדל; שנאמר למשחה¹¹³ - בדרף שאוכלים
21 המלכים¹¹⁴.
22

(111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבעצ. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשיא בכהני". (112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתם למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, בדרף שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פרק עשירי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזון הגוי. הלוקח גז צאנו של חבריו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מצות עשה² לתן לפהן³ ראשית הגז, שנאמר: 23

1 אֶשְׂתוּ. אֲבָל חֲלָלָהּ¹⁰² - אֵינָה אוֹכֶלֶת, שְׁאִין
2 חֲלָלִים בְּכָלֵל כְּהֻנִּים¹⁰³. וְאִם רָצָה¹⁰⁴ הִפְּחֵן לְמִכּוֹר
3 הַמִּתְנֹת אוֹ לְתֵנֶן בְּמִתְנָה, אֶפְלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים,
4 אוֹ לְהַאֲכִילָם לְפִלָּכִים - מֵאֲכִילָם, שְׁאִין פֶּהֶן
5 קִדְּשָׁה בָּלָל.

(97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). (98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. (101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנוכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתניה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. (103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) היא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממנו).

6 כא. פהן¹⁰⁵ שהיו לו חברים שנותנים לו המתנות¹⁰⁶,
7 אם רצה לזכות פהן לישראל חברו - הרי זה מזהב
8 לו ואף על פי שלא באו לידו, ויהיו אותם החברים
9 זוכים ונותנין המתנות לזה הישראל שזכה פהן.
10 והוא שיהיה הישראל זה בדיק¹⁰⁷ ואין לו לקנות
11 בשר, ויהיה הפהן שזכה לו חברו¹⁰⁸; אבל אם היה
12 הפהן שמשו של ישראל זה¹⁰⁹ או שכירו או לקיטו
13 - אינו מזהב לו עד שיבואו לידו, שמה יזכה בעל
14 בפרה¹¹⁰.

(105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). (106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. (107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. (108) ולא שמשו. (109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא),

1 וְרֹאשִׁית גִּזְ צֹאנֶךָ תִּתֵּן לוֹ. וְלוֹיִם בְּכָלֵל יִשְׁרָאֵל⁴
2 בְּמִצְוָה

(2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. (3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצוות-עשה שם. (4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף-על-פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה - אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הברל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל - חייבים (כסף-משנה ורדב"ז).

3 זו. וְאֵין לְרֹאשִׁית הַגִּזְ זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. וּמִדְּבָרֵי
4 סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחַת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים⁶. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת
5 אֶלָּא בְּאֶרֶץ⁷. בֵּין בְּפָנֵי הַבֵּית⁸ בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית.
6 בְּרֹאשִׁית הַדֶּגֶן⁹. וְנוֹהֶגֶת בְּחֹלִין, אֲבָל לֹא
7 בְּמִקְדָּשֵׁי¹⁰.

(5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. (6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. (7) שם קלז: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידינא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת-חנינון מצוה תקח). (8) משנה שם קלה. (9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. (10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

8 ב. פִּיצַד¹¹ הָרִי שֶׁהִקְדִּישׁ¹² בְּהֵמֹת לְבִדֵּק הַבֵּית¹³
9 וּגְזֵזוֹן, יָכוֹל יִהְיֶה חֵיב לְפָדוֹת¹⁴ וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ
10 הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה¹⁵ חוּץ מִגְזֵתָהּ¹⁶, יָכוֹל יִהְיֶה חֵיב
11 בְּרֹאשִׁית הַגִּזְ? תִּלְמוּד לֹמַר: צֹאנֶךָ - אֵין אֵלֹו צֹאנוֹ.

(11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין. (12) חולין שם. (13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם).

(14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) - אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת-חנינון שם, ובחזון-איש. (15) לבדק הבית (חולין שם). (16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא דעתך-אמינא ליגזוז ולפרוק וליתבי ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גיזה פרייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת-חנינון שם ובשערי-המלך.

12 ג. כָּל הַקְּדָשִׁים¹⁷ שֶׁקָּדַם מוֹם קְבוּעַ לְהִקְדֵּשׁ וְנִפְדּוּ
13 - חֵיבִין בְּרֹאשִׁית הַגִּזְ; אֲבָל אִם קָדַם הִקְדָּשׁ אֶת
14 מוֹמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוֹם עוֹבֵר לְהִקְדֵּשׁ וְאַחֵר כֶּן נוֹלָד
15 לָהֶן מוֹם קְבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מִרֹאשִׁית הַגִּזְ¹⁸.
17 תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). (18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

16 ד. אֵין חֵיבִין בְּרֹאשִׁית הַגִּזְ אֶלָּא הַכֹּפְשִׁים בְּלִבְדֹּק¹⁹,
17 זָכָרִים בְּנִקְבוֹת²⁰, שֶׁהֶצְמַר שְׁלֵהֶן הוּא הָרָאוּי
18 לְבִגְדִים²¹. הִנֵּה צִמְרָן קָשָׁה²² וְאֵינוֹ רָאוּי לְלִבִּישָׁה -
19 פְּטוּרִין מִרֹאשִׁית הַגִּזְ; שְׁאֵין מִתְּנָהּ זֶה לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדִי
20 לְלִבֵּשׁ מִמֶּנָּה²³.

(19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלז. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר ורחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). (20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. (21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). (22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה-שוה "גז" - "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". (23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

21 ה. בֵּינָן שְׁזָכָה לוֹ הִקְדָּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתַרְוּמוֹת, שֶׁהֵן
22 לְחֵמָו וְיֵינוּ²⁴, וְזָכָה לוֹ בְּמִתְנֹת בְּהֵמָה²⁵ וְקִדְּשִׁי
23 מִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁהֵן הַבֶּשֶׂר שְׁלֹו - זָכָה לוֹ בְּרֹאשִׁית הַגִּזְ
24 לְלִבְוִשׁוֹ, וּבִגְזֵל הָגֵר²⁷ וְהַתְּרָמִים וְשִׁדָּה אַחֲזָה וּפְדִיוֹן
25 בְּכוֹרוֹת לְהוֹצֵאתָיו וּשְׂאָר צָרָכָיו; שֶׁהָרִי אֵין לוֹ חֵלֶק
26 בְּנִתְחָלָה וּבִבְזָה²⁸.

(24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך - תתן לו", ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר

שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. (25) זורע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). (26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. (27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. (28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביהוה, ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

1 ו. הִיָּה הַצֶּמֶר שְׁלֵהֶן אָדָם אוֹ שְׁחֹר אוֹ שְׁחֹם -
2 חִיבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגֶּזֶז.²⁹ אָבֵל אִם גֶּזֶז³⁰ הַצֶּמֶר וַצִּבְעוֹ
3 קֶדֶם שְׁיִתָּן - נִפְטָר מִבְּרֹאשִׁית הַגֶּזֶז.³¹ הַלְּפִינֵי קֶדֶם
4 שְׁיִתָּן - חֵיב לְהַפְרִישׁ³² אַחֵר שְׁלֵפָנוּ. הַתּוֹלֵשׁ³³ צֶמֶר
5 רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גֶזֶז - חֵיב בְּרֹאשִׁית הַגֶּזֶז.

(29) ראה להלן. (30) במשנה שם קלה. (31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. (32) שאין זה שינוי. (33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף-משנה שם.

6 ז. רֹאשִׁית הַגֶּזֶז נוֹהֵג בְּכֻלָּאִים³⁴ וּבְכֹוֹס³⁵ וּבְטָרְפָה³⁶;
7 אָבֵל הַגֶּזֶז אֶת הַמִּתָּה³⁷ - פְּטוּר.

(34) תוספתא חולין פ". ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". (35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. (36) תוספתא שם. ובחולין קלז: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה-שאיין-כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" - לו, ולא לכלבו - רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתנו כר' שמעון, אלא שכוין שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף-משנה). וראה באורי-שמת. (37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף-משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט) מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

8 ח. הַמַּפְרִישׁ³⁸ רֹאשִׁית הַגֶּזֶז וְאֶבֶד³⁹ - חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן
9 עַד שְׁיִתָּן לִפְהֵן⁴⁰. הָאוֹמְרִי⁴¹: פֶּלַ גְּזוֹתִי רֹאשִׁית -
10 דְּבָרָיו קִיָּמִין⁴².

(38) תוספתא שם. כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. (40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זורע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם.

(41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. (42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא-הדין שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה - אם אמר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף-על-פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

11 ט. הַלּוֹקֵחַ⁴³ גֶּזֶז צֹאנֵנוּ שֶׁל עֹבֵד פּוֹכְכִים אַחֵר שְׁגִזֹּז
12 הָעֹבֵד פּוֹכְכִים - פְּטוּר מִבְּרֹאשִׁית הַגֶּזֶז.⁴⁴ לָקַח הַצֹּאֵן
13 לְגִזְתָּן - חֵיב⁴⁵, אִף עַל פִּי שְׁגִדְלָה הַגֶּזֶה בְּרִשּׁוֹת
14 הָעֹבֵד פּוֹכְכִים⁴⁶, וְאִף עַל פִּי שְׁחֹזְרִין הַצֹּאֵן לְעֹבֵד
15 פּוֹכְכִים אַחֵר גִּזְתָּהּ. הוֹאִיל וְהַגִּזּוֹז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזְיוֹת
16 שְׁלֹו⁴⁷ - חֵיב; שְׁאִין הַחֵיב אֱלָא בְּשִׁעַת הַגֶּזֶה.

(43) משנה שם קלה. (44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. (45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף-על-פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף-על-פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקריש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון-איש. (46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף-על-פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. (47) אבל לא גוף הצאן לגיזתו, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

17 י. הַלּוֹקֵחַ⁴⁸ גֶּזֶז צֹאנֵנוּ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיר הַמּוֹכֵר
18 מִצֵּט⁴⁹ מִצֹּאנֵנוּ לְהַגִּזֹּז - הַמּוֹכֵר חֵיב לְהַפְרִישׁ מִן
19 הַמִּשְׁאֵר עַל הַכֹּל, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא הַתַּחֲחִיל הַמּוֹכֵר
20 לְגִזּוֹ.⁵⁰ חֲזָקָה⁵¹ אֵין אָדָם מוֹכֵר מִתְּנוּת פְּהֵנָה. וְאִם
21 לֹא שִׁיר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חֵיב לְהַפְרִישׁ⁵².

(48) משנה שם. (49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. (50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכלה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל

59) משנה שם קלה. כבית-הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלו: כמותם, ולא כבית-שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף-משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדיון זה (כסף-משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הברל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכור ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור-שמח.

16 יד. השתפין - חיבין⁶² בראשית הגז. והוא שיהיה
17 בחלק כל אחד מהן פשעור; אבל חמש צאן בלבד
18 של שני שתפין - פטורין.

62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו בר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק - חייב. וכן הוא בעיסה שישיראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת-חינוך מצוה תקח, ואור-שמח למעלה בהלכה א).

19 טו. ראשית הגז⁶³ מצותה בתחלה⁶⁴; ואם הפריש
20 בין באמצע בין בסוף - יצא. היו⁶⁵ לו חמש צאן
21 וגזז אחת מהן בלבד ומכר גזתה, ואחר כך גזז שניה
22 ומכר גזתה, ואחר כך גזז שלישית ומכר גזתה -
23 הכל מצטרפות לראשית הגז⁶⁶, וחייב אפלו לאחור
24 במה שנים⁶⁷. ויש לו להפריש מן החדש על הישן⁶⁸,
25 ומזה על זה⁶⁹. אבל אם היתה רחל אחת⁷⁰ וגזזה
26 והניח גזתה, ואחר כך קנה שניה וגזזה והניח גזתה
27 - אינן מצטרפות⁷¹.

63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35).
64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלה. כרב חסדא ולא בר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא-הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר

1 יא. היו שני מיני גז⁵³, פגון גזה לבנה וגזה
2 שחומה⁵⁴, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה
3 והניח המין האחר - זה נותן לעצמו, וזה נותן
4 לעצמו. [זה נותן לעצמו] - על מה שלקח, וזה נותן
5 לעצמו - על מה ששייר⁵⁵.

53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). 55) אף-על-פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו - אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף-על-פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזוז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתן לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברבב"ז ואור-שמח.

6 יב. גר שנתגיר⁵⁶ והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד
7 שלא נתגיר נגזזו⁵⁷ או משנתגיר - הרי זה פטור,
8 והמוציא מחברו עליו הראיה⁵⁸.

56) חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. 58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממנא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

9 יג. במה צאן יהיה לו ויהיו חיבות בראשית הגז?
10 אין פחות מחמש⁵⁹. והוא שיהיה בגזה שלהן אין
11 פחות ממשקל ששים סלע⁶⁰, ותהיה גזת כל אחת
12 מחמשות⁶¹ אין פחות ממשקל שתים עשרה סלע.
13 היתה אחת מהם גזזת פחות משתים עשרה סלע,
14 אף על פי שחמשות גזזות ששים סלע או יתר -
15 הרי אלו פטורין מראשית הגז.

גזיזה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגזיזה או הצאן. וראה בכסף-משנה.

(68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. (69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. (70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזו והניח גזו והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. (71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת-חינוך שם.

פרק אחד עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. במכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

- א. מצות עשה² לפדות כל איש מישראל³ בנו⁴
- שהוא בכור לאמו⁵ הישראלית⁶. שנאמר: כל פטר⁷
- רחם לי⁸; ונאמר: אך פדה תפדה את בכור האדם⁹.

(2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. (3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. (4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנוחין" (בגמרא שם). (5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. (6) אבל אם היא כהנת או לוייה - פטור, כדלהלן ה"י. (7) וכיון שהוא שייך לה - צריך לפדותו. (8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

- ב. ואין¹⁰ האשה חייבת לפדות את בנה; שהחייב¹¹
- לפדות את עצמו¹² - הוא שחייב לפדות את בנו¹³.
- עבר האב¹⁴ ולא פדהו - פשיגדל¹⁵ יפדה את עצמו¹⁶.

(9) משנה וגמרא, שם. (10) כלומר, אפילו הישראלית. (11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. (12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). (13) כלומר, בטל מצות-עשה הנ"ל, החלה עליו. (14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. (15) קידושין, שם.

- ג. היתה¹⁶ הוא לפדות¹⁷ ובנו לפדות¹⁸ - יפדה עצמו¹⁹
- תחלה ואחר כך בנו. ואם אין לו²⁰ אלא פדי פדיון
- אחד - יפדה עצמו.

(16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא

- טז. מי שהיו לו⁷² גזות רבות של ראשית הגז ורופה
- לחלק לפניהם⁷³ - לא יתן לכל אחד ואחד פחות
- ממשקל חמש סלעים⁷⁴ מלפון, פדי בגד קטן⁷⁵. לא
- שילבנו⁷⁶ ואחר כך יתן לו, אלא יתן לו ממצמר הגז
- קשהוא צוא⁷⁷ פדי שיהיה בו אחר הלבון חמש
- סלעים או יתר. שנאמר: תתן לו - שיהיה בו פדי
- מתנה המועלת.

(72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלו: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גזיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרין, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". (73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). (74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. (75) שם קלה. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף-משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה-למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. (76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (בריייתא שם). (77) בלתי מלובן.

- יז. ראשית הגז - חלין לכל דבר⁷⁸. לפיכך אני
- אומר, שנותנים אותו לכהן אתה על פי שהיה
- נשוא לישראל, פמתנות בהמה⁷⁹. ויראה לי, שדין
- שניהן אחד הוא⁸⁰.

(78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. (79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. (80) שראשית הגז אינה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבי יהודה. (17) שלא פדאו אביו. (18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. (19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

ד. הִיָּה בְּנוֹ²⁰ לְפָדוֹת וְהִגִּיעַ עַת לְעֹלֹת לְרֹגֶל, וְאֵין לוֹ כֹּדִי לָזֶה וְלָזֶה - פְּדוּהָ אֶת בְּנוֹ וְאַחֵר כֶּף עוֹלָה לְרֹגֶל²¹; שְׁנֹאֲמַר: כָּל כְּכֹר בְּנִיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחֵר כֶּף: וְלֹא יֵרָאוּ פָנֵי רִיקָם²².

(20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. (21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". (22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

ה. הַפְּדוּהָ²³ אֶת בְּנוֹ - מִכֶּרֶךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֵּן²⁴, וְחֹזֵר וּמִכֶּרֶךְ שֶׁהִחֲיִינוּ²⁵, וְאַחֵר כֶּף נֹתֵן²⁶ הַפְּדִיּוֹן לִכְהֵן. וְאִם פָּדָה עֲצֻמוֹ²⁷ - מִכֶּרֶךְ לְפָדוֹת הַכְּכֹר²⁸, וּמִכֶּרֶךְ שֶׁהִחֲיִינוּ.

(23) פסחים קכא, ב. (24) כן מפורש שם. והנה בפ"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:). הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' ש"ה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול"

(הל' מילה שם ה"דה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע. (25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם הי". (26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. (27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. (28) כדין העושה מצוה לעצמו (פ"א מהל' ברכות שם).

ו. מִצְוָה זו נוֹהֲגָת בְּכָל מְקוֹם²⁹ וּבְכָל זְמַן³⁰. וּבִכְמָה פְּדוּהָ? בְּחֶמֶשׁ סֶלָעִים³¹; שְׁנֹאֲמַר: וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה³². בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֹׁה כֶּסֶף³³ מִן הַמִּטְלָטְלִין שְׁגוּפִין מִמוֹן, כְּעֵנֶיךָ הַשְּׁקָלִים³⁴. לְפִיכֶךָ אֵין פְּדִיּוֹן בְּקִרְקָעוֹת³⁵; וְלֹא בְּעֶבְדִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקִרְקָעוֹת³⁶; וְלֹא בְּשִׁטּוֹת³⁷, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹפֵן מִמוֹן³⁸. וְאִם פָּדָהוּ בֶּהֶן - אֵינוֹ פְּדוּיָו³⁹.

(29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין לו.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. (30) אפילו שלא בפני הבית. (31) משנה, בכורות מט, ב. (32) ולאחר מכן כתוב: "בעורכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדיו מכן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". (33) משנה, שם. (34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. (35) משנה, שם. (36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). (37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. (38) אף-על-פי שהם מטלטלין. (39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. כְּתִיב⁴⁰ הָאֵב לִפְהֵן שֶׁהוּא חֵיב לוֹ חֶמֶשׁ סֶלָעִים - חֵיב לָתֵן לוֹ⁴¹, וּבְנוֹ אֵינוֹ פְּדוּיָו⁴². נִתֵּן לוֹ⁴³ כִּלֵּי שְׂאֵינֹו שְׁוֶה בְּשׁוֹק חֶמֶשׁ סֶלָעִים וְקִבְּלוּ הַפֶּהן בְּחֶמֶשׁ סֶלָעִים - הָרִי בְּנוֹ פְּדוּיָו. נִתֵּן⁴⁴ חֶמֶשׁ סֶלָעִים לְעִשְׂרָה כֹהֲנִים⁴⁵, בֵּין בְּבֵת אַחַת⁴⁶ בֵּין בְּזֶה אַחֵר זֶה⁴⁷ - יִצְאָ⁴⁸.

(40) משנה, בכורות שם. (41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופ"א מהל' מכירה הט"ו). (42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. כהנים⁵⁵ ולוים⁵⁶ - פטורים מפדיון הפן מקל וחומר: אם פטורו של ישראל⁵⁷ במדבר, דין הוא שפטורו עצמן⁵⁸.

(55) משנה, בכורות ג, ב. (56) אף-על-פי "שאינן הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל-וחומר, כדלהלן. (57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטור מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". וראה בפירושו המשנה, שם. (58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל-וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהיותן יהו".

י. ישראל הבא מן הפהנת ומן הלוייה⁵⁹ - פטור⁶⁰. שאין הדבר תלוי באב, אלא באם; שנאמר: פטור רחם בישראל⁶¹.

(59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. (60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אבהו כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמירתו של רב אדא בר אבהו. וראה בבכורות שם ב'תוספות ד"ה מר. (61) ראה להלן הערה עד.

יא. לוייה⁶² המעפרת מעובד פוכבים - בנה פטור⁶³. וכנהנת⁶⁴ המעפרת מעובד פוכבים - בנה חיב⁶⁵; שהרי נפסלה אמו מן הפנהנת⁶⁶ בבבבילת העובד פוכבים⁶⁷.

(62) שם, כרב אדא בר אבהו, לפירושו של רב פפא. (63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוייה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). (64) שם. (65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). (66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה היא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. (67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוייה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. פהנת⁶⁸ שנוולד לו בן חלל⁶⁹: מת האב בתוך שלשים יום - הבן חיב לפדות את עצמו⁷⁰, שלא זכה האב בפדיונו⁷¹; מת אחר שלשים יום - אינו חיב הבן לפדות את עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו⁷².

התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת להן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. (43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אלימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). (44) ברייתא, בבכורות שם, ב. (45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. (46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. (47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. (48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כרי נתינה (למעלה פ"א ה"ז, ופ"ה ט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם). מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ח. רצה⁴⁹ הפהן להחזיר לו הפדיון - מחזירו⁵⁰; ולא יתן לו הוא⁵¹ ודעתו שיחזירו. ואם עשה כן והחזיר לו - אין בנן פדוי⁵², עד שיגמר בלבו לתן לו מתנה גמורה; ואם רצה הפהן אחר כן להחזירו⁵³ - יחזיר. וכן אם פירש ונתן לו על מנת להחזיר - הרי בנן פדוי⁵⁴.

(49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. (50) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומזהר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה לההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". (52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על-מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. (53) קידושין ו, ב. (54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה,

ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. (88) ראה שם ה"ד. (89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדיון יוצא דופן.

טו. חתפ⁹⁰ העבר במעיה והוציאו אבר אבר - הפא
אחריו אינו פטר רחם⁹¹. בן שמונה⁹² חדשים שהוציא
ראשו והוא חי⁹³ והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת⁹⁴
ויצא ראשו והחזירו, ואחר כך יצא אחיו וילדה⁹⁵ -
זה שילדה אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של
ראשון⁹⁶. ומשתצא פדחתו⁹⁷ פוטר הפא אחריו.

(90) משנה, שם מו, א. (91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). (92) במשנה, שם: "איהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, וכן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. (93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"א. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרם את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאר"ן בזה. (94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכלשון אם הוא חי. (95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. (96) שם מו, ב: ומהי קא-משמעלן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. (97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוצא דפן⁹⁸ והפא אחריו פדרכו⁹⁹ - שניהם
פטורים: הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם¹⁰⁰,
והשני - מפני שקדמו אחר¹⁰¹.

(98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא וולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה. (99) כלומר, דרך הרחם. (100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). (101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה וולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מאימתי יתחייב¹⁰² בפדיון? מששליש¹⁰³ שלשים
יום¹⁰⁴; שנאמר: ופדונו מִבֶּן חֹדֶשׁ תַּפְּדֶה. מֵת הַבֵּן¹⁰⁵
בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים¹⁰⁶, וכן אם נעשה
טרפה¹⁰⁷ - אינו חייב בחמש סלעים. ואם הקדים¹⁰⁸
ונתן לפתחו¹⁰⁹ - יחזיר לו הפדיון. [ואם מת¹¹⁰ אחר
שלשים יום - חייב בפדיון]; ואם לא נתן - יתן.

(68) בכורות, שם. (69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. (70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. (71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. (72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. השפחה⁷³ שנשתחררה וכותית שנתיירה פשהן
מעברות וילדו, אף על פי שהורתו שלא בקדשה⁷⁴,
הואיל ונולד בקדשה - חייב⁷⁵; שנאמר: פטר רחם
בישראל⁷⁶, והרי פטר ורחם⁷⁷ בישראל. אין ידוע⁷⁸
אם קדם שנתיירה ילדה⁷⁹ או אחר שנתיירה ילדה
- המוציא מחברו עליו הראיה.

(73) משנה, שם מו, א: "ונתיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". (74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. (75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. (76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. (77) ביו"ד שם ס"כ: "פטור רחם". (78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופי' הי"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחברו - עליו הראיה. (79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתיירה, אם לאו - פטור".

יד. הפותית⁸⁰ והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו
ונשתחררו וילדו ולד אחר - הרי זה פטור; שנאמר:
פטר רחם, ואין זה פטר רחם⁸¹. וכן הפא אחר
הנפלים⁸²: כל נפל⁸³ שאמו טמאה לדה⁸⁴ - הפא
אחריו אינו פטר רחם⁸⁵; וכל נפל שאין אמו טמאה
לדה, כמו המפלת כמין דגים וחסנים⁸⁶ או המפלת
יום ארבעים⁸⁷ וכיוצא בהן⁸⁸ - הפא אחריו בכור
לפתח וחיוב לפדות⁸⁹.

(80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (81) שהרי כבר נפטר רחמה על-ידי לידתה בגויותה ובעבודתה. (82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. (83) ראה להלן הט"ז, בדיון יוצא דופן. (84) כשפניו כצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. (85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. (86) משנה, שם מז, ב. (87) שכל שלא מלאו לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כספו של אחר, ראה ברב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. (120) משנה, בכורות, שם. (121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברב"ז. (122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. (123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

- כ. מ¹²⁴יִשְׁלֹא בִּפְרָה אֲשֶׁתוֹ¹²⁵ וְיִלְדָה זָכָר וְנִקְבָּה וְאֵין יִדְוֶעַ אִי זֶה מִהֶן יֵצֵא רִאשׁוֹן - אֵין פֶּאן לִכְהֵן כְּלוּם¹²⁶. וְיִלְדָה שְׁנֵי זָכָרִים¹²⁷, אָף עַל פִּי שְׁאֵין יִדְוֶעַ אִי זֶה מִהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לִכְהֵן¹²⁸. מֵת אֶחָד מִהֶן¹²⁹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פְּטוֹר¹³⁰, שְׁהַמוּצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרִאשִׁי. מֵת הָאֶבֶן¹³¹, בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³² בֵּין אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³³, בֵּין שְׁלֹא חֲלָקוּ הָאֲחִים בֵּין שְׁחָלְקוּ¹³⁴ - יִתְּנֵן מִן הַנִּכְסִים חֲמֵשׁ סְלָעִים לִכְהֵן; שְׁפָכָר נִתְּחִיבֵו הַנִּכְסִים.

(124) משנה, שם מח, א. (125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. (126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמה הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. (127) שם. (128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רב"ז). (129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. (130) שמה הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. (131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (132) שמשגיג יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף-משנה ורדב"ז). (133) כנ"ל. (134) כרבי יהודה, כנ"ל.

- כא. שְׁתֵּי נָשִׁיו¹³⁵ שְׁלֹא בָּכְרוּ וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים¹³⁶ - נוֹתֵן עֶשְׂרֵה סְלָעִים לִכְהֵן¹³⁷. מֵת אֶחָד מִהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³⁸: אִם לִכְהֵן אֶחָד נִתֵּן¹³⁹ - יִחְזִיר לוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁴⁰; וְאִם לְשְׁנֵי כְּהֻנִּים נִתֵּן¹⁴¹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוּצִיא מִהֶן; שְׁהָרִי לֹא צִיָּן פְּדִיוֹן זֶה עַל בֶּן זֶה, וְכָל אֶחָד מִהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הִחְזֹר מִחִבְרִי¹⁴².

(135) משנה, שם. (136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. (137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. (138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. (139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. (140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. (141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. (142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאם מידו (ראה למעלה בתחילת

102) האב. (103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' ש"א, ובביאור הגר"א. (104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. (105) משנה, שם מט, א. (106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". (107) בבא-קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. (108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. (109) ומת הבן בתוך שלשים. (110) שם.

- יח. מִי שִׁפְדָה¹¹¹ בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹²: אִם אָמַר לֹא¹¹³ מַעֲכָשְׁיוֹ¹¹⁴ - אֵין בְּנוֹ פְּדוּי¹¹⁵; וְאִם אָמַר לוֹ לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹⁶ - בְּנוֹ פְּדוּי, וְאָף עַל פִּי שְׁאֵין הַמַּעֲוֹת קִיָּמִין לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹⁷.

(111) שם. (112) וכן ביום ל', כבהלכה הקודמת. (113) לכהן. (114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. (115) אף-על-פי שהמעוה קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. (116) כלומר, אז יחול הפדיון. (117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקיימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

- יט. מִי שֶׁהָיָה סָפֵק¹¹⁸ אִם חַיֵּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הָרִי זֶה פְּטוֹר¹¹⁹, שְׁהַמוּצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרִאשִׁי. מֵת הָאֶבֶן¹²⁰ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי הֵבֵן בְּחִזְקַת שְׁלֹא נִפְדָּה¹²¹, עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה מֵאֲבִיו שֶׁפְּדָהּ קִדָּם שְׁתִּימּוּת¹²²; מֵת הָאֶבֶן לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי הוּא בְּחִזְקַת פְּדוּי¹²³, עַד שְׁיִודִיעָהּ שְׁלֹא נִפְדָּה.

(118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. (119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאם אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח'לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

- 17 כו. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁵⁸ שֶׁל שְׁנֵי אָנָשִׁים שֶׁלֹּא בָּכְרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - זֶה נֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים, וְזֶה נֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים¹⁵⁹. נִתְנָהוּ¹⁶⁰ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁶¹; אִם לְשְׁנֵי פְהֻנִּים נִתְנָהוּ¹⁶² - אֵינָן יְכוּלִּין לְהוֹצִיא מִיָּדָן¹⁶³; וְאִם לִכְהֵן אֶחָד נִתְנָהוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן¹⁶⁴ לְחִבְרוֹ הַרְשָׁאָה¹⁶⁵, וְיִלְדָּה זֶה בְּהִרְשָׁאָה וְיִחְזִיר מִן הַכֹּהֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים¹⁶⁶.

(158) משנה, שם. (159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ"ד. (160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. (161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). (162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. (163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. (164) גמרא שם מט, א. כשמואל. (165) וכותב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'ריבנו גרשום' שם. (166) כלומר, יאמר לו: ממה-נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה-נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

- 24 כז. יָלְדוּ¹⁶⁷ זָכָר וְנִתְעַרְבוּ - הָאֲבֹת פְּטוּרִין¹⁶⁸, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁶⁹. וְכֵן מִבְּכֹרֶת¹⁷⁰ שֶׁלֹּא שִׁהְתָּה אַחֵר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים¹⁷¹ וְיָלְדָהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה¹⁷² לְרֵאשׁוֹן¹⁷³ או בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין¹⁷⁴, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁷⁵.

(167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם.

הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

- 1 כב. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴³ שֶׁלֹּא בָּכְרוּ שִׁילְדוּ זָכָר וְנִתְעַרְבוּ, או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ¹⁴⁴ - נֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים לַכֹּהֵן; שְׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן¹⁴⁵ פְּטָר רָחֵם.

(143) משנה, שם. (144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. (145) כלומר, אחד משני הזכרים שנוולו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

- 4 כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֻבוֹת וְזָכָר¹⁴⁶, או שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נְקֻבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה נֹלֵד ראשון - אֵין פָּאן לַכֹּהֵן פְּלוּם¹⁴⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: נִתְעַרְבוּ נִתְעַרְבוּ¹⁴⁸. וְאַחֲרֵיהּ זָכָר¹⁴⁸.

(146) שם. (147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. (148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

- 8 כד. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴⁹, אֶחָת בָּכְרָה¹⁵⁰ וְאַחַת לֹא בָּכְרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים לַכֹּהֵן¹⁵¹. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאֵב פְּטוּר¹⁵². מֵת הָאֵב¹⁵³ - וְנִתֵּן מִן הַנִּכְסִים¹⁵⁴ חֲמֵשׁ סָלָעִים.

(149) שם. (150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. (151) שהרי ברור שיש כאן בכור. (152) שמא הבכור מת. (153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. (154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

- 13 כה. יָלְדוּ¹⁵⁵ זָכָר וְנִתְעַרְבוּ או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ¹⁵⁶ - אֵין פָּאן לַכֹּהֵן פְּלוּם; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: זֶה שֶׁלֹּא בָּכְרָה יָלְדָה נִתְעַרְבוּ וְאַחֲרֵיהּ זָכָר¹⁵⁷, וְזֶה שֶׁבְּכֹרָה יָלְדָה זָכָר.

(155) שתי נשים שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. (156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". (157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודו בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

- א. מִצֹּת עֲשֵׂה לַפְדוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל² פֶּטֶר¹²
חֲמֹר³ בִּשְׁה⁴. וְאִם לֹא רָצָה לַפְדוֹתוֹ - מִצֹּת עֲשֵׂה¹³
לְעַרְפּוֹ⁵. שְׁנֵאמַר: וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִּשְׁה⁶, וְאִם לֹא¹⁴
תִּפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ. וּשְׁתֵּי מִצֹּת אֵלָיו¹⁵ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷
וּבְכָל זְמַן⁸. וּמִצֹּת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת לְמִצֹּת עֲרִיפָה⁹.¹⁶

(2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לענין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א': "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. (3) בכור של חמור בלבד. (4) ואין קריי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודו בשווי, ונותן דמיו לכהן. (5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. (6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדיותו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרנו". (7) כן מפורש בקידושין לו. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". (8) גם שלא בפני הבית. (9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

- ב. הֵשֶׁה שְׁפוּדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַפְּהֵן¹⁰, שְׁנֵאמַר: כָּל פֶּטֶר¹⁷
רָחֵם וְגוֹמֵר¹⁸.

(10) וכן אם פדאו בשווי, נותן דמיו לכהן. (11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

- ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה¹⁹
הָאֲמֹרָה כָּאֵן הִיא הַחֲמֹר בְּלֶבֶד²⁰.

(12) בברייתא שם ה': "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשם], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

- ד. פֶּטֶר חֲמֹר אֲסוּר בְּהִנָּא עַד שְׁיִפְדָּה; וְאִם מְכָרוֹ²¹
קִדְּם פְּדִיּוֹן - דְּמִי אֲסוּרִים²². וְאִם מֵת¹⁴ קִדְּם פְּדִיּוֹן

(168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. (169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. (170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. (171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (173) והראשון חייב לפדותו. (174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חברו. (175) שהרי הוא בכור ודאי.

- 1 כח. יִלְדוּ¹⁷⁶ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וּשְׁנֵי
2 זָכָרִים - אֵין כָּאֵן לַפְּהֵן כָּלוּם¹⁷⁷.

(176) משנה, שם. וראה ב"ר ד' ס' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. (177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה"ל, ובהערות שם.

- 3 כט. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁷⁸ שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בְּכֶרֶה
4 וְאַחַת לֹא בְּכֶרֶה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בְּכֶרֶה
5 אֲשֶׁתוֹ נוֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים לַפְּהֵן¹⁷⁹. יִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה
6 - אֵין כָּאֵן לַפְּהֵן כָּלוּם¹⁸⁰.

(178) משנה, שם. (179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. (180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

- 7 ל. יִלְדוּ¹⁸¹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה - זֶה שֶׁלֹּא בְּכֶרֶה
8 אֲשֶׁתוֹ¹⁸² נוֹתֵן חֲמֵשׁ סָלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטָר אֶלָּא בְּשְׁנֵי
9 סָפְקוֹת: אִם אֲשֶׁתוֹ יִלְדָּה זָכָר בְּלֶבֶד¹⁸³ - חֵיב, וְאִם
10 הִיא יִלְדָּה הַזָּכָר וְהַנִּקְבָּה - חֵיב, אֶלָּא אִם בֶּן יִלְדָּה
11 נִקְבָּה תַּחֲלָה; וְהָאִיל וְהַדָּבָר רַחוּק - יִתֵּן פְּדִיּוֹנוֹ¹⁸⁴.

(181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. (182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. (183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. (184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריה נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות ביכורים קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. (24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. (25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ²⁶ מאחריו²⁷; שגאמר: ואם לא תפדה וערפתו²⁸. ואין קמיתין אותו לא בקמקל ולא בקנה ולא בקרדום²⁹ ולא במגרה³⁰, אלא בקופיץ³¹. ולא יכניסנו לחדר וינצל הדלת בפניו עד שימות; שגאמר: וערפתו³².

(26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". (27) מצד ערפו. (28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". (29) גרזן. (30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. (31) "שכן דרך עריפה". (32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בששה שחוט, ולא בטרפה³³, ולא בכלאים³⁴, ולא בכזים³⁵; שגאמר: תפדה בששה, ואין קרוי ששה אלא כבשים ועזים חיים בלבד³⁶.

(33) שאינה חיה. (34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "ששה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה' "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם ששה ולמדו מכאן" "אפילו מקצת ששה". (35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו ששה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום ששה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. (36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג אומר, נאמר כאן "ששה" ונאמר להלן (בפסח) "ששה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

ט. אין פודין בששה הדומה לאחר³⁷; ואם פדה - פדויו³⁸. ופודין בכך פקועה, אכל לא בפסולי המקדשין. שהרי נאמר בהן: פצצבי וכאיל; מה צבזבי ואיל - אין פודין בו, אף פסולי המקדשין אין פודין בהם.

(37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. (38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"גדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "ששה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

י. פודין בששה בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי מומים, בין קטנים בין גדולים.

או שעורפו - יקבר; מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפה, הואיל ולא נפדה. לפיכך¹⁵, אם לא פדהו ונתן פטר חמור בעצמו לפנה - אסור לפנה להשתמש בו עד שיפדהו בששה, ויקח הששה לעצמו, או יעורפו ויקבר. והפנהים¹⁶ חשודים על דבר זה. לפיכך אסור לישאל לתן פטר חמור לפנה, אלא אם כן פדהו הפנה בפניו¹⁷.

(13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אסור רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. (14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. (15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. (16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. (17) או ערפו בפניו.

ה. הפריש פדיון פטר חמור ומת הששה קדם שיתנונו לפנה - אינו חייב באחריותו¹⁸, ויתן הנבלה לפנה¹⁹.

(18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. (19) שהרי השה של הכהן מת.

להנות בה²⁰. מת פטר החמור אחר שפדהו - יתן הטלה לפנה²¹, ומתו בהניתו²², שפכר נפדה.

(20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו'", אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". (21) שהרי הוא שלו. (22) של פטר החמור.

ו. מאימתי²³ חייב לפדותו? משיוולד ועד שלשים יום. ומאחר שלשים יום, אם רצה לעורפו²⁴ - עורפו; אם רצה לפדותו - פודה, ואין פאן אלא מצות עכוב בלבד²⁵.

(23) כברייאתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה

- 1 יא. שֶׁה שֶׁלְקָחוּ מִדְּמֵי שְׂבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת
2 הַדָּא, אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסֶּפֶק. אִם אֵין לוֹ שֶׁה
3 לַפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶהוּ בְּשׂוּיָו וְנוֹתֵן דְּמֵיו לַפְּהֵן. לֹא אִמְרָה
4 תּוֹרָה שֶׁה לְהַחֲמִיר עָלָיו, אֲלֵא לְהַקֵּל עָלָיו; שְׁאִם הָיָה
5 לוֹ פֶּטֶר חֲמור שֶׁשְׂוֶה עֶשֶׂר סָלָעִים - יֵשׁ לוֹ לַפְדּוֹתוֹ
6 בְּשֶׁה שְׁוֶה דִּנָּר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חֲמור מִן הַהֶקְדֵּשׁ,
7 שֶׁנִּפְדָּה בְּכֶסֶף בְּשׂוּיָו.
- 8 יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? כְּשֶׁהִיו דְּמֵי פֶטֶר חֲמור
9 מְשֻׁלָּשָׁה זִזִּים וְלִמְעָלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דְּמֵיו פָּחוֹת
10 מְשֻׁלָּשָׁה זִזִּים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּשֶׁה³⁹ או
11 בְּשֻׁלָּשָׁה זִזִּים. וְעֵין יָפָה לֹא יִפְחַת מִסָּלַע, וְעֵין רָעָה
12 - בְּחֻצֵי סָלַע, וּבִינֻנִּית - בְּשֻׁלָּשָׁה זִזִּים.
- (39) אפילו שווה כל שהוא.
- 13 יג. וְהַפְדָּה פֶּטֶר חֲמור שֶׁל חֲבֵרוֹ⁴⁰ - הֲרִי זֶה פְּדוּיָו⁴¹,
14 וְהַחֲמור לְבַעְלָיו⁴².
- (40) בין בשוה של הפודה, ובין בשוה של בעל פטר החמור.
(41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור
בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן
אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן
כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה".
(42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף
על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו
לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו
(= של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.
- 15 יד. כֹּהֲנִים וְלוֹיִם - פֶּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמור. שְׁנֵאמַר:
16 בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל
17 שִׁשְׁנֵי בְּבִכּוֹר אָדָם - יִשְׁנֹו בְּבִכּוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה,
18 וְהַפֶּטֶר מִבְּכוֹר אָדָם - פֶּטֶר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה⁴³.
- (43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים
הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים
מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן -
שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל
במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.
- 19 טו. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶר חֲמור⁴⁴ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, או
20 הַמּוֹכֵר עֶבֶר חֲמור לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
21 וְשִׂאֵיו⁴⁵ - הֲרִי זֶה פֶּטֶר מִן הַבְּכוֹרָה⁴⁶, וְאֵין קוֹנְסִין
22 אוֹתוֹ עַל דְּבַר זֶה⁴⁷. הִיָּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֹׁמֵר בָּאֵם
23 או בְּבִכּוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֲלֵא אֶחָד מֵאֵלֶּף בֹּשֶׁה⁴⁸
24 - הֲרִי זֶה פֶּטֶר⁴⁹. הִיָּה לוֹ⁵⁰ בּוֹ אוֹ בְּאֵמוֹ אֶבֶר אֶחָד⁵¹,
25 כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ אֲזוּנֹו⁵²: כֹּל שֶׁאֵלּוֹ יִחַתֵּךְ
26 יִהְיֶה בְּעַל מוֹם - הֲרִי זֶה פֶּטֶר⁵³ מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם
27 כְּשִׁיחַתָּה חֲלָק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא יִהְיֶה בְּעַל מוֹם
28 לְמִזְבֵּחַ⁵⁴ - הֲרִי זֶה חֵיב⁵⁵. וְכֵן הַמְּקַבֵּל חֲמור מִן
29 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהוֹלֵךְ בִּיְנֵיהֶם⁵⁶,
30 או עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פֶּטֶר מִן
- (44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם,
שהרי העובר קיים. (45) כלומר, למכור עובר חמור לגוי,
שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא
מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השוה. (46) מפדיון פטר
חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי,
ובמכור לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב
פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל.
(47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא
מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה,
אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (48) או
באמו. (49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור
להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (50) לגוי. (51) ומלבד
האבר - אין לו כלום. (52) שהוא אבר קטן. (53) שם:
"וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן
הבכורה, אמר רב הונא אפילו אנו, וכו', אמר ליה הכי אמר
ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד
שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה
פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל
האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך
יהא בעל מום הרי זה פטור. (54) אם היה הדבר בבהמה
טהורה. (55) שאין שותפותו חשובה. (56) כלומר, של
שניהם, בשכר הטיפול. (57) אף חציו של הישראל.
- 33 טז. גֵּר שֶׁנִּתְּנִיךְ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְּנִיךְ יִלְדָּה
34 חֲמור⁵⁸ או אַחֵר שֶׁנִּתְּנִיךְ⁵⁹ - הֲרִי זֶה חֵיב לְעֹרֶף⁶⁰
35 או לַפְדּוֹת⁶¹. וְאִם פָּדָה בְּשֶׁה⁶² - הִשָּׂה שֶׁל גֵּר,
36 שֶׁהִמְצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הֶרְאָיָה⁶³.
- (58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני
ישראל". (59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור
משעת לידה ולא קודם לכן. (60) ולקבור. (61) בחולין
קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע
לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר
החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא,
ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור
(כלומר, שהוא פטור מלתת השוה לכהן)". (62) או בכסף,
בשווי. (63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע
איסורו של פטר החמור, והשוה הרי אין בו קדושה כלל,
אלא ספק ממון הוא זה.
- 37 יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמור⁶⁴ - מוֹדִיעֵין
38 אוֹתוֹ שְׂאִינוֹ חֵיב⁶⁵, וְהֲרִי הוּא מְתָר⁶⁶ בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה⁶⁷.
- (64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון
פטר חמור שהוא השוה. (65) בפטר חמור. ואינו אסור
בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם
מזלזלים בקדשים. (66) לאחר שהודיעוהו. (67) ואין
איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך
שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.
- 39 יח. פָּרָה שֶׁיִּלְדָּה כְּמִין חֲמור⁶⁸, או חֲמור שֶׁיִּלְדָּה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קכג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וכן הולקת חמור מן העובד כוכבים ואין ידוע אם בכרה או לא בכרה וילדה זכר - פודה אותו בששה⁸⁰ והוא לפעלים, מפני שהוא ספק.

(80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מי שהיו לו⁸¹ עשרה טלאים, כל אחד מהן הפרישו על ספק פטר חמור⁸² - הרי הן כחלין לכל דבר, ומתעשרין כשאר הבהמה⁸³. ומפריש אחד מהן מעשר⁸⁴, והשאר שלו כשהיו⁸⁵.

(81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שין ומעשרן והן שלו". (82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. (83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. (84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. (85) חולין ממנו.

כד. וישראל⁸⁶ שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין⁸⁷ בתוך ביתו שגפלו לו⁸⁸ מבית אבי אמו כהן⁸⁹, ואותו אבי אמו הכהן גפלו לו מבית אבי אמו וישראל⁹⁰ - הרי זה מפריש עליהן עשרה שין והן שלו⁹¹, וחיבין במעשר⁹².

(86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיענו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (87) כלומר, אפילו וודאין. (88) בירושא. (89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושא, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סליקו להו הלכות פבורים

הלכות שמיטה ויובל

יש בכללן שנים ועשרים מצות: תשע מצות עשה, וישלש עשרה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבד עבדות הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבד עבדות

במין סוס⁶⁹ - פטור⁷⁰; שגאמר: ופטור חמור תפדה בששה ופטור חמור, שתי פעמים - עד שיהיה הילד חמור והנולד חמור. ואם יש בו⁷¹ מקצת סימני חמור - חייב בפבורה⁷².

(68) עגל הדומה לחמור. (69) ואין בו מסימני חמור כלל. (70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. (71) בסוס שנולד מן החמור. (72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לחיתו לכהן.

יט. חמורו שלא בכרה וילדה שני זכרים - נותן טלה לפניה⁷³. ילדה זכר ונקבה - מפריש טלה אחד, פדי להפקיע קדשה⁷⁴ ממנו עד שיהיה מתר בהניה, שמא הזכר נולד תחלה⁷⁵; וטלה זה שהפריש - לפעלים, ואינו לפנה, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. (74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשם. (75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שתי חמוריו שלא בפרו וילדו שני זכרים - נותן שני טלאים לפניה⁷⁶. זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה - נותן טלה אחד לפניה⁷⁷.

(76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. (77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין פאן לפניה כלום⁷⁸. ואינו צריך להפריש טלה לעצמו, לפי שיש פאן ספקות הרבה: שמא האחת ילדה זכר והשניה ילדה שתי נקבות, או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר⁷⁹. וכן ספקות הרבה יש בשני זכרים ושתי נקבות. אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים ונתעברו - נותן טלה אחד לפניה. זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו, ואינו נותנו לפנה, מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה.

(78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. (79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, ימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר

במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביעת בהמתו בשבת (מנחת-חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשובת, אלא שביטול שביעתה אינו אלא על-ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להראי"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. (4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". (5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף-על-פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. (6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. (7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". (8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות-עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים"). וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת-חינוך שם. (9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירושו המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. (10) זו עבודת הארץ. (11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו".

ב. אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה, ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד הפסוקים ואחד הפסוקים.

הָאֵילָן בְּשָׁנָה ז'. (ד) שְׁלֹא יִקְצֹר הַסְּפִיחַ בְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. (ה) שְׁלֹא יִבְצֹר הַנְּזִירִים בְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. (ו) שְׁיִשְׁמַט מִה שֶׁתּוֹצִיא הָאֶרֶץ. (ז) שְׁיִשְׁמַט כָּל הַלְוָתָיו. (ח) שְׁלֹא יִגְשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלֵּוֹה. (ט) שְׁלֹא יִמְנַע מִלְּהִלוֹת קֹדֶם שֶׁמֶטָה בְּדִי שְׁלֹא יֵאָבֵד מִמוֹנוֹ. (י) לְסֹפֵר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שָׁבָע. (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. (יב) לְתַקַּע בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרִי בְּדִי לְצֵאת עֲבָדִים חִפְּשִׁי. (יג) שְׁלֹא תַעֲבֹד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זו. (יד) שְׁלֹא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ בְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים. (טו) שְׁלֹא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ בְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. (טז) לֶתֶן גֵּאֻלָּה לְאֶרֶץ בְּשָׁנָה זו, וְזֶהוּ דִין שְׁדֵה אֲחֻזָּה וּשְׁדֵה מְקֻנָּה. (יז) שְׁלֹא תִמְכֹּר הָאֶרֶץ לְצִמְיֻתָּהּ. (יח) דִּין בְּתִי עֲרֵי חוּמָה. (יט) שְׁלֹא יִנְחַל כָּל שֶׁכֶּט לְוֵי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא נֹתֵנִין לָהֶם עֲרִים מִמֶּנָּה לְשִׁבְתָּ פֶהָם. (כ) שְׁלֹא יִקַּח שֶׁכֶּט לְוֵי בְּבִזָּה. (כא) לֶתֶן לְלוֹאִים עֲרִים לְשִׁבְתָּ וּמִגִּרְשֵׁיהֶן. (כב) שְׁלֹא יִמְכֹּר מִגִּרְשׁ עֲרִיהֶם, אֲלֵא גֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחֵר הַיּוֹבֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית".

מלשוננו "שתשבות הארץ" משמע, ששמיטה היא חובת הקרקע שאסור שתיעבד בשנה השביעית, ולא חובת ה'גברא' שאסור במלאכת הקרקע בשביעית. ונפק"מ האם מותר לעשות העבודה בקרקע של יהודי על-ידי גוי, שאם הוא דין בקרקע אסור אף על-ידי גוי, ואם הוא דין ב'גברא' מותר על-ידי גוי שהרי הגוי אינו מצווה על השמיטה.

(על-פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 286)

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר שמצוות-עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המתירים בשביעית. משרבו האנשים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְשִׁבְתָּ³ מִעֲבֹדַת הָאֶרֶץ וְעֲבֹדַת הָאֵילָן⁴ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשִׁבְתָּה הָאֶרֶץ שְׁבַת לֵי; וְנִאֲמַר⁵: בְּחִרְשׁ⁶ וּבְקִצִּיר⁷ תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה⁸ מִעֲבֹדַת הָאֶרֶץ⁹ או הָאֵילָנוֹת בְּשָׁנָה זו - בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע¹⁰ וּבְרִמָּה לֹא תִזְמַר¹¹.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. (3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל

(12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירושו המשנה לשביעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אֵין²⁴ נוֹטְעִין בְּשִׁבְעֵית אֶפְלוֹ אֵילָן סָרֵק²⁵. וְלֹא
יִחְתָּךְ²⁶ הַיְבֵלֶת מִן הָאֵילָנוֹת. וְלֹא יִפְרֹק²⁷ הָעֵלֶין
וְהַבְּדִים²⁸ הַיְבָשִׁים. וְלֹא יֵאבֹק²⁹ אֶת צִמְרֵתוֹ³⁰ בְּאֵבֶק.
וְלֹא יַעֲשֶׂן³¹ תַּחְתּוֹ כְּדִי שְׂמִימֹת הַתּוֹלְעֹת³². וְלֹא
יִסּוּף³³ אֶת הַנְּטִיעוֹת בְּדָבָר שֵׁשׁ לוֹ זֶהְמָא, כְּדִי שֶׁלֹּא
יֵאבֵל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רָךְ³⁴. וְלֹא יִסּוּף³⁵ אֶת
הַפְּגִינָה³⁶, וְלֹא יִקָּב אוֹתָן³⁷. וְלֹא יִכְרֶךְ³⁸ אֶת
הַנְּטִיעוֹת³⁹, וְלֹא יִקְטֹם⁴⁰ אוֹתָם. וְלֹא יִפְסֹג⁴¹ אֶת
הָאֵילָנוֹת. וְכֵן שְׁאֵר כָּל עֲבוֹדַת הָאֵילָן. וְאִם עָשָׂה
אֶחָת מֵאלוֹ בְּשִׁבְעֵית - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת.⁴²

24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אחרים, והלכה כרבים (כסף-משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבילין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. 25) שאינו עושה פירות. 26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבילין (= כורתיים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה - אסור. 27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. 28) ענפים. 29) שם "ואין מאבקיין". 30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקיין" לירות השרשים המגולים באבק. 31) שם. 32) הדביקה באילן ואוכלת פרי (פירוש המשנה שם). 33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן - אסור. 34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעלידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת-השולחן שם אות יא, בשבת-הארץ שם עמוד קז ובחזון-איש. 35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים - עד ראש השנה". 36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולין" (פירוש המשנה שם). 37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשליין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). 38) משנה שם "וכורכין אותן (= את הנטיעות) - עד ראש השנה". 39) "הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). 40) משנה שם. והיינו לירות קצתם כשנצרך לזה (שם). 41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

ו. אֵין מַצִּיתִין⁴² אֶת הָאוֹר בְּאִישֶׁת הַקָּנִים⁴³, מִפְּנֵי
שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קִרְקָע⁴⁴. וְאֵין מְלַמְדִין⁴⁵ אֶת הַפֶּרָה
לְחֹרֶשׁ אֶלָּא בְּחוּלָה⁴⁶. וְאֵין בּוֹדְקִין⁴⁷ אֶת הַזְּרָעִים
בְּעֵצֵין מְלֵא עֶפְרָה⁴⁸, אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעֵצֵין מְלֵא
גָלִיל⁴⁹. וְשׁוֹרִין⁵⁰ אֶת הַזְּרָעִים בְּשִׁבְעֵית. כְּדִי לְזַרְעֵן
בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁵¹. וּמְקִימִין הָאֵילָנוֹי⁵² בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶ, אֲבָל
אֵין מְשַׁקֵּין אוֹתוֹ⁵³.

שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון-איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום-טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה'משנה ראשונה' (שם משנה ה) והאור-שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא-כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמ"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וְזִמְיָה¹³ בְּכָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בְּכָל קְצִירָה.
וְלָמָּה פִּרְטָן הַכְּתוּב? לֵאמֹר לָךְ: עַל שְׁתֵּי תוֹלְדוֹת
אֵלוֹ בְּלִבְדִּי הוּא חֵיב¹⁴, וְעַל שְׁאֵר תוֹלְדוֹת שְׁפַעְעוֹדַת
הָאֶרֶץ¹⁵ עִם שְׁאֵר הָאֲבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעֵנֶן זֶה -
אֵינוֹ לֹקָה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת¹⁶.

13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

ד. בְּצִיד? הַחוּפֵּר¹⁷ אוֹ הַחוּרֶשׁ¹⁸ לְצִדָּךְ הַקִּרְקָע¹⁹ אוֹ
הַמְּסַלֵּל²⁰ אוֹ הַמְּזוּבֵּל²¹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מְשַׁאֵר עֲבוֹדַת
הָאֶרֶץ, וְכֵן הַמְּבָרִיךְ אוֹ הַמְּרַפֵּיב אוֹ הַנוֹטֵעַ²² וְכִיּוֹצֵא
בֵּהֶן מְעַבְדַת הָאֵילָנוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת
מְדַבְּרִיהֶן²³.

17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבילין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין נג: "דתנאי, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנא שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדה (=חרש אותה - פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

(כספ-משנה בשם רש"י). (61) כלומר, להועיל ולהשביח. (62) הסדקים. (63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה"ו.

ח. מִשְׁקִין⁶⁴ בֵּית הַשְּׁלַחִין בְּשָׁבִיעִית⁶⁵, וְהִיא שְׂדֵה
הַזֵּרִיעָה שְׁצֻמָּא בְּיֹתֵר⁶⁶. וְכֵן שְׂדֵה הָאֵילָנוֹת⁶⁷, אִם
הֵיוּ מִרְחֵקִין זֶה מִזֶּה יִתֵּר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סָאָה⁶⁸ -
מוֹשְׁכִין אֶת הַמֵּים מֵאֵילָן לְאֵילָן, אֲבָל לֹא יִשְׁקֹוּ⁶⁹ אֶת
כָּל הַשְּׂדֵה; וְאִם הֵיוּ מִקְרִבִּין זֶה לְזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סָאָה
- מִשְׁקִין כָּל הַשְּׂדֵה בְּשָׁבִיל⁷⁰. וְכֵן עֵפֶר הַלֶּבֶן⁷¹ -
מִרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמֵים בְּשָׁבִיעִית, בְּשָׁבִיל הָאֵילָנוֹת שְׂלֹא
יִפְסְדוּ.

(64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". (65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. (66) שם: ומאי משמע דהא בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף יגע. ומתרגמין, ואת משלחי ולא. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום-טוב הלכה ב), ואסורם מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). (67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אומר, ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אומר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש לייברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). (68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. (69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. (70) שלא יפסדו, כדלהלן. (71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי

(42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. (43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחזו בסבך", אחד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. (44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). (45) ירושלמי ותוספתא שם. (46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף-על-פי שאינו חורש ממש. (47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). (48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. (49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף-על-פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. (50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. (51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). (52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלו"י הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר-השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסור לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כספ-משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י"א, שגג אינו בכלל שדך. (53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

1 ז. סוֹקְרִין⁵⁴ אֶת הָאֵילָן⁵⁵ בְּסֻקְרָא⁵⁶, וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ
2 בְּאֲבָנִים⁵⁷. וְעוֹדְרִין⁵⁸ תַּחַת הַגִּפְּנִים⁵⁹. וְהַמְקַשְׁשׁ
3 בְּיָתֵיהֶם⁶⁰: אִם לְהַבְרֹת⁶¹ אֶת הָאֵילָן - אָסוּר, וְאִם
4 לְסַתֵּם אֶת הַפְּצִימִים⁶² - מִתֵּר⁶³.

(54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. (55) המשיר פירותיו קודם זמנו. (56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. (57) שם: "כי היכי דניכחשו חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). (58) מועד קטן ג. (59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. (60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בוייתם וזה בגפנים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כסף-משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) להווא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת-השולחן סימן כ אות לב.

- 14 יב. הַנוֹטֵעַ⁹¹ בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד -
- 15 יַעֲקֹר. מִפְּנֵי⁹² שֶׁיִּשְׁרָאֵל חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית⁹³, אִם
- 16 תֹּאמַר בְּשׁוּגָג יָקִים - יֹאמַר הַמִּזִּיד שׁוּגָג הָיִיתִי.

91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת-השולחן שם אות לג.

- 17 יג. הַחֹרֵשׁ⁹⁴ אֶת שְׂדֵהוּ אוּ נְרֵה⁹⁵ אוּ זִפְלָה⁹⁶
- 18 בַּשְּׁבִיעִית כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה זָפָה לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית
- 19 - קֹנְסִין אוֹתוֹ⁹⁷ וְלֹא יִזְרְעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאִין
- 20 חוֹכְרִין⁹⁸ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִי לְזִרְעָה⁹⁹, אֲלֵא תְּהִי בּוֹרָה
- 21 לְפָנָיו. וְאִם מֵת¹⁰⁰ - יִזְרְעֶנָּה בָּנוּ.

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנייבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב - פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון-איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. 96) נלמד מדין "נידיירה" שם. 97) כיון שהכינה לזריעה (פאת-השולחן שם אות לד), וראה להלן. 98) שם, משנה ג. 99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). 100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

- 22 יד. הַמַּעֲבִיר¹⁰¹ קוֹצִים¹⁰² מֵאֲרָצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדִי
- 23 לְתַקְנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוּ שֶׁסָּקַל מִמֶּנָּה אֲבָנִים¹⁰³,
- 24 אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי¹⁰⁴ - לֹא קֹנְסוּ אוֹתוֹ¹⁰⁵, וּמִתֵּר
- 25 לוֹ לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". 102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקוצה. 103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. 104) כדלהלן בהלכה טז (פאת-השולחן שם). 105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

- 26 טו. הַטּוֹמֵן¹⁰⁶ לָפֶת וּצְנוּנוֹת וְכִיּוּצָא בִּהֶן בַּשְּׁבִיעִית:
- 27 אִם הָיוּ מְקַצֵּת הָעֵלִין מְגֻלִּין - אֵינּוּ חוֹשְׁשִׁים¹⁰⁷, וְאִם
- 28 לֹא - אֲסוּר¹⁰⁸. הַטּוֹמֵן¹⁰⁹ אֶת הַלּוֹף¹¹⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ¹¹¹

אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ג ובהערות שם.

- 1 ט. וְעוֹשִׁין⁷² עוֹגִיּוֹת⁷³ לְגִפְתִּים⁷⁴. וְעוֹשִׁין⁷⁵ אֶת אֲמַת
- 2 הַמִּים בַּתְּחִלָּה⁷⁶. וּמִמְלֵאִין⁷⁷ אֶת הַנִּקְעִים⁷⁸ מִים.

72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול-המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום-טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. 76) שם. ובחול-המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום-טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

- 3 י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה? שְׂאֵם לֹא יִשְׁקָה -
- 4 תַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ מַלְחָה⁸⁰ וְיָמּוֹת כָּל עֵץ שָׁפָה⁸¹; וְהוֹאִיל
- 5 וְאֲסוּר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכִיּוּצָא בֵּהֶם מִדְּבָרֵיהֶם, לֹא
- 6 גָּזְרוּ עַל אֵלֶּה. שְׂאִין אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא אוֹתָן שְׁנֵי
- 7 אֲבוֹת וּשְׁתֵּי תוֹלְדוֹת שָׁלָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁸².

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון-איש). 82) בהלכות ב"ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת-השולחן וחזון-איש.

- 8 יא. מְשַׁרְבוּ הָאֲנָסִין וְהַטִּילִין⁸³ מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
- 9 עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת⁸⁴ לְחִילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ⁸⁵
- 10 לְזִרְעָה⁸⁶ בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שְׂעָרִיקִין לָהֶם עֲבָדֵי
- 11 הַמֶּלֶךְ בְּלִבָּד⁸⁷. וְכֵן מִי שֶׁכָּפְאוּ אֲנָסִים⁸⁸ לַעֲשׂוֹת
- 12 בַּשְּׁבִיעִית בְּהֶנֶם⁸⁹, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן
- 13 - הֵרִי זֶה עוֹשָׂה⁹⁰.

83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנוא (=מס שגובה המלך מן התבואות - רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנוא. 86) אף-על-פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף-על-פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף-משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט - התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנוא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף-על-פי שאינו מלך (כסף-משנה ורדב"ז), וראה בחזון-איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים

- 1 - לא יפחת מארבעה קבים¹¹² על גבה טפח, וטפח
2 עפר על גביו¹¹³. וטומנו במקום דריסת האדם, פדי
3 שלא יצמח¹¹⁴. ומתיר¹¹⁵ למרס¹¹⁶ בארז בשביעית¹¹⁷,
4 אבל לא יכסח¹¹⁸.
- 14 ומביא לפניה¹²⁹; שבהמתו מוכחת עליו¹³⁰. וכן אם
15 היתה שם פירתו - מלקט הכל¹³¹ ומדליק; שפירתו
16 מוכחת עליו¹³².

(127) ירושלמי שם. (128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן.
(129) לאכילה. (130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף-על-
פי שהוא "פסיק רישיה" - כיון שמסקל אינו אלא מלאכה
דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק
רישיה", כדעת התוספות והתרומת-הדשן (הובאו דבריהם
במגן-אברהם סימן שיד, ס"ק ה). (131) בין הדק ובין הגס,
כנ"ל. (132) כנ"ל. וראה בפאת-השולחן סימן כ אות מה,
וברדב"ז.

- 17 יח. הקוצץ¹³³ אילן או שנים לעצים - הרי זה מתיר
18 לשרשן¹³⁴. קצץ שלשה או יותר זה בצד זה - לא
19 ישרש, שהרי מתקן את הארץ¹³⁵; אלא קוצץ מעל
20 הארץ, ומניח שרשיו בארץ. כמה דברים אומרים?
21 מתוך שלו; אבל משדה חבירו - מתיר לשרש¹³⁶.

(133) שם, משנה ד, כבית-הלל. (134) לעקן עם השרשים.
ואף-על-פי שעל-ידי-זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע
מוכנה לזריעה - במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא
אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד
"פסיק רישיה" לא נאסר כאן. (135) "מפני שהוא מקום
גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם
לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה).
כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה
הלכה טז. (136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן
לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך",
כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה
בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

- 22 יט. המבקע פזית¹³⁷ לטל עצים - לא יחפה מקום
23 הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה¹³⁸. אבל מכסה
24 באבנים או בקש¹³⁹.

(137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. (138) כלומר,
עבודת האילן, שעל-ידי-זה משיב האילן. (139) שהרי
הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא,
שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל
מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

- 25 כ. המזנב¹⁴⁰ בגפנים והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ
26 פדרפון¹⁴¹ בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

(140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא
כרבי יוסי הגלילי. (141) "שאר צריך שינוי בכרתו, וזה
כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה
לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו
מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת
ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה",
ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמא
יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט
עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

(106) כלאים פ"א משנה ט. (107) משום "שדך לא תזרע",
"מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם
אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא).
(108) משום זרע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים
בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. (109) שביעית פ"ה משנה
ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. (110) "ממיני הבצלים"
(פירוש המשנה). (111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש
המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. (112) כלומר,
מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה
פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין
שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא
זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם).
(113) שנראה כטומן ולא כזורע. ונכנראה שאין מקצת עליו
מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף-על-פי-כן
מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם).
(114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית.
(115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי
חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף-
משנה). (116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר.
וראה ביומא פ"ד משנה ג בפירוש המשנה שם. (117) כדי
שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא
יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ת. (118) כסוח הוא,
כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא
תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז.
והאור-שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור
מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו.
וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

- 5 טז. פראשונה¹¹⁹ היו אומרים: מלקט אדם עצים
6 ואבנים ועשבים מתוך שדהו¹²⁰, והוא שטל הגס
7 הגס¹²¹, פדי שלא יחפון לנקות הארץ¹²²; אבל
8 משדה חבירו - נוטל בין דק בין גס¹²³. משרבו
9 עוברי עברה, שמתפנין לנקות ואומרים: הגס הגס
10 אנו נוטלין - אסרו לטל אדם משדהו¹²⁴, אלא מתוך
11 שדה חבירו¹²⁵. והוא שלא ללקט בטובה; שלא יאמר
12 לו: ראה כמה טוב עשיתי לך, שהרי נקיתי שדהו¹²⁶.

(119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם.
וראה בפירוש המשנה. (120) המדובר במלקט לצורך
העצים, האבנים והעשבים. (121) ולא הדקים, הקטנים.
(122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה
ד. (123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך
מותר ליטול גם הדק. (124) אפילו הגס הגס. (125) בין
דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס.
(126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

- 13 יז. היתה¹²⁷ בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט¹²⁸

הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. (4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. (5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. (6) במוצאי שביעית. (7) את הזבל. (8) שיחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. (9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). (10) משנה, שם. (11) בשאר שנים. (12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. (13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (דרב"ז). (14) ב"ירושלמי" שם : המתוק, פקוצה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף-על-פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגיהנור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. (15) שם, מ"ב. (16) שם : "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש-עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). (17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. (18) שם. (19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. (20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. (21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. (22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). (23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט - אסור. (24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. (25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף-על-פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות - מותר. וראה ב'משנה ראשונה', ובתוספתא שם פ"ב, וב'תוספתא כפשוטה' עמוד 508.

ב. והר"ז²⁶ לעשות כל שדהו של שלש אשפתות לתוך בית סאה - עושה²⁷. והר"ז²⁸ לעשות זבלו אוצר²⁹ - עושה³⁰.

(26) שם, מ"ג. (27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב'ירושלמי' שם. (28) שם. (29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"נ סאה כל אחת (רע"ב). (30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף-על-פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

ג. ה"ה³¹ מעמיד הזבל על הסלע³², או שהעמיק בארץ שלשה טפחים והערים³³ הזבל, או שבנה על הארץ גבה³⁴ שלשה והעמיד עליו הזבל - אינו צריך שעור. אפילו עשה בן פמה אשפתות³⁵ לתוך בית סאה, בין גדולות בין קטנות³⁶ - מותר. שהרי הדבר נפר שאינן לעבודת הארץ, אלא לכניסת הזבל³⁷.

כא. אין קוצצין¹⁴² בתולת¹⁴³ שקמה¹⁴⁴ בשביעית כדרך שקוצצין בשאר השנים, מפני שקוצצתה עבודת אילן, שקוצצתה זו תגדל ותוסיף¹⁴⁵. ואם צריך לעציה - קוצצין אותה שלא כדרך עבודתה¹⁴⁶.

(142) שם, משנה ה. (143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (144) "מין ממני התאנים" (פירוש המשנה). (145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב'משנה ראשונה', ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. (146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף-משנה).

כב. פיצד¹⁴⁷ קוצצתה¹⁴⁸ מעם הארץ¹⁴⁹ או למעלה מעשרה טפחים¹⁵⁰. אילן¹⁵¹ שנפשו¹⁵² - קושרין אותו בשביעית; לא שיעלה¹⁵³, אלא שלא יוסיף¹⁵⁴.

(147) משנה שם. (148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. (149) סמוך לקרקע. (150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלוי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו - תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצצ' בתוך עשרה טפחים). "ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף-על-פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. (151) שם, משנה ו. (152) "נבקע. תרגום וישספ (שמואל-א טו, לג), ופשוט" (פירוש המשנה). (153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברוי אילנא". (154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

פרק שני

(1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

א. לא יוציא² אדם זבלים מחצירו³ ויתן בתוך שדהו⁴ בשביעית, מפני שנראה כמזבל שדהו⁵ שתהיה יפה לזריעה⁶. ואם הוציא⁷ והעמיד ממנו אשפה⁸ - מותר⁹. ולא יעשה¹⁰ אשפה בתוך שדהו עד שיעבר זמן שמזבלין¹¹ לעבודת הארץ¹², והוא משיקשור¹³ המתוק¹⁴. ולא יעשה¹⁵ אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה¹⁶ של זבל, כדי שתהיה נפרת¹⁷ שהיא אשפה¹⁷. ואם ירצה¹⁸ להוסיף¹⁹ - מוסיף²⁰. ה"ה²¹ דבר מועט²² - מוסיף עליו והולך²³. ולא יעשה²⁴ בכל בית סאה יתר משלש אשפתות²⁵.

(2) שביעית פ"ג מ"א. (3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 **מִמְנָה מְקַצֵּת**⁴⁷, מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵינַי; כִּדְּרִי שִׁידְעוּ הַפֶּל
10 **שֶׁהָצֵאן הִטִּילוּ בָּהּ וְנִדְרָהּ, וְלֹא יֵאמְרוּ: זֶבֶל זֶה כָּל**
11 **שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית**⁴⁸.

(46) משנה, שם. (47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. (48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנזבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התיירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידי, כמו שכתב רבינו בפ"א ה"ג, ולכן קנסוהו (תוספות יום טוב). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כזכור בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב ה"ט, נזכרים לדעת רבינו. וראה בתוספתא כפשוטה' שם.

12 ו. לא יפתח⁴⁹ אדם מחצב⁵⁰ בתחילה⁵¹ לתוף שדהו⁵²
13 בְּשִׁבְעִית, שְׂמָא יֵאמְרוּ: לְתֹךְ שְׂדֵהוּ נִתְּפֵן, שְׁיִסִּיר
14 מִמְנָה הַסֵּלַע⁵³. וְאִם הִתְחִיל⁵⁴ מִקֶּדֶם שְׁבִיעִית, וּפְצַל
15 מִמְנָה⁵⁵ שָׁבַע וְעֶשְׂרִים אֶבְנִים בְּרִבּוּעַ שְׁלֹשׁ⁵⁶ עַל
16 שְׁלֹשׁ עַל רוּם שְׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מִהֵן אֶמְהָ עַל אֶמְהָ
17 בְּרוּם אֶמְהָ אוֹ גְדוּלוֹת מְזוֹ - הֵרִי זֶה מִתֵּר לְנֶקֶר
18 מִמְנָה⁵⁷ בְּשִׁבְעִית כָּל מֶה שִׁירְצָה⁵⁸.

(49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. (50) מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים (פירוש המשנה). (51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. (52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" (משנה ראשונה). וראה למעלה בפ"א ה"ט ד"ח, ולהלן סוף ה"ח. (53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). (54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. (55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. (56) אמות. (57) לחצב מן הסלע. (58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף-על-פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

(31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף-משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צורות או אבנים גפסוס - מותר ('פאת השולחן'). (32) אף-על-פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום-טוב'. (33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). (34) טפחים. (35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. (36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפחות מן האשפלות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא-אם-כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). (37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

1 ד. מִתֵּר³⁸ לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסֵּהָר³⁹ שֶׁל צֹאן
2 וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מִכְנִסֵּי זֶבֶל⁴⁰.
3 וְהַעֲשֶׂה⁴¹ דִּיר⁴² בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ
4 יֵתֵר עַל בֵּית סָאתִים⁴³, וְיִכְנִס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ,
5 וּכְשִׁיזְבִּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מְנִיחַ דָּפֵן אֶחָד מִדְּפְנֵי
6 הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִיר אַחֵר בְּצִדוֹ⁴⁴. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ
7 שְׂדֵהוּ בֵּית אֶרְבַּעַת סָאִין⁴⁵.

(38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושלאחריה. והקדים רבינו פסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. (39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). (40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במנינים (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). (41) שם. (42) שם: סהר. וכנראה ש"סוהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו'דיר', כשעדיין אינם בתוכו. (43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. (44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. (45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

8 ה. הֵיטָה⁴⁶ כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֶרְבַּעַת סָאִין - מְשִׁיר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׁהִיוּ מְכֻסוֹת⁸¹ וְנִתְּגַלְוּ⁸²: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתֵּים שָׁל
17 מִשְׁוֵי שָׁנִים שְׁנַיִם⁸³ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְטַל אוֹתָן⁸⁴; הָיָה
18 קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנְטָלוּ⁸⁵.

79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעו את המחרשה, וכו'.
וב'ירושלמי': לא סוף דבר בשזעזעו את המחרשה, אלא
אפילו מחרשה עתידה לזעזעו. (80) כלומר, שאין
מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה
לסקן, כבהלכה הסמוכה. (81) שלא ידע שהן קיימות.
(82) ואף-על-פי שאין ראיות שתזעזע אותן המחרשה.
(83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם,
ואז הן ראיות לבניין. (84) את כולן אגב אותן שתי
האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו
מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר
אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר
בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של
אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה
ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא
הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר,
ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא
עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). (85) וכאן לא
שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר
באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר.
וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטול
אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה
בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

י. המסקל⁸⁶ שְׁדֵהוּ⁸⁷ בְּשִׁבְעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ
19 לְאֲבָנִים⁸⁸ - נוֹטֵל אֶת הָעֵלְיוֹנוֹת⁸⁹ וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת
20 בְּאַרְצָן⁹⁰. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשִׁדְהוּ גִרְגֵר⁹¹ שֶׁל צִרוּרוֹת
21 או גַל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֵלְיוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת
22 הַנּוֹגְעוֹת בְּאַרְצָן⁹². וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן⁹³ סֵלַע אוֹ קֶשׁ -
23 יֵטֵל אֶת בְּלִין⁹⁴.

86) משנה, שם. (87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף
ה"ח. (88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור
לעשות כן (רדב"ז). (89) כלומר, את האבנים התלושות.
(90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב).
וראה למעלה פ"א ה"ד. (91) משנה, שם. והוא גל (פירוש
המשנה). (92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה.
(93) תחת האבנים או הצרורות. (94) שהדבר ניכר שלצורך
האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש,
ועוקר את הסלע.

י. לֹא יִמְלֹא⁹⁵ אֲדָם גֵּיא עֶפְרָי⁹⁶ או יִתְקַנְנוּ בְּעֶפְרָי,
25 מִפְּנֵי שֶׁמִּתְקֵן אֶת הָאֲרָץ⁹⁷. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חֵיץ⁹⁸
26 עַל פְּנֵי הַגֵּיא⁹⁹, וְכֵל אֲכָן שִׁיכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ
27 וְלִטְלֶה וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגֵּיא¹⁰⁰ - הָרִי זֶה
28 תִּנְטָלוּ¹⁰¹.

95) שם במ"ח: "אין בונים מדרגות על פי הגאיות ערב
שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדרגות על
פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא

ז. גִּדְרִי⁵⁹ שֶׁל אֲבָנִים שִׁישׁ בְּגִבְהוֹ עֲשָׂרָה טַפְחִים או
יָתֵר, וְרָצָה לְטַל כָּל אֲבָנָיו⁶⁰: אִם הָיוּ בוֹ עֶשְׂרֵי אֲבָנִים
או יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מִשְׁוֵי שָׁנִים⁶¹ או גְּדוּלוֹת מִזֹּו
הָרִי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהֲרֹאָה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצִרְף הָאֲבָנִים הוּא
נוֹטֵל⁶². הָיָה⁶³ פָּחוֹת מִעֲשָׂרָה⁶⁴, או שְׁהִיוּ פָּחוֹת
מִעֶשְׂרֵי אֲבָנִים, או שְׁהִיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמִּשְׁוֵי שָׁנִים
7 - נוֹטֵל עַד שְׁנֵינִיחַ טַפַּח סָמוּךְ לְאַרְצָן⁶⁵.

59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. (60) היינו גם הקטנות,
ולהלן ה"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני
הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום-טוב'). וגם אין
צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר
כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה
ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). (61) כלומר, משוי שני בני
אדם. (62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה,
אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן.
אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי
שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. (63) גובה
הגדר. (64) טפחים. (65) כדי שידע הרואה, שאינו
מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את
כל האבנים ולא היה משייר טפח.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁶ בְּשִׁנְתָּפוֹן⁶⁷ לְתֵקֵן
9 שְׁדֵהוּ⁶⁸, (או) שֶׁהִתְחִיל⁶⁹ לְטַל בְּשִׁבְעִית; אֲבָל אִם
10 לֹא נִתְּפֵן לְתֵקֵן שְׁדֵהוּ⁷⁰, או שֶׁהִתְחִיל מִקֵּדֶם
11 שְׁבִיעִית⁷¹ - נוֹטֵל בְּשִׁבְעִית כָּל מָה שִׁיִּרְצָה⁷² מִכָּל
12 מְקוֹם⁷³ וּגְוָמָם⁷⁴ עַד לְאַרְצָן⁷⁵. וְכֵן⁷⁶ אִם הָיָה נוֹטֵל
13 מִשְׁדֵּה חֲבֵירוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קִבֵּץ⁷⁷ - גְּוָמָם עַד
14 לְאַרְצָן⁷⁸.

66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. (67) תוספתא
שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם)
ולא כרשב"ג. (68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל.
(69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל
"התחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות:
גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה
ב'משנה ראשונה' שם. (70) אף-על-פי שהתחיל ליטול
בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא
נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו
(רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (71) אף-על-פי
שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב)
שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י.
(72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. (73) אפילו מגדר שאינו
גבוה עשרה טפחים. (74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'.
ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם"
(מעשה רוקח). (75) בלי להשאיר טפח. (76) משנה,
שם. (77) ראה להלן סוף ה"ב (רדב"ז). (78) כיון
שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל,
ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל
מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון
שהן תלושות מן הקרקע.

ט. אֲבָנִים⁷⁹ שְׂרָאוֹיוֹת שֶׁתִּזְעֶזְעוּ אוֹתָן הַמַּחֲרֶשֶׁה⁸⁰, או

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

- יד. אָסור לֹא¹¹⁴ לְבָנוֹת גִּדְרָ בְּשָׁבִיעִית בֵּין שְׁדָהוּ
לְשָׁדָה חֲבֵירוֹ¹¹⁵; אֲבָל בּוֹנֶה¹¹⁶ גִּדְרָ בֵּינוֹ¹¹⁷ וּבֵין רִשּׁוֹת
הָרִבִּים¹¹⁸, וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֵּלַע¹¹⁹. וּמוֹצִיא אֶת
הָעֵפֶר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׁדָהוּ¹²⁰, פֶּדֶרֶךְ פֶּל מַעֲמִידִין
זָבֵל¹²¹. וְכֵן אִם חָפֵר בּוֹר וְשִׁית וּמַעֲרָה בְּשָׁבִיעִית¹²²
- צוֹבֵר הָעֵפֶר בְּתוֹךְ שְׁדָהוּ¹²³, פֶּדֶרֶךְ פֶּל הַחוּפְּרִים¹²⁴.

(114) "ירושלמי" שם. (115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו (ר"ש ורדב"ז). (116) שם, מ"י. (117) בין שדהו. (118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). (119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. (120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. (121) כלומר, שלש אשפותות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ר'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. (122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. (123) כרבי עקיבא. (124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות.

- א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ² בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ
לְשָׁבִיעִית - אָסוּרָה הַלָּכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִתְקַנֶּה לְשָׁבִיעִית³. וְדָבָר זֶה בְּזִמְנֵי שְׁפִית הַמִּקְדָּשׁ
קָיָם הוּא שֶׁנֶּאֱסָר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגִזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא
יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שְׁדָה הָאֵילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית בְּזִמְנֵי
הַמִּקְדָּשׁ אֲלֵא עַד הַעֲצָרָה, וְשְׁדָה הַלָּבָן - עַד הַפֶּסַח.
וּבְזִמְנֵי שָׁאִין מִקְדָּשׁ - מִתְרִין⁵ בְּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, פְּדִין תּוֹרָה.

(2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על

מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. (96) כדי להשוות את הגומות. (97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. (98) מחיצה. (99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). (100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. (101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד ביגא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

- יב. אֲבָנֵי פֶתֶחַ¹⁰², וְהֵם¹⁰³ הַנְּטָלוֹת שְׁתִּים שְׁלֹשׁ עַל
הַפֶּתַח - מִתֵּר לְהִבְיֵאן מִפֶּל מְקוֹם¹⁰⁴, בֵּין מִשְׁדָּה
חֲבֵירוֹ¹⁰⁵ בֵּין מִשְׁדָּהוֹ¹⁰⁶. וְכֵן הַקְּבֵלָן¹⁰⁷ מְבִיא מִפֶּל
מְקוֹם וְאֶפְלוֹ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת [קְטָנוֹת]¹⁰⁸, בֵּין מִשְׁדָּה
שְׁקִבְלָה¹⁰⁹ בֵּין מִשְׁדָּה שְׁלֹא קִבְלָה.

(102) שם, מ"ט. (103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. (104) משנה, שם. (105) "ירושלמי", שם. (106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. (107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). (108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע (מעשה רוקח'), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. (109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

- יג. פְּרִצָה¹¹⁰ שֶׁהִיא סוּגָה¹¹¹ בְּעֵפֶר: אִם אֵינָה מִכְשָׁלַת
אֶת הָרִבִּים - אָסוּר לְבָנוֹתָהּ¹¹²; וְאִם הִיְתָה מִכְשָׁלַת
אֶת הָרִבִּים, אוֹ שְׁלֹא הִיְתָה סוּגָה בְּעֵפֶר אֲלֵא פְתוּחָה
לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - מִתֵּר לְבָנוֹתָהּ¹¹³.

(110) "ירושלמי" שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. (111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדרה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. (112) שהרואה אומר: כדי לזרעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסוייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. (113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות.

ה. ¹⁶היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יותר²¹, בין עושים²² בין אינם עושים - חורשין כל בית סאה בשבילן²³. עשר נטיעות מפזרות לתוך בית סאה²⁴ - חורשין²⁵ כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. ודבר זה הלכה למשה מסיני²⁶.

(21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. (22) שישים מנה. (23) עד עצרת. (24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין יניקתן גדולה הזקיקן שתהיינה מפוזרות, כדי שלא ימצא חורש שלא לצורכן, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. (25) אפילו בזמן הבית. (26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת.

ו. ²¹היו עשירות²⁷ שורה אחת²⁸ (או) מקפות עטרה - אין חורשין להן אלא צרפן²⁹ לכל אחת ואחת. והדלועין³⁰ עם הנטיעות מצטרפות לעטרה.

(27) הנטיעות. (28) "על קו (אחת) [אחד]". (29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. (30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדלועים מצטרפין" - בכדי לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדלועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב.

ז. ²⁴אי זו היא נטיעה³¹? זה האילן הקטן, כל זמן שקוראין לו נטיעה.

(31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה.

ח. ²⁶אילן שנקצץ והוציא חליפין: אם נקצץ מטפח ולמעלה - הרי הוא פאילן³²; מטפח ולמטה - הרי הוא פנטיעה³³.

(32) כיוון שקוראים לו אילן. (33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לענין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה.

ט. ²⁹וכל הדברים האלו - בזמן המקדש, כמו שאמרנו; אבל בזמן הזה - מתדין בעבודת הארץ עד ראש השנה. אף בזמן המקדש מתיר לסקלו³⁴ ולזבל השדות ולעדור³⁵ המקשאות³⁶ והמדלעות³⁷ ובית השלחין עד ראש השנה. ומזבלין ומפרקין³⁸, ומאבקין ומעשנין, ומקרסמין³⁹ ומזרדין⁴⁰.

פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. (3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. (4) חג השבועות. (5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שביית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שביית המקדש קיים.

ב. ¹אי זו היא שדה האילן⁶? כל שלשה אילנות לבית סאה⁸, אחד אילן סרק⁹ ואחד אילן מאכל, ואפלו הן של שלשה אנשים¹⁰ - רואין אותן כאילו הם תאנים¹¹; אם ראוין¹² לעשות פבר דבלה¹³ של ששים מנה - חורשין כל בית סאה בשבילם¹⁴. והוא שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד פדי שיהיה הפקר יכול לעבר בכליו¹⁵.

(6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. (7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. (8) והיא חמישים על חמישים אמה. (9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארו ותרוזה ודומיהן". (10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". (11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". (12) כל ג' האילנות כאחד. (13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". (14) עד עצרת. (15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר.

ג. ⁸היו פחות משלשה לבית סאה; או שהיו שלשה, ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יותר, והשנים אינן ראויין לעשות; או שנים ראויין לעשות אפלו מאה מנה¹⁶, ואחד אינו עושה - אין חורשין להן אלא לצרפם, והוא מלא האורה וסלו חוצה לו¹⁷.

(16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. (17) כלומר, הלאה מן העץ.

ד. ¹³היו משלשה ועד תשעה¹⁸ וראויין לעשות ששים מנה - חורשין כל בית סאה בשבילן¹⁹ ואף על פי שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות²⁰.

(18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. (19) עד עצרת. (20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד

הָעֵץ; וְשָׁמָּה יֹאמַר הָרוּחָהּ: בְּשָׁבִיעִית נָטְעוּ. נִמְצְאָה 16
אוֹמֵר, שֶׁהִנּוּטָע אוֹ הַמַּכְרִיף אוֹ הַמַּרְכִּיב עָרֵב 17
שְׁבִיעִית קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם - 18
יָקִים; פָּחוֹת מִכֵּן - יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר - הַפְּרוֹת 19
מִתְרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שְׁיַעֲקֹר - מַחֲיִבִּין אֶת הַיּוֹרֵשׁ 20
לְעָקֶר.⁵² 21

בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנויה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריך וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. (49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. (50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. (51) שני שבועות. (52) והטעם: מפני שיחדשוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרענה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו.

פרק רביעי

יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע 22
שנפל² בה מקדם³ שביעית. בין מן העקרים שנקצרו 23
מקדם ותרזו ועשו, וישגיהם נקראו ספיח, בין מן 24
העשבים והירקות שעלו מאליהם⁴ ואין להן זרע - 25
הכל מתר לאכלו מן התורה⁵; שנאמר: והיתה שבת 26
הארץ לכם לאכלה⁶. ואפילו שדה שנטיבה⁷ בשביעית 27
וצמחה - פרותיה מתרין באכילה⁸. וזה שנאמר: את 28
ספיח קצירך לא תקצר⁹ - שלא יקצר¹⁰ פדך שקוצר 29
בכל שנה. ואם קצר פדך הקוצרין - לזה¹¹. כגון 30
שקצר כל השדה והעמיד פרי ודש בפקר, או שקצר 31
לעבודת הארץ¹², כמו שבארנו¹³. אלא קוצר מעט 32
מעט¹⁴ וחובט ואוכל¹⁵. 33

(2) מאליו. (3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה - אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. (4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתיב (ו) את ספיח קצירך לא תקצור.

ומפסלין⁴¹, ומזהמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין 1
אותן, ועושין להם פתים⁴² ומשקין⁴³ אותם, וסכין 2
את הפגין ומנקבין אותן. כל עבודות אלו מתרות 3
בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית ואפילו 4
בזמן המקדש. 5

(34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. (35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמותרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. (36) מקום זריעת הקישואים. (37) מקום זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. (38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. (39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. (40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". (41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". (42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא ייקום". (43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה.

י. פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית⁴⁴, ושל 6
שביעית שנצאו למוצאי שביעית⁴⁵ - לא סכין ולא 7
מנקבין⁴⁶. ובזמן המקדש אין בוגין מדרגות על פגי 8
הגאיות ערב שביעית משיפסקו הגשמים, מפגי 9
שהוא מתקין⁴⁷ לשביעית. 10

(44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. (45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. (46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כו' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. (47) את הגאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית.

יא. אף בזמן הזה אין נוטעין⁴⁸ אילנות ואין 11
מרביכין⁴⁹ ואין מבריכין⁵⁰ ערב שביעית אלא כדי 12
שתקלט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה שלשים יום 13
קדם ראש השנה של שביעית. וסתם קליטה - שתי 14
שבתות⁵¹. ודבר זה אסור לעולם, מפגי מראית 15

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר בדרך הקוצרים או לא. (13) (ראה למעלה פ"א הלכות א"ב). (14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כ"ב-כג) לענין בצירה. (15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבית אחת - אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג.

- ב. ומדברי סופרים¹⁶, שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עברה¹⁷. שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו¹⁸ בסתר, וכשיצמח - יאכל מהם, ויאמר: ספיחים הן. לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

(16) שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. (17) במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף-על-פי שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחים אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחים (כסף-משנה). (18) בשביעית.

- ג. הא למדת¹⁹, שאין אוכלין מפרות שביעית אלא פרות האילנות²¹ והעשבים שאין זורעין אותם²² רב האדם, כגון הפיגם²³ והירבוזין השוטים²⁴ וכל פיצא בהן²⁵. אכל הירקות שדרך רב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן אסור מדבריהם²⁶, והמלקטן²⁷ - מפני אותו מפת מרדות.

(19) מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחים. (20) כלומר, ספיחים. (21) בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתריעין (= תוקעים בשופר ומתפללים על הגשמים) על הספיחים בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. (22) שביעית שם. (23) הוא מין בשמים ונקרא "רודא". במשנה שם. (24) "הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). (25) שבכל אלה אין חשש שיזרעו בני אדם בסתר. (26) כבהלכה הקודמת. (27) כן הוא בירושלמי שם: "ר"ש בן יוחי היה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי], כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א' אמר ליה ולית אסור? ולא ספיחין אינון?" - הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון שספיחים אינם עולים בצפיפות - דרכם להתלש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה.

- ד. ספיחים²⁸ העולים בשדה בור²⁹ ובשדה ניר³⁰ ובשדה פרים ובשדה זרע - מתרין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהם? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו³¹: שדה בור - אין אדם נפנה לשם³²; ושדה ניר - רוצה הוא בתקונו³³; ושדה פרים³⁴ - אינו אוסר פרמו³⁵; ושדה זרע - הספיחים מפסידין

הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן היא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. (5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. (6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביטה) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירוש המיוחס לר"ש משנ"ץ), אינו אלא לדעת בית-שמאי, שכן אמרו שם בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטיבה, בית-שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית-הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. (7) שנחרשה. (8) כבית-הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחים, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר וזרע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד): "כל שתיעבתי לך הרי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק יג]. (9) אין הכוונה שאסורים באכילה. (10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספיחים שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כ"ב-כג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת-כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר), לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא שהסיפא מבארת דברי הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוצרים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוצרים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזוהי הרישא, והסיפא באה להתיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוצרים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירוש ר"י בן מלכיצדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת-כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוצרים". וכן הוא בכפתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כך יז עמוד קעג (בהערות). (11) כדין כל עובר על לא-תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. (12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל

- 1 אותה. וכן התבין³⁶ של שביעית - מתר בכל מקום,
2 ולא גזרו עליו³⁷.
- 28) ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף-משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. 29) שאין זורעים בה כלום. 30) העומדת לחרישה. 31) ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. 32) כלומר, אינו מתעניין בה. 33) כלומר, בחרישתה, ואינו עומד לזרעה עתה. 34) כנראה שהמדובר בשדה שהכין לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. 35) לכשיטענו ייאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. 36) בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". 37) כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלל לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף-משנה).
- 3 ה. ספיחין³⁸ של שביעית שניצאו³⁹ למוצאי שביעית
4 - אסורין באכילה⁴⁰, ואין תולשין אותן ביד⁴¹, אלא
5 חורש כדרכו⁴², ובהמה רועה כדרכה⁴³.
- 38) תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. 39) רבינו פירש כן על-פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא ייתכן בשביעית (כסף-משנה ורדב"ז). 40) שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. 41) כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. 42) ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכן אינו חושש לזיכול שדהו ע"י הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. 43) שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רועה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה.
- 6 ו. ועד מתי אסורין⁴⁴ ספיחי שביעית במוצאי
7 שביעית? מראש השנה ועד חנוכה. ומחנפה ואילך
8 - הן מתירין⁴⁵. והזרע⁴⁶ ספיחי שביעית אחר
9 שביעית - הגדולין מתירין⁴⁷.
- 44) בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)". אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה איסור ספיחין, ומחנוכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין ראב"ד וכסף-משנה. 45) שמחנוכה ואילך, ההיתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. 46) תרומות פ"ט משנה ד. 47) שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע
- הספיחין של איסור והקרקע של היתר גורמים לגידולים שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף-על-פי שבגידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כא) - בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח).
- ז. בפ"ל⁴⁸ שניצאו מומוצאי שביעית⁴⁹: אם
10 עשו⁵⁰ מוצא בהן⁵¹, מתירין⁵², ואם לאו - אסורין⁵³.
11 וכן שאר הפרות⁵⁴ - אין לוקחים אותם⁵⁵ במוצאי
12 שביעית אלא משיעשו מוצא בהן מפרות מוצאי
13 שביעית⁵⁶. עשה⁵⁷ הפכיר⁵⁸ - היתר האפיל⁵⁹. ומתיר⁶⁰
14 לקח ירק במוצאי שביעית מיד.
15
- 48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. 49) ונלקטו במוצאי שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים אחר הלקיטה (להלן הלכות יג-טו). 50) כלומר, גדלו במוצאי שביעית. 51) כלומר, באותו הגדול. 52) שאין כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. 53) שיאמרו: בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדין ספיחי שביעית, ולפיכך אסורם חכמים משום מראית העין, ראה בפאת השולחן. 54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן הלכה יג), וראה להלן. 55) ממי שאינו נאמן על השביעית. 56) כלומר, אף-על-פי שאם באו לעונת המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים - חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת השביעית ואסורם, אבל אם כיוצא בהם מפירות שבאו לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו במדה זו של אלה - מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו מדין ירק לדעת חכמים, ראה להלן (כסף-משנה). 57) שביעית פ"ו משנה ד. 58) "הוא הממהר לצאת בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). 59) "הוא המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם). 60) שם, כרבי ולא כתנא-קמא. ובירושלמי שם משמע שהלכה כמותו. וטעם ההיתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק מחוצה לארץ (רדב"ז).
- ח. מאימתי⁶¹ מתר אדם לקח לוף⁶² במוצאי
16 שביעית⁶³? משירפה⁶⁴ החדש⁶⁵.
17
- 61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 62) ממי שאינו נאמן על השביעית. 63) דרכם היה לעקרו אחר הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט בשביעית. 64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו אליהו מלונגריש - 'תוספות יום-טוב' בשמו). ולפי"ז אין צורך שיהיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת. 65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז.
- ט. באחד בתשרי⁶⁶ - ראש השנה לשמטין
18 ולזבלות. פרות ששית⁶⁷ שנקנסו לשביעית: אם ה"ו
19

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקודמת (כסף-משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם. (80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר השרשה.

- 15 יב. היק"ק⁸¹ - בשעת לקיטתו. והאחרון, אפילו היה כפול⁸² קדם ראש השנה ונעשה ככפר⁸³ בשביעית -
- 16 חיב במעשרות פירות ששית⁸⁴; ואפילו היה ככפר⁸⁵ בששית, הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא פירות
- 18 שביעית⁸⁶, ומתעשר פירות ששית להחמיר⁸⁷.
- 19

(81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא-הדין לענין שביעית, כנ"ל. (82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. (83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי איסור אכילת ספיחין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. (84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרבינן אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. (85) שנגמר הפרי. (86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף-משנה. (87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

- 20 יג. וכן⁸⁸ פירות שביעית⁸⁹ ששצאו למוצאי שביעית: 20
- 21 בתבואה וקטניות ואילנות - הולכין אחר עונת
- 22 המעשרות; והפריגין והשמשמין והארז והדחן ופול
- 23 המצרי שזרעו⁹⁰ לזרע - אחר גמר הפרי⁹¹; והירק -
- 24 אחר לקיטתו⁹².

(88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף-משנה). (89) בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (וזהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". (90) צ"ל: שזורין. וראה למעלה הי"א. (91) כנ"ל בהי"א. (92) כבהלכה הקודמת. ולא הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר.

- 25 יד. פול⁹³ המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פרי⁹⁴
- 26 קדם ראש השנה של שביעית - בין ירק שלו בין
- 27 זרע שלו מתר בשביעית⁹⁵. ואם זרע לירק⁹⁶ ונכנסה
- 28 עליו⁹⁷ שביעית - בין ירקו בין זרעו אסור פספיהי
- 29 שביעית⁹⁸. וכן אם זרעו לזרע ולירק - אסור⁹⁹.

(93) ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. (94) ראה למעלה

- 1 תבואה או קטניות או פירות האילן⁶⁸, והגיעו לעונת
- 2 המעשרות⁶⁹ קדם ראש השנה⁷⁰ - הרי אלו מתירין.
- 3 ואף על פי שאוסף אותם בשביעית - הרי הן כפירות
- 4 ששית לכל דבר⁷¹. ואם לא באו לעונת המעשרות
- 5 אלא אחר ראש השנה - הרי הן כפירות שביעית:

(66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד. (67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית. ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה שליש (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה, כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית, תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן שם. (68) ראש השנה יג: (69) ראה בפ"ב מהלכות מעשר, מהלכה ה ואילן. (70) בהגהה שעל הגליון בדפוסים חדשים כתוב בשם השל"ה, שבפירות האילן הכוונה לטו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו): והערוך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד בתשירי, ראה בפאת-השולחן וברוב"ז. ועיין בהלכות מעשר שני שם. (71) שמותרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין, וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן.

- 6 י. התבואה⁷² והקטניות - אסורין באכילה משום
- 7 ספיחים⁷³, ופירות האילן⁷⁴ - אכלין אותן בקדשת
- 8 שביעית⁷⁵.

(72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית", שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. (73) מפני גזירת עוברי עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. (74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל בהלכה ג. (75) וראה להלן בפרקים ה-ו, מהי קדושת שביעית.

- 9 יא. הארז⁷⁶ והדחן והפריגים והשמשמין ופול
- 10 המצרי⁷⁷ שזרעו⁷⁸ לזרע - הולכין בהן אחר גמר
- 11 פרי⁷⁹: אם נגמר פרים קדם ראש השנה - הרי אלו
- 12 מתירין בשביעית כפירות ששית; ואם נגמרו אחר
- 13 ראש השנה, אף על פי שהשירישו⁸⁰ קדם ראש
- 14 השנה - הרי אלו אסורים משום ספיחים.

(76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד, ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח. (77) ונקרא "לוביאה". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. (78) צ"ל "שזורין". וראה להלן הי"ג. (79) כיון שאינם נקלטים כאחת, וכזרען לירק - הלכו אחר לקיטה כירק (להלן הי"ד) והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף-על-פי ששמואל אמר כן לענין מעשרות, הוא-הדין לענין שביעית, שהרי הטעם שוה, שכיון שנגמר הפרי הרי הוא פרי של שנה

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 יז. הפְּעֻלִים¹¹² הַפְּרִיסִים¹¹³ ופּוֹל הַמְצָרִי¹¹⁴ שְׁמַנְע
12 מֵהֶם מִים שְׁלֹשִׁים יוֹם קִדְּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֵׁל פְּעַל
13 שְׁמַנְע מֵהֶם שְׁלֹשׁ עֲזוֹנוֹת¹¹⁵ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי
14 אֵלּוּ מִפְּרוֹת שְׁשִׁית¹¹⁶; פְּחוֹת מִכֶּן - הָרִי הֵם פְּסִיחֵי
15 שְׁבִיעִית.

(112) שם פ"ב משנה ט. (113) "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). (114) בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד - "משנה ראשונה"). (115) שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. (116) שאף-על-פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פרי, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה - כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל).

16 יח. הַדְּלוּעִין¹¹⁷ שְׁקִימָן לְזֶרַע¹¹⁸: אִם הִקְשׁוּ¹¹⁹ לִפְנֵי
17 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּנְפְסָלוּ מִלְּאֹכֶל אָדָם - מִתֵּר לְקִימָן
18 בְּשִׁבְעִית¹²⁰, שֶׁהֵן מִפְּרוֹת שְׁשִׁית; וְאִם לֹא¹²¹ -
19 אֲסוּרִין¹²² כְּסִפִּיחֵי שְׁבִיעִית¹²³. וְכֵן הִירְקוֹת¹²⁴ פֶּלֶן
20 שֶׁהִקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתֵּר לְקִימָן
21 בְּשִׁבְעִית¹²⁵; וְאִם הָיוּ רַפִּים - אֲסוּר לְקִימָן מִשּׁוּם
22 סְפִיחִים¹²⁶. אֵין¹²⁷ מְחִיבִין אוֹתוֹ לְשָׂרֵשׁ¹²⁸ אֶת
23 הַלּוּף¹²⁹, אֲלָא מִנִּיחוֹ בְּאַרְץ פְּמוֹת שְׁהוּא; אִם צִמַּח
24 לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁰. וְאֵין¹³¹ מְחִיבִין אוֹתוֹ
25 לְשָׂרֵשׁ אֶת הַקֶּנֶדֶס¹³², אֲלָא גּוֹזֵז בְּעֵלְיִן¹³³; וְאִם
26 צִמַּח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁴.

(117) שם משנה י. (118) כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לידי קושי, אבל הוא-הדין אם זרען לירק, והוקשו (משנה ראשונה). (119) יבשו (פירוש המשנה). (120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזריעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). (121) כלומר, שלא הוקשו. (122) באכילה. (123) שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזריעה", ראה למעלה. (124) תוספתא שם פ"ב הלכה יא. (125) ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, זהו כשלא הוקשה קודם שביעית. (126) [כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספייח שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"ז פירש הכסף-משנה: אסור לקיימן משום ספייח שביעית, כלומר, אף-על-פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן

בהלכה יא. (95) כיון שהולכין אחר גמר פרי. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. (96) ונגמר פריו בששית, כנ"ל. (97) כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטה. (98) כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. (99) בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייא אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן-דאמר מותר, דבר תורה. מאן-דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייא, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הרואה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור-שמח.

1 טו. עֵבֶר¹⁰⁰ וְזָרַע¹⁰¹ בְּשִׁבְעִית¹⁰² וְיָצָא לְשִׁמְיָנִית:
2 אִם זָרַע לְזֶרַע¹⁰³ - בֵּין זָרַע בֵּין יָרֵק אֲסוּר בְּמוֹצָאֵי
3 שְׁבִיעִית פְּשָׁאֵר הַסְּפִיחִים¹⁰⁴; וְאִם זָרַע לְיָרֵק, הוֹאִיל
4 וְנִלְקֹט בְּשִׁמְיָנִית - בֵּין יָרֵק בֵּין זָרַע מִתֵּר¹⁰⁵; זָרַעו
5 לְזֶרַע וְלִיָּרֵק - זָרַעו אֲסוּר מִשּׁוּם סְפִיחִים¹⁰⁶, וְיָרֵקוּ
6 מִתֵּר¹⁰⁷.

(100) ירושלמי שם. (101) את הפול המצרי. (102) ונגמר פריו בשביעית, כנ"ל. (103) שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא). (104) ראה להלן. (105) ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש זרע בשביעית, אינו אסור מן התורה אלא מטעם גזירת ספייחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספייחין, הרי הם מותרים. ומה שאמרנו "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות - אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שליש בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף-על-פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר - פירותיו מותרים, ועיין כסף-משנה. (106) שהרי הולכים בו אחר חנטה. (107) שאף-על-פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) - אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י.

7 טז. בְּנוֹת שוֹחַ¹⁰⁸, הוֹאִיל וְהֵן נִגְמְרוֹת לְאַחַר שְׁלֹשׁ
8 שָׁנִים, אִם בָּאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂאוֹת¹⁰⁹ קִדְּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה
9 שֶׁל שְׁמִינִית - הָרִי הֵן נֶאֱכָלוֹת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה מִן
10 הַשְּׁבוּעָה¹¹⁰ בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית¹¹¹.

(108) שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על-פי עבודה זרה יד). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. (109) שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. (110) כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. (111) כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר בישולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

143) שם נז: "שמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכו את הבצלים, ולכן נחבטלו בגידולים, אבל בלא-הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתני (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאנים מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרווהון אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עלוי, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במדוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגי (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בכסף-משנה ורדב"ז. 144) שנאמר: ושבתה הארץ. 145) בנדרים שם: "בטילתה", ושמא יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. 146) מה-שאיין-כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתערוכת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם.

- 14 **כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית** 147 - **לא יאספם**
- 15 **בדרך שאוסף בכל שנה** 148; **שנאמר: ואת ענבי נזירך**
- 16 **לא תבצר** 149. **ואם בצר לעבודת האילן או שפצר**
- 17 **בדרך הבוצרים - לוקה** 150.

147) בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. 148) אלא בשינוי. 149) שאין הכוונה שלא יבצרנו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו בדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכהדיעה השניה בתורת-כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. 150) ראה למעלה שם.

- 18 **כג. וכיצד עושה?** 151 **תאנים** 152 **של שביעית - אין**
- 19 **קוצין** 153 **אותן במקצה** 154, **אבל מבישן פחרפה** 155.
- 20 **ולא ידרף ענבים בפת** 156, **אבל דורף הוא פחרפה** 157.
- 21 **ולא יעשה** 158 **זיתים בבית הפד** 159, **אבל פותש הוא** 160
- 22 **ומכניס לתוף בד קטן ביותר** 161, **וטוחן בבית הפד** 162
- 23 **ובקטב** 163 **ומכניס לבד קטנה** 164. **וכן בשאר הדברים,**
- 24 **כל שיכול לשנות - משנה.**

151) כלומר, כיצד משנה מדרך הבוצרים. 152) שביעית פ"ח משנה ו. 153) שוטחים לייבש. 154) שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). 155) כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). 156) בדרך. 157) כלי שלשין בו העיסה (שם). 158) (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). 159) יקב שדורכים

כמו שמותר לקיים הספיחין - אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שנורעו בשביעית. והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לשרש את הלוף" מוכיחה כפירוש. 127) תוספתא שם. 128) לעקור. 129) לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). 130) כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ח, ובתוספתא כפשוטה. 131) תוספתא שם הלכה יב. 132) הוא מין ממיני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום-טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). 133) שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף-על-פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). 134) כנ"ל.

- 1 **יט. לוף** 135 **של ערב שביעית** 136 **וכן בצלים של ערב**
- 2 **שביעית הקיצונים** 137 **ופואה** 138 **שנגמרו לפני**
- 3 **שביעית - מתר לעקורן בשביעית בקרדמות של**
- 4 **מתכת, ואין פזה משום עבודת הארץ** 139.

135) שביעית פ"ה משנה ד, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. 136) "זה הדבר, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). 137) "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). 138) הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התירו בית-שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי, ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי-אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל, ומודים בה בית-שמאי. 139) כיון שמוכת שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה).

- 5 **כ. הבצלים** 140 **שידרו עליהם גשמים בשביעית**
- 6 **וצמחו: כל זמן שהעלין שלהן ירקין - הרי אלו**
- 7 **מתרין** 141; **ואם השחירו - הרי הן כנטועין בארץ,**
- 8 **ואותן העלין אסורין משום ספיחין. ובין פה ובין**
- 9 **פה - הבצלים עצמן בהתירן עומדין** 142.

140) שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. ודרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. 141) "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). 142) בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מותרין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת-השולחן.

- 10 **כא. בצל** 143 **שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו**
- 11 **גדוליו על עקרו - העלו גדוליו את עקרו והתר**
- 12 **הפל; הואיל ושביעית אסורה על ידי קרקע** 144, **פה**
- 13 **נטילתה** 145 **על ידי קרקע** 146.

שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה". ובספר המצוות (מ"ע קלד) כתב: "שציונו להפקיר כל מה שתצמח". כי לדעת הרמב"ם החיוב להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית הוא על בעל הקרקע ולא "אפקעתא דמלכא", היינו שהתורה הפקירה את שדהו בשמיטה. ונפק"מ למי שלא הפקיר שדהו בשמיטה, אם הוא "אפקעתא דמלכא" מותר להיכנס לשדהו ולקחת הפירות שהרי התורה עשאתן הפקר. אבל אם הוא חיוב על בעל הקרקע, הרי שאם לא הפקיר וביטל המצוה עדיין אסור להיכנס לשדהו, שהרי אינה הפקר.

(על"פ י"ד ק"ר ש חלק י"ז עמוד 287)

(165) ראה בספר המצוות, עשה קלד. (166) להפקיר. (167) גדר, מלשון סיג. וראה למעלה פ"ב הערה קט. (168) במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמטנה, מגיד שהוא פורץ פרצות (בגדר של שדה)". אלא שבסוף סימנו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו - זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (רדב"ז). וכמו כן, לאסוף - אסור. (169) בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א, ושביעית שם הלכה ו). (170) בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). (171) שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. (172) שיעור חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. (173) משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו - מותר (משנה ראשונה).

כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל
בבלבד¹⁷⁴; שְׁנֵאמַר: פִּי תְּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר.
וְנוֹהֲגָת בֵּין בְּפָנֵי הַבֵּית בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית¹⁷⁵.

(174) מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). (175) כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"ה הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף-על-פי-כן כתב (שם הלכה כו) שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף-משנה ובפאת-השולחן.

כו. כל¹⁷⁶ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בוֹ עוֹלֵי בָּבֶל עַד כְּזִיב¹⁷⁷ - אֲסוּר
בַּעֲבוּרָה, וְכָל הַסְּפִיחִין שְׁצוּמָחִין בוֹ אֲסוּרִין
בְּאֻכְלָה. וְכָל שְׁלֹא הֶחֱזִיקוּ בוֹ אֶלָּא עוֹלֵי מִצְרַיִם
בַּלְבַּד, שֶׁהוּא מְכֻזֵּב וְעַד הַנֶּהָר¹⁷⁸ וְעַד אֲמָנָה¹⁷⁹, אֵף
עַל פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר בַּעֲבוּרָה¹⁸⁰ בְּשָׂבִיעִית - הַסְּפִיחִין
שְׁצוּמָחִין בוֹ מִתְּרִים בְּאֻכְלָה¹⁸¹. וּמִהֶנָּה וּמֵאֲמָנָה
וְהֵלָא - מִתֵּר בַּעֲבוּרָה¹⁸² בְּשָׂבִיעִית.

בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בבר ובקוטב" (קוטב הוא בד קטן - כסף-משנה). וילדעת ה"חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בבר ובקוטבי, ורבותינו התירו לעשות בקוטבי", אין הכוונה לדברי תנא-קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן. (160) במכתשת, בבית הבד או בקוטב, ראה למעלה. (161) היא "הבודידה" (כסף-משנה) וכדעת תנא-קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בד קטן, וגדול מן הבודידה - אסור, כנ"ל). (162) כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבד", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. (163) תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף-משנה, וראה בפאת-השולחן. [ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבד", ושם מקומה]. (164) [הוא הקוטב (כסף-משנה)]. וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבד) כר' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטבי, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנים לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבד להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסים שוב לבית הבד להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו.). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בבר וגם בקוטב, אבל התפוקה השנייה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבד ולא בקוטב. ולפיכך "כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר", היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבוצרים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בד קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבוצרים, הנוהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבד, ובוזה מבוצרים דברי רבינו על נכון. וראה בר"י קורקוס, בכסף-משנה, בפאת-השולחן ובחזון-איש).

כד. מִצּוֹת עֲשֵׂה¹⁶⁵ לְהַשְׁמִיט¹⁶⁶ כָּל מָה שֶׁתּוֹצִיא
הָאָרֶץ בְּשָׂבִיעִית, שְׁנֵאמַר: וְהַשְׁבִּיעִית תִּשְׁמַטְנָה
וְנִטְשָׁתָה. וְכָל הַנוֹעֵל כְּרָמוֹ אוֹ סֵג¹⁶⁷ שְׂדֵהוּ בְּשָׂבִיעִית
- בְּטַל מִצּוֹת עֲשֵׂה. וְכֵן אִם אָסַף¹⁶⁸ כָּל פְּרוֹתָיו לְתוֹךְ
בֵּיתוֹ. אֶלָּא יִפְקִיר הַכֹּל וְיֵד הַכֹּל שְׁוִין¹⁶⁹ בְּכָל
מְקוֹם¹⁷⁰, שְׁנֵאמַר: וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ. וַיֵּשׁ לוֹ
לְהִבִּיא¹⁷¹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מֵעֵט, פִּדְרָךְ שְׁמִבְיָאִין מִן
הַהֶפְקֵר - חֲמֵשׁ כִּדֵּי שְׁמֵן, חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה כִּדֵּי יַיִן¹⁷².
וְאִם הִבִּיא יֵתֵר מִזֶּה - מִתֵּר¹⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י', ועיין שם בהערות).
ל. עִירוֹת¹⁹⁵ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לַסֶּפֶד¹⁹⁶ - 15
מוֹשִׁיבִים עֲלֵיהֶם נֶאֱמָן, כְּדֵי שֶׁלֹא יִפּוּצוּ עוֹבְדֵי 16
כּוֹכָבִים וְיִבְזוּ פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹⁹⁷. 17

(195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. (196) לגבול. (197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז).

פרק חמישי

(1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם לחו"ל, ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרוחץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמתריין בתרומה לזרים. הצורך תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

א. פְּרוֹת שְׁבִיעִית² נִתְּנוּ לְאֹכְלָהּ וּלְשִׁתְּהָ וּלְסִיכָה³ 18
וּלְהַדְלִקָת הַנֵּר וּלְצִבְעָהּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ⁴: 19
תִּהְיֶה⁵ - אֵף לְהַדְלִקָת נֵר וּלְצִבְעָה בָּהּ צִבְעָה. 20

(2) שביעית פ"ח מ"ב. (3) שנאמר (ויקרא כה, ו): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וסיכה כשתיה, ושתיה בכלל אכילה (פי"א מהל' תרומות ה"א). וראה שם בפ"י ה"ב ובהערות שם, שדעת רבינו שסיכה כשתיה, מן התורה. וראה להלן בהי"א. (4) 'ספרא' פרשת בהר פ"א ה"י. (5) כל הפסוק: "תהיה כל תבואתה לאכול" (שם, ו).

ב. לְאֹכְלָהּ וּלְשִׁתְּהָ פִּיּוֹד? לְאֹכְלָהּ דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ 21
לְאֹכְלָהּ, וּלְשִׁתְּהָ דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְשִׁתּוֹת, כְּדִין תְּרוּמָה⁸ 22
וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי⁹. 23

(6) משנה, שם. (7) תוספתא שם פ"ו ה"א. (8) ראה בהל' תרומות, שם. (9) ראה בפ"ג מהל' מעשר שני ה"א.

ג. וְלֹא יִשְׁנָה פְּרוֹת מִבְּרִיתוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׂאִינוֹ מִשְׁנָה 24
בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰. דְּבַר¹¹ שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹכְלָהּ חֵי - 25
לֹא יֵאָכְלֵנוּ מִבְּשֵׁל, וְדְבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְהֵאָכֵל מִבְּשֵׁל - 26
אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חֵי. לְפִיכֶךָ¹² אֵין שׁוֹלְקִין¹³ אֹכְלֵי 27
בְּהֶמָּה. וְאֵינוֹ מְטַפֵּל¹⁴ לְאֹכְלָהּ תְּבַשִּׁיל שֶׁנִּפְסַד וְהִפֵּת 28
שְׁעֵפְשָׁה, כְּדֶרֶךְ שְׂאִינוֹ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר¹⁵. 29

(10) כנ"ל בהל' תרומות ובהל' מעשר שני, שם. (11) ב'ירושלמי' שם ה"ב: "שביקש לוכל תרדין חיין או לכוס חיטין חיות (ודברים אלו הם דבר שדרכו להאכל מבושל), אין שומעין לו". ומה שכתב: "דבר שדרכו לאכול ח'י, לא יאכלנו מבושל", נלמד ממה שאין שולקין מאכל בהמה דלהלן. (12) כלומר, לפי שאין משנים פירות

(176) שביעית פ"ו משנה א. (177) וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחזין למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ח, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג). (178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). (179) והוא אמנום (שם). (180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. (181) כן מפרש רבינו מה ששנינו שם: "נאכל אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיון שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיחין. (182) אפילו מדרבנן.

1 כז. סוּרְיָא¹⁸³, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ 1
מִן הַתּוֹרָה¹⁸⁴, גִּזְרוּ עָלֶיהָ שְׁתֵּיהֶּ אֲסוּרָה בְּעִבּוּדָה¹⁸⁵ 2
בְּשְׁבִיעִית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי¹⁸⁶ שֶׁלֹא יִנְיחוּ אֶרֶץ 3
יִשְׂרָאֵל וְיִלְכוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אֲכָל עֲמוּן וּמוֹאָב 4
וּמִצְרַיִם וְשֹׁנְעֵר, אֵף עַל פִּי שְׁהֶם חִיבוֹת בְּמַעֲשֵׂרוֹת 5
מִדְּבָרֵיהֶם¹⁸⁷ - אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן¹⁸⁸. 6

(183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. (184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל - שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. (185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). (186) ירושלמי שם. (187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. (188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושבין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמא ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוץ לארץ, אף-על-פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוץ לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמא ישתקעו שם.

7 כח. עֶבֶר הַיַּרְדֵּן¹⁸⁹ - שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ 7
מִדְּבָרֵיהֶם¹⁹⁰. וּסְפִיחֵי סוּרְיָא וְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן - מִתְּרִין 8
בְּאֹכְלָהּ; לֹא יִהְיוּ אֲרָצוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 9
שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם¹⁹¹. 10

(189) היא ארץ סיחון ועוג. (190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. (191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיחין מותרים, למעלה בהלכה כו.

11 כט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקָּנָה קֶרֶקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁹² 11
וּזְרָעָה בְּשְׁבִיעִית - פְּרוּתֶיהָ מִתְּרִין¹⁹³; שֶׁלֹא גִזְרוּ עַל 12
הַסְּפִיחִין אֲלָא מִפְּנֵי עוֹבְדֵי עֶבְרָה¹⁹⁴, וְהַעוֹבְדֵי 13
כּוֹכָבִים אֵינָן מְצוּיִן עַל הַשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם. 14

(192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, שספיחין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). (193) יש שמביאים ראייה מסנהדרין צא. שאמרו בבני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים ששדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה - כסף-משנה בשם כפתור ופרח). (194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל

16 **בְּיָדִים טְמֵאוֹת. וְלֹא יִסּוֹף רִגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעֵל³¹, אֲבָל**
 17 **סֶךְ הוּא רִגְלוֹ וְלֹבֵשׁ הַמִּנְעֵל. וְסֶךְ גּוֹפּוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל**
 18 **גִּבִּי קִטְבָּלִיא³².**
 26 תוספתא שם ה"י. (27) כלומר, אין סותמין ומקשין בו סדקי התנור, שלא ניתן שמן של שביעית אלא לסיכת אדם בלבד. (28) [כלומר, בסתם ידיים (בלי נטילת ידיים תחילה), שהן שניות לטומאה (פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח), שכשהן נוגעות במשקה עושים אותו ראשון לטומאה (שם ה"י), ונמצא ממעט באוכלי השמן, שהרי האוכלים חולין על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, לא יאכלו ולא ישתו שמן זה, שנטמא בידיים טמאות, וכן אמרו בתרומה שאין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו (תרומות פ"א מ"א, ופי"א מהל' תרומות ה"ד), שאין הכל שותים יין מבושל והרי הוא ממעטו משותיו ('ירושלמי' שם, ועי' רדב"ז שם), והוא-הדין לשביעית, כנ"ל. ודין זה לא יתכן במשקה אחר של שביעית, שהרי אינו נוגע בו בידי, והכלי אינו טמא בנגיעת הידים בו (ברכות נב.), וכשאוכל פירות של שביעית בידיים טמאות אינם טמאים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (שם), אבל הסך שמן של שביעית בידיים טמאות, הרי הוא ראשון לטומאה, כנ"ל. ומה שאמרו בסוכה (לט.) "הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה", ולא אסרו ליטול אתרוג של שביעית, מפני שהוא מכשירו, כשם שאסרו אתרוג של תרומה טהורה (שם לה:) - שאיסור הכשרה אינו אלא משום שגורם טומאה, וזה אינו אלא בתרומה שכתוב בה "משמרת", אבל בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסרו גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא-תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' "לאכלה" (ראה למעלה הערה טז, וב"אמנה" שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת מכמה אוכלים הנוהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס-אחרון לשבת הארץ, שם].

29 תוספתא, שם. (30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז. (31) שמא ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. (32) היא טבלא של שיש. ואף-על-פי שהיא חדשה, אינו חושש שמא אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

ד. ואין מבשלין¹⁶ ירק של שביעית בשמן תרומה, שלא יביאנו לידי פסול¹⁷. ואם בשל¹⁸ מעט ואכלו מיד - מתר, שהרי לא הניחין פדי לבוא לידי פסול.

16 שם מ"ז, כתנא-קמא (הוא רבי מאיר, כמו שנראה בזבחים ז:), ולא כרבי שמעון. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שביעית שם) פסקו כרבי שמעון - סמך רבינו על דעת הבבלי בעירובין מו, ב - שלא הכריעו בפלוגתת רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי (כסף-משנה), והרי כאן במשנתנו לא נזכר רבי מאיר, והרי זה כסתם משנה, ועי' רידב"ז שם. כלומר, אם יטמא התבשיל ויצטרך לשרוף התרומה (כדין תרומה טמאה) יצטרך לשרוף גם את השמן, ונמצא גורם הפסד לפירות שביעית (פירוש המשנה). וכן נראה מדברי רבינו כאן, שהביא הלכה זו בהל' שמיטה, ובפרק זה הדין באכילת פירות שביעית, הרי שהחשש הוא שמא יפסיד פירות שביעית, אבל הר"ש מפרש, שהתרומה תבוא לידי פסול אחר זמן הביעור, וכן נראה בזבחים עו, א. וראה בקובץ "אמנה" מעמ' פט ואילך. (18) 'ירושלמי' שם. רוצה לומר שאם רצה לבשל מעט, מותר לו לעשות כן (כסף-משנה). שבמעט אין חשש שיבוא לידי טומאה.

ה. פירות¹⁹ המיחדין למאכל אדם - אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות. הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה - אין מחיבין אותו להחזירה; שנאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה²⁰ לאכל.

19 תוספתא שם פ"ה ה"כ. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ז. (20) כלומר, אף המיוחד למאכל אדם. [וראה בנדרים נה. שתבואה היא מחמשת מיני דגן, הרי שמדובר במאכל אדם, וראה עוד להלן פ"ז ה"א].

ו. לסיכה ביצר? לסוף²¹ דבר שדרכו לסוף. לא יסוף יין וחמץ, אבל סף הוא את השמן. ולא יפטם²² את השמן. ולא יסוף²³ במרחץ²⁴, אבל סף הוא מבחוץ ונקנס²⁵.

21 שביעית שם, מ"ב. (22) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"ו ה"ג. ופיטום הוא, ששמים בשמן שרשי בשמים. והם מוציאים אותו מכלל מאכל ועושים אותו לשמן משחה (פי"א מהל' תרומות ה"ג). (23) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. וראה בתוספתא דמאי סוף פ"א (משנה-למלך). (24) שזה בזיון לפירות שביעית. (25) שכיון שסך את השמן ונבלע בגופו, שוב אין כאן בזיון.

ז. שמן²⁶ של שביעית - אין חוסמין²⁷ בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל, ואין סכין אותו בידים טמאות²⁸. נפל²⁹ על בשרו - משפשפו³⁰

ח. להדלקת הנר ביצר? שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו. מכרו³³ ולקח בו³⁴ שמן אחר או שהחליף³⁵ שמן בשמן - שניהם אסורים בהדלקה; שאין מדליקין בדמי שביעית³⁶. ולא יתן³⁷ השמן לתוך המדורה³⁸, אלא מדליקו בגר.

33 תוספתא, שם ה"ד. (34) בדמי השמן שמכר. (35) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. (36) שהרי רק בשמן מותר להדליק, לפי שהוא עומד להדלקה, אבל באוכלין אחרים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 לְאֶכְלָהָ⁵⁹ - הָרִי הוּא בְּפִרְתָּהּ⁶⁰. לְמֵאֲכָל אָדָם
24 וּלְמֵאֲכָל בְּהֵמָה - נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרִי מֵאֲכָל אָדָם,
25 שְׂאִין עוֹשִׂין מִהֶן מְלֻגְמָא⁶¹, וְחֲמֵרִי מֵאֲכָל בְּהֵמָה,
26 שְׂאִין שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ⁶².

(51) שביעית פ"ח מ"א. (52) כבסוף הלכה הקודמת.
(53) אלא למאכל בהמה. (54) ראה למעלה פ"ד הי"ח.
(55) "שנאמר לכם לאכלה, המיוחד לכם הוא שיהיה לכם
לאכלה בלבד (ולא למלוגמא), וזולתו (שאינו מיוחד לכם
אלא לבהמה) לאכלה ולמלוגמא" (פירוש המשנה).
(56) שנאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל
תבואתה לאכול - לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא
(רע"ב). (57) כלומר, לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה.
(58) ולא חלה עליהם קדושת שביעית כלל. (59) של אדם.
(60) שיש בהם קדושת שביעית. (61) "ירושלמי" שם.
(62) כנ"ל ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש בענין אחר, אבל
במהדורה בתרא שם - כלפינו (ראה הר"ש לירבמן במבוא
להלכות ה"ירושלמי" להרמב"ם עמ' ז בשם הגהות כת"י ניו
יורק למשניות דפוס ניאפולי. וכן הוא בפירוש המשנה כת"י
ירושלים). וראה להלן בפ"ז הי"ד, שאם לא חשב עליהם
כלל, כיון שאינם כעצים, חלה עליהם קדושת שביעית,
ועיי"ש ב'כסף משנה'.

27 יב. מִתֵּרֵם⁶³ לְמִפְרֵי⁶⁴ אֲכָלִי אָדָם וְאֲכָלִי בְּהֵמָה וְלֶקַח
28 בָּהֶם אֲכָלִי אָדָם; אָבָל אֵין מוֹכְרִין אֲכָלִי בְּהֵמָה לֶקַח
29 בָּהֶם אֲכָלִי בְּהֵמָה אַחֲרֵיהֶם⁶⁵, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר שְׂאִין
30 מוֹכְרִין אֲכָלִי אָדָם לֶקַח בָּהֶם אֲכָלִי בְּהֵמָה. וְאֵם
31 לֶקַח⁶⁶ בָּהֶן אוֹ הַחֲלִיף בָּהֶן אֲכָלִי אָדָם בְּאֲכָלִי בְּהֵמָה
32 - הָרִי הֵן בְּאֲכָלִי אָדָם שְׂאִין עוֹשִׂין מִהֶם מְלֻגְמָא
33 לְאָדָם⁶⁷.

(63) תוספתא שם פ"ה הי"ט, ו"ירושלמי" שם פ"ז ה"א.
(64) מעט מעט, כדלהלן בפ"ו ה"א. (65) לפי שדמי פירות
שביעית אינם נתפסים בקדושת אותו הדבר שלקחו בו, אלא
חלה עליהם קדושת שביעית סתם שהיא מאכל אדם,
כדלהלן שם ('תוספתא כפשוטה', וראה למעלה ה"ח).
(66) "ירושלמי" שם. וראה למעלה שם. (67) כבראש
ההלכה הקודמת. והוא-הדין אם לקח אוכלי בהמה בדמי
אוכלי בהמה, שהרי הן כאוכלי אדם, כמבואר למעלה, ואין
עושים מהם מלוגמא לאדם.

34 יג. פִּרְתָּהּ⁶⁸ שְׂבִיעִית - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִהָאָרֶץ
35 לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְאֶפְלוּ לְסוּרֵיָא⁶⁹. וְאֵין מְאֲכִילִין⁷⁰
36 אוֹתָהּ לֹא לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁷¹ וְלֹא לְשִׁכְרִי⁷². וְאֵם הִיָּה
37 שִׁכְרִי שְׂבִיעִית⁷³ אוֹ שִׁכְרִי שְׁנָה אוֹ שִׁכְרִי חֲדָשׁ, אוֹ
38 שְׂקָצִין מְזוֹנוֹתָיו עָלֶיהָ⁷⁴ - הָרִי הוּא בְּאֲנָשִׁי בֵּיתוֹ
39 וּמְאֲכִילִין אוֹתוֹ. וּמְאֲכִילִין אֶת הָאֶסְכְּנָיָא⁷⁵ פִּרְתָּהּ
40 שְׂבִיעִית⁷⁶.

(68) שם פ"ו מ"ה. (69) שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון.
(70) תוספתא שם ה"כ. (71) שנאמר: לכם לאכלה, לכם
ולא לאחרים ('ספרא' פרשת בהר פ"א ה"ו). וראה

של שביעית, אסור להדליק, ודמי שביעית אינם נתפסים
בקדושת השמן, אלא בקדושת שביעית סתם, שיש בה גם
דברים שאסורים בהדלקה. (37) תוספתא, שם. (38) כיון
שאין דרך להסיק מדורה בשמן, והרי אין משתמשין בפירות
שביעית שלא כדרכן, כנ"ל.

1 ט. לְצִבְיָהּ פִּיצֵד? דְּכָרִים³⁹ שְׂדֵרְפֵן לְצִבְעֵ בָּהֶן, אָף
2 עַל פִּי שְׁהוּ מֵאֲכָלִי אָדָם - צוֹבְעִין בָּהֶן לְאָדָם⁴⁰. אָבָל
3 אֵין צוֹבְעִין לְבְּהֵמָה מִפִּרְתָּהּ שְׂבִיעִית, אֶפְלוּ מֵאֲכָלִי
4 בְּהֵמָה; שְׂאִין קִדְשָׁהּ שְׂבִיעִית חָלָה עַל צִבְעִי
5 בְּהֵמָה⁴¹.

(39) "ירושלמי" שביעית פ"ח ה"א. (40) לצורך בן אדם.
(41) שכשלמדו מפי השמועה שפירות שביעית ניתנים
לצביעה (כנ"ל ה"א), לא למדו אלא לצבעי אדם, ולא
לצבעי בהמה, ואף-על-פי שלענין אוכלין חלה קדושת
שביעית אף על אוכלי בהמה, כדלהלן בהי"א (כסף-משנה).

6 י. מִיָּנִי כְּבוֹסִים⁴², כְּגוֹן בּוֹרִית וְאֶהֱלָא⁴³ - קִדְשָׁהּ
7 שְׂבִיעִית⁴⁴ חָלָה עֲלֶיהֶן וּמִכְבִּסִּין בָּהֶן; שְׁנֵאָמַר:
8 וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם - לְכָל צִרְכֵּיכֶם⁴⁵. אָבָל אֵין
9 מִכְבִּסִּין⁴⁶ בְּפִרְתָּהּ שְׂבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין⁴⁷ מִהֶם
10 מְלֻגְמָא⁴⁸; שְׁנֵאָמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֶכְלָהּ
11 - וְלֹא לְמְלֻגְמָא, וְלֹא לְזִלוּף, וְלֹא לְהִקְיָא⁴⁹, וְלֹא
12 לְמִשְׁרָה⁵⁰, וְלֹא לְכִבִּיסָה.

(42) שמכבסים בהם, ואינם ראויים לאכילה. וראה להלן.
(43) מיני צמחים. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 550.
(44) "ירושלמי" שם פ"ז ה"א. ובגליון הרמב"ם, הוגה בשם
נוסח אחר "אין קדושת שביעית חלה עליהן", אבל בכל
הדפוסים הישנים ובחמשה כתב-יד, הגירסא כמו שלפינו
(תוספתא כפשוטה' שם הערה 17). (45) דעת רבינו
שבורית ואהל הנאתם וביעורם שווה, שאינם מתקלקלים
מיד ('פאת השולחן'). (46) תוספתא שביעית פ"ו הכ"ה,
כחכמים ולא כרבי יוסי. (47) ברייתא בבא-קמא קב, א.
(48) רפואה. (49) שם: "לעשות ממנה אפיקטוזין".
(50) כלומר, להשרות פשתן ביין של שביעית. ובגמרא שם:
ורבנן נמי הכתיב: לכם (כלומר, ומדוע לא התירו משרה
וכבוסה), "לכם" דומיא ד"לאכלה", במי שהנאתו וביעורו
שוין, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. וראה
למעלה בבורית ואהל.

13 יא. כָּלִל גְּדוֹלָא⁵¹ אָמְרוּ בְּפִרְתָּהּ שְׂבִיעִית: כָּל שֶׁהוּא
14 מִיָּחַד לְמֵאֲכָל אָדָם, כְּגוֹן חֲטִים תְּאֲנִים וְעִנְבִּים
15 וְכִיּוּצָא בָּהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא אוֹ רְטִיָּה
16 וְכִיּוּצָא בּוֹ אֶפְלוּ לְאָדָם; שְׁנֵאָמַר: לָכֶם לְאֶכְלָה - כָּל
17 שֶׁהוּא מִיָּחַד לָכֶם הִיָּה לְאֶכְלָה וְלֹא לְרִפּוּאָה⁵². וְכָל
18 שְׂאִינוֹ מִיָּחַד לְמֵאֲכָל אָדָם⁵³, כְּגוֹן קוֹצִין וְדִרְדְּרִין⁵⁴
19 הָרִבִּים - עוֹשִׂין מִהֶן מְלֻגְמָא לְאָדָם⁵⁵, אָבָל לֹא
20 לְבְּהֵמָה⁵⁶. וְכָל שְׂאִינוֹ מִיָּחַד לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה⁵⁷,
21 כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֲזוּב וְהַקּוֹרְנִית - הָרִי הוּא תְּלִי
22 בְּמִחְשְׁבָתוֹ: חֲשֵׁב עָלָיו לְעֵצִים - הָרִי הוּא כְּעֵצִים⁵⁸;

קמד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משיכניסו. (97 הלוג. 98) שעדיין אין השמן ראוי לסוך בו. (99) גופו בשמן. (100) כלומר, שהזיתים עושים אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן (פ"ב מהל' מעשר ה"ה).

יז. מתר¹⁰¹ לקץ אילנות לעצים בשביעית קדם¹⁸ שיהיה בהן פרי¹⁰². אבל משיתחיל¹⁰³ לעשות פרי - לא יקץ אותו; שהרי מפסיד¹⁰⁴ האכל, ונאמר: לכם לאכלה - ולא להפסיד. ואם הוציא¹⁰⁵ פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.²³

(101) כן משמע ממה שכתב להלן מן המשנה בשביעית. (102) ומדובר באופן שאינו קוצץ דרך השחתה, אלא כשדמי האילן יקרים, שאם לא כן אסור לקצוץ לעולם אפילו בשאר שנים (ראה בפ"ו מהל' מלכים ה"ח) - פירוש המשנה. (103) כבהלכה הסמוכה. (104) פסחים נב, ב. וראה בפרוש המשנה לשביעית שם מ"י. (105) משנה, שביעית שם.

יח. ומאימתי¹⁰⁶ אין קוצצין האילן בשביעית?¹⁰⁷ החרובין - משושלשל¹⁰⁸, והגפנים - משוגרעו¹⁰⁹, והזיתים - משונצו¹¹⁰, ושאר כל האילנות - משיוציאו בסר. ואין קוצצין¹¹¹ את הפפניות¹¹² בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי¹¹³. ואם אין דרבן¹¹⁴ להעשות תמרים אלא שייצין¹¹⁵ - מתר לקץ אותן בפניות¹¹⁶.

(106) שם. (107) כלומר, מאימתי היא התחלת עשיית פרי. (108) שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. ופירושו "משעה שהענפים נמשכים וגדלים" (פירוש המשנה). (109) "משיעשו להם הגרעין" (שם). (110) "משעה שיראו בהם הנצנים" (שם). (111) פסחים, שם. (112) "תמרים קטנים שלא בשלו" (רש"י). (113) שהרי סופו לגדול. (114) שם נב, ב. נג, א. מעשה של רבי אילעא. (115) [ר"י קורקוס העתיק "שיצין" (עיי"ש בדבריו). ונוכרו בפסחים שם (וראה ב'שבת הארץ' שם). והם המכבדות 'אוצר הגאונים' פסחים שם, חלק התשובות עמ' 73], כלומר: האשכולות שבהם תלויים התמרים ('ערוך' ערך מכבד). באופן שכל קיומם של האילנות הללו אינו בשביל הכפניות, שיישאו לעולם כמו שהם, אלא בשביל השיצין, כלומר, המכבדות]. (116) שהרי עתה אינם פרי, וגם אין סופם לגדול.

יט. אין¹¹⁷ שורפין תבן וקש של שביעית, מפני שהוא ראוי למאכל בהמה¹¹⁸. אבל מסיקין בגפת ובזגין של שביעית¹²⁰.

(117) בשביעית פ"ט מ"ז: מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתדד רביעה שניה (ראה להלן הכ"א), משמע שקודם לכן אין שורפין אותם (כסף-משנה). (118) ואף אוכלי בהמה חלה עליהם קדושת שביעית כנ"ל ה"ג, וט'. ואף עליהם אמרה תורה: לאכלה, ולא לסחורה. אבל לא גזרו על התבן משום ספחים, שלא חששו לעוברי

ב'תוספתא כפשוטה'. (72) שכיר יום. שהוא נראה כמשלם חובו מפירות שביעית, לפי שהרואה אותו זמן קצר בבית, בעל הבית אומר: אין זה מאנשי הבית, ובעל הבית משלם שכירותו בפירות שביעית, ואסור לעשות כן, כדלהלן בפ"ו ה"י. (73) כלומר, שכיר שבע שנים. (74) ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (75) חיל המלך שהיו גרים בבתי היהודים יחד עם היהודים. (76) וב'ירושלמי' דמאי פ"ג ה"א: כהדא דתני, 'הגרים עמכם' לרבות את האכסניא. רבי לעזר אומר, זו אכסניא של גוי. ולכן מאכילין אותם אף שהם גויים. וראה ב'תוספתא כפשוטה'.

יד. אין⁷⁷ בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית⁷⁸, מפני שזה כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא⁷⁹ משל בעלה⁸⁰.

(77) תוספתא שם הכ"ב. (78) במזונותיה, כשבעלה אינו לפנינו. (79) עצמה. (80) שהרי אין כאן מי שמשלם את החוב, אלא החוב משתלם מעצמו על-ידי-זה שהיא ניוזנת בעצמה.

טו. אין אוספין⁸¹ פרות שביעית כשהן בסר⁸²; שנאמר: תאכלו⁸³ את תבואתה - אינה נאכלת עד שתעשה תבואה⁸⁴. אבל אוכל מהן מעט בשדה⁸⁵ כשהם פגין⁸⁶, כדרך⁸⁷ שאוכל בשאר שני שביע. ולא יכניס לאכל בתוך ביתו עד שיעגיעו לעונת המעשרות⁸⁸.

(81) 'ספרא' שם ה"י. (82) לפני שהגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. (83) שם למדו זאת מן הכתוב: תהיה כל תבואתה לאכול. (84) והיינו, משיגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. וזה הוא דרך אכילתן. (85) "כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם, ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו, ועודנו קשה מעט, על דרך שזודמן להם" (פירוש המשנה). (86) היינו, קודם שהגיעו לעונת המעשרות. (87) כלומר, שאוכל בהן פתו, כדלהלן. (88) שאז הם קרויים "תבואה", וראה למעלה פ"ב מהל' מעשרות ה"ג.

טז. ומאימתי⁸⁹ יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית?⁹⁰ הפגין של תאנים - משוגריחו⁹¹ אוכל בהן פתו בשדה. וכן כל פיוצא בהן⁹². הבסר⁹³ - משיוציאו מים ואוכלו⁹⁴ בשדה. וכן כל פיוצא בו. הזיתים⁹⁵ - משונצו⁹⁶ סאה של זיתים רביעית⁹⁷ שמן פוצע ואוכל⁹⁸ בשדה. הכניסו חצי לג - פותש וסף⁹⁹ בשדה. הכניסו שליש¹⁰⁰ - מתר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

(89) שביעית פ"ד מ"ז. (90) כלומר, שמאז דרך לאכלם מעט בשאר שני שבוע, כנ"ל. (91) 'ביביקו, וישוב גופם חלק. וכן דרך התאנים הפגים, כשיתחיל להכנס המים בתוכם" (פירוש המשנה). (92) נראה שרבינו מפרש שפיסקא זו במשנה עולה על מה שכתוב למעלה לענין שביעית, ולא על מעשר דלהלן שם. (93) שם מ"ח. (94) שם: אוכל בו פתו. (95) שם, מ"ט. (96) צריך לומר:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבט, ולא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. (119) תוספתא שם פ"ו הט"ז. (120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

כ. מְרַחֵץ¹²¹ שֶׁהִסְקָה¹²² בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ שֶׁל שְׂבִיעִית -
מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהָּ¹²³ בְּשֹׁכֵר¹²⁴. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא -
אֲסוּר; שְׂמָא יִסִּיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים¹²⁵ בְּשִׁבְלֵהוּ כְּדִי
שִׁיחֶיהָ רִיחָהּ נוֹדֵף, וְנִמְצְאוּ מִפְּסִידֵין פְּרוֹת שְׂבִיעִית.

עבירה אלא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. (119) תוספתא שם פ"ו הט"ז. (120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

כ. מְרַחֵץ¹²¹ שֶׁהִסְקָה¹²² בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ שֶׁל שְׂבִיעִית -
מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהָּ¹²³ בְּשֹׁכֵר¹²⁴. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא -
אֲסוּר; שְׂמָא יִסִּיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים¹²⁵ בְּשִׁבְלֵהוּ כְּדִי
שִׁיחֶיהָ רִיחָהּ נוֹדֵף, וְנִמְצְאוּ מִפְּסִידֵין פְּרוֹת שְׂבִיעִית.

(121) שם פ"ח מ"א. (122) בדיעבד, שהרי אין שורפין תבן וקש של שביעית, כנ"ל (כסף-משנה). (123) בדיעבד. שהרי כבר נשרפו התבן והקש (שם), ואין לחשוש שישרפו עוד. (124) אף-על-פי שנראה כסחורה, וכל-שכן שמותר בחינם, ועי' ראב"ד. ולמד כן שמדובר אפילו בשכר, מן הסיפא, שאסור אדם חשוב, שמא יסיקו וכו', ומסתבר שבחינם לא יעשו כן (ר"י קורקוס). (125) כלומר, אוכלי אדם. אבל מאוכלי בהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם (למעלה ה"א), והרי זה הנאתו וביעורו שווה.

כא. הַקָּלִפִּין וְהַגָּרְעִינִין שֶׁמִּתְרִין בְּתְרוּמָה לְזָרִים¹²⁶ -
אֵין קֹדֶשֶׁת שְׂבִיעִית חֻלָּה עֲלֵיהֶם, וְהָרִי הֵן פְּעֻעִים,
אֲלֹא אִם פֶּן רְאוּיִין לְצִבְעָה¹²⁷. וְהָקוֹר¹²⁸ - קֹדֶשֶׁת
שְׂבִיעִית חֻלָּה עָלָיו.

(126) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"י"א. (127) תוספתא שם הט"ז. שכיון שהם ראויים לצביעה, אסור לאבדם בהסקה אף-על-פי שרגילים להסיק בהם. וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (128) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ו. והוא ראש הדקל, וכשהוא רך אוכלים אותו (ברכות לו. ופ"ח מהל' ברכות ה"ו).

כב. הַצֹּרֵר¹²⁹ תְּבָלִין שֶׁל שְׂבִיעִית וְנוֹתֵן לְתוֹף
הַתְּבָשִׁיל¹³⁰; אִם בָּטַל טַעְמָן - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין לְכָל
דְּבָרִי¹³¹; וְאִם נִשְׁאָר בָּהֶן טַעַם - עֲדִין הֵם בְּקֹדֶשֶׁת
שְׂבִיעִית.

(129) תוספתא שם, ה"ז. (130) כלומר, צררו בשקיק ונתנו לתוך התבשיל. (131) שהרי הם כעצים.

כג. אֵין נֹתֵן תֵּבָן וְקֵשׁ שֶׁל שְׂבִיעִית לֹא לְתוֹף
הַפֶּר וְלֹא לְתוֹף הַטֵּיט¹³³. וְאִם נִתַּן¹³⁴ - הָרִי זֶה
מִמֶּבְעֵר¹³⁵. תְּנוּרָה¹³⁶ שֶׁהִסְקָה¹³⁷ בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ שֶׁל
שְׂבִיעִית - יוֹצֵץ¹³⁸. וּמִשְׁתַּרְדֵּן¹³⁹ רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאִי
שְׂבִיעִית נִהְיִין וְשׁוֹרְפִין¹⁴⁰ בְּתֵבָן וּבִקֵּשׁ שֶׁל שְׂבִיעִית.

(132) תוספתא שם, פ"ה ה"ח. (133) מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, כנ"ל בה"ט. (134) משמע אפילו אם נתן הוא. ובתוספתא שם: "אם נתנהו אחרים", משמע שאם נתן בעצמו לא התירו ('תוספתא כפשוטה'). (135) ובטל על-ידיזה מלהיות מאכל בהמה. ובי'ירושלמי' לא התירו אלא-אם-כן ישן על גבי הכר וגבל בטיט, ורבינו פסק כתוספתא הנ"ל, שלא התנו כן (רדב"ז). (136) תוספתא שם, ה"ט. (137) בדיעבד, שהרי לכתחילה אסור לעשות כן, כנ"ל בה"ט. (138) כלומר, ולא יאפו בו לחם, כיון

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ט

פרק טשי

יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעות. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות חו"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

א. אֵין עוֹשִׂין סְחוּרָה בְּפְרוֹת שְׂבִיעִית². וְאִם רָצָה¹⁸
לְמַכֵּר מְעַט מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית - מוֹכְרִי³. וְאוֹתָן הַדְּמִים¹⁹
הָרִי הֵן כְּפְרוֹת שְׂבִיעִית⁴, וְלִקְחָן בָּהֶן מֵאֲכָל⁵ וְיֵאָכֵל²⁰
בְּקֹדֶשֶׁת שְׂבִיעִית⁶; וְאוֹתוֹ הַפְּרִי הַנִּמְכָּר הָרִי הוּא²¹
בְּקֹדֶשֶׁתוֹ כְּשֶׁהָיָה²².

(2) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולעניין קניית פירות שביעית מעט הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. (4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית [ויובל] תופסת את דמיה ואסורה. (5) לאדם. (6) לאכלה ולא לדברים אחרים.

ב. לֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ⁷ יִרְקוֹת שָׂדֶה⁸ וּמוֹכְרִי⁹. וְלֹא יִצְבֹּעַ²³
מִקְלָפִי שְׂבִיעִית¹⁰ בְּשֹׁכֵר, מִפְּנֵי שֶׁזֶה עוֹשֶׂה סְחוּרָה²⁴
בְּפְרוֹת שְׂבִיעִית. לִקְחָן יִרְקוֹת לְאָכֵל וְהוֹתִיר - מִתֵּר²⁵
לְמַכֵּר הַמּוֹתֵר¹¹, וְהַדְּמִים שְׂבִיעִית. וְכֵן אִם לִקֵּט²⁶
יִרְקוֹת לְעֻצְמוֹ¹² וְלִקְחָן מִהֶן בְּנוֹ¹³ אוּ פֶן בָּתוּ וּמְכָר -
הָרִי זֶה מִתֵּר¹⁴, וְהַדְּמִים דְּמִי שְׂבִיעִית²⁸.

(7) היינו לוקט. (8) כלומר, שגדלו מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. (11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותיר. (12) לא על דעת למכור. (13) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (14) "שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר.

קמו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31 פרות שביעית. ואין עושין משניהם מלוגמא ולא
32 מפסידין אותן, כשאר פרות שביעית.

(25) או כדמיהם. (26) לחולין. (27) או דמיהם.

33 ח. אין שביעית²⁸ מתחללת אלא על דרך מקח²⁹.
34 במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי
35 שני³⁰ - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

(28) כלומר, פירות שביעית עצמם. (29) למדו כן ממה
שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו
ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר.
(30) בדמי שביעית.

36 ט. וכשמתחללין פרי הנלקח שנית³¹ - אין מתחללין
37 אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שמא יניחם³²
38 ויגדל מהם עדרים³³. ואין צריך לומר שביעית
39 עצמה³⁴. אבל מתחללין אותן הפירות על השחוטים³⁵.

(31) כלומר, פרי שני. (32) ולא יבערם בשעת הביעור.
(33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה
מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לעניין שביעית. ונראה
שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר".
(34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על
בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על
הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו
הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן
הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון,
שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום
קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה
אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. (35) כיוון שלא
שייך כאן החשש הנ"ל.

40 י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב³⁶, ואין
41 עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן
42 תגמולין³⁷. ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית
43 הפנסת³⁸; אבל משלחין מהן דברים של גמילות
44 חסדים. וצריך להודיע³⁹. וכן אין לוקחין מהם
45 עבדים וקרקעות ובהמה טמאה⁴⁰. ואם לקח - יאכל
46 כנגדן. כדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין
47 מהן קני זבים⁴¹ וזבות ויולדות וחטאות ואשמות.
48 ואם הביא - יאכל כנגדן⁴². ואין סכים פלים ועורות
49 בשמן של שביעית⁴³. ואם סף - יאכל כנגדן.

(36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (37) כלומר,
תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חברו. (38) אין
נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית
הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן
הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (39) למקבל המתנה,
כדי שינהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק
לו טובה ביותר עבור זה. (40) שאין לוקחים בדמי שביעית
אלא דבר מאכל. (41) "הם שתי תורים או שני בני יונה
שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (42) "שיציא מממונו

1 ג. כשמוכרין¹⁵ פרות שביעית - אין מוכרין אותן
2 לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה¹⁶
3 כסוחר פרות שביעית. אלא מוכר המעט שמוכר
4 אכסרה¹⁷, להודיע שהוא הפקר¹⁸ ולוקח הדמים
5 לקנות בהן אכל אחר.

(15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א"ב.
(16) כלומר, שלא ייראה. (17) כלומר, לפי האומד.
(18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה
בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל
אחר.

6 ד. ואגד¹⁹ דברים שדרךן להאגד לבית למכר בשוק
7 אכסרה, כדרך שאוגדין להביא לבית²⁰, לא כדרך
8 שאוגדין לשוק²¹, כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום²².
9 ודברים שאין דרךן להאגד אלא לשוק - לא יאגד
10 אותן.

(19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין
אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגד
שבבית. והראב"ד מתייר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון
שדרכו לאגוד גם לבית. (20) שאין מדקדקים בו.
(21) שמדקדקים בו. (22) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק,
ברקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה.

11 ה. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - לא יהיו
12 נמכרים במדה או במשקל או במנין, אלא כפרות
13 הארץ אכסרה²³. ואם היו נכרין שהם מחוצה לארץ
14 - מתר.

(23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר
שהלה סוחר בפירות שביעית.

15 ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את ההקדש
16 - יצא הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו;
17 והשביעית אינה פן, אלא המוכר פרות שביעית -
18 יתפשו הדמים ויעשו כפרות שביעית, והפרות עצמן
19 לא נתחללו ונעשו כפרות שאר שנים²⁴. שנאמר בה:
20 תהיה - בהויתה תהא לעולם; ולפי שנקראת קדש
21 - תופשת דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש
22 בשביעית, והפרי עצמו הוא כמו שהיה.

(24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים.

23 ז. פיצד? לקח כפרות שביעית או בדמיהן כשך -
24 נעשה הפשור באותן הפרות²⁵, ואוכלו כפרות
25 שביעית, וצריך לבער אותן בשעת בעור השביעית.
26 לקח באותו כשך או בדמיו דגים - יצא הפשור²⁶
27 ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו
28 דגים²⁷ ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש -
29 יצא שמן ונתפש דבש. וצריך לבער הפרות
30 הראשונות עם הדבש האחרון, כדרך שמבערין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה⁶³ וְשֵׁלָא בְטוֹבָה⁶⁴.
בטובה כיצד? שיתן לו פרות שביעית כמו שעשה
עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל כמי
שעשה לו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית
במתנה או שגפלו לו בירשה⁶⁵ - הרי זה אוכלם
כדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן
השדה⁶⁶.

(63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור
הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית.
(64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית
הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה
חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך.
(65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. (66) במשנה שם:
"רבי אליעזר אומר יינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש
המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים
פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "יינתנו לאוכליהן",
ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה"
(כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים
עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית
הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל
פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן
שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים
בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלתן
חשובות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו
למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה
אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית,
והכובש ורד שביעית בשמן ששית.

א. פרות² שביעית - אין אוכלין מהן אלא כל זמן
שאותו המין³ מצוי בשדה. שנאמר: וּלְבַהֲמֶתָּהּ
וּלְחִיָּהּ אֲשֶׁר בְּאַרְצָהּ תַּחֲיָהּ כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל; כָּל
זֶמֶן שְׂחִיָּה אוֹכֵלֶת מִמֶּיֶן זֶה מִן הַשָּׂדֶה - אֵתָּה אוֹכֵל⁴
מִמָּה שֶׁבַּפִּית; כָּלָה לְחִיָּה מִן הַשָּׂדֶה - חַיִּב לְבַעַר
אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַפִּית. וְזֶהוּ בַּעֲוֹר⁵ שֶׁל פְּרוֹת שְׁבִיעִית.

(2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב:
(3) ראה להלן הלכה ד. (4) [בבבלי (פסחים נב: תענית ו:
ונדה נא): אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי
בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה
(למעלה פ"ה הלכה ה). וראה במעשה רוקח. אבל בספרא
(שם) אמרו: "ולבהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם
חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא
ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך,
הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל,
אילו כן הייתי אומר יכנסו לבהמה ותהא אוכלת לעולם,
(ו)מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל
בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבהמתך
ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה,

מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות
שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (43) שלא ניתנה
שביעית אלא לסיכת האדם בלבד.

יא. אין נותנין מהן⁴⁴ לא לבלין⁴⁵ ולא לספיר ולא
לספן ולא לשאר האמנין⁴⁶; אכל נותן הוא למי
שדולה מים מן הבור להשקותו מים. ומתר לתן
מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין מתנת הנם⁴⁷.

(44) מדמי שביעית. (45) "בעל המרחץ". (46) שאין קונים
בהם אלא דבר מאכל. (47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך
להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאמנין יכירו
לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא
בטובה.

יב. האומר לפועל: הֵא לָךְ אֶסֶר זֶה וְלָקַט לִי יִרְקָה⁴⁸
היום - שִׁכְרוּ מֶתֶר, וְאֵינוּ כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁴⁹, אֵלָא
מוֹצִיאוֹ בְּכָל מָה שִׁירְעָה⁵⁰. וְלֹא קִנְסוּ הַפּוֹעֵל לְהִיּוֹת
שִׁכְרוֹ כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵¹. וְאִם אָמַר לוֹ: לָקַט לִי בִּיּוֹמֵי
הַיּוֹם יִרְקָה - הֲרִי זֶה כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵², וְאֵינוּ מוֹצִיאוֹ
אֵלָא בְּאִכְלִיָּה וּשְׂחִיָּה כְּפִרוֹת שְׁבִיעִית.

(48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין.
(49) שהאיסור אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו
ללקט את הירק. (50) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין
בו קדושת שביעית. (51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה
הסמוכה. (52) באיסור. (53) "שהרי זה כאומר לו תן לי
בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית".

יג. החמרים העושים בפרות שביעית מלאכת
שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדאי⁵⁴ - הרי
שִׁכְרָן כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵⁵. וְדָבָר זֶה קִנְס לָהֶם. וּמִפְּנֵי
מָה קִנְסוּ בְּשִׁכְרֵי הַחֲמָרִים וְלֹא קִנְסוּ בְּשִׁכְרֵי הַפּוֹעֵל?
מִפְּנֵי שֶׁשִּׁכְרוּ מַעַט לֹא קִנְסוּ בוֹ, מִשּׁוּם כִּדִּי חִיּוּ⁵⁶.

(54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין.
(55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי
ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי
שביעית. (56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי
חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר.

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו
בשעת לקיחה: כִּשְׁאֲלָקַט יִרְקוֹת שָׂדֶה⁵⁷ אֲבִיא לָךְ
⁵⁸ - הרי זה מתר, ואותו הכפר הרי הוא כפרות
שביעית⁵⁹. וְאִם לָקַח מִמֶּנּוּ סֵתָם⁶⁰ - לֹא יִשְׁלַם לוֹ
מְדָמִי שְׁבִיעִית⁶¹, שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִהֶן⁶².

(57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות
שביעית עצמם, מותר. (58) בכיכר. (59) שהרי הוא חליפי
שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם
נותנים זה לזה מתנות חנם. (60) מבלי לומר לו בשעת
לקיחה "אביא לך כר", כנ"ל. (61) וכל שכן מפירות
שביעית עצמן. (62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות,
וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן.

שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירוש, שאוכל מן הפירות לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף-משנה.

- ד. ה'יו' לו צמוקין של שביעית, וכלו הענבים מן השדה מן הגנות והפרדסים שהן הפקר¹⁵, אף על פי שעדיין יש ענבים בגפנים שבתוך החצרות - אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבתוך, לפי שאינו מצויין לחיה¹⁶. אכל אם יש ענבים קשים¹⁷ ביותר, שאינו נגמרין אלא בסוף השנה - הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילן. וכן כל פיוצא פזה¹⁸.

(14) שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. (15) ויכולה חיה לאכול מהן. (16) וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. (17) משנה שם: "אוכלין על הטפחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפח, והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחזקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". (18) שהרי טפחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל.

- ה. אילן¹⁹ שעושה פרות שתי פעמים בשנה²⁰, והיו לו מפרותיו הראשונות - הרי זה אוכל מהן כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה; שהרי מאותו המין בשדה. אכל פרות הסתו - אין אוכלים²¹ בשבילן, מפני שדומין לפרות של שנה אחרת.

(19) שם. (20) שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". והיא מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). (21) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

- ו. הפובש²² שלשה פכים²³ בחבית אחת - כל שפלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית²⁴, ואם התחיל²⁵ פה - הרי הפל כמבער²⁶. וכשם²⁷ שפמבער אכלי אדם, כך מבער אכלי בהמה מן הבית, ואינו מאכילן לבהמה אם פלה אותו המין מן השדה.

(22) שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. (23) שזמני ביעורם שונים. (24) אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף-על-פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר המינים - כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבוער, ואינו אוסר (רמב"ן לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא"כ. (25) ירושלמי שם. (26) כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי",

בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתן שבבית" (סוף הברייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף-על-פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה - אם הלכה מאיליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשטות הכתוב היא באוכלי אדם, ואף-על-פי-כן החיה אוכלת, ורק מיתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל. (5) הנזכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירוש המשנה.

- ב. פיצד? הרי שהיו לו גרוגרות⁶ שביעית בתוך ביתו - אוכל מהן כל זמן שהתאנים פאילנות בשדה; כלו התאנים מן השדה⁷ - אסור לאכל מאותן שבבית, אלא מבער אותן⁸.

(6) תאנים מיובשות. (7) ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. (8) כבהלכה הסמוכה.

- ג. היו⁹ לו פרות מרביץ¹⁰ - מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד¹¹. ואסור לאכל אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים¹². ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור - שורף באש¹³ או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד.

(9) שביעית שם משנה ח. (10) שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הביעור, ראה להלן. (11) שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. (12) במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הביעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הביעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ן על התורה ויקרא כה, ז. (13) שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפי-זו ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ח. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב: "מי שיש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו". ולדעת יתר הראשונים פירוש, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. (43) שגדלו בגליל, כנ"ל.

- 18 יא. וְשֵׁשׁ⁴⁴ אֲרָצוֹת אֵלוּ - כָּלן חֲשׁוּבוֹת כְּאֶרֶץ
- 19 אַחַת⁴⁵ לְחֻרְבִּין וְלִזְיִתִּים וְלַחֲמָרִים. וְאוֹכְלִין⁴⁶
- 20 בַּתְּמָרִים עַד שִׁיכְלָה הָאֲחֵרוֹן שְׂבַעֲר⁴⁷. וְאִימָתִי הוּא
- 21 כָּלָה? עַד הַפּוֹרִים⁴⁸. וְאוֹכְלִין בְּזִיתִים עַד הַעֲצָרֹת⁴⁹,
- 22 וּבַעֲנָבִים⁵⁰ - עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁵¹,
- 23 וּבַגְּרוֹגְרוֹת - עַד הַחֲנֻכָּה⁵².

(44) במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים", ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". (45) שאוכלין בגליל אף-על-פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף-על-פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת - ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). (46) ברייתא בפסחים נג. (47) היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף-על-פי שכלו ממקום אחר. (48) שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. (49) חג השבועות. (50) ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלוש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרוגרות. ויתכן כי הזמנים ההם הם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). (51) זה מכון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. (52) של מוצאי שביעית, כנ"ל.

- 24 יב. הַמּוֹלִין⁵³ פְּרוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכְּלוּ לְמָקוֹם
- 25 שְׁלֹא כָלוּ, אוּ מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ לְמָקוֹם שֶׁכְּלוּ - חֵיב
- 26 לְבַעֲר⁵⁴, לְפִי שְׁנוֹתֵינוּ עָלָיו חֲמָרִי מָקוֹם שֶׁיֵּצֵא
- 27 מִשָּׁם⁵⁵ וְחֲמָרִי מָקוֹם שֶׁהִלֵּךְ לָשֵׁם⁵⁶. וּפְרוֹת⁵⁷ הָאֶרֶץ
- 28 שֶׁיֵּצְאוּ לַחוּצָה לָאֶרֶץ - מִתְּבַעְרִים בְּמָקוֹמָן, וְלֹא
- 29 יַעֲבִירִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

(53) משנה שם נ: (54) שם, כתנא-קמא ולא כרבי יהודה. (55) אף-על-פי שאין דעתו לחזור. (56) שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ). (57) בברייתא שם נב: כתנא-קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא.

- 30 יג. כָּלֵל⁵⁸ גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשְׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מֵאֵכֶל
- 31 אָדָם אוּ מֵאֵכֶל בְּהֵמָה אוּ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינוֹ
- 32 מִתְּנִים בְּאֶרֶץ - יֵשׁ לוֹ וְלִדְמֵיו שְׁבִיעִית, וְחֵיב בְּבַעֲר⁵⁹
- 33 הוּא וְדָמָיו. כְּגוֹן עָלִי הַלּוּף הַשּׁוֹטֵה וְעָלִי הַדִּנְדָּנָה⁵⁹
- 34 וְהַעֲלִשִׁין מֵאֵכֶל אָדָם, וּכְגוֹן הַחֹחִים וְהַדְּרָדִין
- 35 מֵאֵכֶל הַבְּהֵמָה, וּכְגוֹן אֶסְטָס וְקוֹצָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין.
- 36 וְאִם הָיָה מִתְּנִים⁶⁰ בְּאֶרֶץ, כְּגוֹן הַפּוּאָה וְהַרְקָפָה
- 37 מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיו

כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובת חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פי"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברדב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא-כב. (27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א.

- 1 ז. וְכֵשֶׁם²⁸ שְׂמִיבְעִין אֶת הַפְּרוֹת, כֶּף מִבְּעִרִין אֶת
- 2 הַדָּמִים²⁹. פִּיצֵד? הֲרִי שְׂמִיבְר רְמוּנִים שֶׁל שְׁבִיעִית
- 3 וְהֲרִי הוּא אוֹכֵל בְּדָמֵיהֶן³⁰, וְכָלוּ הָרְמוּנִים מִן
- 4 הָאֵילָנוֹת שֶׁבַשְׂדָּה וְנִשְׁאָר אֲצֵלוֹ מִן הַדָּמִים שְׂמִיבְר
- 5 בָּהֶן³¹ - חֵיב לְבַעֲרֵן.

(28) שם בפ"ז משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף-משנה). (29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). (30) שקונה בהם מאכלים. (31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית.

- 6 ח. פִּיצֵד עוֹשֶׂה? קוֹנֶה³² בָּהֶן מֵאֵכֶלוֹת וּמִחֲלָקִין מִזֶּן
- 7 שְׁלֹשׁ סַעֲדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד³³; אוּ יִשְׁלִיכֶם³⁴ לָיִם
- 8 הַמָּלַח, אִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין.

(32) ואינו נותן הדמים עצמם, שמא לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). (33) כנ"ל בהלכה ג. (34) שם.

- 9 ט. שֵׁשׁ³⁵ אֲרָצוֹת לְבַעֲר³⁶: אֶרֶץ יְהוּדָה כָּלָה³⁶, הָהָר
- 10 וְהַשְּׂפֵלָה וְהָעֵמֶק - אֶרֶץ אַחַת. עֵבֶר הַיַּרְדֵּן³⁷ כָּלוּ,
- 11 שְׂפֵלַת לֹד וְהָר שְׂפֵלַת לֹד וּמִבֵּית חוּרוֹן עַד הַיָּם³⁸
- 12 - אֶרֶץ אַחַת. וְהַגִּלִּיל כָּלוּ, הָעֲלִיּוֹן וְהַתַּחְתּוֹן וְתוֹחוֹם
- 13 טְבֵרְיָא - אֶרֶץ אַחַת. וְאוֹכְלִין כָּל אַחַת וְאַחַת³⁹
- 14 מִשְׁלֹשֶׁת עַד שִׁיכְלָה הָאֲחֵרוֹן שְׂבַע⁴⁰.

(35) שם פ"ט משנה ב. (36) כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. (37) כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רעק"א בשם כפתור ופרח). (38) צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. (39) שם משנה ג, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (40) כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה.

- 15 י. פִּיצֵד? הֲיֵי לוֹ פְּרוֹת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה - אוֹכֵל מִהֶן
- 16 כֹּל זֶמֶן שֵׁשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כָּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה⁴¹ כָּלָה⁴².
- 17 וְכֵן אִם הֵי לוֹ פְּרוֹת גָּלִיל⁴³, וְכֵן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

(41) שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. (42) אפילו

במלאכת שלמה. (78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים שלו) בטנים" (פירוש המשנה). (79) "מין ממיני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). (80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). (81) ולדמיהם. (82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. (83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחדים אליהם כיחס אב לבן.

טז. איזו היא שעת בעור העלין? בעת שיבולו⁸⁴ ונושרין מאילנותיהן⁸⁵. עלי זיתים⁸⁶ ועלי קנים ועלי חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.⁸⁷

84 וזהו "כלה לחיה מן השדה" שלהם. (85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. (86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט שם משנה ו' "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים".

יז. ועד מתי יהיה אדם רשאי ללקט⁸⁸ עשבים לחין בשביעית? עד שייכש המתק⁸⁹. ויגבב עשבים יבשים - עד שתדר רביעה שניה במוצאי שביעית⁹⁰.

87 משנה שם. (88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבב" (פירוש המשנה). (89) פרי מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. (90) ראה למעלה בהלכה יא.

יח. ועד מתי יהיו העניים מתרין להפגם בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פרות שביעית?⁹² עד שתדר רביעה שניה⁹³.

91 שם משנה ז. (92) ואף-על-פי-כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). (93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא.

יט. הנדר⁹⁴ והכפר⁹⁵ והלטם - יש להן ולדמיהן שביעית⁹⁶. הקטף⁹⁷, והוא שרף⁹⁸ היוצא מהאילנות מן העלים ומהעקרים⁹⁹ - אין לו שביעית¹⁰⁰. והיוצא מן הפגים - יש לו ולדמיו שביעית.¹⁰¹

94 שם פ"ז משנה ו. (95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשיר-השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). (96) כיון שהם פירות. ומשנתנו הובאה בנדה ח. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". (97) שם. (98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בברייתא בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד). ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. (99) הגזע והענפים. (100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא בקטפא דאוואז, אבל בקטפא דפירא מורדו ליה. דתנן, אמר

1 שביעית - אין להם בעור ולא לדמיהם, שהרי מתקנים בארץ⁶¹, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה⁶².

58 שביעית פ"ז משנה א. (59) היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. (60) שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה. (61) ולא נחתיב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. (62) צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון-איש).

יד. וכל⁶³ שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים⁶⁴ - יש לו ולדמיו שביעית, אבל אין להם בעור⁶⁵, אף על פי שאינו מתקנים בארץ⁶⁶, אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה⁶⁷. כגון עקרי הלוח השוטה ועקר הדנדנה והעקרננין⁶⁸.

63 שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. (64) שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. (65) שהרי נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוונו לבער אלא את הראוי לבהמה. (66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. (67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. (68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלביצין והבוכריה", ולא הזכירם כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם).

טו. קלפיי⁶⁹ רמון והניץ⁷⁰ שלו, קלפי אגוזים⁷¹ והגרעינין⁷² - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית⁷³, אבל אין להם בעור⁷⁴ ולא לדמיהם. לולבי ודרים⁷⁵ והחרובים - יש להם ולדמיהם שביעית⁷⁶ ובעור⁷⁷. לולבי האלה והבטנה⁷⁸ והאטדין⁷⁹ - יש להן ולדמיהן שביעית⁸⁰, אבל אין להם⁸¹ בעור⁸²; אבל לעלים שלהן יש בעור⁸³.

69 שם, משנה ג. (70) הפרת. (71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). (72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). (73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. (74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיין כסף-משנה ותוספות יום-טוב). (75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). (76) שהם מאכל אדם. (77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיין שם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ז שבט – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שם הלכה ח. (119) היינו ורד ישן שנתערב בשמן חדש, או חרובים בין חדשים בין ישנים שנתערבו בשמן (ראה בהלכה הקודמת), והכל לפני זמן הביעור, וכמו שנתבאר למעלה.

פרק שמיני

1) יבאר שאסור לחזק ידי עובדי עבירה. ומה הם הכלים שהאומן רשאי למכור בשביעית. אם מותר למכור אותם למי שאינו חשוד. שמוכר היוצר כדים רבים בחור' לישראל. אם מחזיקין ידי נכרים בשביעית. אם מותר ליקח פירות שביעית מע"ה. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית. ומי הוא חשוד לעשות סחורה בשביעית. החשוד על השביעית אם חשוד על המעשרות או בהיפך. החשוד אם הוא נאמן על אחרים. והכהנים אם חשודין על השביעית. הפטמין והצבונין אם לוקחין מורסן מכל אדם.

- א. כדרך שאסור לעבד הארץ בשביעית², כך אסור¹³ לחזק ידי ישראל שעובדין אותה⁴, או למכר להן¹⁴ כלי עבודה; לפי שאסור⁵ לחזק ידי עובדי עברה⁶.

2) כנ"ל פ"א ה"א. (3) שביעית פ"ה מ"ט. (4) כגון שראהו חורש או זורע, לא יאמר לו תתחזק או תצליח, וקל-וחומר שאסור לסעוד בידים. וראה להלן ה"ח. (5) שם. (6) "אמר הכתוב: לפני עור לא תתן מכשול. רצונו לומר, מי שסגרה עיניו, התאוו ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעוורונו ותוסיף להרחיקו מן הישר. ומפני זה אסור לעזור עובדי עבירה, ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם" (פירוש המשנה). [ומדברי רבינו כאן שכתב "כדרך שאסור לעבד הארץ בשביעית, כך אסור לחזק וכו'", נראה שאיסור אחד לעובד ולמחזיק בידו (חוץ מן הלאו של "לפני עור לא תתן מכשול", שאינו אלא במחזק). והיינו העשה של "ושבתה הארץ" (למעלה פ"א ה"א) וכדעת מהרש"ל (בבא מציעא ז'). שאמירה לגוי בשביעית אסורה מן התורה, ועובר הישראל בעשה' זו, של "שבת שבתון יהיה לארץ". וזהו שכתב רבינו בפירוש המשנה הנ"ל "אבל ראוי לקלקל להם", כלומר, אם בידו לקלקל, חייב לקלקל משום 'עשה' של "ושבתה הארץ". אלא שמה שכתב בהלכה הסמוכה (מס' שביעית פ"ה מ"ו) שאסור למכור לו המזרה, בזה אינו עובר על מצות-עשה של "ושבתה הארץ". ואין כאן אלא לאו של "לפני עור לא תתן מכשול". אולם בעבודה זרה טו, ב - נראה שבמוכר פרה חורשת לחשוד, אין משום שביתת הארץ, ואין איסור 'עשה' אלא בשדהו, ולא בשדה של אחרים, וצ"ע].

- ב. ואלו⁷ גלים שאין האמן רשאי למכרן בשביעית⁸ למי שחשוד⁹ על השביעית: מחרשה וכל כליה, העל והמזרה¹⁰ והדקר. זה הכלל: כל ששלל את מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית - אסור למכרו¹¹ לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת - מתר למכרו¹² לחשוד.

7) שם, מ"ו. (8) 'ירושלמי' שם (ראה להלן ה"ד). (9) "הוא שיזרו בו את התבואה" (פירוש המשנה), ועבודה בשביעית בדבר התלוש אסורה מדרבנן, כדלהלן ה"ט.

רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי".

- כ. במה דברים אמורים? באילן מאכל¹⁰¹; אבל באילן סרק, אף היוצא מן העלין ומן העקרים - בפרי שלהן¹⁰², ויש לו ולדמיו שביעית.

101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פרי". (102) שהרי אין להם פרי אחר.

- כא. הפובש¹⁰³ ורד שביעית¹⁰⁴ בשמן של ששית - ילקט את הורד¹⁰⁵, והשמן¹⁰⁶ מתר¹⁰⁷. כבש¹⁰⁸ בשמן של מוצאי שביעית¹⁰⁹ - חייב לבער השמן¹¹⁰; שהרי הורד יבש הוא¹¹¹, ויכבד נתתיב בפעור¹¹².

103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג"ד. 104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז. (105) ויאכלנו בקדושת שביעית. (106) תוספתא שם. (107) "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם יניחיהו זמן רב" (פירוש המשנה). (108) את הורד של שביעית. (109) במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. (110) כלומר: גם השמן, וכל-שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי-שם. (111) מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. (112) [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף-על-פי-כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבוער, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם - הרי הוא כמבוער. אבל כאן, שהשמן אינו מזיתי שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכלו כפירות שביעית - כשכא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית].

- כב. חרובין¹¹³ של שביעית שפכשן ביין ששית¹¹⁴ או ביין מוצאי שביעית¹¹⁵ - חייב לבער היין; שהרי טעם פירות שביעית בו¹¹⁶. זה הכלל¹¹⁷: פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות, מין במינו - בכל שהוא¹¹⁸, ושלל במינו - בנותן טעם¹¹⁹.

113) שם. (114) [הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. (115) [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיין שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית - נתחייב גם בביעור]. (116) שהחרוב, אף-על-פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. (117) משנה שם. (118) היינו שנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאכלו בקדושה ולחלקו מזון שלש סעודות לכל אחד (רדב"ז כאן ובהלכות מאכלות אסורות

ביתו³⁴ ופורט³⁵ לו מעות, אף על פי שהוא יודע²⁰
שיש לו פועלים³⁶. וכל בפרוש - אסורים³⁷.

(26) שם מ"ח, כבית הלל ולא כבית שמאי. (27) תוספתא
שם, פ"ד ה"ה, ובבלי עבודה זרה שם, כבית הלל ולא כבית
שמאי. (28) עבודה זרה, שם. (29) תוספתא שם סוף פ"ג.
(30) שקרוב לודאי שיעשה באילן עבודות האסורות, וראה
ב'תוספתא כפשוטה' שם. (31) משנה, שם. (32) מדה.
(33) של פירות שביעית. ואסור למדוד פירות שביעית, כדי
שלא יהא כסוחר בהם, כנ"ל פ"ו ה"ג. (34) ולא למכירה,
ותולים להקל, כנ"ל. (35) "כגון שיקח ממנו דינר, ויתן לו
מעות" (פירוש המשנה). (36) העושים עבודה האסורה
בשביעית. ותולים להקל שאינו פורט עבור הפועלים, אלא
לצרכו. (37) "כגון שאמר לו, מכור לי זו הפרה, אחרוש
בה או אזרע בה זרע פלוני, ותן לי הסאה אמוד בה הזרע
אשר דשתי" (שם).

ז. וכן משאלת³⁸ אשה לחברתה החשודה על
השביעית נפה³⁹ וכברה⁴⁰, רחים ותנור⁴¹; אבל לא
תבור ולא תטחון עמה⁴².

(38) שם, מ"ט. וכוונת רבינו שכשם שלמעלה שנינו שתולים
להקל, כמו כן כאן תולים להקל, ראה להלן. (39) לנפות
בה קומח. (40) לנקות בה תבואה. (41) במשנה, שם
מפורש שהתירו כן משום דרכי שלום, ואף-על-פי שיש כאן
תלות לקולא, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ד) "שאני
אומר, נפה לספור בו מעות, כברה לכבדו בה חול, ריחיים
לטחון בו סממנים, תנור לטמון בו אונין של פשתן" - נראה
שתלייה זו אינה כל-כך שכיחה, ולפיכך לא התירו אלא
משום דרכי שלום ('תוספות יום-טוב' שם). (42) שוודאי
שאין לה אלא פירות שביעית, כמו שמשמע מלשון
ה'ירושלמי' שם, שלא תלו לקולא אלא במעות, בחול וכו',
ולא בפירות של היתר (ראה ב'תוספות' גיטין סא. ד"ה
משאלת). ועוד שלא התירו אלא בחשש של "לפני עור",
אבל לעשות עצמה מעשה שתבור ותטחון עמה - לא התירו.

ח. מחזיקין⁴³ ידי עובדי פוכבים בשביעית בדברים
בלבד⁴⁴, כגון שראו חורש או זרע - אומר לו
תתחזק⁴⁵ או תצליח⁴⁶ וכיוצא בדברים אלו, מפני
שאין מצוין על שביתת הארץ⁴⁷; אבל לא יסעדנו
בד⁴⁸. ומתן לרדות עמהן הפורת⁴⁹. וחזקין⁵⁰ מהן
נירין⁵¹, לפי שאין בני חייב בדי לקנס אותן⁵².

(43) משנה, שם. (44) גיטין סב, א. (45) שם, כרב יהודה.
(46) שם, כרב ששת. (47) [ואפילו אם ימחה בידו, לא
ישמע לו, ואם כן, אם מברכו, אינו מסייע בידו. וראה
למעלה ה"א]. (48) שם, שהרי ישראל מצווה על שביתת
הארץ, ואין קנין ביד גוי להפקיע הארץ מקדושתה (פ"א
מהל' תרומות ה"י). (49) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ג:
"הורה רבי אימי לרדות עמו", ופירשה רבינו: לרדות עמו
הדבש מן הכוורת. וראה ב'פני משה' וב'פאת השולחן' (סי'
כח אות כד) שכתבו שדברי ה'ירושלמי' נשתרבו לכאן
מהסוגיא בעבודה זרה שם (פ"ד סוף ה"י). ומדובר ברדיית

(10) שכיון שאפשר לתלות בהיתר, תולים אנו בהיתר
(עבודה זרה, שם). וטעמו של דבר, שלעולם אינו עובר על
"לפני עור לא תתן מכשול" אלא במכשול ודאי, ולא
במכשול ספק ('משנה ראשונה', וכן כתב הריטב"א בעבודה
זרה, שם). [וגם לפי מה שכתבנו למעלה, שחזן מן הלאו
הזה, ישנה גם מצות-עשה של "ושבתה הארץ", יתכן שאינו
עובר על 'עשה' זו, אלא אם הוא עצמו עשה עבודה או
באופן שסיועו היה ודאי].

ג. פיצד¹¹ מוכר הוא לו המגלה¹² והעגלה וכל
כליה. שאם יקצר בו מעט¹³ ויביא על העגלה
מעט¹⁴ - הרי זה מתר; ואם יקצר פדרה¹⁵ הקוצרין¹⁶
או יביא כל פרות שדהו¹⁶ - אסור.

(11) שם. (12) שם: "מגל יד ומגל קציר". (13) כנ"ל פ"ד
סוף ה"א. (14) כנ"ל שם הכ"ד. (15) כגון שקצר כל
שדהו וכו' (למעלה שם). (16) שאפילו אם קצר מעט מעט,
כיון שהביא כולם בביתו בבת אחת, הרי זה אסור (למעלה
שם ושם). ולא הותר אלא לקצור מעט מעט ולהביאו לביתו
לאכילה מעט מעט (שם).

ד. ומתן למכר סתם¹⁷ למי שאינו חשוד אפלו דבר
שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית;
שהרי אפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה
לאחר שבביעית.

(17) ב'ירושלמי' (שם ה"ג): "אלו כלים שאין האומן רשאי
למוכרן בשביעית, לחשוד על השביעית, סתמן (= סתם בני
אדם שאינם ידועים לחשודים) מהו? (ו)ממה דתני (= לענין
חשוד, ראה למעלה ה"ב) לאיסור ולהיתר מותר, הדא אמרה
סתמן מותר".

ה. היוצרים¹⁸ מוכרים¹⁹ חמשה בדי שמן וחמשה עשר
בדי זין²⁰. ומתן למכר לעובד פוכבים²¹ יתר מזה²²,
ואינו חושש שמה ימכר לישאל²³. ומוכר פדים
רבים לישאל בחוצה לארץ²⁴, ואינו חושש²⁵ שמה
יביאם לארץ.

(18) שם, מ"ז. והוא אומן העושה כלי חרס. (19) לישראל
החשוד על השביעית, כנ"ל. (20) שם: שכן דרכו להביא
מן ההפקר. כלומר: הרי מותר להביא כמות כזאת מן
ההפקר, כנ"ל שם סוף הכ"ד. (21) אפילו בארץ.
(22) 'ירושלמי' שם. מפני שאינם מצוים על שביתת הארץ.
(23) שהרי "כל היכא דאיכא למיתלי תלינן", כנ"ל.
(24) שאין שביעית נוהגת שם. (25) שהרי יש לתלות לקולא
שלא יביאם לארץ.

ו. ומוכרים²⁶ לחשוד פרה חורשת בשביעית, שהרי
אפשר לשחטה. ומוכרים²⁷ לו שדהו, שהרי²⁸ אפשר
שיוכרה. אבל²⁹ לא ימכר לו שדה האילן³⁰, אלא
אם בן פסק עמו על מנת שאין לו באילן.
ומשאילו³¹ סאה³² למדד בה, אף על פי שהוא יודע
שיש לו גרן³³, שהרי אפשר שימדד בה בתוך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 יא. הלוקח⁶⁶ לולב⁶⁷ מעם הארץ⁶⁸ בשביעית - נותן
10 לו⁶⁹ אתרוג⁷⁰ מתנה⁷¹. ואם לא נתן לו⁷² - מבליע
11 לו⁷³ דמי אתרוג בדמי לולב⁷⁴.

(66) משנה, סוכה שם. (67) כלומר, כל ארבעת המינים (רש"י). (68) שם: מחבירו. אולם רש"י גורס: מעם-הארץ. וכנראה שזו היתה גם גירסת רבינו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה הלוקח. (69) עם-הארץ לישראל. (70) שנלקט בשביעית, שהוא פרי וחלה עליו קדושת שביעית. שהרי הולכים בו אחר לקיטה להחמיר (למעלה פ"ד ה"ב). אבל יתר המינים הם כעצים, ואינם קדושים בקדושת שביעית. ועוד שהולכים בהם אחר חנטה של ערב שביעית (סוכה לט: מ.). (71) שאם לא כן, הרי הוא מוסר דמי שביעית לעם-הארץ. (72) סוכה, שם. (73) כלומר, קבע לו דמים לכל ארבעת המינים. (74) כלומר, משלם לו יותר עבור שלשת המינים, ונמצא דמי האתרוג נבלעים בשאר המינים.

12 יב. במה דברים אמורים⁷⁵ בזמן⁷⁶ שהיה מוכר
13 פרות שקמוותן בשמור, כגון תאנים ורמונים וכיוצא
14 בהן; אבל היה מוכר פרות שחזקתן מן ההפקר,
15 כגון הפיגים⁷⁷ והירבוזין והשוטים⁷⁸ והחללוגות
16 והבסבך של הרים וכיוצא בהן - הרי זה מותר לקח
17 ממנו מעט⁷⁹, בדמי שלש סעודות⁸⁰ בלבד, משום כדי
18 חייו של מוכר.

(75) שאסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ, אפילו כל שהוא, כנ"ל. (76) בשביעית פ"ט מ"א: "ונלקחים מכל אדם (אפילו מעם-הארץ), שאין כיוצא בהם נשמר". משמע שכשיש כיוצא בהם נשמר, אסור לקנות אותם מעם-הארץ. ולפי זה, מה שאמרו בסוכה שם: "במה דברים אמורים (שמותר ליקח מעם-הארץ בדמי שלש סעודות) בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור", פירושו, שהוא לוקח ממינים שישנם כיוצא בהם מן המשומר. (77) שביעית, שם. והוא: "רודא" (פירוש המשנה). (78) בהגהה על הגליון, העירו שצריך להיות: והירבוזין השוטים, וכן הוא בדפוס רומי, והוא מין אחד. וכן בדברי רבינו למעלה פ"ד ה"ג, עיי"ש. (79) פירות. (80) סוכה, שם. שכשהוא מוכר פירות שחזקתן מן ההפקר, ואין כאן אלא חשש אחד שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית - התירו לקנות ממנו כדי חייו, אבל כשיש כיוצא בהם מן המשומר, שיש לחשוש גם שמא הוא שומר פירות שביעית - החמירו ואסרו לקנות ממנו אפילו כל שהוא, כנ"ל.

19 יג. וכל דברי⁸¹ שאינו חיב במעשרות, כגון שום פעל
20 בכי⁸² ובצל של רכפה⁸³ וגריסין הקלקיות ועדשים
21 המצרייות⁸⁴, וכן זרעוני גנה שאינן נאכלות⁸⁵, כגון
22 זרע לפת וצנון⁸⁶ וכיוצא בהן - הרי אלו נלקחין
23 מכל אדם⁸⁷ בשביעית.

(81) מעשרות פ"ה מ"ח. כחכמים ולא כרבי מאיר ורבי יוסי. (82) "הם השומין החריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדין דמעות, ולכן נקרא בעל בכי" (פירוש

הפת ולא ברדיית דבש. והנה בספרים אחרים בדברי רבינו: "לדרוך עמו הפירות" (כת"י מהר"י קורקוס). ובדפוס רומי: "לרדות עמהן הפירות". וכן הוא בר"י קורקוס בשם ספר אחר, ואינו מבורר. ולפי הנוסחא שלנו צריך לומר שבא להוציא מדעת רבי אליעזר שאמר כוורת הרי היא כקרקע לענין שבת (שביעית פ"י מ"ז), ואפשר שהוא-הדין לענין שביעית. וכן יש לפרש בתוספתא סוף מס' עוקצין "חלות דבש כו' על מה נחלקו על השבת ועל השביעית, שרבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וחכמים אומרים הרי היא ככלי" (אף-על-פי שיש לפרשה לענין פרוזבול, ראה בשביעית פ"י מ"ז - ר"י קורקוס). [וכיון שגם לרבנן דינה כמחוברת לקרקע מדרבנן (פכ"א מהל' שבת ה"ו), אסרוה בישראל, אבל בגוי התירו, לפי שבדרבנן אמרו: יש קנין לגוי להפקיע, ראה בפ"א מהל' תרומות ה"ז לענין סוריא, שאינה אלא מדרבנן, והוא-הדין לאופן אחר שאינו אלא מדרבנן, וכדעת 'ספר התרומה' בהלכות ארץ ישראל, ועי' רב"ן]. (50) שם פ"ד מ"ג. (51) קרקע שחרשוה בשביעית. (52) אבל מישאל אין חוכרין, משום שקנסו אותם על שחרשו את השדה בשביעית, ראה למעלה פ"א ה"ג.

1 ט. מותר⁵³ לעשות בסוריא⁵⁴ בתלוש⁵⁵, אבל לא
2 במחבר⁵⁶. פיצד? דשין וזורין ודורכין ומעמרין,
3 אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין. וכן⁵⁷ כל
4 פיצא באלו.

(53) שם פ"ו מ"ב. (54) שיצאה מכלל חוצה לארץ, ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה (הל' תרומות שם ה"ג). וראה למעלה פ"ד הכ"ז. (55) שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו בסוריא (משנה ראשונה). (56) 'ירושלמי' שם: שלא יהו הולכים (מארץ ישראל) ומשתקעים שם (בסוריא). (57) במשנה, שם: "כלל אמר רבי עקיבא, כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל (כלומר, מן התורה), עושין אותו בסוריא".

5 י. כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית⁵⁸ או
6 לשמרן⁵⁹, כך אסור לקח⁶⁰ מעם הארץ⁶¹; לפי שאין
7 מוסרין דמי שביעית לעם הארץ⁶², ואפילו כל
8 שהיא⁶³, שמא לא יאכל אותן⁶⁴ בקדשת שביעית⁶⁵.

(58) כנ"ל פ"ו ה"א. (59) עד לאחר הביעור (רב"ז), כנ"ל פ"ז ה"ג. (60) פירות שביעית, ובאופן שמחבר מותר ליקח, כגון שלוקח מעט כנ"ל פ"ו שם. ורוצה לומר, שקניית פירות שביעית מעם-הארץ גורמת למוכר לעבור על איסור סחורה ועל איסור שמירת פירות שביעית לאחר הביעור. (61) ברייתא סוכה לט, א. (62) שעל-ידי שקונה ממנו פירות שביעית, נתפשים הדמים בקדושת שביעית, כנ"ל פ"ו ה"ו. (63) שם לט, ב: "הלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור". וראה להלן ה"ב. (64) את הדמים. (65) אלא יעשה בהם סחורה וישמרם לאחר הביעור, כנ"ל, ונמצא הלוקח עובר על "לפני עור לא תתן מכשול". ואף-על-פי שבמקום שאין האיסור ודאי, תולין לקולא, כנ"ל בסוף ה"ב - כאן קרוב הדבר להיות ודאי.

הכ"ו. ולענין שביעית בזמן הזה, ראה פ"ד הכ"ה, ובהערה קעד. (98) שני. והכל מפורש בגמרא שם. (99) כלומר, לירושלים, ראה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. ולכן חמור הוא עליו, ונזהר בו ביותר, ולפיכך "החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות". (100) שאינה צריכה הבאת מקום, והיא נאכלת בכל מקום. (101) כנ"ל פ"ו ה"ו. ולכן היא חמורה עליו, ולפיכך החשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית. (102) ראה פ"ד מהל' מעשר שני ה"א.

טז. החשוד¹⁰³ על הטְהוֹרוֹת¹⁰⁴ - אֵינוֹ חָשׁוּד לֹא עַל
הַמַּעֲשֹׂר וְלֹא עַל הַשְּׂבִיעִית¹⁰⁵. שֶׁהָאֵכָל הַטָּמֵא הִזָּה
שֶׁמִּכְרוּ בְּחֻזְקַת טְהוֹר - אֵינוֹ מְטַמֵּא אַחֲרָיו אֶלָּא
מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהַחֲשׁוּד לְדְבָרֵי סוּפְרִים¹⁰⁶ - אֵינוֹ
חָשׁוּד לְדְבָרֵי תוֹרָה¹⁰⁷.

(103) משנה, שם. (104) מדובר בטְהוֹרוֹת שהן מדרבנן, כגון
טומאת אוכלים וטומאת ידים (פירוש המשנה, שם), וראה
להלן. (105) בזמן שהם מן התורה, כנ"ל. (106) ראה
פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י. (107) גמרא, שם.

יז. כֹּל הַחֲשׁוּד¹⁰⁸ עַל דְּבָר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ נֶאֱמָן
עַל שֵׁל עֲצָמוֹ - נֶאֱמָן הוּא עַל שֵׁל אַחֲרָיו. חֻזְקָה¹⁰⁹
אֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֲרָיו. לְפִיכָךְ, הַחֲשׁוּד עַל הַדְּבָר
- דָּנוּ¹¹⁰ וּמַעֲיִדוּ.

(108) משנה, שם לה, א. כרבי שמעון בן גמליאל ולא כרבי
מאיר (והראב"ד חולק, ופסק כרבי מאיר, שאינו נאמן גם
על של אחרים). (109) בבא מציעא ה, ב. ובעוד מקומות.
(110) דן אדם אחר החשוד באותו דבר, שהוא עצמו חשוד
עליו. וראה פ"ב מהל' מעשר ה"ז.

יח. הַפְּהִנִּים¹¹¹ חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׂבִיעִית¹¹². לְפִי
שֶׁהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְהַתְּרוּמוֹת¹¹⁴ מְתוֹרוֹת לָנוּ אֵף
עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין עַל הַזָּרִים בְּמִיתָה¹¹⁵, קָל וְחִמּוֹר
פְּרוֹת שְׂבִיעִית. לְפִיכָךְ, סָאָה¹¹⁶ תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה
לְמֶאֱהָ סָאָה שֵׁל פְּרוֹת שְׂבִיעִית - תַּעֲלֶה¹¹⁷; נִפְלָה
לְפָחוֹת מִמָּאָה¹¹⁸ - יִרְקְבוּ הַפֶּל וְלֹא יִמְכְּרוּ לַפְּהִנִּים¹¹⁹
כָּכָל מְדַמְעֵ, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׂבִיעִית¹²⁰.

(111) סנהדרין כו, א. (112) לאכול ולמכור פירות שביעית
אחר זמן הביעור. (113) טעם זה כתב רבינו מדעתו. וראה
ברש"י ובמאירי שם. (114) תרומה גדולה, תרומת מעשר,
וחלה שאף היא נקראת תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו,
ופ"א מהל' מעשר ה"ה, ופ"ה מהל' ביכורים ה"ג).
(115) כנ"ל שם. (116) תוספתא תרומות פ"ו ה"ג (הובאה
שם). (117) ותינתן לכהן, כנ"ל פ"ג מהל' תרומות ה"א,
ואינו חושש שמא יאכלוה הכהנים אחר זמן הביעור, כנ"ל,
שמכיון שהוא צריך להעלותה כדי להחזיר השיריים – הרי
הוא ממון כהנים, ואי אפשר לעכבה מחמת חשש זה, כשם
שאינ מעכבים חלה של שביעית (תוספתא כפשוטה' שם).
(118) שהכל אסור לזרים. (119) בדמי תרומה חוץ מדמי
אותה סאה, כנ"ל שם ה"ב. (120) כנ"ל.

יט. הַצִּבְעָנִין¹²¹ וְהַפְּטָמִין¹²² לֹקְחִין מֶרְסֵן¹²³ מִפֶּל

המשנה). (83) "הוא בצל וכו', כשיקרב אל עין האדם
מדמע דמעות הרבה וכו', ואולי הם מיוחסים למקום מן
המקומות" (שם). (84) וכולם חזקתם מן ההפקר משום
שאינם ראויים לאכילה, כנ"ל, וההפקר פטור מן המעשרות.
וראה פ"ב מהל' תרומות ה"ב. (85) צ"ל: נאכלים.
(86) ואע"פ שאינם נאכלים, מכיון שראויים לזריעה, אינם
כעצים שלא חלה עליהם קדושת שביעית, כנ"ל פ"ה ה"א.
(87) אף מעם-הארץ. ונראה שכונת רבינו שמואל לו לקחת
מעם-הארץ כדמי שלוש סעודות בלבד, כנ"ל, שהרי גם
הפיגם והירבוזין השוטים, פטורים מן המעשרות ונלקחים
מכל אדם בשביעית, כמו שום בעל בכי וכו', ואף-על-פי-כן
ביארו בבבלי סוכה הנ"ל, שלא התירו אלא בדמי שלוש
סעודות, אם כן הוא-הדין לשום בעל בכי וכו' (פאת
השולחן), אבל יש להבין למה לא עירב רבינו שתי ההלכות
כאחת, וראה ברדב"ז ובמשנה ראשונה' שם.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים^{88?} בְּעַם הָאָרֶץ⁸⁹ סֶתֶם; אֶבֶל
מִי שֶׁהוּא חָשׁוּד לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה⁹⁰ בְּפְרוֹת שְׂבִיעִית אוֹ
לְשֹׁמֵר פְּרוֹתָיו וְלִמְכֹּר מֶהֶן - אֵין לֹקְחִין מִמֶּנּוּ דְּבָר
שִׁישׁ עָלָיו זִקַּת שְׂבִיעִית⁹¹ כָּלָל. וְאֵין לֹקְחִין⁹² מִמֶּנּוּ
פְּשִׁטָּן, אֶפְלוֹ סְרוּק⁹³; אֶבֶל לֹקְחִין מִמֶּנּוּ טוּי
וְשֹׁזוֹר⁹⁴.

(88) שהתירו לקנות פירות שביעית כדמי שלוש סעודות,
כנ"ל. (89) "ירושלמי' מעשרות סוף פ"ה: "הדא דתימר,
כשאנו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר בריא
שהוא חשוד, אסור". וראה משנה בכורות כט, ב. (90) ראה
בתחילת ה"י, ובהערות שם. (91) אבל דבר שאין עליו
זיקת שביעית, קונים ממנו, כרבי שמעון בכורות שם (לענין
תרומה ומעשרות) ולא כרבי יהודה, וראה בפ"ב מהל'
מעשר הט"ז. (92) בכורות, שם. (93) בירושלמי'
מעשרות שם: "ופשתן לאו קסמין הוא (כלומר, ואם כן הרי
הם כעצים בעלמא, ומדוע חלה עליהם קדושת שביעית),
אמר רבי חנינא, מפני זרעה (כלומר, הזרע שבקסמין)". וזהו
שכתב רבינו: דבר שיש עליו זיקת שביעית. (94) משנה,
בכורות שם: טווי ובגדים. ובגמרא: "השתא טווי ובנינן,
אריג מיבעיא, מאי אריג, יתיב". ופירושו: שזור, וראה
בפירוש המשנה. וטעמו של דבר שמשטווה או שזר את
הפשתן, שוב אין בו זרע כלל.

טו. הַחֲשׁוּד⁹⁵ עַל הַשְּׂבִיעִית - אֵינוֹ חָשׁוּד עַל
הַמַּעֲשֹׂרוֹת⁹⁶, וְהַחֲשׁוּד עַל הַמַּעֲשֹׂרוֹת - אֵינוֹ חָשׁוּד
עַל הַשְּׂבִיעִית. שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁזֶה וְזֶה מִן הַתּוֹרָה⁹⁷ -
מַעֲשֹׂר⁹⁸ טָעוֹן הִבָּאת מְקוֹם⁹⁹, מֶה שְּׁאִין פֶּן
בְּשְׂבִיעִית¹⁰⁰, וּשְׂבִיעִית אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן¹⁰¹, מֶה שְּׁאִין
כֵּן בְּמַעֲשֹׂר¹⁰².

(95) משנה, שם ל, א. (96) כלומר, על מעשר שני, כדלהלן.
והחשוד על המעשרות, אין לוקחין ממנו דבר שיש בו זיקת
מעשר, כנ"ל בהל' מעשר שם. אבל עם-הארץ סתם, לוקח
ומתקן הפירות דמאי. (97) בזמן הבית הראשון, והחשוד
לדבר, חשוד אף לדבר אחר השוה לו (פירוש המשנה, שם).
אבל בזמן הזה אינם אלא מדרבנן, כנ"ל פ"א מהל' תרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(121) תוספתא שביעית פ"ה ה"ח. (122) מפטמי בהמות ועופות. (123) סירים גסים, העומדים לבהמה ולעופות וגם אלא בסופה. (2) להניח מלגבות. (3) שהרי אין שביעית משמטת כספים

כ. גבאי¹²⁶ קפה בשביעית לא יהיו מִדִּקְדָּקִין
בַּחֲצֹרֹת שֶׁל אוֹכְלֵי שְׂבִיעִית¹²⁷. ואם נִתְּנוּ לָהֶן פֶּת -
מִתְּרֵת, ואִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מִסְפִּיחֵי שְׂבִיעִית
הִיא¹²⁸; שְׁלֹא¹²⁹ נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹתְנִין¹³⁰ אֶלֶּא
אוּ מַעוֹת שְׂבִיעִית אוּ בִיצִים הַנִּלְקָחוֹת בְּדָמֵי
שְׂבִיעִית¹³¹. וּמִתְּרֵת¹³² לָלוֹת¹³³ מִן הָעֲנִיִּים פְּרוֹת
שְׂבִיעִית¹³⁴, וּמִחֲזִירֵין לָהֶן פְּרוֹת¹³⁵ בְּשָׁנָה שְׁמִינִית¹³⁶.

26 שְׁנָאֵמַר: מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דָּבָר
27 הַשְּׁמִטָּה, וְשָׁם¹³ הוּא אוֹמֵר: מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמוֹעֵד
28 שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכוּת; מָה שָׁם - אַחֵר שִׁבְעִי¹⁴,
29 אִף הַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים - אַחֵר שִׁבְעִי. לְפִיכָף¹⁵, הֲלֹנָה
30 אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁבְעִית עֲצָמָה - גּוֹבֶה חוּבוֹ כֹּל הַשָּׁנָה,
31 וּכְשֶׁתִּשְׁקַע חֶמְדָּה¹⁶ בְּלִילִי רִאשׁוֹ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי
32 שְׁבִיעִית - אֲבָד הַחוּב¹⁷.

ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמור של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

10 א. מַצוֹת עֲשֵׂה לַהֲשִׁמִּיט² הַמִּלֻּה פְּשִׁיעִית,
11 שְׁנֵאמַר: שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשֶּׁה יָדוֹ. וְהַתּוֹבֵעַ חֹב

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי¹

1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

10 א. מִצֹּת עָשָׂה לְהַשְׁמִיט² הַמִּלָּה בַּשְּׂבִיעִית,
11 שְׁנֵאמַר: שְׁמוּט כָּל בַּעַל מִשָּׁה יָדוֹ. וְהַתּוֹבֵעַ חֹב

11 פִּיּוּצָא בְּהַ מְדַבְּרִים שָׁאם יוֹדָה בְּהֵן²⁸ שְׁבִיעִית
12 מְשֻׁמְטָה²⁹; אֲבָל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין וְהַשְׁתַּפְּיִין³⁰
13 וְכִיּוּצָא בְּהֵן מְשֻׁבוּעוֹת שָׁאם יוֹדָה³¹ יְשָׁלֵם³² - הָרִי
14 זֶה יִשְׁבַּע אַחֵר הַשְּׁמִטָּה³³.

27) שהיא שבועת מודה במקצת. (28) כלומר, בכל
ההלוואה שהמלווה תובעו. (29) ולכן אם לא הודה
ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. (30) שהם נעשים
שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של
שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכור, שגם חבירו
ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. (31) לפני סוף
שבועית. (32) לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם
פקדון ולא מלווה". (33) כלומר, אפילו אחר השמיטה,
שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים.

15 ח. הַלְלוּהָ³⁴ וְתַבְּעוּ וְכַפְּרוּ בּוֹ, וְהִגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה וְהוּא
16 בְּכַפִּירָתוֹ³⁵, וְהוֹדָה אַחֵר שְׁעִבְרָה שְׁבִיעִית אוֹ שְׁבָאוֹ
17 עָלָיו עֲדִים אַחֵר הַשְּׁבִיעִית³⁶ - אֵין הַשְּׁבִיעִית
18 מְשֻׁמְטָה³⁷.

34) ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא
מילתא, מלווה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת".
35) שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולגשו על כך, לפי
שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסט
בלבד. (36) אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית,
הרי היא משמטת. (37) כיוון ששביעית אינה משמטת אלא
דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה
וגו' לא יגוש את רעהו".

19 ט. הַמְלִיחָה אֶת חִבְרוֹ וְקָבַע לוֹ זְמַן לַעֲשׂוֹר שָׁנִים -
20 אֵינוֹ³⁸ מְשֻׁמְטָה; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא לִידֵי לֹא יִגָּשׁ³⁹,
21 הָרִי הוּא עֲתָה⁴⁰ אֵינוֹ יָכוֹל לִגְשׁ. הַתְּנָה עֲמּוֹ⁴¹ שְׁלֹא
22 תִּתְּעַנּוּ - שְׁבִיעִית מְשֻׁמְטָה⁴².

38) והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. (39) לאחר
עשר שנים. (40) לפני הזמן. (41) הלווה עם המלווה.
(42) כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא למלווה
על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי
הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא
כנתבע מעצמו.

23 י. הַמְלִיחָה אֶת חִבְרוֹ וְהַתְּנָה עֲמּוֹ שְׁלֹא תִשְׁמְטֵנוּ
24 שְׁבִיעִית - הָרִי זֶה נִשְׁמָט; שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דִּין
25 הַשְּׁבִיעִית⁴³. הַתְּנָה עֲמּוֹ שְׁלֹא יִשְׁמִיט הוּא חוֹב זֶה⁴⁴
26 וְאִפְלוּ בַשְּׁבִיעִית - תִּנָּאוּ קָיָם; שְׁפָל תִּנָּאוּ שְׁבַמְמוֹן
27 - קָיָם, וְנִמְצָא זֶה חֵיב לַעֲמּוֹ בְּמָמוֹן שְׁלֹא חִיבָתוֹ
28 תוֹרָה, שֶׁהוּא חֵיב⁴⁵.

43) שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה
שהשמיטה לא תשמט, וזה לא ייתכן. (44) כלומר, שלא
יפטור עצמו מן החוב, כשתשמטנו שביעית, אלא ישלם לו
מבלי להתחשב עם ההשמטה. (45) כמו שכתב רבינו בפרק
י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב
עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן,

שם: "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" ואם "מקץ" היינו
בתחילת שנת השמיטה, למה הוצרכה התורה לאמר "במועד
שנת השמיטה", אבל אם הכוונה לסוף השנה, הוצרכה
לאמר "במועד שנת השמיטה" לאמר לנו שאף על פי שכבר
עברה שנת השמיטה - תבואה שהביאה שליש בשביעית,
אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. ואף על פי שבסוטה
מא. אמרו שהוצרכה התורה לאמר "שמיטה", שאם לא כן
היינו מונים שבע שנים מעת כניסתם לארץ, ואף על פי שזה
לא יהיה בשנת השמיטה - כל הטעות הזאת אין לה מקום
אלא לפי האמת ש"מקץ" היינו בסוף שבע שנים, ואם כן
בלי המלה "שמיטה" יש לטעות כי הכוונה לסוף שבע שנים
מיום היכנסם לארץ, כנ"ל, אבל אם נפרש "מקץ", בתחילת
שבע שנים, אין מקום לטעות למנות מעכשיו, כי לפי זה
היה צריך להיות "מעתה" ולא "מקץ שבע שנים", אלא על
כרחנו ש"מקץ" הוא בסוף שבע שנים, ולפיכך הוצרך לומר
"שמיטה", שלא נטעה לומר שהכוונה לסוף שבע שנים בלי
שמיטה]. (15) כלומר, לפי ששמיטת כספים אינה אלא
בסוף שביעית. (16) ואין לומדים מ"הקהל" אלא פירוש
המלה "מקץ" שהוא בסוף, אבל לא למדו משם, שלא
תישמט אלא בחג הסוכות. (17) אלא אם כן רוצה הלווה
להחזיר בתורת מתנה.

1 ה. שְׁחַט אֶת הַפֶּרֶה וְחִלְקָה עַל דַּעַת שְׁהִיּוֹם רֹאשׁ
2 הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית¹⁸, וְנִתְעַבֵּר אֶלּוּל¹⁹ וְנִמְצָא
3 אוֹתוֹ הַיּוֹם סוֹף שְׁבִיעִית - אֲבָדוֹ הַדָּמִים, שֶׁהִרִי
4 עֲבָרָה שְׁבִיעִית עַל הַחוֹב²⁰.

18) וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים.
19) שנעשה החודש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה
למחר ביום שלושים ואחד. (20) ואין זה דומה להקפת
חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו
כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנותו מעט
מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע
שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי
זה כזקפו במלווה, ששביעית משמטת.

5 ו. שְׁבִיעִית מְשֻׁמְטָה אֶת הַמְלִיחָה. וְאִפְלוּ מְלִיחָה
6 שְׁבִשְׁטָר שִׁישׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים - הָרִי זֶה מְשֻׁמְטָה²¹.
7 וְאֵם סִיִּם לֹא²² שְׁדָה בְּהִלְוָתוֹ - אֵינוֹ מְשֻׁמְטָה²³.
8 וְהַשְּׁבִיעִית מְשֻׁמְטָה אֶת הַשְּׁבוּעָה²⁴; שְׁנֵאמַר: לֹא
9 יִגָּשׁ - מִפְּל מְקוֹם, לֹא לְשָׁלֵם²⁵ וְלֹא לְהַשְׁבִּיעַ²⁶.

(21) ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי".
(22) הלווה למלווה. (23) שכיוון שייחדה לו והראה לו את
השדה במיצריה סביב, הרי היא כגבויה כבר. (24) כגון
התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר
בחמישים, שחייב שבועה כדין מודה במקצת - אם עבר על
זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע.
(25) ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה
משמטת גם את השבועה. (26) ושם מט. למדו זאת מן
הפסוק: "וזה דבר השמיטה", ואפילו דיבור (היינו, שבועה)
משמטת.

10 ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשְּׁבוּעָה הַדִּינִין²⁷ וְכָל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל.

1 יא. הקפת החנות - אינה נשמטת. ואם עשאה
2 מלואה⁴⁷ - נשמטת. שכר שכיר - אינו נשמט⁴⁸. ואם
3 זקפו עליו⁴⁹ במלואה - נשמט.

(46) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שזדמנו לו מעות, ואין דרך לנוגשו והרי זה כאילו הלווהו עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י התנה עמו שלא יתבענו - שביעית משמטת]. (47) כלומר, העמידו בדין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. (48) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתיתם לו והם בידו כפיקדון. (49) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלוה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלווה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלווה"].

4 יב. קנסות של אוגס ושל מפתה והמוציא שם רע
5 - אינם נשמטין⁵⁰. ואם זקפן במלואה - נשמטים.
6 ומאימתי נזקפין במלואה? משעת העמדה בדין.

(50) כיוון "שאינם כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם". [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשמט ידך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבלו? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס.

7 יג. המגרש את אשתו קדם השמטה - אין כתבתה
8 נשמטת⁵¹. ואם פגמתה⁵² או זקפתה עליו במלואה -
9 נשמטת.

(51) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. (52) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה.

10 יד. המלואה על המשכון⁵³ - אינו משמיט⁵⁴. והוא
11 שיהיה החוב פגד המשכון; ואם היה יתר -
12 משמיט היתר.

(53) של מטלטלין. (54) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילוה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווהו, לזמן ידוע, ואינו נשמט".

13 טו. המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם
14 גבו לי חובי זה - אינו נשמט; שנאמר: ואשר יהיה
15 לך את אחיך, וזה בית דין תובעין אותו. וכן בית
16 דין⁵⁵ שחתכו את הדין וכתבו⁵⁶: איש פלוני אתה
17 חייב⁵⁷ לתן לזה כך וכך - אינו נשמט; שזה פגבוי
18 הוא, וכאלו בא לידו, ואינו פגמלוה.

19 טז. פשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את
20 זה⁵⁸, ועוברין על הכתוב בתורה⁵⁹: השמר לך פן
21 יהיה דבר וגומר, התקין פרוזבול⁶⁰, כדי שלא ישמט
22 החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל
23 אלא בפשטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי
24 סופרים; אבל שמטה של תורה - אין הפרוזבול
25 מועיל בה.

(58) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמיטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין. ועוד, שאין זו תקנה אלא למלוה בשטר, ולא למלוה על פה. (59) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. (60) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובולי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם.

26 יז. אין פותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר,
27 כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי, שהן ראויין
28 להפקיע ממון בני אדם⁶¹; אבל שאר פתי דינן -
29 אין פותבין⁶².

(61) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמיטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכת הפקר בית דין. (62) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה.

30 יח. זהו גופו של פרוזבול: מוסרני לכם⁶³ פלוני
31 ופלוני⁶⁴ הדינני שבמקום פלוני⁶⁵, שפל חוב שיש לי
32 שאגבנו כל זמן שארצה⁶⁶. והדינני⁶⁷ או העדים⁶⁸
33 חותמין מלמטה.

(63) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. (64) רבינו כתב המשנה כלשונה, אבל וודאי שכוונתו לשלושה דיינים. (65) כלומר, אם הדיינים במקום

84) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת כתיבתו.

- 19 כג. לפיכך: פרוזבול המקדם - פשר, והמאחר - פסול. כיצד? כתבו בניין והקדים זמנו מאחר - פשר; שהרי הורע כח⁸⁵, שאינו משמיט אלא עד אדר⁸⁶. אבל אם אחר זמנו וכתבו מאחר - פסול; שהרי מיפה כחו, שאינו משמיט עד אדר⁸⁷ שלא פדין, שאין דינו שלא ישמיט אלא עד ניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין.

85) של המלווה. 86) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל הפרוזבול, ומשמיטים. 87) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול).

- 26 כד. המוציא שטר חוב אחר שביעית ואין עמו פרוזבול - אבד חובו⁸⁸. ואם אמר: הנה לי⁸⁹ ואבד - נאמן; שמזמן הספנה⁹⁰ ואילך בעל חוב גובה שלא בפרוזבול⁹¹. ולא עוד, אלא כשיביא בעל חוב את שטרו או פשיבוא לתבע במלוה על פה - אומרים לנתבע: שלם לו. ואם טען הנתבע ואמר: איה פרוזבול שלו? אומרים לתובע: הנה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן, ואם הודה שלא כתב פרוזבול - אבד חובו. והיתומים⁹² אינן צריכין פרוזבול.

88) שהרי שמטתו שביעית. 89) פרוזבול. 90) שלא היו יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמיטת כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישכח תורת שמיטת כספים מישאל, והרי כל כוונתם הייתה "להשכיחם תורתך". 91) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי שם, שמזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורוצה לומר, שבזמן הסכנה תיקנו חכמים שיהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה. 92) שהלוח.

- 36 כה. הוציא⁹³ פרוזבול, וטען הנתבע ואמר: מלוה זו שהיא תובע אחר פרוזבול זה היתה⁹⁴, והתובע אומר: קדם פרוזבול היתה - התובע נאמן⁹⁵; שאלו אמר: הנה לי ואבד⁹⁶ - נאמן ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד⁹⁷.

93) המלווה. 94) ואין הפרוזבול מועיל כלום. 95) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול שזמנו אחר הלוואה זו. 96) כלומר, ולא היה מוציא פרוזבול. 97) הרי שנאמן גם על הזמן.

- 41 כו. טען הנתבע ואמר: מלוה יש לו אצלי⁹⁸, והתובע אומר: לא פי אלא הקפת חנות היא, שאינה נשמטת, שהרי לא זקפתיה מלוה - הרי

אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. 66) אפילו לאחר שמיטה. 67) אם הוא מוסר דבריו לפנייהם. 68) היינו אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר.

- 1 יט. אין פותבין פרוזבול אלא על הקרקע⁶⁹. אם אין קרקע ללוה - מוכר לו⁷⁰ המלוה כל שהוא⁷¹ בתוך שדהו, אפלו קלח של קרוב⁷². השאילו⁷³ מקום לתנור או לכירה - פותבין עליו⁷⁴ פרוזבול. היתה לו שדה משפנת⁷⁵ - פותבין עליה פרוזבול.

69) של הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגובי ביד בית דין. או משום שהלוואה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. 70) ללווה מדעתו ובהסכמתו. 71) וטעמו של דבר, שכיוון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כל שהוא" זה את כל החוב. 72) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של קרוב. 73) כלומר, המלווה ללווה. 74) שכיוון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. 75) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו.

- 6 כ. פותבין לאיש⁷⁶ על נכסי אשתו⁷⁷, וליתומים על נכסי אפוטרופוס⁷⁸. אין לו קרקע, ולערב יש לו קרקע - פותבין עליה פרוזבול. הנה לו חוב על חברו ויש לחברו קרקע, הואיל והוא⁷⁹ פחת שפבודו⁸⁰ - פותב עליו פרוזבול⁸¹.

76) כלומר, שהוא הלווה. 77) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. 78) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [=וייתכן עוד כי דין אפוטרופוס כאן כדין ערב להלן]. ומה שאמרו: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. 79) כלומר, הלווה השני. 80) של המלווה השני. 81) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן".

- 11 כא. אחד שלוה מחמשה - צריכים⁸² פרוזבול לכל אחד ואחד; וחמשה שלוו מאחד - דיו פרוזבול אחד לכלן⁸³.

82) כל מלווה ומלווה. 83) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לוו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע.

- 14 כב. כתב הפרוזבול תחלה ואחר כך הלן - אינו מועיל⁸⁴, אלא משמיט עד שייכתב הפרוזבול אחר שהלן. נמצאת אומר: שפך מלוה הקודמת לפרוזבול - אינה נשמטת בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קודם למלוה - נשמטת בפרוזבול זה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

111) שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראיה ממה שאמר "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התיירו".
112) המעות, ששמתן שביעית.
113) כט. החזיר לו חובו ולא אמר לו פן - מסבב
114) עמו בדברים עד שיאמר לו: שלי הם ובמתנה נתתם להם. ואם לא אמר - לא יקבל ממנו, אלא יטל.
115) מעותיו ילף לו.
116)

113) שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא.
114) שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן להם). ומפרש רבינו שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן".
115) הלווה. (116) שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי הוה מעשה, אזל לגביה. ואם בדיעבד יקבל את המעות מן הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב, ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא.

117) ל. מי שנמנע מלהלוות את חברו קדם השמטה
118) שפא יתאחר החוב שלי.
119) וישמט - עבר בלא תעשה, שנאמר: השמר לה וגומר. וחסא גדול הוא, שהרי הזהירה עליו תורה בשני לאוין; שנאמר: השמר לה פן וגומר, וכל מקום שנאמר 'השמר' או 'פן' או 'אלי' - הרי זה מצות לא תעשה. והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראתו בליעל.
120) הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע.
121) ותן תתן לו ולא ירע.
122) לבקש בתתן לו וגומר. והבטיח הקדוש ברוך הוא בשבט מצוה זו בעולם הזה.
123) שנאמר: פי בגלל הדבר הזה יבקש וגומר.

117) כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון.
118) שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר שם: "כי פתח תפתח את ירך לו (הרי צדקה) והעבט תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'".
119) היינו "להזהיר". (120) היינו, "לצוות". (121) זהו הציווי. (122) זוהי האזהרה. (123) והוא בכלל גמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקן קיימת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזה כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ). מפסוק במשלי: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו.

פרק עשירי

1) יבאר שמצות עשה לקדש שנת החמשים. מאימתי התחילו למנות שנת יובל. אם היובל עולה למנין שני

1) זה נאמן; שהרי אם ירצה לאמר: מלוא היתה
2) ופרוזבול היה לי ואבד.
3) חקמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר
4) מתר. ואוכל דבר אסור.

98) וכיוון שאין למלווה פרוזבול הרי המלווה נשמט.
99) כדבריו. (100) ואף על פי שלא אמרו מיגו להוציא ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו שהקפת חנות היא. (101) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו להוציא ממון. (102) כלומר, מלווה שלא נשמטה. (103) מלווה שנשמטה.

5) כז. תלמידי חכמים
6) דבריו לתלמידים.
7) חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה - אינו צריך
8) לכתב פרוזבול; מפני שהן יודעים שהשמטת כספים
9) בזמן הזה מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחית.

104) שם לו. "רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדדי (כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים, שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים). רבי יונתן מסר מילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא צריכת". (105) בגמרא שם לא נזכר שגם הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה שאמרו בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי דריבית אסורה ומתנה היא דיהבו אהדדי". ולכאורה גם אם המלווה אינו תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמא יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא התירו פרוזבול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא יבוא להקל בשמיטת כספים. (106) המלווה. (107) שאינם חכמים גדולים ביותר. (108) פלוני ופלוני הדיינין. (109) כלומר, בלא כתיבת פרוזבול, וכן בלא בית דין חשוב. אבל כששמיטת כספים הייתה מן התורה, אף תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים ששמיטת כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקיקום חכמים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא להקל בשמיטת כספים.

10) כח. כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית - רוח
11) חכמים נוהג הימנע.
12) למחזיר: משמיט אני וכבר נפטרת ממני. אמר לו:
13) אף על פי כן רצוני שתקבל - קבל ממנו; שנאמר:
14) לא יגש, והרי לא נגש.
15) ואל יאמר לו: בחובי אני
16) נותן להם, אלא יאמר לו: שלי הם.
112) ובמתנה אני נותן להם.

110) "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא ימנעו מלהלוות.

15 **הַחֲמִישִׁים, שֶׁהִיא שְׁנַת אֲרֻבַּע וְשָׁשִׁים** ¹⁵ **מִשְׁנַכְנָסוּ**
16 **לְאָרְצָהּ.**

(6 ערכין יב: 7) ספרא, תחילת פרשת בהר הלכה ב. וראה להלן הלכה ח. (8 ערכין יג. 9) כלומר, בסוף השנה השלישית, והיינו מתחילת השנה הרביעית. שהרי מונים מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה, ראה להלן. (10) של שנת חמש מאות וארבע. (11) בעבודה זרה ט. אמרו, שמבריאת העולם עד תקופת אברהם, אלפיים שנה של תורה, ומאברהם התחילו אלפיים של תורה, וארבע מאות ארבעים ושמונה שנים עד מתן תורה. לכשנוסיף את ארבעים השנה שהיו במדבר עם י"ד שכבשו וחלקו, הרי אלפיים חמש מאות ושתים שנה. (12) כיון שלדעת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם, הכוונה לכ"ה באלול, אלא שכיון שהאדם נברא ביום ו', והוא עיקר הבריאה, לכן אנו מונים מראש השנה, וראה בראש השנה ח. בתוספות ד"ה לתקופות, ובכסף-משנה. (13) כלומר: לפי המנין ממולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה (ר"י קורקוס). וראה למעלה. (14) עם י"ד שכבשו וחלקו, כנ"ל. כן הוא בספרא שם סוף הלכה ג. ובקידושין מ: "גדול תלמוד (מתן תורה) שקדם וכו', לשמיטין ששים ואחת (ארבעים שנה שבמדבר, ועשרים ואחת שכתב רבינו כאן), ליובלות מאה ושלש". כלומר, לאחר עיבור שנה זו באופן שהיובל הוא בשנת הק"ד. (15) כנ"ל.

17 **ג. שְׁבַעָה עָשָׂר** ¹⁶ **יּוֹבְלִים מִנוּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁנַכְנָסוּ**
18 **לְאָרְצָהּ וְעַד שְׁנֵי־אַלְפֵי שָׁנִים וְשִׁשָּׁה עָשָׂר וְשָׁשִׁים**
19 **בְּרֵאשִׁיתָהּ, מוֹצָאֵי שְׁבִיעִיתָהּ** ¹⁹ **הִתְּהָ, וְשְׁנַת שֵׁשׁ**
20 **וְשָׁלֹשִׁים בְּיּוֹבֵל הִתְּהָ, שְׁאֲרֵבַע מֵאוֹת שָׁנָה וְעֶשְׂרִי**
21 **שָׁנִים עֲמַד בֵּית רֵאשִׁוֹן** ²⁰ **בֵּינוֹן שְׁחָרֵב הַבֵּית** ²¹ **בְּטָל**
22 **מִנֵּן זֶה** ²² **מִשְׁבֻּטְלָה נִשְׁאַרָה הָאָרֶץ חֲרָבָה שְׁבָעִים**
23 **שָׁנָה, וְנִבְנְהָ בֵּית שְׁנִי, וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שָׁנָה**
24 **עֲמַד** ²³ **וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִיתָהּ** ²⁴ **מִבְּנוֹנָה עָלָה עֲזָרָה, וְהִיא**
25 **הַבִּיאָה הַשְּׁנִיָּה** ²⁵ **וּמִשָּׁנָה זֶה הִתְחִילוּ לְמִנּוֹת מִנֵּן**
26 **אַחֵר, וְעָשׂוּ שְׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה לְבִנְיָן בֵּית שְׁנִי**
27 **שְׁמֻטָּה. וּמִנוּ שְׁבַע שְׁמֻטוֹת, וְקִדְּשׁוּ שְׁנַת הַחֲמִישִׁים.**
28 **אֶף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְּהָ שָׁם** ²⁶ **יּוֹבֵל בְּבֵית שְׁנִי, מוֹנִין**
29 **הָיוּ אוֹתוֹ כִּדִּי לְקִדְּשׁ שְׁמֻטוֹת** ²⁷.

(16) ערכין יג. ורוצה לומר, ששה עשר יובלים שלמים, ושלשים ושש שנה מן היובל השבעה עשר. וראה בכסף-משנה ורדב"ז. (17) לאחר י"ד שכבשו וחלקו, כנ"ל. (18) לאחר חורבן בית ראשון. (19) שם יא: (20) יומא ט. כלומר, וארבע מאות ושמונים שנה ישנן מיציאת מצרים עד בנין הבית, כמו שנאמר במלכים א' ו', א, הרי שמונה מאות ותשעים. ולכשנוריד ארבעים שנה שבמדבר וארבע-עשרה שנה שכבשו וחלקו, הרי שמונה מאות ושלשים ושש, שהן ששה עשר יובלים, ושלשים ושש שנה מן היובל השבעה עשר, ושנת ל"ו היא מוצאי שביעית. וראה בכסף-משנה. (21) וישראל הלכו לגולה. (22) ראה להלן הלכה ח. (23) יומא שם. (24) ערכין שם, כרב אשי. (25) ראה להלן פ"ב הלכה טו. (26) שם לב: שאין היובל נוהג אלא כשכל

השבוע. ומאימתי בטלו היובלות. ודין כמה מצוות תלויות בהנהגת היובל. מצות-עשה לתקוע בעשירי לתשרי בשנת היובל. שלשה דברים מעכבין ביובל. שדין היובל ודין השמיטה, לעניין שביתת הארץ, אחד הוא.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְסִפּוּר שְׁבַע שָׁנִים** ³ **וּלְקִדְּשׁ**
2 **שְׁנַת הַחֲמִישִׁים, שְׁנֵי־אַלְפֵי שָׁנִים: וְסִפְרָתָהּ לְךָ שְׁבַע שְׁבָתוֹת**
3 **שָׁנִים וְגוֹמֵר, וְקִדְּשָׁתָם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים. וְשָׁתִי**
4 **מִצְוַת אֱלֹהֵי מִסּוּרֵינָה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בְּלִבָּד** ⁵.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קמ. (3) כלומר, ארבעים ותשע שנים, כלשון הכתוב: "שבע שנים שבע פעמים". (4) שם (עשה קלו) כתב רבינו "שנצטוונו לקדש את שנת החמשים, כלומר, להשבית בה עבודת האדמה, כמו בשמיטה" (וכן הוא במניין המצוות שבהקדמת ספר יד החזקה) ולא כתב שמצוה זו מסורה לבית-דין, שהרי מצות השביתה מוטלת על כל ישראל (ועיין שם בהערה נוספת תקצח). ומקור דבריו בדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא (ראש השנה ח:): שדרש פסוק זה של "וקדשתם את שנת החמשים שנה" לומר "שמתקדשת והולכת מתחילתה". כלומר, מראש השנה, ולא הזכיר בדבריו שמקדשים אותה על-ידי בית-דין לומר מקודשת השנה כמו שנראה שם מדברי רבנן (עיי' רש"י שם). וכאן, כנראה, חזר בו רבינו, ונקט שאפילו לדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שהלכה כמותו (להלן הלכה יד), יש מצוה לבית-דין לקדש ולומר "מקודשת השנה", וכן כתב החינוך מצוה שלב (ועיין מנחת-חינוך שם). (5) בספרא בהר פרשה ב הלכה א: "וספרת לך, בבית-דין". וסובר רבינו, שהכוונה היתה למשה שהוא במקום שבעים ואחד (סנהדרין טז.), וראה בספר המצוות לעם, שם בהערה נוספת י. [ורדין קידוש יובל, שהוא צריך לבית-דין הגדול, נלמד ממה שאמרו בראש השנה שם לדברי רבנן החולקים על ר"י בנו של ריב"ב, ולמדו מהפסוק "וקדשתם וגו' החמשים שנה" – "שנה אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים", וקידוש חדשים הוא על-ידי בית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). ואף-על-פי שאין הלכה כרבנן, אלא כר"י בנו של ריב"ב, ראה למעלה, לא מצינו שר"י בנו של ריב"ב חולק עליהם בזה. ואין הכוונה לשבעים ואחד, אלא לשלשה מתוך בית-דין הגדול, ראה בספר המצוות לעם, שם הערה נוספת נח].

5 **ב. וּמֵאִמְתִּי הִתְחִילוּ לְמִנּוֹת? מֵאַחֵר אֲרֻבַּע עָשָׂרָה**
6 **שָׁנָה** ⁶ **מִשְׁנַכְנָסוּ לְאָרְצָהּ. שְׁנֵי־אַלְפֵי שָׁנִים תִּזְרַע**
7 **שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמָּה - עַד שִׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד**
8 **מִכִּיר אֶת אֲרָצוֹ; וְשְׁבַע שָׁנִים** ⁸ **עָשׂוּ בְּכַבּוּשׁ הָאָרֶץ,**
9 **וְשְׁבַע שָׁנִים בְּחִלּוֹק. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר: בְּשָׁנָה שְׁלֹשׁ**
10 **וְחִמֶּשׁ מֵאוֹת וְאַלְפִּים לְיִצְחָר, מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה** ¹⁰ **מֵאַחֵר**
11 **מּוֹלֵד אָדָם הָרֵאשֹׁן, שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁנִיָּה** ¹¹ **לְיִצְחָר** ¹²,
12 **הִתְחִילוּ לְמִנּוֹת. וְעָשׂוּ שְׁנַת עֶשְׂרִי וְחִמֶּשׁ מֵאוֹת** ¹³
13 **לְיִצְחָר, שֶׁהִיא שְׁנַת אַחַת וְעֶשְׂרִים** ¹⁴ **מִשְׁנַכְנָסוּ**
14 **לְאָרְצָהּ, שְׁמֻטָּה. וּמִנוּ שְׁבַע שְׁמֻטוֹת וְקִדְּשׁוּ שְׁנַת**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְשָׁנֵי חֲרָפָן, מְשַׁלְכִין אוֹתָן שְׁבַע שְׁבַע. וּלְפִי חֲשָׁבוֹן
זֶה, תְּהִי שָׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁבַע וּמֵאָה וְאַלְף
לְחֲרָפָן, מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית³⁷. וְעַל זֶה אָנוּ סוֹמְכִין, וְכַפִּי
הַחֲשָׁבוֹן זֶה אָנוּ מוֹרִין לְעִנְיַן מַעֲשָׂרוֹת³⁸ וּשְׁבִיעִית³⁹
וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים; שֶׁהַקְּבָלָה⁴⁰ וְהַמַּעֲשָׂה⁴¹ עֲמוּדִים
גְּדוּלִים בְּהוֹרָאָה, וּבָהֶן רְאוּי לְהַתְּלוֹת.

(37) שכשנחלק 1107 ל-7, נמצא 158 שמיטות, ושנה אחת
נותרת, שהיא מוצאי שביעית. וכמו כן השנה שלנו: חמשת
אלפים ושבע מאות ועשרים ליצירה, שהיא אלף ושמונה
מאות ותשעים ואחת לחורבן הבית, היא מוצאי שביעית.
(38) כלומר, לענין חלוקת שנות המעשרות: מעשר שני בשנה
ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר שני בשלישית
וששית (פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ד). (39) שמיטת
קרקע. (40) היא מסורת הגאונים הנ"ל. (41) שכן היו
נוהגים בארץ ישראל, כנ"ל. וראה בחו"מ סימן סג סעיף א
בביאור הגר"א אות ח, וכן בחזון-איש שהאריכו בביאור
שיטת רבינו. ובקונטרס "לשנת השמיטה" של הרא"י
דלנסקי ב"התורה והמדינה" תשי"ט עמוד שיח העתיק מה
שכתוב על מצבות עתיקות שנתגלו, והכתוב שם נוטה
לשיטת הראשונה שכתב רבינו למעלה הלכה ד.

ז. שְׁנַת יוֹבֵל⁴² אֵינָה עוֹלָה מִמִּנְיַן שָׁנֵי הַשְּׁבוּעִי⁴³,
אֲלָא שְׁנַת תִּשְׁעֵי וָאַרְבָּעִים - שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת חֲמִשִּׁים -
יוֹבֵל, וּשְׁנַת חֲמִשִּׁים וָאַחַת - תַּחֲלַת שָׁשׁ שָׁנִים שָׁל
שְׁבוּעִי. וְכֵן בְּכָל יוֹבֵל וְיוֹבֵל.

(42) כלומר, כשהיובל נוהג, שכל יושביה עליה כמו בזמן
בית ראשון. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (43) ברייתא
בנדרים סא. ובעוד מקומות, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ח. מְשַׁלְכָהּ⁴⁴ שֶׁכֵּט רְאוּבֵן וְשֶׁכֵּט גָּד וַחֲצִי שֶׁכֵּט
מְנַשֶּׁה בְּטִלוּ הַיּוֹבֵלוֹת; שְׁנָאֲמַר: וּקְרָאתֶם דְּרוֹר
בְּאַרְץ לֵכָל יִשְׂרָאֵל - בְּזִמְנָן שֶׁכֵּל יוֹשְׁבֵיהָ עָלֶיהָ. וְהוּא
שֶׁלֹּא יִהְיוּ מַעֲרָבֵינוּ שֶׁכֵּט בְּשֶׁכֵּט, אֲלָא כֻּלָּן יוֹשְׁבִים
כְּתֻקָּנָן⁴⁵. בְּזִמְנָן⁴⁶ שֶׁהַיּוֹבֵל⁴⁷ [נוהג בְּאַרְץ] - נוֹהֵג
בְּחוּצָה לְאַרְץ⁴⁸; שְׁנָאֲמַר: יוֹבֵל הִיא - בְּכָל מְקוֹם,
בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁴⁹.

(44) ברייתא בערכין לב: ובספרא פרשת בהר פרק ב הלכה
ג. (45) וכל אחד מכיר את ארצו, כנ"ל בהלכה ב. וראה
בהערות שם. (46) ראש השנה ט: וקידושין לח:
(47) שם. (48) לגבי שילוח עבדים (שם ושם). (49) אם כל
יושביה עליה, כנ"ל.

ט. וּבְזִמְנָן⁵⁰ שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - נוֹהֵג דִּין עֶבֶד עֲבָרִי⁵¹,
וְדִין בְּתִי עָרִי חוּמָה⁵², וְדִין שְׁדָה תְּרִמִּים⁵³, וְדִין
שְׁדָה אֲחֻזָּה⁵⁴, וּמִקְבְּלֵין גֵּר תוֹשָׁב⁵⁵, וְנוֹהֵגֶת שְׁבִיעִית
בְּאַרְץ וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים⁵⁶ בְּכָל מְקוֹם מִן הַתּוֹרָה.
וּבְזִמְנָן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל [נוהג] - אֵינוּ נוֹהֵג אֶחָד מִכָּל
אֵלּוּ, חוּץ מִשְׁבִּיעִית בְּאַרְץ וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים בְּכָל
מְקוֹם מִדְּבָרֵיהֶם⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁸.

יושביה עליה, כדלהלן בהלכה ח. (27) שם. וברש"י: היו
מניחין שנת נ', שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני
שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה שלאחריה מתחיל
המנין.

ד. נִמְצְאָתָ לָמָד, שֶׁהַשָּׁנָה שֶׁחָרַב בָּהּ הַבַּיִת
בְּאַחְרוֹנָה²⁸, שֶׁתַּחֲלֹתָהּ מִתְּשִׁירִי שְׁאַחַר הַחֲרָפָן כְּשָׁנֵי
חֲדָשִׁים²⁹, שֶׁהָרִי מִתְּשִׁירִי הוּא הַמִּנְיָן לְשִׁמְטִים
וְלִיּוֹבֵלוֹת³⁰ - אוֹתָהּ הַשָּׁנָה מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הִיְתָה³¹,
וּשְׁנַת חֲמֵשׁ עָשָׂרָה מִן הַיּוֹבֵל הַתְּשִׁיעִי הִיְתָה. וּלְפִי
חֲשָׁבוֹן זֶה, שָׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת אֶלְף וּמֵאָה וְשֶׁבַע
לְחֲרָפָן, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁמֹנִים וְשֶׁבַעַה וְאַלְף וָאַרְבַּע
מֵאוֹת לְמִנְיַן שְׁטָרוֹת, שֶׁהִיא שְׁנַת שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים
וְתִשְׁעֵי מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים לְיצִירָה³² - הִיא שְׁנַת
שְׁמִטָּה, וְהִיא שְׁנַת אֶחָת וְעֶשְׂרִים מִן הַיּוֹבֵל³³.

(28) כלומר, בשניה. (29) שהרי הבית חרב בתשעה באב,
והרי זה קרוב לשני חדשים. (30) ולכן אמרו שם יב: שאף
בית שני חרב במוצאי שביעית. (31) שהרי הבית עמד 420
שנה כנ"ל, ובשנה השביעית לבניינו החלו למנות, הרי 414.
יוצא שהבית חרב בסוף שביעית שניה של יובל תשיעי.
(32) צ"ע, לשם מה אריכות לשון זו. (33) כלומר, שהרי
אלף ומאה הן עשרים ואחד יובלות, נמצא שהשנה בה עמד
רבינו היא השמיטה הראשונה ליובל הכ"ב. אלא שהלשון
כאן מוזרה במקצת. ולשיטה זו, מנו יובלות לקדש שמיטות,
כנ"ל, בין בזמן הבית ובין לאחריו עד היום הזה, כחכמים
בערכין לג. ולא כרבי יהודה, וכדלהלן בהלכה ז.

ה. אֲבָל כָּל הַגְּאוֹנִים אָמְרוּ, שֶׁמִּסְרַת הִיא בִּידֵיהֶם
אִישׁ מִפִּי אִישׁ, שֶׁלֹּא מִנּוּ בְּאוֹתָן הַשְּׁבָעִים שָׁנָה שְׁבִין
חֲרָפָן בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִנְיָן בֵּית שָׁנֵי אֲלָא שְׁמִטוֹת בְּלֶכֶד
בְּלֹא יוֹבֵל. וְכֵן מִשְׁחָרַב בְּאַחְרוֹנָה לֹא מִנּוּ שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים³⁴, אֲלָא שְׁבַע שְׁבַע בְּלֶכֶד מִתַּחֲלַת שְׁנַת
הַחֲרָפָן. וְכֵן עוֹלָה בְּגִמְרָא עֲבֻדָּה זָרָה³⁵ חֲשָׁבוֹן זֶה
שֶׁהוּא קְבָלָה³⁶.

(34) בפני עצמה. ולפי זה, מה שאמרו שם לב: מנו יובלות
לקדש שמיטין, הוא רק בזמן בית שני, וכדלהלן בפ"ב סוף
הלכה טו, שעשו כן דוגמת מה שהיו עושין בזמן בית
ראשון, כשכל יושבי הארץ היו עליה, והיתה קדושה בשנת
היובל כבשביעית. אבל לאחר החורבן, לא מנו יובלות כלל.
ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (35) ט: שאמרו שם:
"האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד
שתא, ונחשוב כללי כיובלי ופרטי כשבוע, ונשקול ממאה
תרי (כלומר, שתי שנות היובל שבכל מאה שנה), ונשדי
אפרטי, ונחשיבניהו לפרטי בשבוע, וידע כמה שני בשבוע".
משמע מכאן שמחלקים אף את היובלות בשבוע.
(36) כלומר, שהגאונים הורו כחשבון זה, לא מטעם שהוכיחו
כן מן הגמרא, אלא שקיבלו כן איש מפי איש, כנ"ל.

ו. וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה יְדוּעָה הִיא וּמִפְּרָסְמָתָ אֲצֵל
הַגְּאוֹנִים וְאִנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֻלָּן לֹא מִנּוּ אֲלָא

בהערות שם. (61) הוא יום הכיפורים. (62) הגדול. (63) כלומר, כן הוא הסדר: בתחילה תוקעין בבית-דין, ואחר-כך תוקעים כל ישראל, שהרי כן אמרה תורה "והעברת" (היינו בית-דין) ואח"כ "תעבירו" (כל אחד ואחד מישראל). וראה בקרית ספר, ובמנחת-חינוך מצוה שלא. (64) כלומר, בראש הענין כתוב: וספרת לך וגו'. ושם הכוונה לבית-דין הגדול בלבד, כנ"ל בהלכה א, ולכן גם האמור להלן "והעברת", הכוונה לבית-דין. וכן מפורש בראש השנה ט: (65) ראש השנה ל. וספרא פ בהר פרשה ב הלכה ה. (66) משנה שם לג: ובמשנה שם כו: שוה היובל לראש השנה לתקיעה. וראה בפ"ג מהלכות שופר הלכה א. (67) שנאמר: "תעבירו שופר בכל ארצכם". והכוונה, לפרסם את חירות העבדים. ודוקא בגבול ישראל, אבל בחוץ לארץ לא, כמפורש בירושלמי ראש השנה פ"ד סוף הלכה א (אור שמח).

יא. שופר של יובל ושל ראש השנה אחד הוא לכל דבר. ואחד⁶⁹ ראש השנה ואחד היובל לתקיעות⁷⁰, אלא שביובל⁷¹ תוקעין⁷² בין בבית דין שקדשו בו את החודש⁷³ בין בבית דין שלא קדשו בו את החודש, וכל יחיד ויחיד⁷⁴ חייב לתקע כל זמן שבית דין יושבין⁷⁵ ושלל בפני בית דין⁷⁶;

(68) שכשם ששופר של ראש השנה אינו אלא מקרן כבשים כפוף (פ"א מהלכות שופר הלכה א), כן בשופר של יובל, כחכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה. והוא-הדין שהם שוים בשיעורם ובכל הדינים השייכים לגוף השופר, והנזכרים בהלכות שופר שם. (69) שם. (70) משנה שם. ושם נאמר גם "ולברכות". והביאו רבינו בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ח. (71) ברייתא שם ל: (72) אפילו בשבת. וראה להלן. (73) היינו, בבית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). והברייתא תלתה את הדבר בבית-דין "שקידשו בו את החודש". וייתכן שטעם הדבר הוא, שכשם שלקידוש החודש אין צורך בכל ע"א הדיינים של בית-דין הגדול אלא בשלשה מתוכם בלבד, הוא-הדין לענין תקיעה ביובל. וראה שם הערה נח. (74) כנ"ל. (75) ראש השנה שם, כרבי. (76) כלומר, אפילו שלא בפני בית-דין.

יב. ובראש השנה⁷⁷ שחל להיות בשבת⁷⁸ - לא יהיו תוקעין אלא בבית דין שקדשו בו את החודש⁷⁹, ואין כל יחיד ויחיד תוקע אלא בפני בית דין⁸⁰.

(77) ברייתא שם. (78) אבל אם חל ראש השנה בחול, תוקעין בכל מקום (גמרא שם). (79) כנ"ל. (80) ובזמן שהם יושבים, כנ"ל. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכות ח"ט. ובספרא שם פ"א הלכה ה: "ביום הכיפורים, אפילו בשבת וכו'. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת וכו', אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא בעשור לחודש דוחה את השבת בכל ארצכם (היינו, אף שלא בפני בית-דין שקידשו את החודש, ובלבד שהוא בזמן שהם יושבין, כנ"ל), ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית-דין בלבד".

יג. שלשה דברים⁸¹ מעכבין ביובל⁸²: תקיעה⁸³,

(50) ברייתא בערכין כט. (51) היינו שיכולים בית-דין למכרו בגנבתו, וכן הוא מוכר עצמו. וראה בפ"א מהלכות עבדים הלכה י. ובברייתא שם נתנו טעם לדבר: שנאמר (ויקרא כה, מ): "עד שנת היובל יעבוד עמך". הרי שהמדובר בזמן שהיובל נוהג. (52) הנזכר להלן בפרק יב. וטעמו של דבר: שנאמר בפרשת בתי ערי חומה (שם, ל) "לא יצא ביובל". משמע שהדבר תלוי ביובל (ברייתא שם). וראה להלן שם הלכות ט"ז. (53) שם, כרבי שמעון בן יוחאי, שנאמר (שם כז, כא): "והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם". ושדה חרמים, היא שדה שהחרימה לבדק הבית או לכהנים. וראה בפ"א מהלכות ערכין וחרמין. (54) שם: שנאמר (שם כה, כח): "ויצא ביובל ושב לאחוזתו". ושדה אחוזה, היא שדה שירשה אדם ממורישיו ומכרה. (55) שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה-זרה, אלא שהוא אוכל נבלות. ושם: אמר רב ביבי, מאי טעמא, אתיא טוב טוב. כתיב הכא (אצל עבד, בדברים טו, טז), "כי טוב לו עמך", וכתיב התם (אצל גר תושב, שם כג, יז), "בטוב לו, לא תוננו". ומכאן שגר תושב נוהג (שאנו מצווים להחיותו) רק כשעבד עברי נוהג, דהיינו כשהיובל נוהג, כנ"ל. (56) ראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. ומפורש בדברי רבינו ששמיטת קרקע בשביעית תלויה ביובל. וצ"ע, מהיכן למד זאת רבינו, שהרי מה שאמרו בברייתא בגיטין לו. "בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים וכו'", מפרש רבינו שהכוונה ליובל, אבל שביעית אף בזמן הזה היא מן התורה, כמו שביאר הכסף-משנה בכמה מקומות. (57) בכסף-משנה מפרש שזה עולה רק על שמיטת כספים. ואילו שביעית בארץ, היא מן התורה אף בזמן הזה. וראה בספר המצוות לעם, עשה קלה, והערה נוספת תקצו שם. (58) למעלה שם הלכה ג לענין שמיטת כספים. וראה ברי" קורקוס שדקדק מכאן כדברי הכסף-משנה שאין הכוונה אלא לשמיטת כספים, שביאר כן בפ"ט שם. ואילו בשביעית הארץ לא ביאר עוד מאומה, אבל בכתב-יד הנוסחא: "חוץ משביעית בארץ מדבריהם, והשמטת כספים וכו'" (רי" קורקוס). וכן הוא בחינוך (מצוה של) לפי דפוס וויניציא. ולפי"ז מפורש שגם שביעית הארץ אינה אלא מדבריהם, וראה בפאת-השולחן.

י. מצות עשה⁵⁹ לתקע⁶⁰ בשופר בעשרי ימי⁶¹ בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין⁶² תחלה⁶³, שנאמר: והעברת⁶⁴ שופר תרועה; וכל יחיד ויחיד⁶⁵ חייב לתקע, שנאמר: תעבירו שופר. ותוקעין בשופר תשע, פדרך שתוקעין בראש השנה⁶⁶. ומעבירין שופר בכל גבול ישראל⁶⁷.

(59) ראה בספר המצוות, עשה קלו. (60) ולענין תקיעת ראש השנה, כתב רבינו שם בפ"א מהלכות שופר הלכה א, שהמצוה היא לשמוע. והסביר רבינו בספר המצוות שם, "שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החירות, ושהיא חלק מן ההכרזה, והוא אמרו: וקראתם דרור בארץ (ולכן עיקר המצוה התקיעה, דהיינו לאחרים, לפרסום הדבר), ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'" (ולכן עיקרה השמיעה, וההתעוררות כתוצאה ממנה). וראה

93) בסיפרא שם פרק ג הלכה ב: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה, כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל". וראה בספר המצוות לעם, לא-תעשה רכד, ובהוספה בהערה רסב. 94) בספר המצוות שם כתב גם עבודת האילן. 95) כמו זריעה וזמירה, קצירה ובצירה, שלוקין עליהן מן התורה, כנ"ל בפ"א הלכה ב, וחפירה חרישה ועוד, שלוקים עליהן מדרבנן, שם הלכה ד. 96) כלומר, שיש לאכלם ולא לשרפם ולהפסידם, וכן שלא לשנותם מברייתם, כנ"ל בפ"ב הלכה ג. 97) שאין עושים בהם סחורה, אלא באופנים שזכרו בפ"ו. 98) כנ"ל בפ"ז הלכה א.

טז. יתרה⁹⁹ שביעית על היובל, שהשביעית משמטת כספים ולא יובל. ויותר יובל על השביעית, שהיובל מוציא עבדים ומשמיט קרקע. וזהו¹⁰⁰ דין מכירת שדות האמורות בתורה, והיא מצות עשה¹⁰¹, שנאמר: גאלה תתנו לארץ. יובל¹⁰² משמיט קרקע בתחלתו¹⁰³, ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה¹⁰⁴, כמו שבארנו¹⁰⁵.

99) סיפרא שם הלכה ו. 100) כלומר, השמטת הקרקע שהיא חזרת השדות לבעליהן ביובל. 101) ראה בספר המצוות, עשה קלח. 102) ערכין כח: 103) סיפרא שם פרק ב הלכה א: "וכשהוא אומר, וקדשתם את שנת החמישים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה". וכן הוא בראש השנה ח: ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. והיינו ביום הכיפורים, ראה למעלה הלכה יד. 104) שנאמר: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה". 105) למעלה בפ"ט הלכה ד.

פרק אחד עשר

1) יבאר שארץ ישראל המתחלקת לשבטים לא תמכר לצמיתות. לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אלא-אם-כן העני. הקנים והזמורות שבתוכה. דין הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות. ואם מותר לגאול בפחות משתי שנים. ודין מכרה בשנת היובל עצמה. ואילנות אם חוזרין לבעלים ביובל. לעולם מייפין כח המוכר שדה אחוזה, הרוצה למכור שדות אחרות לגאול הראשון. אם רצה לגאול חצי השדה. נותן שדהו במתנה. האחין שחלקו. והיורש את אשתו.

א. ארץ ישראל² המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות³, שנאמר: והארץ⁴ לא תמכר לצמיתות. ואם מכר לצמיתות - שניהם⁵ עוברין בלא תעשה⁶. ואין מעשיהן מועילין⁷, אלא תחזור השדה לבעליה ביובל.

2) ולא חוץ לארץ, כדלהלן. 3) [כלומר, הארץ המתחלקת לשבטים, שנמכרת לזמן, אינה נמכרת לצמיתות, אבל ירושלים שלא נתחלקה לשבטים (יומא יב). ואין משכירין בה בתים (שם). וכל זה בפ"ז מהל' בית הבחירה הי"ד), וכל-שכן שאין מוכרים בה בתים ('אבות דרבי נתן' פרק לה), כיון שגם מכירה לזמן אינה מכירה, לא שייך בה האיסור של מכירה לצמיתות. ולשון 'אבות דרבי נתן' שם:

1 וְשְׁלוֹחַ עֲבָדִים, וְהַחֲזֵרֶת שְׂדוֹת לְבַעְלֵיהֶן. וְזוֹ הִיא 2 שְׁמִטַּת קֶרְקַע⁸⁴.

81) ראש השנה ט: כחכמים, ולא כר' יהודה ור' יוסי. 82) שאם לא עשו אחד משלשתם, לא נתקדשה השנה בקדושת יובל, ואינה אסורה בזריעה ובכל העבודות האסורות בשמיטה, ראה ברש"י ובתוספות שם. וכנראה שהקידוש (ראה למעלה הלכה א) אינו מעכב, וראה במנחת-חינוך מצוה שלב. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כה, ט"א) "והעברת שופר תרועה וגו' תעבירו שופר וגו' וקראתם דרור וגו' יובל היא וגו' ושבחתם איש אל אחוזתו וגו' לא תזרעו וגו'". והמלים "יובל היא" מורות על עיכוב, כלומר, רק באופן זה הוא יובל ולא באופן אחר, ומה הוא האופן שעל-ידו נתקדש היובל, שופר תרועה וקריאת דרור האמורים לפני הפסוק "יובל היא", והחזרת שדות הנאמרה לאחריו ומקרא נדרש לפניו ולפניו וגם לאחריו. 83) לא מבורר לאיזו תקיעה נתכוין רבינו, אם לתקיעה של בית-דין או לתקיעה של כל יחיד ויחיד (ראה למעלה הלכה י). ובראש השנה שם אמרו: "זו (=תקיעת שופר) מסורה לבית-דין", ואם כן התקיעות של היחידים (ראה למעלה שם) אינן מעכבות (וראה בסוף ההלכה הסמוכה). אבל צריך עיון, שהרי תקיעות אלו, שנלמדו מ"תעבירו שופר", סמוכות בתורה למלים "יובל היא" יותר מתקיעות של בית-דין. 84) הנזכרת ברייתא בגיטין לו. כלומר, ולא שביעית, כדעת יתר הראשונים. וראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם.

3 יד. מראש השנה⁸⁵ עד יום הכפורים לא היו 4 עבדים⁸⁶ נפטרין לבתיהן⁸⁷ ולא משמעדין 5 לאדניהם⁸⁸, ולא השדות חוזרות לבעליהן⁸⁹, אלא 6 עבדים אוכלין ושותים ושמיטים⁹⁰ ועטוריהם⁹¹ 7 בראשיהם. גיון שהגיע יום הכפורים, תקעו בית 8 דין⁹² בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות 9 לבעליהן.

85) ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה ח: 86) עברים. 87) שמא לא יתקעו בית-דין בשופר ביום הכיפורים, ותקיעה היא אחת משלשת הדברים המעכבים את היובל, כמפורש למעלה (מנחת חינוך, מצוה שלא). 88) שמא יתקעו ביום הכיפורים, ויהיה היובל למפרע מראש השנה. 89) סיפרא פ' בהר פרק ב הלכה א. 90) על חירותם. 91) דרך החירות, כמו שאמרו בצדיקים שבעולם הבא, ש"יורשים ועטוריהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז.). וכן היו נוהגים חתנים וכלות, ראה סוטה מט. 92) שהרי להם מסורה מצוה זו תחילה, כנ"ל בהלכה י. וראה בהלכה הקודמת.

10 טו. דין היובל⁹³ בשביתת הארץ ודין השמטה אחד 11 הוא לכל דבר. כל שאסור בשביעית מעבודת 12 הארץ⁹⁴ - אסור בשנת יובל, וכל שמותר בשביעית - 13 מותר ביובל, ומלאכות שלוקין עליהן בשביעית⁹⁵ - 14 לוקין עליהן ביובל. ודין פרות שנת יובל באכילה⁹⁶ 15 ובמכירה⁹⁷ ובבעור⁹⁸ - בדין פרות שביעית לכל דבר.

קסד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׂרָצָה לַפְּדוֹת - מְחַשֵּׁב עִם הַלֹּקֶחַ עַל הַשָּׂנִים
15 שְׂאֵבֶל, וְגֹרֵעַ מִדְּמֵי הַמֶּכֶר²², וּמִחֲזִיר לֹא הַשָּׂאֵר²³.

(18) כדלהלן פ"ב. (19) המפורש בפרק זה. (20) שנאמר (שם, כז): "וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו, ושב לאחוזתו". (21) היינו, כמה דמים משלם הלוקח עבור כל שנה שהוא מחזיק בשדה. (22) היינו, מהדמים שנתן הלוקח למוכר. ואולי צריך לומר: מדמי המכר. (23) ושב המוכר לאחוזתו, כנ"ל.

16 ה. פִּיצֵד? הֲרִי הַנֶּשֶׂאֶר לַיּוֹבֵל²⁴ עֲשֹׂר שָׁנִים וּמִכֹּר לֹא
17 שָׂדֶה בְּמֵאָה דִּינָר²⁵, אֲכָלָה הַלֹּקֶחַ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַרְצָה
18 הַמוֹכֵר לְגֵאֵל²⁶ - נוֹתֵן לֹא שְׁבָעִים דִּינָר וּמִחֲזִיר
19 שָׂדֶהוּ. וְכֵן אִם אֲכָלָה שֵׁשׁ שָׁנִים²⁷ - נוֹתֵן לֹא אַרְבָּעִים
20 דִּינָר וּמִחֲזִיר לֹא שָׂדֶהוּ. לֹא גֵאֵלָה אֶלָּא הַנִּיחָה בִּיד
21 הַלֹּקֶחַ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל - תִּחְזֹר לַבְּעָלִים כְּלָא
22 דְּמִים²⁸. שְׁנָאֵמֶר: בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְּבוּאָת יִמְכֹּר לָךְ²⁹.

(24) מיום המכירה. (25) אם כן, נתן עשרה דינרים לשנה. (26) לפדות. (27) היינו, אף-על-פי שאכל כבר רוב הזמן, אין אומרים, שלא יחזיר לו המוכר את העודף. (28) שנאמר (שם, כח) "ואם לא מצאה ידו די השיב לו וגו' ויצא ביובל". (29) זה מוסב על מה שלמעלה, שמחשב לפי השנים שאכל ולפי השנים שנותרו.

23 ו. מְכָרָה³⁰ לֹא וְהִיא מְלָאָה פְּרוֹת, וְלֹאֲחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים
24 גֵּאֵלָה - אֵינִי יָכוֹל לֹמַר לוֹ: הַחֲזִירָנָה לִי מְלָאָה
25 פְּרוֹת כְּמוֹ שְׁמִכְרִיתִי לָךְ. לְפִיכָךְ, אִם מְכָרָה לֹא מְלָאָה
26 פְּרוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה³¹, וְגֵאֵלָה אַחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים -
27 הֲרִי זֶה אוֹכֵל שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת³² בְּשְׁתֵּי הַשָּׁנִים, וְאֵינִי
28 מְחַשֵּׁב עִמּוֹ אֶלָּא לְפִי שְׁתֵּי שָׁנִים בְּלִבְדּוֹ; שְׁנָאֵמֶר: עַל
29 פִּי הַשָּׁנִים³³, לֹא עַל פִּי הַתְּבוּאוֹת.

(30) משנה בערכין כט, ב. וברייתא ל, א. והוא מ'סיפרא' שם סוף פ"ג. (31) אף-על-פי שהמכירה היא לשתי שנים מעת לעת, כדלהלן ה"ט, בכל זאת יש חידוש בדבר, שאין אומרים כאן ששלושים יום קודם ראש השנה יחשבו כשנה, כדרך שאומרים לענין ערלה (פ"ט מהל' מעשר שני ה"ח). וכן הוא ב'שיטה מקובצת' ערכין שם. (32) היינו, התבואה שהיתה בשעת המכירה, ושתי התבואות של שתי השנים. (33) פסוק זה נאמר לענין מקדיש שדה אחוזה. וב'סיפרא' ובערכין שם, למדו זאת ממה שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך". כלומר, כל התבואות של השנים הללו.

30 ז. הַקָּנִים³⁴ וְהַזְמֹרוֹת וּפְרוֹת שְׁקֵמָה שְׁבִתוּכָה - הֲרִי
31 הֵן שֵׁל לֹקֶחַ בְּשָׂאֵר הַפְּרוֹת שְׁלָה. אֲכָל³⁵ אֵילָן
32 שְׁנִכְסִיחַ אוֹ שִׁיבֵשׁ - שְׁנִינָהוּ אֲסוּרִין בִּיאֵד³⁶. פִּיצֵד
33 יַעֲשֶׂה? יִמְכֹּר³⁷ וְיִלְקַח בְּדָמָיו קֶרֶקַע, וְהַלֹּקֶחַ אוֹכֵל
34 פְּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁתִּגָּאֵל³⁸ הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ.

(34) תוספתא ערכין פ"ה ה"א. (35) שם. וראה בברייתא בבא-מציעא עט, א. ומפרש אותה רבינו לענין מכר, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם בשם ר"ח. (36) המוכר אסור בו,

"ואין מוכרין הבית לצמיתות בתוכה (=בירושלים)". וצריך עיון. וראה במדרש תנחומא פ' בהר סוף סי' א. (4) היינו, הארץ הידועה, והיא ארץ ישראל. (5) שהרי על ידי שניהם, נעשית המכירה. (6) אבל אינם לוקין על לאו זה, מכיון שלא הועילו מעשיהם, וכן כתב רבינו בפ"ו מהל' בכורות ה"ה, שכל שאין המעשה מועיל, אינו לוקה. ולכן לא מנה רבינו לאו זה בפ"ט מהל' סנהדרין, בין הלאוין שלוקין עליהם (מסנה-למלך). וראה להלן. (7) ב'ירושלמי' דמאי פ"ה ה"ח, הביאו ראיה מפסוק זה "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ", למי שסובר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (ועי' פ"א מהל' תרומות ה"י) - הרי שאין מעשיהם מועילים, כדברי רבינו. וראה בהשגות הרמב"ן ל'ספר המצוות' לא-תעשה רכז. והרדב"ז כתב שדעת רבינו כרבא (תמורה ד:): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני". וכן נראה מדברי ה'חינוך' סוף מצוה שלט, שכתב בדעת רבינו שחייב מלקות, וזוהי דעתו של רבא (שם) ד"לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא", אבל זה נסתר מדברי רבינו בהל' בכורות שם, ראה למעלה.

1 ב. וְהַמוֹכֵר⁸ שָׂדֶהוּ לְשָׁשִׁים שָׁנָה - אֵינִי יוֹצֵאָה
2 בַּיּוֹבֵל; שְׁאִינִי חֲזֹר בַּיּוֹבֵל אֶלָּא דְּכָר הַנֶּמְכֵּר סֶתֶם¹⁰
3 אוֹ הַנֶּמְכֵּר לַעֲמִיתוֹת¹¹.

(8) בבא-מציעא עט, א. (9) שם: "מי שאין שם יובל (היינו, אלמלא היובל) - נצמתת, יש שם יובל - אינה נצמתת, יצתה זו (שנמכרה לששים שנה), שאף-על-פי שאין שם יובל - אינה נצמתת". (10) שבלי היובל היה הדבר חלוט ללוקח לעולם. (11) בפירוש.

4 ג. לֹא יִמְכֹּר¹² אָדָם בֵּיתוֹ¹³ אוֹ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ, אִף עַל
5 פִּי שְׁהֵם חֲזִירִין אַחֵר זְמַן¹⁴, אֶלָּא אִם כֵּן הָעֵנִי;
6 שְׁנָאֵמֶר: וְכִי יִמּוֹךְ אַחִיד וּמִכֹּר מֵאֲחֻזָּתוֹ. אֲכָל לְמִכֹּר
7 וּלְהַנִּיחַ הַדָּמִים בְּכִסּוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְחוּרָה אוֹ
8 לְקַח בָּהֶן כָּלִים אוֹ עֲבָדִים וּבִהְמָה - אֵינִי רֹשָׁאִי;
9 אֶלָּא לְמַזְזוֹת בְּלִבְדּוֹ¹⁵. וְאִם עֲבָר¹⁶ וּמִכֹּר מִכָּל מְקוֹם
10 - הֲרִי אֵלּוֹ מְכֻוּרִין¹⁷.

(12) 'סיפרא' שם פ"ה ה"א, ותוספתא ערכין פ"ה. (13) [ב'סיפרא' ובתוספתא שם, ליתא "ביתו". ולמדה רבינו מסוגיית הגמרא בקידושין כ, א - שנראה משם שמה שנאמר (ויקרא כה, כט) "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה", מוסב על "כי ימוך אחיד" שלמעלה, ועוד נראה שם שהסדר הוא למכור תחילה שדה ואחר-כך בית, עיי"ש. ואם כן, אם אסור למכור שדה אלא-אם-כן העני, כל-שכן שאסור למכור בית אלא באופן הנ"ל]. (14) היינו ביובל, כנ"ל, או לאחר זמן מסוים שקצב בשעת המכר, כנ"ל. (15) אם העני, כנ"ל. (16) תוספתא, שם. (17) שאין זה איסור מפורש, אלא שמדברי הכתוב נראה שאסור למכור שדהו אלא-אם-כן העני.

11 ד. וְדִנְיָן בְּבֵית דִּין בְּתֵי עָרֵי חוֹמָה¹⁸, וּבְשָׂדֶה דִּין
12 שָׂדֶה אֲחֻזָּה¹⁹. דִּין מוֹכֵר שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ: לְחַשְׁבֹּת²⁰ אֶת
13 הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנֶּשֶׂאֶרוֹת לַיּוֹבֵל²¹; וּבְכָל עֵת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו', דאמר קרא: במספר שני תבואות ימכר לך, שנים שיש בהן תבואה בעולם וכו', שביעית אפקעתא דמלכא היא (ולכן אינה קרויה שנת תבואה - רש"י ו'תוספות"). וכן נראה מלשון רבינו, שכתב "שנת שדפון" ולא כתב "נשתדפה" (רדב"ז). וראה פ"ח מהל' שכירות ה"ה. (58) של שתי השנים, אלא מחזיק בשדה שנה נוספת.

יא. הניחה⁵⁹ הלוקח בורה⁶⁰ שנה ואכלה שנה, או אכלה שנה ונרה שנה ולא זרעה - הרי אלו עולין למגנן⁶¹. מקרה⁶² בשנת יובל עצמה - אינה נמכרת⁶³, והדמים חוזרין⁶⁴ לפעלים.

(59) שם. (60) כאן כתב רבינו שנה שהובירה קודם, ולהלן כתב שנה שאכלה קודם. (61) כיון שהשנים הן "שני תבואות", אלא שהוא לא זרע, והפסיד לעצמו. ולפי זה הוא-הדין אם הניחה הלוקח בורה או שנייה שנתיים (כסף-משנה, ועי' רדב"ז). ובגמרא שם אמרו שהחידוש ב"נירה", שאין המוכר משלם לו דמי הניר כשהוא גואל את השדה. וכבר רמז רבינו לדין זה בה"ח, שכתב שאין שמין ללוקח אלא את שבח האילנות, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, וראה בהערות שם, וב'אור גדול' על משנתנו. (62) ערכין שם, כשמואל שהלכה כמותו בדיני ממונות, ולא כרב. (63) שם: קל-וחומר, ומה מכורה כבר (מלפני היובל), יוצאה (ביובל), שאינה מכורה - אינו דין שלא תמכר. (64) להלן שם.

יב. מקרה⁶⁵ שנה אחת לפני היובל - הרי הלוקח אוכל אותה שנה שנייה אחר היובל; שנאמר: שני תבואות⁶⁶.

(65) ברייתא שם. (66) וכאן לא שייך הקל-וחומר הנ"ל, שהרי שדה זו מכורה לו מלפני היובל. ומה ששדות אחרות יוצאות ביובל, זה הוא משום שקורא אני בהן: במספר שני תבואות ימכר לך.

יג. מכר⁶⁷ נקעים מלאים מים⁶⁸ או סלעים⁶⁹ שאינם ראויין לזריעה - הרי זה פודה בפחות משתי שנים; שנאמר: במספר שני תבואות - שדה הראויה לתבואה היא שאינה נגאלת אלא אחר שתי שנים. ואם לא גאלה, אף על פי שאינה ראויה לזריעה - חוזרת לפעלים ביובל⁷⁰.

(67) שם יד, ב: "מכר טרשים נגאלין פחות משתי שנים וכו'". וטרשים הוא מקום שאינו ראוי לזריעה. וכיון ששם כה, א - לענין הקדש, הביאו דוגמא למקום שאינו ראוי לזריעה, "נקעים עמוקים עשרה טפחים (ומלאים מים - גמרא שם) או סלעים גבוהים עשרה טפחים", לכן כתבם רבינו כאן כפירוש ל"טרשים". וראה ב'רבינו גרשום' שם, ובפ"ח מהל' ערכין הי"ג. (68) עמוקים עשרה טפחים, כנ"ל. (69) גבוהים עשרה טפחים, כנ"ל. (70) שם: "מאי טעמא, ושב לאחוזתו אמר רחמנא, והאי נמי אחוזה היא", שהרי כאן לא תלתה התורה ב"תבואות".

יד. מכר⁷¹ אילנות⁷² - אין נגאלין לפחות משתי

שהרי האילן משועבר ללוקח, והלוקח אסור להשתמש בהם, שהרי כלה קרנו של המוכר. (37) האילן היבש. (38) קודם היובל בפדיון, או בשנת היובל, בלא דמים, כנ"ל.

ח. הלוקח³⁹ שדה אחוזה ונטעה אילנות⁴⁰ והשביחה, כשהיא חוזרת ביובל - שמין שבח האילנות⁴¹ שבתוכה, ונותן פעל השדה דמי השבח ללוקח; שנאמר: ויצא ממכר בית⁴² - ממכר חוזר, ולא השבח.

(39) ברייתא בבא-מציעא קט, א. (40) הוא-הדין אם עלו האילנות מאליהם ('חזון איש'), אלא שכוונת רבינו לומר, שדוקא שבח שאינו בגוף הקרקע שמין ללוקח, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, כגון שחורש את הקרקע והשביחה. וטעמו של דבר, שכל שהוא בגוף הקרקע, הרי זה בכלל "ממכר בית", שחוזר ביובל. וראה להלן הי"א והט"ז. (41) כנ"ל. (42) פסוק זה נאמר בפרשת בתי ערי חומה, ולמדו משם אף לשדה אחוזה.

ט. המוכר⁴³ את שדהו בזמן שהיובל נוהג⁴⁴, כמו שפארנו⁴⁵ - אינו מתר לגאל⁴⁶ לפחות משתי שנים⁴⁷; שנאמר: במספר שני תבואות⁴⁸ ימכר לך. ואפילו רצה הלוקח⁴⁹ - אסור; שנאמר: במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך - אין פחות⁵⁰ משתי שנים מצעת לעת⁵¹ מיום המכירה⁵².

(43) משנה, ערכין כט, ב. וראה ב'סיפרא' שם. (44) היינו, כשכל יושביה עליה. (45) למעלה פ"י ה"ח. (46) המוכר שלא ברצון הקונה. (47) לפני שתהא השדה שנתיים ביד הלוקח. (48) ומיעוט שנים - שתי שנים. (49) שלא ברצון המוכר. ובגמרא שם: "ולא מיבעיא מוכר דקאי ב'עשה' דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך, אלא אפילו לוקח נמי קאי ב'עשה' דבעינן שנים תקנה (= במספר שנים אחר היובל תקנה), וליכא". (50) ברייתא, שם יח, ב. (51) אותו היום ואותה שעה לאחר שנתיים (שם, ועי' רש"י שם). (52) ואין אומרים, שמכיון שהגיע תשרי, הרי זה כאילו כבר עברה שנה (רש"י). ונראה, שבשנה מעוברת, אין חדש העיבור בכלל שתי השנים, שהרי לענין בתי ערי חומה נזקקו לפסוק מיוחד להביא את שנת העיבור (להלן פ"ב ה"ה).

י. וצריך⁵³ שיאכל הלוקח שתי תבואות⁵⁴ בשתי שנים ואחר כך יגאל; שנאמר: שני תבואות. לפיכך, אם היתה אחת משתי השנים שביעית⁵⁵ או שנת שדפון⁵⁶ או ירקון⁵⁷ - אינה עולה מן המגנן⁵⁸.

(53) משנה, ו'סיפרא' שם. (54) כלומר, שנתיים שהיו בהן תבואות. וראה בבאורי הגר"א ל'סיפרא' שם. (55) שאסור לזרוע בה, בארץ. (56) לכל העולם, ראה להלן. (57) לכל העולם. בבבא-מציעא קו, א: "או שהיו השנים כשני אליהו". ולהלן שם: "תני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו (שלא היתה תבואה בכל העולם), מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא דלא הוי תבואה כלל

84) אפילו אם הן רחוקות ורעות, והשדה שמכר קרובה ויפה (שם). (85) שם ל, ב. (86) משנה, ו'סיפרא' שם.

24 יח. מִצָּא 87 מַעֲטָה 88 וְרָצָה לְגָאֵל חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁמָכַר -
25 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּדֵי גֵאֻלְתּוֹ - אוֹ גֹאֵל אֶת
26 כָּלָה אוֹ אֵינוֹ גֹּאֵל. וְאִם רָצוּ 89 קְרֹבָיו לְגָאֵל -
27 גֹּאֲלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָא גֵאֻלּוֹ הִקְרַב אֵלָיו.

(87) שם. (88) דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר, כנ"ל.
(89) 'סיפרא' שם סוף ה"א.

28 יט. הַנּוֹתֵן 90 שְׂדֵהוּ מִתְּנָה - הֵרִי זֶה חוֹזֶרֶת לוֹ בַּיּוֹבֵל;
29 שֶׁנֶּאֱמַר 91: תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ - לְרִבּוֹת אֶת
30 הַמִּתְּנָה 92.

(90) משנה, בכורות נב, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר.
(91) גמרא שם. וצ"ע, אם במתנה יכול הנותן לגאול לפני
היובל, כמו בבתי ערי חומה, להלן פי"ב ה"ד (רש"ש שם).
(92) יש אומרים כי מתנת רבים אינה חוזרת ביובל (חידושי
ר"ע איגר על הרמב"ם בשם הרד"ק ביהושע כד, לג).

31 כ. הָאֲחִין 93 שֶׁחֲלָקוֹ - פְּלִקּוֹחוֹת 94 הֵן, וּמִחֲזִירֵין זֶה
32 לָזֶה חֲלָקוֹ בַּיּוֹבֵל, וְלֹא תִבְטַל 95 חֲלָקָתוֹ מִמְּכֻּמֹּת
33 שֶׁהִיתָה. וְכֵן הַבְּכוֹר 96 וְהַמֵּיבֵם 97 אֲשֶׁת אָחִיו - מִחֲזִיר
34 בַּיּוֹבֵל חֲלָק שֶׁנִּטַּל, וְנוֹטֵל 98 הַחֲלָק שֶׁנִּגְדָּדוּ.

(93) בכורות שם, כרבי אסי אמר רבי יוחנן. (94) כלומר,
כאילו מכר כל אחד לחבירו את חלקו תמורת חלקו של שני
שקיבל הוא. ואין אנו אומרים "ברירה", שהוברר הדבר שזה
חלקו וזה חלקו של השני. (95) שם: "מתיב רב הושעיא,
ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה (כלומר, ואם לקוחות הם,
היתה הבכורה צריכה לחזור). אמר ליה רבי אלעזר, מאי אין
חוזרין, אין חוזרין לבטלה". וסובר רבינו, שאין מבטלים את
החלוקה הראשונה ומחלקים מחדש (כפירוש רש"י), אלא
מחליפים את חלקיהם (כסף-משנה). (96) במשנה שם:
ואלו שאין חוזרין ביובל (כלומר, אין חוזרין לבטלה כנ"ל,
הבכורה, והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו והמתנה
דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים המתנה כמכר (הלכה
כחכמים, כנ"ל. משמע שבשאר הדברים מודים חכמים לרבי
מאיר). ובגמרא שם: מאי טעמיהו דרבנן "תשובו", לרבות
את המתנה, והני כוליהו ירושה ניהו (ולכן אינם חוזרים
ביובל). (97) שירוש כל נכסי אחיו המת (פ"ג מהל' נחלות
ה"י). ולמדו כן בבכורות שם, ממה שקראו הכתוב בכור,
שנאמר: "והיה הבכור אשר תלד". (98) כנ"ל.

35 כא. אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ 99 אֶת אֲשֶׁתוֹ, אָף עַל פִּי שְׂרִישַׁת
36 הַבָּעַל מִדְּבָרֶיהֶם 100 - עָשׂוּ חֲזוֹק 101 לְדַבְרֵיהֶם כְּשֶׁל
37 תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מִחֲזִיר בַּיּוֹבֵל. וְאִם 102 יָרַשׁ מִמֶּנָּה בֵּית
38 הַקְּבֵרוֹת 103 - יִחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפַּחָהּ 104, מִשּׁוּם פָּגַם
39 מִשְׁפַּחָהּ 105, וַיִּתְּנוּ לוֹ דָּמָהּ, וּמִנִּיכִין 106 לוֹ דָּמֵי קָבֵר
40 אֲשֶׁתוֹ 107, שֶׁהִרִי חֵיב בְּקִבְרָתָהּ 108.

(99) שם, כנ"ל. (100) ראה פי"ב מהל' אישות ה"ג, ופ"א
מהל' נחלות ה"ח. וכוונת רבינו, שהרי אמרו שם, שטעמו

1 שְׁנִים, שֶׁהִרִי רְאוּיִים לְתַבּוּאוֹת 73. וְאִם לֹא גֵאֻלָּן -
2 אֵינוֹ חוֹזֵרִין לְבַעֲלִים בַּיּוֹבֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב לְאֲחֻזָּתוֹ
3 - וְלֹא לְאֵילָנוֹת 74.

(71) שם. (72) שעושים פירות. (73) והרי הם בכלל:
במספר שני תבואות ימכר לך, כנ"ל. אבל אילנות סרק יכול
לגאול אותם בתוך שתי שנים (רדב"ז). (74) ואף-על-פי
שהמוכר אילנות מכר גם קרקע שתחתיהם וביניהם וחוצה
להם כמלא האורה וסלו (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב), ייתכן
שמדובר כאן באופן שמכר את האילנות לבד (רדב"ז). אולם
נראה, שמכיון שאין הקרקע הזאת של הלוקח, אלא שמותר
לו להשתמש בה ללקיטת הפירות בלבד (ראה בהערות שם),
לכן לא שייך לומר שהמוכר ישוב לאחוזתו, שהרי לא יצאה
מעולם מרשותו.

4 טו. מְכַר 75 שְׂדֵהוּ לְרֵאשׁוֹן, וְרֵאשׁוֹן מְכַר לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי
5 לְשִׁלְשִׁי, אֲפֹלוּ מֵאָה זֶה אַחֵר זֶה - בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל
6 תִּחְזֹר לְאֶדוֹן הָרֵאשׁוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר 76: בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב
7 הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קִנְיָהּ מֵאֵתוֹ, לְאִשְׁרֵי לֹא אֲחֻזַּת הָאָרֶץ.

(75) 'סיפרא' פ' בהר פ"ה סוף ה"ד, כגירסת הגר"א שם.
(76) רבינו כתב את הפסוק המתאים לעניננו, אף-על-פי ששם
נזכר פסוק אחר.

8 טז. מְכַרָּה 77 לְרֵאשׁוֹן בְּמֵאָה דִּינָר, וְרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי
9 בְּמֵאֵתִים, וְרָצָה הָאֶדוֹן לְגָאֵל - אֵינוֹ מִחְשָׁב אֲלָא עִם
10 הָרֵאשׁוֹן 78; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ. מְכַרָּה
11 לְרֵאשׁוֹן בְּמֵאֵתִים, וְרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאָה - הֵרִי זֶה
12 מִחְשָׁב עִם הָאֲחֵרוֹן 79. וְכֵן 80 אִם מְכַר בְּמֵאָה
13 וְהַשְׁבִּיחָה פְּדֵי הַלּוֹקֵחַ וְהִרִי הִיא רְאוּיָה לְהִמְכֹּר
14 בְּמֵאֵתִים - מִחְשָׁב לְפִי מָה שֶׁמְכַר 81. וְאִם מְכַרָּה
15 בְּמֵאֵתִים וְהִכְסִיפָה וְהִרִי הִיא רְאוּיָה לְהִמְכֹּר בְּמֵאָה
16 - מִחְשָׁב לְפִי מָה שֶׁהִיא 82. וְלַעוֹלָם מִיָּפִים כַּח מוֹכֵר
17 שְׂדֵה אֲחֻזָּה, וּמַרְעִין כַּח הַלּוֹקֵחַ.

(77) 'סיפרא' שם ה"ג, ומשנה ערכין ל, א. ותוספתא שם
פ"ה. (78) כלומר, שמחזיר לראשון את העודף עבור
השנים שנותרו עד היובל, לפי מאה דינר שקיבל ממנו.
והיינו, לטובת המוכר. (79) שם: שנאמר, והשיב את
העודף לאיש, לאיש אשר בתוכה. וראה ב'שיטה מקובצת'
שם אות ה. (80) שם, כרבי דוסתאי בן יהודה. (81) שם,
ב. שנאמר: והשיב את העודף, העודף שבידו (היינו, לפי
מאה דינר שקיבל מהלוקח). (82) שם: העודף, העודף
שבקרקע (לפי שוויה עתה).

18 יז. הַמוֹכֵר 83 שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְהָיוּ לוֹ שְׂדוֹת אַחֲרוֹת,
19 וּמְכַר מֵאוֹתָם הַשְׂדוֹת פְּדֵי לְגָאֵל שְׂדֵה שֶׁמָכַר - אֵין
20 שׁוֹמְעִין לוֹ 84; שֶׁנֶּאֱמַר 85: וּמִצָּא פְּדֵי גֵאֻלְתּוֹ - עַד
21 שִׁמְצָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִצְוִי לוֹ בְּשַׁעָה שֶׁמָכַר. וְכֵן 86 אִם
22 לָזֶה לְגָאֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ
23 - לֹא שְׁלָלָהּ.

(83) משנה שם, ו'סיפרא' שם ה"ב, וה', וכגירסת הגר"א שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ט שבט - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קסז

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 8 ג. מַת הַלֹקֶחַ - יִפְדֶּה¹¹ מִיד בְּנוֹ¹². וְכֵן אִם מַת
9 הַמוֹכֵר - יֵשׁ לְבָנוּ לְפִדְוֹתָהּ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ¹³.
(11) המוכר. (12) בגמרא שם: "מהו דתימא לקונה אותו
אמר רחמנא, והא (בן הלוקח) לא קנה, קא משמע לן
והייתה גאולתו מכל מקום". (13) שם: "מהו דתימא ואיש
כי ימכר אמר רחמנא, והאי (בן המוכר) לא מכר, קא משמע
לן והייתה גאולתו מכל מקום".
10 ד. מִכָּר לְרֹאשׁוֹן, וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה¹⁴ -
11 מוֹנִין¹⁵ לְרֹאשׁוֹן¹⁶. פִּינּוֹן שְׁשָׁלְמָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה
12 הַחֲלֵט הַבֵּית בֵּיד הַשָּׁנִי; שֶׁהַמוֹכֵר מִכָּר לְשָׁנִי כָּל
13 זְכוּת שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ¹⁷. הִגִּיעַ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא
14 גָּאֵלָה - הָרִי זֶה נִחְלָט מִיד הַלֹקֶחַ. וְכֵן אִם נָתַן
15 הַבֵּית מִתְּנָה¹⁸ וְלֹא גָּאֵלוּ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הָרִי
16 זֶה נִחְלָט בֵּיד זֶה שְׁנָתָן לֹו מִתְּנָה.

(14) הראשונה משעת המכר. (15) י"ב חודש. (16) משעת
המכר. ושם: "שנאמר: עד מלאת לו שנה (משמע, למי
שהייתה אחוזה שלו מונין - רש"י)". (17) ואילו הייתה
הקרקע בידו הייתה נחלטת לו, ולכן כשמכרה, נחלטת
לקונה אותו לדורותיו, לא יצא ביובל. (18) והלכה זו, היא
כחכמים בבכורות נב: הסוברים שמתנה כמכר.

17 ה. הֵייתָ שָׁנָה מַעֲבֶרֶת - אֵינוֹ נִחְלָט עַד סוֹפָה;
18 שְׁנָאֵמֶר: עַד מְלֹאת לֹו שָׁנָה תְּמִימָה - לְהֵבִיא חֹדֶשׁ
19 הָעֶבֶר.

20 ו. מִכָּר שְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בְּחֶצִי אֶדֶר רֹאשׁוֹן וְאֶחָד
21 בְּרֹאשׁ אֶדֶר שְׁנִי: זֶה שֶׁמִּכָּר בְּרֹאשׁ אֶדֶר שְׁנִי - פִּינּוֹן
22 שֶׁהִגִּיעַ אֶחָד בְּאֶדֶר שֶׁל שָׁנָה הַבְּאָה¹⁹ עָלְתָה לֹו
23 שָׁנָה²⁰; וְזֶה שֶׁמִּכָּר בְּחֶצִי אֶדֶר רֹאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה
24 לֹו שָׁנָה עַד חֶצִי אֶדֶר שֶׁל שָׁנָה הַבְּאָה, מִפְּנֵי שִׁירֵד
25 הַלֹקֶחַ בְּחֹדֶשׁ הָעֶבֶר²¹.

(19) שהייתה פשוטה. (20) שהרי זה כאילו ירד בראש אדר
של שנה שאינה מעוברת. (21) היינו, באדר ראשון שהוא
מעובר, וחל עליו הדין שבשנה מעוברת אין השדה נחלטת
עד סופה, היינו, עד אמצע אדר של שנה הבאה.

26 ז. הִגִּיעַ²² יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא²³ הַלֹקֶחַ
27 לְפִדּוֹת מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה מְנִיחַ מַעוֹתָיו בְּבֵית דִּין
28 וְשׁוֹבֵר אֶת הַדֵּלֶת וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ²⁴, וְאִימָתִי שִׁיבֹא
29 הַלֹקֶחַ - יָבֹא וְיִטַּל מַעוֹתָיו.

(22) משנה שם: כתקנת הלל. (23) כלומר, שנטמן באותו
יום, כדי שיהיה הבית חלוט לו. (24) שהנתינה בעל כרחו
של המקבל היא נתינה טובה, בכל מקום, אלא שהלל נזקק
לתקן, שתהא הנתינה טובה אפילו אם היא שלא בפני
המקבל כמו כאן.

30 ח. הַמְקִדִּישׁ בֵּית עֵיר חוֹמָה, וְגָאֵלוּ אַחֵר מִיד
31 הַהֶקְדָּשׁ - פִּינּוֹן שְׁעָלְתָה לֹו²⁵ שָׁנָה מִשְׁעָה שְׁנָגָל מִיד

של רבי מאיר הסובר שהיורש את אשתו אינו מחזיר ביובל,
הוא משום שירושת הבעל דאורייתא, משמע מזה שלמאן
דאמר ירושת הבעל דרבנן, ותקונה לו תחת קבורת אשתו
(כנ"ל בהל' אישות שם ה"ב, ד). הרי היא כמכר וחוזרת
ביובל. (101) בבא בתרא קלט, ב: "גבי יובל שויהו רבנן
(את הבעל) כיורש, משום פסידא דידה" (שלא יצטרך
להחזיר לקרובים, כנ"ל). וראה בתוספתא שם ד"ה גבי,
ובאור שמח. (102) בכורות שם, כרבי יוחנן בן ברוקה.
(103) גמרא, שם. (104) ביובל. (105) שגנאי הוא להם
שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם יקברו בקברות אחרים
(רש"י בכתובות פד). ולכן לא עשו כאן חכמים חיזוק
לדבריהם שלא תחזור ביובל, כנ"ל. וראה פכ"ד מהל'
מכירה הי"ז ובהערות שם. ובבבא בתרא ק, ב - ברשב"ם
ד"ה משום. (106) שם. (107) שאינם משלמים עבורו.
(108) ראה בהל' אישות, שם.

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ט

פָּרָק שְׁנֵים עָשָׂר

(1) יבאר המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה. ואם הקרובין
פודין אותה, אם מת הלוקח או המוכר. והמוכר לראשון
וראשון לשני בתוך השנה. מכר ב' בתים האחד בחצי אדר
ראשון ואחד בראש אדר שני. אם הגיע י"ב חדש ולא נמצא
הלוקח. ודין המקדיש בית בעיר חומה. ואם מכר בית בעיר
חומה והגיע יובל תוך שנת המכר. המוכר בית בבתי
החצרים או בעיר שאינה מוקפת. בית שאין בו ד' אמות על
ארבע אמות, ואם הבית נחלט בירושלים. העיר שראויה
להקרא עיר חומה. כיון שעלה עזרא בבית שני נתקדשו כל
הערים.

1 א. הַמוֹכֵר בֵּית בְּתוֹךְ עֵיר הַמְּקֻפֶּת חוֹמָה² - הָרִי זֶה
2 גּוֹאֵלָה כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ³ מִיּוֹם שֶׁמִּכָּר⁴ בְּכָל עֵת
3 שִׁירְצָה⁵, וְאִפְּלוּ בְּיוֹם שֶׁמִּכָּר. וְכִשְׂרוּצָה לְפִדּוֹת -
4 נוֹתֵן⁶ כָּל הַדָּמִים שֶׁלָּקַח, וְאֵינוֹ גּוֹרֵעַ לְלֹקֶחַ כְּלוֹם⁷.

(2) בשעת כיבוש הארץ. (3) שנאמר "והייתה גאולתו עד
תום שנת ממכרו". (4) כלומר, שנים עשר חודש מיום
ליום. ואין אומרים: משהגיע תשרי, תיחשב לו כשנה.
(5) ואינו מחכה שתי שנים כמו במוכר שדה אחוזה.
(6) שם: הרי זה כמין ריבית (שהלוקח מקבל כל כספו,
ונמצא שהשתמש בשדה המוכר תמורת החזקת המעות
בידו), ואינו ריבית (שאינו ריבית אלא בהלוואה, ולא במכר).
(7) ולא כדין שדה אחוזה.

5 ב. וְאִין הַקְּרֹובִים פּוֹדִין אוֹתָהּ, אֵלָא הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ
6 אִם הִשְׁיֵגָה יָדוֹ⁸. וְיֵשׁ לֹו לְמִכָּר מִנְכָּסָיו וּלְפִדּוֹתוֹ;
7 אֲבָל לֹא יִלּוֹה וְיִגָּאֵל, וְלֹא יִגָּאֵל לְחֻצְאִין¹⁰.

(8) שלא הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה לעניין זה.
(9) שלא נאמר כאן "ומצא כרי גאולתו" כשם שנאמר בשדה
אחוזה. (10) שלעניין זה הוקש בית עיר חומה לשדה
אחוזה.

אילנות בחצר, אבל שדות של תבואה, שבהם נחלקו ר' מאיר וחכמים במשנה בערכין שם, אין הלכה כר' מאיר, לפי שאין דרך לזרוע תבואה בחצר. ועיין בעירובין כג: שגם שם חילקו בין זריעה לנטיעה שנטיעות הרי הם כחצר, וזריעות לא]. (40) בבביתא ובסיפרא שם נזכרו גם "בתי בדים". ורבינו השמיטו לפי שדרכם היה לבנותם בתוך החומה, והרי אפילו בית הבנוי בחומה אינו כבתי ערי חומה]. (41) ונחלטים ללוקח אחר יב חודש, כדין בתי ערי חומה. (42) כר' יהודה במשנה שם, ששדות שבתוך העיר דינן כשדות שמחוץ לעיר. (43) עד היובל.

יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - 22
אינו נחלט⁴⁴ כבתי ערי חומה. וירושלים - אין הבית
נחלט בה⁴⁵. ובית הפנוי בחומה - אינו⁴⁶ כבתי ערי
חומה. 25

(44) שם: "מאי טעמא, דבית כתיב בהו" (שנאמר: "ובית מושב עיר חומה", ופחות משיעור זה אינו קרוי בית). ומכיוון שאין זה בית, דינו כשדה שאינה ראוייה לזריעה. (45) בבבא קמא שם: דכתיב, וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות, לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. כלומר, ולכן אין איש יכול להקנותו קרקע שם, ודינו כבתי ערי חצרים. (46) ובגמרא שם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותורידם בעד החלון, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת". ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא (שהרי היא כיושבת בעיר החומה), ור' יהודה סבר, בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה.

יג. עיר שגגותיה חומתה⁴⁷ או שהים חומתה - אינה
כמקפת חומה⁴⁸. 27

(47) שלא הקיפה חומה, אלא הקיפה בבתיים, ותכופות הבתיים זו לזו, כחומה. (48) ובתיה כבתי ערי חצרים. ובבביתא שם: תנו רבנן, חומה, ולא שור איגר (שגגותיה חומתה - רש"י. כלומר, שור היינו חומה כמפורש (בראשית מט, כב) ואיגר הוא כמו איגרא, דהיינו גג. שהיו גגותיה חומתה). סביב, פרט לטבריה שימה חומתה.

יד. אין המקום נקרא ערי חומה עד שיהיה בו שלש
חצרות או יתר, ובכל חצר מהן שני בתיים או יתר,
והקיפה חומה תחלה ואחר כך יבנו החצרות
בתוכו⁴⁹. אבל מקום שישב ואחר כך הקף, או שלא
היו בו שלש חצרות של שני בתיים - אינו עיר
חומה, אלא בתיים שבו כבתי החצרים. 33

(49) שנאמר: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" -
"שהוקף ולבסוף ישב (היינו, שהבית נבנה ונעשה מושב
בעיר שכבר היה לה חומה), ולא ישישב ולבסוף הוקף".

טו. אין סומכין⁵⁰ אלא על חומה המקפת בשעת
כבוש הארץ. כיצד? עיר שלא היתה מקפת חומה
בשעה שקבש יהושע את הארץ, אף על פי שמקפת
עתה⁵² - הרי היא כבתי החצרים; ועיר שהיתה
מקפת חומה בימי יהושע, אף על פי שאינה מקפת 38

ההקדש ולא גאלו בעליו, נחלט פיד הגואל²⁶. שאין
ההקדש חולט, אלא הלוקח; שנאמר: לקנה אתו
לדדתי. 3

(25) לבית. (26) שם: דאמר קרא "לקונה אותו", ואפילו מיד
ההקדש. ולחלטיה הקדש? אמר קרא "לדורותיו", יצא
הקדש שאין לו דורות.

ט. מכר בית עיר חומה והגיע יובל בתוך שנת
המכר - אינו חוזר²⁷ ביובל; אלא יהיה פיד הלוקח
עד שירצה המוכר לגאל כל שנת המכר, או תמלא
שנה ויחלט. 7

(27) שנאמר: לא יצא ביובל.

י. המוכר בית כבתי חצרים או בעיר שאינה מקפת
חומה כראוי²⁸ - הרי זה נגאל בכח יפה²⁹ שבדין
השדה ושבדין הבתיים המקפין חומה³⁰. כיצד? אם
רצה לגאל מיד³¹ - גואל, כדין הבתיים³². הגיע שנים
עשר חדש ולא גאל - הרי זה גואל³³ עד שנת
היובל, כדין השדות³⁴. ובעת שגואל³⁵ - מחשב עם
המוכר וגורע לו מה שאכל³⁶. הגיע יובל³⁷ ולא גאל
חוזר הבית בלא דמים, כדין השדות³⁸. 15

(28) היינו, בשעת כיבוש הארץ. ושתוקף החומה לפני שיבנו
החצרות בתוכה. (29) היינו, שמייפם את כח המוכר.
(30) כראוי. (31) ביום שמכר. (32) אבל בשדה אחוזה אינו
מותר לגאול לפחות משתי שנים. (33) אפילו בשנה
השנייה. וטעמו של דבר, משום שבגמרא שם אמרו: "וביובל
יצא, למה לי? אמר רב פפא, לא נצרכה אלא למוכר בית
בבתי ערי החצרים, ופגע בו יובל בשנה שנייה. למאי מדמית
ליה, אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח
(אחרי שנה), אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי
(כנ"ל בפרק י"א הלכה י"ב), להכי אצטריך וביובל יצא".
ומכיוון שפסוק זה מדבר בשנה שנייה של המכר, אם כן אף
הפסוק "גאולה תהיה לו" הסמוך לו, מדבר אף הוא בשנה
שנייה, ונמצא שגואל אף בשנה שנייה. (34) אבל בית עיר
חומה נחלט ללוקח. (35) אפילו בשנה ראשונה. והרדב"ז
והרש"ש שם כתבו, שבשנה ראשונה שאינו גואל אלא מטעם
בית עיר חומה - אינו גורע לו מה שאכל כדין בית עיר
חומה. (36) כדין השדות. אבל בבתיים נותן כל הדמים
שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום. (37) אפילו בשנה שנייה.
(38) שהרי בבתיים אין דין יובל כלל, אלא נחלט ללוקח אחר
י"ב חודש.

יא. כל שהוא לפנים מן החומה, כגון הגגות³⁹
והמרחצאות והשובכות⁴⁰ - הרי הוא כבתיים⁴¹;
שנאמר: אשר בעיר. אבל השדות⁴² שבתוך העיר -
נגאלין⁴³ כדין השדות שחוץ לעיר; שנאמר: וקם
הבית אשר בעיר - בית וכל הדומה לבית, לא
השדות. 21

(39) שבהם אילנות. ודווקא גגות של אילנות שכן דרך ליטע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קסט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21 שְׁתֵּים וָאַרְבָּעִים עִיר. וְכִשְׁמוֹסִיפִין עִיר מְקַלֵּט אַחֲרוֹת
22 בִּימֵי הַמִּשְׁחָה⁵ - הַכֹּל לְלוֹיִם⁶.

(2) שנאמר (דברים יח, א): "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". וכן נאמר שם יד, כט, וביהושע יג, לג. ועיין ברייתא בבבא בתרא קכב. ולהלן בהלכה י. (3) שנאמר (במדבר לה, ב): "צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת, ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוים". וראה ביהושע בא, ב. (4) במדבר שם, ו. (5) שנאמר (דברים יט, ח"ט): "ואם ירחיב ה' אל' את גבולך וגו', ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ועיין רש"י שם. וראה בפ"ח מהלכות רוצח הלכה ד. (6) במכות יב: "תנו רבנן, ושמתי לך מקום וכו'. ושמתי לך, בחיך. מקום (כלומר, לך מקום – ר"ח), ממקומך (שתהא מחנה לוי קולטת, ואף עיר מקלט יהיו ערי לוי – רש"י)". וכשאמר הקב"ה: ושמתי לך מקום, בוודאי היתה הכוונה אף לשלש הערים שלעתיד-לבוא, ועל הכל דרשו: מקום, ממקומך, שערי המקלט שייכות ללוים. וראה באור-שמה. ומכאן שגם לעתיד-לבוא לא יהיה ללוים חלק ונחלה. ומה שאמרו בבבא בתרא שם, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, החלק השלשה עשר לא יהיה לשבט לוי אלא למלך המשיח, כמפורש בסוף הסוגיא שם, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות מלכים הלכה ח. ולא כדעת הסמ"ג לארין רעו.

23 ב. מִגְרָשֵׁי הָעָרִים⁷ כָּכָר נִתְפָּרְשׁוּ בְּתוֹרָה⁸ שֶׁהֵם
24 שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אַמָּה⁹ לְכָל רוֹחַ מְקִיר הָעִיר וְחוֹצָה.
25 שְׁנָאֵמָר: מְקִיר הָעִיר וְחוֹצָה אֵלֶּף אַמָּה סָבִיב, וְלִהְיוֹן
26 הוּא אוֹמֵר: וּמִדֶּתָם מִחוּץ לְעִיר אֵת פְּאֵת קְדֻמָּה
27 אֲלָפִים בָּאֵמָה וּגְוָמָר; אֵלֶּף הָרָאשׁוֹנִים - מִגְרָשׁ¹⁰,
28 וְאֲלָפִים שְׁמוֹדֵדִין חוּץ לְמִגְרָשׁ - לְשִׁדּוֹת וְכִרְמִים.

(7) אף-על-פי שעיקרו של השם "מגרש" נקבע אלאף אמה שבצד העיר – הוא כולל גם את האלפים האחרות ששמן "שדה". וראה בהלכה הסמוכה. (8) במדבר לה. (9) משנה בסוטה כז: כר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, הדורש אלאף למגרש ואלפיים לתחום שבת. ואף-על-פי שכלל בדינו, שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, כאן שדעת רבי עקיבא בנויה על היסוד שתחומין דאורייתא, אין הלכה כרבי עקיבא, כי מבואר בכמה מקומות שתחומין דרבנן, וכן פסק רבינו בפכ"ז מהלכות שבת הלכה א. ופסק רבינו כמשנתנו, ולא כברייתא בעירובין נו: בשם רבי אליעזר בן יוסי הסוברת שלא היו ללוים אלא אלפים אמה סביב הערים (ורש"י מפרש אף את משנתנו כברייתא שם). וראה בתוספתא ערכין סוף פ"ה, ובתוספתא סוטה סוף פ"ה, וצ"ע. (10) רחבה פנויה מזריעה ומבתיים ומאילנות, לנוי העיר להיות לה לאויר (רש"י שם). וראה ברש"ש שם.

29 ג. וְנוֹתְנִין¹¹ לְכָל עִיר בֵּית הַקְּבָרוֹת חוּץ לְתַחוּם זֶה¹²,
30 שְׁאִין קוֹבְרִין מִתֵּיהֶם בְּתַחוּם¹³ עֲרִיקָה; שְׁנָאֵמָר:
31 וּמִגְרָשֵׁיהֶם¹⁴ יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכָּשָׁם וְלִכְל חֵתָם -
32 לְחִיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקְבוּרָה¹⁵.

1 עֵתָה⁵³ - הָרִי הִיא מְקַלֶּפֶת⁵⁴. וְכִיּוֹן שֶׁגָּלוּ בְּחִרְפָן
2 רָאשׁוֹן - בְּטָלָה קִדְשֵׁת עִיר חוֹמָה⁵⁵ שֶׁהָיוּ בִּימֵי
3 יְהוֹשֻׁעַ. כִּיּוֹן שֶׁעָלָה עֲזָרָא בְּבִיאַה הַשְּׂנִיָּה - נִתְקַדְּשׁוּ
4 כָּל הָעָרִים הַמְּקֻפּוֹת חוֹמָה בְּאוֹתוֹ הַעֵת⁵⁶. מִפְּנֵי
5 שֶׁבִּיאָתָן בִּימֵי עֲזָרָא, שֶׁהִיא בִּיאַה שְׂנִיָּה - כְּבִיאָתָן
6 בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: מָה בִּיאָתָן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ - מָנוּ שְׁמַטִּין
7 וְיֹבְלוֹת⁵⁷, וְקִדְּשׁוּ בְּתֵי עִיר חוֹמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂי
8 אֵף בִּיאָתָם בִּימֵי עֲזָרָא - מָנוּ שְׁמַטִּין וְיֹבְלוֹת⁵⁸,
9 וְקִדְּשׁוּ בְּתֵי עִיר חוֹמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂי⁵⁹.

(50) כלו', להחשיב ערים כמקופות חומה. (51) מימות יהושע בן נון. (52) היינו, בזמן בית ראשון. (53) בזמן בית ראשון. אבל לאחר החורבן אין לה דין בית עיר חומה, שהרי קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ואף על פי שאמרו שהברייתא הנ"ל של ר' אלעזר בר יוסי סוברת קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא – בפרט זה אין הלכה כמותו. (54) שנאמר: "אשר לוא חומה (= קרי "לו לא חומה") – אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן". (55) כר' אלעזר בן שמוע. שקדושה ראשונה, לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. (56) בקדושה שנייה. (57) לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. (58) לקדש שמיטין. (59) והנה, מצד הקדושה היו ראויים להתחייב במעשרות מן התורה, אבל מכיוון שלא באו כולם, אינם מתחייבים אלא מדרבנן.

10 טז. וְכֵן לְעֵתִיד לְבֹא בְּבִיאַה שְׁלִישִׁית, בְּעֵת שִׁינְפָּסוּ
11 לְאַרְצָן יִתְחִילוּ לְמִנּוֹת שְׁמַטִּין וְיֹבְלוֹת, וְיִקְדְּשׁוּ בְּתֵי
12 עִיר חוֹמָה, וְיִתְחַיְבוּ כָּל מְקוֹם שִׁינְפָּסוּהוּ⁶⁰
13 בְּמַעֲשֵׂוֹת⁶¹. שְׁנָאֵמָר: וְהַבִּיאָה יִי אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ
14 אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ - מְקִישׁ יִרְשָׁתָךְ לִירְשֵׁת
15 אֲבֹתֶיךָ: מָה יִרְשֵׁת אֲבֹתֶיךָ - אֵתָה נוֹהֵג [בָּהּ]
16 בְּחִדּוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ, אֵף יִרְשָׁתָךְ אֵתָה נוֹהֵג בָּהּ
17 בְּחִדּוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ.

(60) היינו המקומות שלא החזיקו בהם בימי עזרא. אבל המקומות שהחזיקו בהם בימי עזרא, הרי הם בקדושתם, שקדושה שנייה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת עזרא לא הייתה מצד הכיבוש, אלא מצד החזקה, וחזקה לא בטלה. (61) כשיבואו כולם, יתחייבו בכל אלה מן התורה.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת. נותנין לכל עיר בית קברות. ואם עושין עיר מגרש או להיפך. לויים שמכרו שדה אם גואלין כישראל. ישראל שירש את אבי אמו לוי. ששבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. שלא יטול הלוי או הכהן חלק בבזיה, ואם נטלו חייבים מלקות.

18 א. שְׁבֵט לְוִי, אֵף עַל פִּי שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ²,
19 כָּכָר נְצִטּוּ³ יִשְׂרָאֵל לָתֵן לָהֶם עָרִים לְשִׁבְתָּ
20 וּמִגְרָשֵׁיהֶם. וְהָעָרִים הֵם שֵׁשׁ עָרֵי מְקַלֵּט⁴, וְעֲלִיָּהָן

במשנת ערכין שם: "ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את ערי ישראל", כנ"ל.

ז. פתחים²⁸ ולוים שמכרו שדה משדה עריהם או בית מבתי ערי חומה שלהן - אין גואלין בפדור¹⁰ הנה²⁹. אלא מוכרין³⁰ השדות ואפלו סמוך ליוכל³¹, וגואלין מיד³². ואם³³ הקדישו שדה - גואלים מיד ההקדש לאחר היוכל³⁴. וגואלים³⁵ בתי ערי חומה כל זמן שירצו, אפלו אחר כמה שנים³⁶. שנאמר: גאלת עולם תהיה ללוים.

(28) משנה שם. (29) היינו כסדר הנזכר בפ"א לענין שדה אחוזה, ובפ"ב לענין בתי ערי חומה. (30) ברייתא שם. (31) כן מפרש רבינו בפירוש המשנה שם, מה שאמרו במשנה שם: "מוכרין לעולם", שהרי אין לומר, שהמכירה מועילה אפילו ביובל, שאם מכורה כבר - יצאה, זו שלא נמכרה עדיין - אינו דין שלא תמכר (ראה למעלה בפ"א הלכה יא, ובהערות שם). ועיין ברש"י שם. ורוצה לומר, שאף-על-פי שישאל שמכר בפחות משתי שנים לפני היוכל, משלים הלוקח אותו זמן החסר ואוכלה לאחר היוכל (שם הלכה יב), בכהנים ולוים אין הדין כן, אלא אף-על-פי שמכר סמוך ליובל, חוזרת היא ביובל ואין צורך להשלים ללוקח כלום. (32) אפילו ביום שמכר, ואינו מחכה שנתיים כבשדה אחוזה. (33) שם. (34) ואין השדה יוצאה לכהנים בשנת היוכל, כמו בשאר שדות (פ"ד מהלכות ערכין הלכות יט, כא). (35) שם. (36) ואין הבית נחלט אחר שנים עשר חדש כדין בתי ערי חומה של ישראל (למעלה פ"ב הלכה ד).

ח. וישאל³⁷ שירש את אבי אמו לוי - הרי זה גואל פלוים³⁸ אף על פי שאינו לוי. הואיל והערים או השדות של לויים - גואל לעולם. שדין זה תלוי במקומות אלו³⁹ ולא בפעלים.

(37) משנה וברייתא שם, כחכמים ולא כרבי. (38) כמבואר בהלכה הקודמת. (39) שנאמר: כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם בתוך בני ישראל, להגיד מה גרם (סיפרא בהר פרק ו הלכה ח).

ט. ולוי⁴⁰ שירש את אבי אמו וישאל⁴¹ - גואל פישאל ולא פלוים; שלא נאמר גאלת עולם תהיה ללוים אלא בערי הלויים⁴².

(40) משנה שם לדעת כולם. (41) כלומר, ונמצא שאין הקרקע שבידו מערי הלויים. (42) כנ"ל.

י. כל שבט⁴³ לוי מזהרין שלא ינחלו⁴⁴ בארץ כנען⁴⁵. וכן הן מזהרין שלא יטלו⁴⁶ חלק בפנה⁴⁷ בשעיה שפוכשין את הערים. שנאמר: לא יהיה לפנהים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל; חלק - בפנה, ונחלה - בארץ. וכן⁴⁸ הוא אומר: בארץ לא תנחל, וחלק לא יהיה לך בתוכם - בפנה⁴⁹. וכן לוי או כהן שנטל חלק בפנה -

(11) מכות יב. בשם רבי אבהו. (12) של שלשת אלפים אמה, וראה להלן. (13) צ"ל: "בתחום" (מעשה רוקח). (14) היינו שלשת אלפים אמה, שגם אלפים אמה של שדות וכרמים נקראו בתורה מגרשים, ונכללו בפסוק הנ"ל של חיתם ניתנו ולא לקבורה, שהרי זו לשון הפסוקים שם: "ערים לשבת ומגרש לערים וגו' ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם. ומגרשי הערים אשר נתנו וגו' אלף אמה סביב. ומדותם וגו' את פאת קדמה אלפים באמה וגו' זה יהיה להם מגרשי הערים". (15) פרט לרוצח שמת בעיר מקלטו, שקוברים אותו שם (גמרא שם, ופ"ז מהלכות רוצח הלכות ג, ח). ולמדו זאת (מכות שם) מפסוק מיוחד.

ד. אין¹⁶ עושין בערי הלויים¹⁷ עיר מגרש ולא מגרש עיר, ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש¹⁸. שנאמר: ושדה מגרש עריהם לא ימכר.

(16) משנה בערכין לג: (17) אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש, ומגרש שדה (ראה להלן) ומגרש עיר, כרבי אלעזר במשנה שם (רדב"ז), שסתם משנה בבבא בתרא כד: כוותיה, בין ללשון הראשון שם ובין ללשון השני (לפי נוסחת ר"י מיגאש רבו של רבינו, שהובא בשיטה-מקובצת שם: "ולהך לישנא (וכן הוא בערכין שם, לפי מה שהביא בילקוט שמעוני פרשת בהר סימן תרסה) דאמר רבי אלעזר עושים שדה מגרש, אבל לא מגרש שדה. הני מילי זרעים, אבל אילנות עבדינן".) ופסק רבינו כלשון הראשון, שלעולם מותר, והביא המשנה שם בדין מרחיקין את האילנות מן העיר משום נוי העיר, ראה בפ"ז מהלכות שכנים הלכה א. (18) ולא עיר ולא שדה עיר (חינוך מצוה שמב), וכדלהלן: ואין לוקין על לאוין אלו, לפי שאפשר להחזיר הדבר כמו שהיה (מנחת-חינוך מצוה שח). וראה להלן הלכה י.

ה. ומפ"י¹⁹ השמועה למדו, שזה שנאמר לא ימכר - לא ישנה, אלא השדה²⁰ והמגרש והעיר - כל אחד²¹ משלשתי פמות שהוא לעולם. וכן²² בשאר ערי ישראל.

(19) בגמרא שם: "אילמא לא ימכר כלל, והא מדכתיב: גאולת עולם תהיה ללוים, מכלל דמזבני. אלא מאי לא ימכר, לא ישנה". (20) כלומר, שאמרה תורה: ושדה, מגרש, עריהם. כנ"ל. (21) כנ"ל. (22) נראה שמכאן מתחילה הלכה ו. ולפי"ז הכוונה, שבשאר ערי ישראל ישנו רק דין אחד שאין עושין עיר למגרש או לשדה, וזה מה שכתב רבינו בהלכה ו. וגירסת רבינו במשנה היא: "אמר רבי אלעזר וכו'. אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש, מגרש שדה (כלשון הראשון בבבא בתרא שם), מגרש עיר, ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל". וכן היא הגירסה בתוספתא שם סוף פ"ה.

ו. לא יסתור²³ אדם את ביתו²⁴ לעשותו גנה ולא יטע²⁵ חרבתו גנה²⁶, שלא יחריבו²⁷ ארץ ישראל.

(23) תוספתא שם. (24) שבעיר. (25) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל. (26) אלא יבנה בית חדש. וראה במנחת בכורים שם. (27) זהו מה שאמר רבי אלעזר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר זרעים – הלכות שמיטה ויובל קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 לוקה⁵⁰. ואם נטל נחלה פארץ - מעבירין אותה
2 מקמנו⁵¹.

פ' מטות (לבמדבר לא, ד) "לכל מטות ישראל תשלחו, להביא את שבטו של לוי" (וראה בהגהות הגר"א שם). הרי שבמלחמת מדין שהיה ללוי חלק בביזה (ראה למעלה הלכה יא), יצאו למלחמה. וזהו מה שאמרו בקידושין כא: "כהן מהו ביפת תואר" (וראה במדרכי גיטין סוף פרק מי שאחזו), וכן מה שאמרו בסוטה מג. "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", שכל זה מדובר במלחמה שיש להם חלק בה]. (56) במדבר רבה פ"א סימן יב: "שאין שבחו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות" (קריית מלך).

(43) תפס רבינו את לשון הכתוב דלהלן. (44) ראה בספר המצוות ל"ת קסט. (45) אבל בשאר ארצות שכבשן מלך ממלכי ישראל, נוחלים וחולקים בכל ישראל (להלן הלכה יב). וראה למעלה הלכה א שגם לעתיד-לבוא לא יהיה להם נחלה. (46) שם ל"ת קע. (47) ספרי לפ' שופטים שם. (48) רבינו הוסיף להביא פסוק זה, מפני שמכח הפסוק הראשון אין למנות את איסור הנחלה ואיסור הביזה כשני לאוין, שהרי לאו שבכללות הוא, ואין למנותו אלא כלאו אחד. וראה בספר המצוות שם. (49) ספרי לפרשת קרח שם. (50) כל זה כשכבר אכל את הביזה. אבל אם עודנה בעין, נוטלין אותה ממנו, כמו בנחלה, ואינו לוקה. ואין זה דומה לגזול ממון חבירו, שאף-על-פי שאכלו אינו לוקה, לפי ששם אם משיב ממון אחר, מקיים הוא מצות "והשיב את הגזילה, אבל כאן אינו מתקן את האיסור אלא אם מחזיר הביזה עצמה. וראה ברדב"ז. אולם צריך עיון, מדוע לא הזכיר רבינו לאו זה בפ"ט מהלכות סנהדרין בכלל כל הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה בספר המצוות שם. (51) ואינו לוקה על לאו זה, כנ"ל.

18 יג. ולא שכבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מפל
19 באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו
20 להבדל לעמד לפני יי לשרתו ולעבדו, לדעה את יי,
21 והלך ישר⁵⁷ כמו שעשהו האלהים, ופרק⁵⁸ מעל
22 צוארו על החשבונות הרבים אשר פקשו בני האדם
23 - הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה יי חלקו
24 ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לוי⁵⁹ בעולם
25 הזה דבר המספקין לו⁶⁰, כמו שזכה לפהגים ללויים.
26 הרי דוד עליו השלום אומר: יי מנת חלקי וכוסי,
27 אפה תומיך גורלי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש... הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהי ה' חלקו ונחלתו לעד ולעולמי עולמים כו'". עבודתו של שבט לוי היא כטעם שמו "ללוה אישי אלי", והוא המחבר את עם ישראל עם הקב"ה (אישי), ויכולתו לחיבור זה הוא משום היותו דבוק בתכלית עם הקב"ה. ודווקא משום היותו דבוק הקב"ה וביחד עם זאת הוא נחלתו, היינו שיש לו חלק בעולם "אני חלקך ונחלתך", לכן יש ביכולתו לחבר יהודים עם הקב"ה.

ומביא את הפסוק "ה' מנת חלקי אתה תומיך גורלי", לומר שאפילו מצד בחינת גורל העליון שיש ספק לגביו: "אני יודע באיזה מהם חפץ", הרי ש"אתה תומיך גורלי" שיחפץ בישראל דווקא.

כך גם שבט לוי, בחינת גורל שבנשמה, היא דבר אחד עם הקב"ה "יחידה ליחדך", ומצד דרגה זו אמר ריב"ז "אני יודע באיזו דרך מוליכין אותי" כי בחינת גורל שבנשמה היא למעלה לגמרי מגן-עדן, והיה מקום לחשוב שדרגה זו נשארת תמיד בבחינת "אני יודע", ועל זה אומר דוד המלך "אתה תומיך גורלי" שהקב"ה תומך גם את בחינת גורל שבנשמה שתהיה בגילוי בגוף הגשמי של שבט לוי, לאורך ימים ושנים טובות נשמות בגופים.

וגם לכל יהודי ישנו הכח לגלות איך שבתוך הגוף הגשמי שלו ובפעולותיו הפשוטות, מאיר "חלק אלוהה ממעל ממש".

(על-פי יין מלכות' ספר זרעים סימן לא)

(57) ראה בקהלת ז, כט. (58) ראה בראשית כז, מ.

3 יא. יראה לי, שאין הדברים אמורים אלא פארץ
4 שנקנתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב
5 וירשונה בניהם ונתחלקה להם; אבל שאר כל
6 הארצות שבוש מלך ישראל⁵² - הרי
7 הפהגים והלויים באותן הארצות ובביתן ככל
8 ישראל⁵³.

(52) ראה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (53) וראה לזה ממה שנטלו הלויים חלק בביזה מדין (במדבר לא, ל-מב) שלא נכרת עליה ברית (סוף משנה).

9 יב. ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובבית
10 עם אחיו? מפני שהבדל לעבד את יי, לשרתו
11 ולהורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים;
12 שנאמר: יורו משפטי ליעקב ותורתך לישראל.
13 לפיכך הבדלו מדרכי העולם: לא עורכין⁵⁴ מלחמה
14 כשאר ישראל⁵⁵, ולא נוהלין, ולא זוכין לעצמן ככח
15 גופן. אלא הם חיל השם⁵⁶, שנאמר: ברך יי חילו;
16 והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר: אני חלקך
17 ונחלתך.

(54) בספרי מטות ס' קנו, לפי גירסת הגר"א: להוציא שבטו של לוי (קריית מלך). (55) כלומר, אבל מספקין מים ומזון לאחיהם ומתקנין את הדרכים (פ"ז מהלכות מלכים הלכה ט). [אבל יותר מסתבר שאינם יוצאים כלל (עיין שם הלכה י), וכוונת רבינו לומר שכשאר ישראל אינם עורכין מלחמה, אבל עורכין הן מלחמה שלא כשאר ישראל, שכל ישראל יוצאים למלחמת כיבוש ארץ ישראל, ואילו הלויים שאין להם חלק ונחלה בה (שם), אינם יוצאים. אבל למלחמה שיש להם חלק בה, אף הלויים יוצאים. וראה לזה מספרי

קעב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

16 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בֵּית לַה' 2 מוֹכֵן לְהִיּוֹת
17 מְקַרְיָבִים בּוֹ הַקִּרְבָּנוֹת, 3 וְחוֹגְגִין אֵלָיו שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים
18 בַּשָּׁנָה, 4 שְׁנָאֲמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" 5. וְכָבֵד נִתְפָּרַשׁ
19 בַּתּוֹרָה 6 מִשְׁפָּן שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה רַבָּנוּ, וְהָיָה לְפִי שְׁעָה,
20 שְׁנָאֲמַר: "כִּי לֹא כָאֲתָם עַד עֲתָה וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~

הציווי על בניית המקדש נאמר בתורה "ועשו לי מקדש גו'", וצריך להבין מדוע בחר הרמב"ם בשם 'בית הבחירה' ולא 'בית המקדש', ובפרט שכתב הלכות "כלי המקדש" ו"ביאת המקדש", ומדוע קבע את שם הלכות אלו "בית הבחירה".

והביאור: על הפסוק "הן האדם היה כאחד ממנו", מבואר ב'לקוטי תורה' (אמור לח, ב.) שבחירה אמיתית אינה אלא בעצמותו ומהותו ית', כי "אחד ממנו" מורה על עצמותו ומהותו שאין שייך בו הגבלה. ומכיון שכן, מובן שבענין זה לא שייך שום שינוי וגירעון.

בקביעת שם זה רצה הרמב"ם להדגיש שמצד ענין הבחירה לא שייך שום שינוי בבית המקדש, גם אם "מפני חטאינו גלינו כו'" ו"אין אנו יכולים לעלות כו'" וקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה - ושכינה אינה בטילה.

(על-פי יצ"ן מלכות' ספר עבודה סימן א)

~ נקודות משיחות קודש ~

ידועות שיטות הרמב"ם והרמב"ן מהו עיקר ותכלית המקדש. לדעת הרמב"ם הוא הקרבנות – "מצות-עשה לעשות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות". משא"כ לדעת הרמב"ן העיקר הוא הארון – "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

ויש לומר בביאור מחלוקתם: שהי"ד החזקה לרמב"ם שהוא ספר הלכות, מדבר בציווי לאדם איך לנהוג בעולם, ולכן לדעת הרמב"ם העיקר במקדש היא עבודת האדם בהקרבת הקרבנות. אבל הרמב"ן בפירושו על התורה שאינו ספר הלכה, מפרש שהעיקר במקדש הוא השראת השכינה, כיון שהרמב"ן היה מקובל, ומפרש בתורה עניינים על-פי פנימיות התורה, ולכן פירש שהעיקר במשכן הוא מקום מנוחת השכינה.

(על-פי יצ"ן מלכות' ספר עבודה סימן ב)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה לעשות בית לה'... שנאמר ועשו לי מקדש".

פסוק זה נאמר על המשכן, ומכאן מוכח שכללות הציווי על בניין בית המקדש נאמר בנוגע למשכן, והמשכן הוא השורש והמקור לכל בתי המקדש, כולל בית המקדש השלישי.

59) כמו ללויים, כנ"ל. 60) כלומר, יצליחם במעשה ידיו, כמו שאמרו (עבודה זרה יט:): העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ומלאכתו מתברכת (ברכות לב:). אבל לא שישליך עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה, ראה בפ"ג מהלכות תלמוד תורה הלכה י', ובפירוש המשנה לאבות פ"ד משנה ה. ועיין רב"ז כאן. אבל הכסף-משנה בהלכות תלמוד תורה שם נחלק על רבינו, וסברתו היא, שאם לא יתמכו בעוסקי התורה, עתידה תורה חס-ישראל להשתכח מירושלם. וכן נפסק ביר"ד סימן רמו. ויגדיל תורה ויאדיר.

פָּרִיף רַחֲמָנָא דְסִינָן

שְׁאָלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם יִשְׁלִיחוּ אֲהֲבִיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאלו שלום ירושלים".

יש לומר שהרמב"ם בחר פסוק זה ככותרת להלכות אלו, כדי להדגיש החיוב ללומדם, כי החיוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" הוא מצות-עשה לדורות, ומוטל על כל יהודי החיוב לבנות בית המקדש בימיו, אלא שמפני שאינו יכול לעשות זאת לפועל ובמעשה, יש עליו חיוב לעסוק "בקרייתתה" ועל-ידי-זה "כאילו אתם בונים אותו (כמענה הקב"ה ליחזקאל על-פי המדרש). זאת רמז הרמב"ם בפסוק "שאלו שלום ירושלים" שיש לשאול ולדרוש בדיבור, שזהו לימוד הלכות בית-הבחירה וספר 'עבודה'.

(על-פי לקו"ש זי"ח עמוד 415)

סֵפֶר שְׁמִינִי וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה

- 1 הַלְכוּתֵי תְשַׁע. וְהוּא סִדּוּרָן:
- 2 א. הֶלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. ב. הֶלְכוֹת כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ
- 3 וְהַעֲבָדִים בּוֹ. ג. הֶלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ. ד. הֶלְכוֹת
- 4 אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ. ה. הֶלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת. ו.
- 5 הֶלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין. ז. הֶלְכוֹת פְּסוּלֵי
- 6 הַמִּקְדָּשִׁין. ח. הֶלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפֹּרִיִּים. ט.
- 7 הֶלְכוֹת מַעֲלָה.

הֶלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

- 9 יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ
- 10 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לִבְנוֹת בֵּית
- 11 הַמִּקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גִּזִּית. (ג) שְׁלֹא
- 12 לַעֲלוֹת עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. (ד) לִירְאֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ. (ה)
- 13 לְשַׁמְרוֹ סִבִּיב. (ו) שְׁלֹא לְהִשָּׁפֵת שְׁמִירָתָא.
- 14 וּבִאֲוָר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) יבואר בו כי מצות-עשה היא לבנות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות וכיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שילה" (הרי נקרא "משכן"). הא כיצד (יתקיימו שני הפסוקים האלו) לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן (שם קיח.). (14) שם קיח, ב. (15) כל מה שכתב להלן הוא במס' זבחים, שם. (16) ממה שכתב כאן "ובנו שם מקדש", ואילו בגלגל כתב "העמידו המשכן" – משמע שבנוב וגבעון היה בנין של אבנים. וכן כתב רש"י בפסחים לח, ב. אולם בפירוש המשניות (זבחים פ"ד) כתב רבינו שהמשכן שהיה במדבר הקימוהו בנוב וגבעון, וכן מפורש ב'סדר עולם' פ"ד. וכן משמע מסוטה ט, א - "משכננה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרסיו וקרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו". וכן בתוספתא שם פ"ג. (17) זה בית-המקדש שבירושלים שנתקיימה קדושתו לעולם. (18) זבחים, שם.

- 9 ג. בַּיּוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם נִאָּסְרוּ כָּל
- 10 הַמִּקְדָּמוֹת כָּלָן לִבְנוֹת בֵּית לַה' וְלַהֲקָרִיב בָּהֶן
- 11 קָרְבָּן.¹⁹ וְאֵין שָׁם בֵּית לְדוֹרֵי הַדּוֹרוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם
- 12 בְּלִבָּד וּבְהֵר הַמּוֹרִיָּה²⁰ שָׁפָה נֶאֱמָר: "וַיֵּאמֶר דָּוִיד זֶה
- 13 הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים²¹ וְזֶה-מִּזְבֵּחַ לַעֲלֹה לִישְׂרָאֵל",
- 14 וְאֹמַר: "זֹאת מִנוּחָתִי עַד עַד".

(19) בזבחים קיב, ב - במשנה "באו לירושלים, נאסרו הבמות ולא היה להן היתר". והיה אפשר לפרש שהקרבנות שהקריבו בו קרבן אסור, וכן כתב גם להלן (פ"ט מהל' ביאת המקדש ה"ד). (ונראה שלמד כן מן הפסוקים שהובאו שם קיט, א "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו", "זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב" (מובא להלן) – הרי שגם עשיית מושב אחר – אסור). (20) הר שבית-המקדש בנוי עליו. ונקרא מוריה, שממנו יצאה הוראה (על-ידי בית-דין הגדול שמקומו היה שם) לעולם (תענית טז.). (21) כלומר, זה הוא ולא אחר. וכן הביא רבינו להלן פ"ב ה"א לגבי מזבח. ולא ידוע אם מצא כן רבינו בספרות חז"ל).

- 15 ד. בַּנִּיץ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה כְּכֹר מִפְּרֶשׁ בְּמִלְכִים²². וְכֵן
- 16 בַּנִּיץ הָעֵתִיד לְהִבְנוֹת²³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כְּתוּב
- 17 בַּיִחְזָקָא²⁴, אֵינוֹ מִפְּרֶשׁ וּמִבְּאָר. וְאֲנָשֵׁי בֵּית שְׁנִי,
- 18 כְּשֶׁבָנוּ בִּימֵי עֲזָרָא, בָּנוּהוּ כְּבַנֵּן שְׁלֹמֹה וּמַעֲזֵן דְּבָרִים
- 19 הַמִּפְּרָשִׁים בַּיִחְזָקָא²⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בנין שבנה שלמה מפורש במלכים... וכן בנין העתיד.. אינו מפורש, ואנשי בית שני בנוהו כבנין שלמה כו". בהלכה זאת מודגשת השייכות שבין הבית השני והבית שלעתידי, שבשניהם לא נתפרשה צורת הבית בפירוש. וטעם הדבר הוא, כיון שהבית השני הוא כנגד יצחק שעניינו עבודת המטה – "ויצא יצחק לשוח בשדה", שמרמז על ביורר השדה שעניינו הוא למטה מעיר מושב. וי"ל שהשייכות בין הבית השני לבית שלעתידי-לבוא מודגשת גם בעניין הברזל שלא היה בבית ראשון כלל –

ענין זה מתבטא גם בזה שהציווי הראשון אחרי "ועשו לי מקדש" הוא על הארון שנעשה רק פעם אחת, ולאחר שגנו יאשיהו את הארון שוב לא היה ארון, ולכולי-עלמא "בית שני היה חסר ארון", וגם בבית השלישי לא מצינו שיעשו ארון אלא ישימו את הארון שנבנה במדבר. על-פי-זה יובן מדוע לא הביא הרמב"ם להלכה את עשיית הארון ולא ביאר את פרטי הדינים בעשייתו, אף שהביא דינים הנוגעים לתקופת ימות המשיח, וביאר בארוכה פרטי הדינים של עשיית המנורה והשולחן וכיו"ב.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן ג)

(2) לשם ה'. 'ספרי' פ' ראה (הובא בסנהדרין כ:): "שלש מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ... ולבנות להם בית הבחירה". התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה ('ספר המצוות' עשה כ.). (3) כולם, של יחיד ושל ציבור. ואף-על-פי "שמקריבין אע"פ שאין בית" (להלן פ"ב ה"ד, ופ"ו ה"ט) – מצוה היא לעשות בית. (4) בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות, שעל כל ישראל לבוא לעזרה לראות פני ה'. (5) בית לה'. ונקרא מקדש, כי בו משכן השם הקדוש" (רבי אברהם בן עזרא, שם). ואף-על-פי שפסוק זה נאמר על עשיית המשכן במדבר – כולל הוא גם את משכן שילה נוב וגבעון, וגם בית המקדש שבירושלים, שהרי נאמר ועשו לי מקדש, ולא נאמר משכן (כסף-משנה). וכן מפורש בתנחומא (פרשת כי-תשא סי' יא) לבנות להם בית הבחירה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש. וכן מבואר ב'סדר עולם' סוף פ"ו שכשהוקם המשכן ברכם משה שיזכו גם לבנין בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש (ועי' עירובין ב: ושבועות טו: שמשכן נקרא מקדש). ובפ"א מהל' מלכים ה"א הביא רבינו פסוק אחר למצוות בנין בית הבחירה "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ועיי"ש ב'לחם משנה'. (6) בספר שמות פרשיות ויקהל-פקודי. (7) "אל המנוחה ואל הנחלה", ודרשו חכמים (זבחים קיט.) "אל המנוחה זו שילה, ואל הנחלה זו ירושלים", כי קדושת המקדש שבירושלים תעמוד לעולם כנחלה זו שאין לה הפסק, אף שנחרב הבית (ראה להלן פ"ו ה"טז).

- 1 ב. בַּיּוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ⁸ הָעֵמִידוֹ הַמִּשְׁכָּן⁹ בְּגִלְגָּל
- 2 אֲרַב־עֶשְׂרֵה שָׁנָה¹⁰ שֶׁכָּבְשׁוּ וְשִׁחְלְקוּ¹¹. וּמִשָּׁם בָּאוּ
- 3 לְשִׁילָה, וּכְנוּ שָׁם בֵּית שֵׁל אֲבָנִים, וּפָרְשׁוּ יְרִיעוֹת
- 4 הַמִּשְׁכָּן עָלֵיו¹², וְלֹא הָיְתָה שָׁם תְּקֵרָה¹³. וְשֵׁם"ט
- 5 שָׁנָה¹⁴ עֲמַד מִשְׁכָּן שִׁילָה, וּכְשִׁמָּת עֲלֵי¹⁵ חֶרֶב. וּבָאוּ
- 6 לִנְבִּי וּכְנוּ שָׁם מִקְדָּשׁ, וּכְשִׁמָּת שְׁמוּאֵל חֶרֶב. וּבָאוּ
- 7 לְגִבְעוֹן וּכְנוּ שָׁם מִקְדָּשׁ¹⁶, וּמַגְבִּיעוֹן בָּאוּ לְבֵית
- 8 הָעוֹלָמִים¹⁷. וְיָמֵי נֹב וּגְבִיעוֹן שָׁבַע וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה¹⁸.

(8) לארץ ישראל. וזה היה בשנת ב' אלפים ושבעים ואחת לבריאת העולם. (9) שעשה משה במדבר. (10) שם קיח, ב. (11) שבע שנים כבשו את הארץ ושבע חילקו (זבחים שם). (12) להיות לו אהל. (13) כתוב אחד אומר (שמואל-א, א, כד) "ותביאהו בית ה' שילה" (הרי נקרא "בית"), וכתוב אחד אומר (תהלים עח, ס) "ויטוש משכן

- 13 הנכנס למקדש³⁷; ומזבח לקטרת; ומנורה; ושלחן;
14 ושלשטן בתוך הקדש³⁸ לפני קדש-הקדשים.
- 31 שאף-על-פי שקראתו התורה כמה פעמים "מזבח העולה" (שמות ל, כח: לה, טז: מ, י) – אין זה אלא מפני שעולת התמיד קרבה עליו פעמיים בכל יום. (32) "כמו תל בדרומו של מזבח, מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ" (להלן הי"ז). (33) כמין דוד גדול, ולו דדים המריקים מים. (34) בסיסו. (35) לפני העבודה צריכים הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם, וזהו "קידוש ידי ורגלים", ראה להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. (36) זבחים נט, א. (37) שהרי נכנס ממזרח. (38) כלומר, בהיכל. כמפורש בתורה (שמות כו, לה: ל, ו).
- 15 ז. המנורה³⁹ בדרום משמאל הנכנס, ושלחן מימין
16 שעליו להם הפנים. וישניהם בצד קדש-הקדשים
17 מבחוץ, ומזבח הקטרת מלשון מבין שניהם לחוץ.
18 ועושין בתוך העזרה גבולין⁴⁰: עד כאן לישראל⁴¹,
19 עד כאן לפניהם⁴². ובונים בה בתים לשאר צרכי
20 המקדש. כל בית מהם נקרא "לשפה"⁴³.
- 39 יומא לג, ב. ומקרא מפורש הוא (שם כו, לה).
40 מדות פ"ב מ"ו. (41) כלומר, עד כאן "עזרת ישראל" (להלן פ"ז הי"ח), ומכאן ואילך "עזרת הכהנים", שאין ישראל נכנסים לשם אלא לסמיכה וכו' (שם הי"ט). וגבול זה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה בזה שעזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל אמה (מדות פ"ב מ"ו, כרבי אליעזר בן יעקב, ולהלן פ"ו ה"ג). (42) כלומר, עד כאן "עזרת הכהנים". (43) ראה להלן פ"ה הי"ז.
- 21 ח. פשפונין ההיכל והעזרה, בונין פאבנים
22 גדולות⁴⁴. ואם לא מצאו אבנים, בונין בלבנים⁴⁵.
23 ואין מפצלין⁴⁶ את אבני הפנין בהר הבית, אלא
24 מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ, ואחר-כך
25 מכניסין אותן לבנין⁴⁷, שנאמר: "אבנים גדולות
26 אבנים יקרות⁴⁸ ליסד הבית, אבני גזית"⁴⁹; ואומר:
27 "ומקבות⁵⁰ והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית
28 בהפנתו"⁵¹.
- ~ נקודות משיחות קודש ~
- "אין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין".
וי"ל הרמז בדבר, שפעולת סיתות האבנים בעבודה הוא עניין ביטול לב האבן על-ידי מרידות (היפך השמחה) שצריך להיות "מבחוץ" דווקא, כיון שאינו אלא הכנה לעבודה, ואילו העבודה עצמה (הבנין בהר הבית) היא מתוך שמחה דווקא.
- (44) כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו "שנאמר אבנים גדולות". (45) מכילתא (סוף פרשת יתרו): "ואם מזבח אבנים וגו', רצה של אבנים יעשה, של לבנים עושה". ומכאן למדים גם לבנין הבית (כסף-משנה). (46) מגררים במגרה.
- "ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהפנתו", ומובא במדרש הטעם כיון שברזל רומז על אדום שהחריבו את בית-המקדש.
ומה שמצינו בבית שני ש"מנורה שעשו מלכי בית חשמונאי, של ברזל היתה" כיון שהברזל היה "תמורת" הזהב, והרי הוא ברזל כפי ששייך לדרגת הזהב, ובנוסף אין הברזל היה נראה מבחוץ, והמנורה היתה בצורת "שפודים של ברזל היו וחיפום בבעץ" (מין בדיל).
ואולי יש לומר, שבענין זה יהיה חידוש בבית-המקדש השלישי, מקדש נצחי שלא שייך בו חורבן, ולא שייך בו החשש מענין של ברזל כיון שלעתיד-לבוא תתבטל המציאות של ברזל דלעו"ז.
ויש לומר, שמרומז הדבר בדברי דוד המובאים ב'דברי הימים': "הכנינו לבית אלקי, הזהב לזהב והכסף לכסף והנחושת לנחושת הברזל לברזל גו'" כי מלך המשיח מתייחס לדוד המלך "דוד מלכא משיחא", והגם שלא השתמשו בבית ראשון ישתמשו בו בבית שלעתיד.
(על-פי יין מלכות ספר עבודה סימן ו)
- (22) א', פרק ו. (23) על-ידי מלך המשיח (פי"א מהל' מלכים ה"א). (24) פרק מ. (25) על הבנין שלעתיד (מדות פ"ב מ"ה).
- 1 ה. ואלו הן הדברים שהן עקר פנין הבית²⁶: עושין
2 בו קדש²⁷, וקדש-הקדשים²⁸, ויהיה לפני הקדש
3 מקום אחד, והוא הנקרא אולם, ושלשטן נקראין
4 היכל²⁹. ועושין מחצה אחרת סביב להיכל, רחוקה
5 ממנו, כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המקף
6 במחצה זו, שהוא כעין חצר אהל מועד, הוא
7 הנקרא עזרה³⁰. והכל נקרא מקדש.
- (26) כלומר, הדברים המעכבים בו. (27) הוא ההיכל. (28) הוא לפנין מן הפרוכת. (29) שהרי קדושת היכל וקדושת אולם – אחת היא, כמפורש בזבחים יד, א. וכן נראה להלן פ"ז ה"א. וראה ב'תוספות יום-טוב' כלים פ"א מ"ט, ד"ה ההיכל (הר המוריה). ויש שכתבו שמקורו ממה שנאמר (ירמיה ז, ד) "אל תבטחו לכם אלו דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה'", וכתב הרד"ק שם לכן אומר שלש פעמים "היכל ה'", לפי שהיו שלושה: אולם, היכל ודביר ('שביל הקודש'). (וכן מפורש במדות פ"ד מ"ו "וההיכל מאה על מאה". וכן הוא להלן פ"ד ה"ג, והכוונה לשלשה אלה). (30) נקראת כן על שם הפסוק "עזרה בצרות" (תהלים מז, ב) כלומר, שם מתפללים לאלקים ושומע ועוזר ('ערוך' ערך עזרה).
- 8 ו. ועושין במקדש פלים: מזבח לעולה ולשאר
9 הקרבות³¹; וכבש³² שעולים בו למזבח, ומקומו
10 לפני האולם מלשון לדרום; וכיור³³ וכוונ³⁴ לקדש
11 ממנו הפניהם ידיהם ורגליהם לעבודה³⁵, ומקומו³⁶
12 בין האולם ולמזבח מלשון לדרום, שהוא שמשאל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אם היא חוצצת בין הכהן לבין האדמה שתחתיה (שאחרי שהאבן נעקרה נעשית היא במקום הרצפה, כמבואר למעלה שדוד קידשה). (59) "ואם עבר – עבודתו כשרה, הואיל ובמקומה עומדת" (להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש הי"ט). ואף-על-פי שבזבחים שם לא נפשטה הבעיה (ראה למעלה) – סובר רבינו שבעיה זו אין לה מקום אלא לדעת רבה בסוכה לז, ב - ש"מין במינו חוצץ", אבל לדעת רבא (שם) ש"מין במינו אינו חוצץ" (וכן פסק רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב) – אין מקום לבעיה זו, שהרי האבנים והקרקע הם מין אחד, שבקרקע ישנם אבנים ובאבן יש קרקע (וראה ב'חסידי דוד' על התוספתא פ"א דמנחות) ורק בעומד על גבי חבירו או על גבי אבנים שאין הדרך לעמוד כך – בזה לא התיירו משום "מין במינו אינו חוצץ" (ראה 'תוספות' שם לז. ד"ה כי היכי), אבל כאן באבן שנעקרה ועומדת במקומה, בודאי שזהו בכלל מין במינו, שאינו חוצץ ולכתחילה לא יעמוד עליה בשעת העבודה משום שאינה רצפה, וראה למעלה שלכתחילה צריך שתהא רצפה). ושם בגמרא הביאו לשון שני בבעיית רבי אמי "נעקרה האבן ועמד במקומה (כלומר, עמד בגומא – רש"י) מהו כו", ורבינו השמיט אותה משום שפסק כלשון הראשון בבעיית רבי אמי (כסף-משנה, ועי' ראב"ד).

8 יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבנין ולהגביהו⁶⁰
9 כפי פ"ח הצבור, שנאמר: (ו)לרומם את בית
10 אלהינו". ומפארינ אותו ומיפין כפי פ"ח. אם
11 יכולין לטות אותו בזהב⁶¹ ולהגדיל במעשיו⁶² - הרי
12 זו מצוה.

(60 שבת יא, א. 61 מדות פ"ד מ"א, שכל הבית טוח בזהב. וכן הוא בפסחים נז, א - שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה בעובי דינר זהב. 62 שבועות טו, ב.

13 יב. אין בונין את המקדש פלילה, שנאמר: "וביום
14 הקים את המשפץ" - פ"ח מ'מקמין, לא פלילה.
15 ועוסקין בבנין⁶³ מעלות השחר⁶⁴ עד צאת הכוכבים.
16 והפל ח'בין לבנות ולסעד פ'עצמן ובממונם, אנשים
17 ונשים⁶⁵, כמקדש המדבר⁶⁶. ואין מבטלין⁶⁷ תינוקות
18 של בית רבן לבנין. ואין בנין בית-המקדש דוחה
19 יום-טוב⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים". מלשונו משמע, שכל אחד ואחד (היה מחוייב לסייע בבנין בית המקדש, ולכאורה זה חידוש גדול, ולעת-עתה לא נמצא מפורש בשום מקום, ובפרט אשר בנין ביהמ"ק היא מה"מצוות שהן חובה על הציבור, לא על כל איש ואיש" (סהמ"צ לרמב"ם סוף מ"ע).

(ענ"פ לקו"ש חלק ו"א עמוד 109 הערה 7)

(63 כלומר, לא רק הבנייה גופה אינה בלילה, אלא אפילו העסק מסביב לבנייה אינה בלילה, וראה להלן שזה אינו מן

(47 כרבי נחמיה בסוטה מח, ב. וכן מפורש בתמיד כו, ב. 48 כבודת. 49 אבנים מסותתות. 50 פטישים. 51 ויש כאן סתירה בין הפסוקים, אלא על-כרחנו שצריך לחלק כנ"ל, שרק בבית אסור, אבל בחוץ מותר (שם).

1 ט. ואין בונין בו עץ⁵² בולט⁵³ קלל, אלא או באבנים
2 או בלבנים וסיד. ואין עושין אכסדרות⁵⁴ של עץ
3 בכל העזרה⁵⁵, אלא של אבנים או לבנים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין בונין בו עץ בולט כלל.. ואין עושין אכסדריות של עץ בכל העזרה".

וצריך להבין, איך אכלו הכהנים את שיירי המנחות בחג הסוכות, אם אסור לבנות סוכה שלכל הפחות הסכך שלה מעץ.

ויש לומר: כיון שאיסור בניית עץ במקדש הוא משום "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך" - הרי זה בשני תנאים, האחד שיהיה בנין של עץ וגם של קבע (רמב"ם הלכות עכו"ם ספ"ו), ולדעת הכס"מ צריך להיות תנאי שלישי שיהיה קבוע בבנין.

(ענ"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 497)

(52 משום שנאמר (דברים טז, כא) "לא תטע לך... כל עץ אצל מזבח ה'" (תמיד כח:), ו"אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע – הרחקה יתירה היא, שנאמר כל עץ" (פ"ו מהל' עבודה זרה הי"י). 53 שאם אינו בולט – מותר. שהרי בנין שלמה היה מחופה בעצים מבפנים (מלכים א, ו, י). 54 תמיד, שם. והוא אולם סגור משלש רוחותיו והרוח הרביעית פתוחה כולה. 55 היינו משער נקנור ולפנים, אבל בעזרת נשים מותר. וכדעת הראב"ד (כסף-משנה).

4 י. ומרצפין⁵⁶ את כל העזרה באבנים יקרות. ואם
5 נעקרה אבן⁵⁷, אף-על-פי שהיא עומדת במקומה,
6 הואיל ונתקלקלה פסולה⁵⁸, ואסור לכהן העובד
7 לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ⁵⁹.

(56 כן מבואר בכמה מקומות בתלמוד (יומא נד. זבחים כד. ועוד) שהיתה רצפת אבנים בעזרה. וכן נראה ממה שאמרה תורה (ויקרא כו, א) "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה", ואמרו (מגילה כב, ב) "עליה אי אתה משתחוה בארצכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". ונראה שכן פירש רבינו מה שנאמר (דברי-הימים ב, ג, ו) "ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת" – שהמדובר ברצפה (הר המוריה). (אבל אין זה מעכב, שהרי אמרו בזבחים כד, א - שדוד קידש עד התהום, ואפילו בלא רצפה כשר. וראה להלן). 57 זבחים שם, אבן אחת מאבני הרצפה נעקרה ממקומה והיא מתנענעת לכאן ולכאן. 58 כן הוא בזבחים שם: "בעי רבי אמי, נדלדלה האבן ועמד עליה, מהו? היכא דאין דעתו לחברה (אם אין בדעתו לחבר אותה לארץ) לא תיבעי לך דודאי חייצא (= חוצצת), כי תיבעי לך דדעתו לחברה וכו'". הרי שברור היה להם כי אבן זו אינה כשרה עוד בתור רצפה, וכל השאלה היתה רק

13 מן הים הגדול⁸¹, ובונין מהן. וכן אבני ההיכל
14 והעזרות שלמות הן⁸².

(75) חולין יז, ב. (76) בכל דבר, אפילו שלא עלידי ברזל (מדות פ"ג מ"ד). וראה להלן הט"ו. (77) "תחגור" מלשון חגר שאמרו חז"ל בכל מקום (הרא"ה). ויש שפירשו שהוא לשון חגורה (רש"י), כי הצפורן חוגרת עצמה בפגימה כשננסת בה (ריטב"א). (78) מדות, שם. (79) מדות, שם. (80) (במשנה, שם: וחופרים למטה מהבתולה, ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן ברזל". ולכן הביאו רבינו כאן בדין של "שלמות", ולא בהלכה הבאה בדין של "הנפת ברזל", להורות שחששו גם שמה נפגמו, ודלא כמשנה למלך). (81) שבחול הים נמצאות אבנים חלוקות שנבראו כך מששת ימי בראשית (זבחים נד.), "ומביא חלוקי אבנים". וכן פירשו ב'תוספות' (סוכה מט. ד"ה שכל). (82) בלי פגם, כמו שנאמר (מלכים א' ו, ז) "אבן שלמה מסע נבנה". אבל מבחוץ היו מסתתין ומשוין אותם בכלי ברזל ומכניסין אותם, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ח (כסף-משנה).

15 טו. אבני היכל⁸³ ועזרות ששפגמו או ששפגמו⁸⁴ -
16 פסולין, ואין להם פדיון, אלא נגזרים⁸⁵. פל אבן⁸⁶
17 שנגע בה הברזל, אף-על-פי שלא נפגמה⁸⁷, פסולה
18 לבנין המזבח ובנין הפכש⁸⁸, שנאמר: "כי חרפך
19 הנפץ עליה ותחללה". והבונה אבן שנגע בה ברזל
20 במזבח או בפכש - לוקה, שנאמר: "לא תבנה אתהן
21 גזית". והבונה אבן פגום, עובר בפעשה⁸⁹.

(83) תוספתא, מגילה פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 224 25).
(84) שניטלה ממנה חתיכה ואין שם פגם (מהרי"ק).
וכשנפגם או נגמם בהר הבית, ראה למעלה. (85) שכוין שנשתמש בהם קודש, אסור להשתמש בהם חול (משנה למלך). (86) מדות פ"ג מ"ד. (87) כגון שהברזל גממה ועשה אותם גזית מבלי שיפגמה, אבל בנגיעה בלחוד בלי פגיעה כלל באבן, אין הברזל פוסל. שהרי כתב רבינו להלן "והבונה אבן שנגע בה ברזל וכו' לוקה, שנאמר לא תבנה אתהן גזית", ואמרו במכילתא (סוף פרשת יתרו) "לא תבנה אתהן גזית, אין גזית אלא גזוזות שהונף עליהן ברזל". וכ"ה ב'חינוך' מצוה מ. וראה ב'תורה שלמה' יתרו עמוד קסט אות תקנ). (88) אבל להיכל ולעזרה כשרות אם סתתן מבחוץ (למעלה ה"ח). (89) שנאמר (דברים כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך".

22 טז. אבן ששפגמה⁹⁰ או שנגע בה ברזל⁹¹ אחר
23 שנבנית⁹² במזבח או בפכש - אותה האבן פסולה,
24 והשאר קשרות. ומלפנין⁹³ את המזבח פעמים
25 בשנה: בפסח ובחג⁹⁴. וכשםלפנין אותן⁹⁵ - מלפנין
26 במפה⁹⁶, אבל לא בכפס של ברזל⁹⁷, שמא יגע
27 באבן⁹⁸ ויפסל⁹⁹.

(90) מדות, שם. (91) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (92) כלומר, אף-על-פי שנבנית ונעשית מחובר, לא נפסל כל המזבח בגללה, אלא אותה האבן בלבד פסולה, ואפילו אם

התורה, שהרי לא נאמר אלא "וביום הקים", שההקמה היא ביום). (64) ואף שאר פועלים יוצאים למלאכתם מהנץ החמה - זה נלמד מהפסוק בנחמיה ד, טו "ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים" (כסף-משנה). (וראה להלן שלפי הגמרא בברכות ג: (לפי נוסחת כת"י מינכן שם) כוונת הפסוק הנ"ל לבנין בית המקדש. ומדובר בהכנה לבנייה ולא לבנייה גופה, שכבר נלמדה מהפסוק "וביום הקים את המשכן". ולפיכך אמרו שם (לפי כת"י מינכן): "ואע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' צאת הכוכבים. ואומר (שם שם, טז) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה. מאי ואומר? וכי תימא מעלות השחר לאו יממא הוא, ומכי איערב שמשא לילה הוא, ומשום בנין בית המקדש מקדמי ומחשכי". הרי שלולא הפסוק השני, היינו מפרשים שעסקו בלילה, ועל-כרחו שמדובר בהכנה לבנייה ולא בבנייה עצמה, שעליה נאמר "וביום הקים". ולפי שמן התורה נוהגת ההכנה לבנייה גם בלילה, אינה מצות-עשה שהזמן גרמא, ואף הנשים חייבות בה (ראה להלן). ומאותו הטעם לא גזרו עליה לעשותה רק מזמן הנץ החמה, ולא מקודם, כמו שגזרו על כל המצוות הנהוגות ביום, ראה מגילה כ.). (65) הכוונה רק לסעד ולא לבנות ממש, שזוהי מצות-עשה שהזמן גרמא ('הר המוריה'). (66) כמו שנאמר (שמות לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים", ונאמר (שם, כה) "וכל אשה חכמת לב בידיה טו". (67) שבת קיט, ב. וכן הביא רבינו בפ"ב מהל' תלמוד תורה ה"ב. (68) שבועות טו, ב. ונלמד מהכתוב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה'" - כולכם חייבים בכבודי, אתם והמקדש חייבים בכבודי שהורתי על השבת (יבמות ו.) ויו"ט נקרא שבת (רש"י שבועות, שם).

1 יג. המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים גזית⁶⁹.
2 וזה שנאמר בתורה: "מזבח אדמה תעשה לי" -
3 שיהיה מחבר באדמה⁷⁰, שלא יבנהו לא על-גבי
4 פסין⁷¹ ולא על-גבי מחלות⁷². וזה שנאמר "ואם
5 מזבח אבנים" - מפי השמועה למדו⁷³, שאינו רשות
6 אלא חובה⁷⁴.

(69) בכת"י אברבנאל ובדפוס רומי, ליתא תיבה זו. וכן נראה ב'כסף משנה' וב'קריית ספר'. וכן נכון, שהרי נאמר (שם כ, כה) "ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתהן גזית", וראה למעלה ה"ח. ועי' ב'הר המוריה'. (70) זבחים נח, א. (71) שיבנה כיפה, ועליה יבנה המזבח. (72) מערות. (73) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (74) אף-על-פי שנאמר בלשון "ואם", שמשמעו רשות.

7 יד. פל אבן⁷⁵ ששפגמה⁷⁶ כדי שתחגר בה הצפורן⁷⁷,
8 כספין של שחיטה, הרי זו פסולה לכפש ולמזבח⁷⁸,
9 שנאמר: "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'".
10 ומהיכן⁷⁹ היו מביאין אבני מזבח? מן בתולת
11 הקרקע. חופרין עד שמגיעין למקום הנפר שאינו
12 מקום עבודה ובנין⁸⁰, ומוציאין ממנו האבנים, או

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ' שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 23 גְבוּהָהּ - אֲסוּרִין לְהִדְיוּט. אֲבָנִים וְקוֹרוֹת שֶׁחֲצֹכָן
24 מִתְחַלְלָה לְבֵית-הַכְּנֶסֶת¹¹², אֵין בּוֹנִין אוֹתָן לְהַר הַבַּיִת.

110) אף-על-פי שעוד לא נשתמש בהם. תוספתא מכות פ"ב (צוק"מ עמוד 244 24). 111) תוספתא, שם. 112) תוספתא, שם: "אבנים וקורות שנפסלו מתחילה לבית הכנסת (כן הוא בכת"י ווין לפי 'אור הגנוז') אין בונים אותן בהר הבית", וראה ב'כסף משנה'.

יום ש"ק כ' שבט ה'תשע"ט

פרק שיני

- 1) יבאר בו כי המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו במקומו, ושמסורת היא שבמקום שבנו בו דוד ושלמה את המזבח, היה המזבח שעליו נעקד יצחק אבינו.
א. המזבח מקומו מכוון ביותר², ואין משנים אותו²⁵ ממקומו לעולם, שנאמר: "וזה-המזבח לעלה לישאאל"³. ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר: "ולך-לך אל ארץ המדינה"; ונאמר בדברי-הימים: "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים, בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו, אשר הכין במקום דוד בגרן ארגן היבוסים".
26
27
28
29
30
31

~ נקודות משיחות קודש ~

"המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנים אותו ממקומו לעולם.. הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח בו".

וצריך להבין, מדוע כתב הלשון "מכוון ביותר" רק על המזבח ולא על בית המקדש, הרי מקום המזבח נקבע לפי הבית כולו "לפני האולם משוך לדרום", נמצא שמקום המקדש הוא בהתאם למקום המזבח, ואיך יתכן שמקומו של המזבח יהיה מכוון ביותר, ואילו על מקום המקדש לא כתב שיהיה מכוון ביותר אלא רק "ובנה בית המקדש במקומו".

וי"ל שכשם שמצינו כמה שינויים בבית שני לגבי בית ראשון, כמפורש ברמב"ם פ"א, שהבנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, ואילו אנשי בית שני בנוהו כבנין שלמה, ומעין הדברים המפורשים ביחזקאל. ולכאורה איך יתכן שיהיה שינוי כלשהו מהבנין שבנה שלמה, אלא בהכרח לומר שלא כל הפרטים שבמגילה שמסר שמואל לדוד נאמרו בתור ציווי לדורות, ולכן היו שינויים ממקדש למקדש בכמה פרטים.

על-פי-זה יש לבאר גם את החילוק שבין המזבח לביהמ"ק, שמקומו של המזבח מכוון ביותר משא"כ מקומו של בית המקדש מחוייב שיהיה בהר המוריה אבל מקומו המדויק אינו הכרח ויכול להשתנות מבית לבית. ובזה יובן גם מה שפתח הרמב"ם את הלכות 'ספר עבודה' בפסוק "שאלו שלום ירושלים", כי מקומו של המקדש אינו מכוון ביותר אבל קשור ומוכרח להיות בירושלים.

(על-פי 'זין מלכות' ספר עבודה סימן ט)

נעשה כן לפני שנבנית ('הר המוריה', ועי' יעב"ץ בחידושי על הרמב"ם) כמבואר במדות פ"ג מ"ד. 93) בסיד. מדות, שם. 94) לפני הפסח ולפני חג הסוכות. 95) האבנים. 96) טבולות בסיד. 97) הכלי שרגילים לסוד בו. 98) כלומר יחתוך אותו, כמבואר למעלה. 99) שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך (משנה, שם).

- 1 יז. אין עוֹשִׂין מִדְּרָגוֹת לְמִזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
2 תַּעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי"; אֲלֵא בּוֹנִין כְּמוֹ תַל
3 בְּדִרְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, מִתְמַעֵט וְיֹרֵד מֵרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עַד
4 הָאֶרֶץ, וְהוּא הַנִּקְרָא כָּבֵשׁ. וְהַעֲלָה בְּמַעֲלֹת¹⁰⁰ עַל
5 הַמִּזְבֵּחַ - לֹקֶה. וְכֵן¹⁰¹ הַנּוֹתֵץ¹⁰² אֶכָּן אַחַת מִן
6 הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִכָּל הַהִיכָל אוֹ מִבֵּין הָאוֹלָם וְלִמִּזְבֵּחַ¹⁰³
7 דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה¹⁰⁴ - לֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִתְצַתְּ אֶת
8 מִזְבְּחָתָם וְגו', לֹא תַעֲשֶׂין כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

100) ב'ספר המצוות' ('לא תעשה' פ) כתב רבינו "שהוזהרנו מלעלות למזבח במעלות כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו וכו' וכל הפוסע פסיעה גסה עד שתגלה ערותו עליו - לוקה". ועי' 'משנה למלך'. 101) כלומר, כשם שאסור לעלות במעלות שזהו בזיון למזבח, כמו כן אסור לנתץ אבן, שגם זה בזיון ('הר המוריה'). [וראה בכסף-משנה, ובפ"ט מהל' עבדים ה"ן]. 102) 'ספרי' פ' ראה. 103) כן הוא בתוספתא מכות פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 444 18), ואף אם נותץ מכל העזרה חייב, שכן כתב רבינו בפ"ו מהל' יסודי התורה ה"ז: "או משאר העזרה". וסמך כאן על מה שכתב שם (כסף-משנה). 104) שמתכוין לאבד. אבל אם כוונתו לתקן - מותר (כסף-משנה).

- 9 יח. הַמְּנוֹרָה וְכִלֶּיהָ¹⁰⁵, וְהַשְּׁלֶחֶן וְכִלָּיו, וּמִזְבֵּחַ
10 הַקְּטָרֶת וְכָל כְּלֵי שֵׁרֵת, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן אֲלֵא מִן
11 הַמִּתְכַּת בְּלִבָּד; וְאִם עָשְׂאוּם שֶׁל עֵץ אוֹ עָצָם אוֹ אֶכָּן
12 אוֹ שֶׁל זָכוּכִית - פְּסוּלִין.

105) מנחות כח, א. והיינו מלקחיה ומחתותיה.

- 13 יט. הֵיוּ הַקֹּהֵל עֲנִיִּים - עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלוּ שֶׁל
14 בְּדִיל¹⁰⁶, וְאִם הֶעֱשִׂירוּ - עוֹשִׂין אוֹתָן שֶׁל זָהָב¹⁰⁷.
15 אֶפְלוּ הַמְּזַרְקוֹת וְהַשְּׁפוּרִין וְהַמְּגִרְפוֹת¹⁰⁸ שֶׁל מִזְבֵּחַ
16 הָעוֹלָה, וְהַמִּדּוֹת - אִם יֵשׁ כַּח בַּצָּבּוּר, עוֹשִׂין אוֹתָן
17 שֶׁל זָהָב. אֶפְלוּ שְׁעָרֵי הָעִזָּה מִחִפִּין אוֹתָן זָהָב, אִם
18 מִצָּאָה יָדָם¹⁰⁹.

106) שם כח, ב. 107) עבודה זרה מג, א. 108) יעים להסיר הדשן. 109) מדות פ"ב מ"ג: "כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות של זהב". כשעלו בני הגולה היו עניים, ורבו לפי עניותם, וכשנתעשרו - ציפו כל השערים זהב.

- 19 כ. אֵין עוֹשִׂין כָּל הַכֵּלִים מִתְחַלְלֵתָן אֲלֵא לְשֵׁם הַקֹּדֶשׁ.
20 וְאִם נַעֲשׂוּ מִתְחַלְלֵתָן לְהִדְיוּט¹¹⁰, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן
21 לְגְבוּהָהּ. וְכִלֵּי גְבוּהָהּ¹¹¹, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם גְּבוּהָהּ
22 - רִשְׁאֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הִדְיוּט, וּמִשְׁנֵשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן

(2) שהרי הוצרכו לנביאים להעיד על מקומו. (3) כלומר, זה ולא אחר.

- 1 ב. ומסרת ביד הפל, שהמקום שבנה בו דוד
2 ושלמה המזבח בגן ארונה, הוא המקום שבנה בו
3 אברהם המזבח⁵ ועקד עליו יצחק. והוא המקום
4 שבנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח
5 שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון
6 קרבן כשנברא. ומשם נברא. אמרו חכמים: אדם
7 ממקום פפרתו נברא.

- 10 הריבוע התחתון של הבניין היה כן.
ו. עשר אמות של גבה המזבח, מהן באמה בת
חמשה טפחים¹¹, ומהן באמה בת ששה טפחים¹².
ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים.
וגבה כל המזבח¹³ נ"ח טפחים¹⁴.

(11) כלומר, אמות של גובה היסוד וכניסתו, כניסת הסובב וגובה הקרנות. (12) שאר אמות המזבח. (13) עם הקרנות. (14) שהרי גבהו עשר אמות: שתי אמות של היסוד והקרנות, שהן באמה בת חמישה טפחים, הן עשרה טפחים. ושמונה אמות, שהן באמה בת שישה טפחים, הן ארבעים ושמונה טפחים, בסך הכל חמישים ושמונה.

- ז. וכן היתה מדתו וצורתו: עלה חמשה טפחים¹⁵
וכנס חמשה טפחים, זהו יסוד. נמצא רחב שלשים
אמה וישני טפחים על רחב שלשים אמה וישני
טפחים¹⁶. עלה שלשים טפחים וכן חמשה טפחים,
זהו סובב¹⁷. ועלה שמונה עשר טפחים, זהו מקום
המערכה. נמצא רחבו שמונה ועשרים אמה
וארבעה טפחים על שמונה ועשרים אמה וארבעה
טפחים. ועלה שמונה עשר טפחים, וכו' לקרן זוית
של השמונה עשר בנין חלול מרבע לכל ארבע
קרנות. ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב.
וכן מקום רגלי הפתחים אמה סביב. נמצא מקום
המערכה רחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים
על עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים¹⁸.

(15) משנה במדות שם "עלה אמה וכן אמה". ואמה של יסוד הוא של חמישה טפחים. (16) שהרי היסוד לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, ביחד שתי אמות פחות שני טפחים לאורך ולרוחב. (17) נקרא כן מפני שהוא סובב ומקיף את המזבח מארבע רוחותיו, בניגוד ליסוד שלא היה מקיף מארבע רוחות. (18) שהרי הסובב לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, היינו שתי אמות פחות שני טפחים לכל צד.

- ח. גבה כל קרן וקרן חמשה טפחים, ורובע כל קרן
אמה על אמה. וארבע הקרנות חלולות היו¹⁹ מתוכן.
וגבה מקום המערכה שמונה עשר טפחים. נמצא
חצי גבה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה.

(19) זבחים נד: ולמדו זאת ממה שנאמר "ומלאו כמזרק

(4) לא בנו שניהם ביחד, אלא דוד בנה שם במה להקריב בשעתה ושלמה בנה בית עולמים. (5) בזבחים סב. אמרו שראו שם את אפרו של יצחק. ומה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר "לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אבינו ושם אותם מראשותיו" (ילקוט שמעוני בראשית רמז קיט), "ומה עשה הקדוש-ברוך-הוא, ברגל ימינו הטביע האבן אשר שם יעקב מראשותיו עד עמקי תהום ועשה אותו סניף לארץ וכו' לפיכך נקרא אבן שתייה" (שם רמז קכ), והרי אבן השתייה הייתה במקום הארון, לפני ולפנים, כמפורש במשנה יומא נג: וכן נראה בראש השנה כו. שאמרו על שופר מקרן הפרה שהוא פסול לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, כיוון שהשופר בא לזיכרון הרי הוא כעבודת פנים, כלומר, כיוון שהוא לזיכרון העקידה (שם טז). הוא כלפנים, הרי שהעקידה הייתה על אבן השתייה - ברור הדבר כי העקידה הייתה אמנם על המזבח, ולא בפנים, וכמפורש בזבחים שם וכמו שכתב רבינו, וזהו טעמו של רבי יוסי שם שמכשיר קרן הפרה, מפני שהוא עבודת חוץ, אבל הרי לקח יעקב מאבני המקום ושם אותם במקום הארון ונמצא שהאבן שעליה נעקד יצחק היא בפנים, וזהו טעמם של חכמים הפוסלים קרן הפרה].

- ג. מדות המזבח מכונות הרבה, וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שבנו בני הגולה⁶ כעין מזבח שעתידי להבנות עשוי, ואין להוסיף על מדתו ולא לגרע ממנה⁷.

(6) אותם ששבו מן הגולה ובנו את בית המקדש השני. (7) אף שאינו מעכב - לכתחילה יש קפידא לעשות המזבח כעדות הנביא.

- ד. ושלשה נביאים⁸ עלו עמם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הנה⁹ כל הקרבנות אף-על-פי שאין שם בית.

(8) והם חגי זכריה ומלאכי. (9) בזבחים שם לא, אמרו אלא: "שמקריבין אף על פי שאין בית", ורבינו הוסיף לבאר שדווקא על המזבח מקריבין אבל שלא במקום המזבח אין מקריבין, כמבואר להלן פרק ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב. ומה שכתב רבינו "הזה" בא להוציא מזבח שהיה בימי שלמה, לפני שנתקדש הבית, שדווקא בימי עזרא מקריבין אף על פי שאין שם בית, מפני שקדושה ראשונה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ' שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קעט

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מַעֲטָה³³ הָיָה מִפְּסִיק בֵּין הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ³⁴, כִּדִּי לֶתֶן
הָאֵיכָרִים לַמִּזְבֵּחַ בְּזִרְקָה³⁵. וְגִבָּה הַכֶּבֶשׂ תִּשַׁע אַמּוֹת
פָּחוֹת שְׁתוֹת³⁶ עַד כִּנְגַד הַמַּעֲרָכָה.

(31) והוא כמו תל המתמטע ויורד מראש המזבח עד הארץ.
(32) למטה בארץ היה כן אבל בשיפועו היה יותר.
(33) ומכיוון שצריך זריקה, לא די באוויר כמלוא נימא
כדלהלן הלכה יד בשני כבשים קטנים, אלא צריך אוויר
יותר. (34) כלומר, בין הכבש למקום המערכה.
(35) בזבחים שם למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, כז)
"ועשית עולותיך הבשר והדם" - מה דם בזריקה (שהרי
נאמר בויקרא א, ה "וזרקו את הדם על המזבח") אף בשר
בזריקה. (36) היינו, פחות טפח.

יֵד. וְשְׁנֵי כִבְשִׁים קְטָנִים וְיֹצְאִים מִמֶּנּוּ, שְׁבָהֶם פּוֹנִים
לְיִסּוֹד³⁷ וְלִסּוֹבֵב³⁸, וּמִבְדִּילִין מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּמֵלֵא
נִימָא³⁹. וְחִלּוֹן הָיָה בְּמַעְרְבּוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ⁴⁰ אִמָּה עַל
אִמָּה, וּרְבֻבָה הָיָה נִקְרָאת⁴¹, שְׁבָה נִתְּנִין פְּסוּלִי
חֲטָאת הָעוֹף⁴² עַד שֶׁתַּעֲבֹר צִירְתָּהּ⁴³ וְתֵצֵא לְבֵית
הַשְּׂרָפָה⁴⁴.

(37) היינו הכבש שלצד מערב ועל ידו שופכים שיירי דם
חטאת בהמה כשגומר מתנותיה. (38) היינו הכבש שלצד
מזרח ועל ידו זורקים דם חטאת בהמה על גבי הקרנות.
[אבל לצד מערב לא היה בו כבש קטן ליסוד]. (39) זבחים
שם. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ה) "וזרקו את הדם
על המזבח סביב" - שיהא היקף למזבח כל שהוא ואם יהיו
מחוברים, שוב אין לו היקף, ואפילו בחוט אין אדם יכול
לסובבו. ולפיכך די בהפסק כמלוא נימא בלבד, אבל בין
הכבש הגדול לבין מקום המערכה היה צריך הפסק יותר.
(40) מפשטות הלשון נראה שלא הייתה בגגו של כבש אלא
בקיר שלו. (41) רבובה כמו "נבובה" מלשון נבוב לוחות
והיינו חלון. (42) כשאירע בה פסול בדם או בבעלים שאז
הוא צריך עיבור צורה. או שהיה פסולו מספק שאף הוא
טעון עיבור צורה. ולמה דווקא פסולי חטאת העוף? - מפני
שמעשיה בקרן מערבית דרומית למטה, ומפני שישנן בעזרה
הרבה חטאות העוף, של יולדות, חששו שמא תתערב זאת
הפסולה עמהן, ולכן קבעו לה מקום מיוחד. (43) ימתינו
מלשרפה עד שיעבור מראה הבשר הרטוב על ידי שילינה
לילה אחד, שכיוון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעונה
שריפה. (44) בתוך העזרה.

טו. וְשְׁנֵי שְׁלַחֲנוֹת הָיוּ בְּמַעְרֵב הַכֶּבֶשׂ: אֶחָד שֶׁל
שֵׁשׁ, שְׁנֹתֵינִין עָלָיו אֶת הָאֵיכָרִים⁴⁵; וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף,
שְׁנֹתֵינִין עָלָיו כְּלֵי הַשֵּׁרֶת.

(45) ולא נתנו על של כסף מפני שהכסף מרתין ויתחממו
האברים ויסריחו, אבל השיש מקררו ומרחיקו מן העיפוש.

טז. כְּשֶׁבִּנְיָן הַמִּזְבֵּחַ, בּוֹנִין אוֹתוֹ כְּלֹ אֵטוֹם⁴⁶
כְּמִין עָמוּד, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ חֶלֶל כְּלָל, אֲלָא מְבִיא
אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת, גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת, וּמְבִיא סִיד וְזָפַת
וְקוֹנֵינָא⁴⁷, וּמְמַחָה וְשׁוֹפֵף לְתוֹךְ מַלְבָּן⁴⁸ גְּדוֹל⁴⁹

כזויות מזבח" (זכריה ט, טו) הרי שבית קיבול יש להן
כמזרקות. ורבינו סובר שכל ארבע הקרנות היו חלולות
וכדעת רש"י בזבחים שם.

ט. וְחוּט שֶׁל סִקְרָא²⁰ הָיָה חוּגֵר בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ
[כְּשֶׁשָּׁה טַפְחִים מִסּוֹף הַסּוֹבֵב וְלִמְטָה] לְהַבְדִּיל בֵּין
דְּמִים הָעֲלִיוֹנִים²¹ לְדְמִים הַתַּחְתּוֹנִים²². וְנִמְצָא גִבָּהוּ
מִן הָאֶרֶץ עַד מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה תִּשַׁע אַמּוֹת פָּחוֹת
טַפָּח²³.

(20) צבע אדום. ולמדו כן ממה שנאמר (שמות כז, ה)
"והייתה הרשת עד חצי המזבח" - "התורה נתנה מחיצה
להבדיל בין דמים התחתונים לבין דמים העליונים" (זבחים
נג.). (21) עולת העוף שדמה מתמצה למעלה מן החוט.
(22) חטאת העוף שמזים דמה למטה מן החוט. והוא הדין
לעולת בהמה, אשם ושלמים. (23) שהרי אמת גבהו של
היסוד חמישה טפחים, והסובב שלושים טפחים. הריהו
תשע אמות (בנות שישה טפחים כל אחת) פחות טפח.

י. יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה מְקִיף מְאֲרָפֶע רִוְחוֹתָיו כְּמוֹ
הַסּוֹבֵב, אֲלָא הָיָה הַיִּסּוֹד מְשוּף כִּנְגַד כָּל רוּחַ צָפוֹן
וּמַעְרָבִי, וְאוֹכֵל²⁴ בְּדָרוֹם אִמָּה אַחַת וּבְמַזְרָח אִמָּה
אַחַת, וְקִיָּין דְּרוֹמִית-מְזֻרְחִית לֹא הָיָה לָהּ יִסּוֹד²⁵.

(24) מחזיק, = תופס מקום. (25) זבחים נג: לפי שרצועה
זו הייתה בחלקו של יהודה ולא בחלקו של טורף, היינו
בנימין שכתוב בו (בראשית מט, כז) "בנימין זאב יטרף"
ועליו נתנבא יעקב אבינו ואמר "בבוקר יאכל עד" ותרגם
אונקלוס "ובאחסנתה יתבני מקדשא". ורש"י בזבחים שם
הביא בשם התרגום: "באחסנתיה תיתבני מדבכא", כלומר:
המזבח ייבנה בחלקו.

יא. וּבִקְרָן מַעְרִבִית-דְּרוֹמִית²⁶ הָיוּ שְׁנֵי נִקְבִּים כְּמִין
שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִין, וְהֵן הַנִּקְרָאִין שִׁיתִין²⁷, שֶׁהַדְּמִים
יֵוֹרְדִין בֵּהֶן וּמַתְעַרְבִין בְּאוֹתָהּ הִקְרָן בְּאֶמָּה²⁸, וְיֹצְאִין
לְנַחַל קִדְרוֹן.

(26) ששיירי הדם יש מהם ששופכים על יסוד מערבי ויש
מהם ששופכים על יסוד דרומי, לפיכך נתן שני הנקבים
בקרן מערבית דרומית. (27) ונקראו כן מפני שהדמים
שוחתין לשם, וכן זה של נסכים נקרא כן מהטעם הנ"ל,
ששוחתין הנסכים לשם. (28) אמת המים שעוברת בעזרה.

יב. וְלִמְטָה בְּרָצְפָה בְּאוֹתוֹ הִקְרָן הָיָה מְקוֹם אִמָּה
עַל אִמָּה, וְטַבְּלָא שֶׁל שֵׁשׁ וְטַפְעַת קְבוּעָה בָּהּ²⁹,
שָׁבוּ יוֹרְדִין לְשִׁיתִין³⁰ וּמִנְקִין אוֹתוֹ.

(29) שעל ידה מגביהים את הטבלא. (30) והוא חלל קטן
שתחת היסוד.

יג. וּכְבִשָּׁה³¹ הָיָה כְּנֹי לְדְרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, אֲרָכּוֹ
שְׁלֹשִׁים וּשְׁתֵּים אִמָּה³² עַל רֹחַב שֶׁש־עֶשְׂרֵה אִמָּה.
וְהָיָה אוֹכֵל בְּאֶרֶץ שְׁלֹשִׁים אִמָּה מִצַּד הַמִּזְבֵּחַ, וּפּוֹרֵחַ
מִמֶּנּוּ אִמָּה עַל הַיִּסּוֹד וְאִמָּה עַל הַסּוֹבֵב. וְאוֹוִיר

(להלן שם). והוא כמו שושן (רבינו בפירוש המשניות למנחות פ"ג משנה ז). (6) מקומם של כל אלה במנורה, ראה להלן הלכה י. (7) "כמו שקדים בעשייתן" (להלן הלכה ב).

- 22 ב. וְשֵׁלֶשׁ רִגְלִים הָיוּ לָהּ. וְשֵׁלֶשֶׁה כְּפָתוּרִים אַחֲרֵיהֶם
23 הָיוּ בִּקְנָה הַמְּנוּרָה, שְׁמֵהֶן יוֹצְאִים שְׁשֶׁת הַקָּנִים:
24 שְׁלֹשָׁה מִצַּד זֶה, וְשֵׁלֶשֶׁה מִצַּד זֶה. וּבְכָל קֵנָה וְקֵנָה
25 מֵהֶן שְׁלֹשָׁה גְבִיעִים¹⁰ וְכְּפָתוֹר וּפְרָח, וְהַכֹּל
26 מִשְׁקָדִים¹¹ כְּמוֹ שְׁקָדִים בְּעֵשֶׂתָּהֶן¹².

(8) כן כתב גם בפירוש המשניות שם, וכן הוא ברש"י על התורה (שמות כה, לא) וכן כתבו בעלי־התוספות על התורה שם. אבל בגמרא (מנחות שם) אמרו רק שהיו לה רגלים, אבל לא הזכירו כמה. ובתורת העולה לרמ"א ז"ל (ת"א פט"ו) הביא: "אמרו רבותינו ז"ל שלשה רגלים היה למנורה" (משנת ראשונים). ובגלופת המנורה שבקשת טיטוס ברומא – בסיסה של המנורה מרובע, ללא רגליים (ראה ב"סיני" כרך לו עמוד כ חח, וב"שערים" ג' טבת תש"כ עמוד ג). (9) כן מפורש בתורה (שמות כה, לה). (10) מקרא מפורש הוא (שם שם, לג). (11) ביומא נב. אמרו: חמש מקראות (פסוקים) בתורה אין להן הכרע (לדעת היכן הם נוטים), ואחד מהם "משוקדים", כלומר, הפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שם שם, לד), שספק לנו אם צריך לקרוא "ארבעה גביעים משוקדים" (שהמילה משוקדים קשורה עם "ארבעה גביעים"), או "משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שהיא קשורה ל"כפתוריה ופרחיה). לפיכך פסק רבינו, שמספק צריכים לעשות כולם משוקדים, גם הגביעים וגם הכפתורים והפרחים. שהרי גם אם אינם צריכים להיות משוקדים אין בכך הפסד, אם יעשו משוקדים. ואילו אם הם צריכים להיות משוקדים ולא נעשין כן, תהיה בזה קפידא (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). (12) בפירוש המשניות (מנחות שם) כתב רבינו: "משוקדים מעשה שקדים, והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת (=החתיכה) עד שיהיה כולו שקדים שקדים".

- 27 ג. נִמְצְאוּ¹³ כָּל הַגְּבִיעִים וְשְׁנֵים וָעֶשְׂרִים¹⁴. וְהַפְּרָחִים
28 תִּשְׁעָה¹⁵. וְהַכְּפָתוּרִים אֶחָד־עֶשְׂרִי¹⁶. וְכֹלֶן מִעֲפָבִין זֶה
29 אֶת זֶה¹⁷, וְאַפְלוּ חֹסֶר אֶחָד מִן הַשְּׁנִים וְאַרְבָּעִים¹⁸
30 מִעֲפָב אֶת כָּלֶן.

(13) מנחות כח: כט. כלומר: "נמצאת אומר". (14) שהרי בכל קנה וקנה שלשה גביעים, שהם ביחד שמונה עשר. וארבעה בגוף המנורה, הרי שנים ועשרים בסך־הכל (מנחות שם). (15) כי פרח לכל קנה הרי ששה, ושניים בגוף המנורה כמו שנאמר "ופרחיה" (סתם פרחים הם שנים), הרי שמונה, וממה שנאמר עוד "עד פרחיה" למדו עוד אחד, הרי כאן תשעה (מנחות שם). (16) כפתור לכל קנה הרי ששה, שניים בגוף המנורה שנאמר "כפתוריה" (סתם כפתורים שנים), הרי שמונה, ושלשה במקום יציאת הקנים, הרי ביחד אחד עשר. (17) מנחות שם ותוספתא מנחות פ"ו. (18) הוא הסכום הכולל של הגביעים, הכפתורים והפרחים.

- 1 כְּמִדַּת⁵⁰, וּבִנְיָה וְעוֹלָה. וְנוֹתֵן כְּתוֹף הַכָּנֶן גּוֹף שֶׁל
2 עֵץ אוֹ אֶבֶן בִּקְרֵן דְּרוֹמִית־מְזֻרְחִית כְּמִדַּת הַיִּסּוֹד.
3 וְכֵן נוֹתֵן כְּתוֹף כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן, עַד שִׁישְׁלִים הַכָּנֶן.
4 וְיִסִּיר הַגּוֹפִים שֶׁכְּתוֹף הַכָּנֶן, כְּדִי שֶׁתִּשָּׂאֵר קֶרֶן
5 דְּרוֹמִית־מְזֻרְחִית בְּלֹא יִסּוֹד, וְיִשָּׂאֵרוּ הַקְּרָנוֹת
6 תְּלוּלִין.

(46) סתום. (47) ניתוך אבר (=מין מתכת) כמו שעושין לציפוי כלי חרס. (48) דפוס מרובע עשוי מארבעה קרשים. (49) על האבנים ונדבקים יחד. (50) בכל מדה ומדה ששייך לו. היינו ביסוד היה נותן מלבן של ל"ב על ל"ב אמה ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של ל' על ל' בגובה ה' אמות, וזהו סובב. ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של כ"ח על כ"ח בגובה ג' אמות, ולמעלה ממנו היה נותן בקרנות ארבעה מלבנים. כל מלבן אמה על אמה.

- 7 יז. אֲרָבַע קְרָנוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ וַיִּסּוֹדוּ וַרְבּוּעוּ מְעַפְבִּין.
8 וְכָל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן, יִסּוֹד וְכִבֵּשׁ וַרְבּוּעַ - הָרִי
9 הוּא פְּסוּל, שֶׁאֲרָבַעְתָּן מְעַפְבִּין⁵¹. אֲבָל מִדַּת אֲרָכּוֹ
10 וּמִדַּת רָחְבוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אֵינָן מְעַפְבִּין, וְהוּא שֶׁלֹּא
11 יִפְחֹת מֵאֲמָה עַל אֲמָה בְּרוֹם שְׁלֹשׁ אֲמוֹת, כִּשְׁעוֹר
12 מְקוֹם הַמְּעַרְכָּה שֶׁל מִזְבֵּחַ מְדָבָר.

(51) שם. סב. שאצל כל אלו כתוב "המזבח"; בקרן נאמר (ויקרא ד, יח) "קרנות המזבח" וביסוד נאמר (שם, לד) "אל יסוד המזבח" ובכבש נאמר (שם ו, ז) "אל פני המזבח" והוא הכבש שהוא פנים של מזבח שעולין לו דרך שם. וביריבוע נאמר (שמות כז, א) "רביע יהיה המזבח". וכל מקום שנאמר "המזבח", הוא לעכב (זבחים שם). "המזבח" משמע: שכשהוא כן הוא נקרא מזבח, ואם לא לא.

- 13 יח. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם מִבְּנִינוֹ: אִם נִפְגַּם מִבְּנִינוֹ⁵² טֵפַח
14 - פְּסוּל, פְּחֹת מִטֵּפַח - כִּשְׁר, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה
15 בְּנִשְׂאָר אֶבֶן פְּגוּמָה⁵³.

(52) כלומר, מן הסיד והטיח שעליו. (53) שבאבן פוסלת גם פגימה כל שהיא.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) תתבאר בו צורת המנורה, גביעה, כפתוריה ופרחיה.

- 16 א. הַמְּנוּרָה מִפְּרִשֶׁת צוּרְתָּה כְּתוּרָה². וְאַרְבָּעָה
17 גְּבִיעִים³ וְשְׁנֵי כְּפָתוּרִים⁴ וְשְׁנֵי פְּרָחִים⁵ הָיוּ בִּקְנָה
18 הַמְּנוּרָה⁶, שְׁנֵאמַר: "וּבִמְנוּרָה אֲרָבַעָה גְבִיעִים
19 מִשְׁקָדִים כְּכַתְרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ". וְעוֹד פָּרַח שְׁלִישִׁי הָיָה
20 סָמוּךְ לִירְכָה שֶׁל מְנוּרָה, שְׁנֵאמַר: "עַד יִרְכָה עַד
21 פְּרָחָהּ".

(2) שמות כה, לא-מ. (3) הם דומים לכוסות אלכסנדריא שפיהן רחב ושוליהן קצר (להלן הלכה ט). (4) הם כמין תפוחים כרותיים (שם מקום) שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה כדין (להלן שם). (5) "כמו פרחי העמודים (ציורים שמציירין בעמודים), שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ

המנורה³⁷. וזה הנר האמצעי פניו פנגד קדש²⁰
הקדשים³⁸, והוא הנקרא³⁹ נר מערבי.

כלומר, פיות הפתילות שלהם נטות לנר האמצעי. וכן הוא בברייתא (שם צח:) "תניא, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שהיו מצדין פניהם כלפי נר האמצעי". (38) כלומר, פי הפתילה נוטה למערב. כן הוא במגילה בא: "נר מערבי כלפי שכינה". (39) בתלמוד (שבת כב: מגילה שם, ועוד).

ט. הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה⁴⁰, שפיהן רחב ושוליהן קצר. והפפתורים כמין תפוחים פרותיים⁴¹, שהן ארפין מעט, כביצה ששני ראשיה פדין⁴². והפפתורים כמו פרחי העמודים⁴³, שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ.

(40) מנחות כח: (41) שם מקום. והוא במנחות שם. ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "והכפתורים הוא דמות כדור שאינה עגולה מכל וכל, רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף". (42) עגולים ככד. (43) מנחות שם. ציורין שמציידין בעמודים (רש"י שם). ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "פרח צורת שושן".

י. גבה המנורה⁴⁴ היה שמונה עשר טפח. הרגלים והפרח שלשה טפחים. ושני טפחים חלק. וטפח שבו גביע כפתור ופרח⁴⁵. וטפחים חלק. וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו, אחד הילך ואחד הילך, ונמשכים ועולין פנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח כפתור, ושני קנים יוצאים ממנו, אחד הילך ואחד הילך, ונמשכין ועולין פנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח כפתור, ושני קנים יוצאים ממנו, אחד הילך ואחד הילך, ונמשכין ועולין פנגד גבה המנורה. וטפחים חלק. נשתירו שלשה טפחים, שבהן שלשה גביעים, כפתור ופרח.

(44) מנחות כח: (45) מנחות שם. ובתוספות שם ד"ה וטפח, נשאר בתימה מה נשתנו שלשה אלו, שלשלתם לא ניתנו אלא טפח.

יא. ואכן היתה לפני המנורה⁴⁶, ובה שלש מעלות, שעליה פהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח עליה פלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בפשעת הטובה⁴⁷.

(46) תמיד ל: וספרי בהעלותך סי' ה' "בהעלותך את הנרות, עשה לה מעלות וכו' וכו' מיכן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות. וכתב הרע"ב (תמיד פ"ג משנה ט) שהן כנגד שלש העלאות שכתובים במנורה: (א) בהעלותך את הנרות (במדבר ח, ב). (ב) העלה את נרותיה (שם שם, ג). (ג) להעלות נר תמיד (שמות כז, כ). (47) להלן בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יז, כתב רבינו: "וכיצד סדר ההטבה, נכנס וכלי בידו וכוזו שמו ושל זהב היה דומה לקיתון גדול. מדשן בו את הפתילות שכבו וכו' ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שנייה משלש

ד. כמה דברים אמורים¹⁹ כשעשאיה זהב²⁰, אבל שאר מיני מתכות²¹ אין עושין בה גביעים²², כפתורים ופרחים. וכן מנורה הפאה זהב, תהיה פלה כפר עם גריותיה²³, ותהיה פלה מקשה²⁴ מן העשתות²⁵; ושל שאר מיני מתכות אין מקפדין על משקלה, ואם היתה חלולה²⁶ - כשירה²⁷.

(19) שעושים בה גביעים, כפתורים ופרחים. (20) מנחות כח. (21) ראה למעלה פ"א הלכה יח. (22) להלן גבי ככר, כתב רבינו "ושל שאר מיני מתכות, אין מקפדין על משקלה". נראה שבגביעים כפתורים ופרחים, יש הקפדה שלא לעשות בשאר מיני מתכת (משנה למלך). (23) בשמות כה, לט: "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה". (24) חתיכה אחת. (25) במנחות כח. "מנורה היתה באה מן העשת", פירש רש"י "חתיכה שלימה, ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה". (26) שאינה מקשה (כסף-משנה). (27) בדיעבד. ולכתחילה צריך לעשותה מקשה, ועיין בהלכה ה.

ה. ואין עושין אותה לעולם²⁹ מן הגרוטאות³⁰, בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות.

(28) לכתחילה. שאם נאמר שאפילו בדיעבד אין עושין, קשה, הרי פסול של גרוטאות נלמד מזה שכתוב מקשה, ותניא (מנחות שם) "מקשה זהב, באה זהב, באה מקשה. אינה באה זהב, אינה באה מקשה". א"כ פסול של גרוטאות מנא לן? אלא ודאי זה שאין עושין הוא רק לכתחילה (משנה למלך). (29) בכסף-משנה חסירה מילה זו. (30) שברים.

ו. המלקחים³¹ והמחתות³² וכלי השמן אינן מקלל הפכר³³, שהרי נאמר במנורה "זהב טהור", וחרז ואמר "ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור". ולא נאמר "גריותיה זהב טהור", מפני שהנרות קבועין במנורה והם מקלל הפכר³⁴.

(31) הם הצבתים העשויים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, ליישבן ולמשכן בפי הנרות. ועל שם שלוקחים בהם, קרויים מלקחיים" (רש"י בשמות כה, לח). (32) הם כמין בזיכין (=כפות) קטנים שחותה בהם את האפר שבנר (רש"י שם). (33) מנחות פח: כתנא-קמא ולא כרבי נחמיה בברייתא ראשונה. (34) ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט.

ז. שבעת³⁵ קני המנורה מעפבין זה את זה, ושבעת גריותיה מעפבין זה את זה, בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים³⁶.

(35) מנחות כח. (36) בראש כל קנה וקנה, היה נר אחד כעין בזך (=כף) ושם נותנים השמן והפתילות (פירש"י במנחות שם).

ח. ששת הנרות הקבועים בפשעת הקנים היוצאים מן המנורה, פלן פניהם לנר האמצעי שעל קני

ז. (66 שמות שם. 67 שם צז. 68) "ושלשה דפוסין של זהב היה להם, אחד שנותנים בו החלה והיא בצק, והשני שאופין אותה בו, השלישי שנותנים אותה בו כשרודה אותה מן התנור כדי שלא תתקלקל" (פ"ה מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח). (69 שמות שם. 70 שם צז.

טו. אלו⁷¹ הארבעה-עשר קנים: נותן החלה¹⁹ הראשונה על עצמו של שלחן⁷², ונותן בין ראשונה²⁰ ושנייה שלשה קנים⁷³, וכן בין כל חלה וחלה²¹ שלשה קנים, ובין ששית וחמישית שני קנים²² בלבד, לפי שאין על הששית אחרת⁷⁴. נמצאו²³ ארבעה-עשר בכל מערכה ומערכה.²⁴

71 שם. 72) והיא אינה צריכה קנים חלולים תחתיה שלא תתעפש, כיון שהיא מונחת על גבי השולחן עצמו שהוא קריר (רש"י ושיטה מקובצת שם). 73) והיו להן שלשה פיצולים בכל סניף וסניף שבהם היו תחובין. ועשו כן "כדי שתהיה הרוח מנשבת בו" (הלכות תמידין ומוספין שם הלכה ב). 74) כלומר, אין עליה משאוי שיכביד על שלמטה הימנה.

טז. ושני שלחנות היו באולם מפפנים על פתח²⁵ הבית: אחד של שיש⁷⁵, נותנין עליו לחם הפנים²⁶ בכניסתו; ואחד של זהב, נותנין עליו לחם ביציאתו.²⁷ שמעלין בקדש⁷⁶, ולא מורידין.⁷⁷²⁸

75) מנחות צט: במשנה. ובירושלמי שקלים פ"ו הלכה ג "לית כאן של כסף (לא היה של כסף) מפני שהוא מרתח" (=מחמת הלחם, ויש לחוש שיתעפש). ועיין תמיד לא: 76) לפיכך עשו הראשון של שיש, שממנו מניחו על של זהב. וראה למעלה בדברי הירושלמי. 77) ולפיכך עשו השני של זהב. ולמדו במנחות צט. "שמעלין בקדש", ממה שנאמר (במדבר יז, ג) "את מחותות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רוקעי פחים ציפוי למזבח" – "בתחילה תשמישי מזבח, ועכשיו גופו של מזבח". ו"לא מורידין" נלמד ממה שנאמר (שמות מ, יח) "ויקח משה את המשכן וגו' ויקם את עמודיו", שהוא בעצמו הקימו ולא סיעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים לפי שאין מורידין.

יז. מזבח הקטרת⁷⁸ היה מרבע אמה על אמה⁷⁹. והוא נתון⁸⁰ בהיכל מכן בין הצפון לדרום, משוך³⁰ בין השלחן והמנורה לחוץ. ושלשמן היו מנחין⁸¹ משליש ההיכל ולפנים, פנגד הפרכת המכדיל בין הקדש ובין קדש-הקדשים.³³

78) שעליו הקטירו את קטורת הסמים בלבד. ונקרא גם "מזבח הזהב", כי עשוי היה עצי שטים מצופה זהב כולו. וכן נקרא "מזבח הפנימי", לפי שעמד בפנים. 79) שמות ל, ב. 80) יומא לג: 81) תוספתא יומא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמוד 185 28) ומנחות צח:

יח. הפיור⁸² היו לו שנים-עשר דד⁸³, כדי שיהיו כל הפהגים העוסקים⁸⁴ בתמיד⁸⁵ מקדשים⁸⁶ ממנו פאחד. ומכני עשו לו⁸⁷, שיהיו בה המים תמיד, והיא חל,³⁶

מעלות שלפניה ויוצא וכו' נוטל הכזו בידו ומשתחוה ויוצא" (וכן הוא בתמיד שם ובספרי שם). ואולי כזו היה כלי גדול, ובו היו מונחים כל הכלים הקטנים, היינו כל כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה (הר המוריה).

יב. השלחן היה ארכו שנים-עשר טפה, ורחבו¹ ששה טפחים⁴⁸. והיה מנח⁴⁹ ארכו לארץ הבית, ורחבו לרחב הבית. וכן שאר כל הכלים⁵⁰ שפמקדש, ארכן לארכו של בית⁵¹ ורחבן לרחב הבית, חוץ מן הארון⁵², שהיה ארכו לרחב הבית. וכן גרות המנורה פנגד רחב הבית, בין הצפון ובין הדרום⁵³.⁷

48) כמו שנאמר (שמות כה, כג) "אמתיים ארכו ואמה רחבו". וכרבי מאיר שאמת הכלים בת ששה טפחים (כלים פ"ז משנה י, ומנחות צז). 49) שם צז. במשנה. 50) היינו יתר השולחנות, ראה להלן פ"ה הלכה יד (רש"י שם). 51) הוא בין המזרח ובין המערב (רש"י שם). 52) שם צח. 53) כרבי אלעזר ב"ר שמעון, ולא כרבי (שם צח): שהפסוק "יערוך אותו לפני ה'" (ויקרא כד, ג) מסייעו, שהרי הוא שצריך לערוך אותו לפני ה'. כלומר, צריך לצדד את פי הפתילה לעבר מערב, שהוא לפני ה'. ואילו לרבי האומר שמזרח ומערב היו עומדים, הרי היה הראשון לפני ה', ולמה צריך לצדדו לשם (כסף-משנה).

יג. ארבעה⁵⁴ סניפין⁵⁵ של זהב היו לשלחן, מפעלין⁵⁶ בראשיהן⁵⁷, שהיו סומכין בהן שתי המערכות של לחם הפנים: שנים מסדר זה, ושנים מסדר זה⁵⁸. והם הנאמרים בתורה⁵⁹ "וקשותיו"⁶⁰.⁸

54) שם במשנה. 55) "כמין יתירות זהב עומדים בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה, כנגד גובה מערכת הלחם" (רש"י בשמות כה, כט). 56) מנוקבים. 57) כלומר, באותו חלק שבהן שעולה למעלה מן השולחן (תוספות יום-טוב שם פ"א משנה ו). 58) והיו בכל אחד מהם ארבעה עשר פיצולים, כמנין הקנים שהיו מכניסים (רש"י שם). 59) שמות שם. 60) מנחות צז. מימרא של רב קטינא. ונקראו כן על שם שמקשים את הלחם ומחזקים אותו שלא ישבר (רש"י שם).

יד. ושמונה ופשרים קנים⁶¹ של זהב, כל אחד מהן פחצי קנה חלול⁶², היו לו: ארבעה-עשר לסדר זה, וארבעה-עשר לסדר זה. והם הנקראים⁶³ "מנחיותיו"⁶⁴. ושני הבזיכין שמונחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות⁶⁵, הן הנקראים⁶⁶ "כפותיו"⁶⁷. והדפוסין⁶⁸ שעושין בהם לחם הפנים, הם הנקראים⁶⁹ "קצרותיו"⁷⁰.¹⁸

61) משנה שם צז. 62) כמו חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן (רש"י בשמות שם). 63) שמות שם. 64) שם צז. ונקראים כן על שם שמנקים את הלחם מעיפוש (רש"י שם). 65) והיו מקטירין אותם בשבת לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהיא אזכרה למנחה (רש"י ויקרא כד,

15 אורים ותמים¹³ שְהָיו בְּבֵית שְׁנֵי לֹא הָיו מְשִׁיבִין¹⁴
16 בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיו נִשְׁאַלִין בָּהֶן¹⁵, שְׁנֵאמַר: "עַד
17 עַמֵּד בָּהֶן לְאֹרִים וְנִלְתָּמִים". וְלֹא הָיו עוֹשִׂין אוֹתָן
18 אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמֹנֶה בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא
19 יִהְיֶה מְחַסֵּר בְּגָדִים¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבן היתה בקודש הקדשים במערבו, שעליה היה הארון מונח".

וצריך להבין, מאחר שהביא הרמב"ם כאן את פרטי הדינים בעשיית שאר הכלים, מדוע לא הביא את הפרטים של עשיית הארון.

ולכאורה יש לומר שעניין זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרמב"ם, כפי שהתבאר במקום אחר, שלדעת הרמב"ן עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן מנה עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אבל לדעת הרמב"ם עשיית הכלים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, והואיל והארון אחרי שנגזז ובכל תקופת בית שני לא היה בבית המקדש, נמצא שאין זה פרט בציווי עשיית המקדש, שהרי המקדש עומד בשלימותו ללא הארון.

אבל קשה לומר כן, שהרי ידוע הכלל שדרכו של הרמב"ם להביא פסוק שאינו נזכר בגמרא כלל, מאחר שהוא מבואר יותר, כשאר נפק"מ לפועל. וממילא גם כאן מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש, וישנם כמה פסוקים המדברים אודות עשיית הארון, היה לו להביאם, שהרי סוף־סוף צריכים לעשות ארון במקדש.

ויש לתרץ על־פי מה שכתב הגאון הרגו"צ ז"ל "שהארון לא היה כלי שרת". כלומר, הגם שפעל תוספת קדושה במקדש, מכל־מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, שהרי לא היה כלי שרת, ולכן לא הזכיר הרמב"ם על דבר עשייתו שאינה קשורה למקדש.

ובפנימיות העניינים יש לומר, שהרי עניינו של הארון הוא תורה ("אין בארון אלא שני לוחות אבנים"), ומצד גודל מעלת התורה ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל עניין מסוים, גם לא בית המקדש.

ויש לומר שזוהי עומק דעת הרמב"ן שעיקר החפץ במקדש הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, היינו שהמקדש נבנה בשביל הארון, וזוהי הכוונה ותכלית עשייתו.

(על־פי י"ן מלכות ספר עבודה סימן ר"א)

(2) יומא נג, ב. ותוספתא שם פ"ב. ושתיה היתה נקראת (שם). ופירוש שתיה: יסוד, על שם עבודת הקרבנות, שהיא יסוד העולם, כמו שאמרו באבות פ"א מ"ב (פירוש המשניות שם פ"ה מ"ב). (3) בית שהוא קודש שבקדשים, ש"עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' וכו' וכו'.

1 פְּדִי שֶׁלֹא יִהְיוּ הַמִּים שֶׁפָּה נִפְסָלִין בְּלִינָה, שֶׁהַפִּיּוֹר
2 מִכְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִקֹּדֶשׁ, וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בְּכָל־קֹדֶשׁ
3 אִם לֹן - נִפְסָל⁸⁸.

(82) יומא לו. במשנה. (83) כמו ברו המריק מים. (84) ששנים עשר כהנים היו מתעסקים בהקרבת התמיד (יומא כה: , ופ"ד מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו), חוץ מהשוחט שאינו טעון קידוש ידים ורגלים, שהרי השחיטה כשרה גם בזר (רש"י שם). (85) בקרבן תמיד ש"מצות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והם הנקראים תמידין, אחד בבוקר ואחד בין הערבים, שנאמר שנים ליום עולה תמיד" (פ"א שם הלכה א). (86) ידיהם ורגליהם לעבודה. ש"מצות עשה לקדש כהן העובד, ידי ורגליו ואח"כ יעבוד" (פ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה א) ו"כיצד מצות קידוש? – מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש (שם הלכה טז). (87) כי הכיור מכלל כלי שרת, וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה. וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד, והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך, ראשון ראשון, ואותו הכלי היה נקרא מוכני (רבינו בפירוש המשנה ליומא פ"ג). והראב"ד בהשגותיו כתב: "שהמוכני אינו מקבל מים והוא גלגל שהיו קושרים בו את הכיור בחבל, ומשקעים אותו הוא ומימיו בבור העזרה בערב כדי שיהיו מימיו מחוברים ולא יפסלו בלינה. ומפורש כל זה ביומא ובזבחים". ומה שכתב הראב"ד שזה מפורש בזבחים, הוא בדף כ. שאמרו: "כיור שלא שקעו מבערב (בבור – רש"י) וכו' ולמחר אינו מקדש". [וכנראה שלדעת רבינו יש כאן שני דברים: א. תקנת המוכני שלא יהיו הרבה מים בכיור אלא מן המוכני ישפכו לתוכו כדי הצורך ולא יותר. ועשו כן כדי שלא יפסלו המים בלינה בתוך הכיור שהוא כלי שרת, וזהו מה שאמרו ביומא לו. במשנה. ב. אם שכחו ונכנסו הרבה מים מן המוכני אלא הכיור ויש חשש שיפסלו בלינה, תיקנו שישקיעו המוכני בבור כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, וזהו מה שאמרו בזבחים כ. וכן הביא רבינו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, וראה בכסף־משנה כאן]. (88) סוכה נ.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר בו רבינו מקום הנחת הארון, וששלמה בנה מקום לגניזת הארון, ומי גנזו, ומה גנזו עמו.

4 א. אָכֵן² הִיְתָה בְּקֹדֶש־הַקֹּדְשִׁים³ בְּמַעְרְבוֹ⁴, שְׁעָלֶיהָ
5 הָיָה הָאָרוֹן מְנַח⁵. וּלְפָנָיו צִנְעָנָה הַמֶּן⁶ וּמִטָּה אֲהֶרֶן⁷.
6 וּבִעַת שְׁבִנָּה שְׁלֵמָה⁸ אֶת הַבֵּית, וַיַּדַּע שְׁסוּפוֹ לְחֶרֶב,
7 בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לִגְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמָוִנוּת
8 עֲמָקוֹת וְעַל־קִלְלוֹת. וַיֹּאשְׁרֵהוּ הַמֶּלֶךְ צִנָּה וּגְנִזּוֹ
9 בְּמָקוֹם שְׁבִנָּה שְׁלֵמָה⁹, שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹאִים
10 הַמִּבְיְנִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לֵה': תָּנוּ אֶת אֲרוֹן
11 הַקֹּדֶשׁ¹⁰ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֵמָה בֶן דָּוִיד מֶלֶךְ
12 יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בִפְתָךְ, עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה'
13 אֱלֹהֵיכֶם וּגְוִי". וְנִגְנְזוּ עִמּוֹ¹¹ מִטָּה אֲהֶרֶן וְהַצִּנְעָנָה
14 וְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה¹². וְכָל אֵלּוֹ לֹא חֲזְרוּ בְּבֵית שְׁנֵי. וְאָף

לפנים מן החומה (= חומת ירושלים) מקודש מהם וכו' קודש הקדשים מקודש מהם וכו' (ביאורי הגר"א מדות פ"ה מ"ד). (4) של קודש הקדשים. וראה להלן. (5) כן בתוספתא יומא פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 186 10). (ואף-על-פי שב'ירושלמי' (בבא-בטרא פ"ו ה"ב) מפורש שהארון עמד באמצע, וחלק הבית עשר אמות לכל רוח (וראה בבבא-בטרא צ"ט), וכן בתנחומא (פרשת קדושים אות י'): "והארון באמצע ההיכל", ואם כן גם האבן היתה באמצע? – סובר רבינו שהאבן היתה יותר לצד מערב. וכנראה שמקורו מהתנחומא (שם), ופירש מה שאמרו שם: "ואבן שתיה לפני הארון", היינו לפנים מן הארון, כלומר לצד מערב. וכן פירש 'מראה הפנים' ב'ירושלמי' שם. ועי' 'תוספות' בבא-בטרא כה. ד"ה וצאב, וב'תוספות יום-טוב' שם פ"ב מ"ט). (6) כמו שנאמר (שמות טז, לג) "קח צנצנת אחת, ותן שמה מלא העמר מן, והנח אותו לפני ה'". וכן הוא בברייטא ד'מלאכת המשכן' (כסף-משנה). (7) כמו שנאמר (במדבר יז, כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת". וכן הוא בברייטא ד'מלאכת המשכן' שם.

(17) יומא נא, ב. (18) מפני שהיה גבוה הרבה יותר מהבית ראשון, ולא היה הכותל יכול לעמוד בעובי אמה (בבא בתרא ג:). ולהרחיב את הכותל אי־אפשר, משום שנאמר (דברי הימים־א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" שאין לשנות את המדות. ולבנות כותל עד הגובה שאפשר לו לעמוד, ואת השאר לחצות בפרוכת, גם כן אי אפשר, שמסורת בידינו שמחיצה זו צריכה להיות או כולה בפרוכת כמו במשכן, או כולה בבנין כמו במקדש ראשון, כמפורש בבבא־בתרא שם (רש"י יומא, שם). (19) ולא עשו פרוכת אחת שעביה אמה, לפי שנאמר (שמות לו, כג) "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", ומשמעו שמתחילת עובי הפרוכת ולפנים יהיה קודש הקדשים, ואם קדושת האמה כלחוץ, נמצא שמתחילת עוביה ולפנים אינו קודש הקדשים (תוספות' שם). (20) היינו משכן (שנארא גם "מקדש", כמפורש בשמות כה, ח "ועשו לי מקדש", וכמו שאמרו בעירובין ב:). שאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל (כסף־משנה). וראה ביומא נא, ב.

(21) אלו שעלו מגלות בבל ובנו את הבית השני (מדות פ"ד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ' שבט – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

חשיבותו, ראה שבועות מז: (תוספות יום טוב' שם בשם ראבי"ה). (30) וגו': "ואיש לא יבא בו, כי ה' אלקי ישראל בא בו, והיה סגור".

ז. השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו: שתיים בפנים ושתיים בחוץ. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל, והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות.

ח. פתחו של אולם³¹ היה גבוה ארבעים אמה ורחב עשרים, ולא היה לו שערים³². וחמש³³ מלתריות של מילא³⁵ היו על-גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשתן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה³⁶. ונדבך³⁷ של אבנים היה בין כל אחת ואחת.

(31) מדות פ"ג מ"ז. (32) שם פ"ב מ"ג. וה'תוספות' (בעבודה זרה מג. ד"ה אכסדרא) כתבו שהיה פרוץ במלואו, ומכל-מקום קוראים לו פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד, כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במלואו לרוח מזרחית, ונקרא "פתח" בתורה. (33) שם פ"ג מ"ז. (34) "מלתרא היא הקורה המפותחת, שבה חופרין צורות ודימויות, והקיבוץ בלשון המשנה מלתריות" (פירוש המשנה שם). (35) "הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח – או שם לבנין ההוא" (פירוש המשנה, שם). (36) כי הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה, והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים ושתיים אמה, וקורה שנייה שלמעלה ממנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים וארבע, והשלישית כ"ו, והרביעית עשרים ושמונה, והחמישית שלשים אמה. (37) שורה.

ט. ההיכל³⁸ היה בנינו רחב מלפניו³⁹ וצר מאחוריו כמו אריי⁴⁰. ויציעים⁴¹ היו מקיפין לבית פלו מסביב חוץ לכותל המסבה. ויציע התחתונה חמש. ורכב⁴² על גבה שש⁴³. ויציע אמצעית שש. ורכב על גבה שבע. והעליונה שבע. שנאמר: "היציע התחתונה וגו'". וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלשה רוחותיו. וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו: אמה אחת חלק, ורכב שלש אמות. ואמה חלק, ורכב שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרכדיין⁴⁴ מקיפין לפתלים. רחב כל רכב שלש אמות עד למעלה, ובין כל רכב ורכב אמה. ורכב העליון היה רחבו ארבע אמות.

(38) מדות פ"ד סוף מ"ז. והכוונה לכל הנקרא "היכל", וגם אולם בכלל (ראה למעלה פ"א ה"ה). והאולם היה רחב יותר במזרח: חמש עשרה אמה מן הדרום, וחמש עשרים אמה מן הצפון (מדות, שם). (39) מן המזרח, כנ"ל.

(מ"ו). (22) הוא פיתוח וציר (פירוש המשנה לרבינו, שם). והרע"ב שם כתב: "הקורה התחתונה של תקרה היתה עוביה אמה, ולפי שהיתה טוחה בזהב ומצוירת ציורים נאים – נקראת כיור". (23) הגשם. כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "היה נהוג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מהקירוי, ונותנים בין שניהם מעט הרחקה, וקוראים אותו החלל "בית הדיילפא" על שם הדלף, כדי שאם יטיף הקירוי העליון, יעמדו המים באותו החלל". (24) הטיט והסיד שעל התקרה. (25) שמכלה את העורב, שלא ינוח שם ולא יטנף את הגג.

ד. מן המערב למזרח מאה אמה. וזהו חשבון: ארבעה כתלים זה לפנים מזה, וביניהן שלשה מקומות פנויים. בין הפתל המערבי ובין הפתל שלפנים ממנו – חמש אמות; ובין כותל שני ושלישי – שש אמות; ובין כותל שלישי ורביעי – שש אמות. ואלו המדות הן של עבי הכתל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים. וארך קדש-הקדשים – עשרים אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש – אמה. וארך הקדש – ארבעים אמה. ועבי הכתל המזרחי, שבו השער – שש אמות. והאולם – אחת-עשרה אמה. ועבי כותל האולם – חמש אמות²⁶. נמצא הכל מאה אמה.

(26) כן היא הנוסחא הנכונה, וכל זה במדות שם מ"ז (כסף-משנה).

ה. מן הצפון לדרום²⁷ מאה אמה: עבי כותל²⁸ האולם – חמש אמות. ומכתל אולם עד כותל הקדש – עשר אמות. וכותלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה, וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין כותל חיצון ובין השני – חמש אמות; ובין שני ושלישי – שלש אמות; וחמש בין שלישי ורביעי; ובין רביעי וחמישי – שש; ובין חמישי וכותל הפנימי – שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה מצד שפנגדו. ורחב הבית מבפנים – עשרים. הרי מאה אמה.

(27) מדות, שם. (28) ע"י ראב"ד.

ו. הפשפש והוא שער הקטן, ושני פשפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע²⁹: אחד בצפון ואחד בדרום. שפדרום לא נכנס בו אדם מעולם, ועליו הוא מפרש על-ידי יחזקאל: "השער הזה סגור יהיה, לא יפתח"³⁰; ושפצפון בו נכנסין. ומהלך בין שני הפתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו, ונכנס לתוך ההיכל, ומהלך עד שער הגדול ופותחו.

(29) מדות פ"ד מ"ב. ונקרא כן מחמת גודל קדושת ההיכל, וכן קראו לנהר פרת "הנהר הגדול" (דברים א, ז) על

קפו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ד שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לְמִזְרָחָהּ, וְהָיָה מִהֶלֶךְ לְדָרוֹם עַד שֶׁהוּא מֵגִיעַ לְפֶתַחָהּ 22
שֶׁל עֲלֶיהָ, שֶׁפֶתַחָהּ שֶׁל עֲלֶיהָ הָיָה פֶתוּחַ לְדָרוֹם. 23
(49) בָּנִין עֲשׂוּ כַמִּין עֲמוּד חֲלוּל, עֲשׂוּ כִּמוּ מַעֲלוֹת סָבִיב,
וְהָעוֹלָה בּוֹ עוֹלָה דֶּרֶךְ הַיֶּקֶף, מִדּוֹת שֶׁם מ"ה.

יג. וּבִפְתָחָהּ⁵⁰ שֶׁל עֲלֶיהָ הָיוּ שְׁתֵּי כְּלוֹנְסוֹת שֶׁל 24
אֲרָזִים⁵¹, שֶׁבֶּהֶן עוֹלִין לִגְגָהּ שֶׁל עֲלֶיהָ. וְרָאִישִׁי 25
פֶּסֶפְסִין⁵² הָיוּ מִבְּדִילִין בְּעֲלֶיהָ⁵³ בֵּין גֵּג הַקֹּדֶשׁ לִגֵּג 26
קֹדֶשׁ-הַקִּדְשִׁים⁵⁴. וְלִוְלִין⁵⁵ הָיוּ פֶתוּחִין בְּעֲלֶיהָ לְבֵית 27
קֹדֶשׁ-הַקִּדְשִׁים, שֶׁבֶּהֶן מִשְׁלָשִׁין אֶת הָאֲמִנִין⁵⁶ 28
בְּתִבּוֹת⁵⁷, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְוֹנוּ עֵינֵיהֶם⁵⁸ מִבֵּית קֹדֶשׁ- 29
הַקִּדְשִׁים. וּפַעַם אַחַת בַּשָּׁנָה⁵⁹ מִפֶּסַח לְפֶסַח מְלַבְּנִין⁶⁰ 30
אֶת הַהִיכָל. 31

(50) שם, שם. (51) שהיו בהן מדרגות. (52) קורות, שהיו כרוחב פסת היד, ומשום כך נקראו פספסין (תוי"ט מדות פ"ב מ"ו). וראה להלן פ"ה ה"י. (53) עליית ההיכל. (54) אף-על-פי שהיו שתי פרוכות בין ההיכל לבין קודש הקדשים (פ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז) – עשו גם הפספסין, מפני חומר קדושת עליית קודש הקדשים יותר מקודש הקדשים עצמו, שבקודש הקדשים כהן-גדול נכנס לו פעם אחת בשנה, ובעליית קודש הקדשים אין נכנסים שם אלא פעם אחת לשבע שנים, כמבואר להלן פ"ז הכ"ג (תפארת ישראל' שם). (55) "לול הוא פתח קטן" (פירוש המשנה, שם). (56) כשהיו צריכים לתקן כותלי קודש הקדשים. (57) כתב הראב"ה (הובא בתוי"ט שם) שהתיבות היו פרוצות לרוח אחד, במקום שהיה להם לתקן אצל החומה, ובשלש צדדין היו סתומות. ואצל החומה אין דרך להסתכל ימין ושמאל. (58) יזונו, לשון הנאה, כמוזנות שמשביע עצמו ממראית נוי המלאכה ונהנה. ואף-על-פי ש"קול מראה וריח אין בהם מעילה" – איסור יש (פסחים כו.). (59) מדות פ"ג מ"ד. (60) בסיד.

(40) "שהיו מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות הארי שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו" (פירוש המשנה, שם). (41) גזוזטראות. (42) אצטבא. (43) התקרה שעל התחתונה שהוא הרצפה של התיכונה שש באמה רחבה. (44) אצטבאות.

י. כָּל אֵלּוּ הַמְקוֹמוֹת הַפְּנוּיִים שֶׁבֵּין הַכֶּתֱלִים הֵם 1
הַנִּקְרָאִים תָּאִים⁴⁵. נִמְצְאוּ הַתָּאִים הַמְקִיפִין לְמִקְדָּשׁ: 2
חֲמִשָּׁה מִן הַצָּפוֹן, וְחֲמִשָּׁה מִן הַדָּרוֹם, וְשִׁלְשָׁה מִן 3
הַמַּעֲרָב. וְשִׁלְשׁ דְּיוֹטוֹת הָיוּ, דְּיוֹטָא עַל-גְּבִי דְּיוֹטָא. 4
נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה-עֶשֶׂר תָּאִים בְּדָרוֹם: חֲמִשָּׁה עַל-גְּבִי 5
חֲמִשָּׁה, וְחֲמִשָּׁה עַל גְּבִיָּהּ. וְכֵן בַּצָּפוֹן חֲמִשָּׁה-עֶשֶׂר. 6
וּשְׁמוֹנֶה תָּאִים הָיוּ בַּמַּעֲרָב: שִׁלְשָׁה עַל-גְּבִי שִׁלְשָׁה, 7
וּשְׁנַיִם עַל גְּבִיָּהּ בְּדִיוֹטָא אַחַת. הַכֹּל ל"ח תָּאִים⁴⁶. 8

(45) לשכות. (46) שם פ"ד מ"ג.

יא. שִׁלְשָׁה פֶתָחִים⁴⁷ הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן 9
הַתָּאִים: אֶחָד לְתֵא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵא מִן 10
הַשְּׂמָאל, וְאֶחָד לְתֵא שְׁעַל גְּבִיָּהּ. וּבִקְרֹן מִזְרְחִית- 11
צְפוֹנִית בְּתֵא שְׁבִדְיוֹטָא הָאֲמַצְעִית הָיוּ חֲמִשָּׁה 12
פֶתָחִים: אֶחָד לְתֵא מִיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵא שְׁעַל גְּבִיָּהּ, 13
וְאֶחָד לְמִסְבָּה, וְאֶחָד לְתֵא שֵׁשׁ בּוֹ הַפֶּשֶׁשׁ⁴⁸, וְאֶחָד 14
לְהִיכָל. 15

(47) מדות, שם. (48) ראה למעלה ה"ו.

יב. וּמִסְבָּה⁴⁹ הָיְתָה עוֹלָה מִקְרֹן מִזְרְחִית-צְפוֹנִית 16
לְקֶרֶן צְפוֹנִית-מַעֲרִבִית, שֶׁבֶּהָ הָיוּ עוֹלִין לִגְגוֹת 17
הַתָּאִים. הָיְתָה עוֹלָה בְּמִסְבָּה וּפְנִיָּו לְמַעֲרָב. הֵלֶךְ אֶת 18
כָּל פְּנֵי הַצָּפוֹן עַד שֶׁהוּא מֵגִיעַ לְמַעֲרָב. הִגִּיעַ 19
לְמַעֲרָב, הִפֵּךְ פְּנִיָּו לְדָרוֹם. הֵלֶךְ אֶת כָּל פְּנֵי הַמַּעֲרָב 20
עַד שֶׁהוּא מֵגִיעַ לְדָרוֹם. הִגִּיעַ לְדָרוֹם, הִפֵּךְ פְּנִיָּו 21

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד-כ' שבט תשע"ט

הָאֲמִוּרִין בְּכָלִי כְּשִׁמּוּלֵיכֶן לְמִזְבֵּחַ - נוֹתֵן¹⁰. וּשְׁאָר 36
בְּשָׂרָה נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֵנָה בְּעֶזְרָה¹¹. 37

(2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א"ל) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. (3) ראה למעלה פרק א הלכה ט"ז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. (4) למעלה פרק ה הלכה א"ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. (5) מעורה. (6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". (7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ט

הלכות מעשה הקרבנות

פרק שביעי

(1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הַחֲטָאוֹת כְּמִצְוֹת הָאֲמִוּרָה 32
בְּתוֹרָה². וְכִיצַד מַעֲשֵׂה חֲטָאת הַנֶּאֱכָלֶת³? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן 33
הָדָם כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁴, וּמִפְּשִׁיטָה⁵ וּמִפְּרִישׁ הָאֲמִוּרִים⁶, 34
וּמוֹלֵחֵן וְזוֹרְקֵן⁸ עַל גְּבִי הָאֲשִׁים⁹. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת 35

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ד שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". (21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן ישרף".

- ג. **שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְשִׁרְפָּה²²: אֶחָד - בְּתוֹךְ הָעֶזְרָה²³. וּבֹ שׁוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין²⁴, וְאִמּוּרֵי קֳדָשִׁים קָלִים שֶׁנִּפְסְלוּ²⁵, וּפְרִים וּשְׁעִירִים שֶׁל חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֶרֶע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה²⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁמָאוּ אוֹ שִׁנְיָאוּ חוּץ לְעֶזְרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְצֵאתָהּ²⁷, אוֹ שֶׁלֹּן הַבָּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאִמּוּרִין שֶׁלֹּהֶן²⁸.**

(22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. (23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח (24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופרש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. (25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". (26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. (27) כלומר, קודם זריקה. (28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

- ד. **וְהַמְקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבֵּית, וְשְׁמוֹ בִּירָה. וּבֹ שׁוֹרְפִין חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֶרֶע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר צֵאתָן מִן הָעֶזְרָה²⁹. וְהַמְקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן³⁰. וְשֵׁם שׁוֹרְפִין חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בְּזֶמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמַצּוֹתָן³¹.**

(29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". (30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

- ה. **וְשָׂרְפַת כָּל הַנִּשְׂרָפוֹת כְּשֶׁרָה בָּזָר וּבְלִילָה. וְכָל הַנִּשְׂרָפוֹת חוּץ לְעֶזְרָה³¹ - כָּל הָעֲצִים כְּשֶׁרִין לְשִׁרְפָתָן, אֶפְלֹי בִקֶּשׁ וּבִגְבֻכָּא³²; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֲצִים**

תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה). מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". (8) למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת[?]. (9) שנאמר (שם ד, ח"י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירים הכהן על מזבח העולה". (10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האששים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון ידי ימין (עיי' זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. (11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

- ב. **וְכִיצַד מַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק¹² דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹³, וְאַחַר כֵּן קוֹרְעֵם¹⁴ וּמוֹצִיא הָאִמּוּרִים¹⁵ וְנוֹתֵן בְּכָל¹⁶, וּמוֹלֵחַן¹⁷ וְזוֹרֵקֵן עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים. וּמוֹצִיא שְׁאֲרֵיתָן¹⁸ חוּץ לְעִיר¹⁹, וּמִנְתַּחֲתֵין אוֹתָן שֵׁם כְּנִתְחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן²⁰, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן שֵׁם בְּבֵית הַדֶּשֶׁן²¹.**

(12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). (13) למעלה בפרק ה הלכות א-ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא-יב לעניין זריקת הדם. (14) ואין מפשיטין אותן, שהרי חטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. (15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". (16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". (17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). (19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד), "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לווייה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. (20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא-יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח"ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי

ט. וְכָל מְקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּשֶׁר לְמִלִּיקָתָהּ, וּבְלִבֹּד
שִׁיזָה דְמָה לַמִּטָּה מֵאֲמָצַע הַמִּזְבֵּחַ⁴⁷. וְאִם הָיָה כָּל
מְקוֹם - כְּשֶׁרָה. וְהוּא שִׁיתָן לַמִּטָּה מֵעֵט מִדָּם הַנֶּפֶשׁ.

(47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. וְשִׁלְשָׁה דְבָרִים הָיָה קָרֵן דְּרוֹמִית מִמְּעֲרִבִית
מִשְׁמָשֶׁת לַמַּעֲלָה⁴⁸, וְשִׁלְשָׁה לַמִּטָּה⁴⁹. מִלְּמִטָּה:
חֲטָאת הָעוֹף, וְהַגִּישָׁת הַמִּנְחֹת⁵⁰, וְשִׁירֵי הָדָם שֶׁל
עוֹלוֹת⁵¹ וְחֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת⁵² וְאֲשָׁמוֹת וְשִׁלְמִים⁵³
שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהִשְׁלִישָׁה שֶׁל מַעֲלָה: נְסוּף הַמִּים
שֶׁמְנַסְכִין בְּחֹג⁵⁴, וְנְסוּף הַיֵּין שֶׁל נִסְכִּים⁵⁵, וְעוֹלַת
הָעוֹף⁵⁶ בְּזֶמֶן שֶׁהִיא רַבָּה⁵⁷, וְאִם אֵין קָרֵן דְּרוֹמִית
מִמְּעֲרִבִית מְכִילָהּ אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקָרֵן דְּרוֹמִית מִמְּעֲרִבִית
וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שֵׁם⁵⁸.

(48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. (49) מחוט הסקרא. (50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. (51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. (52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. (53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. (54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". (55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". (56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. (57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העוסקין בעולות. (58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין⁵⁹, וּמִקִּיפִין
וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׁמָאל⁶⁰; חוּץ מִן הָעוֹלָה⁶¹ לְאַחַד
מִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ⁶² שֶׁלְמַעֲלָה⁶³ בְּקָרֵן זוֹ⁶⁴, שֶׁהֵן
עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׁמָאל לְקָרֵן, וְעוֹשִׂין מְלֶאכֶתָן
וְחוֹזְרִין לְעֶקֶב⁶⁵. וּמִפְנֵי מָה נִפְנִין לְשְׁמָאל? כִּדִּי
שִׁיפְגְּעוּ בְּקָרֵן מִמְּעֲרִבִית דְּרוֹמִית תַּחֲלָה; שְׂאֵם נִפְנִין
עַל יָמִין וּמִקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיִּגְיֵעוּ לְקָרֵן
דְּרוֹמִית מִמְּעֲרִבִית, שְׂמָא יִתְעַשֵּׂן הַמִּים וְהַיֵּין⁶⁶ אוֹ
שְׂמָא יָמוֹת הָעוֹף בְּעֵשֶׂן הַמִּזְבֵּחַ⁶⁷.

(59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה

1 בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מְקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֲצִים? לְהוֹצִיא
2 אֶת הַסִּיד וְאֶת הַרְמִיץ³³.

(31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. (32) "זבל השדות". (33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

3 ו. חֲטָאת הָעוֹף פִּיצַד הָיָה נַעֲשִׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ
4 בְּקָרֵן דְּרוֹמִית מִמְּעֲרִבִית כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ, וְיוֹרֵד בְּצִפְרָנוּ³⁴
5 עַד שִׁיחַתָּהּ הַסִּימָנִין³⁵ אוֹ רַב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוּ מְבַדִּיל
6 הָרֹאשׁ מִן הַגּוֹף³⁶. וְאִם הַבְּדִיל - פֶּסֶל, וְלוֹקָה³⁷;
7 שְׁנֶאֱמַר: וּמִלֵּק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֲרָפוֹ וְלֹא יְבַדִּיל.
8 וּמִזָּה מִדְּמָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ³⁸ לַמִּטָּה מֵאֲמָצַע³⁹,
9 וְשִׁירֵי הָדָם מִתְמַצִּים עַל הַיִּסוֹד⁴⁰. שְׁנֶאֱמַר: וְהַנֶּשֶׂאֶר
10 בָּדָם יִמָּצֵה עַל יִסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מְכַלֵּל שֶׁהִנְתִּינָה עַל קִיר
11 שֶׁהִשְׁרִין שְׁלוֹ מִתְמַצִּין אֶל יִסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחֲתוֹן.

(34) "יכול ימלקנו בסכין וכו'" "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". (35) הקנה והוושט. (36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. (37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. (38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאותו בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) וזוהו על קיר המזבח. (39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. (40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמיקף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

12 ז. וּמִצִּי דָם חֲטָאת הָעוֹף מֵעֶבֶב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּהּ
13 אֶלָּא דְמָה⁴¹, וְהִשְׂאֵר נֶאֱכָל לְזֹכְרֵי כֹהֲנָה⁴² כְּשֶׁר
14 חֲטָאת הַבִּהֶמָּה.

(41) משנה שם, משום שלא נאמר בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. (42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו'" קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

15 ח. פִּיצַד אוֹחֵז חֲטָאת הָעוֹף בְּשַׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז
16 שְׁתֵּי רִגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹתָיו⁴³, וְשְׁתֵּי אֶגְפֶּיהָ בֵּין
17 שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹתָיו⁴⁴, וּמוֹתֶת צוּאָרָה אֶל רֹחַב שְׁתֵּי
18 אֶצְבָּעוֹתָיו וּמוֹלֵק⁴⁵. וְזוֹ מַעֲבֻדוֹת קִשּׁוֹת שֶׁבְּמִקְדָּשׁ⁴⁶.
19 וְאִם שָׁנָה וְאֵחָז בְּכָל מְקוֹם - כְּשֶׁרָה.

(43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). (44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". (45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". (46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט"ו שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושיטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושיטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומוורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושיטיפה. (9 שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

- 13 ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַף¹¹ וְאֶחָד הַשֶּׁקֶל¹²
- 14 טְעוּנִין כִּבּוּס. אָבֵל הָעוֹר הַקָּשָׁה - הָרִי הוּא פְּעִין¹³,
- 15 וְגוֹרֵד הָדָם מִעָלָיו¹⁴. וְאֶחָד דָּם חֲטָאת הַנֶּאֱכָלֶת אוֹ
- 16 דָּם חֲטָאת הַנִּשְׂרָפֶת¹⁵, אָבֵל לֹא דָם חֲטָאת הָעוֹף;
- 17 שְׁנָאֵמֶר: תִּשְׁחַט הַחֲטָאת¹⁶ - בְּנִשְׁחָט הַכֶּתוּב מִדְּבַר,
- 18 לֹא בְּנִמְלָקֶת¹⁷.

(11 שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. (12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). (13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. (14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. (15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). (16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". (17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

- 19 ג. חֲטָאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָה טְעוֹן כִּבּוּס¹⁸, בֵּין
- 20 שֶׁהִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפִּשּׁוּר¹⁹ בֵּין שֶׁלֹּא הִיָּתָה לָהּ שְׁעַת
- 21 הַפִּשּׁוּר. אֵי זֶה הִיא שֶׁהִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפִּשּׁוּר? שְׁלָנָה,
- 22 וְשִׁנְטָמָאת, וְשִׁנְצָאת חוּץ לְעִזְרָה²⁰. וְאֵי זֶה הִיא שֶׁלֹּא
- 23 הִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפִּשּׁוּר? שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁחִיטָה²¹ אוֹ
- 24 בְּזִיקַת הָדָם²².

(18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". (19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר

לא יהו אלא דרך ימין למזבח". (60) של כבש. (61) למזבח. (62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. (63) מחוט הסקרא. (64) דרומית מערבית. (65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. (66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכים". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. (67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

- 1 יב. לְפִיכָף, הַמִּנְסֵף מִים אוֹ יֵין, כִּשְׁהוּא מְקִיף אֶת
- 2 הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בִּידוֹ כְּלוּם⁶⁸. וּמִתְחִיל וּמְקִיף מִקֶּרֶן
- 3 דְּרֹמִית מְזֻרְחִית לְמְזֻרְחִית צְפוֹנִית, לְצְפוֹנִית
- 4 מְעֻרְבִית, לְמְעֻרְבִית דְּרֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בִּידוֹ כְּלוּם.
- 5 וּכְשֶׁמִּגִּיעַ לְמְעֻרְבִית דְּרֹמִית נִוְתָּנִין הַמִּים אוֹ הַיֵּין
- 6 בִּידוֹ וּמִנְסֵף. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלָה וּפּוֹנָה עַל
- 7 שְׁמָאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלֻאכְתּוֹ יוֹרֵד.

(68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירושו המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי

- 1 (יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.
- 8 א. חֹמֶר בְּחֲטָאת הַבְּהֵמָה מִשְׁאֵר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים²,
- 9 שְׁדֵם חֲטָאת הַבְּהֵמָה³ שְׁנֵתוֹ מִן הַכִּלִּי⁴ שֶׁקָּבַל בוֹ
- 10 הָדָם⁵ קֹדֶם הַזֵּה⁶ עַל הַבֶּגֶד - טְעוֹן כִּבּוּס⁷ בְּמִים⁸
- 11 בְּעִזְרָה⁹; שְׁנָאֵמֶר: וְאִשּׁוֹר יִזֶּה מִדָּמָה עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר
- 12 יִזֶּה עָלָיָה תִּכְבֵּס בְּמָקוֹם קִדְשִׁי¹⁰.

(2) לשון המשנה בזבחים צג: (3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. (4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. (5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. (6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. (7) שם במשנה. (8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה.) אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. (30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. (31) שם במשנה כדעת רבי יהודה. (32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מגין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם-משנה.

- 11 ו. נתז מן הצואר על הבגד³³ או מעל קרן המזבח³⁴,
- 12 או שנשפך הדם על הרצפה ואספו³⁵ ונתז ממנו על
- 13 הבגד - אינו טעון כבוס; שנאמר: ואשר יזה מדהמה
- 14 - לא אמרתי אלא בדם שנתקבל בכלי שרת, וראוי
- 15 להזייה³⁶, ויש בו פדי הזייה³⁷.

(33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". (34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". (35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף-על-פי שיאספוהו אחר-כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר-כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. (36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובבביתא שם: "יכול ניתז מן הצואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (בביתא שם). (37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ה, ופ"ה הלכה ט.

- 16 ז. נתן ארבע המתנות³⁸ ואחר כך נתז מן הכוס על
- 17 הבגד משירי הדם - אינו טעון כבוס, אף על פי
- 18 שעדיין לא זרק השירים על היסוד³⁹. וכן בחטאות
- 19 הנשפרות⁴⁰.

(38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". (39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובבביתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". (40) לאחר שנתן

(וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. (20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדיון. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. (21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). (22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

- 1 ד. אין טעון כבוס אלא מקום הדם בלבד²³. והוא
- 2 שיהיה על כלי²⁴ שאינו לקבל טמאה²⁵ וראוי
- 3 לכבוס²⁶; אבל אם נתז על כלי עץ²⁷ או כלי מתכת
- 4 - אינו טעון כבוס, לפי שאין ראויין לכבוס, אלא
- 5 גורדן בלבד²⁸.

(23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד). "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". (24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכו'. יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. (25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בבביתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). (26) שם במשנה. (27) ראה למעלה הלכה ב. (28) בגמרא (שם צד). "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בבביתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגררו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

- 6 ה. נתז על עור הדג - אינו טעון כבוס, לפי שאינו
- 7 ראוי לקבל טמאה²⁹. אבל אם נתז על עור הבמה:
- 8 עד שלא הפשט - אינו טעון כבוס³⁰, אחר שהפשט
- 9 - טעון כבוס³¹; שאף על פי שאינו מקבל טמאה
- 10 עתה, הרי הוא ראוי לקבל טמאה לאחר שיתעבד³².

(29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט"ו שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנה. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאת, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתו דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתא ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף-משנה) בדברי רבינו "ניתו על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתו על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). (46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתו דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). (47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתו על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתו על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב"ג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתו עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף-משנה ולחם-משנה.

1 ח. נְתָו מֵאֲצָבָעוֹ⁴¹ אַחֲרֵי שֶׁנִּצָּאת הַזֵּיה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ
2 טְעוֹן כִּבּוּס⁴²; שְׁשִׁירֵי הַדֵּם שֶׁבְּאֲצָבָע פְּסוּלִין
3 לְהִזְהָה⁴³.

(41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". (42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. (43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר-כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

4 ט. נְתָו מִן הַבֶּגֶד לְבָגֵד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טְעוֹן
5 כִּבּוּס⁴⁴. נְתָו עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טְעוֹן כִּבּוּס⁴⁵. נְתָו
6 דֵם הַחֲטָאת עַל הַבֶּגֶד, וְנְתָו עַל דֵם הַחֲטָאת דֵם חָלִין
7 - טְעוֹן כִּבּוּס⁴⁶. אֲבָל אִם נְתָו דֵם הַחָלִין תַּחֲלָה, (או
8 אֶפְלִי דֵם עוֹלָה), וְנְתָו עָלָיו דֵם הַחֲטָאת - אֵינוֹ טְעוֹן
9 כִּבּוּס, שֶׁהָרִי לֹא נִבְלַע בּוֹ⁴⁷.

(44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתו מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אירחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה-נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצ' לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא-לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצ' לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא-קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף-משנה. [ואף-על-פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתו על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתו על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. (45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתו על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני

10 י. כְּשֶׁמִּכְבָּסִין אֶת מְקוֹם הַדֵּם⁴⁸ - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ
11 בְּמִים⁴⁹ יִפֶּה יִפֶּה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאָר לוֹ רִשְׁמוֹ⁵⁰. וְכָל
12 שֶׁבַע הַסַּמָּמִים שֶׁמִּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם⁵¹ מִעֲבִירִין עַל
13 דֵם חֲטָאת⁵², חוּץ מִמֵּי רִגְלִים, שֶׁאֵין מְכַנְסִין מֵי
14 רִגְלִים לְמִקְדָּשׁ⁵³.

(48) ראה למעלה הלכה ד. (49) ראה למעלה הלכה א. (50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). (51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנים שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לר"ל). (52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוח, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". (53) שם בבביתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי

רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).
 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפור ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). (67) במשנה שם צו. "השפור והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפור, שהנפש מואסת אותה מגזירת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר-כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנוצר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפס"ז מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישראל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. ונמה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח-חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג-ד].

יג. במה דברים אמורים? שבשל בהן אחר שגזרין דמה פה להכתו; אבל אם בשל קדם זריקה⁶⁹, או שבשול בה בשר חטאת הנשפך⁷⁰ – אינו טעון מריקה ושטיפה. בשל במקצת הכלי – פלו טעון מריקה ושטיפה⁷¹.

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה בממריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה-שאינן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישראל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה-שאינן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

יד. צלה הבשר באויר תנור של חרס⁷² – יש בדבר ספק אם ישבר, הואיל ונתבשלה בו, או לא ישבר, הואיל ולא נגעה בו⁷³. ולא בחטאת בלבד, אלא כל הכלים שמשפמשיין בהן בקדשים על ידי חמין⁷⁴, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה⁷⁵ עקב אכילה⁷⁶. וכן השפור⁷⁷ והאספלה – מגעילן עקב אכילה. ואינו מניחן עד זמן אכילה שניה, אלא פשישלים לאכל – יגעיל השפור והאספלה, ומרק⁷⁸ ושטף הכלי, בין כלי מתכות

רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

יא. כלי חרש שנתבשלה בו החטאת הנאכלת טעון שבירה⁵⁴ בעזרה⁵⁵. וכלי מתכות שנתבשלה בו טעון מריקה ושטיפה במים⁵⁶ בעזרה⁵⁷. שנאמר: וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר⁵⁸. אף על פי שלא נאמר כאן במקום קדוש – הרי דינן כדין הכפוס: מה כפוס הפגד בקדש, אף שבירת כלי חרס ושטיפת כלי מתכות ומריקתו בקדש⁵⁹. ואחד כלי שבשול בו או כלי שהעזרה⁶⁰ לתוכו רותח⁶¹.

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבחה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבחה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יקרא מריקה, ותוספת הנקיות יקרא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד-לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

יב. מריקה – בחמין, ושטיפה – בצונן⁶². 'במים' – לא ביין, ולא במזג⁶³, ולא בשאר משקין. והמריקה והשטיפה – כמריקת הכוס ושטיפתה⁶⁴. והשפור⁶⁵ והאספלה⁶⁶ – מגעילן במים חמים על גבי האש⁶⁷. ואחר כך מדיחן⁶⁸.

62) כדעת חכמים בברייתא שם צו. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט"ו שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 בֵּין כָּלִי חֶרֶס; חוץ מִן הַחֲטָאֹת שְׁשׁוּבָר בָּהֶן כָּלִי
2 חֶרֶס.⁷⁹ וּמִבְשָׁל וְשׁוֹנָה וּמִשְׁלֵשׁ מִיָּד, בֵּין כָּלִי
3 מִתְּכֹת בֵּין כָּלִי חֶרֶס, וּמִמָּרֶק וְשׁוֹטֶף⁸⁰ עַד סוֹף
4 אֲכִילָה.⁸¹

(72) ראה להלן בהערה הסמוכה. (73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם-משנה והר-המוריה). (74) שם צה. במשנה "אחר שבשיל בו, ואחר שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. (75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא)". יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו' ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פ"א משנה ז, ובלחם-משנה שם, ובהר-המוריה כאן. (76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף-משנה), לפני שיהיה נותר (לחם-משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צו. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למורק אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". (77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף-משנה). (78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על-פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר-כך מדיחין", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן. (79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף-משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה

שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר-המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על-ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. (80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומששל, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומששל ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומששל ובאחרונה שוברו, תלמוד לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר-המוריה). (81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומששל, וראה הר-המוריה.

5 טו. כָּלִי גָלְלִים⁸² וְכָלִי אֶבְנִים וְכָלִי אֲדָמָה⁸³ - אֵינָן
6 טְעוּנִין מְרִיקָה וְשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בַחֲטָאֹת, אֲלֹא הִדְחָה
7 בַלְבָּד⁸⁴. וְאֵמַר בַּחֲטָאֹת: כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בַּבִּשְׂרָה
8 יִקְדָּשׁ - לְהִיּוֹת כְּמוֹתָהּ⁸⁶. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ
9 פְּסוּל, וְאִם כְּשֶׁרָה - הַנוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֵל כְּמוֹתָהּ
10 וּבִקְדָשָׁתָהּ⁸⁷.

(82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). (83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. (84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. (85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. (86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, וברייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. (87) בברייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

11 טז⁸⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁸⁹ כְּשֶׁנִּבְלָעָה בּוֹ; אֲכָל
12 נְגִיעָה בְּלֹא הִבְלָעָה אֵינָה מְקַדָּשֶׁת⁹⁰. וְאֶחָד הַחֲטָאֹת
13 וְאֶחָד שְׁאָר קְדָשִׁים, בֵּין קְדָשִׁים קְלִים בֵּין
14 חֲמוּרִים⁹¹; שְׁנֵאֲמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה לְמִנְחָה⁹².

(88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. (89) ש"כ כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). (90) ספרא וברייתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחיה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". (91) כלומר, קדשי קדשים. (92) זבחים צו: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח).

103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד).
104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה-למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא.
106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקין לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולא בגד הוא" (בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו) (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג): לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם-משנה כאן, ובמשנה-למלך הלכות כלים שם.

18 כ. מעיל¹¹¹ שנתו עליו דם חטאת ויצא ונטמא לחוץ
19 - כיצד הוא עושה? והרי הקורע אותו - לוקה¹¹²,
20 כמו שבארנו.¹¹³ מכניסו פחות פחות משלש
21 אצבעות ומכבסו בפנים¹¹⁴, ואחר שיתפסס כל הדם
22 מעט מעט מטבילין אותו בחוץ¹¹⁵.

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתו עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי-אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן-דאמר בריש כל הפסולין (שם לב): ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה-שאינ-כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר-כך להכניסו בפנים לכיבוס אי-אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה-למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה,

1 יז. נגע פשרה פריק⁹³ ונבלע במקצתו - לא נתקדש
2 פלו, אלא חותך מקום הפלע⁹⁴.

93) "ריק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "וריקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירושו המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. ובריתא שם צז:

3 יח. פלי שפשל בו קדשים וחלין או קדשי קדשים
4 וקדשים קלים: אם יש בהן בנותן טעם⁹⁵ - הרי הפל
5 נאכל פחמור שבהן⁹⁶, וטעון הפלי מריקה
6 ושטיפה⁹⁷, והפל פחמור שבהן לכל דבר; ואם לא
7 נתן טעם זה בזה⁹⁸ - אין הקלין נאכלין פחמורים⁹⁹,
8 ואינן פמותן לכל דבר, אכל הפלי¹⁰⁰ טעון מריקה
9 ושטיפה¹⁰¹.

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרה והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי-קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף-משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי-קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי-קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה, ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים-קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

10 יט. בגד שנתו עליו דם החטאת ויצא חוץ לעזרה
11 - מחזירו לעזרה ומכבסו שם¹⁰². נטמא חוץ
12 לעזרה¹⁰³ - כיצד יעשה? קורעו¹⁰⁴ כדי שיתטהר¹⁰⁵,
13 ומכניסו ומכבסו בפנים¹⁰⁶. וצריך להניח בו שלם
14 כדי מעפרת¹⁰⁷. לפי שנאמר 'בגד'¹⁰⁸, צריך לכבס
15 בגד¹⁰⁹. ואף על פי שהוא טמא מדבריהם מפני כדי
16 המעפרת שנשארה בו, פיון שנקרע רבו טהור מן
17 התורה ומתר להכניסו למקדש לכבס הדם¹¹⁰.

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות זח.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קצה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מצות עשה לעשות פל האשמות כמצותן
האמורה בתורה.² וכיצד מעשה האשמות? בין אשם
ודאי בין אשם תלוי - שוחט וזורק הדם כמו
שבארנו³, ומפשיט⁴ ומוציא האמורין⁵ ומולחן⁶
וזורקן⁷ על גב האשים⁸. ואם רצה להוליקן⁹ בכלי -
מוליחן¹⁰. ושאר בשרם נאכל לזכרי כהנה בעזרה¹¹
כחטאת¹².

(2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר
המצוות' עשה סה. (3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה,
ובה"ו שם לענין זריקה. (4) העור. (5) ראה למעלה שם
ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין
את אימוריהן". (6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את
הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי
קדשים קלים וכו' תלמוד-לומר (שם ב, יג) "על כל קרבן
תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה
פ"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א.
(7) צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז
ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד. (8) שנאמר (שם ז, ג-ה)
"ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב
ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם
הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". (9) את האימורים
למזבח. (10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתן
על גבי האשים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו,
הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. (11) משנה,
זבחים נד, ב: "ונאכלין לפניו מן הקלעים לזכרי כהונה",
שנאמר (שם ו, ו) "כל זכר ככהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל
קדש קדשים הוא". (12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר
(שם, ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אשם מצרע יש בקפלת דמו שנוי, כמו שיתבאר
בהלכות מחסרי כפרה¹³. ואף על פי כן, שאר
מעשיו וזריקת דמו על המזבח ואכילתו - כשאר
האשמות לכל דבר¹⁴.

(13) פ"ד ה"ב. (14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג)
"ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי
כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עשית פל שלמים כמצותן - מצות עשה¹⁵. והן
ארבעה מינין: האחד שלמי צבור¹⁶, והשלישה שלמי
יחיד¹⁷.

(15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד
להשלמת המעשה (שם ז, יא-יב) "וזאת תורת השלמים -
אם על תודה יקריבנו" ('ספר המצוות' עשה סו). (16) והם
שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני
שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. (17) ראה
להלן ה"ה.

אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם
מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל-ידי-זה יטהר גם מטומאה
דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

כא. כלי חרס שבשיל בו החטאת ויצא - מכניסו
ושוברו בפנים¹¹⁶. נטמא פחוץ - נוקבו בכדי שרש
קטן כדי שיטהר¹¹⁷, ומכניסו ושוברו בפנים¹¹⁸. ואם
נקבו נקב גדול מזה - אינו שוברו בפנים; שהרי
אינו פליט¹¹⁹, ואין שוברין בפנים אלא פליט¹²⁰. וכן
כלי מתכות שבשיל בו ויצא חוץ לעזרה - מכניסו
ומורקו ושוטפו בפנים¹²¹. נטמא כשיצא - פוחתו
עד שיטהר ומכניסו בפנים¹²², וחוזר ומרדדו עד
שיסתם הפחת ויחזור כתבנית הפלים, ואחר כך
מורקו ושוטפו בעזרה¹²³; שנאמר: ואם בכלי נחשת
וגומר - אין מורקין בפנים אלא פליט¹²⁴.

(116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו
"תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר
תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה
במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. (117) שם: "כלי
חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום
קדוש". ובגמרא (שם צה). אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו,
כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא - שניקב בשורש קטן".
וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא
וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין
חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פ"ט מהלכות כלים
הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי-חרס, לא אסרו
חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. (118) אף-
על-פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור - לענין שבירה
במקדש עדיין הוא כלי. (119) צריך להבין, הרי כתב רבינו
בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי
הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי
הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן,
למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו
בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל
בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה,
ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא
זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. (120) שם צה. כלי אמר
רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) - כשהוא כלי
ישבר. (121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס,
כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא.
(122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא
בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפ"א מהלכות כלים הלכות
א"ב. (123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא - דרציף
ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו
בקורנס ומחברו וחוזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון
הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פ"ב מהלכות כלים הלכה א)
- אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות
מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. (124) שם
בגמרא.

הבעלים". (33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אווזים באוגני הכלי, והכהן אווז למטה, באופן שאין חציצה כלל. (34) שם במשנה:

"תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרין "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינא ביה לפני ה' - וכלשון במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף-משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה'" הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף-על-פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על-כרחו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף-משנה כאן). (35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין ה"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה ה"ט גבי מנחת סוטה.

- ז. וכיצד הוא מניף? מוליך ומביא, מעלה ומוריד.³⁶
ואם היה הקרבן תודה - לוקח מן הלחם הפא עמה.³⁷
אחד מעשרה³⁷ ומניחו עם התודה והשוק והאמורים,³⁸
ומניף הפל³⁸ על ידי הבעלים³⁹ כמו שבארנו.⁴⁰

(36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירושו המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לז, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושין כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן ה"ד"ח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. (38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה)

- ד. וכיצד מעשה שלמי צבור? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו¹⁸, ומפשיט ומוציא האמורים¹⁹ ומולחן²⁰ ומקטירן²¹, והשאר נאכל לזכרי קהנה בעזרה²² פחטאת וכאשם, מפני שהן קדשי קדשים כמו שבארנו.²³

(18) למעלה פ"ה ה"ב-ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. (19) ראה שם ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". (20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. (21) שנאמר (שם ג, ג-ה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה", את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן ה"א, וראה למעלה ה"א). (22) משנה, זבחים נד, ב. (23) למעלה פ"א ה"ז, ופ"ה ה"ג.

- ה. שלמי יחיד שלשה מינין: האחד הוא הפא שלמים בלא לחם, כגון שלמי חגיגה ושמיחה.²⁴ וזהו הנקרא שלמים. והשני - שלמים הפאים עם הלחם בנדר או נדבה. וזהו הנקרא תודה.²⁵ ואותו הלחם נקרא לחם תודה. והמין השלישי - שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו, והם פאים עם לחם.²⁶ וזהו הנקרא איל נזיר.²⁷

(24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. (25) כמו שכתוב (שם ז, יא"ב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". (26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד-טו) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן וריקיקי מצות משוחים בשמן". (27) זבחים נה, א - במשנה.

- ו. וכיצד מעשה שלשתן? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו²⁸, ומפשיט ומוציא האמורים²⁹, ואחר כך מנתח את הבשר³⁰ ומפריש התודה ושוק המין, ונותן האמורים עם התודה והשוק³¹ על ידי הבעלים³², וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים³³ ומניף הפל לפני ה' במזרח³⁴. וכן פל הטעון תנופה - במזרח מניפין אותו.³⁵

(28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיתתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". (29) ראה למעלה פ"ה ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין את אימוריהם". (30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". (31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". (32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחין על ידי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קצו

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 בְּחֶזֶק הַזֶּה הָאֱמוּנָה הִיא זְרוּעַ שֶׁל יָמִין.⁵³
16 וְשִׁפְנִיגָה בְּרָגֶל הוּא הַשּׁוֹק הָאֱמוּר בְּכָל מְקוֹם.⁵⁴

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה). הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'.
50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתיים מכאן ושתיים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח.
51) ראה פ"ט מהל' ביכורים ה"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה ה"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחרי (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד-לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבוזרע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

17 יא. ואחר שִׁפְנִיגָה מוֹלֵחַ הָאֱמוּרִין⁵⁵ וּמִקְטִינָה עַל
18 גְּבִי הַמְּזֻבָּח.⁵⁶ אָבָל הַחֹזֶה וְהַשּׁוֹק נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים,
19 שְׁנֵאֵמַר: כִּי אֵת חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה.⁵⁷
20 וְשֶׁאֵר הַשְּׁלֵמִים נֶאֱכָלִים לַעֲבָדִים.⁵⁸ וְאֵין הַכֹּהֲנִים
21 זֹכִינִן בְּחֶזֶק זֶה וְשׁוֹק אֵלָּא לְאַחַר הַקֶּטֶר הָאֱמוּרִין.⁵⁹

55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל"א) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמניף ואחר-כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד-לומר על כל קרבן תקריב מלח". 56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ג.
57) וגו': "לקחת מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל".

דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה - למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד).
39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. 40) למעלה ה"ו.

1 ח. וְכִיצַד מְנִיחֵן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים
2 עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחֹזֶה וְשׁוֹק לְמַעַלָּה, וְשְׁתֵּי הַפְּלִיּוֹת
3 וְיוֹתֶרֶת הַכֹּבֵד לְמַעַלָּה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לָחֶם - מְנִיחוֹ
4 לְמַעַלָּה, וּמְנִיף הַפֶּלֶא.⁴¹

41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

5 ט. הִיָּה הַקֶּרֶן אֵיל נָזִיר - מוֹצִיא הָאֱמוּרִין וּמְפָרִישׁ
6 חֹזֶה וְשׁוֹק,⁴² וּמְבַשֵּׁל שְׁאֵר הָאֵיל בְּעֹזֶת הַנְּשִׁים,⁴³
7 וְלֹקַח הַכֹּהֵן הַזֶּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאֵיל⁴⁴ עִם אֶחָד
8 מֵעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמּוֹ⁴⁵ עִם הַחֹזֶה וְהַשּׁוֹק
9 וְהָאֱמוּרִין⁴⁶ וּמְנִיחַ הַפֶּל עַל יְדֵי הַנְּזִיר, וְהַכֹּהֵן מְנִיחַ
10 יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמְנִיף הַפֶּל⁴⁷ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנֵי.⁴⁸

42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר-כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". 43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ד-ה, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). 44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא-קמא של רבי שמעון (חולין צח:): וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא-קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשוטו לשון הפסוק (כסף-משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע".
45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה ריקקין משוחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. 46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל - כסף-משנה).
47) שנאמר (במדבר שם, יט-כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל וריק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

11 י. אֵי זֶה חֹזֶה? כָּל הַרְוָאָה אֶת הַקֶּרֶקַע, לְמַעַלָּה עַד
12 הַצְּוָאר, לְמַטָּה עַד הַכֶּרֶס.⁴⁹ וְחוֹתָף עִמָּה שְׁתֵּי צִלְעוֹת
13 אֵילָף וְאֵילָף.⁵⁰ וְאֵי זֶה זְרוּעַ?⁵¹ מִן הַפֶּרֶק שֶׁל
14 אֲרֻכָּבָה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעִירִין זֶה

לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

יד. הִיָּה פֶּעַל הַתּוֹדָה פֶּהֶן - הָרִי שְׁאֵר הֶלֶחֶם נֶאֱכַל
לְבַעֲלִים כְּתוּבָה יִשְׂרָאֵל; שְׁאֵין הֶלֶחֶם הֶבֶא עִם
הַתּוֹדָה אוֹ עִם אֵיל נְזִיר קָרִי מִנְחָה.⁶⁹

ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב' "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

טו. שְׁנִינִים שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשִׁתְּפוֹת - הָאֶחָד מִנִּיף
בְּרִשּׁוֹת חֲבֵרָו. אֲפֹלוּ הֵם מֵאָה - אֶחָד מִנִּיף עַל יָדֵי
בִּלְיָן.⁷⁰ מֵה שְׁאֵין בֶּן בְּסִמְכָה.⁷¹

70) משנה, מנחות צג, ב': "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולוה להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כ"אם "וסמן" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). 71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

טז. הִיָּתָה אִשָּׁה פֶּעַלֶּת הַקֶּרֶבֶן - אֵינָה מְנִיפָה,⁷² אֲכַל
הַפֶּהֶן מִנִּיף⁷³; שֶׁקֶרְבָּנָה טַעֲוֵן תְּנוּפָה, וְהִיא פְּסוּלָה
לְתִנוּפָה.⁷⁴ וְלַעֲוֹלָם אֵין אִשָּׁה מְנִיפָה, אֲלֹא הַסּוּטָה
וְהַנְּזִירָה בְּלִבְדָּה,⁷⁵ כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי.⁷⁶ וְתִנוּפָה קוֹדֶמֶת
לְהַגְשָׁה בְּכָל מְקוֹם.⁷⁷

72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב' - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. 73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. 74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא): "מאי קאמרו, אמר רב יהודה, הכי קאמרו: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". 75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו): "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידי תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה

58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". 59) ברייתא, פסחים נט, ב. ר'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלב, תלמוד-לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המבחה, ואחר-כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא-הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

יב. וְכֵן הֶלֶחֶם שְׁמִינִיף בְּתוֹדָה⁶⁰ וּבְאֵיל נְזִיר⁶¹ וְהַזְרֹעַ
הַבְּשִׁלָּה⁶² נֶאֱכָלִין לְכַהֲנִים, וְשְׁאֵר הֶלֶחֶם⁶³ עִם שְׁאֵר
הַבְּשִׁיר⁶⁴ נֶאֱכָל לְבַעֲלִים. וְהֶלֶחֶם שְׁמִינִיף עִם הַחֲזָה
וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוֹרֵם מְתוּדָה; וְהַזְרֹעַ בְּשִׁלָּה
עִם הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק עִם הֶלֶחֶם שְׁמִינִיף - הֵם הַנִּקְרָאִין
מוֹרֵם מֵאֵיל נְזִיר.⁶⁵

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". 63) משנה, מנחות עז, ב' - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קריית ספר' כאן). 64) ראה למעלה הי"א. 65) בבא-קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

יג. הֶלֶחֶם הַמּוֹרֵם מִן הַתּוֹדָה סִפֵּק תְּרוּמָה הוּא.⁶⁶
לְפִיכָן אֵין חֵיבִין עָלָיו מִיתָה וְחֻמֶּשׁ כְּתוּרְמָה,⁶⁷
וְאֵינוּ מְדַמְעֵה כְּתוּרְמָה.⁶⁸

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחלוהו", וחמישיתו, נאמר שם, יד "ויסף חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. 67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. 68) ראה פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

8 שְׁפָעָמִים יִהְיֶה עֲבָה וְקִשָּׁה⁸⁴ וּפְעָמִים רַךְ⁸⁵ - אֵין
9 מְשַׁגְּחִין אֶלָּא עַל מִדְתָּה עֲתָה, וְהָרִי הוּא מוֹדֵד
10 עֲשָׂרוֹן עֲשָׂרוֹן⁸⁶ שְׁלָמִים⁸⁷. וְהַעֲשֶׂה עֲשָׂרוֹנִים שֶׁל
11 מִצָּה עוֹשָׂה מֵהֶן שְׁלֹשִׁים חֲלוֹת שְׁוֹת⁸⁸, וְעֶשֶׂר חֲלוֹת
12 מִכָּל מִין: עֶשֶׂר חֲלוֹת מֵאָפָה תָנוּר, וְעֶשֶׂר חֲלוֹת
13 רִקִּיקִים⁸⁹, וְעֶשֶׂר חֲלוֹת מְרַבֶּכֶת⁹⁰.

(82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. (83) מדת עשרון.
(84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם)
"ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה
שאר מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י
שם). וראה בגמרא שם נג, ב. (85) "נפוח ורך מחזיק מקום
גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל
המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם.
(86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות
וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפי או
של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה
במקדש". (87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון
הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא
על מדתה עתה. (88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה
למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, ריקקין ורבוכה, נמצאו
שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות
לעשרון", ובגמרא (שם עז:): "יכול עשרה שבמצה לא יהו
כולן אלא ממין אחד, תלמוד-לומר (שם, יב) אם על תודה
קריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן
וריקקי מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות בלולות
בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלש
חלות לעשרון". (89) "ריקי, סופגין, חררה דקה ורכה"
(רש"י בבא-בבא יט:). וראה תרגום אונקלוס, וריקקי מצות
(שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה
בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. (90) "רוצה לומר, שקועה
בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"א מ"א). ושם פ"ט מ"ג,
כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש
בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא
ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול
ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין
רבוכה היא ענין קליה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב
וזלאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן
הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה
להלן הי"ט וה"כ.

14 יט. וְכִיצַד הִיא הַמְרַבֶּכֶת? חוֹלְטָהּ⁹¹ בְּרוֹתְחִין⁹²
15 וְאוֹפָה אוֹתָהּ מַעֲטָה⁹³, וְאַחֵר כֶּף קוֹלָה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן
16 עַל הָאֶלְפָס⁹⁴ וְכִיּוֹצֵא בוֹ⁹⁵ כְּדֶרֶךְ שְׁקוּלִין הַסְּפָגִין,
17 וּמִרְבִּין בְּשִׁמְנָה. וְזֶהוּ הַרְבּוֹף הָאֲמוּר בְּכָל מָקוֹם⁹⁶.

(91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו
חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). (92) ב'סיפרא'
צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל
צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו
נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות
פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת

מגלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם
במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר
(שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין
הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או
אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף'
'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם).
(76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה
הט"ו לענין סוטה. (77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות
קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת
סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר-כך
נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו
במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם
הגשה (רש"י שם).

1 יז. כִּיצַד הוּא הַלֶּחֶם שְׁמֵבִיא עִם הַתּוֹדָה? לֹקֶחַ
2 עֲשָׂרִים עֲשָׂרוֹן⁷⁸ סֹלֶת⁷⁹ וְעוֹשָׂה מֵהֶם עֲשָׂרָה עֲשָׂרוֹנִים
3 חֲמֵץ וְעֲשָׂרָה מִצָּה⁸⁰. הַעֲשֶׂה שֶׁל חֲמֵץ עוֹשָׂה אוֹתָם
4 עֶשֶׂר חֲלוֹת⁸¹.

(78) כלומר, עשרים עשירות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל
איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עז:).
(79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות
בשמן", ואמרו ב'סיפרא' פרשה צו (פ"א ה"ז): "סולת
מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהיו
סולת, תלמוד-לומר סולת חלות, מה חלות האמורות
ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא
ריקקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד-
לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף
מצות האמורות בריקקים סולת", וכן הוא בזבחים נ, א.
(80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן
הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. (81) שם. ובגמרא שם עז,
ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד
מכל קרבן תרומה לה", "איני יודע מכמה היא (= מכמה
חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת
מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה
וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע
מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר
כאן לחם (= על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם ג),
ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "ממושבותיכם
תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשרונים
סולת תהיינה" וכו'). מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון
לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה
עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות
מעשרה עשרונים), תלמוד-לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם
חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי
תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי
מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה
עוד שם עז, א - במשנה, ובשבעות טו, א. וב'סיפרא' אמור
פ"ג ה"א.

5 יח. וְכִיצַד מְחַמֵּץ? מְבִיא שְׂאֹר כְּדִי חֲמוּץ⁸²
6 וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה⁸³ וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אֵף עַל פִּי
7 שְׁסוּפָה לְהִיּוֹת חֲסֵרָה אוֹ יִתְרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאֹר,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההפרשה יהיו עשר חלות. (109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כ־אם שלימה. (110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

15 כג. וְכִיצַד הוּא הֶלֶחֶם הַבָּא עִם אֵיל נִזִּיר? לֹאֲכָה
16 שֶׁשָּׁה עֲשָׂרוֹנוֹת וְשָׁנִי שְׁלִישִׁי עֲשָׂרוֹן¹¹¹ וְעוֹשֶׂה מִהֶן
17 עֲשָׂרִים חֲלוֹת¹¹² שְׁוֹת, וְהַפֵּל מִצָּה¹¹³. עֲשָׂה רִקִּיקִין
18 מִשְׁוֹחִין בְּשֶׁמֶן, וְעֶשֶׂר חֲלוֹת לֹתֶת הַסֶּלֶת שְׁלֵהֶן
19 בְּשֶׁמֶן, וְהַפֵּל מֵאֶפֶה תִּנּוּר¹¹⁴. וְשֶׁמֶן שְׁלֵהֶן רִבִּיעִית¹¹⁵.
20 וְשֶׁעוֹר זֶה הֶלֶכָה לַמִּשָּׁה מִסִּינִי¹¹⁶. וְהַפֵּחֶן לֹאֲכָה מִהֶן
21 שְׁתֵּי חֲלוֹת, אַחַת מִכָּל מִין¹¹⁷.

(111) משנה, מנחות עז, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תורה, חלות וריקיקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודין (= שני שלישי)", ובברייתא שם אמרו: "שלמי (ויקרא ז, יג) לרבנות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד-לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן וריקיקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות וריקיקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות וריקיקין אין, מידי אחריני לא". (112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תורה (מנחות עז). וחלות תורה היו עשר לכל מין ומין. (113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). (114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות וריקיקין הם מאפה תנור (כסף-משנה). (115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". (116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתורה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". (117) שנאמר (במדבר ו, יט-כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל וריקיק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכיו'".

22 כד. שְׁנֵי מִינֵי לֶחֶם שֶׁבִּנְזִיר¹¹⁸ וְאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם
23 שֶׁבִּתּוֹדָה מִעֲפָבִין זֶה אֶת זֶה¹¹⁹. וְעוֹשֶׂה הֶלֶחֶם שֶׁל
24 שְׁנֵיהֶן חוּץ לְעִזָּה¹²⁰.

(118) ריקיקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). (119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התורה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבנות שלמי נזיר (גמרא, שם). (120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם - חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיטת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עז, ב. עט, א. (ה' המוריה'). (אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז). ואף-על-פי-כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עז:): השוחט את התורה לפנים, ולחמה חוץ

מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. (93) ראה להלן בפ"ג ה"ג. (94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). (95) "מחבת", ראה להלן שם. (96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פ"ג שם בסוף ההלכה.

1 כ. וּבִכְמָה שֶׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הֶשְׁלָשִׁים חֲלוֹת? בְּחִצֵּי
2 לֶג שֶׁמֶן⁹⁸. וְשֶׁעוֹר זֶה הֶלֶכָה לַמִּשָּׁה מִסִּינִי⁹⁹. רִבִּיעִית
3 מִמֶּנּוּ לְרִבּוּכָה, וְשְׁמִינִית לַחֲלוֹת, וְשְׁמִינִית
4 לְרִקִּיקִין¹⁰⁰.

(97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פ"א ה": "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולריקיקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. (98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תורה". (99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). (100) מנחות ו'סיפרא' שם.

5 כא. הַחֲלוֹת¹⁰¹ - לֹתֶת¹⁰² הַסֶּלֶת שְׁלֵהֶן בְּשְׁמִינִית שֶׁל
6 שֶׁמֶן, וְאַחֵר כֶּף לֶשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן¹⁰³. וְהִרְקִיקִין -
7 מוֹשְׁחֵן בְּשְׁמִינִית שְׁלֵהֶן אַחֵר אֲפִיתָן¹⁰⁴. וְהַפֵּחֶן לֹאֲכָה
8 מִן הַפֵּל אֲרִבַּע חֲלוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וּמִין; שְׁנָאֵמֶר:
9 אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן¹⁰⁵.

(101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה-לומר: כיצד הן עשויות? (102) מרטיב. (103) בברייתא מנחות עז, א: "תנו רבנן, סולת בלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בולול (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות בלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". (104) מנחות, שם. וראה להלן פ"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפייה מושח אותן". (105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'".

10 כב. וְלֶחֶמִי תּוֹדָה שְׁאֵפֶה אוֹתָן אֲרִבַּע חֲלוֹת - יֵצֵא.
11 לֹא נֶאֱמַר אֲרִבַּעִים אֶלָּא לְמַצָּה¹⁰⁶. וְהוּא שִׁפְרִישׁ
12 הַחֲלָה שְׁלֵהֶן¹⁰⁷ אַחַת מִכָּל קָרְבָּן בְּשֶׁהֶן בָּצֵק¹⁰⁸, שְׁאִין
13 מִפְּרִישִׁין פְּרוֹסָה¹⁰⁹; שְׁנָאֵמֶר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן -
14 שְׁלֵא יִטַּל פְּרוֹס¹¹⁰.

(106) כשמואל במנחות עז, א. ולא כרב הונא (שם עז:). (107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. (108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין - חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י"ז שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- ב. וְכֵן אָכִילֶת שִׁירֵי מִנְחֹתַי מִצֹּת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר: 11
וְהִנֹּתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֶהָרָן וּבָנָיו.¹²

(4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. (5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" ו"לשון ספרא (פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות-עשה לא דבר של רשות בלבד"

- ג. וְאִין חֲטָאת וְאַשָׁם וְשִׁירֵי מִנְחֹת נֹאכְלִין אֵלָא 13
לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּעִזְרָה; וְאִם נֹאכְלוּ בְּחִיכָל - נֹאכְלוּ.¹⁴ 14
שְׁנֹאֲמַר: לְכָל מִנְחָתָם וְלְכָל חֲטָאתָם וְלְכָל אֲשָׁמָם 15
בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כָּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ.¹⁶ וְכֵן 16
שְׁלָמֵי צִבּוֹר הָרִי הֵם פְּחֲטָת וְכָאֲשָׁם,¹⁷ כְּמוֹ 17
שְׁבָאֲרָנוּ.¹⁸ 18

(6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפניו מן הקלעים (=בחצר אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפניו מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב:) לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בחצר אוהל מועד יאכלוה" ונאמר גם (שם, יא) "כל זכר בבני אהרן יאכלנה" (7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. (8) כלומר, היא אכילה כשרה. (9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". (10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

- ד. חֲזָה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים נֹאכְלִין לְכַהֲנִים זָכָרִים 19
וְנִבְנוֹת,¹¹ שְׁנֹאֲמַר בָּהֶם: לֶף נִתְתִּים וְלִבְנֵיהֶם 20
וְלִבְנֵיהֶם. וְכֵן הַמִּזְבֵּחַ מִתּוֹדָה וְהַמִּזְבֵּחַ מֵאֵיל נִזִּיר, 21
שְׁנֹאֲמַר: כָּל תְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי 22
יִשְׂרָאֵל לַה' נִתְּתִי לֶף וְלִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵיהֶם.¹² 23

(11) משנה זבחים נה. "המזבח מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיצא בהם אלא שהמזבח נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". (12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'".

- ה. וְכֵן הַבְּכוֹרִים,¹³ שֶׁהָרִי נֹאֲמַר בּוֹ: וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לֶף 24
בְּחֻזָּה הַתְּנוּפָה וּבִשְׂרָם הַמִּזְבֵּחַ.¹⁴ וְכָל אֵלּוּ הַנֹּאכְלִים 25
לְכַהֲנֹת - נֹאכְלִים לְעַבְדֵי הַכַּהֲנִים וְלִנְשֵׁיהֶם¹⁵ 26
בְּתִרְוָמָה.¹⁶ וְכָלֵן נֹאכְלִים בְּכָל הָעִיר, שְׁנֹאֲמַר: אֵת 27

לחומת בית פאגני, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפניו מחומת בית פאגני, אף-על-פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפ"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז"ח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה-למלך בשם 'ברכת הזבח'.

- כ. פִּיצֵד מִעֲשֵׂה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח? אַחֵר 1
שְׁזֹרֵק דָּמָן כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ¹²¹ מִפְּשִׁיט וּמוֹצִיא 2
הָאִמּוּרִים¹²² וּמוֹלֵחֵן¹²³ וּמִקְטִירֵן¹²⁴. וְשֹׁאֵר בֶּשֶׂר 3
הַבְּכוֹר נֹאכֵל לְכַהֲנִים¹²⁵. וְשֹׁאֵר בֶּשֶׂר הַמַּעֲשֵׂר נֹאכֵל 4
לְעַבְדִּים¹²⁶. וְשֹׁאֵר הַפֶּסַח נֹאכֵל לְמַנְוֵיוּ בְּהִלְכוֹתָיו, 5
כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח. 6

(121) למעלה פ"ה הי"ז. (122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירין". (123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד-לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. (124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. (125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. (126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ט

פרק עשירי

- (1) יבאר בו מצות-עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

- א. אָכִילֶת הַחֲטָאת וְהָאַשָׁם מִצֹּת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר: 7
וְאֹכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם - הַכַּהֲנִים אוֹכְלִים 8
וּבְעָלִים מִתְּכַפְּרִים.² וְהוּא הַדִּין לְשֹׁאֵר הַקֹּדֶשִׁים 9
שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן הַכַּהֲנִים,³ שֶׁאֵכִילֶתָן מִצֹּת.⁴ 10

(2) ובספרא פרשת שמני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה לכפר עליהם לפני ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". (3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילות אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות-עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח"].

שלמיו, לרבות שלמי נזיר וכו'. (25) עם התודה ועם איל הנזיר. (26) שם לו. אמרינן: "לחמי תודה וחלות וריקקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (=) ביום קרבנו ייבא, לא יניח ממנו עד בקר". (27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)".

(28) ראה שם לו. בברייתא: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות וריקקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה - דין תורה שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה²⁹, אקרו חכמים, שאין נאכלין אלא עד חצות הלילה.

(29) שלא תדחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין אוכלין אותם אלא הטהורים³⁰ בלבד המולין³¹. אפלו העריב שמשו³² ולא הביא בפירות³³ - אינו אוכל בקדשים³⁴. והטמטום³⁵ אסור לאכול בקדשים, לפי שהוא ספק ערל³⁶. אבל האנדוגינוס³⁷ - יראה לי שאוכל בקדשים קלים³⁸.

(30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". (31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. (32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. (33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצורע. (34) ולמדו זאת (יבמות עד:); ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. (35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (36) שמא הוא זכר. (37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. (38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים. אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמא הוא נקבה.

י. ומתיר לאכול את הקדשים בכל מאכל³⁹. אפלו הפהנים⁴⁰ מתירין לאכול חלקם, בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים, בכל מאכל, ולשנות באכילתן⁴¹, ולאכלם צלויים שלוקקים⁴² ומבשלים⁴³, ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלין של תרומה, שלא

חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור. לא נאמר בהן במקום קדוש, שהיא העזרה, אלא טהור, שהוא כל מחנה ישראל. שפנגדו לדורות - ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח¹⁷, שהרי הן קדשים קלים כשלמים. והחלונות ועבי החומה - כלפנים¹⁸.

(13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. (14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נו, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". (15) לנשי הכהנים. (16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחזרת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חוזרת לאכילת חזה ושוק. (17) ובכור נלמד ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. (18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כיירושלים.

ו. השלמים נאכלים ביום הזביחה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה¹⁹; שנאמר: ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת, ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגומר²⁰. נמצאת למד, שהן נאכלין לשני ימים ולילה אחד. בין חלק הפהנים בין חלק הפעלים²¹. והוא הדין לכבד ומעשר²², שהרי הן קדשים קלים כשלמים.

(19) ברייתא שם נו: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים". (20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". (21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". (22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

ז. אבל התודה, אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה נאכלת אלא ביום הזביחה עם הלילה²³; שנאמר פה: ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר. וכן איל נזיר²⁴. והלחם הפא עמהן²⁵ - פיוצא בהן²⁶, בין חלק הפהנים בין חלק הפעלים²⁷. והוא הדין לחטאת ולאשם ושלמי צבור ולשירי מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה; שנאמר: ביום קרבנו יאכל - כל הקרבנות במשמע²⁸. חוץ מן השלמים, שפרש בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.

(23) שלאחריו. (24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו). ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו",

14 חֲטָאת וְאַשָׁם שֶׁל יוֹם, מִפְּנֵי שְׁמִמְעֵט בְּאוֹכְלֶיהֶן⁵⁸
15 וּבִמְקוֹם אֲכִילָתָן⁵⁹ וּבְזִמְן אֲכִילָתָן⁶⁰. אָבֵל חֲטָאת
16 וְאַשָׁם מִתְּשַׁלֵּין זֶה עִם זֶה⁶¹, וְתוֹדָה וְאֵיל נִזִּיר זֶה
17 עִם זֶה⁶², וְהַבְּכוֹר וְחִזָּה וְשׁוֹק זֶה עִם זֶה⁶³. חֲתִיכָה
18 שֶׁל קֶדְשִׁי קִדְשִׁים⁶⁴ אוֹ שֶׁל פְּגוּל⁶⁵ אוֹ נֹתֵר⁶⁶
19 שֶׁנִּתְּשַׁלָּה עִם חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת⁶⁷ - אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת
20 אֲסוּרוֹת לְזָרִים וּמִתְּרוֹת לִכְהֻנָּה⁶⁸.

51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה.
52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. 53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. 54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. 55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. 56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. 57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. 58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. 59) של השלמים, שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. 60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש אחרי שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. 61) לפי שדינים שווה. 62) שדינים שווה. 63) שאף הם דינים שווה. 64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. 65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר נשתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. 66) "נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ למקומו. 67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, דהיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר כשהכירו את החתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראויה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. 68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאין כאן אלא הפסד מועט - ואף על פי שתורמה עולה במאה ואחד

1 יָבִיאוּ אֶת הַתְּרוּמָה לְיָדֵי פֶסוּל⁴⁴. וְהַעֲצָמוֹת
2 הַנִּשְׁאָרוֹת⁴⁵ - מִתְּרוֹת, וְעוֹשָׂה אֲדָם מֵהֶם כָּל כְּלִים
3 שִׁירָצָה.

39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - בישול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. 40) [עיקר החידוש בזה שמותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. 41) כלומר, לא רק שמותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. 42) מבושלים הרבה מאד עד שנימוחו. 43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מבישול ושלוק - אוכל מבושל ושלוק כדרכו. 44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבור זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. 45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

4 יָא. הֵייתָ לָהֶם אֲכִילָה מוּעָטָה - אוֹכְלִין⁴⁶
5 עִמָּה⁴⁷ חֲלִין וְתִרְוּמוֹת, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה נֶאֱכַלְתָּ עִם
6 הַשְּׂבָע⁴⁸. הֵייתָ לָהֶן אֲכִילָה מְרֵבָה - אֵין אוֹכְלִין
7 עִמָּה חֲלִין וְתִרְוּמָה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה נֶאֱכַלְתָּ
8 אֲכִילָה גְּסָה⁴⁹. וְכֵן בְּשִׁירֵי הַמִּנְחוֹת⁵⁰.

46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי שביעה. 47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. 48) על השובע, "דרך גדולה" (קריט ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". 49) ואכילה גסה אינה אכילה. 50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל ממוקם קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם הייתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

9 יב. אֵין מְבַשְּׁלִין חֲטָאת אוֹ אֲשָׁם⁵¹ עִם מוֹרֶם מִתְּוֹדָה
10 אוֹ מֵאֵיל נִזִּיר⁵², מִפְּנֵי שְׁמִמְעֵט בְּאוֹכְלֶיהֶן⁵³ וּבִמְקוֹם
11 אֲכִילָתָן⁵⁴. וְלֹא מוֹרֶם מִתְּוֹדָה וּמֵאֵיל נִזִּיר עִם בְּכוֹר
12 אוֹ עִם חִזָּה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים⁵⁵, מִפְּנֵי שְׁמִמְעֵט זִמְן
13 אֲכִילָתָן⁵⁶. וְלֹא מוֹרֶם מִשְׁלָמִים שֶׁל אֲמִשָּׁה⁵⁷ עִם

אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה פִּנְגֵּד מִנְחָה, אָפְלוּ
מַעֲשֵׂה מַחֲבֵת פִּנְגֵּד מַעֲשֵׂה מַחֲבֵת אוּ סִלַּת פִּנְגֵּד
סִלַּת; אֵלֹא כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹלְקִין שְׁנִיָּה בַּפְּנִי
עֲצָמָה.

(74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב.
(75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא
אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. (76) כלומר, מנחה
שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים
מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד
יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

טז. וְכֵן אֵין חוֹלְקִין עוֹף פִּנְגֵּד עוֹף⁷⁷, וְלֹא חֲטָאֵת
פִּנְגֵּד חֲטָאֵת, וְלֹא חֲזָה וְשׁוֹק פִּנְגֵּד חֲזָה וְשׁוֹק⁷⁸; 34
אֵלֹא כָּל חֶלֶק וְחֶלֶק חוֹלְקִין אוֹתוֹ בִּינְיָה בְּשׁוּהָ. 35
36

(77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. (78) (ויקרא
ז, י"ב) איש כאחיו - וסמך ליה ואם על תודה, כשם שאין
חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים".

יז. אֵין הֶקְטָן חוֹלֵק⁷⁹ אָפְלוּ בְּקִדְשֵׁי קָלִים⁸⁰, אָף
עַל פִּי שְׁמֵתָר לְהַאֲכִילוֹ קִדְשֵׁי קָדְשִׁים⁸¹. וְכֵן אִשָּׁה
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין חוֹלְקִים לָהֶם בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ
כָּלִל⁸², שְׁנֶאֱמַר: אִישׁ בָּאֲחִיו⁸³. אָבֵל בַּעַל מוֹם, בֵּין
קְבוּעַ בֵּין עוֹבֵר, בֵּין שְׁנוּלָד בְּמוֹמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה תָמִים
וְנִפְסָל⁸⁴ - חוֹלֵק⁸⁵ וְאוֹכֵל; שְׁנֶאֱמַר: לָחֶם אֱלֹהֵיו
מִקְדָּשִׁי הַקִּדְשִׁים⁸⁶ וְגוֹמֵר. וְהוּא שִׁיחָה רָאוּי
לְאֲכִילָה⁸⁷. אָבֵל אִם הָיָה טָמֵא - אֵינוֹ חוֹלֵק לְאָכֵל
לְעֹרֵב.

(79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם
ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם)
"איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". (80) שהרי הפסוק
"איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושארין הקטן
חולק - מדבר גם בקדשים קלים. (81) זבחים צט. "הרי
קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור
המתחיל קטן: "דאמרינן במנחות (עג.) איש כאחיו, איש
חולק ואין קטן חולק ומדמעט ליה מחלוקה מכלל דאכיל,
ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק
הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם,
ושניהם קדשי קדשים. (82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים
שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו
בקדשים קלים שמוותרים להם באכילה, אינם חולקים בהם,
כדין הקטן. (83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל
בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". (84) ונתרבה
ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר בכהנים
יאכלנו". (85) יש לו חלק. (86) זבחים שם למדו מפסוק
זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים
למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": (א) אצל מנחה
(שם ו, יא); (ב) אצל חטאת (שם, כב); (ג) אצל אשם (שם
ז, ו), אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי
אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנוול במומו חולק,
ומהפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה.

אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים
החמירו)].

יג. בְּשֵׁר קִדְשֵׁי קָדְשִׁים אוּ בְּשֵׁר קִדְשִׁים קָלִים
שְׁנִתְבָּשֵׁל עִם בְּשֵׁר תָּאָה - הִרִי⁶⁹ בְּשֵׁר תָּאָה אֲסוּר
לְטִמָּאִים וּמִתָּר לְטָהוּרִים⁷⁰.

(69) בשר חולין. (70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים
(הוא) זה שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי
הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם
בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין
ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר
ייאסר אכילתו".

יד. נֶאֱמַר בַּעוֹלָה: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לִפְנֵי לֹ
יְהִי; וְנֶאֱמַר בְּחֲטָאֵת: הִפְּחֵן הַמִּחְטָא אֹתָהּ יֹאכְלָנָה;
וְנֶאֱמַר בַּאֲשָׁם: הִפְּחֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לֹ יְהִי; וְנֶאֱמַר
בְּשִׁלְמִים: לִפְנֵי הַזֶּרֶק אֵת דָּם הַשְּׁלָמִים לֹ יְהִי; וְנֶאֱמַר
בְּמִנְחָה: הִפְּחֵן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹ יְהִי. אֵין
הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוּ אֵלֹא בְּרָאוּי: שֶׁהִפְּחֵן הָרָאוּי
לְעִבּוּדָה⁷¹ - זֶהוּ שֵׁישׁ לֹ חֶלֶק לְאָכֵל; וּמִי שְׁאֵינוֹ
רָאוּי בְּשַׁעַת הַקֶּרֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה טָמֵא - אֵין לֹ חֶלֶק
לְאָכֵל אָפְלוּ בְּשִׁיטָה לְעֹרֵב. אָבֵל לְעִנְיָן חֲלָקָה -
הִפֵּל לְאֲנָשֵׁי בֵּית אָב⁷² שְׁמִקְרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכָלֵם
חוֹלְקִים בְּכָל קִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ בָּאֲחִיו, בֵּין זֶה
שֶׁהִקְרִיב בֵּין אֲחִיו שְׁעָמוּ בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹא הִקְרִיב⁷³.

(71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראויו גם לאכילת
קדשים. (72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים צט.) "והרי
משמרה כולה דאין מחטין (=זורקים הדם על גבי המזבח)
ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת
הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה
שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל
המשמר (ולשון הגמרא "ראתיין כולוהו משמרות", לאו
דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בבשר אי אפשר לתקן
כן, שהרי ייפסל בנותר]. (73) אלא שראוי להקריב.

טו. וְלִמָּה חֶלֶק הַפְּתוּב הַפְּתוּב בֵּין מִנְחוֹת הָאֶפִּוּיּוֹת
וּמִנְחַת הַסֵּלֶת? שֶׁהִרִי בָּאֶפִּוּיּוֹת הוּא אוֹמֵר: כָּל
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֹּאפֶה פְתָנוּר, לִפְנֵי הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹ
תִהְיֶה⁷⁴; וּבְמִנְחַת הַסֵּלֶת הוּא אוֹמֵר: וְכָל מִנְחָה
כְּלוּלָה בְּשִׁמְן וְחִרְבָּה, לְכָל בְּנֵי אֶהֱרֹן תִּהְיֶה אִישׁ
בָּאֲחִיו⁷⁵. שֶׁהָאֶפִּוּיָה, כְּשֶׁחוֹלְקִין אוֹתָהּ אֲנָשֵׁי בֵּית אָב,
כָּל שְׁנִיָּע לֹ חֶלֶק, אָפְלוּ כְּזִית פֶּת - הִרִי הוּא רָאוּי
לֹ, שֶׁהִרִי אוֹכְלוּ מִיָּד; אָבֵל הַסֵּלֶת, אִם יִחְלָקוּהָ
בִּינְיָה, נִמְצָא מְגִיעַ לָזֶה מְלֵא כְּפוֹ סִלַּת אוּ פָחוֹת,
שְׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לָלוֹשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לְאָפוֹתוֹ, לְפִיכָךְ
הָיָה עוֹלָה עַל הַדַּעַת שִׁיחְלָקוּ מִנְחָה פִּנְגֵּד מִנְחָה⁷⁶,
וְלֹא יִחְלָקוּ מִנְחָה זֹ בַּפְּנִי עֲצָמָה עַל כָּל אֲנָשֵׁי בֵּית
אָב; הַצֶּרֶף הַפְּתוּב לֹמַר בָּהּ: לְכָל בְּנֵי אֶהֱרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ בָּאֲחִיו - לֹמַר שִׁיחְלָקוּהָ בַּפְּנִי עֲצָמָה. מִכָּאֵן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות רה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכילה. (98) ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

14 כא. כל שאין לו חלק בפֶּשֶׁר - אין לו חלק
15 פְּעוּרוֹת⁹⁹. אִפְלוּ טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוּר
16 בְּשַׁעַת הַקָּטֹר חֲלָבִים¹⁰⁰ - אֵינּוּ חוֹלֵק בְּפֶשֶׁר¹⁰¹.
17 שְׁנֵאֲמַר: הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֲלָב מִבְּנֵי
18 אֶהְרֹן, לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנָּה - עַד שִׁיְהִי טָהוּר
19 וְרֹאיוֹ לְעִבּוּדָה מְשַׁעַת זְרִיקָה עַד אַחֵר הַקָּטֹר
20 חֲלָבִים¹⁰².

(99) ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". (100) כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. (101) להשמיענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבנים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. (102) למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבנים.

21 כב. נִטְמָא אַחֵר זְרִיקָה וְטָבַל, וְהָרִי הוּא טָהוּר אָף
22 בְּשַׁעַת הַקָּטֹר חֲלָבִים - הַדָּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם
23 אֵינּוּ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תִּפְסֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

24 כג. קִרְבֵּן צִבּוּר הֵבֵא בְּטִמְאָה, אָף עַל פִּי שֶׁטִּמְאִים
25 מִקְרִיבִין אוֹתוֹ¹⁰³ - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטָּהוּרִין לְאָכֹל
26 לְעֶרֶב, מִפְּנֵי שְׁאִינֵם רְאוּיִים לְאָכִילָה¹⁰⁴.

(103) כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שנטמאו. (104) בזבחים צט. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ט

פרק אחד עשרי

(1) יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

27 א. פֶּל הָאוֹכֵל² בְּזִית³ מִבֶּשֶׂר הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת
28 דָּמָה⁴ בֵּין לְאַחֵר זְרִיקַת דָּמָה - לוֹקָה. שְׁנֵאֲמַר: לֹא
29 תוֹכֵל לְאָכֹל בְּשַׁעֲרֵי מַעֲשֵׂר דִּגְנָה תִירֶשֶׁף וְיִצְהַרָּה
30 וְגוֹמֵר וְכָל נִדְרֵיךָ אֲשֶׁר תִּדָּר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוֹ⁵,
31 שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה⁶ לְאוֹכֵל בֶּשֶׂר הָעוֹלָה.

(2) בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). (3) אף-על-פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קמו) כי הלאו הזה של "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן

(87) בזבחים צט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שנא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה".

1 יח. וְכֵהֵן גְּדוֹל אוֹכֵל⁸⁸ שְׁלֹא בַחֲלָקָה, אֲלֹא נוֹטֵל כָּל
2 מָה שִׁירְצָה⁸⁹.

(88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. (89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותנת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת".

3 יט. כָּל הָרֹאיוֹ לְאָכִילַת הַקָּדָשִׁים⁹⁰ בְּשַׁעַת הַקָּרְבֵּן -
4 חוֹלֵק לְאָכֹל; וְכָל מִי שְׁאִינּוּ רְאוּי לְאָכֹל בְּשַׁעַת
5 הָעִבּוּדָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא רְאוּי לְעִבּוּדָה⁹¹ וְהָרִי הוּא
6 רְאוּי לְאָכֹל לְעֶרֶב - אֵין חוֹלֵק כְּדִי לְהַנִּיחַ חֲלָקוֹ
7 לְעֶרֶב. פִּיעֵד ? טָבֹל יוֹם⁹² וּמִחֲסַר פְּפוּרִים⁹³ וְהָאוֹנֵן⁹⁴
8 בְּיוֹם הַקְּבוּרָה⁹⁵, בֵּין כֹּהֵן גְּדוֹל⁹⁶ בֵּין כֹּהֵן הַדִּיּוֹט, אֵין
9 חוֹלְקִין לְאָכֹל לְעֶרֶב.

(90) [נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעט, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוניסוס, ועיין בלחם משנה]. (91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. (92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. (93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבן טהרה), (94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול בקדשים כל זמן שהוא באנינות. (95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. (96) אף על פי שהוא מקריב.

10 כ. כָּל שְׁאִינּוּ רְאוּי לְאָכֹל - אֵינּוּ רְאוּי לְעֶבֶד; חוּץ
11 מִכֹּהֵן גְּדוֹל הָאוֹנֵן, שֶׁהוּא מִקְרִיב וְאֵינּוּ אוֹכֵל⁹⁷, כְּמוֹ
12 שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכָל שְׁאִינּוּ רְאוּי לְעֶבֶד - אֵינּוּ רְאוּי לְאָכֹל;
13 חוּץ מִבְּעַל מוֹם, שֶׁהָרִי נִתְפָּרֵשׁ בְּתוֹרָה⁹⁸.

(97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב בכהן גדול) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הלכה ג. (14) כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד. (15) ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. וזבחים פב.

ד. כל האוכל פזית מבשר הקדשים, אפלו קדשים קלים, קדם זריקת דמם¹⁶ - לוקה. שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ונדבתך. כלומר, לא תוכל לאכל נדבותיך בשעריך קדם שזרקין דמן בשערי המקום. מפי השמועה למדו¹⁷, שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קדם זריקת דמים. והוא הדין לשאר קדשים, בין קלים בין חמורים¹⁸. וישנה דברים שבתורה, שהם: החלב והבשר, והסלת¹⁹ והשמן והיין, והלחם - כלן מצטרפין לכזית²⁰.

(16) שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. (17) מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). (18) במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל-וחומר מתורה ושלמים. (19) שהרי התורה טעונה נסכים (מנחות ז:). (20) משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתורה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

ה. כל האוכל פזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה - לוקה. שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך; מפי השמועה למדו²¹, שזו²² אזהרה לאוכל מבשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה. והוא הדין לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים²³, שהוא לוקה; שחומת ירושלים לקדשים קלים פחומת העזרה לקדשי קדשים. ואחד בשר חטאת ואשם או שירי מנחות²⁴.

(21) מכות וספרי שם. (22) בקרך וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בזר שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם-משנה. (23) מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". (24) ראה למעלה פ"י הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

ו. בשר קדשי קדשים שניצא חוץ לחומת העזרה, ובשר קדשים קלים שניצא חוץ לחומת ירושלים - נפסל ונאסר לעולם²⁵, ואף על פי שחזר למקומו - אסור לאכלו²⁶. והאוכל ממנו פזית - לוקה²⁷; שנאמר: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו - בין שניצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטרפה, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות²⁸.

כתב הכסף-משנה כאן, והמשנה-למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שזה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) - עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקריבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת-חנינון מצוה תמו). (4) מה-שאינ-כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. (5) בספרי פ' ראה (לדריס יב, יז) ומכות יז. (6) "נדרין זה עולה" (שם ושם).

ב. והלכה ובשרה וסלתה ושמןה ויין של נסכיה - חמשתן מצטרפין לכזית⁸.

(7) כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיתין (שם הלכה א). (8) להלקות. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף-על-פי שיין שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשתייה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין - שיעורו בכזית (תוספות וזבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת-חנינון מצוה קמח).

ג. וכן האוכל פזית מפל האמורין⁹, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה, בין פהו בין ישראל¹⁰ - לוקה. שהאמורין פליל למזבח ככל העולה¹¹, והרי נאמר במנחת פהנים: פליל תהיה לא תאכל; כל שהוא פליל למזבח - אכילתו בלא תעשה, ולקין עליו פכזית¹². וכן האוכל פזית מבשר חטאות הנשרפות¹³ - לוקה¹⁴; שנאמר: וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לא תאכל, באש תשרף¹⁵.

(9) האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. (10) ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. (11) ראה לחם-משנה למעלה ה"א. (12) כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דזרות (=וזר לא יאכל קודש - שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינם נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "וזר לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם - הר המוריה, וראה להלן הלכה ח, כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן - רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא-תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. (13) שאינם בכלל כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות בבית הדשן (למעלה פ"ז הלכות ב"ד, וראה לחם-משנה למעלה הלכה א, ומשנה-למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות רז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

ט. זר³⁹ שְׁאָכַל פְּזִית מִחֲטָאת הָעוֹף⁴⁰ - לֹקֶה שְׁתִּים: 12
אֶחָת מִשּׁוּם זֶר שְׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאֶחָת מִשּׁוּם אוֹכַל 13
נִבְלָה. שְׁכַל מְלִיקָה נִבְלָה הִיא, וְכִשְׁהִתְרָה - לִפְהִינִים 14
הִתְרָה⁴¹, לֹא לְזֵרִים; וְהָרִי הֵן שְׁנֵי אֲסוּרִין הַבָּאִין 15
בְּאֶחָד⁴², כְּמוֹ שְׂבָאֲרִנוּ⁴³. 16

(39) יבמות לב: כר' חייא. (40) לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות רז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). (41) שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. (42) כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) – חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). (43) בפ"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

"כיון שיצא הבשר חוץ למחיצתו, נעשה טריפה".

בפנימיות העניינים, 'טריפה' מרמז על זמן הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה כו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, וכאשר עם ישראל נמצאים חוץ למחיצתו, היינו בגלות - הרי הם כטריפה שאין להם שלימות אמיתית, היינו החיות והחירות.

(על"פ 'לקוטי שיחות' חל"ב עמוד 42)

(25) חולין סח: מכות יח. זבחים פב. (26) חולין שם. (27) מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. (28) פ"ה הלכה ט.

1 ז. נִכְנַס²⁹ בְּשֶׁר קָדָשִׁים קָלִים³⁰ לְהִיכַל - הָרִי זֶה 1
פֶּשֶׁר. 2

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנִינִים עֶשְׂרִי

(1) יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

א. המנחות הם מן הקרבנות². והמנחות הבאות 17
בפני עצמן ואינן באות משום נסכים - מהם מנחת 18
צבור, ומהם מנחת יחיד³. 19

(2) שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קרית ספר'). ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א שנשרפת כולה, ע"י"ש. וראה להלן בסמוך. (3) מבואר להלן ה"גד בדברי רבינו.

ב. וְכָל הַמִּנְחֹת סֵלֶת⁴ חֲטִיץ⁵; חוץ מִמִּנְחַת סוֹטָה⁶ 20
וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה⁷, שֶׁהֵם מִן הַשְּׁעוּרִים. 21

(4) סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. (5) משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". (6) שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה הי"ב. (7) הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכג, י). וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג). והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף-על-פי-כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם הי"ב.

ג. שֶׁלֶשׁ מִנְחֹת לַצִּבּוּר: עֹמֶר הַתְּנוּפָה. וְהוּא קֶרֶב 22
לַמִּזְבֵּחַ⁸, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר⁹. וְשִׁתִּי הִלָּחֵם שְׁמִיבִיאִין בְּיוֹם 23
עֲצֶרֶת¹⁰. וְאֵלֵינוּ¹¹ נִקְרָאוּ מִנְחָה¹², וְאֵינָן קֶרְבִּין לְגִבִּי 24
הַמִּזְבֵּחַ¹³, וְהֵן חֲמִץ¹⁴. וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: קֶרֶבֶן רֵאשִׁית 25
תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַה', וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ¹⁵. וְהַמִּנְחָה 26
הַשְּׁלִישִׁית הוּא לֶחֶם הַפָּנִים שְׁעוֹשִׂין בְּכָל שַׁבָּת¹⁶. 27
וְאֵינוּ קֶרֶב לְגִבִּי הַמִּזְבֵּחַ¹⁷, אֲלֵא פֶלֶא נֶאֱכַל לִפְהִינִים¹⁸, 28
כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר¹⁹. 29

(29) זבחים פב: (30) כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג). ולמעלה פ"י הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים האוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן – גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג). "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפנים כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

ח. זר³¹ שְׁאָכַל פְּזִית מִבְּשֶׁר קָדָשִׁי קָדָשִׁים בְּעֶזְרָה 3
אֲחֵר זְרִיקַת דָּמִים - לֹקֶה. שְׁנֵאֱמַר: וְאָכְלוּ אֹתָם 4
אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזֶר לֹא יֵאכַל וְגוֹמֵר; בְּמִקְוֶה 5
שֶׁהִפְחֵן אוֹכַל³² וּבִעַת שְׂרָאוֹי לְאֹכְל³³, אִם אָכְלוּ שָׁם 6
הָזֶר - לֹקֶה³⁴. אָכַל אִם אָכַל הָזֶר בְּשֶׁר קָדָשִׁי קָדָשִׁים 7
בַּחוּץ - לֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכַל בַּחוּץ³⁵, לֹא מִשּׁוּם זֶר 8
שְׁאָכַל קָדֵשׁ³⁶, שֶׁהָרִי אֵינֶם רְאוּיִין שָׁם לִפְהִינִים³⁷. וְכֵן 9
אִם אָכְלוּ בְּעֶזְרָה קֹדֶם זְרִיקָה - לֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכַל 10
קֹדֶם זְרִיקָה בְּלִבְדּוֹ, לֹא מִשּׁוּם זְרוּת³⁸. 11

(31) מכות יח: (32) בעזרה. (33) אחרי זריקת הדמים. (34) במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה וזר לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה וזר לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום זר לא יאכל כי קודש הם, הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. (35) ראה למעלה הלכה ה. (36) שם יח. (37) ראה למעלה הלכה ד. (38) דברי רב גידל שם.

היתה נעשית". (30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המחבת קרבןך סולת בלולה בשמן מצה תהיה וגו'". וראה להלן פ"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. (31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבןך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. (32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. (33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או ריקקין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן וריקקי מצות משוחים בשמן", וראה להלן פ"ג שם.

ה. פל המנחות הקרבות לגבי המזבח³⁴ - אין פל אחת מהן פחותה מעשרון³⁵. ומעוטו מעכב את פלו³⁶. וחמש מנחות הפאות בנדר ונדבה - יש לו להתנדב ולנדר מהן פל מה שירצה, אפלו אלו עשרון³⁷. אבל מנחת העמר ומנחת חוטא ומנחת קנאות ומנחת חנוף והחבתין - פל אחת מהן עשרון אחד, לא פחות ולא יתר³⁸.

אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. (35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כח, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת ('קריית ספר'). וראה להלן. (36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. (37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כח, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר – יביא ('קריית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. (38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואין לשנות. ולפי זה, הוא הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף-משנה ו'הר המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג-טו) במנחת חינוך ובמנחת חבתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (ע"י רש"י מנחות סג:). וראה ב'קריית ספר'.

ו. פל המנחות הקרבות לגבי המזבח טעונות הגשה³⁹ במערב⁴⁰ בנדר חדה של קרן דרומית מערבית⁴¹, ואינן טעונות תנופה⁴²; חוץ ממנחת סוטה⁴³ ועמר התנופה⁴⁴, ששניהן טעונות תנופה והגשה⁴⁵.

(8) כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ב. (9) בהל' תמידין ומוספין, שם. (10) ראה ויקרא כג, טז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. (11) שתי הלחם. (12) מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבנות מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". (13) כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. (14) משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתורה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שחים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". (15) ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. (16) ויקרא כד, ה-ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נז, א. ראה להלן ה"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) וב'תוספות יום-טוב' מנחות פ"ה מ"ג. (17) כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). (18) שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". (19) להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"י-יב, ובפ"ה שם ה"ה.

ד. ותשע מנחות היחיד, וכלן קרבין למזבח, ואלו²⁰ הן: מנחת חוטא. והיא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא תגיע ידו²¹. מנחת סוטה. והיא מנחת הקנאות²², שפבר נתפרשו מעשיה²³. המנחה שמקריב פל פהן תחלה כשיפנס לעבודה²⁴, שמקריב אותה בידו, והיא הנקראת²⁵ מנחת חנוף. המנחה שמקריב פהן גדול בכל יום²⁶, והיא הנקראת²⁷ חבתין²⁸. מנחת הסלת²⁹. והיא פאה בנדר ונדבה. מנחת המחבת³⁰. והיא פאה בנדר ונדבה. מנחת המרחשת³¹. והיא פאה בנדר ונדבה. מנחת מאפה תנור³². והיא פאה בנדר ונדבה. מנחת ריקקין³³. והיא פאה בנדר ונדבה.

(20) כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. (21) ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. (22) המזכרת בבמדבר (ה, טו) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. (23) בפ"ג מהל' סוטה ה"ב-טו. וראה במדבר שם, טו-כו. (24) ראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ט, וב'סיפרא' צו פ"ג ה"ג. (25) ראה להלן פ"ג ה"ד. (26) ראה להלן פ"ג ה"ב-ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ח. (27) משנה, מנחות ג, ב. (28) "על שם מחבת קרו להו חבתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כ"אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כ"אם בנדר ונדבה, ראה להלן. (29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פ"ג ה"ה "כיצד

(39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. (40) של המזבח, שם סא, א - במשנה: "והגשה במערב". (41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה-לומר (הגשה) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח לפני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד-לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד-לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט ה"ו. (42) מנחות ס, א - במשנה. (43) ראה למעלה פ"ט ה"ז. (44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ב. (45) שם סא, א - במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדוה (שם ס:): "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

ז. פל המנחות הקרבות לגבי המזבח טעונות שמן ולבונה⁴⁶. לג שמן לכל עשרון⁴⁷, וקמץ לבונה לכל מנחה, בין שהיתה עשרון אחד בין שהיתה ששים עשרונים⁴⁸; שאין מביאין בכלי אחד יתר על ששים עשרון⁴⁹, פמו שיתבאר⁵⁰. חוץ ממנחת קנאות ומנחת חוטא⁵¹, שנאמר⁵²: לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה⁵³.

(46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. (47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא-קמא, ובברייתא (שם פט.) נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. (48) כלומר, אף-על-פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין – בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, וסיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). (49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר מששים עשרון. (50) להלן פ"ז ה"ו. (51) שם נט, א - במשנה. (52) במנחת חוטא. (53) ובמנחת קנאות נאמר (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה".

ח. נתן⁵⁴ והקריב⁵⁵ - לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה⁵⁶. נתן⁵⁷ פלי שיש בו שמן או לבונה⁵⁸ על גביה - אינו עובר, ולא פסול⁵⁹. מנחת חנוף והחבתין - מוסיף לכל אחת מהן שמן⁶⁰, פמו שיתבאר⁶¹.

(54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. (55) דעת רבינו, כי אינו לוקה אלא על ההקרה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקה. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא-תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא-תעשה קב-קג, וקה. (56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו-תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) – שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהמחמץ מנחה פסולה אינו לוקה (להלן ה"ח). ועי' משנה-למלך. (57) משנה, שם. (58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם). (59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה-לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבינו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יבלול הסולת או הקמח בשמן". ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" – למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל-כרחו שהמכוון לפטור גם מלאו, והוא-הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). (60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ז) – באלו שתי המנחות מוסיף עליהן אחר-כך עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורבכת". (61) להלן פ"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. פל המנחות⁶² הקרבות לגבי המזבח⁶³ נקמצות⁶⁴, ומקטיר הקמץ פלו על גבי המזבח⁶⁵, והשאר נאכל לפניהם⁶⁶; חוץ ממנחת זכרי כהונה⁶⁷, שאינה נקמצת, אלא מקטירין אותה פלה⁶⁸, שנאמר: וכל מנחת פהו וגומר⁶⁹. הא למדת, שמנחת חנוף והחבתין וכהן שהביא מנחת חוטא⁷⁰ או מנחת נדבה⁷¹ - פלן נשרפות על גבי המזבח, ואינן נקמצות.

(62) משנה, מנחות עב, ב. (63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. (64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פ"ג ה"ג "כיצד קומצין". (65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. (66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, זט) "וזאת תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והגתרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). (67) אבל מנחת נקבות מן הכהנים – נאכלת, ראה להלן ה"י. (68) משנה, שם עד, ב. (69) "כליל תהיה לא תאכל".

- 70) כתנא קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. (71) שם עג, ב.
- 1 י. הכהנת⁷² - מנחתה נקמצת כמנחת ישראל, ושיריה נאכלין⁷³.
- 2 (72) סוטה כג, א - במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן הי"ב. (73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" - "כהן ולא כהנת".
- 3 יא. ולדות⁷⁴ שנתערבו בהרי כל אחד מהן ספק - מנחתם נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת
- 4 כמנחת כהנים⁷⁵. פיצד עושים⁷⁶ הקמץ קרב בפני עצמו, והשירים מתפזרין⁷⁷ על בית הדשן⁷⁸.
- 5 (74) של כהן ושל ישראל. (75) ביבמות צט, ב - במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק.) "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". (76) שם ק, א - וכרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון. (77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמא הוא ישראל, ואסור להקטירו על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו" (סוטה, שם). (78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנותנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב). אבל לדעת התוספות⁷⁹ (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ו ה"ג).
- 7 יב. כל הנשואות לכהנים⁷⁹, בין כהנת בין ישראלית
- 8 - אין שירי מנחותיהן נאכלים, מפני חלק הפעל⁸⁰ שאינו אוכל⁸¹, ואינה כלה לאשים⁸², מפני חלק האשה⁸³; אלא הקמץ קרב לעצמו, והשירים מתפזרין על בית הדשן⁸⁴. הקמצה בכל מקום
- 12 בעזרה⁸⁵. ואם קמץ בהיכל - פשרה⁸⁶.
- 79) משנה וברייתא, סוטה כג, א. (80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. (81) בכת"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה בקרית ספר. (82) למזבח. (83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). (84) כרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון (שם כג.). וראה למעלה הי"א מחלוקת רש"י ותוספות⁷⁹ בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד-טו). (85) ואינה טעונה צפון (משנה, זבחים סג.). (86) מימרא של רבי אלעזר, בזבחים שם, ומנחות ח, א.
- 13 יג. מקדישין מנחה בכלי ששל גבי קרקע⁸⁷,
- 14 וקומצין מפלי ששל גבי קרקע⁸⁹; ואין מקדישין
- 15 הקמץ בכלי ששל גבי קרקע⁹⁰. ומאימתי יתרו
- 16 השירים באכילה? משיצית האור ברב הקמץ⁹¹.
- 87) ראה להלן פ"ג הי"ב, כי מקדישין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישוה בפה - קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלילה, ואם נטמאת - נפדית, קדשה בכלי - קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלילה ואין לה פדיון, ראה רש"י סוטה יד, ב. (88) כלומר, אפילו ע"ג קרקע, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדישין מנחה בכלי שש"ג קרקע, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, ובזיכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי הקרקע, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). (89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקומץ בכלי ששל גבי קרקע וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שש"ג קרקע, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי קרקע, ובזיכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, ובזיכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה לחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' - רש"י, שם). (90) ראה להלן פ"ג הי"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי ששל גבי קרקע, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' (סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על-ידי כהן ולא על גבי קרקע, אף קידוש הקומץ בכלי על-ידי כהן, ולא בכלי ששל גבי קרקע. (91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב'ירושלמי' יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.
- 17 יד. כל המנחות⁹² הקרבות לגבי המזבח - מצה⁹³.
- 18 וכן שירי המנחות שאוכלין הכהנים, אף על פי שהן
- 19 מתירין לאכלן בכל מאכל⁹⁴ ובדבש⁹⁵ - אין אוכלין אותן חמץ; שנאמר: לא תאפה חמץ חלקם - אפלו
- 20 חלקם לא יחמיצו⁹⁶. ואם החמיץ שיריה - לוקה⁹⁷.
- 21 והחמיץ אחר החמיץ⁹⁸ - חבב⁹⁹. ולוקין על כל
- 23 עשיה ועשיה שבה¹⁰⁰.
- 92) מנחות נב, ב - במשנה. (93) כלומר, המנחות הקריבות על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתורה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ט שבט – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות ריא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל-ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

9 יז. תביל השירים¹⁰⁹ בקצח¹¹⁰ או בשמשמין או בכל מיני תבלין ושמן – פשרה. מצה¹¹¹ היא, אלא שנקראת מצה מתבילת¹¹².

109 (מנחות כג, ב - בברייתא: "תיבלה בקצח או בשומשומין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתבולת", וכן בתוספתא (זבחים פ"ו): "וכלן רשאיין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף-משנה). ואף-על-פי ששם מדובר בשעת הקמיצה – סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר-כך). 110 "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). 111 כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשומין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישה אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. 112 כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב המגיד משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתבולת.

12 יח. המחמץ¹¹³ מנחה פסולה¹¹⁴ - פטור; שפאמר: אשר תקריבו לי לא תעשה חמץ - הפשרה להשם¹¹⁵, לא הפסולה¹¹⁶. המצה פשהיא פשרה ויצאת לחוץ¹¹⁷, וחזר והמצה אחר שפנספלה ביציאתה - אינו לוקה¹¹⁸. המצה בראשו של מזבח - אינו לוקה; שפאמר: אשר תקריבו, וכבר קרבה זו והיא פשרה¹¹⁹.

113 ברייתא, מנחות נו, א. 114 ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. 115 הראויה להקרבה. 116 שאינה ראויה להקרבה. ואף-על-פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה ה"ד) – גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה הט"ו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). 117 לעזרה. 118 על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמץ לה לא מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ. או דילמא כיון דחימצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמץ לה, מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. 119 במנחות, שם: "בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק

ראה במשנה שם. 94 משנה, זבחים סג, א. וראה למעלה פ"י ה"י. 95 סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל בשיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתת למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו.). 96 מימרא של ריש לקיש, סוטה שם, ומנחות נה, א. ועוד. 97 מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא-תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם ו, י) "לא תאפה חמץ חלקם" – "אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא-תעשה קכד. 98 כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. 99 מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן ה"ח. 100 מנחות נה, א – במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן ה"טו.

1 טו. פיצד¹⁰¹ לשה חמץ¹⁰², או ערכה חמץ¹⁰³, או קטפה חמץ¹⁰⁴, או אפאה חמץ - לוקה: שפאמר: לא תעשה חמץ, ונאמר: לא תאפה חמץ - לחיב על פל מעשה יחידי שפה¹⁰⁵. עשה חמץ מתחלה ועד סוף - לוקה על פל מעשה מהן¹⁰⁶.

101 כלומר, על איזו עשיה ועשייה חייב. 102 שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". 103 "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידים" (רבינו, שם). 104 שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. 105 בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד-לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפיה מיוחדת שהיא מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו – רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". 106 תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום בל תלוש ובל תירק (תערך, כצ"ל – 'מנחת ביכורים') ובל תקטוף ובל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

6 טז. הניח שאור על גבי העשה והלך וישב לו ונתחמץ מאליה - לוקה¹⁰⁷; שהנחת השאור הוא המעשה¹⁰⁸.

107 מנחות נו, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמץ מאליה חייב עליה וכו' כמעשה צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). 108 כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח

ריב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ' שבט - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

18 כג. **כָּל הַמִּנְחָה**¹³² - **טְחִינָתָהּ וְהַקִּדְתָּהּ בַּחוּץ**,
19 **וְלִישָׁתָהּ וְעִרְכָתָהּ וְאַפִּיתָהּ בְּפָנִים**¹³³. **וְכָל מַעֲשֶׂיהָ**
20 **בְּשָׂרִים בָּזָר, עַד שְׂיָבֹאוּ לְבֵית הַקִּמְצָה**¹³⁴. **וּמִחֶבֶת**
21 **וּמִרְחֻשָׁתָהּ הִיוּ בַּעֲזָרָה, וּשְׁתֵּיהֶם מִכְּלֵי הַשֶּׁרֶת**
22 **וּמִקְדָּשֵׁינָא**¹³⁵. **וְתַנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל מִתְכֶּת הֵיחָא**¹³⁶.

(132) בדפוס רומי וויניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם-כן אין כאן "כל המנחות" (כסף-משנה). (133) בעזרה, תוספתא מנחות פ"א. והרקדה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). (134) תוספתא שם. וכן הוא מנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. (135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם-כן מחבת ומרחשת הנוכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין ('קריית ספר'). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. (136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרין בפרק שתי הלחם (מנחות צה:): לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

יום ש"ק כ' שבט ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

(1) מבאר בו מצות עשיית המנחות, וכיצד הן נעשות, ומעשה הקמציה.

23 א. **מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּמִצְוַתָּהּ הָאֲמֹרָה**
24 **בַּתּוֹרָה**².

(2) שנאמר (ויקרא ב, א-ז) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו' ואם מנחה על המחבת קרבנך וגו' ואם מנחת מרחשת", ואמר להשלמת המעשה (שם ו, ז) "וזאת תורת המנחה".

25 ב. **וְכִיצַד עֲשִׂיתָ חֲבֹתֶיךָ גָדוֹל? מִבֵּיא עֲשָׂרוֹן**
26 **שָׁלֶם³ וּמִקְדִּישוֹ⁴, וְחֻצְהוֹ בְּחֻצֵי עֲשָׂרוֹן שְׁבַמְקָדֶשׁ;**
27 **שָׂאֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה קָרְבָּה חֲצִיין - אֵינָה מִתְקַדֶּשֶׁת**
28 **לְחֻצֵּיין⁵. וּמִבֵּיא עֲמָה שְׁלִשֶׁת לָגִין שָׁמֶן. שְׂנֵאֲמַר:**
29 **בְּשָׁמֶן תַּעֲשֶׂה - לְהוֹסִיף לָהּ שָׁמֶן כְּנִסְפֵי הַכֶּכֶשׁ.**
30 **וּבִלְלֵל הַסֶּלֶת בְּשָׁמֶן, וְחֻלְטָהּ⁶ בְּרוֹתְחִין⁷, וְלֶשׁ מִכָּל**
31 **חֲצִי עֲשָׂרוֹן שֶׁשׁ חֲלוֹת. נִמְצָאוּ שְׁתֵּים עָשָׂרָה חֲלוֹת⁸.**

(3) של סולת. (4) על ידי נתינת הסולת לתוך מדת העשרון שבמקדש. (5) משנה שם נ: ובגמרא שם: "אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית ומקריב, חצי עשרון מביתו ערבית ומקריב, תלמוד לומר

רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף-משנה).

1 יט. **הַמִּחְמֵץ לֶחֶם הַפָּנִים - לֹקֶה¹²⁰; שְׂנֵאֲמַר: כָּל**
2 **הַמִּנְחָה¹²¹. אָבָל מִנְחַת נֶסְכִּים - אֵין בָּהּ מִלְּקוֹת;**
3 **שָׂאֵם גְּבֻלָּה בְּמִים - הָרִי נִפְסָלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַמֵּץ¹²²,**
4 **וְאֵם גְּבֻלָּה בְּיִין¹²³ שֶׁל נֶסְכִּים - מִי פְרוֹת הֵן וְאֵין**
5 **מִחְמִיצִין¹²⁴.**

(120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נו, א. (121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. (122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפסול (למעלה הי"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים - כשירה". (123) בדפוס רומי וויניציאה: "בשמן". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות-תשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק אור"ח סי' כב. (124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

6 כ. **הַחֲטִים שֶׁל מִנְחָה¹²⁵ אֵין לֹתְתִין אוֹתָן¹²⁶, שְׂמָא**
7 **יִחְמִיצוּ; שֶׁהָרִי בַחוּץ לֹתְתִין אוֹתָן, וְאֵין הַפֶּל זְרִיזִין**
8 **לְשִׁמְרָן¹²⁷. אָבָל מִנְחַת הָעֶמֶר, הוֹאִיל וְהָיָה שֶׁל צִבּוֹר**
9 **- לֹתְתִין אוֹתָהּ; שֶׁהָרִי הַצִּבּוֹר זְרִיזִין הֵן וּמִשְׁמָרִין**
10 **אוֹתָהּ¹²⁸.**

(125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. (126) "לתיתה היא לשון במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה" (רש"י, שם). (127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "וכולן רשאין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". (128) שם בגמרא: "ומאי שנא ממנחת העומר, דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על-פי בית-דין וכו' ולתיתה הכל בבית-דין ובזריזין הוא".

11 כא. **כָּל הַמִּנְחָה הַנֶּאֱמָרָה נְלוּשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין¹²⁹,**
12 **וּמִשְׁמָרִין שְׁלֵא יִחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישָׁתָהּ וְאַפִּיתָהּ**
13 **בְּפָנִים בַּעֲזָרָה¹³⁰, אֲנָשֵׁי פָנִים זְרִיזִין הֵן.**

(129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" (תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). (130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם הי"א), הוואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמץ.

14 כב. **וּבִמְקוֹם שְׂמִיבְשָׁלִין קִדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁם אוֹפִין**
15 **אֶת הַמִּנְחָה; שְׂנֵאֲמַר: זֶה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְשְׁלוּ שֶׁם**
16 **הַכֹּהֲנִים אֶת הָאֶשֶׁם וְאֶת הַחֲטָאֹת, אֲשֶׁר יֵאָפוּ אֶת**
17 **הַמִּנְחָה וּגְמוּרָה¹³¹.**

חצאים אף בניו יהיו מביאים חצאים, תלמוד לומר זה" (משנה למלך).

- ה. מנחת הסלת כיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת¹⁷, או כמה עשרונות¹⁸, או כפי נדרו¹⁹, ושמן הראוי לה²⁰. ומודד בעשרון של מקדש²¹. ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת²², ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת ובולל הסלת בו²³, ואחר כך נותנה בכלי שרת וצק לתוכה שמן²⁴. ושמן שנתן תחלה עם השמן הבולל עם שמן שצק - הפל לג לעשרון. ונותן עליה לבונה²⁵.

(17) "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח אין כל אחד מהן פחותה מעשרון". (18) כגון במנחת נסכים, שמביא על הכבש שלושה עשרונים ועליהם שלושה לוגים שמן. (19) כי "חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה (ומנחת סולת אחת מהן), יש לו להתנדב ולנדר מהן כל מה שירצה אפילו אלף עשרון". (20) דהיינו לוג שמן לכל עשרון. (21) מנחות פו. במשנה: "שתי מדות של יבש היו במקדש, עשרון וחצי עשרון וכו', עשרון מה היה משמש שבו היה מודד לכל המנחות". (22) משנה במנחות עד: "כל המנחות הנעשות בכלי (=כגון מחבת ומרחשת - רש"י ורבינו בפירוש המשנה שם) טעונות שלשה (ה) מתנות שמן, יציקה ובוללה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן". (23) שם עה. בברייתא: "כיצד עושה (המדובר בכל המנחות - רש"י) נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותנה (לסולת) ונותן שמן עליה ובוללה וכו'". (24) שם בברייתא: "נותן שמן כו' ונותן שמן עליה ובוללה וכו' ונותן עליה שמן וכו'". וממה שאמרו בסוטה יד: "ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונה", נראה שקודם היציקה נותן אותה בכלי שרת. (25) שנאמר (ויקרא ב, א) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה". והיינו קומץ לבונה.

- ו. מנחת המחבת והמרחשת כיצד? נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר ובולל הסלת, ואחר כך לשה בפושרין²⁶ ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שפירש²⁷, ופותה אותה פתים²⁸ ונותנה בכלי שרת²⁹, ויוצק עליה שאר השמן³⁰, ונותן לבונה³¹.

(26) משנה שם נה. "כל המנחות נילושות בפורשין ומשמרין שלא יחמיצו". (27) אם מרחשת - מרחשת, ואם מחבת - מחבת. (28) משנה שם עה. "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה". שנאמר במחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא", ואמרו שם בברייתא "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. (29) לכאורה נראה שעד כאן לא היה בכלי שרת, אבל צריך עיון, הרי מחבת ומרחשת הן כלי שרת. (30) שכן נאמר (שם) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן". וראה מנחות עה. שלדעת כולם, יוצק אחר פתיתה. (31) משנה מנחות נט. "ואלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסולת והמחבת והמרחשת", משום שנאמר (שם ב, א) במנחת סולת, "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה" סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן

(שם, יג) מחציתה בבקר ומחציתה בערב, מחצה משלם (=מעשרון שלם שנאמר שם עשירית האיפה סלת מנחה) הוא מקריב, הא כיצד מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר, ומחצה בין הערביים". (6) "כשנותנין וכו' הרותחים על הקמח קורין אותו חליטה". (7) "תעשה מרבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה". ובפירוש המשנה למנחות פרק ט משנה ג כתב רבינו על דברי הספרא הנ"ל: "והעניין הזה הוא שיהא כל שמן שעושים עימה רותח. אבל מדברי רבינו כאן ולמעלה פרק ט הלכה יט נראה כי חליטה היא במים רותחים וכן פירש הראב"ד בספרא שם. (8) משנה מנחות עו. "כל המנחות באות עשר עשר, חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן גדול שהם באות שתיים עשרה". ובגמרא שם נלמדו חביתי כהן גדול בגזירה שווה "חוקה - חוקה" מלחם הפנים: נאמר בחביתין (ויקרא ו, טו) "חק עולם לה" ונאמר בלחם הפנים (שם כד, ט) "מאשי ה' חק עולם" מה בלחם הפנים שתיים עשרה חלות, שנאמר (שם, ה) "ואפית אותה שתיים עשרה חלות", אף חביתי כהן גדול שתיים עשרה חלות.

- ג. ואחת אחת היו נעשות. וכיצד עושה? מחלק השלשה לגין פרביעית שבמקדש, רביעית לכל חלה, ואופה החלה מעט ואחר כך קולה⁹ אותה על המחבת¹⁰ בשאר רביעית השמן שלה. ואינו מבשלה הרבה¹¹, שנאמר: תפיני - בין בשל ונא.

(9) מטגן בשמן. (10) שהרי נאמר בהם (שם ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה", הרי שצריכים טיגון בשמן, וגם נאמר (שם) "תופיני", הרי שצריך גם אפייה בתנור. (11) כלומר, אינו אופה אותה הרבה, "כיוון שצריך לטגנה אחר כך במחבת".

- ד. ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באמדי¹², כדי שיקריב החצי בפקר והחצי בערב. ולוקח החצאים וכופל כל אחד מהן לשנים ופותה, עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים¹³. ומקריב החציון עם חצי קמץ לבונה בפקר¹⁴, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה - בערב. ואם היתה מנחת חנוכה¹⁵ - אינו חוצה, אלא מקריבה פלה פאחת עם קמץ לבונה¹⁶. ושתייהן כליל לאשים.

(12) כלומר, ביד ולא בכלי. וכן הוא במנחות פז: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי, וכי טורטני (=משקולת) יכניס (=בעזרה), ויכניס, כיוון דבקללה כתבי (והשיבו לחמכם במשקל - שם כו, כו), לאו אורח ארעא". (13) במנחות עה: במשנה: "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה" ובגמרא שם: "אמר רבה אינו מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשניים". (14) כדעת חכמים במנחות נב. שמפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערביים. (15) ראה למעלה פרק י"ב הלכה ד כי כל כהן, כשיכנס לעבודה בתחילה, מקריב מנחת חינוך. (16) כן הוא בספרא (פרשת צו פרק ד הלכה ו): "מה אהרן מביא

למדו כן מלחמי תודה "מה לחמי תודה עשר (=לכל מין עשר), אף כאן עשר". (42) וכן הדין נותן שהרי תודה עצמה שממנה למדו לכל המנחות - לא נאמר בה ארבעים חלות אלא למצוה. (43) לארבע מנחות הללו, אבל מנחת סולת אין בה פתיחה, שאין פתיחה אלא לפני קמיצה, וזו נקמצה בעודה סולת. (44) כלומר, מקפל את החלה לארבע, ומבדיל (=מנתק) את כל ארבעת החלקים אחד מן השני. (45) שאינה נקמצת, אלא כולה כליל על המזבח.

אבל מנחת נקבות מן הכהנים, שנאכלת ונקמצת, דינן כדין מנחת ישראל. ולעניין מנחת חביתיה כהן גדול. (46) כלומר, פותת (=כופל לארבע), אבל אינו מבדיל את הפתיתים אחד מן השני, וכן הוא במשנה שם: "מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושניים לארבעה ואינו מבדיל", משום דלא בעי קמיצה. (47) אף אלו שפותתן ומבדיל. (48) משנה שם: "וכלן פותתן כזיתים" ופירש רבינו שם: "אמר רחמנא פתות אותה פתים, ואמרו [בגמרא] אותה פתים ולא פתיחה פתיתין, רוצה לומר שאינו מפליג בפתיחה, רק לא יהו פחות מכזית". (49) משנה במנחות יח. "לא יצק וכו' ולא פתת וכו' או שפתתן פתים מרובות וכו' כשרה", ובגמרא (שם יח): "מאי פתין מרובות, שריבה בפתיחתו (=באופן שכל פתיחה ופתיחה פחותה משיעור כזית), ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש (=שמייעט בפתיחתו, באופן שכל פתיחה ופתיחה הייתה גדולה יותר משיעור כזית)".

- 21 יא. לא בלל⁵⁰, לא פתת⁵¹, לא הגיש⁵², לא משח את
22 הרקיקין - כשרה⁵³; לא נאמרו כל הדברים האלו
23 אלא למצוה, שפך היא מצותה.

(50) את הסולת עם השמן. (51) מדברי רבינו נראה שאפילו לא פתת כלל כשר. ומה שכתב רש"י שם "לא פתת אלא כדי קמיצה" היינו שבקמיצתו פתת שיעור קומץ. (52) את המנחה לקרן דרומית מערבית. (53) במשנה שם: "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח ולא הניף לא הגיש וכו' ולא משחן כשרה" ורבינו השמיט "לא יצק" משום שאמרו שם בגמרא, שאין הכוונה שלא יצק כלל, שאם כן - פסול, אלא "לא יצק כהן אלא זר".

- 24 יב. סדר הבאת המנחה כיצד? מביא אדם סל⁵⁴
25 מתוך ביתו בקלות של כסף או של זהב או של
26 שאר מיני מתכות, כלי שהוא ראוי לכלי שרת⁵⁴.
27 ואם היתה מנחת הסל⁵⁵ - נותנה לכלי שרת⁵⁶
28 ומקדשה בכלי שרת⁵⁷. ואם היתה מן המנחות
29 הנאפות - אופה אותה שם במקדש, ופותת כמו
30 שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה
31 שמנה ולבונה ומוליכה אצל פה⁵⁸. והפיה מוליכה
32 אצל המזבח⁵⁹ ומגישת בקרן דרומית מערבית כנגד
33 חדה של קרן ודיו. ומסלק את כל לבונה לצד
34 אחד⁶⁰, וקומץ מקום שנתרבה שמנה; שנאמר:
35 מסלתה ומשמנה. ונותן הקמץ לכלי שרת ומקדשו
36 בכלי שרת⁶¹. וקמץ שחלקו בשני פלים - אינו
37 קדוש⁶², וחזור ומקדשו⁶³. ומלקט את כל לבונה
38 ונותנה על הקמץ שבפלי ומעלהו על המזבח

ונתן עליה לבונה", ודרשו בגמרא שם "נפש" לרבות כל מנחת יחיד שטעונה לבונה, וכשם שבמנחת סולת נותן הלבונה אחר יציקת השמן, כן במחבת ומרחשת.

- 1 ז. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת יש לה שפה³²,
2 והפצק שאופין אותו עליה רך, שהרי יש לה שפה
3 ואינו יוצא. ומחבת אין לה שפה, והפצק שאופין
4 אותו בה קשה, כדי שלא יצא מכאן ומכאן.

(32) סביב. וכדברי ר' חנינא (במשנה במנחות סג.) "מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין, מחבת צפה ומעשיה קשין". כלומר, "מרחשת כלי עמוק שיש לו שפה והעיסה שמבשלים בה רך וניגר מאד, הוא עניין מה שאמר ומעשיה רכין, ומחבת כלי שאין לו שפה ולפיכך תהיה העיסה קשה כדי שלא תגר, וזה העניין שאמר מעשיה קשין".

- 5 ח. מנחת מאפה תנור כיצד? אם חלות היא³³ -
6 בולל³⁴ הסלת בשמן, ולש פופשין ואופה, ופותת³⁵
7 ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונה. ואין בה
8 יציקת שמן³⁶, שנאמר: חלות מצת בלולת בשמן³⁷.
9 ואם רקיקין היא - לש את הסלת בפופשין³⁸ ומושח
10 את הרקיקין בשמן, שנאמר: ורקיקי מצות משחים
11 בשמן. ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותם³⁹.

(33) שכן נאמר (שם, ד) "וכי תקריב וגו' מאפה תנור וגו' חלות מצות וגו' ורקיקי מצות וגו'". (34) ראה מנחות עד: במשנה: "החלות טעונות בלילה ורקיקין משיחה". ושם עה. "חלות בלולות ואין רקיקין בלולין, רקיקין משוחין ואין חלות משוחות". (35) שם עה. במשנה: "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיחה", שנאמר במנחת מחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן, מנחה היא", ואמרו בברייתא שם "לרבות כל המנחות לפתיחה", אפילו מאפה תנור. (36) שנתמעטה מנחת מאפה מיציקת שמן. (37) לפיכך צריכה בלילה. (38) כלומר, בזה מתחיל עשיית המנחה, כי אין בה בלילה. (39) כן נראה ממה שאמר רבי (שם עה.) חלות בוללן אחר האפייה, ואם כן הוא הדין לרקיקין, שלדברי הכל "רקיקים מושחין" - שמושחן אחר האפייה.

- 12 ט. וכיצד מושחין? מביא לג שמן לכל עשרון
13 ומושחין וחוזר ומושחין עד שיכלה כל השמן שפולג.

- 14 י. כל ארבע מנחות אלו האפיות⁴⁰, כשאופין אותן
15 - אופין כל עשרון עשר חלות⁴¹. ואם רבה בחלות
16 או חסר - כשרה⁴². וכיצד פותתין אותן⁴³? כופל
17 החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומבדיל⁴⁴. ואם
18 היתה המנחה של זכרי כהנה⁴⁵ - אינו מבדיל
19 ופותת⁴⁶. וכלן⁴⁷ פתיתין כזיתים⁴⁸. ואם הגדיל
20 הפתיתין או הקטין אותן - כשרים⁴⁹.

(40) מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, ומאפה תנור ורקיקין. אבל מנחת סולת לא הייתה נאפית לפני שמחלקים אותה לכהנים, ואין לה צורך בעשר חלות. (41) ובגמרא שם

והלבונה ומנחות הנשרפות (=מנחת כהנים. ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים - מנחות כא:)"

- יג. פיצד קומצין מנחות הנקמצות? פדרף שקומץ
כל האדם⁶⁸: פושט אצבעותיו על פס ידו וקומץ⁶⁹.
קמץ בראשי אצבעותיו⁷⁰ או מן הצדדין⁷¹ - לא
יקטיר, ואם הקטיר - הרצה⁷². ואם הוסיף בקמץ,
פגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ - הרי זה פסול⁷³.

(68) מנחות יא. "אמר רב פפא פשיטא לי מלא קומצו, כדקמצי אינשי". (69) שם במשנה. ופס ידו פירושו כף ידו. ו"כך היא עבודת הקמיצה: קודם שיתחב אצבעותיו בקמח, כופף ופושט אצבעותיו על פס ידו, ומניח ריווח בין האצבעות לפס היד, ומכניס צד פסת ידו בקמח, ועל ידי זה הקמח נדחק ונכנס לתוך הרווח שבין האצבעות הכפופים לפס היד, ומוציא ידו מהקמח". (70) "שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי הקמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו". (71) "שנתן גב ידו על הקמח והוליד ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו (=דרך אצבעותיו). לשון אחר: מן הצדדין מצדי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי". (72) במנחות וביומא שם הן בעיות של רב פפא, ונשאר כולן ב"תיקו". ולפיכך פסק רבינו שלכתחילה לא יקטיר, ובדיעבד הורצה. (73) משנה במנחות ו. "הקומץ היתר והחסר, פסול, ואיזהו היתר שקמצו מבורך", ומבורך הוא גדוש. ולמדו כן ממה שנאמר "מלא קומצו" (ויקרא ב, כ) יכול מבורך, תלמוד לומר (שם ו, ח) בקומצו, "שאיין לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ".

- יד. אין קמץ פחות מכשגי זיתים. ומקצת הקמץ
מעפב את פלו⁷⁴. והקמץ והלבונה מעפבין זה את
זה. הסלת והשמן מעפבין זה את זה, ומקצת השמן
מעפב את פלו⁷⁵. אין פחות מלג לעשרון, כמו
שבארנו.

(74) משנה שם כז. "הקומץ מיעוטו מעכב את רובו", "שאם חיסר כל שהוא פסול" (רש"י) ובגמרא שם: "מאי טעמא, אמר קרא (שם ב, ב) מלא קומצו". (75) שם במשנה: "השמן מיעוטו מעכב את רובו". ובגמרא שם: "אמר קרא (שם ב, ב) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה".

- ומולחו⁶⁴, ונותנו על גבי האשים מפלי שרת⁶⁵. ואם
מנחת כהנים היא - אינו קומץ⁶⁶, אלא נותן מלח
על פלה⁶⁷ ומשליך הכל על גבי האשים.

(54) בגמרא סוטה שם אמרו: "בקלות של כסף ובקלות של זהב וכו', בכלים הראויין לכלי שרת וכו' דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל" וכן פסק רבינו למעלה (פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה יח): "וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת לבד ואם עשאן של עצים או של עצם או אבן או של זכוכית פסולין". (55) למעט מאפה תנור. (56) והיינו לאחר הבליה, לפני היציקה. (57) היינו, שמכווין לקדשה, לפי שאין כלי שרת מקדשין, אלא מדעת. (58) "דכתיב (ויקרא ב, ב) "והביאה אל בני אהרן וגו'". (59) דכתיב (שם, ח) והגישא אל המזבח". (60) ובגמרא שם: "כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול". (61) בגמרא שם: "למה לי, הא קדשה חדא זימנא - דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". (62) במנחות ז: "איתמר קומץ שחלקו בשני כלים רב נחמן אמר אינו קדוש ורבא אמר קדוש, הדר ביה רבא מההיא (=רבא חזר בו מדעתו, והסכים לדעת רב נחמן, שאינו קדוש)". (63) כלומר, על ידי עירובן ונתינתן בכלי אחד (משנה למלך). [ואין זה דומה ל"נשפך הדם מצוואר הבהמה ואספו", שפסול - שכיוון שנתנו לכלי שרת, אף על פי שנתנו לחצאין, אינו נפסל, והוא הדין לדם שנתקבל בשני כלים בזה פחות משיעור הזאה וזוה פחות משיעור הזאה, שגם כן חוזר ומערב כולו בכלי אחד, וכשר. ומקור דברי רבינו ממה שאמרו קומץ שחלקו בשני כלים - אינו קדוש (וכן הלשון גבי דם) ולא אמרו: הרי זה פסול]. (64) שנאמר (שם ב, יג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (סוטה שם). וראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג: "בשלושה מקומות היו נותנין המלח, בלשכת המלח וכו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'". (65) בגמרא (שם טו). "ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה? אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו". (66) "חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה, שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה". (67) ראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג ש"בראשו של מזבח מולחין הקומץ

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד כ' שבט תשע"ט

- תהיה נתינה זו: ששפדנו מן הפה ויכאלו פכר זכה בו,
ונקנהו ממנו בפתמשה סלעים. והוא אמרו יתעלה: "אף
פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו
היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא
מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ט

מצות עשה פ. פא.

- המצוה המשלימה שמנים — הצווי ששפדנו
לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לפה, והוא אמרו
יתעלה: "בכור בןך תתן-לי" (שמות כב, כח). ופרש אף

40 לֹא תִזְמַר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — חַיֵּב מִלְּקוּת. 41 וְלִשְׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הִנָּדַע וְהִזְמִיר בְּכָלֵל 42 הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי 43 שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יִצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מֵה 44 זֶרַע וְזִמְרִי מִיְּחִידִים שֶׁהֵם עֹבְדֵה בְּאֶרֶץ וּבְאֵילָן, אֵף אֲנִי 45 אֵין לִי אֵלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֹבְדֵה בְּאֶרֶץ וּבְאֵילָן". וַיִּכְבֵּר 46 נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת שְׁבִיעִית.

47 הַמִּצְוָה הָרִכָּב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּקָצוֹר 48 מִה־שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעֲצָמָה בִּשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ 49 שֶׁאֵנִי קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפְרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאֵנִי הִזְהִירוּ 50 מֵעֹבֹדֶת הָאֲדָמָה וְעֹבֹדֶת הַשְּׂמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ לְעִיל. 51 וְהִדְבֵּר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמֶּה־שֶׁנִּזְרַע בָּהּ בִּשְׁנָה 52 הַשְּׁשִׁית וְהוּא הִנָּקְרָא: סְפִיט מִתֵּר לְאֶכְלוֹ (מן התורה) 53 בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית, אֲכָל אֵין מִתֵּר לְקָצְרוֹ אֵלָּא בִּשְׁנוֹי 54 מִן־הַרְגִּיל. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "אֵת סְפִיט קָצִירְךָ לֹא 55 תִּקְצֹר" (שם, ה), אֵין פְּנוּתוֹ שֶׁלָּא יִקְצְרוּ כָּלֵל לְפִי שֶׁכָּבֵר 56 אָמַר: "וְהִיִּתָּה שְׁבֵת הָאֶרֶץ לָכֶם לְאֶכְלָה" (שם, ו), אֵלָּא 57 כְּפִינָתוֹ: לֹא תִקְצְרוּ כְּדֶרֶךְ שְׁקוֹצְרִים תְּבוּאָת שְׂאֵר שָׁנִים, 58 כִּי אִם כְּמִי שֶׁקוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הַפֶּקֶר, כְּלִי הַכְּנָה וּבְלִי 59 הַתְּכֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאָר.

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

60 הַמִּצְוָה הָרִכָּב"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּאֶסּוֹף גַּם 61 מִה־שֶׁמִּצְמִיחִים הָאֵילָנוֹת מִן־הַפְּרוֹת בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ 62 שֶׁאֵנִי אוֹסְפִים פְּרוֹת כָּל־שָׁנָה, אֵלָּא נַעֲשֶׂה בְּכָף שְׁנוֹי כְּדִי 63 לְהִרְאוֹת שֶׁהוּא הַפֶּקֶר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְאֵת־עֲנָבֵי 64 נִדְרָךְ (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לֹא תִבְצֹר" (ויקרא 65 כה, ה). בָּא הַפְּרוּשׁ (ספרא פרשת בהר): "לֹא תִבְצֹר כְּדֶרֶךְ 66 הַבּוֹצְרִים. מִכָּאֵן אָמְרוּ: תִּאֲנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין 67 אוֹתָן בְּמִקְצָה (אֵין שׁוֹטְחִין אוֹתוֹן לִיבוֹשׁ בַּמָּקוֹם הַמִּיּוּעָד לְכַר), 68 אֲכָל קוֹצֶה הוּא בְּחֶרֶבָה: וְאֵין דוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת (להוציא 69 יין), אֲכָל דוֹרֵךְ הוּא בְּעֶרְבָה; וְאֵין עוֹשִׂין וִיטִים בְּבֹד 70 וּבִקְטָבִי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אֲכָל כּוֹתֵשׁ 71 הוּא וּמִכְנִיס לְבֹדְדָה" (מסחטה קטנה). וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי 72 מִצְוָה זוֹ עִם שְׁלִפְנִיָּה בְּמִסְכַּת שְׁבִיעִית.

73 הַמִּצְוָה הַקַּל"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַפְקִיר כָּל 74 מִה־שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׂמִטָּה, וְלִהְיוֹתִר (להפקיר) 75 כָּל־צִמְחֵי שְׁדוּתֵינוּ וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְהַשְּׁבִיעִית 76 תִּשְׁמֹטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְגו'" (שמות כג, יא), וְלִשְׁוֹן הַמִּכְלָתָא: 77 "וְהִלָּא הִכְרַם וְהִזִּית בְּכָלֵל הִנֵּה וְלָמָּה יִצָּא? לְהַקִּישׁ אֲלֵיוֹ: 78 מֵה כְּרָם מִיְּחִיד שֶׁהוּא בַּעֲשָׂה, עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשָׂה,

1 בְּקִדּוּשִׁין (כט). וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת 2 בְּכוֹרוֹת (מו).

3 הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְפָדוֹת פֶּטֶר 4 (בכור של) חֲמֹר בִּשְׁה דוֹקָא וְשֶׁלָּא יִפְדָּה בְּזוּלָתוֹ — אִם 5 לֹא יִפְדָּה אוֹתוֹ בְּשִׁנּוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הִשָּׂה לְכֶהֱן, וְהוּא 6 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדָּה בִּשְׁה" (שמות לד, כ). 7 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם 8 הִיא אֵין הִלּוּם חַיִּבִּים בָּהּ.

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ט

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

9 הַמִּצְוָה הַפ"ב — הוּא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּעִרְיַת 10 (ראשו של) פֶּטֶר חֲמֹר. אִם אֵינִי רוֹצֶה לְפָדוֹתוֹ, וְהוּא 11 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְאִם־לֹא תִפְדָּה וְעִרְפָּתוֹ" (שמות לד, ב), 12 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (פרק א) 13 אֶפְשָׁר לְמַקְשָׁה לְהַקְשׁוֹת עָלֵי וְלוֹמַר: מִדּוּעַ אִתָּה מוֹנָה 14 פְּדִיתוֹ וְעִרְפָּתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינִךְ מוֹנָה אוֹתָן בְּמִצְוָה 15 אַחַת, וְתִהְיֶה עִרְפָּתוֹ מִהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַתָּ 16 בְּכָלֵל הַשְּׁבִיעִי: ה' יוֹדַע וְעַד שֶׁהִדִּין הִנֵּה מַחֲבִיב כֵּן, לֹאֵל 17 מִצְאֵנוּ בְּעִנְיָן זֶה לִשְׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הִיּוֹתֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא 18 אָמְרָם (בכוורות יג): "מִצְוֹת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוֹת 19 עִרְיָה, וּמִצְוֹת יְבוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חִלְיָצָה". הִנֵּנוּ: כְּמוֹ 20 שֶׁהִיבָמָה עוֹמְדָת אוֹ לִיבּוּם אוֹ לְחִלְיָצָה — וְהִיבּוּם מִצְוָה 21 כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר וְהִחְלִיצָה מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה — כֶּף פֶּטֶר 22 חֲמֹר עוֹמֵד אוֹ לְפָדִיָּה אוֹ לְעִרְיָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ 23 שֶׁאָמְרוּ.

24 הַמִּצְוָה הַקַּל"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַשְׁבִּית עֹבֹדֶת 25 הָאֲדָמָה בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "בְּחִירִישׁ 26 וּבְקִצְרִי תִשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת 27 פְּעָמִים וְאָמַר: "שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן הִנֵּה לְאֶרֶץ" (ויקרא 28 כה, ד), וַיִּכְבֵּר הִזְכִּירוּ מִקְדָּם (מצות עשה ז) — (להלן 29 שיעור קעד) אֵת דְּבָרֵיהֶם וְזָכוּנָם לְכַרְכָּה (שבת כד: ועוד): 30 "הָאֵי שְׁבֵתוֹן — עֲשֶׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלָּה עוֹד: 31 "וְשִׁבְתָּה הָאֶרֶץ שְׁבֵת לֵה'" (שם, ב). וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי 32 מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת שְׁבִיעִית; וְאֵינָה חוֹכָה מִן־הַתּוֹרָה אֵלָּא 33 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה מֵאֲתִים וְעֹשְׂרִים — הַאֲזַהְרָה 35 שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֹבֹד אֵת הָאֶרֶץ בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ 36 יִתְעַלָּה: "שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — 37 לּוֹקָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת שְׁבִיעִית.

38 הַמִּצְוָה הָרִכָּב"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֹבֹד 39 אֶת־הָאֵילָן בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּכְרַמְךָ

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ט

מצות עשה קמ. קלו. קלז.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

המצוה הק"מ — הצווי שצטוינו לספור את השנים
מעת משלנו על הארץ והחזקנו בה — שבע שבע שנים
עד שנת היובל. ומצוה זו, כלומר: ספירת שני שמיטה, היא
מסורה לבית דין, כלומר: סנהדרין גדולה, שהם הם
שסופרים שנה שנה מחמשים השנים, כדרך שכל אחד
ואחד ממנו מונה ימי העמר, והוא אמרו יתעלה: "וספרת
לך שבע שבתות שנים וגו'" (ויקרא כה, ח). ולשון ספרא
(פרשת בהר): "יכול לספור שבע שמיטות זו אחר זו (בלי
לספור שנים בודדות) ויעשה יובל? תלמוד לומר: "שבע
שנים שבע פעמים" (שם). הא עד שיאמרו שני כתובים (עד
שישלימו שני הכתובים אחד את השני, שכל אחד יוסיף פרט
אחר במצוה); ואם לאו לא שמענו", כלומר: מצוה זו לא
תשג איכות עצמה אלא משני כתובים, הינו שנמנה
השנים לבדן ונמנה גם השמיטין עמהן. בין שאמר, שענין
זה לא ישג אלא משני כתובים, משמע שהיא בהחלט
מצוה אחת. כי אלו היו שתי מצוות, כלומר: מנין שנים
ומנין שמיטין — לא הנה אומר 'עד שיאמרו שני כתובין',
כי כך (בדרך כלל) משני כתובים נלמדות כל שתי
מצוות, וכן כל מצוה ומצוה מכתוב שלה. ולעולם אין
אומרים "הא עד שיאמרו שני כתובים" אלא במצוה אחת,
שלא נשלמת ידיעת דיניה אלא משני כתובים, כמו הכור
שאמר בו הכתוב: "כל-פטר רחם לי" (שמות לז, יט), כי
כתוב זה לבדו מורה, שהכור לה' — בין זכר בין נקבה
— ובא כתוב אחר, "הזכרים לה'" (שם יג, יב), ופסוק זה
לבדו מורה, שכל-זכר לה' — בין בכור בין פשוט. אבל
משני הכתובים השג ענין המצוה, שהוא בכור זכר בלבד
כמו שבארנו במכתבא.

המצוה הקל"ו — הצווי שצטוינו לקדש את שנת
החמשים, כלומר: להשבית בה עבודת האדמה כמו
בשמיטה. והוא אמרו יתעלה: "וקדשתם את שנת
החמשים שנה" (ויקרא כה, י), ובפרוש אמרו (ספרא פרשת
בהר): "כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל",
כלומר: השנה ביניהם בעשה, כשם שהשנה הכתוב
ביניהם בלאו, כמו שאבאר (לא תעשה רכד). ודיני שנת
יובל ושנת שמיטה בהשבת עבודת האדמה והפקרת
כל-הצומח — שוים. ואת-שני הדברים האלה (השבתת
העבודה, והפקרת הצומח) כולל אמרו: "וקדשתם את שנת
החמשים שנה". וכבר באר הכתוב, שענין הקדשה בהן,
שיהיו פרותיהן ותבואתן הפקר. ואמר: "כי יובל היא
קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה" (שם,
יב). יובל זה אינו נהג אלא בארץ, ובתנאי שיהא

כך כל שהוא בעשה עובדין עליו בלא-תעשה". וענין
דבר זה כמו שאסביר לך: שאמרו "והשביעית תשמיטה
ונטשתה" כולל הפקרת כל-הצומח בשנה השביעית:
ענבים ותאנים ואפרסקים ורמונים וחסים ושעורים
וזולתם. יוצא, שהשמיטת הכל — מצות עשה אחר-כך
פרט ואמר: "בן-תעשה לךרמך לזיתך". וברי אלו הם
בכלל כל מה-שצומח מן-האדמה — אלא לא בא הצווי
הנה בכרם וזית במיוחד, אלא מפני שהזהיר בהם הכתוב
במיוחד על אספת תבואת הכרם והוא אמרו: "ואת-ענבי
זיתך לא תבצר" (ויקרא כה, ה). הנה כמו הכרם
שהפקרתו — מצות עשה, מניעתו (מלהפקיר) —
לא-תעשה, כך כל מה-שתצמיח שנה שביעית שנתבאר
שהפקרתו בעשה — תהיה מניעתו בלא-תעשה. אם כן
היה דין הזית כדן הכרם בעשה ולא-תעשה, ודין זית
לדן שאר פרות שנה. הנה נתבאר מכל מה-שקדם —
שהשמיטת גדולי שביעית מצות עשה. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו במסקת שביעית, ואינה חובה מן-התורה אלא
לפרות ארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"א — הצווי שצטוינו להשמיט כספים,
כלומר כל-המשאות (החובות) בשנת השמיטה, והוא אמרו
יתעלה: "ואשר יהיה לך את-אחיד תשמיט ידך" (דברים טו,
ג). וכבר נכלל הצווי במצוה זו ואמר: "וזה דבר השמיטה
שמוט כל-בעל משה ידו" (שם, ב), ולשון התוספתא:
"בשתי שמיטות הכתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע ואחת
שמיטת כספים; ושמיטת כספים זו אינה נוהגת מן-התורה
אלא בזמן ששמיטת קרקע נוהגת, ואז היא נוהגת מן-
התורה בכל-מקום". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
אחרון ממסקת שביעית.

המצוה המשלימה מאתים ושלשים — האזהרה
שהזהרנו מלתבע את החובות בשנת השמיטה, אלא
לשמוט לגמרי, והוא אמרו יתעלה: "שמוט כל-בעל
משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-
אחיו" (שם), וזה אינו חובה מן-התורה אלא בארץ
ישראל בזמן שיש שם שמיטת קרקע, כלומר: היובל.
אבל מדרבנן דבר זה חובה בכל-מקום ובכל-זמן ואסור
לתבוע החוב שעברה עליו שביעית אלא ישמט. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת שביעית.

המצוה הרל"א — האזהרה שהזהרנו מלהמנע
מלהלות זה לזה בגלל השמיטה שלא ישמט החוב, לפי
שהכתוב הזהיר מזה המושב ואמר: "השמר לך
פן-יהיה דבר וגו'" (שם, ט), ולשון ספרי (שם): "השמר
— בלא-תעשה, פן-יהיה — בלא-תעשה", כלומר: שני
לאוין אלו באו בענין זה, זה אחר זה לחזוק.

שְׁאֵלָה זוֹ תְהִיָּה בְשָׁנָה זוֹ וְאָמַר: "בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל-אֶחָיו" (שם, יג). וְכָבֵד עֶסֶק הַכְּתוּב בְּדִינִי
מִצְוָה זוֹ וּבָאֵר אִיךָ יִהְיֶה דִין הַמּוֹכֵר עִם הַקּוֹנֶה, אִם הוּא
רוֹצֵה לְפָדוֹת אֶת-אֶחָיו הַמּוֹכֵר כְּדָם שֶׁתַּחֲוִיל שָׁנָה
הַיּוֹבֵל. וּבָאֵר גַּם-כֵּן שְׂדֵינָן זֶה מִתְּחִלָּה לְקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן מֵחוּץ
לְחֻמַּת הָעָרִים, וְשֶׁתַּחֲצוֹרוֹת וְהַכְּתִים הַגְּנוּזִים בְּכַפְּרִים —
כִּינּוֹן שֶׁלֹא נִכְנוּ מִכְּפָנִים לְחֻמָּה, הָרִי דִינָם כְּדִין הַשְּׂדוֹת
וְהַגְּנוֹת. וְהֵם כִּתְּי הַתְּחָרִים שֶׁעָלִיהֶם אָמַר הַכְּתוּב: "עַל-
שְׂדֵה הָאָרֶץ יִחְשָׁב גְּאֻלָּה תְהִיָּה-לוֹ וּבִיבֹל יֵצֵא" (שם, לא)
וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוֹ דִּינִי מִצְוָה זוֹ בְּעָרִים (עֵרְכִין כט). וְגַם הִיא
אֵינָה נִוְהָגֶת אֶלָּא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְזִמְנָן שֶׁהַיּוֹבֵל נִוְהָג.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּמַכּוֹר
אֲדָמוֹתֵינוּ בְּאָרֶץ כְּנָעַן לְצִמִּיתוֹת, וְהוּא אָמַר: "וְהָאָרֶץ
לֹא תִמְכֹּר לְצִמִּיתוֹת" (שם, כג). וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוֹ דִּינִי מִצְוָה זוֹ
בְּסוּף עָרְכִין (כט, וְאֵילֶךְ).

הַמִּצְוָה הָקל"ט — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוֵינוּ שֶׁתִּהְיֶה פְּדִית
הַקְּנִיָּיִם הַמּוֹכְרִים מִכְּפָנִים לְחֻמַּת עִיר, עַד לְסוּף שָׁנָה
אַחַת בְּלִבָּד, וְאַחֲרֵי הַשָּׁנָה יִתְקַיֵּמוּ בְיַדִּי הַקּוֹנֶה וְלֹא יֵצְאוּ
בִּיּוֹבֵל, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית-מוֹשָׁב
עִיר חֻמָּה וְגו'" (שם, כט), וּמִצְוָה זוֹ הִיא דִין כִּתְּי עָרֵי
חֻמָּה. וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוֹ דִּינִי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת עָרְכִים (לא):
וְהִיא אֵינָה נִוְהָגֶת אֶלָּא בְּאָרֶץ.

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קסט. קע.

מצות עשה קפג.

מצות לא תעשה רכח. מצות עשה כ.

הַמִּצְוָה הַקס"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ כָּל-שָׁבֵט לֹוי
מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל (שֶׁנִּחְלַקָה לְשָׂאֵר הַשְּׁבִטִים),
וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "לֹא-יִהְיֶה לְפָנֵהֶם הַלּוֹיִם כָּל-שָׁבֵט
לֹוי חֶלֶק וְנִחְלָה" (דְּבָרִים יח, א).

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה מֵאָה וְשִׁבְעִים — הַאֲזַהְרָה
שֶׁהַזְהָרָנוּ עוֹד כָּל-שָׁבֵט לֹוי מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּבִזָּה שְׁבוּזִים
בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "לֹא-יִהְיֶה
לְפָנֵהֶם הַלּוֹיִם כָּל-שָׁבֵט לֹוי חֶלֶק וְנִחְלָה". וְלִשׁוֹן סִפְרֵי
(פֶּרֶשֶׁת שׁוֹפְטִים שם): "חֶלֶק בְּבִזָּה, וְנִחְלָה בְּאָרֶץ". אֲפֹשֶׁר
לֶךְ לְהַקְשׁוֹת עָלֵי וְלֹאמַר: לָמָּה מְנִית שְׁנֵי עֲנִיָּיִם אֵלּוּ שְׁתֵּי
מִצְוֹת, וְהֵם: הַאֲזַהְרָה מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּאָרֶץ וְהַאֲזַהְרָה
מִלְּקַחַת חֶלֶק בְּבִזָּה, וְהֵלֵא הֵם בְּלֹא אֶחָד וְהָרִי זֶה לֹא
שֶׁבְכָלְלוֹת שֶׁהִקְדַּמְתָּ (כְּתָבַת בַּהֲדוּמָה — לַעֲלִיל הַכֹּלֵל
הַתְּשִׁיעִי) שֶׁהוּא נִמְנָה לֹא אֶחָד? דַּע שֶׁכָּבֵד נִתְחַלֵּק לֹא
זֶה וְאָמַר: "וְנִחְלָה לֹא-יִהְיֶה-לוֹ" (שם, ב), וְהָרִי הֵם שְׁנֵי
לֹאִוִין בְּשְׁנֵי שְׁמוֹת, הָאֶחָד מֵהֶם: "לֹא-יִהְיֶה לְפָנֵהֶם

כָּל-שָׁבֵט וְשָׁבֵט יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, כְּלֹמֶר: בְּחֶלֶק שְׁלוֹ מֵאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מְעַרְבִין זֶה בְּזֶה.

הַמִּצְוָה הָקל"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוֵינוּ לְתַקַּע בַּשּׁוֹפָר
בְּעֶשְׂרֵה בְּתֻשְׁרֵי שָׁל שָׁנָה זוֹ (שֶׁל יוֹבֵל) וּלְהַכְרִיז בְּכָל-
אֲרָצֵנוּ עַל חֵרוֹת לְעַבְדִּים וְיִצְיָאָת כָּל-עַבְד עֲבָרִי לְחֻפְשִׁי,
כְּלִי דָמִים, כִּיּוֹם זֶה, כְּלֹמֶר: עֲשֵׂה בְּתֻשְׁרֵי, וְהוּא אָמַר
וְתַעֲלֶה: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבַעִי בְּעֶשְׂרִי
לַחֹדֶשׁ כִּיּוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפֵר בְּכָל-אֲרָצְכֶם" (שם,
ט), וְאָמַר: "וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל" (שם, י),
וְכָבֵד נִתְבָּאֵר (רֹאשׁ הַשָּׁנָה כו) שֶׁשְׁשֹׁנָה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה
לְתַקִּיעָהּ וּלְבָרְכוֹתֶיהָ. וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוֹ דִּינִי תַקִּיעוֹת רֹאשׁ
הַשָּׁנָה בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיִדְעֶה, שֶׁתַּקִּיעָה זוֹ בִּיּוֹבֵל
אֵינָה אֶלָּא לְפָרֶסוֹם הַחֵרוֹת, וְשֶׁהִיא חֶלֶק מִן-הַתְּכַרְזָה,
וְהוּא אָמַר: "קִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ": וְאֵין עֲנִיָּנָה כְּעִנְיָן
לְתַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵן "זְכוּרֹן לְפָנֵי ה'", וְאֵלָּה
לְשַׁחֲרוֹר הָעַבְדִּים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ עַל עֲבוֹדַת
הָאָרֶץ בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל, וְהוּא אָמַר בָּהּ: "לֹא תִזְרְעוּ" (שם,
יא), כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּשִׁמְשָׁה: "שִׁדְךָ לֹא תִזְרַע". וְכִשֶּׁם
שֶׁאֲסוּרָה בְּשִׁמְשָׁה בֵּין עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בֵּין עֲבוֹדַת הָאֵילָן,
כִּף הַיּוֹבֵל, וּלְפִיכָף אָמַר "לֹא תִזְרְעוּ", בְּלִשׁוֹן כְּלָלִי (לִשׁוֹן
זִרְעָה הִיא הֵן בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וְהֵן בַּעֲבוֹדַת הָאֵילָן), לְכֹלֹל
הָאָרֶץ וְהָאֵילָן. וְגַם הַעוֹבֵר עַל זֶה — לֹאֻקָּה.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּקַצוֹר
סְפִיחֵי שָׁנָה יוֹבֵל כְּשֶׁאֵר הַשָּׁנִים, כְּדָרְךָ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לֹא
תַעֲשֶׂה רֶכֶב) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "וְלֹא
תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֵיהֶם" (שם, יא).

הַמִּצְוָה הָרִכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ גַּם כֵּן מִלְּאֲסוֹף
פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל כְּדָרְךָ שֶׁאֲנוּ אוֹסְפִים בְּשֶׁאֵר
הַשָּׁנִים, וְהוּא אָמַר: "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-נִזְוֵיהֶם" (שם,
כג) שֶׁבִּאֲרָנוּ (לֹא תַעֲשֶׂה רֶכֶב) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית. וּבִסְפָּרָא
(פֶּרֶשֶׁת בְּהֵר שם) אָמַר: "לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִקְצְרוּ — כְּשֶׁם
שֶׁנִּצְטָוֵנוּ בְּשִׁבְעִית, כִּף נִצְטָוֵנוּ בִּיּוֹבֵל", כְּלֹמֶר: שֶׁהִדִּין
בְּכָל-הַלְאֻוִין הָאֵלָּה שָׁנָה. וְדִינִי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל כִּלְמָה
אֵינָם חוֹכָה אֶלָּא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ט

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכז. מצות עשה קלט.

הַמִּצְוָה הָקל"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוֵינוּ שֶׁיִּחְזְרוּ כָּל-
הַתְּקַרְקָעוֹת הַמּוֹכְרִים בְּשָׁנָה זוֹ — לְבַעֲלֵיהֶם, וְיֵצְאוּ מִתַּחַת
גְּדֵי הַקּוֹנִיָּם, כְּלִי דָמִים. וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "וּבְכָל אֶרֶץ
אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לְאָרֶץ" (וּקְרָא כו, כד). וּבָאֵר לָנוּ,

וגם ערים אלו, כלומר: ערי הלויים, הן ערי מקלט
 (שההורג נפש בשגגה מוגן שם מפני נקמתו של גואל הדם)
 וקולטות בתנאים המיוחדים להן, כמו שנתבאר במכות
 (ו.א).

המצוה הרכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור
 מגרשי הלויים והוא אמרו: "ושדה מגרש עריהם לא
 ימכר" (ויקרא כה, לד). ואתה יודע לשון התורה (במדבר
 לה, ב"ה) שנותנים ללויים ערים ומגרש ושדה מגרש,
 כלומר: אלה אמה מגרש ואלפים אמה חוצה להם
 לשדות וכרמים, כמו שנתבאר במסכת סוטה (כו:), ובאה
 האזהרה ללויים מלשנות את-הגבולות האלה לכל יעשו
 את-העיר מגרש ולא המגרש עיר, ולא השדה מגרש ולא
 המגרש שדה, והוא אמרו: "לא ימכר". בא בבבלי
 שענינו: לא ישנה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
 ערכין (לג).

המצוה המשלימה עשרים — הצווי שנצטוינו
 לבנות [לעשות] בית-הבחינה לעבודה שבו תהיה
 ההקדשה והקדשת האש תמיד (שתוקד על המזבח), ואליו
 תהיה החליכה ובו תהיה החגיגה והעליה לרגל
 וההקדשות בכל-שנה, כמו שימבאר, והוא אמרו
 ותעלה: "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח). ולשון ספרי
 (דברים יב, י): "שלא מצות נצטוו ישראל בשעת בנייתם
 לארץ: למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחינה,
 ולהקדש ורצו של עמלק". הנה נתבאר לה, שבנין בית
 הבחינה מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו (לעיל כלא יב)
 שהקלות הזאת (ששמה "מקדש") כוללת פריטים,
 ושהמנוחה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי
 המקדש והפל נקרא "מקדש", וכבר נתחדד צווי לכל-
 חלק וחלק. אבל אמרו על המזבח "מזבח אדמה
 תעשה-לי" (שמות כ, כא), שאפשר לחשב על פסוק זה,
 שהוא מצוה בפני עצמה מלבד מצות מקדש — הרי
 ענינו כמו שאבאר לה: פשטה דקרא הרי הוא מדבר
 בשעת התר הבמות, שהיה מתר לנו בזמן ההוא לעשות
 מזבח אדמה בכל-מקום ולהקריב עליו; וכבר אמרו
 עליהם השלום שענין הדבור הוא, שהוא צוה לבנות
 מזבח מתבר בארץ, ושללא יהא משלטל כמו שהיה
 במדבר, והוא אמרם במכלתא דרבי ישמעאל בפרוש
 פסוק זה: "כשתפגס לארץ עשה לי מזבח המחקר
 באדמה". כיון שהדבר כך — הרי הוא צווי נוהג
 לדורות ויהי הוא מחלקי המקדש, רצוני לומר: שיבנה
 מזבח מן-האבנים דוקא. ובמכלתא (יתרו פרשה יא) אמרו
 בפרוש אמרו ותעלה: "ואם-מזבח אבנים תעשה-לי"
 אמרו: "רבי ישמעאל אומר: כל-אם, ואם שבתורה
 רשות, חוץ משלשה — אחד מהם: ואם-מזבח אבנים
 תעשה-לי". אמרו: "ואם-מזבח אבנים" — חובה. אתה

הלויים חלק ונתלה" והוא האזהרה מלקחת חלק בבזת
 הארץ (ונלמדת מהמילה "חלק" שבפסוק), והשני: "ונתלה
 לא-יהיה-לו", האזהרה מלקחת חלק בארץ. וכבר נכפל
 הלאו על שני ענינים אלו עצמם בפניהם, והוא אמרו
 ותעלה לאתרו: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה להם
 בתוכם" (במדבר יח, כ), ובא הפרוש (ספרי פרשת קרח
 שם): "בארצם לא תנחל" — בשעת חלוקה הארץ:
 "וחלק לא-יהיה-להם בתוכם" — בבזה. ואולי תשוב
 ששני הלאוין האלה הנוכחים בפניהם שתי מצות ולפיכך
 ראוי למנותם (בכהנים בפני-עצמם, ובשאר שבט לוי בפני-
 עצמם) — דע שפנין שהלאו בא באופן כללי: "כל-שכב
 לוי", הרי נכנסו הכהנים בכלל ואמנם כפלו בפניהם
 לחזוק (ליתר תוקף) וכן כל-הדומה לזה מן-הכלל והפרט
 אינו נכפל אלא לחזוק או להשלמת הדין, כיון שלא השג
 הדין בשלמות מן-הלאו האחד. ואלו מנינו אמרו
 לאתרו: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה להם בתוכם"
 נוסף על אמרו: "לא-יהיה לפניהם הלויים" וגו', כי אז
 נצטרף למנות לפי ההקש הזה (השוואה זו) בעצמו אסור
 הגרשה והחללה והזונה על כהן גדול שלשה לאוין
 נוסף על שלשה הלאוין שבאו בכל-כהן בכלל, בין גדול
 בין הדייט. ואם יאמר האומר: שפך באמת צריך למנות,
 נאמר לו: שבהקדש יהיה כהן גדול בגרשה חייב שתיים:
 אחת משום שהוא כהן והגרשה אסורה לו, והשנייה:
 משום שהוא כהן גדול והיא אסורה עליו עוד בלאו אחר
 — וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עז) שאינו חייב אלא
 אחת. נמצא שהלאו הכללי בלבד הוא שנמנה וכל-לאו
 אחר שיבוא באותו ענין בפירוט אינו אלא ללמד איזה
 דין, או להשלמת הענין, כדרך שבארנו במצוה קס"א
 קס"ה ממצות אלו. ומן-הסוג הזה בעצמו (דוגמה נוספת
 מסוג זה) האזהרה שהזהיר את-הכהנים שלא-יקרחו
 קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו
 שרשט (ויקרא כא, ח), ושלשה לאוין אלו בעצמם כבר
 קדמו לכל-ישראל בכלל ואמר: "לא תקפו פאת ראשכם
 ולא תשחית" (שם יט, כז), "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם
 למת" (דברים יד, א) "וישרט לגפש לא תתנו בבשרכם"
 (ויקרא יט, כח), ונכפלו בפניהם להשלמת הדין בלבד, כמו
 שנתבאר בסוף מכות (כ): כשנתבאר דיני שלש המצות
 האלה; ואלו היו לאוין מיוחדים בפניהם ולא היו
 להשלמת דין אלא היו מצות נפרדות, כי אז היה כהן
 חייב על כל-מעשה מהם שתי מלקיות: משום שהוא
 ישראלי ומשום שהוא כהן — ואין הדבר כן, אלא
 מלקיות אחת בלבד כשאר ישראל, כמו שנתבאר במקומו.
 והבן כלל זה ודעהו.

המצוה הקפ"ג — הצווי שנצטוינו לתן ערים ללויים
 לדור בהן, כיון שאין להם חלק בארץ, והוא אמרו
 ותעלה: "ונתנו ללויים וגו' ערים לשבת" (במדבר לה, ב).

11 אֶתְהֵן גִּזִּית כִּי חֲרָבָךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיָה וְתַחֲלֶלְהָ" (שמות כ, כב),
 12 וְאִם כָּנָה מִתֵּן מִזִּבְחָךְ — הֲרִי הוּא פָּסוּל וְאֵין מִקְרִיבִים עָלָיו.
 13 וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִמִּדּוֹת (משנה ד).
 14 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְמָה שְׂמָנִים — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ
 15 מִלְעֲלוֹת לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲלוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסַע פְּסִיעוֹת גָּסוֹת
 16 בְּשִׁעַת עֲלִיתוֹ, אֲלֹא יִלָּךְ עֶקֶב בְּצַד גְּדֵל, וְהוּא אָמְרוּ
 17 יִתְעַלֶּה: "לֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל-מִזְבְּחִי וְגו'" (שם, כג).
 18 וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (סוף פרשת יתרו): "מֵה-תִלְמוּד לֹמֵר:
 19 "אֲשֶׁר לֹא-תִגְלֶה עֲרוֹתְךָ עָלָיו"? שֶׁכִּשְׁעוֹלָה לַמִּזְבֵּחַ לֹא
 20 יִהְיֶה פּוֹסֵעַ פְּסִיעָה גָּסָה, אֲלֹא מִהֲלֹךְ עֶקֶב בְּצַד גְּדֵל". וְכִבֵּר
 21 נִתְבָּאֲרָה צוּרַת הַפָּכֶשׁ וְאֵיךְ בְּנִיגוּ בְּפֶרֶק ג' מִמִּדּוֹת (משנה
 22 א). וְכֹל-הַפּוֹסֵעַ פְּסִיעָה גָּסָה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁתִּגְלֶה
 23 עֲרוֹתוֹ עָלָיו — לוֹקָה.

1 אוֹמֵר חוֹכֶה, אוֹ אֵינוֹ אֲלֹא רְשׁוֹת? תִּלְמוּד לֹמֵר: "אֲכָנִים
 2 שְׁלָמוֹת תִּבְנֶה אֶת-מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז, ו), וְכִבֵּר
 3 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכָלְלָם, כְּלֹמֵר בְּנִין הַמִּקְדָּשׁ
 4 וְתִאָּרוּ וְחִלּוּקוֹ (חִלּוּקוֹת הַחֹצֵר, הַקֹּדֶשׁ וְהַקֹּדֶשִׁים וכו').
 5 וּבְנִין הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁפָּטָיו, בְּמִסְכָּתָא שֶׁחִבְרָה לְשֵׁם כֶּף, הִיא
 6 מִסְכַּת מִדּוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֵר תֹּאֵר הַמִּנּוּחָה וְהַשְׁלָחַן וּמִזְבֵּחַ
 7 הַזֶּהָב וּמִקּוֹם הַנִּחָתָם בְּהִיכַל בְּגִמְרָא מְנַחֲוֹת (כח, צו
 8 וְאִילָךְ) וְיֻמָּא (לג).

יום ש"ק כ' שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה עט. ב.

9 הַמִּצְוָה הָע"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְבָּנוֹת מִזִּבְחָךְ
 10 מֵאֲכָנִים שֶׁנִּגַּע בָּהֶן בְּרִזָּל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִבְנֶה

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ הרב פנחס

אהרן שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מיום הרביעי, בו כותב אודות אי הרשיון לחקוק על מצבה כמה פרטים בנוגע לנפטרים, ולכן רוצה הבן שיי לפנות הנפטרים לביה"ח אחר.

והנה בכלל בכגון זה צריך לפנות לרב מורה הוראה פוסק שאלות, ובטח יעשה זה.

אלא שלהבחלת הענין, שהרי ידוע עד כמה שהפליגו חכמנו ז"ל בכבוד המתים שלא לפנות וכו' באתי גם במכתבי זה, שבדאי יחזור הנ"ל מקס"ד האמור ומנוחתם כבוד.

ומהנכון שישבירו, שעל כבוד אב ואם הרי נצטוונו, מכבדו בחייו ובמותו,

ועיקר ענין בזה, הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראת תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי עליהן נאמר וחי בהם, שזה נחת רוח הכי גדול לנשמה בעולם האמת, ששם ביוקר הכי גדול תורתנו תורת אמת ועניני, וק"ל.

בברכה לבשו"ט.

ג. ב. בטח אף שאינו מזכיר עד"ז התועדו ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, עשירי בשבט, וכמטרת כל התועדות ע"מ לקחת מזה להימים שבועות וחדשים הבע"ל מתאים לתקות ורצון בעל ההילולא.

ירמיה פרק א-ז

א בעת ההיא נאם יְהוָה (ויציאו) יוציאו את עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת־שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת עַצְמוֹת הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלַם מִקְבְּרֵיהֶם: ב וּשְׁטָחוּם לְשֶׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכָל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֶהְבּוֹם וְאֲשֶׁר עֲבָדוּם וְאֲשֶׁר הִלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וְאֲשֶׁר דָּרְשׁוּם וְאֲשֶׁר הִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ לְדָמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יְהִיו: ג וּנְבַחֵר מוֹת מַחֲיִים לְכָל הַשְּׂאֵרִית הַנִּשְׁאָרִים מִן־הַמִּשְׁפָּחָה הָרַעָה הַזֹּאת בְּכָל־הַמְּקוֹמֹת הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר הִדְחִיתִים שָׁם נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת: ד וְאִמְרַת אֵלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה הִיפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ אִם־יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב: ה מִדּוּעַ שׁוֹכְכָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַם מִשְׁכָּנָה נִצָּחַת הַחֲזִיקוּ בְּתַרְמִית מֵאֲנִי לָשׁוּב: ו הִקְשַׁבְתִּי וְאִשְׁמַעַל לֹא־כֵן יִדְּבָרוּ אֵין אִישׁ נָחֵם עַל־רַעְתּוֹ לֵאמֹר מַה עָשִׂיתִי כִּלְאָה שָׁב (במרצותם) בְּמַרוּצָתָם כָּסוּם שׁוֹטֵף בְּמַלְחָמָה: ז גַּם־חֲסִידָה בַּשָּׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר (וסוס) וְסִים וְעֹגוֹר שָׁמְרוּ אֶת־עֵת בִּאֲנָה וְעַמִּי לֹא יִדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט יְהוָה:

רש"י

יתובון: (ה) משובה נצחת. משובת עולם כמו נצח: החזיקו. אחזו: בתרמית. במרמה: (ו) לא כן. לא בדין כמו כן בנות צלפחד (במדבר כז): כלה שב במרצותם. בדרך הראשון חוטאים וחוזרים וחוטאים, מרוצתם קורש"י בלעז: שוטף. אישפירדיין בלעז: (ז) חסידה. ציגוניא"ה בלעז: מועדיה. עת עברם אל איי הים מפני הצנה ועת שובם: שמרו. המתינו: ותור וסוס ועגור. ושפנינא וכורכיא וסנונינא, כורכיא גרוא"ה בלעז סנונית ארונדיל"א בלעז:

מצודת ציון

(ב) ושטחום. ענין פרישה כמו משטח חרמים (יחזקאל כז): צבא השמים. הם העכו"ם: יאספו. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): לדומן. לזבל כמו כדומן על פני השדה (לקמן ט): (ג) הדחתים. מלשון דחיה: (ה) שוכבה. משובה, ענין מרד והליכה בדרכי הלב: נצחת. מלשון נצח ולעולם: החזיקו. ענין אחוזה: בתרמית. ענין מרמה וכן שקר תרמיתם (תהלים קיט): מאנו. מל' מיאון: (ו) הקשבתי. ענין האזנה: נחם. ענין חרטה והפוך מחשבה כמו פן ינחם העם (שמות יג): במרוצתם. ענין רדיפה ומהירת ההליכה: שוטף. ענין רדיפה ואמר בלשון שאלה מרדיפת המים: (ז) חסידה. שם עוף מה: מועדיה. ענין זמן כמו למועד אשוב אליך (בראשית יח): ותור. שם תורים ידוע: וסוס ועגור. גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה לח): שמרו. ענין המתנה כמו ואביי שמר את הדבר (בראשית לו):

מצודת דוד

(א) יוציאו. האויבים הבאים יוציאו מקבריהם לבזותם: הכהנים. כהני הבעל: הנביאים. נביאי השקר: יושבי ירושלים. מיתר העם: (ב) ושטחום. ויפרשו אותם אל מול השמש וכי לבזותם: אשר אהבום. לקבלם לאלהות: ואשר וכו'. כפל הדבר במ"ש להתמדת הדבר: לא יאספו. לא יניסום אל הקבר: ולא יקברו. כפל הדבר במ"ש: לדומן. יהיו מונחים ע"פ האדמה דומה לדומן: (ג) ונבחר מות מחיים. הנשארים מן המיתה ההולכים בגולה יהיו בצרה גדולה עד שיבחרו המיתה: המשפחה הרעה. אשר עבדו לבעל: בכל המקומות הנשארים. הוא הפוך כמו הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם בגולה: (ד) היפלו. וכי בעוונם יפלו ולא יוכלו לקום ר"ל וכי אין תשובה מועלת לשיקומו מנפילתם: אם ישוב. וכי אם מי מהם ישוב בתשובה האם לא ישוב ה' מחורן אפו בתמיה דרך המקרא כשאומר שני תמיהות זא"ז נאמר בראשונה ה"א התימה ובשנייה מלת

אם וכן המאוס מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך (לקמן יד): (ה) מדוע. למה מרדה העם הזה מרידה מתמדת עד העולם: העם הזה ירושלים. חסר הנסמך העם הזה עם ירושלים ורבים כמוהו: החזיקו. אחזים בערמה וממאנים לשוב כאלו אין תשובה מועלת: (ו) הקשבתי. אני מקשיב ושומע אשר לא ידברו כן לומר שממאנים לשוב בעבור כי חושבים שאין תשובה מועלת אבל גם אין איש מהם מתחרט על הרעה שעשה לאמר מה עשיתי הלא פגמתי בנפשי: כלה שב. ר"ל לא די שאין מי מתחרט אלא אפילו כולם כאיש אחד שב לרוץ במרוצתם שרצו מאז כמו שהיו רודפים מאז אחר הרעות כן הם רודפים גם עתה: כסוס. כמו הסוס הרודף במלחמה כנחל שוטף ועם כי הוא בנפשו כן הם רודפים אחר הרעות עם כי מאבדים נפשם בזה: (ז) גם חסידה בשמים. אפי' עוף החסידה השטה באויר השמים אשר איננה ברשות אדם הלא תדע זמניה מתי תלך ומתי תשוב כי דרכה לעוף בזמן הקור לארצות החמים בזמן הקיץ תשוב לארצות הקרים: שמרו. גם המה בלכתם לארצות החמים ממתינים את עת בואם ולא יקדימו ולא יאחרו: ועמי וכו'. ר"ל העופות ההם יודעים דרך מנהג העולם ועמי לא ידעו משפט והנהגת המקום ב"ה שמשלם לאיש כמפעלו:

איכה פרק א יב-כ

יב לֹא אֵלֵיכֶם כָּל־עֲבָרִי דֶרֶךְ הַבֵּיטוֹ וְרָאוּ אִם־יֵשׁ מִכְאוּב מִכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלָל לִי אֲשֶׁר הוֹגֵה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: יג מִמָּרוֹם שָׁלַח־אֵשׁ בַּעֲצַמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלִי הִשִּׁיבֵנִי אַחֲזֹר נִתְּנִנִי שְׁמִמָּה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה: יד נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי בִידּוֹ יִשְׁתַּרְגְּנוּ עָלָיו עַל־צוּאָרֵי הַכְּשִׁיל כַּחַי נִתְּנִנִי אֲדֹנִי בִידִי לֹא־אוּכַל קוֹם: טו סֵלָה כָּל־אֲפִירִי | אֲדֹנִי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁכֵר בַּחוּרִי גַת דֶּרֶךְ אֲדֹנִי לְבַתּוּלָת בַּת־יְהוּדָה: טז עַל־אַלֶּה | אֲנִי בּוֹכִיָּה עֵינַי | עֵינִי יִרְדֶּה מַיִם כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי מִנַּחֵם מְשִׁיב נֶפֶשִׁי הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב: יז פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בִּידֶיהָ אֵין מִנַּחֵם לָהּ צוּה יְהוָה לְיַעֲקֹב סִבִּיבּוֹ צָרָיו הִיתָה יְרוּשָׁלַם לְנֶדָה בִּינֵיהֶם: יח צִדִּיק הוּא יְהוָה כִּי פָּהּוּ מְרִיתִי שְׁמִעוּרָא כָּל־עַמִּים (עַמִּים) הָעַמִּים וְרָאוּ מִכְאֹבִי בַתּוּלָתִי וּבַחוּרִי הָלָכּוּ בְּשִׁבִּי: יט קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי הֶמָּה רַחוּמֵי בָהֶנִּי וּזְקָנִי בָּעִיר גּוֹעֵו כִּי־בִקְשׁוּ אֹכֶל לָמוֹ וַיִּשְׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם: כ רָאָה יְהוָה כִּי־צָרָלִי מַעֲי חֲמַרְמָרוֹ נִהַפֵּד לְבִי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוּ מְרִיתִי מַחוּץ שֶׁפָּלַח־חֶרֶב בִּבֵּית כַּמּוֹת: כא שְׁמָעוּ כִּי נֶאֱנַחָה אֲנִי אֵין מִנַּחֵם לִי כָּל־אִיבִי שְׁמָעוּ רַעְתִּי שֶׁשׁוּ כִּי אַתָּה עֲשִׂיתָ הַבָּאָת יוֹם־קִרְאָתָּ וַיְהִיו כַּמוֹנִי: כב תָּבֹא כָּל־רַעְתָּם לְפָנַי וְעוֹלָל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלָלָתִי לִי עַל כָּל־פִּשְׁעֵי כִי־רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָוִי:

רש"י

ופורש אין להם לקבל לנחמו על מת כך חברו מנחם ובלשון משנה פירושו קיימת ומשמעו כאדם המצטער שחובק את ידיו ומשברם, תוספת מצאתי: צוה ה' ליעקב סביביו צריו. צוה על יעקב שיהיו צריו סביביו אף כשגלו לבבל ולאשור הגלה סנחריב את אויביהם עמון ומואב והושיבם אצלם והם מקנתרים אותם כמ'ש במסכת קדושין הומניא איכא בבבל כולה דעמונאי: לנדה. לריחוק לבוז: (יט) קראתי למאהבי. לאותם שמראים עצמם כאוהבים: המה רמוני. כגון בני ישמעאל שהיו יוצאים לקראת הגולים כשהיו השבאים מוליכים אותם דרך עליהם ומראים את עצמם כאילו מרחמים עליהם והיו מוציאים להם מיני מלוחים נודות נפוחים כסבורים שהוא יין ואוכלים וצמאים ורוצים לשנות וכשמתייר הנוד בשנינו היתה הרוח נכנסת במעי והוא מת והוא שאמר הכתוב (ישעיה כא) ביער בערב תלינו וגו' (שם) לקראת צמא התיו מים יושבי ארץ תימא בלחמו קדמו נודד: וישיבו את נפשם. כדי שישבו את נפשם: (כ) חמרמרו. כווצו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה: בבית כמות. בתוך הבית היתה אימת שדים ומזיקים ומלאכי מות ומחורן חרב האויב משכלת: (כא) כי אתה עשית. אתה. יגרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתי ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן בם אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם: הבאת יום קראת. הלואי והבאת עליהם יום המועד שקראת עלי: ויהיו כמוני. ברעה: (כב) תבא כל רעתם לפניך. יזכו ויפקדו עונותם לפניך: ועולל למו. ופעול למו כמו (משלי כ) גם במעלליו יתנכר (ירמיה כא) וכפרי מעלליו:

(יב) לא אליכם. לא תהא כצרה הזאת עוד לכל עוברי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא מן התורה ראו מה עשה לי הביטו וראו וגומר: אשר עולל. אשר נעשה לי: אשר הוגה ה'. אותי ביום חרון אפו גם זה לשון יגון: (יג) וירדנה. וירדה אותה וישבר אותה ע' רידי ויסורין לכן הנוץ דגושה לפותרו בלשון יחידית כמו יעשנה יכרסמנה ירענה שהעצם ל' נקבה כמו דאת אומר (יחזקאל לו) העצמות היבשות שבר כל אחת ואחת, ד'א וירדנה כמו (שופטים יד) וירדהו אל כפיו הריק את המוח גורר ורודה המוח מתוכו: (יד) נשקד עול פשעי בידו. אין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסקדא מלמד הבקר ואומר אני נשקד פוינט'רינט בלעז נקודים מנומרים ומסומני' היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון לא נשכח מנינם ותשלומיהם: ישתרגו נעשו קליעות קליעות ועלו על צוארי לשון משנה אין משרגין את המטות: (טו) סלה. רמס ורפס לשון (ישעיה סב) סולו סולו המסילה: קרא עלי מועד. יעידת גייסות לבא עלי ורבותינו דרשו מה שדרשו תמוז דההוא שתא מלו' מלאה של שנה שנייה לצאתם ממצרים לכך אירע חזרתן של רגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות: גת דרך. לשון הריגה כמו (ישעיה סב) פורה דרכתי לבדי כדורך ענבי' להוציא יינם כך רמס הנשים להוציא דמם: (טז) עיני עיני. כלומר תמיד עיני יורדה מים כפל הלשון מלמד שאין הפוגות: (יז) פרשה ציון בידה. כמו (ישעיה כה) ופירש ידיו בקרבו כאדם המוליך ידיו מוליכם ומביאם ומצטער בהם, דבר אחר פרשה ציון לשון שבירה כמו (איכה ד)

ו כל האומנין שומרי שְׂכָר הֵן. וְכָל שְׂאֵמָרוֹ: מַל אֶת שְׁלָף וְהָבֵא מְעוֹת – שׁוֹמֵר חֲנָם. שְׂמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ – שׁוֹמֵר שְׂכָר. שְׂמֹר לִי, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּה לְפָנַי – שׁוֹמֵר חֲנָם.

ז הִלְלוּהוּ עַל הַמְשָׁכּוֹן – שׁוֹמֵר שְׂכָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִלְלוּהוּ מְעוֹת – שׁוֹמֵר חֲנָם; הִלְלוּהוּ פְּרוֹת – שׁוֹמֵר שְׂכָר. אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר: מִתֵּר אָדָם לְהַשְׁפִּיר מִשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עֵנִי לְהוֹיֹת פּוֹסֵק עָלָיו וְהוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֹשִׁיב אֲבֵרָה.

ח הַמְעִבֵּיר חֲבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְרָהּ, בֵּין שׁוֹמֵר חֲנָם בֵּין שׁוֹמֵר שְׂכָר – יִשְׁבַּע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה זֶה

פירוש ברטנורא

ו כל האומנין. קבלנים שמקבלים עליהם לעשות מלאכה בביתיהם: שומרי שְׂכָר. להתחייב בגובה ואבידה. דבהויא הנאה רתפס ליה אנגרא הוי עליה שומר שְׂכָר: וכולן שאמרו טול את שלך. שכבר נמרתיו ואינו מעבדו לתפסו על שכרו ומאחר שתולכינו חביא מעות, הרי הוא משם ואילך שומר חֲנָם: שְׂמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ. שְׂמֹר לִי היום ואשמור לך למחר. אבל שְׂמֹר לִי אותה זה, ואני שומר לך זה האחר במקומו והכל בזמן אחד, זו שמירה בבעלים היא ופטור: הִנֵּה לְפָנַי שומר חֲנָם. אבל הִנֵּה לְפָנַי, או הִנֵּה סתם, אפילו שומר חֲנָם לא הוי. דלא קביל עליה נטירותא כלל:

ז הִלְלוּהוּ. מעות: על המשכונן שומר שְׂכָר. בין הללוהו ואח"כ משכנו, בין משכנו ואחר כך הללוהו. ומאי שְׂכָר שְׂכָר מצוה: הללוהו מעות שומר חֲנָם. דלית ליה לר' יהודה שְׂכָר מצוה לענין דינא: הללוהו פירות שומר שְׂכָר. דדרך פירות להרקיב. ואין הלכה כר' יהודה: מותר אדם להשכיר. לאחרים: משכנו של עני. שבידו: להיות פוסק עליו. שְׂכָר: והולך. תמיד ופוחת מן החוב. ודוקא במשכונן דנפיש אנריה וזוטר פחתיה, כגון מרא וקדרום וכיוצא בהן. וכן הלכה:

ח בין שומר חֲנָם ובין שומר שְׂכָר יִשְׁבַּע. קא סלקא [רעתיה] ישבע שלא פשע ויפטר: רבי אליעזר אומר זה זה יִשְׁבַּע וכו'. כלומר, אף אני שמעתי מרבתי כר' מאיר דזה זה יִשְׁבַּע, אבל תמה אני על זה ועל זה היאך נפטרינן בשבועה, דשומר שְׂכָר היאך פטור בשבועה דלא פשע, הא בלא פשיעה נמי חייב, שאין זה אונס אלא דומיא דגניבה ואבידה שהן קרובים לפשיעה ולאונס. ועוד, אי שלא במקום מדרון נשברה, אפילו שומר חֲנָם היכי מצי משחבט שלא פשע, הא ודאי פשיעה היא. ר"מ סבר, שבועה זו לא מן הדין היא אלא תקנת חכמים היא, שאם אי אתה פטור המעביר חבית ממקום למקום מן התשלומין ע"י שבועה זו, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו ממקום למקום לפיכך תקנו שישבע שלא בכונה שברתיה ויפטר:

משניות מבוארות – קהתי

לפי שיש לו שְׂכָר מצוה על הלואתו, ואם אבד המשכונן או נגבב, חייב ראובן בדמיו. וענין שְׂכָר מצוה מבואר בגמרא (בבא קמא נו, ב): הואיל ובשעת ההלואה פטור המלוה מלתת פרוטה לעני, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, לפיכך באותה הנאה הריהו נעשה שומר שְׂכָר על המשכונן כל זמן שהמשכונן נמצא אצלו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִלְלוּהוּ מְעוֹת, שׁוֹמֵר חֲנָם – שלדעת רבי יהודה אין שְׂכָר מצוה נחשב כשכר לענין הדין, הִלְלוּהוּ פְּרוֹת, שׁוֹמֵר שְׂכָר – לפי שפירות עשויים להרקיב, והרי ראובן נהנה ממה שהלואה את הפירות לשמעון, שכן הוא יחזיר לו פירות טריים, הלכך באותה הנאה נעשה ראובן שומר שְׂכָר על המשכונן. והלכה כותנא קמא. שבין שהללוהו פירות ובין שהללוהו מעות נעשה שומר שְׂכָר. אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר: מִתֵּר אָדָם לְהַשְׁפִּיר מִשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עֵנִי – מי שהלואה מעות לעני וקיבל ממנו משכונן, מותר לו להשכיר את המשכונן לאחרים, לְהוֹיֹת פּוֹסֵק עָלָיו – על המשכונן את שכרו, וְהוֹלֵךְ – ופוחת מן החוב, כלומר לנכות לו מן החוב דמי השכירות שהוא מקבל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֹשִׁיב אֲבֵרָה – לעני, שברדך זו יוכל להחזיר לעני את משכנו. וכן הלכה. בגמרא מבואר, שדין זה אינו אלא במשכונן ששכרו מרובה ואינו נפחת אלא מעט, כגון מעדר או קדרום, אבל בדברים שתשמישם מרובה אינו רשאי לעשות כן.

בארנו בדברי אבא שְׂאוּל, שיותר אדם להשכיר משכנו של עני לאחרים (כפירושו של רש"י), אבל המלוה עצמו לא ישתמש במשכונן כדי לנכות לו שכר בחובו. ומבואר הטעם בזה: משום חשד, כלומר שיחשדוהו שמשתמש במשכונן ואינו מנכה מחובו ("תוספות יום טוב").

י ו ס נ

באור משנה ח

הַמְעִבֵּיר חֲבִית – לחברו – מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְרָהּ, בֵּין שׁוֹמֵר חֲנָם – שלא קיבל שכר בעד העברת החבית, בֵּין שׁוֹמֵר שְׂכָר – שקיבל שכר בעד העברתה, לִשְׁבַּע – שלא פשע, ויפטר מלשלם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה זֶה יִשְׁבַּע – כלומר אף אני שמעתי כך מרבתי, שזה זה, שומר חֲנָם ושומר שְׂכָר, יִשְׁבַּע, וְתָמָּה אֲנִי – אבל תמה אני, אִם יְכוּלִין זֶה זֶה לִשְׁבַּע – כיצד נפטרים הם בשבועה, שהרי שומר שְׂכָר אינו פטור אלא באונסים, אבל בגניבה ואבידה חייב לשלם

י ו ס נ

באור משנה ו

כָּל הָאֻמְנִין – העושים מלאכתם בביתם, כגון הצבע או החייט וכיוצא בהם, שׁוֹמְרֵי שְׂכָר הֵן – דינם כשומר שְׂכָר על כלי בעל הבית שבידיהם, לפי שהם משתכרים בהם, או משום הנאתם שמחזיקים בכלי לשם משכון על שכרם (גמרא: ברטנורא: ועיין תוספות רבי עקיבא איגרא): ואם נגנבו או אבדו חייבים. וְכָל־ן – כל האומנים, שְׂאֵמָרוֹ – לבעל הבית: טול את שְׁלָף – קח את הכלי, שכבר נגמרה מלאכתו, וְהָבֵא מְעוֹת – כלומר שגילה דעתו שאינו מעכב את הכלי להחזיקו על שכרו, ויכול בעל הכלי ליטלו ואחר כך לשלם לו שכרו, שׁוֹמֵר חֲנָם – דינו כשומר חֲנָם, ופטור מגניבה ואבידה. בגמרא אמרו, שהוא הדין אם אמר לבעל הכלי: גמרתיו, אף על פי שלא אמר "טול את שלך", שכל שהודיעו שנגמרה מלאכתו ואינו תובע מעותיו, כוונתו לומר שיטלנו אף בלא מעות, ולכן דינו מכאן ואילך כשומר חֲנָם. ברם, אם אמר לו: הבא מעות וטול את שלך, עדיין דינו כשומר שְׂכָר. שְׂמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ – האומר לחברו: שְׂמֹר לִי היום ואשמור לך למחר (גמרא). שׁוֹמֵר שְׂכָר – שניהם שומרי שְׂכָר, לפי שכל אחד שומר בשכר ששומר לו חברו. ברם, אם אמר לו: שְׂמֹר לִי את חפצי ואני אשמור לך באותו זמן את חפצך, הרי הוא פטור מגניבה ואבידה, שנאמר במלואו (שמות כב, יד): "אם בעליו עמו לא ישלם", ודרשו: ענו – במלואו, ומכאן למדים לכהן השומרים, שאם היו הבעלים עמם במלאכתם, הרי הם פטורים. ואף כאן הואיל וכל אחד שומר באותו הזמן את חפצו של חברו, הרי זו שמירה בבעלים ופטור. שְׂמֹר לִי – אמר ראובן לשמעון: שְׂמֹר לִי את חפצי זה, וְאָמַר לוֹ – שמעון לראובן: הִנֵּה לְפָנַי – את החפץ, שׁוֹמֵר חֲנָם – הרי שמעון שומר חֲנָם, שגילה דעתו שהסכים לשמור. אבל אם אמר שמעון: "הנח לִפְנֵיךְ", או "הנח" סתם, לא קיבל עליו שמירה כלל ואפילו שומר חֲנָם אינו.

באור משנה ז

הִלְלוּהוּ עַל הַמְשָׁכּוֹן – הלואה ראובן לשמעון מעות או פירות וקיבל ממנו משכונן, שׁוֹמֵר שְׂכָר – נעשה ראובן שומר שְׂכָר על המשכונן,

יִשְׁבַּע; וְתָמָּה אֲנִי אִם יוֹלֵדִין זֶה וְזֶה לְשִׁבְעָה.

פ ר ק ש ב י ע י

א הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵלִים וְאָמַר לָהֶם לְהִשָּׁפִים וּלְהַעֲרִיב, מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שָׁלָא לְהִשָּׁפִים וְשָׁלָא לְהַעֲרִיב – אִינוּ רְשָׁאֵי לְכּוֹפֵן; מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְזוֹן – יוֹזֵן, לְסַפֵּק בְּמִתְקָה – יִסְפֵּק; הִפֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה. מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתִּיָּא שֶׁאָמַר לְבָנָיו: צֵא שָׂכָר לָנוּ פּוֹעֲלִים. הִלָּךְ וּפָסַק לָהֶם מְזוֹנוֹת; וּכְשָׁפָא אֶצֶל אָבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אִפְלוּ אִתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם בְּסֻעֻדַת שְׁלֵמָה בְּשַׁעְתּוֹ, לֹא יֵצֵאת יָדִי חוֹבָתְךָ עִמָּהּ, שֶׁהָן בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב; אֲלֵא, עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה צֵא וְאָמַר לָהֶם: עַל מִנַּת שְׂאִין לָכֶם עָלִי אֲלֵא פֶת וְקַמְנִית בְּלִבְךָ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר; הִפֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה.

ב וְאֵלּוּ אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה: הָעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, בְּשַׁעַת גִּמְרָא מְלֵאכָה; וּבִתְלוּשׁ מִן הַקֶּרֶקַע, עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה

פירוש ברטנורא

א הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים. אִינוּ רְשָׁאֵי לְכּוֹפֵן. ואע"ג דמפא לזו אנאריהו משאר פועלים, לא מצי אמר לזו הא דמפא לכו אנאריהו אדעתא דמקדמיתו ומחשבתו בהדא, דאמרי ליה האי דמפא לן אדעתא דעבדינן לך עובדתא שפירתא: בְּמִתְקָה. לפתן: הִפֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה. הכל לאתויי דוכתי דנהוגי פועלים למיכל ולמשתי בצפרא בביתו של בעל הבית קודם שיצאו למלאכתם, דאי אמר לזו בעל הבית קדימו לעבדיהיכו בשדה ואביא לכו מאכלכם שם, אמרי ליה לא, אלא עתה נאכל בבית קודם שנצא השדה כמנהג המדינה: מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתִּיָּא. בגמרא מפרש דחסורי מחסרא וחכי קתני, ואם פסק להם מזונות, מזונות ריבה להם, כלומר, כיון דלא הוה צריך לאתנויי שהרי ממנהג המדינה היו אוכלים, ואתני בהדיהו ליתן להם מזונות, מזוני יתירי קאמר, ומעשה נמי ברכי יוחנן וכו': בְּשַׁעְתּוֹ. בעת מלכותו, דמלך יהודיוס הוה: שֶׁהָן בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה, דאילו אברהם שלשה פרים לשלשה אנשים, ובסעודת שלמה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים: עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה. דאין כאן אלא דברים. דאילו משיתחילו לא תוכל לחזור: רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר וכו'. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ב וְאֵלּוּ. פועלים: אוֹכְלִים מִן הַתּוֹרָה. במה שעוסקין בו: גִּמְרָא מְלֵאכָה. כשתלושין אותו. דכתיב (דברים כ"ד) ואל כלך לא תתן, בשעה שאתה נותן לכליו

משניות מבוארות – קהתי

הפועלים. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְזוֹן – ליתן לפועלים מזונות, לְזוֹן – חייב ליתן להם מזונותיהם. לְסַפֵּק בְּמִתְקָה – מקום שנהגו ליתן לפניהם לפתן עם המאכל; ויש גורסים: וספוק מתיקה – היינו ליתן לפניהם מיני מתיקה בשעת מלאכתם, יִסְפֵּק – חייב לספק. הִפֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה – בגמרא מבואר שפסקה זו באה לרבות, שבמקום שנהגו ליתן לפועלים ארוחת בוקר בביתו של בעל הבית קודם שיצאו למלאכתם, אין בעל הבית יכול לומר להם שיקדימו לצאת למלאכתם בשדה והוא יביא להם את מאכלם שם. מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתִּיָּא – בגמרא מבואר שיש להקדים כאן פסיקה החסירה במשנתנו ("חסורי מחסרא") ואם פסק להם מזונות – במקום שנהגו ליתן מזונות גם בלי תנאו, ריבה להם – קיבל עליו כזה ליתן להם מזונות יתרים על המקובל, ומעשה ברבי יוחנן בן מתאי שֶׁאָמַר לְבָנָיו: צֵא שָׂכָר לָנוּ פּוֹעֲלִים. הִלָּךְ – ושכר פועלים, ופסק להם מְזוֹנוֹת – והתנה שיתן להם מזונות; וּכְשָׁפָא אֶצֶל אָבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אִפְלוּ אִתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם בְּסֻעֻדַת שְׁלֵמָה בְּשַׁעְתּוֹ – בשעת מלכותו (כמפורש במלכיוט א, ה, ג-ד), לֹא יֵצֵאת יָדִי חוֹבָתְךָ עִמָּהּ, שֶׁהָן בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב – וסעודתו של אברהם היתה גדולה משל שלמה, שכן בסעודת שלמה נאמר (שם ד, כ): "יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים", ואילו אברהם עשה שלושה פרים לשלושה אנשים. אֲלֵא, עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה – קודם שיתחילו במלאכתם, שעדיין אין כאן אלא דברים ויכול אתה לחזור בך, צֵא וְאָמַר לָהֶם: עַל מִנַּת שְׂאִין לָכֶם עָלִי אֲלֵא פֶת וְקַמְנִית בְּלִבְךָ – שלא התכוונת במה שפסקת להם מזונות אלא לפת וקטנית, כמו שנהגו במקומנו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר – לא היה צריך להתנות עם הפועלים על כך, שאף על פי שפסק להם מזונות, מכל מקום הִפֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִּינָה – אין הוא חייב ליתן להם אלא המזונות שנהוגים באותו מקום ליתן לפועלים. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

י ו ש ל י ש י

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שפועלים אוכלים משל בעל הבית על פי מנהג המדינה או על ידי שפסק להם מזונות, באה משנתנו ללמד בפועלים שאוכלים מדין התורה במה שהם עושים אפילו בלא מנהג ובלא פסיקת מזונות, שנאמר

אפילו בלא פשיעה, ושבירת החבית הרי אינה אונס; ואף שומר חנים פעמים שהוא פושע, כגון אם הלך בדרך ישרה, שלא במקום מדרון, שבכגון זה שבירת החבית ודאי פשיעה היא, וכיצד יישבע שלא פשע? יש מבארים (בגמרא) שתנא קמא סובר: נתקל לאו פושע הוא, אלא נחשב כאונס, הלכך אפילו שומר שכר יכול להישבע ולהיפטר, שהרי פטור הוא באונסים. ויש מבארים, שאף לדעת תנא קמא מן הדין אינם יכולים להישבע, שכן סובר הוא: נתקל פושע הוא, אלא ששכועה זו תקנת חכמים היא, "שאם אי אתה אומר כן (שהמעביר חבית ממקום למקום ושברה נפטר בשכועה זו מן התשלומים), אין לך אדם שיחא מעביר חבית לחברו ממקום למקום"; ברם, אינו יכול להישבע שלא פשע, שהרי לדעת תנא קמא נתקל פושע הוא, אלא שכוונה היא ששיבירה שלא בכוונה. ויש מפרשים. שאף אם סובר התנא "נתקל לאו פושע הוא", ואפילו שלא במקום מדרון, דווקא שומר חנים יכול מן הדין להישבע שלא פשע ולהיפטר, אבל שומר שכר חייב מדין תורה לשלם, לפי שהשיבירה אינה כאונס אלא כגניבה ואבידה שהוא חייב בהן, אלא שתקנת חכמים היא שיישבע שלא פשע ויפטר מתשלומים, שאם אתה אומר שישלם, אין לך אדם שיעביר חבית לחברו ממקום למקום (חור"ף; הרמב"ם).

באור משנה א

השוכר פועלים לעבודה יומית, יכול הוא להתנות עמהם בשעה ששכרם אילו תנאים שירצה, ואפילו דברים שאינם נהוגים בשאר פועלים באותו מקום. משנתנו באה ללמד, שאם בשעה ששכרם לא התנה עמהם כלום, נהוגים בכל תנאי העבודה כמנהג המקום.

הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים – שכירי יום, וְאָמַר לָהֶם לְהִשָּׁפִים וּלְהַעֲרִיב – כלומר ששכרם סתם, ולא התנה עמהם כלום, ואחר כך אמר להם, שיצאו למלאכה בהשכמת הבורק, קודם זריחת השמש, יגמרו את המלאכה בערב, לאחר שקיעת החמה, מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שָׁלָא לְהִשָּׁפִים וּשָׁלָא לְהַעֲרִיב, אִינוּ רְשָׁאֵי לְכּוֹפֵן – לשנות ממנהג שאר הפועלים שבאותו מקום. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו פסק להם שכר יותר גבוה מהמקובל, אינו יכול לומר שהוסיף להם על שכרם על דעת כן שישכימו ויעריבו, שהזאיל ולא התנה בשעה ששכרם, יכולים הפועלים לומר לו: לא פסקת לנו תוספת שכר אלא על דעת שנעשה לך מלאכה יפה יותר משאר

מלאכתו; בְּדָבָר שֶׁגָּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. וְאֵלּוּ שְׁאִינָן אוֹכְלִין: הַעוֹשֶׂה בַּמַּחְבֵּר לְקֶרֶקֶ, בִּשְׂעָה שְׁאִין גִּמְר מְלֹאכָה; וּבִתְלוּשׁ מִן הַקֶּרֶקֶ, מֵאֲחֵר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכָתוֹ; וּבִדְבָר שְׁאִין גָּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ.
ג הָיָה עוֹשֶׂה בִּידֵיו, אֲכָל לֹא בְּרַגְלָיו; בְּרַגְלָיו, אֲכָל לֹא בִּידֵיו; אֲפֹלוּ בִּכְתָפוֹ – הָרִי זֶה אוֹכֵל. רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּידֵיו וּבְרַגְלָיו.
ד הָיָה עוֹשֶׂה בְּתֵאנִים – לֹא יֵאָכֵל בְּעֵנָבִים; בְּעֵנָבִים – לֹא יֵאָכֵל בְּתֵאנִים; אֲבָל מוֹנֵעַ אֶת עֲצָמוֹ, עַד שֶׁמִּגִּיעַ

פירוש ברטנורא

של בעל הבית אתה אוכל, דהיינו כשתולשין אותו: ובתלוש מן הקרקע. ואם מתעסק בדבר התלוש אוכל באותו דבר עד שלא נגמרה מלאכתו למעשה, אם הוא בר מעשר. או עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה, אם הוא בר חלה. דאמר קרא (שם כ"ה) לא תחסום שור בדישו, ומדלא קאמר לא תרוש בחסימה, שמע מינה לאקושי חוסם לנחםס ונחםס לחוסם, מה נחםס שהוא שור אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, כך חוסם שהוא אדם אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, ומה חוסם וכו'. ומה דיש מיוחד, דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשה ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשה כשהוא בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. יצא החולב והמחבץ והמגבן, שאין גדולי קרקע. ויצא המבדיל התמרים והתגרורות המחוברים יחד, שנגמרה מלאכתם למעשה. ויצא המנכש בשומים ובבצלים, שמסיר הקטנים שאין גדלים לעולם מבין האחרים להרחיב מקום לגדולים, שאין זו שעת גמר מלאכה. שכל אלו וכיוצא בהן אין פועל אוכל בהן:

ג עד שיעשה בידיו ורגליו. מה שור בידיו וברגליו אף פועל בידיו וברגליו, דהא אתקש חוסם לנחםס. ואין הלכה כר' יוסי ברבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

מקום לא יאכל מהם, שהואיל ואינו תולש את הקטנים לצורך עצמם, אלא כדי להרחיב מקום לגדולים, לפיכך אין זו שעת גמר מלאכה; ובתלוש מן הקרקע, מאחר שנגמרה מלאכתו – כגון הבורל בתמרים, שכבר נגמרה מלאכתו למעשה, או העוסק בעיסה לאחר שכבר נתחייבה בחלה, לא יאכל מהם, כמו שכבר בארנו לעיל, ובדבר שְׁאִין גָּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ – כגון העושה בחבל או בבשר וכדומה, לא יאכל מהם, כמו שכבר בארנו הטעם לעיל.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בדיון פועל האוכל מן התורה בפירות שעובד בהם.

הָיָה עוֹשֶׂה – הפועל במלאכתו, בִּידֵיו, אֲכָל לֹא בְּרַגְלָיו – כגון הקוצר או הבורר, או בְּרַגְלָיו, אֲכָל לֹא בִּידֵיו – כגון הדורך או הדרש ברגליו, אֲפֹלוּ בִּכְתָפוֹ – כגון ששכרו בעל הבית לשאת משאות, להעביר פירות ממקום למקום, הָרִי זֶה אוֹכֵל – בפירות מדין תורה. רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּידֵיו וּבְרַגְלָיו – אין הפועל אוכל מן התורה בפירות שעובד בהם אלא אם כן עשה בהם בידיו וברגליו כאחת; בנגמרא מבואר טעמו, שהרי הוקש חוסם לנחםס, היינו אדם לשור (כמבואר במשנה הקודמת), מה שור עושה בידיו וברגליו, אף פועל עד שיעשה בידיו וברגליו. ברם, תנא קמא לומד ממה שנאמר: "כי תבוא בכרם רעך", בכל דרך עבודה שהיא. והלכה כתנא קמא.

יום רביעי

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בפועל האוכל בפירות בשעת מלאכתו, והיא באה להשיענו, שאינו אוכל אלא בפירות שעושה בהם בלבד, ודווקא בשעת מלאכה.

הָיָה עוֹשֶׂה בְּתֵאנִים – היה הפועל עושה מלאכתו בתאנים, לֹא יֵאָכֵל בְּעֵנָבִים – ואפילו שכרו לעשות בשניהם, כל זמן שעושה בתאנים לא יאכל בענבים כלל, אלא בתאנים בלבד (סוד סימן ש"ז). בְּעֵנָבִים, לֹא יֵאָכֵל בְּתֵאנִים – היה עושה מלאכתו בענבים, אסור לו לאכול בתאנים, שנאמר (דברים כג, כח): "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים", ודרשו בירושלמי: מה תלמוד לומר "ואכלת ענבים"? וכי אין אנו יודעים שאין בכרם אלא ענבים? אלא מכאן, שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, כענבים – לא יאכל בתאנים. ובסוגייתנו בבבלי משמע שלמדים זה ממה שנאמר (שם): "ואל כליך לא תתן" – ממין שאתה נותן לכליך של בעל הבית אתה אוכל (נמוא בבא מציעא צא. ב): אֲבָל מוֹנֵעַ אֶת עֲצָמוֹ – רשאי הפועל למנוע את עצמו מלאכול מן הפירות הרעים, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְמָקוֹם הַיְּפוֹת –

(דברים כג, כח-כד): "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך... כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך", ולמדו מפי השמועה, שאין הכתוב מדבר אלא בפועל, שמותר לו לאכול בפירות שעובד בהם.

וְאֵלּוּ – הפועלים, אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה – בפירות שעובדים בהם, כמו שבארנו לעיל: הַעוֹשֶׂה בַּמַּחְבֵּר לְקֶרֶקֶ – העושה מלאכה בפירות המחוברים לקרקע, אוֹכֵל מִמֶּנּוּ בִּשְׂעָה גִמְר מְלֹאכָה – היינו משנגמר בישולם והוא תולשם מן הקרקע, כגון הבורר בענבים או המוסק בזיתים וכיוצא באלו, שנאמר (דברים כג, כח): "ואל כליך לא תתן", ודרשו: בשעה שאתה נותן לכליך של בעל הבית אתה אוכל, ובשעה שאי אתה נותן לכליך של בעל הבית אי אתה אוכל; וּבִתְלוּשׁ מִן הַקֶּרֶקֶ – והעושה מלאכה בפירות תלושים, אוֹכֵל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכָתוֹ – כשעוסק בהם קודם שנגמרה מלאכתם למעשה, אם אין בהם אלא חיוב מעשר; ובדבר שיש בו חיוב חלה אוכל ממנו עד שתיגמר מלאכתו לחלה; ודווקא בְּדָבָר שֶׁגָּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ – בנגמרא מובאות ברייתות שלמדים כל זה ממה שנאמר (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו", ודרושים ממה שכתוב "שור", ולא כתוב "לא תרוש בחסימה", שבא הכתוב להקיש חוסם לנחםס ונחםס לחוסם, כלומר אדם לשור ושור לאדם לענין אכילת פועלים, מה אדם אוכל במחובר אף שור אוכל במחובר, ומה שור אוכל בתלוש, היינו בשעה דשה, אף אדם אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה; כן למדים ממה שנאמר "בדישו" ולא נאמר "לא תחסום שור במלאכתו", שבא הכתוב להקיש כל מלאכה בענין זה לדיש: מה דיש מיוחד דבר שהוא גידולי קרקע ופועל אוכל בו, אף כל דבר שהוא גידולי קרקע פועל אוכל בו, יצא החולב והמחבץ והמגבן שאינם גידולי קרקע, אין הפועל אוכל בהם; ומה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשה ולחלה פועל אוכל בו, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשה ולחלה פועל אוכל בו; יצא הבורל בתמרים ובגרורות (שמדובקים זה בזה ומבדילים במגרפה – רש"י), הואיל ונגמרה מלאכתם למעשה, אין הפועל אוכל בהם; יצא הלש והמקטף (ותולש חתיכה מן הבצק ומחליק את פניה בנוזל לעשיית מקרצת) והאופה, שנגמרה מלאכתן לחלה, אין הפועל אוכל בהן. ברם, הבורר צרורות מן החיטים, לאחר שעושרו, או המנפה אותן או הטוחנת, הואיל ועדיין לא נגמרה מלאכתם לחלה, מותר לאכול בהן (רמב"ם הל' שכירות יב, ה; ועיי' השגות הראב"ד ונושאי כליו של הרמב"ם שם). וְאֵלּוּ – הפועלים שְׁאִינָן אוֹכְלִין – מדיון תורה בדברים שיעושים בהם, אלא אם כן נהוגים באותו מקום לאכול אף באלו, או מכוח תנאי שהתנו הפועלים על כך עם בעל הבית: הַעוֹשֶׂה בַּמַּחְבֵּר לְקֶרֶקֶ, בִּשְׂעָה שְׁאִין גִּמְר מְלֹאכָה – כגון העורר תחת הגפנים לא יאכל מן הענבים, וכן המנכש בבצלים ובשומים, אף על פי שתולש את הקטנים מבין הגדולים, מכל

למקום היפות, ואוכל. וכלן לא אמרו אלא בשעת מלאכה; אבל משום השב אבדה לבעלים, אמרו: הפועלים אוכלין בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת; ובחמור כשהיא פורקת. ה אוכל פועל קישות אפילו בדינר, וכותבת אפילו בדינר. רבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יתר על שכרו; וחכמים מתירין, אבל מלמדיו את האדם, שלא יהא רעבתן, ויהא סותם את הפתח בפניו. ו קוצץ אדם על ידי עצמו, על ידי בנו ובתו הגדולים, על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, על ידי אשתו; מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו; מפני שאין בהן דעת. ז השוכר את הפועלים לעשות בנטע רבעי שלו – הרי אלו לא יאכלו. אם לא הודיען – פודה ומאכילן. נתפרסו עגוליו, נתפתחו חביותיו – הרי אלו לא יאכלו. אם לא הודיען – מעשר ומאכילן.

פירוש ברטנורא

ד מפני השב אבדה לבעלים. שלא יבטל ממלאכתו ויאכל: אמרו פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן. כשגמרו שורה זו והולכים להתחיל בחברתה. ואף על גב דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא, ניחא ליה לבעל הבית בהא: וחמור כשהיא פורקת. בהליכתה אוכלת ממשאוי שעל גבה עד שתהא פורקת:

ה אפילו בדינר. אפילו היא שוה דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו. דאמר קרא כנפשך, כשכירותו, שעליו הוא מוסר את נפשו לעלות בכבש וליתלות באילן: מלמדיו, אומרים לו דרך עצה הוגנת. ותנא קמא פליג אחכמים ואמר אין מלמדיו. והלכה כחכמים: ויהא סותם את הפתח. שימנעו מלשכרו:

ו קוצץ. ליטול מעות ולא יאכל: על ידי עצמו. בשביל עצמו: מפני שיש בהן דעת. ודעו וקא מחלו: **ז נטע רבעי.** פירות של אילן בשנה הרביעית, שאינן נאכלין אלא בירושלים או פודה אותן ומעלה הדמים לירושלים: נתפרסו עגוליו. עיגולי דבלה שנתפרדו ושכר פועלים לחברן, או חביות שנפתחו ושכר פועלים לסתמן: הרי אלו לא יאכלו. שכבר נגמרו מלאכתם והוקבעו למעשר והרי הן מבל:

משניות מבוארות – קהתי

יוט חמישי
באור משנה ו

משנתנו דנה בפועל הבא לוותר על זכותו לאכול מן הפירות בשעת מלאכתו תמורת שכר מסוים שישלם לו בעל הבית.

קוצץ אדם – רשאי פועל להתנות עם בעל הבית שיטול מעות ולא יאכל בשעת מלאכתו, **על ידי עצמו** – בשביל עצמו, שהוא עצמו לא יאכל, **על ידי בנו ובתו הגדולים** – וכן רשאי הוא להתנות בשביל בנו ובתו הגדולים, **על ידי עבדו ושפחתו הגדולים** – היינו בשביל עבדו ושפחתו הכנענים ("מגיד משנה"). **על ידי אשתו** – בשביל אשתו; בשביל כל אלה רשאי הוא להתנות מדעתם עם בעל הבית ששכרם, שלא יאכלו בשעת מלאכתם, **מפני שיש בהן דעת** – למחול על אכילתם. **אבל אינו קוצץ** – אינו יכול להתנות על כך, **על ידי** (בשביל) **בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו; מפני שאין בהן דעת** – למחול על אכילתם; ובגמרא מבואר, שאין אדם יכול למחול על זכות בניו הקטנים ולא על זכות עבדיו, אף על פי ששכירותם שלו, והוא מעלה להם מזונות, לפי שאינם אוכלים בשעת מלאכתם משל אביהם או משל אדוניהם אלא משל שמים.

באור משנה ז

השוכר את הפועלים לעשות בנטע רבעי שלו – בפירות האילן של השנה הרביעית לנטיעתו, שאינם נאכלים אלא בירושלים, או שפודה אותם ואוכל דמיהם בירושלים, **הרי אלו לא יאכלו** – בשעת מלאכתם שהרי אסור לאכלם חוץ לירושלים; ואין אומרים, שהיו סבורים שיפדה אותם כדי שיאכלו, אלא הואיל ולא התנו בפירוש, לא יאכלו ("נימוקי יוסף"). **אם לא הודיען** – בשעה ששכרם, שפירות נטע רבעי הם ולא יאכלו מהם, וכגון ששכרם לבעור כרם ולא הודיעם שהוא כרם רבעי, **פודה ומאכילן** – בעל הבית פודה את הפירות כדי שיאכלו מהם בשעת מלאכתם, שאילו היה מודיעם, שמא לא היו נשכרים לו, והרי זה כמקח טעות ("מגיד משנה"). **נתפרסו עגוליו** – נתפרדו עיגולי הדבלה שלו ושכר פועלים לחזור ולחברם, **נתפתחו חביותיו** – או שנפתחו חביות יינו, ושכר פועלים לסתמן, **הרי אלו**

למקום שהוא עושה בפירות היפים, **ואוכל** – מהם כדי שבעו. **וכלן** – כל הפועלים העושים מלאכה בגידולי קרקע, **לא אמרו** – שרשאי הפועל לאכול מן הפירות שעושה בהם, **אלא בשעת מלאכה** – בשעה שהוא עוסק במלאכה ולא שישב לאכול ויאמר: הרי עד עכשיו מנעתי עצמו מלאכול, אשב עתה ואוכל; **אבל משום השב אבדה לבעלים** – כדי לחסוך זמן המלאכה לבעלים, שלא ייבטל הפועל ממלאכתו ויאכל, **אמרו** – חכמים: **הפועלים אוכלין בהליכתן מאומן לאומן** – משורה לשורה, כשגומרים שורה אחת והולכים להתחיל בשורה אחרת, ואף על פי שאין שעה זו שעת מלאכה, מכל מקום נוח לו לבעל הבית בכך, **ובחזירתן מן הגת** – שהביאו לשם ענבים וחזורים להביא עוד. **ובחמור** – אמרו חכמים, שהיא אוכלת בהליכתה מן המשא שעל גבה, **כשהיא פורקת** – בגמרא מגיחים: עד שתהא פורקת. כלומר שאוכלת ממשא כל זמן שהוא על גבה עד שיפרקו המשא ממנה. ובגמרא מובאת ברייתא: "חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן, ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם".

באור משנה ה

משנתנו ממשיכה בפועל האוכל בפירות שעובד בהם, והיא באה ללמד כמה רשאי הוא לאכול.

ואכל פועל – בשעת מלאכתו, **קישות אפילו בדינר** – אפילו היא שווה דינר (קישות – לשון יחיד של קישואים). **וכותבת** – תמרים, **אפילו בדינר** – כלומר שרשאי הוא לאכול כמה שירצה, ואפילו הפירות יקרים מאד. **רבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יתר על שכרו** – יותר משכר פעולת יומו. בגמרא מבואר טעמו, שנאמר: "ואכלת ענבים כנפושך". ודורש רבי אלעזר חסמא: כנפושך – שכר עבודתו שמוסר נפשו עליו לעלות אפילו במקום סכנה. **וחכמים מתירין** – לפועל לאכול אפילו יתיר על שכרו, **אבל מלמדיו את האדם** – הנשכר לעבוד בפירות, **שלא יהא רעבתן** – זולל, **ויהא סותם את הפתח בפניו** – כלומר שהיו נמנעים מלשכור אותו. בגמרא מבואר, שאף תנא קמא סובר שרשאי הפועל לאכול יתיר על שכרו, אלא שחולק הוא על חכמים בענין שאמרו "מלמדיו את האדם שלא יהא רעבתן", והוא סובר שאין מלמדים. והלכה כחכמים.

ח שומרי פרות אוכלין מהלכות מדינה, אבל לא מן התורה. ארבעה שומרין הן: שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל; והשואל משלם את הכל; ונושא שכר והשוכר, נשבעים על השבועה ועל השבועה ועל המיתה, ומשלמין את האבדה ואת הגניבה.

ט זאב אחד – אינו אגס, שני זאבים – אגס. רבי יהודה אומר: בשעת משלחת זאבים, אף זאב אחד – אגס. שני כלבים – אינם אגס; ידוע הפבלי אומר משום רבי מאיר: מרוח אחת – אינו אגס, משתי רוחות – אגס. הלסטים – הרי זה אגס. הארי והדב והנמר והברדלס והנחש – הרי זה אגס. אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הוליכן למקום גרודי חיה ולסטים – אינו אגס.

פירוש ברטנורא

ח שומרי פירות. שומרי נתיבות וערימות ופירות תלושים. אבל שומרי גנות ופרדסים, אין אוכלים לא מהלכות מדינה ולא מן התורה, דשומר לאו כעושה מעשה דמי: מהלכות מדינה. שכבר נהגו כן: נשבע על הכל. על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב, נשבע שכן עלתה לו ופטור: משלם את הכל. גניבה ואבדה ואונסים: נושא שכר וכו'. וכולהו נפקא לן מקראי פרשת ואלה המשפטים. פרשה ראשונה כי יתן איש אל רעהו וגו' נאמרה בשומר חנם, שכן פטר בו גנבה ואבדה. שניה, כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה נאמרה בשומר שכר, שכן חייב בו גנבה ואבדה, דכתיב בה אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו, אין לי אלא גניבה, אבדה מנין, תלמוד לומר אם גנב יגנב, מכל מקום. ועוד, קל וחומר, ומה גניבה שקרובה לאונס חייב, אבדה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. ושוכר, כיון שאין כל הנאה שלו דינו כשומר שכר. והשואל, מפורש בפרשה שלישית וכי ישאל איש מעם רעהו ונשכר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

ט זאב אחד אינו אגס. ונושא שכר ושוכר חייבין עליו. דכתיב הטרפה לא ישלם, יש טרפה שהוא נושלו ויש טרפה שאינו נושלו: בשעת משלחת זאבים. כשחיה רעה משולחת קופצת היא על אדם אחר. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כידוע הבבלי: הלסטים. חד לסטים הרי זה אונס:

משניות מבוארות – קהתי

ס, יא: "ואם גנב יגנב מעמו, ישלם לבעליו". אין לי אלא גניבה, אבדה מניין? תלמוד לומר: "ואם גנב יגנב" – מכל מקום. ועוד, שלמדים בקל וחומר: ומה גניבה שקרובה לאונס חייב, אבדה שקרובה לפשיעה, לא כל שכן? ואף השוכר דינו כשומר שכר.

לא יאכלו – שהרי כבר נגמרה מלאכתן והוקבעו למעשר והרי הן טבל. אם לא הודיען – בשעה ששכרם, שהעגולים או החביות שיעשו בהם כבר נגמרה מלאכתן, וסבורים היו שלא הוקבעו עדיין למעשר והיו מותרים לאכול, והרי זה כמקח טעות, מְעַשֵּׂר – מפרשי מעשרותיהם, וּמְאָכְלִין – ונתון להם לאכול מהם בשעת מלאכתם.

י ו ט ו ש י

באור משנה ח

משנתנו מסיימת דיני הפועל האוכל בשעת מלאכתו ועוברת לדיני ארבעת השומרים. שומרי פרות – תלושים, שלא נגמרה מלאכתם למעשר, כגון שומרי גתות וערימות, אוכלין מהלכות מדינה – ממנהג מדינה, שכבר נהגו כן, אבל לא מן התורה – שאין השמירה נידונה כמעשה. ברם, שומרי גינות ופרדסים, שפירותיהם עצמן במחבור, אינם אוכלים לא מן התורה ולא מהלכות מדינה. וכן אלו המנויים לעיל (משנה ב) שאין אוכלים, אפילו מהלכות מדינה אינם אוכלים (גמרא צג, א). ארבעה מיני שומרין הן – האמורים בתורה: שומר חנם – שאינו מקבל שכר בעד שמירתו, והשואל – דבר מחבור ללא תשלום שכר, נושא שכר – שומר המקבל שכר בעד שמירתו, והיינו שומר שכר, והשוכר – דבר מחבור בעד תשלום. שומר חנם נשבע על הכל – אם גנב ממנו הפיקדון או אבד, ואין צורך לומר אם נאנס, כגון שקיבל בהמה לשמור ומתה או נשבתה, הרי זה נשבע ששומר כדרך השומרים בלא פשיעה ופטור, שנאמר בפרשת שומר חנם (שמות כב, ו-ז): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, וגונב מבית האיש... ונקרב בעל הבית אל האלהים", ומכאן שפטור בגניבה ואבדה, וכל שכן באונסים. והשואל משלם את הכל – אפילו את האונס, שנאמר (שם שם, יא): "וכי ישאל איש מעם רעהו ונשכר או מת, בעליו אין עמו, שלם ישלם", וכל שכן שמשלם את הגניבה ואת האבדה; ברם, אם מתה מחמת מלאכה, פטור. ונושא שכר והשוכר – שניהם דינם שווה, שהם נשבעים על השבועה ועל השבועה ועל המיתה – אם נשברה הבהמה או נשבתה או מתה, הרי אלו נשבעים שנאנסה, ופטורים מלשלם, שנאמר בפרשת שומר שכר (שם שם, ח-ט): "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור, ומת או נשכר או נשבה, אין רואה. שבועת ה' תהיה בין שניהם" וגו', ומשלמין את האבדה ואת הגניבה – שנאמר (שם

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, ששומר שכר פטור מן האונסים, באה משנתנו לדרן בבחמה שנטרפה על ידי חיה או נשדרה על ידי ליסטים, מתי זה נחשב אונס ומתי לא; שכן בשומר שכר נאמר (שמות כב, יב): "אם טרף יטרף יבאחו ער, הטרפה לא ישלם", ודרשו ממה שכתבו "הטרפה" (ולא "טרפה"): שיש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם.

זאב אחד – שפרץ לעדר וטרף, אינו אגס – שהיה הרועה יכול להבריחו, ואם היה שומר שכר או שוכר, חייב לשלם. שני זאבים – אבל אם פרצו לעדר שני זאבים, הרי זה אגס – שאין הרועה יכול לעמוד כנגדם. רבי יהודה אומר: בשעת משלחת זאבים – כשהזאבים פורצים לישוב (ענין "תפארת ישראל"), אף זאב אחד, אגס – שבשעת משלחת זאבים אף זאב אחד מתנפל על האדם, ואין בכוחו של הרועה להבריחו. ואין הלכה כרבי יהודה. שני כלבים – שפרצו לעדר וטרפו, אינם אגס – שיש בכוחו של הרועה לעמוד כנגדם. ברם, יתיר על שני כלבים, הרי זה אונס (דמביס ח"י שכיחות ג, ז). ידוע הפבלי אומר משום רבי מאיר: מרוח אחת – אם באו שני הכלבים מצד אחד, אינו אגס – שהרועה יכול היה לעמוד כנגדם, משתי רוחות – ואם באו שני הכלבים מצדדים שונים, הרי זה אגס – ואין הלכה כידוע הבבלי. הלסטים – שודד מזויין שבא על הרועה, הרי זה אגס – בגמרא מבואר: אפילו היה הרועה מזויין, לפי שהלסטים מוסר נפשו, שעל מנת כן הוא בא, להרוג או ליהרג או לשדוד, אבל הרועה אין לו למסור נפשו על כך (גמרא ודש"י צג, ב). הארי והדב והנמר והברדלס והנחש, הרי זה אגס – שאין הרועה יכול לעמוד כנגד חיות אלו. אימתי? בזמן שבאו מאליהן – למקום העדר וטרפו; אבל אם הוליכן – אם הוליך הרועה את העדר, למקום גרודי חיה ולסטים – למקום שמצויים שם חיות ושודדים, אינו אגס – שהואיל והוליך את העדר למקום סכנה, אין זה אונס אלא פשיעה, וחייב לשלם.

י מתה פדרפה – הרי זה אַנְס; סַגְפָּה וּמְתָה – אינו אַנְס. עֲלֵתָה לְרֹאשִׁי צוֹקִין וְנִפְלָה – הרי זה אַנְס; הֶעֱלָה לְרֹאשִׁי צוֹקִין וְנִפְלָה וּמְתָה – אינו אַנְס. מִתְּנָה שׁוֹמֵר חָנֵּם לְהָיִית פָּטוּר מִשְׁבוּעָה, וְהִשְׁוֹאֵל לְהָיִית פָּטוּר מִלְּשָׁלֵם, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהִשְׁוֹכֵר לְהָיִית פָּטוּרִין מִשְׁבוּעָה וּמִלְּשָׁלֵם.
יֵאָבֵד הַמִּתְּנָה עַל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה – תִּנְאוּ בָטֹל. וְכָל שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ בְּסוּפוֹ, וְהִתְּנָה עָלָיו מִתְּחִלָּתוֹ – תִּנְאוּ קָיָם.

פירוש ברטנורא

י סַגְפָּה. עינה אותה ברעב או שהושיבה בקיץ בחמה ובחורף בצנה: עֲלֵתָה לְרֹאשִׁי צוֹקִין. שתקפתו ועלתה לראשי הרים גבוהים: מִתְּנָה שׁוֹמֵר חָנֵּם לְהָיִית פָּטוּר מִשְׁבוּעָה. והיא לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, אלא שאומר לו אי אפשר להיות שומר לך אלא בכך. ושומר לא נחית לשמירה עד דמשך לבהמה, והאי כי משך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה, ולא שעבד נפשיה לירד בתורת שומרין אלא למקצת, ולמה שירד ירד: יֵאָבֵד כָּל הַמִּתְּנָה עַל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה תִּנְאוּ בָטֹל. כולה מתניתין ר' מאיר היא דסבר המתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבממון תנאו בטל. ואינה הלכה. אלא בדבר שבממון אפילו שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: כָּל תִּנְאֵי שִׁישׁ בּוֹ מַעֲשֵׂה מִתְּחִלָּה. שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאי שהוא מבקש ממנו, כגון הרי מעשה זה שלך אם תעשה דבר פלוני, דלא דמי לתנאי בני גז ובני ראובן אם יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה: תִּנְאוּ בָטֹל. והוי מעשה קיים ואע"פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי: וְכָל שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ בְּסוּפוֹ. והיה תנאי קודם למעשה: תִּנְאוּ קָיָם. אבל אי אפשר לו לקיימו, התנאי בטל והמעשה קיים, שאינו אלא כמפלג בדברים, שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניט בעלמא מרחיק ודוחה את חבריו בדברים:

משניות מבוארות – קהתי

הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה – הרי זו מקודשת, ותנאו בטל (שכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל); דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בדבר שבממון תנאו קיים (כלומר) לענין שאר וכסות תנאו קיים, ורק לענין עונה תנאו בטל. והלכה כרבי יהודה. מכאן יש מפרשים משנתנו כרבי יהודה, שכוונתה דווקא בדבר שאינו של ממון (הרמב"ם בפירושו למשנתנו; המאירי). ויש מפרשים משנתנו כרבי מאיר: כל המתנה על מה שכתוב בתורה – אפילו בדבר שבממון, תנאו בטל; ומבואר טעמם בגמרא, שהרי שאר ההלכות שבמשנתנו נישנו בברייתא בשמו של רבי מאיר. ומכל מקום אין ההלכה כן. וְכָל תִּנְאֵי שִׁישׁ מַעֲשֵׂה מִתְּחִלָּה – שהקדים בדבריו את המעשה לתנאי, תִּנְאוּ בָטֹל – ואף על פי שלא נתקיים התנאי, המעשה קיים, כגון האומר לאשה: הרי את מקודשת לי בפרוטה זו אם תתני לי מאה זה, אפילו לא נתן לה את הפרוטה לשם הקידושין אלא לאחר שהשלים תנאו, הואיל והקדים את המעשה ("הרי את מקודשת לי") לתנאי, התנאי בטל, והרי היא מקודשת מיד, אף אם לא נתן לו מאה זה, לפי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גז ובני ראובן, שבו נאמר (במדבר לב, כט-ל): "אם יעברו בני גז ובני ראובן את הירדן... ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזת", היינו תנאי קודם למעשה (רש"י; תוספות; וכן רוב המפרשים). הרמב"ם מפרש בדרך אחרת, שאם עשה המעשה קודם שהשלים תנאו, כגון שאמר לאשה: "הרי את מקודשת לי בפרוטה זו", ונתן לה את הפרוטה, והשלים אחר כך ואמר בתוך כדי דיבור: "אם תתני לי מאה זו הרי את מקודשת לי, ואם לא תתני לי לא תהא מקודשת", הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה ואחר כך התנה (פירוש המשניות להרמב"ם; "משנה תורה" ה' אישות ו, ד). ומשמע מדברי הרמב"ם, שאם השלים כל תנאו קודם שנתן לידה את הקידושין, אף על פי שהקדים בדבריו את המעשה לתנאי, התנאי קיים. ברם, רוב המפרשים והפוסקים משיגים על הרמב"ם (עיין השגות הראב"ד; "מגיד משנה"; סוד אבן העזר ה' קידושין ל"ח; המאירי). וְכָל שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ בְּסוּפוֹ – כל תנאי שאפשר יהא לקיימו, וְהִתְּנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה – והיה התנאי גם קודם למעשה, תִּנְאוּ קָיָם – וכל זמן שלא נתקיים התנאי, אין המעשה קיים. אבל אם התנה בדבר שאי אפשר לקיימו, התנאי בטל והמעשה קיים, כגון האומר לאשה: אם תעלי לרקיע או אם תעברי את הים ברגליך הרי את מקודשת לי, ואם לאו לא תהא מקודשת, ואחר כך נתן הקידושין בידה, הרי התנאי בטל, והיא מקודשת מיד, שהרי ברור שאי אפשר לה לקיים תנאי זה, ואין זה אלא כמפלג בדברים, שאין בלבו לשום תנאי, אלא כדי להקניט בלבד דוחה אותה בדברים (רש"י).

שבת קודש

באור משנה י

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לפרש ענין אונסים. מִתְּנָה הִבְחָמָה פְּדֻרָּהּ, הַרִי זֶה אַנְס – והרועה פטור. סַגְפָּה – עינה אותה ברעב, או שהעמידה בחמה או בצנינה, וּמְתָה – אפילו לא מתה מיד אלא לאחר זמן (הרא"ש; רבנו יהונתן). אִינוּ אַנְס – שהוואיל וסיגפה, אנו תולים שמאותה שעה נולד בה חולי ומחמת זה מתה, והרי זו פשיעה, וחייב לשלם; ויש כותבים, שאפילו הוא שומר חנינם, חייב לשלם (מגיד משנה, דמב"ם ה' שכירות ג, ט). עֲלֵתָה לְרֹאשִׁי צוֹקִין – פרצה הבהמה ועלתה לראשי הרים תלולים, וְנִפְלָה – בגמרא (בבא מציעא לו, ב) מבואר, שמדובר כאן בכגון שתקפתו ועלתה וירדה, כלומר שלא היה בידי הרועה לעכבה לא בעלייה ולא בירידה, ולא יכול היה למנעה מליפול, הַרִי זֶה אַנְס – ופטור. ברם, אם יכול היה למנעה שלא תפול, אף על פי שפרצה ועלתה, אין זה אונס. הֶעֱלָה – הרועה – לְרֹאשִׁי צוֹקִין וְנִפְלָה וּמְתָה – וכן אפילו עלתה מאליה אלא שיכול היה למנעה מלעלות ולא מנעה, אף על פי שתקפתו ונפלה (דמב"ם ה' שכירות ג, ט). אִינוּ אַנְס – וחייב לשלם, שכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס, חייב (עיין "תוספות יוסף טוב" בענין שנקטה כאן המשנה "ומתה"). מִתְּנָה שׁוֹמֵר חָנֵּם לְהָיִית פָּטוּר מִשְׁבוּעָה – רשאי השומר להתנות קודם שהוא מקבל עליו לשמור, שאם יארע דבר יהא פטור משבועה שלא פשע בשמירתו, כלומר שכל שיאמר שלא פשע יהא נאמן בכך, וְהִשְׁוֹאֵל – רשאי להתנות, לְהָיִית פָּטוּר מִלְּשָׁלֵם – והוא הדין מלישבב אם מתה מחמת מלאכה, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהִשְׁוֹכֵר – שומר שכר ושוכר רשאים להתנות, לְהָיִית פָּטוּרִין מִשְׁבוּעָה – על האונסים, וּמִלְּשָׁלֵם – על הגניבה ועל האבידה. בגמרא מבואר, שאף על פי שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה (מעמיד תנאי הבא לשנות ממה שכתוב בתורה). וכל המתנה על מה שכתוב בתורה הרי תנאו בטל (כלהלך משנה יא), מכל מקום משנתנו כרבי יהודה, הסובר: בדבר שבממון תנאו קיים, ויש מפרשים משנתנו אף לדעת רבי מאיר הסובר, שאפילו בדבר שבממון תנאו בטל, אלא שמכל מקום כאן שונה הדבר, שמלכתחילה לא שעבד עצמו להיות שומר גמור, אלא שומר במקצת, הלכך לא חל עליו דין השומרים של תורה, ויכול להתנות מה שירצה, ואין צריך בתנאי זה לא קנין ולא עדים (גמרא; דמב"ם ה' שכירות ב, ט).

באור משנה יא

כָּל הַמִּתְּנָה עַל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה – תנאי שהוא בניגוד למה שכתוב בתורה, תִּנְאוּ בָטֹל – בגמרא מובאת ברייתא: "האומר לאשה:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

שהשתחוּו לַצֶּלֶם — בימי נבוכדנצר. וְכִי מִשׁוֹא פָּנִים יֵשׁ בְּדַבָּר — איך זכו לנס? הֵם עָשׂוּ לַפָּנִים — מיראה. חֲרִי חֲרִי — מעשה מחט, מלאכת המצעות היתה עשויה נקבים נקבים. מִילַת לִבְנָה — חור לשון חור. הֲרָאוּ לִבְסָף כּוֹ' — מטות זהב וכסף קדריש, שר הראוי לזהב — לזהב, וגרוע — לכסף. מִתְחַטְטֹטֹת עַל בַּעֲלִיהֶן — רצפה עשה להם באבנים חטוטות, כלומר: שלא באו לידי אדם אלא בטורח, שמחטטים ומחזירים בעליהן אחריהן עד שמוצאין אותן בדמים יקרים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר — שהמקרא משבח אבני יקרות, ואומר על נסיונות הרבה הן באין "כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו" והכתוב מדבר לישראל לעתיד לבוא, שיהיו חשובין ויקרים בין האומות כאבני נזר המתנוססות.

כאבני נזר המתנוססות. — אם עושה אדם עבירה בלי לב ורצון, מביא לו ה' תגה כדי שיעשה תשובה וינצל מן הצרה.

נאמר במגילה שהמשתה של בני שושן היה 'בְּחֶצֶר גִּנַּת הַמֶּלֶךְ'. וצריך ביאור, שהרי שלשה מקומות שונים הם, שהחצר הוא מקום פנוי המיועד להשתמש בו, והגינה היא מקום המיועד לגידול ירקות, והביתן הוא מקום נטוע אילנות. ואמרו רב ושמאל שהמשתה היה בכל המקומות הללו, אלא שנחלקו בסדר ישיבתם, חֲדָה מהם אָמַר, שהושיבו כל אדם לפי כבודו, הפשוט שבעם הָרָאוּי ליכנס רק לְחֶצֶר החיצונה, הכניסוהו לְחֶצֶר, והחשוב ממנו הָרָאוּי לְגִינָה, הכניסוהו לְגִינָה, והמכובד ביותר הָרָאוּי לְבֵיתָן, הכניסוהו לְבֵיתָן. וְחֲדָה מהם אָמַר, שלא ישבו לפי חשיבותם, אלא תחילה הוֹשִׁיבֵן לבאים בְּחֶצֶר, ואחר שהתמלאה החצר וְלֹא הִחְזִיקָתָן, הושיבם גם בְּגִינָה, וגם היא לֹא הִחְזִיקָתָן כיון שהיו רבים מאד, עַד שֶׁהִכְנִיסֵן גַּם לְבֵיתָן וְהִחְזִיקָתָן. פירוש נוסף: בְּמִתְנִיתָא [בברייתא] תָּנָא, לעולם הוֹשִׁיבֵן רק בְּחֶצֶר ולא בגינה ובביתן, וְמָה שֶׁנֶּאמַר 'גינת ביתן', היינו שפָּתַח לָהֶם שְׁנֵי פִתְחִים מהחצר, פתח אֶחָד לְגִינָה וְאֶחָד לְבֵיתָן, שמי שירצה לטייל באמצע הסעודה יוכל לטייל שם ולחזור למקומו. עוד נאמר בפסוק, שהושיבם במשתה על 'חֹר' כְּרֶפֶס וְתַכְלֵת'. מבארת הגמרא: מֵאֵי 'חֹר'. רַב אָמַר, חֲרִי חֲרִי — מצעות עשויות מעשה מחט שיש בה נקבים. וְשִׁמּוֹאֵל אָמַר, 'חור' מלשון חור, שִׁמְלֵת לִבְנָה [צמר לבן דק ונקי] הֲצִיעַ לָהֶם תחתיהם לשבת עליו.

'כְּרֶפֶס'. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא, נוטריקון 'כר פס', והיינו כָּרִים שֶׁל פָּסִים — של צמר משובח.

'עַל גִּלְגָּלִי כֶּסֶף וְעִמּוּדֵי שֶׁשׁ מִטּוֹת זָהָב וְקֶסֶף'. וצריך ביאור כיצד היו המטות גם מכסף וגם מזהב. מבארת הגמרא: תָּנָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שני סוגי מיטות היו, והושיבו אותם לפי חשיבותם, הפשוט הָרָאוּי לְמִיטַת כֶּסֶף, לְכֶסֶף, והחשוב הָרָאוּי לְמִיטַת זָהָב, לְזָהָב. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֻמִּיה, אם לא הושוו כולם, אִם בֵּן אֶתָּה מְטִיל קִנְיָה בְּסַעֲוִדָּה, שהיושב במיטת כסף יקנא בחבירו שבמיטת זהב. אֲלָא כל המיטות היו שוות, אלא שְׁהֵם — מושב המיטות, היו מְשַׁל כֶּסֶף, וְגִלְגָּלִיהֶן היו מְשַׁל זָהָב.

'עַל רִצְפַּת בֵּהֱטָ וְשֶׁשׁ'. מבארת הגמרא מה היא 'בהט': אָמַר רַב אָסִי, אֲכָנִים נדירות ויקרות שִׁמְתַּחַטְטֹטֹת עַל בַּעֲלִיהֶן — שבעליהן צריכים לטרוח ולחטט הרבה להשיגם בדמים מרובים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה ט טז) שבני ישראל יהיו חשובים ויקרים לעתיד לבוא בין האומות כְּאֲבְנֵי נֶזֶר מִתְנוֹסְסוֹת עַל אֲדָמָתָא, ו'מתנוססות' היינו שבאות אחר נסיונות מרובים ויש לחפש הרבה כדי למוצאן.

דומים, טריפה, שמסתבר שאף החתך הראשון [דהיינו השחיטה] נעשה לאחר שנעקרה הגרגרת, כמו החתך השני. ואם אינם דומים ואלא הראשון אדום יותר, מסתבר שהחתך הראשון נעשה קודם שנעקרה, וכשירה.

הגמרא מביאה את דעת רב נחמן בענין זה: **אמר רב נחמן, לא שנו** ושלדעת רב שחוטא ושמוטה כשירה, ולדעת רבי יוחנן צריך להקיף, ואם אינם דומים כשירה, **אלא באופן שלא תפס בסימנים** בשעת השחיטה, שבאופן זה השחיטה כשירה ולרב משום שאי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטא. ולרבי יוחנן באופן שהקיף ונמצא שאין החתכים דומים, **אבל אם תפס בסימנים ונחט, הרי** היא טריפה, משום שבאופן זה **אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטא**, ושמא נשמטה הגרגרת קודם השחיטה.

שנינו במשנה (לעיל מב.): **זה הכלל, כל שאין כמוה חיה, טריפה.** הגמרא מבארת מה בא 'כלל' זה ללמדנו. ושאלת הגמרא: **זה הכלל, לאתויי מאי** – מה הוא בא לרבות. משיבה הגמרא: **לאתויי שב שמעתתא** – שבע שמועות, והם סוגי טריפות שמנו האמוראים ולא נשנו במשנה בפירוש.

הגמרא מביאה מעשה בענין טריפות שלא נשנו במשנה: **דבי יוסף רישבא** – אנשי ביתו של יוסף הצידד, **כחו בגדיא נשיא וקמלי** – היו מכים בחץ או במקל את הבהמות בגדי הנשה שלהן, והיו הבהמות מתות בכך. **אתו** – באו] **לקמיה דרבי יוחנן בן ברתרא, לשאול** באופן שנשחטה מיד לאחר הצידה, האם היא מותרת באכילה, או שנעשית טריפה בכך. **אמר להו, וכי להוסיף על הפרפות יש, אין** לך לאסור **אלא מה ששנו חכמים בכלל הטריות, ומכיון שלא** מצינו שמנו חכמים בהמה שלקתה בגיד הנשה בכלל הטריות, אין לנו לאוסרה.

מעשה נוסף בענין זה: **[דבי] רב פפא בר אבא רישבא** – הצידד, **כחו בגדיא וקמלי** – היו מכים בחץ את הבהמה בכלייתה מלמעלה [בגובה גופה], והיו מכוונים שלא יכנס החץ ויצא, ויורד למטה לחלל את הבהמה. והיתה הבהמה מתה מאליה. **אתו לקמיה דרבי אבא, לשאול** האם נעשית טריפה בכך. **אמר להו, וכי להוסיף על הפרפות יש, אין לך אלא מה ששנו חכמים.** ומכיון שלא מצינו שמנו חכמים בהמה שלקתה בכלייתה בכלל הטריות, אין לנו לאוסרה.

מקשה הגמרא: כיצד התירו את הבהמות, והא קא חזינו דקא מתה – אנו רואים שהבהמה מתה לאחר מכן מכח המכה, ויש לנו לומר שהן טריפות. מתרצת הגמרא: **גמרי** – מסורת בידינו מרבותינו, **דאי בדרין לה פסא, תניא** – אם היו מפזרים על הבהמה סם, המרפא את המכה ומחבר את הבשר החתוך, היא היתה חיה, ולפיכך אינה טריפה על ידי מכות אלו.

משנה

המשנה הקודמת (מב.) מנתה את הלקיות שהבהמה נעשית טריפה מחמתן. עתה מונה המשנה את הלקיות שבהמה שלקתה בהם עדיין עומדת בכשרותה: **ואלו לקיות שבשרות בבהמה שלקתה בהן, ואינה נעשית טריפה מחמתן, ניקבה הפרגרת** – הקנה שדרכו נכנס האויר לריאה, או ששפסקה בסדק ההולך לאורכה שהוא אורך צואר הבהמה, ונשתתיר בתחילתו ובסופו משהו שלא נסדק. מבארת המשנה את שיעור הנקב בגרגרת, עד כמה תחסר הגרגרת בנקיבתה ותהא כשירה, **רבן שמעון בן גמליאל אומר, עד שיחא הנקב גדול כאיפר האיטלקין**, שהוא מטבע שהיה יוצא באיטליה, ומשקלו ארבע שעורות כסף. וכן אם נפחתה – נחסר מעט מעצם הגולגולת שהיא נתונה על המוח כקדירה ושומרת עליו, ובגון שנעשה בה נקב שיש בו חסרון, **ולא ניקב קרום של מוח** המונח מתחת לעצם, שהוא אחד מן הטריות שנמנו במשנה הקודמת, אלא הקרום נבדק ונמצא שלם. **ניקב הלב ולא הגיע הנקב לבית חללו**, אף שהוא עובר את כל בשר הלב ומפולש מצד לצד. **נשברה השדרה העשויה חוליות של עצמות זו אחר זו והולכות לאורך גב** הבהמה מראשה ועד זנבה, **ולא נפסק** – ולא נחתך החוט הלבן

ויושם נקובתו במשנהו – בהמה נעשית טריפה באופן שניקב הוושט אף בכל שהוא, כפי ששנינו במשנה (לעיל מב.), ולפיכך פשוט הדבר שאף שיעור דרוקתו, במשנהו. אולם לענין הקנה, ששנינו במשנה (להלן) שנקובתו בבאיפר – רק אם נעשה בו נקב בגודל של 'איסר' נעשית הבהמה טריפה, יש להסתפק שיעור דרוקתו בבהמה, האם אנו אומרים שסופו של הארס השרוף עד הוושט, וממילא אף במשהו יהיה טריפה. או שאין אומרים כן, ולא תהיה דרוסתו אלא בכאסר, כשיעור נקובתו.

רב ביבי בר אבבי פושט את ספיקו: **בת דבנאי הדר פשיטה** – לאחר שרב ביבי בר אבבי הסתפק, הוא חזר ופשט את הספק, **אמר זה** – [הוושט] **ואחר זה** – [הקנה], דריסתם במשנהו. מבררת הגמרא: **מאי טעמא דריסת הקנה במשהו.** מבארת הגמרא: משום שיהיה **מקלא קלי ואויל** – הארס הולך ושוורף בו, וסופו שישורף אף את הוושט. ומכיון שלענין וושט ודרוסתו במשהו, אף דרוסת הקנה במשהו.

הגמרא מבארת היאך בודקים את הדרוסה: **יתיב** – יושב] **רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב נחמן, ויתיב וקאמר, דרוסה שאמרו** חכמים שיש לחוש לה, **צריכה בריקה בנגד בני המעיים.** (רב נחמן אמר) **וקאמר ליה רב נחמן** לרב יצחק, **האלהים** – בשבועה אני אומר לך, **מוזי כה רב** – רב היה רגיל להורות בענין זה, שצריך לבדוק **מכפא ועד אטמא** – מהכף ועד הירך.

מבררת הגמרא: **מאי פסא** – לאיזו 'כף' כוונת רב, **אילמא** – אם נאמר שהכוונה מכפא דידא – מכף היד, דהיינו העצם הירחבה של הכתף, ועד הירך, דהיינו לרבות את הריאה והכבד, והלא תיני **'בנגד בני המעיים'** שאמר לו רב יצחק, שהרי אף הריאה והכבד קרויים 'בני מעיים', ובמה רב נחמן בא לחלוק. מבארת הגמרא: **אילא מכפא דמוחא** – כף הגולגולת, ועד אטמא – הירך. דהיינו שצריך לבדוק את כל חלל גוף הבהמה, ואף כנגד הסימנים – [הקנה והוושט], ואם האדים הבשר כנגד הסימנים, הרי היא טריפה.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים נוספים בענין זה: **פי סליק** – כשעלה רב חייא בר יוסף מבבל לארץ ישראל, **אשכחניהו** – מצאם **לרבי יוחנן וריש לקיש, יתיב וקאמר, דרוסה שאמרו, צריכה בריקה בנגד בני המעיים.** אמר להו רב חייא בר יוסף, **האלהים, מוזי כה רב** שצריך לבדוק **מכפא ועד אטמא**.

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן וריש לקיש בענינו של 'רב': **אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, מנו רב ומנו רב ולא ידענא ליה** – מיהו אותו רב? שאומרים לפנינו כל שעה שמועות בשמו, ואיני מכירו. **אמר ליה רבי יוחנן, ולא תהירא ליה** – וכי אין אתה זוכרו **לאותו תלמיד** – [רב], והלא ראתי אותו קודם שהלך לבבל, **ששימש את רבי רבה** – [רב] הגדול, דהיינו רבי יהודה הנשיא] **ואת רבי חייא, והאלהים, כל אותן שנים ששימש אותו תלמיד את רבותיו בשיבה, אני שמשתי בעמידה, שהוא היה יותר חשוב ממני.** שואל ריש לקיש: **ומאן נבר** – במה רב גדול. עונה רבי יוחנן: **הוא נבר בכולא** – גדול הוא בהכלל, בתורה ובחסידות.

הגמרא מביאה את תשובת ריש לקיש, ומימרא שאמר בשם רב: **מיד פתח ריש לקיש ואמר, פסא** – [אבל] **זוכר אני את רב, וזכור אותו האיש לטוב, שאמרו שמועה מפיו, שאם יש לפנינו בהמה או עוף, והגררת** – [קנה הנשימה] **שלחם נמצאת שמוטה ממקומה ושחופה, ואין ידוע אם נשמטה קודם שחטיפה** [והרי היא טריפה], או שנשמטה לאחר השחיטה [והרי היא כשירה], הרי היא **בשרה, מפני שאי אפשר לגררת שמוטה, שתיעשה שחופה, כלומר שאם** הייתה שמוטה קודם, היא היתה יורדת למטה [וכלפי אחורי הגוף, ומתרחקת מהצואר], ואינה נשחטת עם הוושט. ומכיון שאנו רואים שנשחטה, על כרחך שנשמטה לאחר השחיטה, והרי היא כשירה.

הגמרא מביאה את דעת רבי יוחנן שחולק: **ורבי יוחנן אומר, אין להתירה, אלא גביא וניקף** – יביא את הגרגרת ויחתכנה במקום אחר, ואזי ישווה בין החתכים לראות אם הם דומים. ואם החתכים

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלא רש"י תוספות

וושט נקובתו במשהו – תנן (חולין מבא), הלכך דרוסתו נמי פשיטא לי דבמשהו.
קנה נקובתו בכאיסר – תנן. דרוסתו בכמה – רחוב צריך להאדים. אחד זה ואחד זה – וושט וקנה, דרוסתו במשהו. מאי טעמא? ויהא מיקלא קלי ואויל – גרסינן. מורי בה רב – רב היה רגיל להורות שצריכה בדיקה מכפא ועד אטמא. כפא דידא – של יד, דהיינו עצם רחבה של כתף.

אשפלדרין בלעז. עד אטמא – הירך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרי בני מעיים לקמן (חולין נא), גבי נחמור בני מעיה. כפא דמוחא – כף הגולגולת, דהיינו כל החלל, ואף כנגד הסימנים. מנו רב ומנו רב – מי זה הוא "רב" שאומרים לפנינו כל שעה. ולא נהירא ליה – אין אתה זכור מי הוא? והלא ראיתי קודם שהלך לבבל שזיה שממש את הנשיא. בישילה – הוא היה יושב ואני עומד, שזיה חשוב ממני. ומאן גבר – במה הוא גדול. כבולא – בתורה ובחסידות. פתח ריש לקיש ואמר – נהירא לי, חכור הוא לטוב. שמוטה ושחוטת – נמצאת גרירת שמוטה ושחוטת, ואין ידע אם קודם שחוטת נשמטה. כשרה – שדע נשמטה תחלה היתה יורדת למטה, ושוב אינה נשחטת. ויקף – יחתכנה במקום אחר, אם דומין מראיהן של חכמים – טרפה, והואיל דדומין יש לומר שאף חתך הראשון לאחר עיקור נעשה. שב שמעתתא – בריש פירקין (חולין מבא), רישבא = ציד. מחו – לחיותא. גביא דנשיא – בחצים או במקל. וקפלי – שזיהתה מתה בכך. אתו לקמיה דרבי יהודה – לשאלו על כך, שאם לקתה בגיד הנשה שלה הלא טרפה. אחרי שאנו רואין שהיא מתה במכה זו. אלא מה שמנו חכמים – לקמיה פריך: הא קא חזינו דמתה מחו בכוליתא – מכין בחץ הדינה בכוליתא מלמעלה, ומכוונים רגל החץ כנסו ויורדת למטה מן הכולית לחלל. וקפלי – מתה מאליה. אתו לקמיה – לשאלו: אם ישחטתה אחרי הכמה, מהו? דאי ברדי לה סמא – אם מפוזרין עליה סם. משנה ניקבה הגררת – בלא חסרון איסר, כדמפרש. או שנספקה – לארכה, וכדאמר (חולין מהא), אם נשתיר ודימנה למעלה ולמטה. נפחתה הגולגולת – העצם נפחת, ורואין אנו שלא ניקב הקרום. זה לחין זה – שסמוכין הן, ודפוס של שניהם אדוקים זה לזה, ובאמצעיתן הן נקובין זה לזה. ואם חזרו ונקבו במקום אריקת דפוסותיהן אין הנקב נראה לחץ, אלא זה לחץ זה – כשרה דהא להדי נמי שפכי. ניפל לחי התחתון – מעל הבשר, והסימנים מחוברים בבשר. האם – מדר"ש של נקבה שהחולד מונח בה. וחירותה בידי שמים – מפרש בגמרא (חולין נבג), שצמקה ריאה שבידי שמים, כגון שנבעתה מקול רעם וברקים. חירותה – קשה כחירות דקל. ובגמרא (שם) מפרש מנא ידיע אם בידי שמים אם בידי אדם. הגולדה – שנטול עורה, או מחמת שחין, או מחמת מלאכה, ולא נשתיר כלום. ובגמרא (שם) מפרש כמה יסאר מן העור ותהא כשרה. גמרא אלו חיוב דגני אלו – מיעוטא שמע: אלו חיוב דגני אלו – תנא מרפות – חשבינהו לטרפות. ותנא זה הכלל – לאתווי הנך דלא תננה.

וחייה

אילימא כפא דידא היינו כנגד בני מעיים – פירש הקונטרס: כפא דידא – עצם רחב של כתף שקורין אשפלדרין בלעז. עד אטמא – הירך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרי בני מעיים לקמן (נא), גבי נחמור בני מעיים. וקשה לפירושו, דנדי דבלשון משנה ובריתא הוא בכלל בני מעיים, בלשון אמוראי לא הוא בכלל, בדומכה לעיל (חולין נאג), גבי נפולה, דקאמר אממור: נפולה שאמור צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ומור וזוטרא מוסיף כנגד כל החלל. משמע דלא מיקרי בני מעיים אלא כרס ודקין, ואתא מור וזוטרא לאוסופי עד כנגד הדפנות, כגון ריאה ולב וכבד וקורקבן. ובתר הכי בעי רב דזנא: נגד הסימנים מאי? ואמר ליה רב איש דקשין הן אצל נפילה. וכן לעיל (נגג), דקאמר שמואל: דרוסה שאמור צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ואחר כך מוסיף רב תנן בר רבא שממיה דרב כל החלל ונראה דכפא דידא דהכא – מסוף כפא דידא עד אטמא, דאין בכלל זה אלא כרס ודקין. ולהכי פריך: היינו כנגד בני מעיים. והא דלא משני: מתחלת כפא, שבא לדוסיף אף ריאה וכבד – משום דמשמע ליה כפא – סוף כפא. וגם הוה ליה למנקט "כנגד כל החלל". וגם נראה לומר למימר מכפא דרוסה, כדשמענן ליה לרב לעיל (שם) דקאמר: צריכה בדיקה נגד כל החלל ואפילו בסימנין. יביא ויקף – יחתוך סימן זה עצמו שנשחט במקום אחר, אם נזמה מראית של חכמים – טרפה. והואיל דדומין יש לומר שאף חתך הראשון אחר עיקור נעשה. והוא דפרק שני (חולין כחא) דשחט את הוושט ונמצאת גררת שמוטה, זה היה מעשה ואמרה כל ספק בשחיטה פסולה – אין יכול להקפיד על ידי שיתחור הוושט עדיין במקום אחר. דממה נפשך לא ידו דומין החתוכין זה לזה, אפילו נשמטה הגררת קודם שחיתה, דאזנה שעה היה עדיין חיות בוושט, ועבשיו אין בו חיות כלל. ואם תאמר: ויבא עוף אחר וישחוט בו את הוושט, ואחר כך ישחוט את הגררת, ויראה אם מראיהן של השמוטות הללו שוין ויש לומר: דאין מקיפין אלא באותו עוף עצמו או באותה הבהמה עצמה. ולמאי דגרסינן כאן בספרים "יביא בהמה אחרת ויקף קשה. ואלו כשרות בהמה – כולו צריכי בדפרישנא בריש פירקין (חולין מבא, דיה ניקב). וחזייה לדרב מתנא דאתאי בזה הכלל מאי טעמא דדמיא לנטולי – ואם תאמר: דהכא משמע בין לרבי יוחנן בין לרש לקיש דלא מריבין ב"זה הכלל" אלא אם כן דמיא לחך דבתנתינן. ואם כן הדיא דריש בר פפא דלקתה בכוליא אחת. הדיא מתנא האמר בריש פירקין (חולין מגא), דלעולא דאמר שמונה טרפות מנו חכמים, דאתי למעטי דריש בר פפא. דלא דמיא ויש לומר: דסבר רביש דמריבין ב"זה הכלל" אף על גב דלא דמי, ורבי יוחנן ורש לקיש פליגי עליה כמו עולא. אי נמי, סבר בריש לקיש ד"אלו כשרות" דוקא, ואתאי מ"אלו כשרות" כי הדיא דרבי דרב מתנא לרש לקיש, אף על גב דלא אתאי ב"זה הכלל". ואם תאמר: ואמאי מוקי תלמודא פלוגתייהו דרב מתנא? לוקמה בדריש, דרבי יוחנן סבר: חזייה לדרביש דאתאי ב"זה הכלל" ואף על גב דלא דמיא, ואתא "אלו כשרות" למעוטי, וריש לקיש סבר דחזייה לדרביש דלא אתאי ב"זה הכלל" – משום דלא דמיא. ותני "אלו כשרות" למימר דלא דמיא דכשרות, הא דריש בר פפא טרפוה ויש לומר: דקים ליה למסדר התלמוד דפליגי דרב מתנא. אין

וחייה

אין בעלי אומניות רשאי לעמוד מפניהם – פירש הקונטרס: בעלי אומניות שעוסקים במלאכת אחרים. וליישב לשון "רשאים" פירש כן, ונראה דאפילו עסוק במלאכתו לא מחייב, כדאמרין בפרק קמא דקידושין (לגא.) מהו וקמהו שאין בה חסרון כיס – אף והידור) שאין בה חסרון כיס. והרב רבינו יעקב בר שבעון היה מיישב לשון "רשאי" אפילו עסוק במלאכתו, ד"אין רשאי" כמה אין חיובין.

כי הוא דתנן פרק "המקדש שדה" (ערכך) כתב. "שור זה עולה" – אומרים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה, אף על פי שאינו רשאי. ופירושו: אף על פי שאינו חיוב, כדמותרמין: "לא תהיה לו נבטרה" – לא תהא ליה כרשיא. וכן יש לפרש והיא דפרק קמא דקידושין (לגא.) אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יזא כבודו מרובה משל שמים. ולרביא אסור, אלא אינו חייב לעמוד קאמר. ומיהו, ברוב ספרים גרס בההוא דערבין: "אף על פי שאינו חיוב". אבל בספר שהעתיק מאותו ספר שכתב רבינו גרשום כתוב: "אף על פי שאינו רשאי", וגם רש"י הביא ראיא בתשובה מספר רבינו גרשום דרשאי" חייב כמו "חיוב". כסלע כיתר מכסלע – פירש הקונטרס: דקאי אפלוגא דשדרה וגולגולת דקאמרי בית הלל: כדי שינטל מן החי וימות, ואמר רב יהודה (ואמר שמואל) בריש פרקין (מבב.) וכן לטרפה. ואמרין בבכורות פרק "על אלו מומין" (לזב.) כמה ינטל מן החי וימות? ואמר שמואל: כסלע. ואיכא דאמרי התם, במתניתא תנא כסלע. ורבינו חם מפרש דקאי, אהא דאמר בסמוך (חולין נהב.) גבי גלודה: ואם נשתתיר בה כסלע כשרה. וקשה לפירושם, דמלתא דפשיטא הוא וסלע הוי כיתר מכסלע, דלא קתני ביה "עד" ויש לומר: דאשכחן בכמה דוכתי דהוי כמו "עד" אף על גב דלא קתני ביה "עד", בפרק "הכונס" (בבא מציעא נאב.) כמה תחסר ויהיה בה אונאה: ארבעה איסורין. ופרקי בגמרא, ורמיניה: כמה תחסר ולא יהיה בה אונאה – ארבעה איסורין ומשנה: תנא דידן קא חשיב (מלמעלה למטה) ו(מלטה למעלה), ותנא ברא חשיב (מלטה למעלה) ו(מלמעלה למטה), ובפרק "הכונס" (בבא קטא סאא.) עברא גדר ארבע אמות (חייב) ו(פטור). והנני: (פטור) ו(חיוב) ומשנה: תנא (ברא) ו(ידן) חשיב מלמעלה למטה, ותנא (ידן) ו(ברא) חשיב מלטה למעלה. ומיהו אבתי קשה, גדלודה גבי כשרות מיתניא, וכי חשבת מלמעלה למטה, ארבעה סלעים שלשה ושנים כשרה עד כסלע – הוה ליה "עד" ועד בכלל, כיון דאמרת דכסלע כיתר מכסלע. וכן גבי גולגולת, דקאי אבמה חסרון וטוהרה. אם כן, מאי פריך מחבל המטה, ומהדקין שבבלי חרס? וכי חשבת נמי בגלודה ובגולגולת מלטה למעלה – היא ליה "עד" ולא עד בכלל, ואם כן הוה להקל. ובמסקנא מוכיח דכל דוכתי הוי להחמיר: ונראה, דקאי אנקד כסלע, דאמרין לעיל (חולין גב) טרפה, דלכשתמחת תעמוד על טפה. ורבי חייא בר אבא פליג ואמר: כסלע כשרה, יתר מכסלע טרפה. ואתא רב נחמן לאשמעינן דכסלע כיתר מכסלע, ולא איירי כלל לענין "עד" ועד בכלל. אבל באיסור אשמעינן "עד" ועד בכלל. דעל כרחך מלטה למעלה חשיב, דא"אלו כשרות" קאי.

הרקין שבבלי חרס הן וקרקריתיהן ודופנותיהם כו' – למאי דגרסינן "הן" משמע דכלי חרס בתחתון לא חשיב כלי בפחות מכדי סיכת קטן. ר"ע דלוג" דקתני לא מצי קאי (אדק) וא"ד"ק, אלא אשברים קאי. אנמם לא מצינו בשום מקום דבעינן שיעור לכלי חרס מתחתון. והא דתנן במסכת מקואות (פרק ד משנה ג) החוטט בצינור לקבל צורות, חרס על פלג שהוא, בשל חרס ברביעית – היינו דוקא לקבל צורות. והתם נמי פליג רבי יהודה ואמר: אף בשל חרס בכל שהוא, ולא קאמר ברביעית אלא בשברי חרס. ובסדר המשנה לא גרסינן "הן" במסכת כלים בפרק שני (משנה ב), אלא גרסינן התם: "הדקין שבבלי חרס וקרקריתיהן" כו', ומשתמע כמו "הן", כיון דגרס "וקרקריתיהן". שיעורן קרקריתיהן = שולים שלהן, או דופנותיהן נשארו ויכולין לישב לבדו בלא סמיכה – עדין כלי הן, ושיעורן – אם מחזיקין שמן כדי סיכת קטן טמאין.

וחייה לדרב מתנא דאתיא ב"זה הפלל", מאי טעמא? דדמא לנפול; תנא: "אלו טרפות" – הני הוא דטרפה, הא דרב מתנא כשרה. ורבי שמעון בן לקיש אמר: "אלו כשרות" דקא; תנא טרפות, ותנא "זה הפלל", וחייה לדרב מתנא דלא אתיא ב"זה הפלל", מאי טעמא? לאו לנקובי דמא, ולא לפסוקי דמא, ולנפול נמי לא דמא; תנא: "אלו כשרות" – הני הוא דכשרות, הא דרב מתנא טרפה. גופא, אמר רב מתנא: האי בוקא דאממא דשף מדוכתיה – טרפה. ורבא אמר: כשרה, ואי איפסיק נביה – טרפה. והלכתא: איפסיק – נמי כשרה, עד דמתעפלא אתעפול. "עד כמה תחסר". אמר זעירי: אתון דלא מיתחמי לבון שיעורא – שיעוריה דבינרא קורדינאה, והיו כפשיטא וזמרת, ומשתכחא ביני פשיטי דפומדינא. אמר רבי חנא פתוראה: עילא מינאי הוה קאי בר נפחא, ונעא מיני דינרא קורדינאה לשערי ביה טריפתא, ונעא למקם מקמיה ולא שבקני, אמר לי: שב בני, שב! אין בעלי אומניות רשאי לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם. – ולא? והתנן: כל פגול אומניות עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואמרין להם: אחינו אנשי מקום פלוני, בואכם בשלום! אמר רבי יוחנן: מפניהם – עומדין, מפני תלמידי חכמים – אין עומדין. אמר רבי יוסי בר אבין: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדין, מפני תלמידי חכמים אין עומדין. – ממי? דילמא: כדי שלא תהא נמצא מכשילן לעתיד לבא! אמר רב נחמן: כסלע – כיתר מכסלע, פאיסר – כיתר מפאיסר. אלמא קסבר רב נחמן: "עד" – ולא עד בכלל. איתיהיב רבא לרב נחמן: חבל היוצא מן המטה – עד חמישה מפרים טהור, מאי לאו חמישה בלמטה? – לא חמישה בלמטה. תא שמע: מחמישה ועד עשרה – טמא; מאי לאו עשרה בלמטה? – לא, עשרה בלמטה. תא שמע: הדקין שבבלי חרס, הן וקרקריתיהן ודופנותיהם וישבין שלא מסומכין – שיעורן

מכאיסר, וטרפה. אלמא קסבר – הא דקתני מתניתין: עד כאיסר כשרה – לאו עד ועד בכלל קאמר, אלא עד ולא עד בכלל. והכי קאמר: עד כאיסר כשרה, ולא עד בכלל קאמר, אבל כאיסר עצמו טרפה. דעל כרחך "עד" דמתניתין אכשרות קאי, דהכי קאמר: עד כמה תחסר, ונימא אבתי כשרה היא? וקתני: עד כאיסר. דאי אטרפות קאי – לא שייך למיתני "עד", אלא: כמה תחסר ותהא טרפה? כאיסר. חבל היוצא – לאחר שנותרה כל המטה נשא מן החבל וחלוי במטה. עד חמישה מפרים טהור – דקטן הוא ואינו ראי לכלום, הילכך לא הוי מן המטה, ואם נטמאת המטה – טהורה. מאי לאו חמישה בלמטה – כפחות מחמישה וטהור, דקטן הוא. אלמא, עד ועד בכלל. לא חמישה בלמטה – כיותר מחמישה וטמא. בדקתני טעמא במסכת כלים (פרק ט משנה ב): מחמישה ועד עשרה טמא, שבו קורשין את הפסחים וזכר לפסח מצרים, דכתיב "אסור חג בעבותים" וגו', וכתבי "והיה לכם למשמרת", ובו משלשין את המטה. ועד עשרה טמא – כדרשין. ומעשרה ולחוץ טהור, דיותר מדאי יש, ועומד ליכעץ. וחרב בפני עצמו לא מקבל טומאה, דטויו ואריג בעינן במסכת שבת (סדא). מאי לאו עשרה בלמטה – וטמא, אלמא, עד ועד בכלל. הדקין שבבלי חרס – כלי חרס דקין. הן וקרקריתיהן ודופנותיהן וישבין שלא מסומכין כו' – בין שהן עצמן אין מחזיקין אלא כדי סיכת קטן, או שנשברו ונשארו

וחייה – תנא לדרב מתנא, דאי לא ממעט ליה אתיא ליה לכלל טרפות ב"זה הכלל". דרמיא לנפול – דמתניתין, דהא נטולה היא, ומן טרפות הוא, כדאמרין בניטל הכבד. הילכך תנא "אלו" בטרפות למעוטי, ואיידי דתנא "אלו" בטרפות – תנא נמי "אלו" בכשרות, ואף על גב דלא ממעט מדי. הני – נטולי הוא וטרפה, אבל דרב מתנא כשרה. ולנפול נמי לא דמיא – דהא לא נטולה לגמרי היא. הני – נטולי הוא וכשרות, נישל החטול והכלית, אבל נטילת ירך דרב מתנא טרפה. נביה – גיד שבראשו שמחובר בחור, וקטן הוא מאד. מתעבל – נרקב. בוקא – ראש הקוליא התחובה בחור עצם האליה שקורין הנקיא. דלא מתחמי לבו שיעורא – שלא איתם איסר האיטלקי ממיהם. דינרא חביטפא: אותו היו מכירים, ומדיא אררט הוא. רבי חנא פתוראה – שולחני היה, והיו לפניו מטבעות הרבה. אין בעלי אומניות – העוסקים במלאכת אחרים. והוא שולחני היה, משתכר בשל אחרים למחצה, וצריך להחזיר ולתת עניו שם להשתלע עם כל העוברים לשלל מה הם צריכים. והכי תנא בחיטפא: המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן – לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. עומדין מפניהם – אמריא בכורים קאי, במסכת בכורים (פרק ג משנה ג) מפניהם עומדין – לכבדן, כדי שישו רגליהם לבא. חביבה מצוה בשעתה – צריכים אנו לחבבה, מכשילן – שאם לא יראום להם פנים צהובים ודרך כבוד – לא ירגילום לבא, מפני הטוהר. כסלע כיתר מכסלע – והיא דשיעורבנן כסלע. כגון גבי פלוגא דשדרה וגולגולת, דתנן: כמה חסרון כשרה כו', ובגולגולת – בית שמאי אומרים: כמה מקדח, ובית הלל אומרים: כדי שינטל מן החי וימות. ואמר רב יהודה אמר שמואל ובריש פרקין (חולין מבב.) וכן לטרפה. ואמרין בבכורות בפרק "על אלו מומין" (לזב.) כמה? כדי שינטל מן החי וימות, כסלע. ואית דאמרי התם דכסתמיתא כמה כסלע, ואשמעינן בר נחמן דכדי שיעורבנן כסלע – סלע מצומצם קאמר, דכי הוי מצומצם – דינו כיתר מכסלע, וטרפה. כאיסר כיתר מפאיסר – גבי מתניתין דתנן: עד כמה תחסר, ונימא דאכתי כשרה? דהא גבי אלו כשרות קיימינא. וקתני: עד כמה כשרה בחסרון? עד כאיסר. וכיון דהוי כאיסר – הוי היא כיתר

שיעור הנקב, **בְּדִינָא קוֹדֶרֶתָא** – בדינר היצא בהרי אררט, וְהָיָה
בְּפִשְׁטָא זוּמְרָתִי – וגודלו כפרוטה קטנה של נחושת, וּמִשְׁתַּבְּחָא –
 ודינר זה מצוי ביני פְּשִׁיטֵי דְּפוּמְבִּדְיָא – בין מעות קטנות היצאות
 בפומבדייתא. אֲמַר רַבִּי הֵנָּה פְּתוּרָא – השולחני, עֵלָא מִינָא הָוָה
 קָאִי – לפני בא ונעמד בִּרְ נִפְחָא, וְכָאֵא מִינִי – וביקש ממני, דִּינָא
 קוֹדֶרֶתָא כְּדִי לְשַׁעְרֵי בֵּית מִדְרָשְׁתָּא – לשער בו את הנקב בגרירת
 שהבהמה נעשית טריפה מחמתו, וְכָעִי לְמִיָּקָם מִקְמֵיהּ – ורציתי
 לעמוד מפניו, וְלֹא שִׁבְקֵנִי – ולא הניח לי לעמוד. אֲמַר לִי, שֶׁב כְּנִי
 שָׁב, הֲרִי אַתָּה עוֹסֵק בְּמַלְאכָה, וּשְׁנִינו שְׂאֵין בְּעָלִי אוֹמְנִיּוֹת רְשָׁאִין
 לְעֵמּוּד מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּשִׁעָה שְׁשֻׁסְקִין בְּמַלְאכָתָם, מִשּׁוּם
 שֶׁבַעמִידָתָם הֵם בְּטָלִים מִמַּלְאכָה וְנִמְצָא הַשּׁוֹכֵר אוֹתָם נִפְסָד, וְכִיוֹן
 שֶׁאַתָּה מֵתַעֲסֵק בַּמּוֹנֵן שְׂקִיבֶלֶת מֵאַחֲרֵיהֶם עַל מַנָּה לִתֵּן לָהֶם חֶלֶק
 מִן הָרִיוֹחַ, מוֹטֵל עֲלֶיךָ לְהִשְׁתַּדֵּל עֲבוּרָם וּלְחַפֵּשׂ מִי צָרִיךְ לִפְרוֹט
 מַעוֹת, וְאִסּוּר לָךְ לְהִתְבַּטֵּל מִמַּלְאכְךָ וּלְעֵמּוּד מִפְּנֵי.
 מַקְשָׁה הַגְמָרָא: וְלֹא – הָאֵם בַּעֲלֵי אוֹמְנִיּוֹת אֵינִם מְפַסְּקִים
 מִמַּלְאכָתָם כְּדִי לְעֵמּוּד מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַבָּאִים לִפְנֵיהֶם,
 וְהָתֵנּן בַּמִּשְׁנָה (ביכורים פ"ג מ"ג), שֶׁכְּשֶׁמְבִיאִי הַבִּיכּוּרִים בָּאוּ
 לִירוּשָׁלַיִם, כָּל בְּעָלֵי אוֹמְנִיּוֹת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם לְכַבְּדָם, וְשׂוֹאֲלִין
 בְּשִׁלּוּמָם, וְאוֹמְרִין לָהֶם, אַחֲנִי, אֲנִשִּׁי מְקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכָם בְּשִׁלּוֹם,
 וְנִמְצָא שֶׁמְבַטְלִים מִמַּלְאכָה כְּדִי לְעֵמּוּד מִפְּנֵי מְקִימֵי מִצּוּה, וְהָאֵם כֵּן
 גַּם מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים יֵשׁ לְעֵמּוּד. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אֲמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, מִפְּנֵיהֶם שֶׁל מְבִיאֵי הַבִּיכּוּרִים, גַּם בַּעֲלֵי אוֹמְנִיּוֹת עוֹמְדִין, אֵךְ
 מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַבָּאִים לִפְנֵיהֶם, בַּעֲלֵי אוֹמְנִיּוֹת אֵין עוֹמְדִין,
 אֵם הֵם עוֹסְקִים בְּמַלְאכָתָם בְּאוֹתָהּ שַׁעַה. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַ אֲבִין,
 בָּא וְרָאָה כְּפָה צְרִיכָה לְהִיטֵי חֲבִיבָה עֲלֵינוּ מִצְוָה בְּשִׁעָתָהּ – בשעה
 שֶׁמְקִימִים אוֹתָהּ, וְיֵשׁ לְעֵמּוּד מִפְּנֵי מְקִימֶיהָ, שְׁחָרִי מִפְּנֵיהֶם שֶׁל
 מְבִיאֵי הַבִּיכּוּרִים שֶׁמְקִימִים מִצּוּה בְּבּוֹאֵם לִירוּשָׁלַיִם, עוֹמְדִין, אֵף
 שִׁישׁ בִּכֵךְ בִּיטוּל מִלְאכָה, וּמִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין עוֹמְדִין בַּמּוֹקֵם
 שִׁישׁ בִּכֵךְ בִּיטוּל מִלְאכָה.
 דְּחוּה הַגְמָרָא אֵת דְּבַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַ אֲבִין: מִפָּאִי – מִנֵּין לָךְ שֶׁהִטַּעַם
 שְׁעוּמִידָתָם מִפְּנֵי מְבִיאֵי הַבִּיכּוּרִים הוּא מִשּׁוּם שֶׁחֲבִיבָה מִצּוּה
 בְּשַׁעֲתָהּ, דִּילְמָא – שְׂמָא חֲכָמִים תִּקְנוּ שִׁישׁ לְעֵמּוּד מִפְּנֵיהֶם, כְּדִי
 שְׂלָא תִּהְיֶה נִמְצָא מְכַשְׁלִין לְעִתִּיד לָבֹא – בִּשְׁנָה הַבָּאָה, שֶׁאֵם בְּנֵי
 יְרוּשָׁלַיִם לֹא יִקְבְּלוּ אֵת פְּנֵי מְבִיאֵי הַבִּיכּוּרִים בְּשִׂמְחָה וּבִכְבוֹד,
 יִסְכְּרוּ הַמְבִיאִים שֶׁבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לוֹעִגִים לָהֶם בִּלְבָב, וְיִמְנְעוּ מִלְּבּוֹא
 בִּשְׁנָה הַבָּאָה מִפְּנֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ.
 דְּבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁבִּמְשַׁנָּה, שִׁשְׁיֹעַר הַנֶּקֶב שֶׁבִּגְרָתָהּ
 הוּא עַד כְּאִסֵּר הָאִיטְלָקִי, לֹא תִפְרֹשׁ בִּבְיּוֹר מִה דִּין נֶקֶב מִכוּן
 בְּצִמְצוּם כְּאִסֵּר הָאִיטְלָקִי, הָאֵם עֵדִין הַבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה, וְרַק בִּיּוֹר
 מִשְׁיֹעַר זֶה הִיא נַעֲשִׂית טְרִיפָה, אוּ שֶׁגַם כְּשִׁשְׁיֹעַר הַנֶּקֶב הוּא
 כְּאִסֵּר הִיא נַעֲשִׂית טְרִיפָה. אֲמַר רַב נַחֲמָן, בְּטְרִיפָה מִחֲמַת חֶסֶד
 בְּגוֹלְגוֹלָתָהּ, שִׁשְׁיֹעַר הַחֶסֶד הוּא כְּגוֹדֵל סֹלַע, אֵם נִחְסֵר כְּסָלַע
 מִצְמוּצָם, הֲרִי זֶה כְּחֶסֶד רַב מְכַסְּלָה, שֶׁהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה
 מִחֲמַתוֹ, וְכֵן בְּנֶקֶב בִּגְרָתָהּ שֶׁרַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל נִתַּן בּוֹ שִׁשְׁיֹעַר
 עַד כְּאִסֵּר, דִּין נֶקֶב כְּאִסֵּר מִצְמוּצָם, כְּדִין חֶסֶד רַב מְכַסְּלָה
 שֶׁהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה. מִדִּיּוּקָה הַגְמָרָא: אֲלָמָּא כְּכִבֵּר רַב נַחֲמָן –
 מִדְּבַר רַב נַחֲמָן שֶׁהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה כְּשֶׁהִגְרָתָהּ נִקְבָה
 כְּאִסֵּר יֵשׁ לְלַמּוֹד, שֶׁלֶּשׁוֹן 'עַד' שֶׁנִּכְתַּב בַּמִּשְׁנָה מִתְּפַרֵּשׁ עַל דֶּרֶךְ
 עַד וְלֹא עַד כְּבָלָל, שֶׁדְּבַר רַבֵּן שִׁמְעוֹן 'עַד' כְּאִסֵּר' מִתְּפַרְשִׁים מִנֶּקֶב
 קֶטֶן שֶׁאֵינוֹ אֵלָּא מִשְׁהוּ וְעַד שֶׁגוֹדְלוֹ מִגִּיעַ לְאִסֵּר, אֵךְ נֶקֶב שֶׁגוֹדְלוֹ
 כְּאִסֵּר יוֹצֵא מִכָּל דְּבָרִי. שֶׁהֲרִי מִלְשׁוֹן 'עַד' שֶׁנֶּקֶט בְּשִׁשְׁיֹעַר הַנֶּקֶב
 מִשְׁמַע, שֶׁבֹא לְבַאֵר מִזֶּה שִׁשְׁיֹעַר נֶקֶב בִּגְרָתָהּ שֶׁהַבְּהֵמָה אֵינָה
 נַעֲשִׂית טְרִיפָה מִחֲמַתוֹ וְהִיא עֵדִין כְּשֶׁרָה, וְכוּחֹתָהּ שֶׁנֶּקֶב בִּגְרָתָהּ
 אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֵת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה מִנֶּקֶב מִשְׁהוּ עַד שֶׁגוֹדְלוֹ כְּאִסֵּר,
 וְכִיוֹן שֶׁלְּדַעַת רַב נַחֲמָן נֶקֶב כְּאִסֵּר עוֹשֶׂה אֵת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה,
 בְּהִכְרַח שֶׁנֶּקֶב כְּאִסֵּר אֵינוֹ בְּכָל דְּבַר רַבֵּן שִׁמְעוֹן 'עַד' כְּאִסֵּר' –
 שֶׁנֶּאֱמָרוֹ עַל נֶקֶב שֶׁהַבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה מִחֲמַתוֹ.
 בּוֹמֵן הַמִּשְׁנָה מִיטָה הִיתָה כְּעֵין מִסְגֶּרֶת עֵץ, הַעֲשִׂיָה מִשְׁנֵי מוֹטוֹת
 אֲרוּכִים הַנִּקְרָאִים אֲרוּכּוֹת הַמִּטָּה, שֶׁלְכַל מוֹט הָיוּ שְׁתֵּי רַגְלִים

וְהָיָה – וְהִתְנָה רָאָה וְהִתְבּוֹנֵן, לְדָרְבַּן מִתְּנָא – עַל דִּין זֶה שֶׁאִמְרוּ רַב
 מִתְנָא שֶׁהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה כְּשֶׁקּוֹלִית הִירֵךְ שֶׁנִּשְׁמַטָּה, וְהִבֵּין
 שֶׁאֵם לֹא יִגְלֶה דַּעְתּוֹ שֶׁהַבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה, יֹאמְרוּ שֶׁהִיא נַעֲשִׂית
 טְרִיפָה, מִשּׁוּם דְּאִתָּא – שְׁלָקוֹת זֶה בָּאָה וְנִכְלָלֶת בְּזֶה הַכָּלָל,
 הַמְרַבָּה פְּגָמִים כְּעֵין הַמְנוּיִים בַּמִּשְׁנָה, וּמִבֵּאֵרֶת הַגְמָרָא: מִיָּא שְׁעָמָא
 הִיוּ אוֹמְרִים כֵּךְ שְׁקוֹלִית שֶׁנִּשְׁמַטָּה נִכְלָלֶת בְּכָלֶל שֶׁבִּמְשַׁנָּה, מִשּׁוּם
 דְּמִיָּא לְנִטְוִיל – שְׁלָקוֹת זֶה דּוֹמָה בְּמַקְצֵת לְטְרִיפָה שֶׁמִּחֲמַת נִטְוִילָה,
 כְּדוֹגְמַת דְּבַרִּי הַמִּשְׁנָה בְּכַבֵּד נִטְוִיל, לְפִיכָךְ, כְּדִי שֶׁלֹא יִטְעוּ לֹמַר
 שְׁקוֹלִית הִירֵךְ שֶׁנִּשְׁמַטָּה נִחְשָׁבֶת בֵּין הַטְּרִיפּוֹת, תִּנָּא – שְׁנָה הִתְנָא
 בְּתַחֲלִיל הַפֶּרֶק אֲלוֹ מִפְּרָשׁוֹת בְּתוֹסַפַּת לִשׁוֹן 'אֵלּו' שֶׁמִּשְׁמַע מִיעוּט,
 כְּדִי לְלַמֵּד, הֵנִי הוּא דְּמִפְּרָשָׁה – שֶׁהַלְקוּיּוֹת שֶׁבִּמְשַׁנָּה הֵן הַנַּעֲשׂוֹת
 טְרִיפָה, וְרַק הַדּוּמוֹת לָהֶן לִגְמָרִי נִכְלָלוֹת בָּהֶן וְנִלְמְדוֹת מִן הַכָּלָל,
 אוֹלָם הָאֵ – כְּשֶׁהַקּוֹלִית נִשְׁמַטָּה מִמְּקוֹמָהּ, דְּרַב מִתְּנָא – שְׁעִלִּיה
 נִאֲמָרוּ דְּבַרִּי רַב מִתְנָא, הַבְּהֵמָה בְּשִׁרָה, מִשּׁוּם שְׁלָקוֹת זֶה אֵינָה
 דּוֹמָה לְגַמְרִי לְטְרִיפָה מִחֲמַת נִטְוִילָה, וְאֵינָה נִכְלָלֶת בְּכָלֶל שֶׁכְּתִיבָה
 הַמִּשְׁנָה בְּדִינֵי הַטְּרִיפּוֹת. אֲכֹן, כִּיוֹן שֶׁבִּדִין הַטְּרִיפּוֹת נִקַּט הִתְנָא
 בְּלִשׁוֹנוֹ 'אֵלּו', נִקַּט כֵּן גַּם בְּדִין הַכְּשֻׁרוֹת, אֵף שֶׁלֹא נִתְמַעַט בִּכֵךְ
 דְּבַר.
 וְרַבִּי שְׁמְעוֹן בֶּן לִקְישׁ אֲמַר, דְּבַרִּי הַמִּשְׁנָה אֲלוֹ כְּשֻׁרוֹת הֵם שֶׁנִּכְתְּבוּ
 דְּרַבָּא, לְמַעַט מִמֶּהם קוֹלִית שֶׁנִּשְׁמַטָּה, שֶׁהִיא בְּכָלֶל הַטְּרִיפּוֹת, שֶׁהִיא
 הִתְנָא תִנָּא – שְׁנָה בַּמִּשְׁנָה אֵת הַמִּפְּרָשׁוֹת, וְהוֹסִיף וּשְׁנָה זֶה
 הַכָּלָל כֹּל שֶׁאֵין מִכוּה זִידָה, טְרִפָה, לְרַבּוֹת לְקוֹיּוֹת נוֹסְפוֹת שֶׁלֹא
 נִכְתְּבוּ בַּמִּשְׁנָה, שֶׁגַם הֵן בְּכָלֶל הַטְּרִיפּוֹת, וְהָיָה – וְרָאָה וְהִתְבּוֹנֵן,
 לְדָרְבַּן מִתְּנָא – עַל הַלָּקוֹת שֶׁאִמְרוּ רַב מִתְנָא, שֶׁהַקּוֹלִית נִשְׁמַטָּה,
 וְהִבֵּין שֶׁאֵם לֹא יִגְלֶה דַּעְתּוֹ שֶׁהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה, יִסְבְּרוּ לֹמַר
 שֶׁהִיא כְּשֶׁרָה, וּמִשּׁוּם דְּלֹא אִתָּא – שְׁלָקוֹת זֶה אֵינָה בָּאָה וְנִכְלָלֶת
 בְּזֶה הַכָּלָל, הַמְרַבָּה פְּגָמִים כְּעֵין הַמְנוּיִים בַּמִּשְׁנָה, וּמִבֵּאֵרֶת
 הַגְמָרָא: מִיָּא שְׁעָמָא יֹאמְרוּ שֶׁאֵינָה נִכְלָלֶת בְּכָלֶל שֶׁבִּמְשַׁנָּה, מִשּׁוּם
 שֶׁהִכָּל מְרַבָּה לְקוֹיּוֹת הַדּוּמוֹת לְטְרִיפּוֹת שֶׁבִּמְשַׁנָּה, שִׁמְחוֹן מִחֲמַת
 נֶקֶב, מִמֶּהם מִחֲמַת דִּחוּתָהּ, וּמִזֶּה מִחֲמַת נִטְוִילָה, אוֹלָם יֵצֵאת הַקּוֹלִית
 מִמְּקוֹמָהּ אֵינָה דּוֹמָה לָאֵף אֶחָת מִן הַטְּרִיפּוֹת שֶׁבִּמְשַׁנָּה, שֶׁהִיא לֹא
 לְנִקְוִיָּה דְּמִיָּא – אֵינָה דּוֹמָה לְנֶקֶב, וְלֹא לְפִסּוּקֵי דְּמִיָּא – וְגַם אֵינָה
 דּוֹמָה לְדִחוּתָהּ, שֶׁהִיא הַקּוֹלִית לֹא נִיקְבָה וְלֹא נִתְחַתָּה, וְלִנְטוֹלִי
 [– לְטְרִיפּוֹת מִחֲמַת נִטְוִילָה] נִפִי לֹא דְּמִיָּא, שֶׁהִיא לֹא נִיטְלָה לְגַמְרִי
 מִגּוֹף הַבְּהֵמָה, לְפִיכָךְ, כְּדִי שֶׁלֹא יִטְעוּ לֹמַר שֶׁכְּשֶׁהַקּוֹלִית נִשְׁמַטָּה
 מִמְּקוֹמָהּ הַבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה, תִּנָּא – שְׁנָה הִתְנָא בַּמִּשְׁנָה שֶׁאִחֲרֶיהָ 'אֵלּו'
 בְּשִׁרָשׁוֹת בְּתוֹסַפַּת לִשׁוֹן 'אֵלּו' שֶׁמִּשְׁמַע מִיעוּט, לְלַמֵּד הֵנִי הוּא –
 שֶׁרַק הַלְקוּיּוֹת שֶׁנִּמְנָא בַּמִּשְׁנָה הֵם אֵלּוֹ דְּכְשֻׁרוֹת, אוֹלָם הָאֵ –
 כְּשֶׁהַקּוֹלִית נִשְׁמַטָּה מִמְּקוֹמָהּ, דְּרַב מִתְּנָא – שְׁעִלִּיה נִאֲמָרוּ דְּבַרִּי רַב
 מִתְנָא, הַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית מִפְּרָשָׁה. אֲמַנָם כִּיוֹן שֶׁבִּדִין הַכְּשֻׁרוֹת נִקַּט
 הִתְנָא בְּלִשׁוֹנוֹ 'אֵלּו', נִקַּט כֵּן גַּם בְּדִין הַטְּרִיפּוֹת שֶׁכְּתַב לְפָנֵי כֵן, אֵף
 שֶׁלֹא נִתְמַעַט בִּכֵךְ דְּבַר.
 הַגְמָרָא עוֹסֶקֶת עֵתָה בְּדִין קוֹלִית הִירֵךְ שֶׁנִּשְׁמַטָּה מִמְּקוֹמָהּ, הָאֵם
 אֲכֹן הַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה מִחֲמַת לָקוֹת זֶה: נוֹפֵא, אֲמַר רַב מִתְּנָא,
 הָאֵ בְּרִיקָא דְּאִתְּמָא – רֹאשָׁה הַבּוֹלֵט שֶׁל קוֹלִית הִירֵךְ, שֶׁהוּא עֲגוֹל
 וְתַחוּב בְּגוּמָא שֶׁבַעצֵם הִירֵךְ, דְּרָשָׁה מְדִיבָתִּיהָ – שֶׁנִּשְׁמַט מִמְּקוֹמוֹ,
 הֲרִי זֶה מִפְּרָשָׁה, וְרָבָא אֲמַר, אֵין זֶה בְּכָלֶל הַטְּרִיפּוֹת, וְהַבְּהֵמָה בְּשִׁרָה,
 מִשּׁוּם שֶׁהַעֲצֵם עֵתִידָה לְחֻזֵּר לְמְקוֹמָהּ, וְהַבְּהֵמָה חוֹזֶרֶת לְבְּרִיאֻתָהּ
 בְּתַחֲלִילָהּ. וְאִי אִפְסִיק נִיבִיה – אֵךְ אֵם נִפְסָד וְנִתְחַךְ הִגִּיד הַמַּחֲבֵר
 אֵת עֵצֶם הַקּוֹלִית לִירֵךְ, הַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית מִפְּרָשָׁה. פּוֹסֶקֶת הַגְמָרָא:
 וְהִלְכָתָא, אִפְסִיק נִפִי – גַּם אֵם הִגִּיד נִפְסָד וְנִתְחַךְ הַבְּהֵמָה בְּשִׁרָה,
 וְאֵינָה נַעֲשִׂית טְרִיפָה אֵלָּא כְּשֶׁהַלָּקוֹת בְּקוֹלִית תִּגְדֵּל כֹּל כֵּךְ, עַד
 דְּמִתְּעַבְּלָא אֶתְעַבְּוִיל – עַד שֶׁהִגִּיד נִפְסָד מִשּׁוּם שֶׁנֶּקֶב וְנִתְעַבְּלָה, כִּיוֹן
 שְׁלָקוֹת זֶה אֵין לָהּ תִּקְנָה.
 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: עַד כְּפָה תִּתְּסֵר [וְכוּ'], עַד כְּמָה יִחְסֵר מִן הַגְרָתָהּ
 וְהַבְּהֵמָה תִּהְיֶה כְּשֶׁרָה, רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַד שִׁיְהִיה
 בְּנֶקֶב כְּאִסֵּר הָאִיטְלָקִי, אֲמַר יוֹרְיָה לְבִנִי הִיִּשְׁבִּיה בַּבְּבֵל, אִתָּון –
 אַתָּם, דְּלֹא מִיתְּתִי לְכוֹן – שֶׁלֹא נִרְאָה לְעֵינֵינוּ אִסֵּר אִיטְלָקִי
 שֶׁהוּא שִׁשְׁיֹעַר – שִׁשְׁיֹעַר הַנֶּקֶב שֶׁבִּגְרָתָהּ, מִדְּדוֹ אֵת שִׁשְׁיֹעַרֶיהָ –

60 שהכיל בתוכו מעט פחות מסאתים, אך כלי שבעודו שלם הכיל
 61 בתוכו סאתים, דינו פלמץ – כאילו הכיל בתוכו יותר מסאתים,
 62 ושביריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם לוג, ולשון 'עד'
 63 שבמשנה מתפרש על דרך 'עד ולא עד בכלל'.
 64 מקשה הגמרא: והרי שנינו ברייתא המבארת את דברי
 65 המשנה, שכלי שהכיל בתוכו לוג ונשבר, דינו פלמץ – ככלי
 66 שהכיל מעט פחות מלוג, וכלי שהכיל בתוכו סאה ונשבר, דינו
 67 פלמץ – ככלי שהכיל מעט פחות מלוג, וכלי שהכיל בתוכו
 68 סאתים ונשבר, דינו פלמץ – ככלי שהכיל מעט פחות מסאתים.
 69 נמצא שכל דברי המשנה מתפרשים על דרך 'עד ועד בכלל',
 70 שהנאמר 'עד לוג' כולל כלי שהכיל בתוכו לוג, והנאמר 'עד סאה'
 71 כולל כלי שהכיל בתוכו סאה, והנאמר 'עד סאתים' כולל כלי
 72 שהכיל בתוכו סאתים. מתרצת הגמרא: הברייתא לא ביארה את
 73 דברי המשנה על דרך 'עד ועד בכלל' משום שלשון 'עד' מתפרש
 74 כן בכל מקום, וגם רב נחמן לא פירש את דברי המשנה על דרך
 75 'עד ולא עד בכלל' משום שלשון 'עד' מתפרש כן בכל מקום, אלא
 76 הָתָם – בשיעור שברי כלי חרס פירשה הברייתא את דברי המשנה
 77 על דרך 'עד ועד בכלל' משום שברך זו נמצא שהולכים בדיני
 78 הטומאה לחומריה, ששבר ממלי גדול יותר מקבל טומאה כשמקבל
 79 לתוכו שיעור קטן יותר, וגם בשיעור חסרון בבמה שעושה אותה
 80 טריפה פירש רב נחמן את דברי המשנה על דרך 'עד ולא עד
 81 בכלל' משום שבכך הבדמה נעשית טריפה גם כשחסר מן
 82 הגרגרת כשיעור איסור ונמצאנו ונמצאנו מחמירים בדין
 83 הטרפות. והטעם שפירשו את השיעורים שבמשנה על הדרך
 84 שמביאה להחמיר בהם הוא. דָּאֵמֵר רַבִּי אֶבְרָהָם אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל
 85 שִׁיעוּרֵי חֻמֵּי שְׁנֵיתָנוּ בְּמִשְׁנָה או בברייתא על טומאה או איסור
 86 שהם מן התורה, יש לְהַחמיר במידתם, חוץ מִכְּגָרִים – כגרעין של
 87 פול שנחלק לשנים, שהוא שיעור בטומאה שֶׁל כְּתִימִים שנמצאו
 88 בבגדי האשה, שהיא נטמאת כשגודלה הוא בשיעור זה, וכיון
 89 שטומאה זו אינה אלא מדברי חכמים, יש לְהַקל ולמדוד את הגרס
 90 בריח, והאשה אינה נטמאת אלא כשהכתם גדול מעט מגרס
 91 מצומצם.
 92 מוכיחה הגמרא: דִּיקָא נָמִי – יש לדייק ולהוכיח שלשון 'עד'
 93 מתפרש בכל מקום באופן המביא להחמיר בו, דְּקָתַנִּי עֲלָה דְּהֵימָא
 94 – שהרי על המשנה בדין החבל היוצא מן המטה שנינו ברייתא,
 95 שכשאורך החבל הוא חֲמִשָּׁה טפחים, דינו פלמץ – כחבל
 96 שאורכו יותר מחמשה, ונטמא עם המטה, וכשאורך החבל הוא
 97 עֶשְׂרֵה טפחים, דינו פלמץ – כחבל שאורכו פחות מעשרה טפחים,
 98 ונטמא עם המטה. נמצא שבאותה משנה, דבריה 'עד חמשה'
 99 מתפרשים על דרך 'עד ולא עד בכלל', ודבריה 'עד עשרה'
 100 מתפרשים על דרך 'עד ועד בכלל', ובהכרח שאין כלל לביאור
 101 לשון 'עד' שבמשנה, אלא יש לפרש בו לחומרא.
 102 בין הלכיות שהבדמה אינה נעשית טריפה מחמתן שנינו במשנה:
 103 נִיפֵל הַחֹחֹל. אֲמַר רַב עוֹרֵינָא מְשִׁיחָה דְרָבָא, לֹא שָׁנִי – לא נאמר
 104 במשנה שפגם בטחול אינו עושה את הבדמה טריפה, אֶלָּא כאשר
 105 הטחול נִיפֵל לגמרי, אֶבֶל כשהוא קיים אלא שניקב בנקב לעומקו,
 106 הבדמה נעשית טריפה.
 107 מְהִיב – הקשה על דברי רב עוריא, רַבִּי יוֹסִי בְּרַ אֲבִי, וְאִיתִימָא,
 108 רַבִּי יוֹסִי בְּרַ זְבִידָא, מדברי המשנה לקמן (סח) העוסקת בדיני איסור
 109 אבר מן החי. ששנינו במשנה (להלן סח), חֹתֶךְ – נתח שנחתך מְעוֹקֵר
 110 שְׂמִיעָה של בהמה טהורה בחייה, ונותר בתוכה עד לאחר
 111 שחיטתה, הרי הוא מוֹתֵר פְּאֻלָּה, משום ששחיתת בהמה שלימה
 112 מפקיעה ממנה ומכל מה שבתוכה את איסור אבר מן החי. אולם
 113 נתח בשר מן הַחֹחֹל וּמִן הַפְּלִיט שנתחך מן הבדמה בחייה, ונותר
 114 בגופה עד אחרי שחיטתה, הרי הוא אֲסוּר פְּאֻלָּה מדין אבר מן
 115 החי, כיון ששחיתת בהמה שנחסרה אינה מתירה את איסור אבר
 116 מן החי מן הנתח שנחתך, אף שהוא מונח במעיה. מלשון המשנה
 117 משמע, שרק הנתח מן הטחול והכליות אסור באכילה, הָא בְּהֵמָה
 118 נִיפָא שְׂרָא – אולם שאר בשר הבדמה מותר באכילה, ונמצא

1 שיעורן של הכלים ושביריהם להיחשב כלים לקבל טומאה הוא,
 2 כשמקבלים לתוכם שמן בְּבִירָה סִיכָה אבר קטן של קָטָן בן יומו,
 3 ושיעור זה ניתן לשברים שבאו מהקטן שבכלים, וְעַד כלי שבעודו
 4 שלם הכיל בתוכו לוג. אולם כלי חרס שבעודו שלם הכיל יותר
 5 מלוג, שביריו המקבלים שמן כדי סיכת קטן אינם מקבלים טומאה,
 6 כיון שאין דרך בני אדם להשתמש בשברים קטנים שנותרו ממלי
 7 גדול. מדייקת הגמרא: מָאִי לָא – האם אין כוונת המשנה, שכלי
 8 שבעודו שלם קיבל לוג בדיוק, דינו פלמץ – ככלי שהכיל בתוכו
 9 פחות מלוג, ושביריו מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם כדי סיכת
 10 קטן. נמצא, שדברי המשנה מתפרשים, שכלי שבעודו שלם הכיל
 11 בתוכו עד לוג ולוג בכלל, שיעור שביריו לקבל טומאה הוא בכדי
 12 סיכת קטן, ואם כן לשון 'עד' שבמשנה מתפרש על דרך 'עד ועד
 13 בכלל'. משיבה הגמרא: לָא, דברי המשנה אינם מתפרשים כן,
 14 ושברים המקבלים כדי סיכת קטן מקבלים טומאה רק כשבאו
 15 מכלי שהכיל בתוכו מעט פחות מלוג, אך כלי שבעודו שלם הכיל
 16 בתוכו לוג, דינו פלמץ – ככלי שהכיל בתוכו יותר מלוג, ושביריו
 17 מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם רביעית הלוג. נמצא, שדברי
 18 המשנה מתפרשים, ששיעור כדי סיכת קטן נאמר על שבר הבא
 19 מכלי קטן ביותר ועד שייגיע גודלו להכיל בתוכו לוג, אך כשהגיע
 20 בגודלו להכיל לוג, שביריו המקבלים לתוכם שמן בכדי סיכת קטן
 21 אינם מקבלים טומאה, ואם כן לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש
 22 על דרך 'עד ולא עד בכלל'.
 23 מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן, מהמשך המשנה העוסקת
 24 בשיעור שברי כלי חרס לקבל טומאה: תָּא שְׂמִיעָה, שבמשנה שנינו,
 25 שכלי חרס גדול יותר, ששיעור גודלו הוא, מכלי שכשהיה שלם
 26 הכיל בתוכו לוג וְעַד כלי שכשהיה שלם הכיל בתוכו סָאָה, שיעור
 27 שביריו לקבל טומאה הוא פְּרִיעִית הלוג שהשברים מקבלים
 28 לתוכם, ולא די שמקבלים לתוכם שמן בכדי סיכת קטן. אולם כלי
 29 חרס גדול יותר, שבעודו שלם הכיל בתוכו יותר מסאה, שביריו
 30 המקבלים רביעית אינם מקבלים טומאה. מדייקת הגמרא: מָאִי לָא
 31 – האם אין הכוונה בדברי המשנה, שכלי שבעודו שלם הכיל
 32 בתוכו סָאָה בדיוק, דינו פלמץ – ככלי שהכיל בתוכו פחות
 33 מסאה, ושביריו המקבלים לתוכם רביעית מקבלים טומאה. נמצא,
 34 שדברי המשנה מתפרשים, שמכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו לוג
 35 ועד כלי שהכיל בתוכו סאה, וכלי שהכיל בתוכו סאה בכלל,
 36 שברי הכלי מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם רביעית, ואם כן
 37 לשון 'עד' שבמשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'. משיבה
 38 הגמרא: לָא, דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ושברים המקבלים
 39 לתוכם רביעית מקבלים טומאה רק כשבאו מכלי שהכיל מעט
 40 פחות מסאה, אך כלי שבעודו שלם הכיל בתוכו סָאָה, דינו
 41 פלמץ – כאילו הכיל בתוכו יותר מסאה, ושביריו מקבלים
 42 טומאה כשמקבלים לתוכם חצי לוג, ולשון 'עד' שבמשנה מתפרש
 43 על דרך 'עד ולא עד בכלל'.
 44 מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן, מהמשך המשנה העוסקת
 45 בשיעור שברי כלי חרס לקבל טומאה: תָּא שְׂמִיעָה, במשנה שנינו,
 46 שכלי חרס גדול יותר, שגודלו הוא. מכלי שכשהיה שלם הכיל
 47 בתוכו סָאָה, וְעַד כלי שכשהיה שלם הכיל בתוכו סָאָתִים, שיעור
 48 שביריו לקבל טומאה פְּחָצִי לוג שהשברים מקבלים לתוכם. אולם
 49 כלי חרס שבעודו שלם הכיל בתוכו יותר מסאתים, שביריו
 50 המקבלים חצי לוג אינם מקבלים טומאה. מדייקת הגמרא: מָאִי
 51 לָא – האם אין הכוונה בדברי המשנה, שכלי שבעודו שלם הכיל
 52 בתוכו סָאָתִים, דינו פלמץ – ככלי שהכיל בתוכו פחות מסאתים,
 53 ושביריו המקבלים לתוכם חצי לוג מקבלים טומאה. נמצא, שדברי
 54 המשנה מתפרשים, שמכלי שבעודו שלם הכיל בתוכו סאה ועד
 55 כלי שהכיל בתוכו סאתים, וכלי שהכיל בתוכו סאתים בכלל,
 56 שברי הכלי מקבלים טומאה כשמקבלים לתוכם חצי לוג, ואם כן
 57 לשון 'עד' ששנינו במשנה מתפרש על דרך 'עד ועד בכלל'.
 58 משיבה הגמרא: לָא, דברי המשנה אינם מתפרשים כן, ושבירים
 59 המקבלים לתוכם חצי לוג מקבלים טומאה רק כשבאו מכלי

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלה רש"י תוספות

1 עד לוג – שיעור זה ניתן לשברי כלים שלא היה תחלתן אלא עד לוג. דאם היה
2 תחלתן יותר מלוג – הוי שיעור שבריו ברביעית הלוג, כדלקמן. מלוג עד סאה –
3 כלי שהיה תחלתו יותר מלוג, כגון שנים או שלשה לוגין או יותר על וצל: עדן סאה
4 – שיעור שבריו ברביעית הלוג. סאה כלמעה – ושיעור שבריו בחצי לוג,
5 כדלקמן. סאתים כלמעה – ושיעור שבריו

6 בתורת כהנים ובמסכת כלים (פרק שני משנה
7 ב) בלוג שלם. והתניא לוג כלמעה ב' –
8 אלמא, בבולחו "עד" – ועד בכללו התם
9 להומרא – משום הכי אמרין בהו עד ועד
10 בכלל – דאמלין להומרא. דמשמין לשברים
11 בשיעור וזטא. אבל כסלע וכאיסר דרב נחמן,
12 אי הוה אמרין בהו עד ועד בכלל – הוי
13 קולא לאבשרהו ואשמועינן רב נחמן, דכל
14 היכא דקתי "עד" – זיל ביה להומרא, ואי עד
15 ועד בכלל קולא היא – אימא: עד ולא עד
16 בכלל. כל שיעוריה של חכמים להחמיר – אי
17 מצומצם חומרא הוא – שיעוריה במצומצם,
18 ואי מצומצם קולא – שיעוריה בשוחק. חוין
19 מכגריש של כתמים – ששינוי בנדה (טבא),
20 דהוראה תום של דם בגבהי כגריש – טבא,
21 דמסקינן לה בדם נדה. אף על גב דכי
22 משעת ליה במצומצם חומרא הוי – לא
23 הויא טמאה אלא ביותר מכגריש, אבל כגריש
24 עצמו – מחזקינן ליה בדם מאכולת. והיינו
25 להקל, דאף על גב דכגריש שעורו – בעינן
26 כגריש ועוד. והכי תניא ב"הוראה תום" (שם).
27 וטעמא, משום דכרתים עצמן דרבנן,
28 דמדאורייתא עד דחויא מגופה, דכרתיב
29 (ויקרא טו) "דם יהיה זובה בבשרה". דיקא
30 נמי – דהא דקתי: לוג כלמעה, סאה כלמעה
31 – משום חומרא הוא, ולאו דנימא נמי

32 במקום קולא עד ועד בכלל. דקתי על דההיא –
33 כלמעה טמא. ד"עד" דקתי: עד חמשה טהור – ולא עד בכלל. עשרה כלמעה –
34 דהאי "עד" דקתי: ועד עשרה טמא – ועד בכלל קאמר. אלמא בחר חומרא אזיל.
35 חותך מעובר שמעני – הבהמה, ולא יצא מתוכה. מותר – אבר באכילה, וניתר
36 בשחיטתה כעובר עצמו. וטעמא מפרש ב"בהמה המקשה" (חולין טז, טז) מ"כל
37 בבהמה תאכלו". מן הטחול ומן הכליות – של בהמה. אם נחתך מהם, אף על פי
38 שלא הוציא החתיכה מתוכה – אסור באכילה משום אבר מן החי. והתם קא יליף
39 טעמא מ"אותה תאכלו" – שלמה לא חסרה. כלומר, כשחיה שלמה הוא דקאמנא
40 לך "כל בבהמה תאכלו", להחיר דבר אחר שבגופה, אבל כשחיה חסרה, דהנמצא
41 בתוכה מחסרונה הוא – לא שרינא לך "כל בבהמה" דהיינו הנמצא בה. ומכל מקום
42 שמעינן מינה, דהיא עצמה שריא אף על גב דנחתך מן הטחול, ואין ויתורך בלא נקב,
43 דכל נקב משום ויתור הוא. הוא חוין דבהמה נמי אסורא – דחמיר ניקב ונחתך
44 מניטל לגמרי, שעל ידי הנקב הוא הולך ומוסיף מכאוב והחוליר רב בגופה. אידי
45 דתנא רישא מותר – בחתיכה עצמה, דאיצטרך לאשמועינן דלאו אבר מן החי
46 הוא – תנא איסורא דסיפא נמי בחתיכה. לקתה בבוליא – כגון מליא מוגלא.
47 בבוליא אחת – וכל שכן בשתיחן.

למקום

בגלמי דוינמין דמימליך עליהו ומשוי לזו מנא. משמע דאף על גב דטהרה היא, דאבתי לא ממילך עליה – אפילו הכי מותר לטלטלה, הואיל ואינה להיות כלי על ידי יחוד. ומיהו קשה
מדהיא דאמר בפרק "במה אשה יוצאת" (שבת נח, ב): העשה זגין למכתשת ולערישה ולמטפות תניקוק, יש להם עינבל – טמאים, אין להם עינבל – טהורים, ונלו עינבלין – עדיין
שומטאן עליהם. ומפרש רבי יוסי ברבי חנינא: הואיל וראוי להקישו על גבי כלי חרס. רבי יוחנן אמר: הואיל וראוי לגמוע בו מים לתניוק, אלמא בראויות בעלמא בלא יחוד מקבל טומאה אף
על פי שלא יחוד לגמועו דעל כרחק בלא יחוד מיירי, מדפליג עלה רבי יוסי ברבי חנינא ולא טמא משום גימוע, דבעינן מעין מלאכה ראשונה, ועוד, אי יחוד – מזה לא היה לו עינבל
מעולם, מזה לא היה לו עינבל נטיטל ועוד, מדפריך עליה: רבי יוחנן לא בעי מעין מלאכה ראשונה; והא תניא: יכול כפה סאה ויטב עליה כו', ואמר רבי אלעזר: אמרינן במדרשות "עמוד
ונעשה מלאכתנו", ואין אומרים בטמא מת "עמוד ונעשה מלאכתנו". והדיא על כרחק בלא יחוד, דומיא דכפה סאה ויטב
עליה, דאיירי כשלא יחוד לישיבה, דממעט ליה מדכתיב "אשר יטב עליו חוב" – מי שמויחד לישיבה, יצא זה שאומרין לו "עמוד ונעשה מלאכתנו" ויש לומר: דשאני גבי זגין, דכיון שגם
הדיוט יכול להחזיר העינבל בדקאמר התם, אית לן למימר דחשיב כלי על ידי דבר מועט, שעדיין ראי לגמוע קודם חזרת עינבל ואפילו בלא יחוד. ולמאן דאמר: הואיל וראוי להקישו על
גבי כלי חרס – ניתא ממה נפשך, אי בעלמא בעי מעין מלאכה ראשונה – הכא נמי לא מהני לגמוע מים, דהיינו מלאכה אחרת. ואפילו אם תמצא לומר דבעלמא טמא בלא יחוד, הכא
שעמוד מלאכה ראשונה על ידי חזרת העינבל, לא ראי להקישו – לא הוי טמא, ולא סגי ליה בגימוע מים, דהוי כמו "עמוד ונעשה מלאכתנו". והתם לחומרא – השתא חזר בו
מכל מה שחיתך, והוי כמו "אלא", כל שיעורי חכמים להחמיר – ואם תאמר: דהיינו (ברכות כו, א) דקאמר רבי יוחנן: עד ארבע שעות, ובעי בגמרא אי עד ועד בכלל אי
לא עד ועד בכלל, ופשטי דעד ועד בכלל, דומיא דהדיא דקאמר רבי יוחנן גבי תפלת המוספים עד שש שעות, דהוי עד ועד בכלל כדמוכח התם. והיינו קולא, שיכול להמתין ולהתפלל עד
סוף ארבעו ויש לומר: דאיכא נמי חומרא, דלא אמרין עבר זמנו, וחייב עדין להתפלל כל שעה רביעית. ואם תאמר: והכי פשטי ליה דעד ארבע שעות מתפלת המוספין? דלמא האי עד ועד
בכלל, והאי עד ולא עד בכלל, בדקאמר הכא גבי הדיא דחבל היוצא מן המטה, דחמשה כלמעה ועשרה כלמטה ויש לומר: דשאני הכא דשניה שרים, דתרייהו לחומרא.

שיעורין בבדי סיכת קטן ועד לוג – אבל אם היה תחלתן יותר מלוג – בעינן שיעור גדול
לשברים, יותר מכדי סיכת קטן, ואפילו יחוד – בטלה דעתו אצל כל אדם ואין
יחודו יחוד, דאין דרך ליחוד שברים הבאים מכלי גדול לצורך סיכת קטן, וכן נראה, דעל ידי
יחוד מיירי הכא, דהייך יקבלו שברים טומאה אם לא על ידי יחודו הא אמרין בסוף
ה"מנציג" (שבת צה, ב) דכלי חרס שניקב כמוציא
זית – טהור מלמלך בו זיתים, ועדיין כלי הוא
לקבל בו רמונים, ושם פירש בקונטרס: כלומר,
טהור הוא מלמלך טומאה עוד משום סתם כלי
חרס ששיעורו בזיתים, וגם אם יהיה עליו טומאה
– נטהר. ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים, שאם
יחודו שוב לרמונים – מקבל טומאה מכאן
ולחבא, או אם מתחלה היה מיוחד לרמונים לא
נטהר. אלמא בעינן יחוד, ואם תאמר: דתנא
בתוספתא דכלים בשלהי פרק "אחש" וטבעת"
ו'ב' פ"ז טו: שולי המחצין ושולי הפתחין
וקרקרות הכלים ודופותיהם ומאחוריהן – אין
ממלאין בהן ואין מקדשין בהן ואין מוין מוין וכו',
שפן ועשה חוץ כלים – מקבלין טומאה מכאן
ולחבא, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל כלי
חרס שטהר שעה אחת – שוב אין לו טומאה
לעולם. ואי בעינן יחוד לקבל בו רמונים כשניקב
כמוציא זית, הא מיד כשניקב נטהר, וכשיחוד
לרמונים אחר כך איך יקבל טומאה מכאן ולחבא?
אבל אי לא בעינן יחוד אתי שפיר, דלא נטהר כל
זמן שהוא ראי לרמונים! ויש לומר: דהדיא
דרתוספתא מיירי בדלא חזי על ידי יחוד בלי תיקון,
ולכחי כשברים הפחותין מכשיעור המפורש כאן
בשמעתין דמחמת גריעותא לא מהני יחוד. אבל
היכא דלא בעי תיקון, דאין מחוסר אלא יחוד –
לא אמרן דכיון שטיהר שוב לא יקבל טומאה
לעולם. והא דתנן במסכת כלים (פרק ה משנה ח):

למקום

תחבו חוליות פחות מארבעה טפחים – טהור, מירחו ביטש – מקבל טומאה ששיסוקו
לאפות בו סופגין. משמע דאתא ביה טומאה על ידי תיקון שאני התם דחשיב כלי גמור
ידי שנעשה אחר כך שלם כמתחילה על ידי תיקון. אבל שברים קטנים אין נחשבים להיות
עוד כלים על ידי שום תיקון. ואם תאמר: לפי מה שפירש דלא מהני ראויות לשברים לקבל
טומאה עד שיחוד, הא בפרק "כל הכלים" (שבת קכד, ב) פליגי רבי מאיר ורבי יוחנן בבלי
שנשבר בשבת וראוי למלאכה אחרת לענין טטלול, דרבי יוחנן אוסר לטלטל משום גולד,
ורבי מאיר שרי, דלית ליה גולד. אבל כולי עלמא מודו שאם נשבר מערב שבת – בלא הוי
גולד, ושרי לטטלול בשבת דאורייתא וראוי למלאכה אחרת. אלמא מנא הוא לענין שבת, ואם
כן לענין טומאה נמי מנא הוא. דקאמר רבא בפרק "כל הכלים" (שם, קכד, א) גבי מוחל שו, דהו
מדלענין טומאה לאו מנא הוא – לענין שבת נמי לאו מנא הוא ועוד מוכח התם דלא בעינן
יחוד לענין שבת. גבי רבא דאיתוס מסאניה בטמא ואתא שמעיה ושקל חספא וקא מכפר
ליה, ומפרש טעמא: משום דאילו הוה בחצר – חזי לאיכסויי ביה מנא ויש לומר: דלעולם
בעינן יחוד לענין טומאה. והא דקאמר רבא: מדלענין טומאה לאו מנא הוא – היינו אפילו
על ידי יחוד, דכיון דינטל חודה או עוקצה לא מהני בה יחוד. והא דתנן במסכת כלים פרק
י"ג (משנה ה): מחט שניטל חודה או עוקצה טהור, ואם התקנית למיתוח טמא – לאו
יחוד בעלמא קאמר, אלא שעשה שום תיקון, אבל היכא דהוי מנא לענין טומאה על ידי
יחוד, לענין שבת לא תקנו יחוד. וכן משמע התם בהדיא דתרגמא אביי אליבא דרבא
דאמר בפרק "במה אשה יוצאת" (שבת נח, ב): העשה זגין למכתשת ולערישה ולמטפות תניקוק, יש להם עינבל – טמאים, אין להם עינבל – טהורים, ונלו עינבלין – עדיין
שומטאן עליהם. ומפרש רבי יוסי ברבי חנינא: הואיל וראוי להקישו על גבי כלי חרס. רבי יוחנן אמר: הואיל וראוי לגמוע בו מים לתניוק, אלמא בראויות בעלמא בלא יחוד מקבל טומאה אף
על פי שלא יחוד לגמועו דעל כרחק בלא יחוד מיירי, מדפליג עלה רבי יוסי ברבי חנינא ולא טמא משום גימוע, דבעינן מעין מלאכה ראשונה, ועוד, אי יחוד – מזה לא היה לו עינבל
מעולם, מזה לא היה לו עינבל נטיטל ועוד, מדפריך עליה: רבי יוחנן לא בעי מעין מלאכה ראשונה; והא תניא: יכול כפה סאה ויטב עליה כו', ואמר רבי אלעזר: אמרינן במדרשות "עמוד
ונעשה מלאכתנו", ואין אומרים בטמא מת "עמוד ונעשה מלאכתנו". והדיא על כרחק בלא יחוד, דומיא דכפה סאה ויטב
עליה, דאיירי כשלא יחוד לישיבה, דממעט ליה מדכתיב "אשר יטב עליו חוב" – מי שמויחד לישיבה, יצא זה שאומרין לו "עמוד ונעשה מלאכתנו" ויש לומר: דשאני גבי זגין, דכיון שגם
הדיוט יכול להחזיר העינבל בדקאמר התם, אית לן למימר דחשיב כלי על ידי דבר מועט, שעדיין ראי לגמוע קודם חזרת עינבל ואפילו בלא יחוד. ולמאן דאמר: הואיל וראוי להקישו על
גבי כלי חרס – ניתא ממה נפשך, אי בעלמא בעי מעין מלאכה ראשונה – הכא נמי לא מהני לגמוע מים, דהיינו מלאכה אחרת. ואפילו אם תמצא לומר דבעלמא טמא בלא יחוד, הכא
שעמוד מלאכה ראשונה על ידי חזרת העינבל, לא ראי להקישו – לא הוי טמא, ולא סגי ליה בגימוע מים, דהוי כמו "עמוד ונעשה מלאכתנו". והתם לחומרא – השתא חזר בו
מכל מה שחיתך, והוי כמו "אלא", כל שיעורי חכמים להחמיר – ואם תאמר: דהיינו (ברכות כו, א) דקאמר רבי יוחנן: עד ארבע שעות, ובעי בגמרא אי עד ועד בכלל אי
לא עד ועד בכלל, ופשטי דעד ועד בכלל, דומיא דהדיא דקאמר רבי יוחנן גבי תפלת המוספים עד שש שעות, דהוי עד ועד בכלל כדמוכח התם. והיינו קולא, שיכול להמתין ולהתפלל עד
סוף ארבעו ויש לומר: דאיכא נמי חומרא, דלא אמרין עבר זמנו, וחייב עדין להתפלל כל שעה רביעית. ואם תאמר: והכי פשטי ליה דעד ארבע שעות מתפלת המוספין? דלמא האי עד ועד
בכלל, והאי עד ולא עד בכלל, בדקאמר הכא גבי הדיא דחבל היוצא מן המטה, דחמשה כלמעה ועשרה כלמטה ויש לומר: דשאני הכא דשניה שרים, דתרייהו לחומרא.

והרי מים זכים וכשרים הכא והכא – פירש הקונטרס: לא ידענא מאי קושיא. ויש
לומר דהכי פירושה: והרי מים זכים דאתו מחמת לקותא וכשרים בבוליא, ולא
גמירנא ממוגלא, ואם כן אין לדמות הטרפות זו לזו.

בלשון יחיד אני שונה אותה – שבמשנה עצמה היה שונה דברי רבי שמעון. אבל אין
לפרש: משום דאתיא ביחידא, דמה

בכך? האמר בפרק "חולין" (יבמות מ"ב, ס"ח) סתם

במיתותין ומחלוקת בברייתא – הלכה כסתם. 2

להביא 3

למקום חריץ. והיכא מקום חריץ? לחיורא דתותי
מתני. אמר רב נחוניא: שאילתינהו לכולהו מרופאי

דמערבא, ואמרי לי: הלכתא פרכיש בר פפא. ולית

הלכתא פרכ עורא, דרב עורא נמי לא אמרן אלא בקולשיה, אבל בסומכיה – טרפה, ואי

אשתיר ביה כעובי דינר זהב – קשרה. אמר במערבא: כל הפוסל בריאה – פשר בבוליא,

שהרי נקב פסול בריאה וכשר בבוליא, וכל שכן היכא דכשר בריאה – פשר בבוליא. מתקיף

לה רבי תנחומא: וכללא הוא? הרי מוגלא, דכשר בריאה ופסול בבוליא! והרי מים זכין,

דכשרים הכא והכא! אלא אמר רב אשי: טרפות קא מדמיית להדי? אין אומרים בטרפות

זו דומה לזו, שהרי חותכה מכאן – ומתה, חותכה מכאן – וחיתה. ומים זכין פשרים – לא

אמרן אלא דיציל, אבל עכרי – טרפה; וכי צילי נמי – לא אמרן אלא דלא סרית, אבל סרית

– טרפה. הבוליא שהקטינה, בדרקה – עד כפול, בנסה – עד פענכה בינונית. "ניטל לחי

התחתון". אמר רבי יוצא: לא שנו אלא שיכולה לחיות על ידי לעיסה והמראה, אבל

אינה יכולה לחיות על ידי לעיסה והמראה – טרפה. "ניטלה האם שלה". תנא: היא

האם, היא מטרפחת, והיא שלפוחית. "והרותה בידי שמים פשרה". תנו רבנן: איזוהי

הרותה? כל שצמקה ריאה שלה, בידי שמים – פשרה, בידי אדם – טרפה. רבי שמעון

בן אלעזר אומר: אף בידי כל הבריות. איבעיא להו, רבי שמעון בן אלעזר ארישא

קאי – ולקולא, או אסיפא קאי – ולחומרא? תא שמע, דתנאי: הרותה בידי אדם –

טרפה, רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בידי כל הבריות. רבה בר בר חנה הוה קאזיל

במדברא, אשכח הנהו דיכרי דצמיק ריאה דידהו, אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה:

בקיטא אייתי משיכילי חיורי ומלינהו מיא קרירי, ואנחינהו מעת לעת, אי הדרן ברין –

בידי שמים היא ובשרה, ואי לא – טרפה. סיתוא, אייתי משיכילי שיחומי, ומלינהו מיא

פשוירי, ואנחינהו מעת לעת, אי הדרא בריא – פשרה, ואי לא – טרפה. "הגלודה". תנו

רבנן: הגלודה – רבי מאיר מכשיר, וחכמים פוסלים. וכבר העיד אלעזר ספרא ויוחנן

בן גודא על הגלודה שפסולה. אמר רבי שמעון בן אלעזר: חור בו רבי מאיר. מפלל

דלרבי שמעון בן אלעזר פליג רבי מאיר בגלודה? והתניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר:

לא נחלקו רבי מאיר וחכמים על הגלודה שפסולה; וכבר העיד רבי אושעיא בנן של

רבי יהודה הבשם לפני רבי עקיבא משום רבי טרפון על הגלודה שפסולה. ואם נשתתיר

בו כסלע – פשרה! אמר רב נחמן בר יצחק: מאי לא נחלקו – לא עמד רבי מאיר

במחלוקתו. אמר מר: אם נשתתיר בו כסלע – פשרה. היכא? אמר רב יהודה אמר

שמואל: על פני השדרה פולה. איבעיא להו: דאריד וקטין, דכי מצרף לה הוי כסלע.

או דלמא, ברוחב סלע על פני השדרה פולה. תא שמע, דפריש רבי נהוראי משימיה

דשמואל: ברוחב כסלע על פני כל השדרה פולה. רבה בר בר חנה אמר: ראשי פרקים.

רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אלעזר ברבי יצאי אמר: מקום מיבורו. בעי רבי יצאי

ברבי ישמעאל: ניטל מקום השדרה וכולו קיים, ניטל מקום מיבורו וכולו קיים, ניטלו

ראשי פרקים וכולו קיים, מאי? תיקו. אמר רב: כל העור פולו מציל בגלודה, חוץ מעור

בית הפרסות. ורבי יוחנן אמר: אפילו עור בית הפרסות נמי מציל. בעא מיניה רבי אסי

מרב יוחנן: עור בית הפרסות, מהו שיציל בגלודה? אמר ליה: מציל. אמר ליה: למדתנו

רבינו, אלו שעורותיהן כבשרן – עור בית הפרסות! אמר ליה: אל תקניטני, שבבלשון

יחיד אני שונה אותה. דתניא: השוחט את העולה להקטיר פזית מעור של תחת

האליה, חוץ למקומו – פסול ואין בו ברת, חוץ לזמנו – פגול וחיבין עליו ברת. אליעזר

בן יהודה איש איכלים אמר משום רבי עקיב, וכן היה רבי שמעון בן יהודה איש עיבוס

אמר משום רבי שמעון: אחד עור בית הפרסות, ואחד עור הראש של עגל הקדש,

ואחד עור של תחת האליה, וכל שמנו חכמים גבי טומאה: "אלו שעורותיהן כבשרן",

להביא

למקום חריץ – שהגידן מעורין שם, והוא אמצעית הבוליא. **טרופאי** – מורי
הוראות על הטרפות. **כרב עורא** – בניקב החטול. **ולא אמרן** – דלית הלכתא
כוותיה, אלא דאינקב בקולשיה. **כסופכיה** – בעוביו למעלה. **ואי אשתירי** –

בעובי דופנו, ולא יצא המחט לחוץ, ויש הגנה בנגדו כעובי דינר כשר. **וכל שכן**
כו' – דוקיא הוא דייקנא ממילתיהו.

מוגלא כשרה בריאה – כדאמרן (חולין)
מחא: דקימן צימח, טינרי. **ופסול בבוליא**

– כדאמרן בריש פירקין (שם): מליא מוגלא
– טרפה, מים זכין – כשרה, ואוקימנא

בבוליא. והרי מים זכין דכשרין הכא והכא
– לא ידענא מאי קושיא. **אלא** – לא תימא

כל שכן. דאף על גב דנקב פסול בריאה
וכשר בבוליא, איכא מידי דכשר בריאה

ופסול בבוליא, דאין אומרים בטרפות כו',
דיש אבר שחולי זה קשה לו ואין חולי זה

קשה לו. שהרי חותכה מכאן ומתה כו' –
חתוך סימניו או גיד צוארה ומתה, חתוך כל

כתפיה וחייה. הקטינה – הבוליא הקטינה
מאליה מחמת חולי. **היא האם** – דמתניתין.

היא מטרפחת – איכא מידי דכשר בריאה
דלמקן (חולין נ"ב). והרי

בטרפחת כרבי בופק. **היא שלפוחית** –
דאמר לעיל בפירקין (חולין מח"א). **צמקה** =

יבשה, "ישרים צומקים" מותרגומין: דידן
יבשין (הושע ט). **בידי שמים** – מקול ברד

ורעם. **בידי אדם** – שהבעיתה אדם, לא
הדרא בריא. **כל הבריות** – שאנת אריה

וקול שחל. **ארישא קאי** – אף בידי כל
הבריות כבידי שמים. **תא שמע** – דאסיפא

קאי. משיכילי חיורי – של כלי חרס לבן.
שחימי – שחורות, ואינן מצוננות כל כך

כלבנות. ובלשון מורי: שחימי – של נחשת,
חיורי – של חרס. מדקאמר חור בו –

מכלל דמעיקרא הוה פליג. **הבשם** = מבור
בשמים. **ואם נשתתיר בו כסלע** – על ידי

אותו שיור מעלה ארוכה. **דאריך** – על
פני כל אורך השדרה, וקצר בחוט. ומאי

כסלע דקאמר – דאי מצטרפת לאורכו
ומשוית ליה עגול הוה כסלע. במקום

מיבורו – בעינן כסלע. **ראשי פרקים** –
בכל פרקי תולדותיה, ותצמוט השקו ודירך,

בעינן שיור כסלע. כל העור בולו – כל
היכא דמשתתיר ההוא כסלע – מעלה

ארוכה, וחור כל עורה לקדמותו. חוץ
מעור בית הפרסות – מן הארכובה

ולמטה, דלא הוי עור מפני שהוא רך. ואלו
שעורותיהן כבשרן – לענין דמטמאין עורן

כבשרן. אלמא לאו עור הוא, וקחשיב האי
בהדיהו ב"העור והרוטב" (חולין קכ"א).

אל תקניטני – מאותה משנה. שבבלשון
יחיד אני שונה אותה – כלומר, יחידא

היא ולא קיימין כוותיה, דרבי שמעון קתני
לה. ופליגי עליה, דתנא קמא לא תנא אלא

עור שתחת האליה לחודיה. קרבן ששחט
על מנת לאכול הימנו או להקטיר הימנו

חוץ למקום אכילתו. **פסול ואין בו ברת**
– לאוכל הימנו כהלכתו. ואם שחטו על

מנת לאכול או להקטיר הימנו. חוץ לזמנו
פיגול וחיבין עליו ברת – האוכל ממנו

אפילו כהלכתו. ומקרא נפקא לן בפרק שני
דובחים (כח"א). ועור שתחת חובך רך הוא,

ונפסל קרבן במחשבת אכילתו כבשר. ובעולה שכולה כליל לא פסלה מחשבת אכילה אלא מחשבת הקטרה. איכלים – כפר. עיבוס – בסמך. עגל חרץ –

מפרש ב"העור והרוטב" (חולין קכ"א): כל זמן שיונק, וכל שמנו חכמים – ב"העור והרוטב" (חולין קכ"א) לגבי עורות כבשר.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59

אם התקטנה יותר היא נעשית טריפה.
(שנינו במשנה: נִשָּׁל לְחֵי הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַבְּהֵמָה. פֶּגֶם זֶה נִמְנָה בַּמִּשְׁנָה בֵּין הַפִּגְמִים שֶׁהַבְּהֵמָה אֵינָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה מִחֻמָּתָם. אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, לֹא שָׁנוּ שֶׁהַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה, אֲלָא בִּאֲפֻן שֶׁהַבְּהֵמָה יָכוֹלָה לְחַיּוֹת עַל יְדֵי שֶׁאִפְשָׁר לְהֵאָכִיל אוֹתָהּ עַל יְדֵי לְעִישָׁה, שֶׁהִיא הָאוֹכֵל בְּפִיהָ לְמָקוֹם שִׁיכּוּלָה לְהוֹצִיא אוֹתוֹ כְּשֶׁאֵינָה רוֹצֶה בּוֹ, וְכֵן בִּאֲפֻן שִׁיכּוּלָה לְחַיּוֹת כְּשֶׁאִכָּלוּ אוֹתָהּ עַל יְדֵי הַמָּרְאָה, שֶׁהִיא הַכֹּסֶת הָאוֹכֵל לְפִיהָ בְּעוֹמֶק, עַד מָקוֹם שֶׁאֵינָה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא. אָבָל אִם נִיטֵל מִלְּחֵי הַתַּחְתּוֹן כָּל כֶּךָ עַד שֶׁהַבְּהֵמָה אֵינָה יָכוֹלָה לְחַיּוֹת עַל יְדֵי שֶׁאִכָּלוּ אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ לְעִישָׁה וְהַמָּרְאָה, הַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה).
שֵׁנִינָה בַּמִּשְׁנָה: נִשָּׁלָה הָאֵם שְׁלָהּ. שֶׁגַּם פֶּגֶם זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה. מִבִּיָּאָה הַגִּמְרָא בְּרִייתָא הַמְבָאֵרֶת שֶׁהַבְּרִייתוֹת שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם דִּין טְרִפְתָּא וְשִׁלְפּוּחִית שֶׁנִּיטְלָה, לְדַבְּרֵי הַמִּשְׁנָה נִתְכוּנוֹ: תָּנָא – שֵׁנִינָה בְּרִייתָא, הָרַחֵם שׁוֹלֵד הַבְּהֵמָה נוֹצֵר בָּהּ, הִיא שֶׁנִּקְרָאת 'הָאֵם' בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, וְהִיא שֶׁנִּקְרָאת גַּם בְּמִשְׁפַּחַת בִּלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא (לְמַעַן נָא), שְׂרָבִי סִימָאֵי וְרַבִּי צְדוֹק הוֹרוּ בָּהּ הַלְכָה, וְהִיא שֶׁנִּקְרָאת גַּם שְׁלִפּוּחִית בִּלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא לְעִיל (מִמָּה), שֶׁבַּהֲמָה שֶׁנִּיטְלָה שִׁלְפּוּחִית שֶׁלָּהּ כְּשִׁירָה. שֶׁבָּל בְּרִייתָא שָׁנָה הֵתֵנָא אֶת דִּין הָרַחֵם כְּשֶׁמָּה בַּמְקוֹמוֹ.
שֵׁנִינָה בַּמִּשְׁנָה: וְחִירוּתָהּ בִּידֵי שְׂמִים, בְּשִׁשָּׁה. הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה בְּרִייתָא הַמְבָאֵרֶת אֶת דְּרֵבִי הַמֵּינָה בֵּדִין חִירוּתָהּ. תָּנִי רַבִּנָּה, מִבְּרִית הַבְּרִייתָא: אִיזוּהִי – מִה דִּיאָה לְקוֹת הַנִּקְרָאת בְּרִייתָהּ. מִבְּרִית הַבְּרִייתָא: כָּל שֶׁמַּחֲמַת פָּחַד צִמְקָה רִיָּאָה שְׁלָה וְנִתְקַשְׁתָּה עַד שֶׁנִּרְאִית קְרוּבָה לְחַיּוֹת יִבְשָׁה. אֲלָא שֶׁאִם הַפָּחַד אִירַע בִּידֵי שְׂמִים, כְּגוֹן שֶׁהַבְּהֵמָה נִתִּירָא מִקּוֹל רַעֲמִים אוֹ בְּרִקִּים, צִימּוֹק זֶה עֵתִיד לַחֲזוֹר לְבִרְיָאוֹת וְהַבְּהֵמָה בְּשִׁשָּׁה. אוֹלָם אִם הַפָּחַד נִעֲשֶׂה בִּידֵי אֲדָם שֶׁהַפָּחַד אוֹתָהּ בְּקוֹלוֹת מִבְּעִיתִים, צִימּוֹק זֶה אֵינוֹ עֵתִיד לַחֲזוֹר לְבִרְיָאוֹת. וְהַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, אִף גַּם אִם הַפָּחַד שֶׁל הַבְּהֵמָה בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת, כְּגוֹן קוֹל אֲרִיָּה וְחַיּוֹת רַעוּת. דְּרֵבִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר לֹא נִתְבָּאֵר, וְלִכְּךָ אִיבָעִיא לָהּ – שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה, דְּרֵבִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר, אֲרִישָׁא קָאֵי – הָאֵם נֶאֱמָרוּ עַל פָּחַד הָבָא בִּידֵי שְׂמִים שֶׁאִמְרָא תָנָא קָמָא בְּתַחֲלִיל דְּרֵבִי, וְלִקְוָאָה, שֶׁגַּם פָּחַד שֶׁמַּחֲמַת קוֹל בְּעִלִּי חַיִּים נִחְשָׁב כְּבֹא בִּידֵי שְׂמִים, וְהַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה, אוֹ אִסְפָּא קָאֵי – אוֹ נֶאֱמָרוּ דְּרֵבִי עַל פָּחַד הָבָא בִּידֵי אֲדָם שֶׁאִמְרָא תָנָא קָמָא בְּסוּסִים דְּרֵבִי, וְלִחְוִמָרָא, שֶׁגַּם פָּחַד שֶׁמַּחֲמַת קוֹל בְּעִלִּי חַיִּים נִחְשָׁב כְּבֹא בִּידֵי אֲדָם, וְהַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה.
פּוֹשְׁטָה הַגִּמְרָא מִבְּרִייתָא, שְׂרָבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר נִתְכוּן לְחַחֲמִיר: תָּא שְׁמַע, תְּנִינָא, חִירוּתָהּ בִּידֵי אֲדָם, טְרִיפָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, אִף בִּידֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת. בְּרִייתָא לֹא נֶאֱמָר דְּרֵבִי תָנָא קָמָא אֲלָא חִירוּתָהּ בִּידֵי אֲדָם, וּבִהֲכֵרָה שְׂרָבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר מוֹסִיף שֶׁפָּחַד הָבָא מַחֲמַת קוֹל הַבְּרִיּוֹת נִחְשָׁב כְּבֹא בִּידֵי אֲדָם, וְהַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה.
רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה הוּא קָאִוִּיל בְּמִדְבָּרָא – הֵלֶךְ בַּמִּדְבָּר, אֲשֶׁרָּה הֵנָּה דִּיקְרִי – וּמִצֵּא שָׁם אֵילִים דְּצִמְקִי רִיָּאָה דִּידָהּ – שֶׁלֹּאֲחֹר שְׁחִיתוּם נִמְצָאוּ רִיאוּתֵיהֶם צִמּוּקוֹת, וְלֹא יָדַע הָאֵם נִצְטַמְקוּ מִפָּחַד הָבָא בִּידֵי שְׂמִים אוֹ בִּידֵי אֲדָם, אֲתָא שְׂאִיל בִּי מִדְּרִישָׁא מִה דִּינָם, אָמְרוּ לִיה בְּנֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ, אִפְשָׁר לְבַר מַחֲמַת מִה נִצְטַמְקָה הִירָאָה, עַל יְדֵי שְׂרִייתָהּ בְּמִים פּוֹשְׁרִים, בְּקִינָא – בִּימּוֹת הַקִּץ שְׁחוּם הַשֶּׁמֶשׁ מַחֲמָם אֶת הַבְּתִים, אִייתִי מְשִׁכְלִי חִינְרִי – הֶבֵּא סֶפֶל הַעֲשׂוֹי מִחֶרֶס לְכֵן, הַמִּצְנָן אֶת הַמִּים שֶׁבְּתוֹכָם, שִׁידִיו פּוֹשְׁרִים וְלֹא יִתְחַמְמוּ מִחוּם הַבֵּית, וּמְלִינָהוּ מִיָּא קִינְרִי – וּמִלָּא אוֹתוֹ מִיָּם צוֹנִים, וְאִתְחִינְהוּ – וְהֵנָּה בָּהֶם אֶת הִירָאוֹת מִעַתְּ לַעַת, שֶׁהֵם כִּד שְׁעוֹת, וְלֹאֲחֹר מִכֵּן, אִי תִרְדֵּן בְּרִינָא – אִם חֲזוּר הִירָאוֹת לְגוּדֵלן כְּמִקּוֹדֶם, הִרִי שֶׁהִצְטַמְקוּתָן בִּידֵי שְׂמִים הִיא, וְהַבְּהֵמָה בְּשִׁשָּׁה, וְאִי לֹא חֲזוּר הִירָאוֹת לְקִדְמוֹתָן, הִרִי שֶׁנִּצְטַמְקוּ בִּידֵי אֲדָם, וְהַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה. אוֹלָם בְּקִינָא – בִּימּוֹת הַחֹרֶף שֶׁהַבְּתִים קָרִים, כִּדִּי שֶׁהַמִּים יִדְּיו פּוֹשְׁרִים, אִייתִי מְשִׁכְלִי שִׁיחוּמִי – הֶבֵּא סֶפֶל גָּדוֹל הַעֲשׂוֹי

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59

לְמָקוֹם הַחֲרִיץ – לְגוּמָא שְׁבִאֲמַצַּע הַכְּלִיָּה, שֶׁבָּה נִכְנָסִים גִּידִים הַסְמוּכִים זֶה לָזֶה. מִבְּרִית הַגִּמְרָא: וְהִכָּן – וְהִכָּן הוּא מָקוֹם חֲרִיץ שֶׁהַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה כִּשְׁחִלְקוֹת הַגִּיעָה אֵלָיו. מִבְּרִית הַגִּמְרָא: שֶׁהַלְקוֹת הַגִּיעָה לְחִירוּא – לְגִיד הַלֶּבֶן וְהַחֲלוֹל הַנִּכְנָס בְּאֲמַצַּע הַכְּלִיָּה, דְּתוּתִי מְתָנִי – שֶׁהוּא מְגִיעַ מִתַּחַת מוֹתְנֵי הַבְּהֵמָה וְנִכְנָס לְכְּלִיָּה.
אָמַר רַבִּי נַחוּמָא, שְׂאִילִיתִינָהוּ לְכִלְיָהוּ מִדְּרִישָׁא – שֶׁאֲלָתִי אֶת כָּל מוֹרֵי הַהוֹרָאָה בְּדִינֵי טְרִיפוֹת הָדָרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ לִי, הִלְכְּתָא בְּרִכִּישׁ בַּר פֶּפְאָה שְׁלִקוֹת בְּכְלִיָּה עוֹשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה, וְלִית הִלְכְּתָא בַּר עֲזִירָא שֶׁנִּבְּחָה בְּטַחֲלוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה, (דְּבַר עֲזִירָא נֶמֶץ) אֲמַנְם דְּבַר זֶה שֶׁנִּבְּחָה בְּטַחֲלוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה, לֹא אָמְרוּ אֲלָא בְּנִבְּחָה – בַּמְקוֹם הַזֶּה שֶׁבְּטַחֲלוֹ, שֶׁהוּא בְּחִצּוֹ הַתַּחְתּוֹן, אָבָל אִם הַנֶּבֶךְ הוּא בְּסוּמְכִיָּה – בְּרִאשׁוֹ הָעֵלְיוֹן וְהַעֲבָה שֶׁל הַטַּחֲלוֹ שֶׁהוּא מוֹנֵה עַל הַכֶּרֶס וְדוּבּוֹק אֵלָיו, הַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה. וְאִי – וְאִם הַמִּחַט שֶׁנִּנְעֶצֶה בְּטַחֲלוֹ וְנִקְבָה אוֹתוֹ לֹא יֵצֵא מִצִּידוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל עוֹבִיו, וְגַם לֹא נִנְעֶצֶה עַד סוּפָה, אֲלָא אִשְׁתַּיִר בִּיה – נִשְׁאָר בְּטַחֲלוֹ עֲדוּכִי דִּינֵר וְהָב מִתַּחַת לְנֶבֶךְ, עוֹבִי זֶה מִגֵּן עַל הַטַּחֲלוֹ וְהַבְּהֵמָה בְּשִׁשָּׁה.
אָמַר בְּמִשְׁפַּחַת – אֲמָרוּ אֲמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כָּל פֶּגֶם הַפּוֹסֵל וְאוֹסֵר אֶת הַבְּהֵמָה כְּשֶׁאִירַע בְּרִיָּאָה, הִרִי הוּא בְּשִׁשָּׁה אִם אִירַע בְּכִלְיָא, וְהַבְּהֵמָה מוֹתֵרֶת בְּאִכְלִיָּה, וְהוֹכַחָה לְכָךְ, שְׁחִירִי פֶגֶם שֶׁמַּחֲמַת נֶבֶךְ, פּוֹסֵל כְּשֶׁאִירַע הַנֶּבֶךְ בְּרִיָּאָה, וְכִשְׁרֵי אִירַע בְּכִלְיָא, שְׁחִירֵי כְּשֶׁאִכְלִיָּה נִקְבָה הַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה. מִדִּישָׁא אֶת הַגִּמְרָא מִדְּרֵבִי הָאֲמוֹרָאִים: וְכָל שֶׁנֶּבֶךְ, חִיבָא דְּבִשָּׁר בְּרִיָּאָה – פֶּגֶם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה טְרִיפָה כְּשֶׁאִירַע בְּרִיָּאָה, שֶׁהוּא בְּשִׁשָּׁה כְּשֶׁאִירַע בְּכִלְיָא.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מְתָקֶף לָהּ רַבִּי תַנְחוּמָא, וְכָלְלָא הוּא – הָאֵם אֲכַן יֵשׁ לְלִמּוּד מִדְּרֵבִי הָאֲמוֹרָאִים שֶׁפֶּגֶם שֶׁכְּשֶׁר כְּשֶׁאִירַע בְּרִיָּאָה, גַּם כְּשֶׁאִירַע בְּכִלְיָה הוּא כְּשֶׁר, וְחִירִי מִצִּינוּ פֶּגֶם מַחֲמַת מוֹנֵלָא שֶׁהִיא לִיחָה מְנַשְׁכֶּת כְּדֹבֶשׁ, דְּבִשָּׁר כְּשֶׁהַמוֹגֵלָה נִמְצָאָה בְּרִיָּאָה, וּפּוֹסֵל כְּשֶׁנִּמְצָאָה מוֹגֵלָה בְּכִלְיָא, וְאִם כֵּן מִצִּינוּ פֶּגֶם שְׁדִינוּ סוֹתֵר אֶת הַלִּימּוּד שֶׁנֶּאֱמָר לְדִיק מִכָּל שֶׁכֵּן. עוֹד מִקְשָׁה רַבִּי תַנְחוּמָא: וְחִירִי שֵׁנִינָה בֵּדִין מִיָּם וְכִין – צִלּוּלִים שֶׁנִּמְצָאוּ בְּאִיבֵרֵי הַבְּהֵמָה, דְּבִשָּׁרִים וְאִינֵם פּוֹסֵלִים אֶת הַבְּהֵמָה, הָבָא וְהָבָא – בֵּין כְּשֶׁנִּמְצָאוּ הַמִּים בְּרִיָּאָה וּבֵין כְּשֶׁנִּמְצָאוּ בְּכִלְיָה. אֲלָא אָמַר רַב אֲשִׁי, טְרִיפּוֹת קָא מְרִיטִית לְחִירִי – סוֹבֵר אוֹתָהּ לְדִמּוֹת דִּינֵי טְרִיפוֹת וְלִלְמּוּד אֶת דִּין אַחַת מִהֶן מִלְּקוֹת חֲבֵרָתָהּ, אִין הַדְּבַר כֵּן, שְׂאִין אֲמִירִים בְּמִרְפּוֹת, לְקוֹת זוֹ דִּיקָה לְקוֹת זוֹ, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁכְּשֶׁאִירַע בֹּאֲבֵר אַחֵר הַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה, גַּם כְּשֶׁאִירַע בֹּאֲבֵר אֶת הַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה, וְהוֹכַחָה לְכָךְ שֶׁאִין לְלִמּוּד בְּטְרִיפוֹת מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, שְׁחִירִי בְּחִיתוּךְ גִּידֵי הַבְּהֵמָה מִצִּינוּ שֵׁנִינָה מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, שֶׁכְּשֶׁאִירַע חוּתְכָה מְקָא – חוֹתֵךְ בְּגִיד צוֹאֵר הַבְּהֵמָה אוֹ בְּסִימָנִים, כָּל חַיּוֹת הַבְּהֵמָה נִיטְלָה מִמֶּנָּה וּמִתָּהּ, אוֹלָם כְּשֶׁהוּא חוּתְכָה מְקָא, מַעֲט לְמַטָּה מִן הַצּוֹאֵר לְצַד הַגּוֹף, אִף שְׁחַתָּךְ אֶת כָּל כְּתָפָה, וְחִירָה – הִרִי הִיא נוֹתֵרֶת לְחַיּוֹת, וְאֵינָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה. לְפִיכָךְ, מִדְּרֵבִי הָאֲמוֹרָאִים אִין לְלִמּוּד שֶׁהַכְּלִיָּה אֵינָה מִקְבֶּלֶת פִּגְמִים וְהִיא כְּשִׁירָה בְּכָל לְקוֹת, שֶׁאִפְשָׁר שֶׁפֶּגֶם שֶׁאֵינוֹ מִקְלָקֵל אֶת הַבְּהֵמָה כְּשֶׁאִירַע בְּרִיָּאָה, מִקְלָקֵל אֶת הַבְּהֵמָה כְּשֶׁאִירַע בְּכִלְיָה.
מִבְּרִית הַגִּמְרָא אֶת דִּין מִיָּם זָכִים שֶׁנִּמְצָאוּ בְּכִלְיָה: וְכִין וְכִין שֶׁהֵם בְּשִׁרִים, לֹא אָמְרוּ אֲלָא דְּצִילִי – כְּשֶׁהֵם צִלּוּלִים, אָבָל אִם הֵם עֲבִירִי – עוֹבְרוּרִים, טְרִיפָה. עוֹד בִּיאָרָה הַגִּמְרָא: וְכִי צִילִי נֶמֶץ לֹא אָמְרוּ שֶׁהַבְּהֵמָה כְּשִׁירָה אֲלָא לֹא סְרִית – שֶׁאֵינֶם טְרוּחוּם וְרִיחָם אֵינוֹ רַע, אָבָל סְרִית, הַבְּהֵמָה נִעֲשִׂית טְרִיפָה.
כִּינֵן שְׂרִכִישׁ בַּר פֶּפְאָה בִּיאָר אֶת דִּין כְּלִיָּה שֶׁלְקָתָהּ, מִבְּרִית הַגִּמְרָא אֶת דִּין כְּלִיָּה שֶׁהִקְטִינָה: תְּכִלְיָא שְׁהִיתָה גְּדוּלָה כְּדֹרְכָה וְהִקְטִינָה מִזֵּל מִחֻמָּת חוֹלִי, כְּשֶׁאִירַע כֵּן בְּהֵמָה דְּקָה, הִיא כְּשִׁירָה עַד שֶׁהַכְּלִיָּה תִיעֲשֶׂה כְּפוֹל שֶׁהוּא פְחוֹת מִחֻמֵּי זֵית, אֲבָל אִם הַתְּקַטְנָה יוֹתֵר הִיא נִעֲשִׂית טְרִיפָה, וְכְשֶׁאִירַע כֵּן בְּהֵמָה נְקָה, הִיא כְּשִׁירָה עַד שֶׁהַכְּלִיָּה תִיעֲשֶׂה כְּעִנְיָהּ בִּינּוֹתִית – כְּרַגְרַג בִּינּוֹתִי שֶׁל עֵנֶב, אֲבָל

וְעִקְוֹתָיו, וְלֹכֵן הוּא נֹקֵב אֶת הַקְרוֹם בְּאֶלְכֶסוֹן, וְהִנָּקֵב בְּקֶרֶם אֵינוֹ
כִּגְדָה הִנָּקֵב שִׁבְעָעֶצִם, וּבִזְמַן הַבְּדִיקָה כִּשְׁהַמּוּחַ נִדְחָף לַמַּעֲלָה, הֵעֵצָם
סוֹתָמוּ וּמוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ לַצָּתָא.
כִּי סָלֵק – כִּשְׁעֵלָה עֵינֵי מִבְּבֵל לְהַתְרַדֵּעָא, שָׁלַח לְהוּ לְבָנֵי בָבֶל,
דְּכָרִים שְׁאֵמְרָתֵי לְפָנֵיכֶם שְׁאִין בְּדִיקָה לְנִשְׁכִּית חוֹלְדָה, מְעִיתָ הֵן
בִּידָה. בְּרַם – אֲבָל כִּד אֲמָרֵי מְשִׁמָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁי, בּוֹדֵקִין
לְחוֹלְדָה בִּידָה, כְּפִי שְׁנֵתְבָאֵר לְעִיל שְׁדוּחָף בִּידוֹ בְּחוּץ הָעוֹף, אֲכָל לֹא
בְּמִסְמָר, וְהֵינּוּ שְׁלֹאֲחֵר הַשְׁחִיטָה פוֹתַח אֶת הַגּוֹלְגוּלָתָא וּמַעֲבִיר
מִסְמָר עַל הַקְרוֹם, וּבֹדֵק אִם הַמִּסְמָר יַעֲצֹר עַל יַדֵּי שִׁיכְסָא לְנָקֵב, אוֹ
שִׁיעֹבֵר עַל הַקְרוֹם בְּלִי לַעֲצוֹר. וְהִטְעָם שְׁאִין לְבֹדֵק בְּצוּרָה זֹה,
מִשּׁוּם שִׁלְפָעִימִים הַקְרוֹם אֵינוֹ נֹקֵב, וְהַמִּסְמָר נֹקֵב, וּמַפְסִיד מִמּוֹן
יִשְׂרָאֵל, בְּכָךְ שִׁמְטֵרֵף אֶת הָעוֹף. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, בּוֹדֵקִים אֵף
בְּמִסְמָר, וְאִין לְחוּשׁ שִׁינָקֵב הַקְרוֹם.
מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרִישִׁי לְקִישׁ נִחְלָקוּ בְּפִלּוֹתָא דְרַבִּי
יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, חֲדָה מֵהֶם בְּרִיק בִּידָה, וְחֲדָה בְּרִיק בְּמִסְמָר – מִבְּחֹט,
וְכַמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּבִדְיָתָא הַמִּסְמָר. וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר כְּשֵׁנִידִים שְׁשֵׁנִי
הַבְּדִיקוֹת טוֹבוֹת, אֲךָ רִישִׁי לְקִישׁ סָבַר כְּתָנָא שִׁישׁ לְבֹדֵק רַק בִּידָה.
מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא בְּמָה נִחְלָקוּ: מָאן דְּבִדִּיק בִּידָה אֲמַר לִיה לְמָאן
דְּבִדִּיק בְּמִסְמָר, עַד מָתִי אֲתָה מְכַלָּה מְמוֹנִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵרִי
לַפְעִימִים אִין נֹקֵב, וְהַמְּחֹט עוֹשֶׂה נֹקֵב וּמִטְרִיפָה אוֹתָם. אֲמַר לִיה מָאן
דְּבִדִּיק בְּמִסְמָר לְמָאן דְּבִדִּיק בִּידָה, עַד מָתִי אֲתָה מְכַלָּה לְיִשְׂרָאֵל
נְבִלּוֹת, שְׁהֵרִי בְּדִידִיקָא אֵינָה טוֹבָה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: כִּיצַד אִמְרָ לֹא
שְׁהֵרִי מְכַלָּה נְבִלּוֹת, וְהָא שְׁחֻזָּה הִיא, וְאִפְּלוּ אִם הַבְּדִיקָה אֵינָה
טוֹבָה יִתְכַּן שְׁחֻזָּה טְרִיפָה, אֲךָ בּוֹדָאֵי אֵינוֹ נְבִילָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא:
אֲלֹא כִךְ אִמְרָ לֹא, עַד מָתִי אֲתָה מְכַלָּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִטְרִיפָה, שְׁמָא
נִיבָק בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת, וְהַבְּדִיקָה בִּידָה אֵינָה מְבַרְרָת זֹאת, לְפִי שְׁשִׁינָה
שֶׁל הַחוֹלְדָה עֲקוּמוֹת וְהַמּוּחַ לֹא יֵצֵא דֶרֶךְ הַנָּקֵב, וְכְפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר
לְעִיל.
מִבִּרְרַת הַגִּמְרָא: תַּסְתִּיִּים – יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּרַבִּי יְהוּדָה הוּא הַתָּנָא
דְּבִדִּיק בִּידָה. דְּתַנַּיִן, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמְרֵי מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה
בּוֹדֵקִין לְנִשְׁכִּית חוֹלְדָה בִּידָה, אֲכָל לֹא בְּמִסְמָר. אֲךָ אִם נִשְׁכַּר הָעֵצִים
שֶׁל הַגּוֹלְגוּלָתָא, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִיבָק בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת הָעוֹף טְרִיפָה.
מִסִּיקָה הַגִּמְרָא: תַּסְתִּיִּים – אֲכַן מוֹכַח הַדְּבַר, שְׁרַבִּי יְהוּדָה בִּדֵּק בִּידָה,
וְרַבִּי נַחֲמִיָּה בְּמִחְט.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל הַבְּרִייתָא: הָא גּוֹפָא קָשְׁיָא, אֲמַרְתָּ בּוֹדֵקִין
לְחוֹלְדָה בִּידָה אֲכָל לֹא בְּמִסְמָר, אֲלֵמָּא אִיתִּי לִיה בְּדִיקוּתָא – אִם כֵּן
מוֹכַח שְׁמוּעִיל לְעוֹף בְּדִיקָה לְבֵרֵר הָאֵם רַק עֵצִים הַגּוֹלְגוּלָתָא נִיבָק
הַקְרוֹם שֶׁל מוֹת הָעוֹף כִּשְׁרֵי, אוֹ שְׁמָא גַּם הַקְרוֹם נִיבָק, וְהָעוֹף טְרִיפָה,
וְהָדָר תִּנִּי בְּבִרְיָתָא נִשְׁכַּר הָעֵצִים הַגּוֹלְגוּלָתָא אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִיבָק
בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת טְרִיפָה, אֲלֵמָּא לִיתִּי לִיה בְּדִיקוּתָא – אִם כֵּן מוֹכַח שְׁלֹא
מוֹעִילָה בְּדִיקָה, שְׁהֵרִי אִפְּלוּ הַבְּדִיקָה תְּבַרֵּר שֶׁרֶק הֵעֵצָם נִיבָק וְלֹא
הַקְרוֹם, הָעוֹף טְרִיפָה מִצַּד הַנָּקֵב בְּעֵצִים הַגּוֹלְגוּלָתָא. מִתְרַצָּת
הַגִּמְרָא: סִיפָא אֲתָנָא וְ-בֵאן לְעוֹף שֶׁל מוֹת, הוּאִיל וְאִין לֹא בְּקֶרֶם שֶׁל
מוֹת הוּא נִטְרָף כִּשְׁעֵצִים הַגּוֹלְגוּלָתָא נִיבָק, אֲךָ עוֹפוֹת שֶׁל יִבְשָׁה שִׁישׁ
לְהֵם בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת, אֵינֶם נִטְרָפִים עַד שֶׁיִּנָּקֵב הַקְרוֹם. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: אִין לֹא בְּקֶרֶם סָלֵק דְּעֵתָהּ, וְהֵרִי אֲנוּ רּוֹאִיִּם שִׁישׁ לֹא.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲלֵא הוּאִיל וְקִרְוָמוֹ דָּהּ, לִכֵּן בְּנִשְׁכַּר הֵעֵצִים, הַקְרוֹם
אֵינוֹ עוֹמֵד וְעֵתִיד לְהִנָּקֵב, וְלִכֵּן הָעוֹף טְרִיפָה בְּנִקִּיבָתָא עֵצִים
הַגּוֹלְגוּלָתָא.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַב עֲזַרְיָה, תַּמָּה אֲנִי, הֲלֹא מִר אֲמַר
– אֲתָה אִמְרַת לִי, שְׂרָאִית אֶת שְׁמוּאֵל בְּרִיק בִּידָה עוֹף שֶׁהַחוֹלְדָה
נִשְׁכָּה אוֹתוֹ בְּרָאשׁוֹ וְנִיבָק הֵעֵצִים, וּמִכְשָׁר כִּשְׁהַמּוּחַ לֹא יֵצֵא דֶרֶךְ
הַנָּקֵב מִפְּנֵי שְׁלֹא נִיבָק הַקְרוֹם, וְכֵן הוּנָא תְּבַרֵּר (תְּבַרֵּרִינוּ) אֲמַר לִי
שְׂרָאִית אֶת רַב בְּרִיק בִּידָה וּמִכְשָׁר, וּמוֹכַח מִדְּבַרְיֵכֶם שְׁאִם הַקְרוֹם
שֶׁלֵּם אֵף שְׁעֵצִים הַגּוֹלְגוּלָתָא נִיבָק, הָעוֹף כִּשְׁרֵי, וְקִשָּׁה לִי, הֲתַנִּי לִי –
הֵרִי שְׁנֵה לִי בְּבִרְיָתָא, כֹּל מִטְרִיפָה שְׁמִנּוּ חֲכָמִים בְּהִמָּה, בְּגִנְדִּין
בְּעוֹף הָאֵם גַּם טְרִיפָה, וְתֵר עֲלִיתָהּ עוֹף, שְׁאִם נִשְׁכַּר הָעֵצִים שֶׁל
הַגּוֹלְגוּלָתָא אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִיבָק בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת, בְּעוֹף טְרִיפָה אֵף עַל
פִּי שְׁבַחְמָה אֵינָה טְרִיפָה עַד שֶׁיִּנָּקֵב הַקְרוֹם. וְאִם כֵּן כִּיצַד רַב

לְהִכְיָא – וְלִרְבוּת אוֹת עוֹד בֵּית הַבְּנוּשָׁת – עוֹר רַחֵם הַבְּהֵמָה, אִם
בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הָעוֹלָה חֲשָׁבוּ לְהַקְטִיר אֶחָד מִכֹּל עוֹרוֹת אֵלּוּ חוּץ
לְמִקְוָמוֹ – לְמִקּוֹם הַקְטִירָתוֹ שֶׁל בָּשָׂר הָעוֹלָה, נַעֲשֶׂה הַקְרָבן פְּסוּל
מִחֲמַת מַחֲשַׁבְת פְּסוּל זֶה, וְאִין בּוֹ חַיִּיב בְּרַת לְאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ, כִּיּוֹן
שֶׁהַתוֹרָה מֵיַעֲשֶׂה זֹכֵר שֶׁנִּפְסַל מִמַּחֲשַׁבְת חוּץ לְמִקְוָמוֹ מִחוּיֵב כִּרְתָּ.
אוֹלֵם אִם בִּשְׁעַת הַשְׁחִיטָה חֲשָׁבוּ לְהַקְטִיר אֶחָד מִעוֹרוֹת אֵלּוּ חוּץ
לְמִקְוָמוֹ – לִזְמַן הַקְרַבְתּוֹ שֶׁל הַקְרָבן, הֵרִי הוּא פְּסוּל, וְהַאוֹכֵלִים
מִבְּשָׂרוֹ חַיִּיבִים עָלָיו בְּרַת מִשּׁוּם אוֹכֵל פִּיגוּל. נִמְצָא, שְׁעוֹר בֵּית
הַפְּרִסוֹת תִּלּוּי בְּמִחְלוקָת תָּנָא קָמָא עִם רַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי שְׁמַעוֹן,
וְלִדְעַת תָּנָא קָמָא שְׁדַּבְּרִיו שְׁנוּיִים בִּסְתָם, וּמִשְׁמַע שְׁדַּעַת רַבִּים הִיא,
עוֹר זֶה אֵינוֹ נִחְשָׁב כְּבָשָׂר. לְפִיכָךְ, דְּבַרִּי הַמְּשַׁנָּה לְקַמֵּן (כָּבֵשׁ) שְׁעוֹר
בֵּית הַפְּרִסוֹת מִטְמֵא כְּבָשָׂר שְׁנוּיִם כְּדַעַת יְחִיד, וְאֵינֶם מִלְּמִידִים
שְׁעוֹר זֶה נִחְשָׁב כְּבָשָׂר.
מִשְׁנָה
אֲחֵר שֶׁהִתְבָּאֵרוּ טְרִיפוֹת בְּבַהֲמָה, מִשְׁתַּנּוּ מִבִּאֲרַת טְרִיפוֹת שְׁבַעוֹף:
וְאֵלּוּ מִטְרִיפּוֹת בְּעוֹף: א. נִקִּיבָת הוֹשֶׁט. ב. וְפִסְקוֹת הַתְּרִיגָּתָא – אִם נִפְסַק
רֹוֹב הַקֶּנֶה. ג. הַתֵּבֶת חוֹלְדָה – אִם חוֹלְדָה נִשְׁכָּה בְּשִׁינָה עַל רֹאשָׁהּ
שֶׁל הָעוֹף, בְּמִקּוֹם שְׁעוֹשָׂה אֲתָה מִטְרָפָה, וְהֵינּוּ בְּמִקּוֹם שִׁישׁ חֲשַׁשׁ
נִיבָק בְּקֶרֶם שֶׁל מוֹת. ד. נִיבָק הַקְּוֹרְקָן. ה. נִיבָקוּ הַדִּקְדִּין – הַבְּנִי
שְׁנֵימִים. ו. נִפְלָה הָעוֹף לְאוֹר – לֹאשׁ, וְנִתְחַרְזִי – הַתְּכוּצּוֹ וְהַשְׁתַּנָּה
הַמְרָאָה שֶׁל בְּנֵי מַעֲיָה, אִם הָאֲבָרִים שְׁדַרְכֵם לְהִיּוֹת אֲדוּמִים, כִּיּוֹן
לֵב כְּבֹד וְקוֹרְקָן נִהְיִי וְרוֹקֵם מִחֲמַת נִפְלִית הָעוֹף לֹאשׁ, פְּסוּלִים. אֲךָ
אִם אֲבָרִים אֵלּוּ נִשְׁאָרוּ אֲדוּמִים, בְּשָׂרִים. ז. דְּרָסָה אֲדָם בְּרַגְלִיו, וְכֵן
אִם מִטְרָפָה – זֹרְקָה אֲדָם וְהִכָּה בָּהּ בְּפוֹתָל, אוֹ שְׂרִיצָתָהּ בְּהִמָּה,
וְהָעוֹף עֲדִיין מִפְּרִיבָקָתָהּ, וְאֵינָה יוֹכֵלָה לַעֲמוּד, וּבִשְׁלֹשֶׁת הַמְקָרִים
הַלָּלוּ יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא הַתְּרַסְקוֹ אֲבָרִיָּה הַפְּנִימִים מִחֲמַת הַמְכָּה,
וְלִכֵּן הָעוֹף טְרִיפָה מִסְּפֵק. וְאִם שְׁהֵתָה מַעַת לְעַת – יוֹם אֶחָד שֶׁלֵּם
לְאַחֵר הַמְכָּה, וְשִׁחְתָּהּ, בְּשָׂרָהּ.
גִּמְרָא
הַגִּמְרָא מִבִּאֲרַת כִּיצַד בּוֹדֵקִים עוֹף שֶׁחוֹלְדָה נִשְׁכָּה אוֹתוֹ בְּרָאשׁוֹ:
רַב וְשְׁמוּאֵל לֹאֵי דְאֲמַרִּי מְכַנִּים דְּוֹ לְפָנֵים – בְּפִיז שֶׁל הָעוֹף שֶׁנִּשְׁנָךְ
עַל יַדֵּי הַחוֹלְדָה בְּרָאשׁוֹ, וּבּוֹדֵק, עַל יַדֵּי שֶׁהוּא דוֹחַק אֲצַבְעוֹ כְּלָפִי
חוּץ הָעוֹף, הַמּוּחַ נִדְחָף לַמַּעֲלָה, אֲלֵא הַמּוּחַ מְכַבֵּץ וְעוֹלָה, יוֹצֵא
הַחוּצָה דֶּרֶךְ נֹקֵב הַמְכָּה, מִטְרָפָה, מִשּׁוּם שְׁמוֹכַח שֶׁנִּיבָק הַקְרוֹם עַל
יַדֵּי הַנִּשְׁכָּה. וְאִם לֹא, שֶׁהַמּוּחַ אֵינוֹ יוֹצֵא הַחוּצָה, בְּשָׂרָהּ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הֵרִי יֵשׁ בְּקֶרֶם הַמּוּחַ שְׁנֵי קְרוּמִים, וְנִחְלָקוּ בּוֹה
בְּגִמְרָא (לְעִיל מַה). יֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר שְׁאֵינוֹ טְרִיפָה אֲלֵא אִם נִיבָקוּ שְׁנֵי
הַקְרוּמִים, אֲךָ אִם נִיבָק רַק קְרוּם אֶחָד, אֵינוֹ טְרִיפָה, וְיֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר
שְׁאִם הַקְרוֹם הָעֵלְיוֹן נִיבָק אֵף שֶׁהַתַּחְתּוֹן שֶׁלֵּם הוּא טְרִיפָה, וְאִם כֵּן
הֵנִיחָא לְמָאן דְּאֲמַר שְׁאֵינוֹ נִטְרָף עַד דְּמִנָּקִיב קְרוּמָא תַּתָּא – עַד
שֶׁנִּיבָק גַּם הַקְרוֹם הַתַּחְתּוֹן וְגַם הָעֵלְיוֹן, לְפִי שְׁאִם הַמּוּחַ לֹא יֵצֵא
מוֹכַח שְׁלִפְחוֹת אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֵּם, אֲלֵא לְמָאן דְּאֲמַר שְׁאִם אֵינָקִיב
עֵילָא טְרִיפָה אֵף עַל גַּם דְּלֵא אֵינָקִיב תַּתָּא וְ-הַתַּחְתּוֹן, מַה מוֹעִילָה
הַבְּדִיקָה, הֵרִי גַּם אִם הַמּוּחַ אֵינוֹ יוֹצֵא, עֲדִיין נִיחֻשׁ וְ-נִחְשׁוּשׁ דְּלֵמָּא
עֵילָא אֵינָקִיב, וְתַתָּא לֹא אֵינָקִיב וְהוּא שֶׁלֵּם, וְהוּא הַמּוֹנֵעַ מִהַמּוּחַ
לַצָּתָא. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִין לְחוּשׁוֹשׁ לְכָךְ, מִשּׁוּם שְׁאִי אִיתָא – אִם
כֵּן הַדְּבַר דְּאֵינָקִיב עֵילָא, תַּתָּא אֲנִי רֹוֹבְכִיָּה מִפְּקַע פְּקַע – אֵף
הַתַּחְתּוֹן מִחֲמַת שֶׁהוּא רַךְ הִיָּה פּוֹקַע וְנִקְרַע בְּדִחִיפָתָא הָאֲצַבְע
כְּשִׁדּוּחָפּוֹ מִלְּמַעְלָה. וּמִכָּךְ שְׁלֹא יֵצֵא הַמּוּחַ, הֵרִי זֶה הוֹכַחָה שְׁאֵף
הָעֵלְיוֹן קִיִּים.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּעָה הַחוֹלְקָת עַל בְּדִיקָה זֹה: אֲמַר וְעִירִי, אִין בְּרִיקָה
לְנִשְׁכִּית חוֹלְדָה, מְכַנִּי שְׁשִׁינָה דְּקוֹת, וְלִכֵּן אֵף אִם נִיבָק הַקְרוֹם,
פְּעֻמִּים הַמּוּחַ אֵינוֹ יוֹצֵא בְּדִחִיפָתָא הָאֲצַבְע. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכֵי
שְׁשִׁינָה דְּקוֹת מָאֵי הָיוּ, וְהֵרִי אִי אִפְשָׁר שְׁלֹא יֵצֵא מִשְׁהוּ מִהַמּוּחַ דֶּרֶךְ
הַנָּקֵב. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר רַב אוֹשְׁעִיָּא, מְכַנִּי שְׁשִׁינָה דְּקוֹת

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלט רש"י תוספות

להביא עור בית הבושט – להכי מפרש ואמר: להביא עור בית הבושט – משום דאין להביא אלא זה לבדו, שהרי כל המנזין שם הראוין להיות בעולה שנוין כאן חוץ מזה. עור השליל אינו ראוי להיות בעולה, דאין שליל לזכרים. בית הבושט – בית החרם של נקבה. משנה ואלי טרפיות בעוף – אף על גב דכל

להביא עור בית הבושט, חוץ למקומו – פסול ואין בו פרת, חוץ למנו – פגול וחיבים עליו פרת. משנה ואילו טרפות בעוף: נקובת הנושט, ופסוקת הגררת. הפתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה. ניקב הקורקן. ניקבו תדקין. נפלח לאור ונחמרו בני מעיה; אם ידוקים – פסולים, אם אדומים – פשרים. דרסה וטרפה בכותל, או שריצתה בכהמה, ומפרסתה, ושתתה מעת לעת ושחמה – פשרה. גמרא רב ושמואל וליי דאמרי: מכנים ידו לפניו ובזרק, אם מבצץ ועולה – טרפה, ואם לאו – פשרה. הניחא למאן דאמר: עד דמניקב קרמא תתאה, אלא למאן דאמר: איניקב עילאה אף על גב דלא איניקב תתאה, ניוחש דלמא עילאה איניקב, תתאה לא איניקב! – אי איתא דאיניקב עילאה, תתאה אנב רוביה מיפקע פקע. אמר ר' יוחנן: אין בדיקה לחולדה, מפני ששיניה דקות. וכי שניה דקות, מאי הוי? אמר רב אשישי: מפני ששיניה דקות ועקמות. פי סליק לנהרדעא שלח להו: דברים שאמרתי לפניכם טעות הן ביד, ברם קד אמרו משמיה דרבי שמעון בן לקיש: בודקין לחולדה ביד, אבל לא במסמר; ורבי יוחנן אמר: אף במסמר. ובפלוגתא דרבי יהודה ורבי נחמיה, חד בדיק בידא, וחד בדיק במחטא. מאן דבדיק בידא אמר ליה למאן דבדיק במחטא: עד מתי אתה מבילה ממונן של ישראל! אמר ליה מאן דבדיק במחטא למאן דבדיק בידא: עד מתי אתה מאכיל לישראל נבלות! – נבלות? והא

שחומה היא! אלא: טרפות, שמוא ניקב קרום של מוח. תסתים דרבי יהודה הוא בדיק בידא. דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי יהודה; בודקין לחולדה ביד, אבל לא במסמר, נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח. תסתים. הא גופא קשיא, אמרת: בודקין לחולדה ביד אבל לא במסמר – אלמא אית ליה בדיקותא, והדר תני: נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח – אלמא לית ליה בדיקותא! – סיפא אתאן לעוף של מים, הואיל ואין לו קרום. – אין לו קרום סלקא דעתך? – אלא: הואיל וקרומו רך. אמר ליה רב נחמן לרב ענן, מר אמר: שמואל בדיק בידא ומכשר, והוא חבין אמר: רב בדיק בידא ומכשר; והתני לוי: טרפות שמנו חכמים בבהמה – פגגין בעוף; יתר עליהן עוף – נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח! אמר ליה: ההוא בעוף של מים, הואיל ואין לו קרום. – אין לו קרום סלקא דעתך? – אלא: הואיל וקרומו רך. הניא תרגולתא דתנאי בי רב הניא, שדרה לקמיה דרב מתנא, נשבר העצם ולא ניקב קרום של מוח הניא, ואכשרה. אמר ליה, והתני לוי: טרפות שמנו חכמים בבהמה – פגגין בעוף; יתר עליהן עוף – נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח! אמר ליה: התם בעוף של מים, הואיל ואין לו קרום. – אין לו קרום סלקא דעתך? – אלא אימא: הואיל וקרומו רך. רב שיוכי בדיק בשמישא, רב יימר בדיק במיא, רב אחא בר יעקב בדיק בגילא

– מתוך ששיניה דקות ועקמות אינו מבצץ. אבל לא במסמר – מפני שמכלה ממונן של ישראל. נשבר העצם – לקמיה פריך. וקרומו רך – הלכך, כי נשבר העצם תו לא קאי קרום. אמר ליה רב נחמן לרב ענן – תמהני בזאת. מר אמר – אתה אמרת לי שראית שמואל שהוא בודק לנשיכת חולדה, אלמא לא מטרף בעצם לחודיה. ואף הונא חבין אמר לי דאיהו חזיה לרב דבדיק בידא. וקשיא לי: והא תני לוי כו. כנגדן בעוף – במדי דאיתיה בעוף. המסט ובית הבוסות ליתנהו בעוף. בדיק בשמישא – נגד השמש מסתכל אם יראה נקב, שהוא רץ יפה לבדיקה.

במאי

להביא עור בית הבושט – להכי מפרש ואמר: להביא עור בית הבושט – משום דאין להביא אלא זה לבדו, שהרי כל המנזין שם הראוין להיות בעולה שנוין כאן חוץ מזה. עור השליל אינו ראוי להיות בעולה, דאין שליל לזכרים. בית הבושט – בית החרם של נקבה. משנה ואלי טרפיות בעוף – אף על גב דכל

טרפיות דבהמה כנגדן בעוף, הני אצטריכו ליה למיתני. נקובת הוושט – משום פסוקת הגררת. והוא אצטריך, דלא תימא: הואיל וחיותו של עוף לא נפש, דהא כשר בסימן אחד – אימא גררת נמי תיטרף במשנה. והכתה חולדה – משום דתני: מקום שעושה אותה טרפה, דדיינו נקיבת הקרום, דלא תימא: תיטרף בנשבר העצם בלא נקיבת קרום, כדאמרין לקמן בעוף של מים. וניקבו הדקין – משום דבכעי למיתני סיפא גבי "אלו כשירות" וחולין נו; יצאו בני מעיה ולא ניקבו, ולא תימא: עוף שחיותו מועט תיטרף ביציאה לחודה. הכתה חולדה על ראשה – חיישין לנשיכת קרום. הכתה נשכתה בשניה. דאילו ביד – אמרן לעיל (חולין גא). יש דרסה לחולדה בעופות, וכל כנגד החלל מיטרפה בה. נחמרו – כורצו מחמת האור ונחפכה מראיתו, לשון (איבה א) "מעי חמורמר". אם חוריקן – מפרש בגמרא: לב וקורקן אדומין שהוריקו, וירוקן שהאדמו. אם אדומים – הלב והקורקן כמשפטן, של נשתנה מראה שלהן. דרסה – אדם ברגליו. או שטרפה בכותל – הכה בה בכותל. או שריצתה בהמה – דאיכא למיחש להני תולתא משום ריסוק איברים, ועדיין מפרסתה. אם שהתה מעת לעת ושחמה – כשרה. ובדיקה בעיא כדאמרין בפרקין (חולין גא). גמרא מכנים ידו – בפיו של עוף שנשכתו חולדה בראשו, ובזרק – דוחק אצבעו כלפי חץ העוף והמחו נדחק למעלה. אם המחו מבצץ ויוצא דרך נקב המכה. טרפה – שמוא ניקב הקרום. הניחא למאן דאמר – לעיל (חולין מהא). גבי ניקב הקרום: עד דמיניקב עילאה ותתאה – שפיר. אלא למאן דאמר – דטרף עילאה לחודיה, כי לא מבצץ אמאי כשרה? דלמא עילאה איניקב ותתאה קיים תתאה מיפקע – בדחיפת אצבע כשדוחפו למעלה. אין בדיקה לחולדה – לנשיכת חולדה. מפני ששיניה דקות – ואפילו ניקב הקרום, פעמים שאין המחו יוצא על ידי דחיפת אצבע בחיך. מאי הוי – אי אפשר דלא מבצץ פורתא! ועקמות – ונוקב באלכסון, וכשהמחו נדחק למעלה – העצם סותמו ועומד כנגדו, שנקב העצם אינו כנגד נקב הקרום. כי סליק ועירי – מבבל לנהרדעא. ביד – כדמפרש לעיל: מכנים ידו כו. אבל לא במסמר – מלמעלה, מוליכו על הנקב לראות אם יחגור בקרום. ופוחת את הגולגולת תחלה לאחר שחיטה. ופעמים שאינו נקוב והמסמר נוקב, ומפסיד ממונן ישראל. אף במסמר – בודקין, ולא חיישין לדלמא איהו נקיב ליה בידא כדמפרש. במחטא – כדפרישית במסמר. ניקב קרום

באלו בני מעיים אמרו בקורבן בלב ובכבד – אבל ריאה לא חשיב. כדאמרין לקמן (תולין נז,א) דאין ריאה לעוף לא לינפל ולא ליחמר. ואף על גב דמסיק דחוקיה לגמרי היה אומר, דאין לו ריאה, שלא היה בקי בתרגומים, מכל מקום הוא אמת כדאמר רב חנא. הואיל ורוב צלעות מגיעות עליו.

איבעיא להו הורו בטרפת לאיסורא וכרי

בזפק להיתרא או דלמא הורו
בטרפת להיתרא כרבי בופק אבל כרבי בופק
לא סבירא להו – כן גרס רש"י, ופירש דמספק
ליה אם הורו בטרפת לאיסורא, כרבי טרפון
דסנהדרין (לג,א) דהאבילה לכלבים, וכן פירש
רבינו חננאל, ופסק בטרפת לחומרא.
מדמספקא להאי הורו לחומרא. והו' תימנא
דחתם חשיב ליה טועה בדבר משנה, ורבי טרפון
נמי חור בו ומיהו, שמא יש לחלק בין בהמה
לעוף, דמצי למימר דהבא מיירי בטרפת של
עוף, דמסירף טפי. וליכא למפשט מדתני לוי,
דלא חשיב טרפת בהדי יתיר עליהן בעינן?
משום דלא מיירי בפלוגתא, כי היכי דלא חשיב
ניטלה הנצה לרבי יהודה. ומיהו יש לתמוה:
אמאי לא מבעיא ליה הכא אם הורו בטרפת
ובזפק בתריהו להיתרא? ודא יתאי גונא מיבעיא
לן פרק "כירה" (שבת מו,א) גבי הורה במנורה
כרבי שמעון בנר, דאיבעיא להו: הורה במנורה
להיתרא וכרבי שמעון בנר להיתרא, או דלמא
הורה במנורה לאיסורא וכרבי שמעון בנר
להיתרא? ונראה דגרסינן בספרים הכא: הורו
בטרפת להיתרא וכרבי בופק להיתרא, או
דלמא הורו בטרפת להיתרא כרבי בופק, אבל
כרבי בופק לא סבירא להו. והשתא נידא, דלא
מספקא ליה הכא אם הורו בטרפת לאיסורא.
דמילתא דפשיטא היא דשריא, כדמוכח במסכת
סנהדרין (לג,א) דאפילו רבי טרפון חור בו, וטועה
בדבר משנה חשיב ליה. והא דלא מביעא לן
חתם אם הורו במנורה להיתרא, כגון שלא
הדליקו בה באותה שבת התירו לטלטלה, כרבי
שמעון דמיתי חתם נר שהדליקו בו באותה
שבת, אבל כרבי שמעון דנר לא סבירא להו,
משום דחדיה בידים – דלא שייך חתם לתלות
היתר של מנורה בהיתר של נר, דמנורה של
הדליקו בה באותה שבת לא שייך לאסור מטעם
מוקצה אלא מטעם בנן, כדאמר חתם דאית ליה
חידק, וגורגין אטו דחוליות. ונר שהדליקו בה
באותה שבת – משום מוקצה, אבל הכא שייך
לתלות זה בזה, דכי היכי דרבי לית ליה טרפות
בזפק – כך לית להו טרפות בטרפת. ומיהו,
חתם פירש הקונטרס דמביעא לן: חדא הורא
היא, והכי קאמר: הורה במנורה להיתרא כדרך
שהיה רבי שמעון מתיר נר ישר, או דלמא תרי
הוראות הוו: הורה במנורה לאיסורא כדאמר
בפירקין, וגור אטו חוליות, וכרבי שמעון הורה
בנר להיתרא. ופירשו מגומגם.

אבל היפך בהם טרפה – בכלל נקובי
דמיתותין הוא, דטעמא – משום דסופו
לינקב ולירקב.

שמוטת

בגילא דחיתא. אמר רב שייב: הני אוזי דידן, פֿעוֹף
שֵׁל מִיּוֹם דְּמִיּוֹן. "נִפְלָה לְאוּר". אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם
רַבִּי יוֹסִי בֶן יְהוֹשֻׁעַ: שִׁיעוֹר יִרְקָתָן פְּשִׁיעוֹר נְקִיבָתָן,
מִה נְקִיבָתָן בְּמִשְׁהו – אִף יִרְקָתָן בְּמִשְׁהו. בְּעֵא מִינֵיה
רַב יוֹסֵף בְּרִיה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי מַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן לִוִּי: הוֹרִיקָה כְּבֵד כֶּנֶד בְּנֵי מַעֲיִים, מַהוּ? אִמְר
לִיה: מִרְפָּה. – וְלֹא יֵהָא אֶלָּא נִטְלָה! אִמְר רַבִּא:
פִּינִי שְׁהוֹרִיקָה כְּבֵד כֶּנֶד בְּנֵי מַעֲיִים – בִּידוּעַ שְׁנִפְלָה
לְאוּר, וְנִחְמְרו בְּנֵי מַעֲיִים, וּמִרְפָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי
הוּא לִיה הִתֵּיא תִרְגְּמָלָתָא, שְׂדֵרִיה לְקַמִּיה דְּרַבִּי אֱלֶעָזַר
הַקָּפֶר בְּרִיבִי, אִמְר לִיה: יִרְקָתָן הוּא, וְאִכְשָׁרָה. – וְהָאֵנָּן
תִּנְנִי: יִרְקָתָן פְּסוּלִין! – לֹא אִמְרו יִרְקָתָן פְּסוּלִין אֶלָּא
פְּקוּרָקָן, בְּלֵב וּבְכַבֵּד. תִּנְיָא נְמִי הִכִּי: בְּאֵלוּ בְּנֵי מַעֲיִים
אִמְרו – פְּקוּרָקָן, בְּלֵב וּבְכַבֵּד. רַבִּי יִצְחָק בֶּר יוֹסֵף
הוּה לִיה הִתֵּיא תִרְגְּמָלָתָא, שְׂדֵרִיה לְקַמִּיה דְּרַבִּי אֶבְהו,
וְאִמְר לִיה: אֲדוּמִין הוּא, וּמִרְפָּה. – וְהָאֵנָּן תִּנְנִי: אֲדוּמִין
כְּשָׂרִים! אִמְר לִיה: אֲדוּמִין שְׁהוֹרִיקָה, וִירְקָתָן שְׁהָאֲדִימו
– מִרְפָּה; לֹא אִמְרו אֲדוּמִין כְּשָׂרִים אֶלָּא בְּלֵב פְּקוּרָקָן
וּבְכַבֵּד. אִמְר רַב שְׁמוּאֵל בֶּר חִיָּא אִמְר רַבִּי מְנִי:
אֲדוּמִין שְׁהוֹרִיקָה, וְשִׁלְקָן וְחֹזְרו וְהָאֲדִימו – פְּשָׁרִין, מֵאי
מַעֲמָא? קוּמְרָא עֵייל בְּהו. אִמְר רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק,
אִף אֵנָּן נֹאמַר: אֲדוּמִין שְׁלֵא הוֹרִיקָה, וְשִׁלְקָן וְחֹזְרוֹ –
מִרְפָּה, מֵאי מַעֲמָא? אִינְלֵאִי בְּהִתִּיּוּהו. אִמְר רַב אִשִּׁי:
הִלְכָּה, לֹא לִיכּוֹל אִינְש אֶלָּא בְּשִׁלְקָא. וְלֹא הִיא, אֲחֻזְקִי
רִיעוּתָא לֹא מִחֻזְקִין. "דִּרְסָה וּמִרְפָּה בְּכּוֹתֵל". אִמְר
רַבִּי אֱלֶעָזַר בֶּן אַנְשִׁימִּנּוּס מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֶעָזַר בְּרַבִּי יֵאָא:
אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו צִרְיָה בְּדִיקָה. מִשְׁנֵה וְאֵלו בְּשִׁרּוֹת
פְּעוֹף: נִיקְבָה הַגְרֵרָתָא, אוֹ שְׁנִמְדָּקָה. הִבְתָּה חוֹלְדָה
עַל רֹאשָׁה מְקוּם שְׁאִינו עוֹשָׂה אוֹתָה מִרְפָּה. נִיקֵב
הַנֶּפֶק, רַבִּי אֹמַר: אֶפִּילוּ נִטְלָה יִצְאוּ בְּנֵי מַעֲיָה וְלֹא
נִיקְבוּ. נִשְׁתַּבְּרוּ גְפִיָה, נִשְׁתַּבְּרוּ רַגְלֵיה, נִמְרְטוּ כְּנָפֵיה.
רַבִּי יְהוֹדָה אֹמַר: אִם נִמְלָה הַנּוּצָה – פְּסוּלָה. גְּמָרָא
תִּנּוּ רַבְּנִי: מַעֲשָׂה בְּרַבִּי סִימַאי וְרַבִּי צְדוֹק שְׁהִלְכוּ
לְעֵבֶר שָׁנָה בְּלוֹד וְשִׁכְתוּ בְּאוּנו, וְהוּרוּ בְּמִרְפַּת בְּרַבִּי
בּוֹפֵק. אִיבְעִיא לְהו: הוּרוּ בְּמִרְפַּת – לְאִיסוּרָא, בְּרַבִּי
בּוֹפֵק – לְהִתִּירָא; אוֹ דִּילְמָא, הוּרוּ בְּמִרְפַּת לְהִתִּירָא
בְּרַבִּי בּוֹפֵק, אֲבָל בְּרַבִּי בּוֹפֵק לֹא סְבִירָא לְהו? תִּיקוּ.
אִמְר רַבָּה וְאִיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: גָּזוּ שֵׁל זֶפֶק
נִידוֹן כּוֹוֶשֶׁט. הִיכָא? אִמְר רַב יוֹבִי בֶר אֲבִי: כֹּל
שְׁנִמְתָּח עָמוּ. "יִצְאוּ בְּנֵי מַעֲיָה". אִמְר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר

רַב יִצְחָק: לֹא שָׁנו אֶלָּא שְׁלֵא הִפְךָ בְּהו, אֲבָל הִפְךָ בְּהו – מִרְפָּה, דְּכִתְבִּי: "הוּא עֲשֵׂה וְיִכְנֶנֶד"
– מִלְּמַד שְׁבָרָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוֹנְנִית בְּאֶרֶם, שְׁאֵם נִהְפֵךְ אַחַת מִקֵּן אֵינוּ יוֹכֵל לְחִיּוֹת.
תִּנְיָא, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֹמַר: "הוּא עֲשֵׂה וְיִכְנֶנֶד" – כִּרְפָא דְּכּוֹלָה בֵּיתָא, מִמָּנּוּ בְּהִינּוּ, מִמָּנּוּ נְבִיאִי,
מִמָּנּוּ שָׁרִיו, מִמָּנּוּ מִלְכִּיו, שְׁנֹאמַר: "מִמָּנּוּ פָּנָה מִמָּנּוּ יתֵד" וגו'. הִהוּא רּוֹמָמָא דְּחֻזִּיָּה לְהִתְּהוּא
גְּבָרָא דִּנְפֵל מֵאִיגְרָא, לְאַרְעָא, פְּקַעִיה כְּרִסִּיה וְנִפּוֹק מַעֲיִינִיה, אֲתִיָּיה לְבִרְיָה וְשִׁחְטִיה קַמִּיה

באחות

במאי – מוציא כל המוח מן הקרום דרך פיה כמו שהיא יורדת לחוט השדרה
וממלא הקרום מים, ואם יוצא דרך המכה – בידוע שניקב הקרום. לישנא אחרינא:
מכניס בנקב העצם מים, וחוזר ומוציאו ורואה, אם נתלבנו – בידוע שנתערב המוח
בהם. בגילא דחיתא – כדפרישית במסמך. אוזי דידן – הואיל ותמיד הן במים.
שיעור ירוקתן – מחמת האור. הוריקה כבד
כנגד בני מעיים – ראשה אחד של כבד תלוי
כנגד בני מעיין, וראשה אחד למעלה. אלא
ניטלה – הא אמרן (תולין נז,א) ניטל הכבד
– כשרו בריבי – גדול שבדורו. ירוקים הוו
– הדקים. אדומין הוו – הדקים, ודן רגילין
להיות ירוקים, וטרפה. אדומין שהוריקו –
לב וקורקבן, שהן תמיד אדומין – נפסלין אם
הוריקו, אבל ירוקין כגון דקין – נפסלין
באדומתה. לא אדומין אדומין כשרין אלא
בלב וקורקבן וכבד – שדרכן להיות אדומין.
קוטרא עייל בהו – מעיקרא, ועכשיו הלך
מחמת המים הרותחים. אינלא בהתייהו –
חרפתן, דודאי נחמרו. הלכך – כיון דאמרן
דיומנן דמגלי ריעותיהו כי שליק להו, לא
ליכול אינש – עוף שנפל לאור, אלא
בשליקה. לא מחזקין – דהויא דלא מיכבד
ריעותא בהדיא – לא טרפינן לה, אלא אם
כן מיתרמי דשליק לה חוזי ריעותא. צריכה
בריקה – אף על פי ששהתה מעת לעת,
דשמא נשברה השדרה ונפסק החוט. משנה
הופק – כרס שהחולק נקבן שם. נפיה –
עצמות הכנפים. נשתברו וריה – מן
הארכובא ולמטה, או אפילו למעלה ולא
יצא העצם לחוץ, אבל יצא לחוץ – תנן
ביבדמה המקשה" (תולין ע"א) דהוי טרפה.
נמרטו כנפיה – היינו נוצה גדולה שעל כל
גופה, פלומיש בלעז. נוצה היא הדקה
המסוכה לכשר שאין לה קנים, ובלעז מליש.
גמרא ושבתו באנו – יום שבת שבתו שם.
איבעיא להו – תרתי הוראות הוו, והכי
קאמר: הורו בטרפת לאיסורא, כדתנן
בסנהדרין (לג,א) דהאבילה רבי טרפון
לכלבים, וכרבי בופק נמי להיתרא, דאפילו
ניטל. או דלמא: הורו בטרפת להיתרא
כרבי בופק, ואמרו דאם ניטלה האם –
כשרה, כמתניתין, אבל כרבי בופק לא סבירא
להו. הכי גרסינן: הורו בטרפת לאיסורא
וכרבי בופק להיתרא – או דלמא הורו
בטרפת להיתרא כרבי בופק, אבל כרבי
בופק לא סבירא להו. נידון כוושט – בנקב
משהו. כל שנמתח עמו – ממקום שחזר
מתחיל לימשך לצד הוושט ויחזר מיצר
והולך. עמו – עם הוושט. נמתח – נמשך,
דדיינו מן המיצר ולמעלה, כדאמרין (תולין
מה"א) גבי מוח: כל זמן שבגולגולת נידון
כמות. התחיל לימשך נידון כחוט. אלמא
מקום מצר קרי משיכה. היפך בהן –
כשהכניסן לתוכו היפך עלינו לתחתיתו, או
עגולה זו למעלה מכמות שהיתה, שהחליף זו
למעלה וזו למטה. כונניית – לשון "זאת
כנו" (שמות לח), שברא להם בסיס לישוב
עליה, ואם ירדו מבסיסן שוב אכ מתיישבים.
כרמא דכולא ביה – כך שהכל בו. ועל
כנסת ישראל נאמר, שכל מושליהן מהדן
מעם אתר. מעינייה – מעיו. ושחטיה קמיה
– כדי שיתאנח וימשך מעיו אליו. לבדיה –
של זה הנפול.

חולין דף נו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

מגלה שהוריקו והעוף טריפה, חלף לא ליכול איש – לכך לא
יאכל אדם עוף שנפל לאש, אלא בשליקה. דוחה
הגמרא: ולא היא, ואם האברים אדומים, אין לחשוש שמא
השליקה תגלה שהוריקו, משום שאחזיקו ריעותא לא מחזיקין –
דבר הנראה כשר אין להחזיק ולחשוש שיש בו פגם וקלקול
הפוסל. ולכך כל זמן שאין נראה לעין שינוי מראה בעוף, אין
לחשוש שהוא טרף. ורק כאשר אירע ששלק את העוף ורואים
שיש שינוי במראהו, נאסר.
שינוי במשנה: דרסה ופרפה כפולת או שריצתה בהמה,
ומפרכתה, ושהתה מעת לעת ושחטה, כשירה. הגמרא מבארת
שלא די בשהייה לבדה כדי להכשיר: אמר רבי אלעזר בן אנטיגוס
משום רבי אלעזר ברבי ינאי, אחת זו ואחת זו – בין עוף שדרסה
אדם, בין עוף שהכה בה אדם בכותל, בין עוף שריצתה בהמה,
אף שהעוף שהה מעת לעת לפני שחטה, העוף צריכה בדיקה
לאחר שחטה, וצריך לבדוק את כל אבריו הפנימיים אם הם
התרכסו.

משנה

התנא מונה את הכשרות בעוף: ואלו בשירות בעוף: א. ניקבה
התרנגול, והוא הקנה, או שנפסקה לאורך, אך לא נפסק רוב רוחבה.
ב. הקפת – נשכה חלודה על ראשה מקום שאינו עושה אותה מרפה,
והיניו שלא כנגד המוח, או כנגד המוח ובדקנו שלא ניקב הקרום
של מוח. ג. ניקב הנוק והוא הכרס של העוף, שהאוכל מתקבץ שם
לאחר שהוא עובר בושט, ומשם האוכל ממשיך לקורקבן. רבי
אומר אפילו ניטל הופק כשר. ד. יצאו בני מעיה מבטן העוף ולא
ניקבו. ה. נשתברו ציפה, והם עצמות הכנפים. ו. נשתברו רגליה מן
הארכובה ולמטה, וכן אם נשתברו מן הארכובה ולמעלה ולא יצא
העצם לחוץ. ז. נפסקו הציפה, והיניו הנוצות הגדולות שעל כל
גופה. רבי יהודה אומר אם נפלה הנוצה, והיא הנוצה הדקה
הסמוכה לבשר כמין צמר, שמגין על גופה מהצינה, ואין לה
שורשים קשים, פסולה.

גמרא

הגמרא מבררת דין ניטל הרחם: תנו רבנן, מעשה ברבי סימאי ורבי
צדוק שהלכו לעבר את השנה בליל, ונשברו ביום השבת באונו
בדרכם ללוד, והורו בעיר אונו 'בפרישת' – בניטל הרחם ברבי
נוסף. הגמרא מבררת כוונת הוראה זו: איכא לא, האם רבי
סימאי ורבי צדוק הורו שתי הוראות שונות, אחד הורו בפרישת
לאיפריא, כרבי טרפון הסובר ניטל הרחם טריפה. וכן הורו ברבי
נוסף להתייא, שאף ניטל הופק כשירה. או דילמא הם הורו הוראה
אחת, והיינו הורו בפרישת – בניטל הרחם להתייא כפי שרבי
הורה להתייא בנסף. וכפי ששינוי לעיל (נד) ניטלה האם [הרחם]
שלה כשרה. אבל ברבי נוסף לא סבירא להו. מסיקה הגמרא: תיקו.
הגמרא מבררת דין ניקב גגו של זפק: אמר רבא, ואיתימא רבי
יהושע בן לוי, גגו של זפק נידון בנושט – החלק העליון של הופק
המחובר לזשט נידון כהמשך של הושט, ואם ניקב משחו שם
טריפה. שואלת הגמרא: היא – עד היכן הוא גגו של זפק. משיבה
הגמרא: אמר רב ביבי בר אבאי, כל שנפחת עמו, והיינו מהמקום
שהזפק מתחיל להמשך לכיוון הושט והולך ונעשה צר.
שינוי במשנה: ואלו כשירות בעוף וכו' יצאו בני מעיה ולא ניקבו.
הגמרא מבארת דיתר זה: אמר רבי שמואל בר רב יצחק, לא שני
שביצאו בני המעיים כשירה, אלא שלא היפך בהן כשהכניסם
חזרה לכרס העוף, אבל אם היפך בהן והכניס את החלק העליון
של המעיים לחלק התחתון של הכרס, ואפילו אם החליף עיגול
אחד מהמעיים עם עיגול אחר, והכניס את זה למעלה וזה למטה,
מרפה, דכתיב בשירת האזינו (דברים לב ו) 'הוא עשך ויכנך', מלמד
שברא הקדוש ברוך הוא בונניו [בסיסים] בראשם להחזיק את

בגילא דחיתא – בדק את קרום המוח על ידי שהעביר עליו קש
של חטה, ובדק האם הקש נעצר בנקב, ובדיקת המסמר.
אמר רב שייב, הני אוזני דין – אותם אוזנים שלנו, בעוף של מים
דימין [הם דומים], ואם העצם נשבר, אף על פי שהקרום שלם, הם
נטרפים, שהואיל והם תמיד במים קרוםם רך.
שינוי במשנה: נפלה לאור ונחמרו בני מעיה [התכווצו והשתנה
מראיתם], אם ירוקים פסולים, אם אדומים כשרים. הגמרא
מבארת את שיעור ההוראה: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן
יהושע, עוף שנפל לאש וחלק מאבריו הוריקו, שיעור דיוקתן
בשיעור נקובתן, מה נקובתן שיעורם במשהו, שהעוף נטרף אפילו
בנקב כלשהו, אף דיוקתן במשהו, ואם משהו מאבריו האדומים
הוריקו אפילו במשהו, הוא טריפה.
הגמרא מבררת דין כבד שנעשה ירוק: בעא מיניה רב יוסף בריה
דרבי יהושע בן לוי, מרבי יהושע בן לוי אביו, אם עוף נפל לאש,
והוריקה כבד כנגד בני מעיים – הצד של הכבד הנמצא כנגד בני
המעיים נשתנה לירוק, והוא החלק הדק של הכבד, מהו. אמר רבי
רבי יהושע בן לוי לבנו רב יוסף, העוף מרפה. מקשה הגמרא: מדוע
העוף טריפה, ולא יהא אלא נפילה הכבד, ששינוי לעיל (נד).
שכשירה, ומדוע יש להחמיר בהוריקה יותר מניטלה. מתרצת
הגמרא: אמר רבא, בין שהוריקה כבד כנגד בני מעיים, בידוע
שנפלה לאור ונחמרו בני מעיים, ומרפה מחמת שנשרפו בני
המעיים.
הגמרא מבררת דין מעיים שנעשו ירוקים. מספרת הגמרא: רבי
יהושע בן לוי הוויא ליה הויא תרנגולת שנפלה לאש. שדרה
[שלחנה] לקמיה דרבי אלעזר תפס רבי – שהיה גדול שבדורו,
אמר ליה רבי אלעזר הקפר לרבי יהושע בן לוי, הדקים של
התרנגולת דיוקין הוו, ואכשרה. מקשה הגמרא: מדוע הכשירה,
והאנן תנו דיוקין פסולין. מתרצת הגמרא: לא אמרו דיוקין פסולין,
אלא בקיורקבן בלב ונקבד שרגלים להיות אדומים, ולכן אם
הוריקו טריפה, אבל הדקים שרגלים להיות ירוקים, אם הם עדיין
ירוקים הם כשרים, ולכך רבי אלעזר הכשיר את התרנגולת. תניא
נמי הכי, באלו בני מעיים – אברים שבתוך גוף התרנגולת אמרו
שירוקים פסולים ואדומים כשרים. בקיורקבן בלב ונקבד שדרכם
להיות אדומים.
הגמרא מבררת דין מעיים שנעשו אדומים. מספרת הגמרא: רבי
יצחק בר יוסף הוויא ליה הוויא תרנגולת שנפלה לאש. שדרה
[שלחנה] לקמיה דרבי אבהו, ואמר ליה רבי אבהו לרבי יצחק,
הדקים אדומין הוו, מרפה. הקשה רבי יצחק לרבי אבהו, מדוע
הטרפת, והאנן תנו אדומין כשרים. אמר ליה רבי אבהו לרבי יצחק,
אברים שדרכם להיות אדומין כגון לב קורקבן וכבד שהוריקו, וכן
אברים שדרכם להיות דיוקין כגון דקים שהאדומים, מרפה. לא אמרו
במשנה אדומין כשרים, אלא בלב בקיורקבן ונקבד שדרכם להיות
אדומים. ולכך הטרפתי את הדקים שהאדומים.
הגמרא מבררת דין עוף שהשתנה מראהו לאחר שליקה: אמר רב
שמואל בר חייא אמר רבי מני, אברים שדרכם להיות אדומין
שהוריקו, ושלם מעט במים רותחים, והורו האברים הללו
והאדומים לאחר השליקה, כשרין. מאי טעמא, קומרא עייל בהו –
עשן נכנס בהם. כלומר, ידעו חכמים שמראה האברים לא
השתנה, אלא שעשן מהאש נכנס לגוף וגרם לאברים להראות
ירוקים, ועכשיו מחמת המים הרותחים, יצא העשן מהאברים,
והתגלה המראה האמיתי שלהם.
אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נאמר שדין זה נוהג גם להיפר,
אבריו שדרכם להיות אדומין, שלא הוריקו אלא נשארו אדומים,
ושללן, והוריקו לאחר השליקה, מרפה. מאי טעמא, אינלא
בהתייה – נתגלה חרפתן, כלומר התגלה הפסול שלהם, שבדאי
הוריקו מחמת האש, אלא שדבר חיצוני גרם להם להראות
אדומים, ולאחר השליקה חזרו למראה האמיתי כפי שהם לאחר
שנשרפו.
אמר רב אשי, מכיון שפעמים שמראה האברים אדום והשליקה

חזקיה שהיה גדול בדורו, ניכר שאינו כן בתרגומיו – שאינו רגיל
לאכול תרגולים, לפיכך לא ידע שיש להם ריאה, והוא לשון
בדיחותא. ובאמת חזקיה טעה וחשב שאין לתרגולים ריאה.
הגמרא מבררת דין שמוטת ירך בעוף: אמר רב הונא אמר רב,
שמוטת ירך בעוף כשירה. אמר ליה רב הונא לרב הונא אביו,
והא רבנן דאיתו – שבאון פוסקין בריאה אמר, שרבי יהודה משמיה
דרב אמר שמוטת ירך בעוף טרפה. אמר ליה רב הונא לרבה, כרי
ו-בני, נהרא נהרא ופשיטה – אין אפיק הנהר דומים, זה זורם
במהירות, וזה עומד, כך אין מנהג המקומות דומים. ובאמת רב
סבר שהיא כשרה, אלא שראה שבני פומבדיתא נהגו בו איסור,
ולכן לא התירו בפניהם. ורב יהודה שהיה מפומבדיתא מאחר
וראה שרב אינו מתירו, היה סבור שרב אסור.
מספרת הגמרא: אול – הלך רבי אבא, אשכחיה – ומצאן לרב
ירמיה בר אבא דקא בדיק את העופות בצומת הגידן, הוא המקום
שהגידים מתחברים ומתהדקים שם יחד, לבדוק אם הם שלמים.
אמר ליה רבי אבא לרב ירמיה, למה ליה למי בולי האי – למה לו
למר לטרוח כל כך בבדיקת הגידים, והא אמר רב הונא אמר רב,
שמוטת ירך בעוף כשירה, וכאשר כל הירך נשמת הרי הכל ניטל,
בין עצם הירך ובין הגידים שתלויים בו, ובכל זאת העוף כשר, וכל
שכן אם כל הרגל קיימת, ורק צומת הגידים לבדו ניטל. אמר ליה
רב ירמיה לרבי אבא, אבא מתייתן ידענא, ששינוי להלן (עו).
במהמה שנתכונו רגליה מן הארבעה ולמטה כשירה, מן הארבעה
ולמטה פסולה. וכן שניטל צומת הגידן לבדו, איש שכל העצם
קיימת, טריפה. ואמר רב עזרא – על משנה זו, וכן הדין בעוף, שאם
ניטל צומת הגידים לבדו, טריפה. ולכן אני בודק את צומת הגידים.
הקשה רבי אבא לרב ירמיה: אי הכי, קשיא דרב ארבה, שרב הונא
אמר בשם רב שאם נשמת כל הירך העוף כשר, ומאידך רב עצמו
אמר שגם בעוף אם ניטל צומת הגידים טריפה. אישתתק – שתק רב
ירמיה, לפי שלא חש להשיבו. אמר ליה רבי אבא לרב ירמיה,
ולמאן מסתירת דברי רב יד ללמוד, ששני לה – שיש שאין חילוק
בין שמוטה לחתוכה, ששמוטה כשרה אפילו ניטל כל הרגל, ואילו
בחתוכה טריפה אפילו אם נחתך רק צומת הגידים לבדו. אמר ליה
רב ירמיה לרבי אבא, ואף מפרשת שמעתייה דרב – וכי אתה
מעצמך פירשת את השמוטה של רב, והרי חילוק זה אינו שלך,
אלא בפירוש אמר רב שמוטה כשירה חתוכה פסולה, ואל תתמה
שדין זה אינו מסתבר משום שהסברא היא שאם נשמת כל הירך
הנוק לעוף גדול יותר מאשר אם רק נחתך צומת הגידים וכל שאר
הירך שלם ונמצא במקומו, אין זו תמידה, לפי שאין מדמים
טריפות זו לזו, שיתרי מצאנו בבהמה שחיתקה מקאן ומתה, ואם
חיתקה מקאן וחתה, וכגון שאם חותך בבהמה את הסימנים
בצוורה היא מתה, אך אם חותך כל כתפיה היא חיה, אלא ודאי
שאין כל האיברים שווים ואין כל החולאים שווים, שיש אבר
שהחיות תלויה בו יותר משאר איברים, ואף באותו אבר יש חולי
המוק יותר מחולי אחר, ואף ברגל, חתוכה מוק יותר משמוטה.
כי סליק – כשעלה רבי אבא מבבל לארץ ישראל, אשכחיה
ו-מצאן לרבי זירא שעלה לפניו לארץ ישראל, ויתבי וקאמר, אמר
רב הונא אמר רב, שמוטת ירך בעוף טרפה. אמר ליה רבי אבא לרבי
זירא, תני דמר, מיומא דסליק מר להא – חייר, לאחר היום שעלית
מבבל לבאן.

באחות ו-באחיות עינים, שלא שחטו בפועל, אלא היה נראה
כאילו הוא שוחט. כשראה זאת אותו אדם שנפל מהגג, איננו –
היה קרוב למות מרוב צער, ואיתנה – ונאנה, ומכח האנחה עול
למעייניה – נכנסו בני המעיין חזרה למקומם בכרס, וחייה
לכרייה – ותפר הרומאי את כרסו, ובכך רפאו. ועשה הרומאי כל
זאת, לפי שבאופן זה המעיין חוזרים לתוך הכרס בצורתם בלי
היפוך.
שינו במשנה: ואלו כשרות בעוף וגו', נשתברו רגליה. מספרת
הגמרא: והוא צא דאיןקורי – מעשה בסל של עופות שנשתברו
רגליהם בעצם התחתונה, או בעצם האמצעית אך העצם לא
יצאה חוץ לבשר, דאיתא לקמיה דרבא, בדיקה רבא בצומת הגידן,
הוא המקום שהגידים מתחברים ומתהדקים יחד, ומצא שכל ששה
עשר הגידים המצויים שם קיימים, ואשכחיה.
הגמרא מבררת דין עופות שנשטמו כנפיהם: אמר רב יהודה אמר
רב, שמוטת יד – הרגל הקדמית, והיינו שנשטם הכתף ממקומו,
בכחמה כשירה, (אבל שמוטת ירך ו-הרגל האחורית) בכחמה
טרפה. וכן שמוטת ירך בעוף טרפה, וכן שמוטת נף בעוף, והוא
שנשטם הפרק העליון של עצם הכנף המחובר בגב העוף. טרפה,
משום שחיישנין שפא ניקבה הריאה, לפי שהריאה נחבאת בין
הצלעות, ויש קרום בשר רך ודק בין צלע לצלע, וכששומט את
הכנף מתנתק חלק מן הריאה עם הכנף, ונהיה נקב. ושמואל אמר,
תיבך הריאה אם ניקבה או לא, וכן אמר רבי יוחנן תיבך.
הגמרא מבררת אם יש לעוף ריאה: חזקיה אמר, אין ריאה לעוף
ויתבאר להלן. ורבי יוחנן אמר, יש לו, וישנה בעלה של וורד, שהיא
נראית דקה ואדומה, ונמצאת בין אנפיים ו-הכנפים, בתוך
הצלעות. שואלת הגמרא: מאי כוונתו באומרו אין ריאה לעוף.
אלימא דלית ליה – שאין לו ריאה כלל, והא קא חזינא דאית ליה
– והרי אנו רואים שיש לו. מתרצת הגמרא: אלא כוונתו דהעוף לא
מיטריף ביה אם ניקבה הריאה. מקשה הגמרא: וחתני לוי ברייתא,
כל המופות שמינו חכמים בכחמה, כגון בעוף גם טריפה. ותר
עלין עוף שגם נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מזה,
טריפה, אף שבבהמה אין זה טריפה. ואם כן ניקבה הריאה
שפוסלת בבהמה פוסלת גם בעוף, כמבואר בברייתא, וכיצד אמר
חזקיה שאין עוף נטרף בניקב הריאה. מתרצת הגמרא: אלא כוונתו
היא, אין לו לעוף דיני טריפות בריאה לא ליפול – שאם נפל מן הגג
אין צריך לבדוק בריאה, אף שצריך בדיקה בשאר איבריו
הפנימיים, ולא ליחמר – ושם נפל העוף לאש אין צריך לבדוק את
הריאה אם השתנה מראיתה, אף שצריך לבדוק זאת בשאר
האיברים הפנימיים. אבל ניקבה הריאה גם לחזקיה טריפה.
מבררת הגמרא: מאי טעמא שהריאה אינה צריכה בדיקה באופנים
אלו. מתרצת הגמרא: אמר רב חנה, הואיל ורוב צלעותיה מגינות
עליה, משום שהצלעות של העוף אינם שוככות על הצד הרחב
שלם אלא על החוד שלהם, ובכל הצלעות הרחוב שלהם בולט
לצד הפנימי, והריאה נחבאת ביניהם, ולכן הצלעות מגינות על
הריאה שלא תנוק בפילה מהג או בפילה לאש.
מקשה הגמרא: איך אפשר לפרש כוונת חזקיה שאין לעוף חלק
מדיני טריפות הריאה, והא קאמר רבי יוחנן לחזקיה יש לו לעוף
ריאה, וישנה בעלה של וורד בין אנפיים, מכלל דחזקיה סבר דלית
ליה לעוף ריאה כלל. מתרצת הגמרא: אלא אמר במערכת – בארץ
ישראל משימה דרבי יוסי כרבי חנינא, מדרביו של כרבי – של

דיבורו של אדם שאין מתהווה מהדיבור מעשה אינו חשיב מעשה, ולכן אין אנו מצויים מדאורייתא על שבייתה מהדיבור כי-אם על השבייתה מהמעשה וכו'.

לקוטי שיחות יתרו כרך יא

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג רש"י תוספות

באחות עינים – ולא נגע בו ולא הויק, אלא דגדמה לבאבו כאילו נשחט. לפי
שלא היה רוצה ליגע במעינים, שלא יהפך בהן. צנא – סל. דאנקור – עופות
שנשתברו רגליהן בארכובה למטה, או למעלה מארכובה, ואין העצם יוצא
לחץ. ובתשובה הגאונים מצאתי: עוף שחור הוא ושל מים הוא, ובמצחו
חברבורות לבנות, ועל שם כך נקרא

אנקור, שהוא מנומר כמו ניקב, 1
פיטור"א, ובעיר הואת יש מוקן. בצומת 2
הגידין – שיהו ששה עשר חוטין קיימין, 3
כדאמרין בפרק "בהמה המקשה" (חולין) 4
ע"ב, והוא בשפולו של עצם השוק סמוך 5
לארכובה. יד – כתף. שמוטת ירך – 6
בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ואיעכול 7
ניביה (חולין נד"ב). שמוטת גף – פרק 8
עליון המחובר בגבה. טרפה – דחישין 9
שמה ניקב הריאה. לפי שהריאה נחבאת 10
בין הצלעות, וקרום הבשר רך ודק בין צלע 11
לצלע, ובשמוטת גפה מתנתקת הריאה 12
עם הגף. תיבדק – הריאה. מכניס קנה דק 13
בגרגרת ונופח בריאה, ואם הרוח יוצא – 14
טרפה, ואם לאו – כשרה. בעלה של וורד 15
– דקה ואדומה. בין אנפים – בין כנפיה. 16
דלא מיטריף בה – אם ניקבה. כנגדן 17
בעוף – אלמא, ניקבה הריאה דבהמה – 18
הוא הדין לעוף. לא לינפל – אם נפלה 19
מן הגג, דאמרן (חולין נא"ב) צריכה בדיקה 20
אין צריך לבדוק בריאה. ולא ליחמר 21
– בנפלה לאור – שבודקין המעינים שמה 22
הוריקו – אין צריך לבדוק הריאה. ורוב 23
צלעות מגיעות עליה – רוב ריח הצלעות 24
מגין עליה. שהצלעות אינן שוכבות על 25
רחבן אלא על חודן, וכולן רחבן לפנין, 26
והריאה נחבאת ביניהם. של בריב – חזקה, 27
שהיה גדול בדורו. ניכר שאינו בקי 28
בתינולים – אינו רגיל לאכול תרנגולים. 29
לפיכך לא ידע אם יש להן ריאה. ולשון 30
בדיחותא הוא. נהרא נהרא ופשטיה – אין 31
פשטי הנזר דומין, זה חזק זה עומד, כך 32
אין מנהג המקומות דומות. ורב, כשרה 33
סבירא ליה, וראה בני פומבדיתא שנהגו בו 34
איסור על התירו בנפיהם. ורב יהודה 35
מפומבדיתא הוה, וסבר דרב טרפה סבירא 36
ליה. צומת הגידין – מקום שהגידין צומתין, 37
מתחברין ומתחלקין, לשון "חומץ צומת" 38
דפסחים (מ"א) אשטריינט"א בלעז. שמוטת 39
ירך בעוף כשר – והרי הכל ניטל, וכל שכן 40
אם ניטל צומת הגידין לבדן (חולין נ"ד) ידענא 41
– בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א). וכן 42
שניטל צומת הגידים לבדן וכל הארכובה 43
קיימת. וכן בעוף – דאם ניטל צומת הגידין 44
טרפה. אמר ליה – רבי אבא: דילמא 45
מדאגמריה רב לרב הווא דשמוטה כשרה, 46
והתם אמר: וכן בעוף – שני ליה בין שמוטה 47
לחתוכה, ובשמוטה כשרה ואפילו ניטלה 48
כולה, ובחתוכה טרפה אפילו צומת הגידין לבדן. אמר ליה – רבי ירמיה לרבי 49
אבא. ואת מפרש שמעתין דרב – מדנפשך? לאו דידך הוא, דבפירוש אמר רב. 50
אמר ליה אין – לא גריסין. רבי ירמיה אבא תרייהו מבבל הוו, וסלקו להתם, 51
ורבי ירמיה סליק ברישא. וקאמר ליה רבי אבא: חזיק, אחר שעלית מבבל הלום. 52
הוה

הקולית שהוא עצם החתוב באליה. ואף על גב דבאותו עצם דאמצעי טרפה. מכל מקום בעליין שהוא עצם הקולית כשרה. כדמפרש שחיתבה מכאן וזיהא מאן ומתה. וזו חיתמה, 53
דאפילו נבלה נמי מקריא אם ניטלה ירך וחולל שלה ניכר, כדאמר רבי אלעזר פרכ קמא (חולין כ"א). וליכא מאן דפליג, ומה שייך לקרות זה שמוטה וזה חתוכה שחיתבה שחיתק חתוכה 54
נינהו, כיון דאידיי אפילו ניטלה כולה. והיה לו לפרש כאן בפשיטות, דשמוטה כשרה – כגון דלא נחתכו רגליה, אלא דשף מדוכתיה עצם הירך, שקפץ ממקומו מחור שבעצם האליה 55
שהוא תחוב בו, אבל נחתכו טרפה אפילו בצומת הגידין! 56

שמוטת יד בבהמה כשרה – והוא הדין נחתכו, דדוקא נחתכו רגליה טרפה, אבל ידיה 1
– כשרה. ולקמן (חולין נח"ב) נמי אמרינן: בעלת חמש רגלים או שאין לה אלא 2
שלשה – הרי זה מום, ואמר רב הונא: לא שנו אלא שחיסר ביד, אבל ברגל – טרפה נמי 3
היה. 4

שמוטת ירך – פירש בקונטרס: בוקא דאטמא 5
דשף מדוכתיה ואיעכול ניביה. והדין 6
עמו, דכולה שמוטה דשמעתין באיעכול ניביה 7
איירי בבהמה ובעוף, אבל לא איעכול – כשר. 8
כך פסיק לעיל (חולין נד"ב): והלכתא אפילו 9
אפסיק נמי כשרה עד דאיעכול איעכול, והשתא 10
ניחא מה דנקט בבבליה שמעתין "שמוטה", ולא 11
נקט "דשף מדוכתיה" כדנקט רב מתנא לעיל 12
(נד"ב). משום דרב מתנא אסר בלא איעכול 13
אפסיק, אבל הכא דאיירי באיעכול ניביה – שייך 14
לשון שמוטה. ולחכי מייתי לעיל דרב מתנא גבי 15
"אלו כשרות" דוקא, ולא מייתי דרב יהודה 16
דבבא. ועוד, דרבי יוחנן קאמר לעיל (חולין) 17
נד"א: "אלו טרפות" דוקא, למעוטי הא דרב 18
מתנא, ורבי יוחנן קאמר לקמן: שמוטת ירך בעוף 19
טרפה, והוא הדין בבמה נמי טרפה. ומדני לוי 20
ולא חשיב ליה בני יתר עליהן עוף, ולחכי שמע 21
דפליג עליה, מדמקשינן לעיל מיניה אדרב 22
ושמואל. ועוד, דלקמן בסוף שמעתא (עמוד ב): 23
הלכה רוחת בישראל, שמוטת ירך בעוף טרפה. 24
והוא הדין בבמה כדפרישית. ולעיל (נד"ב) 25
פסקין הלכה דאפילו אפסיק כשרה עד 26
דאיעכול איעכול, ולכך נראה דכולה שמעתין 27
איירי דאיעכול ניביה. למה ליה למר כולי האי 28
והא אמר רב הונא אמר רב שמוטת ירך בעוף 29
כשרה – השתא סלקא דעתך דשמוטה וחתוכה 30
הכל אחז. ואף על גב דבהמה טרפה, כדמוכח 31
מתניתין (חולין ע"א) דבהמה שנחתכו רגליה מן 32
הארכובה ולמעלה, מכל מקום בעוף כשרה. 33
ושמא לא ידע השתא ברייתא דלוי, דכל טרפה 34
שמונה חכמים בבמה כנגדן בעוף, ולפי המסקנא 35
דמחלק בין שמוטה לחתוכה, ניהא. ולרב הונא 36
אמר רב דמכשיר שמוטת ירך בעוף – כמו כן 37
בבהמה, מדתני לוי ומכשיר אפילו באיעכול 38
ניביה, כדפרישנא דכולה שמעתא באיעכול 39
ניביה. ואף על גב דאפילו מאן דמקל בעלי גבי 40
ו"אלו כשרות" מודה באיעכול ניביה, רב הונא 41
אמר רב מיקל בבבליה. ומיהו, קצת תימה, דלא 42
מישתמיש בבבליה שמעתין למינקט בחד דוכתא 43
שמוטת ירך בבמה כשרה! ולא מסתבר למימר 44
כלל דנקט עוף לרבותא. וגם רבי ירמיה שהביא 45
ראיה לרביה, ואמר ליה: אגא מתניתין ידענא, 46
לא דקדק אלא מהא דאמר רב עלה: בין בעוף, 47
אבל מהא דאסרה מתניתין בבמה לא רצה 48
לדקדק ולומר: כל שכן בעוף דוורט חיותיה. ולכך 49
נראה, דדוקא בעוף מכשיר רב הונא אמר רב ולא 50
בבהמה, ולית ליה ברייתא דלוי. ואף על גב 51
דמקשינן מיניה לרב לעיל – היינו אליבא דרב 52
יהודה. ודחוק. 53

דילמא שני ליה בין שמוטה לחתוכה – פירש בקונטרס: דשמוטה כשרה ואפילו ניטלה 54
כולה, ובחתוכה טרפה אפילו בצומת הגידין לבדן. ותימה: מה רוצה לומר, 55
שמפרש שאם ניטלה כולה כשרה? אם רוצה לומר שאם ניטל חזק ממקום שהיה 56
מחוברת באליה – כשרה. וחתוכה דטרפה – כגון באותו עצם האמצעי שבו צומת 57
הגידין נתחתיתו, סמוך לפרק הארכובה הנמכרת ע"ה, ודאש, ולמעלה הוא תחוב בעצם 58
הגידין. כדמפרש שחיתבה מכאן וזיהא מאן ומתה. וזו חיתמה, 59
דאפילו נבלה נמי מקריא אם ניטלה ירך וחולל שלה ניכר, כדאמר רבי אלעזר פרכ קמא (חולין כ"א). וליכא מאן דפליג, ומה שייך לקרות זה שמוטה וזה חתוכה שחיתבה שחיתק חתוכה 60
נינהו, כיון דאידיי אפילו ניטלה כולה. והיה לו לפרש כאן בפשיטות, דשמוטה כשרה – כגון דלא נחתכו רגליה, אלא דשף מדוכתיה עצם הירך, שקפץ ממקומו מחור שבעצם האליה 61
שהוא תחוב בו, אבל נחתכו טרפה אפילו בצומת הגידין! 62

ממלית של טרסיים – פירש הקונטרס: צורפי נחשת. וכן פירש הערוך, והביא ראה דאמר במגילה פרק "בני העיר" (כ"א); מעשה בבית הכנסת של טרסיים שהיתה בירושלים. ובגור פרק שלישי (נ"א): מעשה שהביא קופה מלאה עצמות מכפר טביא לבית הכנסת של טרסיים. פירש בערוך: ומסתמא מפני שצורפי נחושת מוזהמים כבורסקי ועל כן היה להם בית הכנסת לבד.

ובפרק קמא דעבודה זרה (י"ב). "חכם של טרסיים אני", אייתו לה חרי קיבורי חד שריתאי וחדא דערבא, משמע דטרסיי וגרדי חדא הוא. וקשה: דברק "החליל" (סוכה נ"א). משמע דגרדיים בפני עצמן וטרסיים בפני עצמן ועוד, דאמרין באגדה דגמליה (י"ג). בגתן ותרש שני טרסיים היו והיו מספרים בלשון טרסיים, משמע שהיא אומה שיש לה לשון בפני עצמה. **ודילמא** סבר טרפה יולדת ומשבתה – מסתברא דלא גרסינן "יולדת", דאין צריך לו כלל. ועוד, הא אמרין פרק קמא דעבודה זרה (ט"ז), גבי רבי יהודה מתייר בשבורה, אמרו לו: והלא מרביעין עליה זכר וזכר אמר לה: לכשתלד, אלמא לא מקבלת זכר ומיזה, יש חלק בן טרפה וחמה רגלים לשאר טרפות. **איזיל** ואחוי היכי איתא מילתא – אף על גב דכתיב גונא חשיב ב"המוכר הספינה" (בבא בתרא ע"א), מלגלג, גבי הדוא תלמיד דאמר ליה רבי יוחנן: אם לא ראתי לא האמנתי, מלגלג על דברי חכמים אתה. שאני הכא, שבא לברר הדבר ולהודיע איך ידע שלמה. **סימן** לטרפה כל שאינה יולדת – יש כמה בהמות שפוסקות מליד ולא מחזקין להו בטרפות. אלא בעי למימר: אם יולדת בידוע שאינה טרפה.

מכאן

הוה לן פתחון פה קמיה דרב הונא, ושאילינא, ואמר לן: שמוטות ירד בעוף – פשירה. ואשפחתיה נמי לרבי ירמיה בר אבא דיתבי וקא בדיק בצומת הגידין, ואקשי ליה: לא סבר לה מר הא דאמר רב הונא אמר רב: שמוטות ירד בעוף – פשירה? אמר ל, אנא מתניתין ידענא: בהמה שנחתכו רגליה, מן הארפוכה ולמטה – פשירה, מן הארפוכה ולמעלה – פסולה, וכן שניטל צומת הגידין, ואמר רב עלה: וכן בעוף. ואמרי ליה: אי הכי, קשיא דרב אדרב! אישתיק. ואקשי ליה: ודלמא שני ליה לרב בין שמוטה לחתוכה! ואמר ל: ואת מפרשת שמעתי דרב? בפירוש אמר רב: שמוטה – פשירה, חתוכה – פסולה. ואת, מה בידך? – הכי אמר רב חייא בר אשי אמר רב: שמוטות ירד בעוף – מרפה. וכן אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: שמוטות ירד בעוף – מרפה. ואמר רבי יעקב בר אידי: אימלי הוה רבי יוחנן באחרא דאורו בה חברוותא להתירא, לא פריש; דאמר רבי חנינא אמר רבי: שמוטות ירד בעוף פשירה. ותרנגולת היתה לו לרבי חנינא שנשטמה ירד שלה, והביאה לפני רבי והתירה לו, ומלכה רבי חנינא, והוה מורי בה הלכה לתלמידים: זה התיר לי רבי, זה התיר לי רבי. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דשאל רבי יוסי בן יהוראי את רבי יהושע בן לוי: קרית קנה בכמה? אמר לו, משנה שלמה שנינו: עד פאיסר האיטלקי. אמר לו: והלא רחל אחת היתה בשכונתנו שנקדר קנה שלה, ועשו לה קרומין של קנה וחיתה! אמר לו: ועל דא את סמיך? והלא הלכה רוחת בישראל: שמוטות ירד בעוף – מרפה; ותרנגולת היתה לו לרבי שמעון בן חלפתא שנשטמה ירד שלה, ועשו לה שפופרת של קנה וחיתה! אלא מאי אית לך למימר – תוך שנים עשר חדש הוה, הכא נמי – תוך שנים עשר חדש הוה. אמרו עליו רבי שמעון בן חלפתא שעסקן בדברים היה, והיה עושה דבר להוציא מלבו של רבי יהודה, שהיה רבי יהודה אומר: אם ניפלה הנוצה – פסולה. ותרנגולת היתה לו לרבי שמעון בן חלפתא שניפלה נוצה שלה, והניחה בתור וטלה עליה במטלית של טרסיים, וגידלה כנפיים האחרונים יותר מן הראשונים. ודלמא קסבר רבי יהודה מרפה משבתה? – אם כן, במידי דמיפרא בה, הגדילה כנפיים האחרונים יותר מן הראשונים? מאי עסקן בדברים? אמר רב משרשא, דכתיב: "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שטר וגושל, תכין פקוץ לחמה", אמר: איזיל אחיו אי ודאי הוא דלית להו מלכא! אול בתקופת תמות, פריסה לגלימיה אקנא דשומשמיני. נפק אתא חד מיניה, ואתנח ביה סימנא. על אמר להו: נפל מולא! נפקו ואתו. דלייה לגלימיה, נפל שמשא, נפלו עליה וקטליה. אמר: שמע מינה, לית להו מלכא, דאי אית להו, הרמנא דמלכא לא ליבעו? אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: ודלמא מלכא הוה בהדיה; אי נמי, הרמנא דמלכא הוה נקטי; אי נמי, בין מלכא למלכא הוה, דכתיב: "במים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה"! אלא, סמוך אהימנותא דשלמה. אמר רב הונא: סימן למרפה – שנים עשר חדש. מיתבי: סימן למרפה – כל שאינה יולדת. רבן שמעון בן גמליאל אומר: משבתה והולכת – בידוע שהיא פשירה, מתנוונה והולכת – בידוע שהיא מרפה. רבי אומר: סימן למרפה – שלשים יום. אמרו לו: והלא הרבה מתקיימות שנים שלש שנים? – תנאי היא, דתנאי: ובגלגלת עד שיש בה נקב אחד ארוך, אפילו נקבים הרבה מצטרפים למלא מקדה. אמר רבי יוסי בן המושולם: מעשה בענבול באחד שנפחתה לגלגלתו, ועשו לו חידוק של קרויה וחתה. אמר לו רבי שמעון בן אלעזר: מושם ראייה? ימות החמה היה, וכיון שעברו עליו ימות הצנה מיד מת. ויש מכה שהיא נבערה ומת מתוך חום, הלכך בעינן ימות החמה וימות הצנה. נקב אחד ארוך – ונקדרה בחסרון. מצטרפין למלא מקדה – ושוב אינה מטמאה באהל לבית שמאי. פלוגתא דשרדה ורגלולת באהלת (פרק שני משנה ג), דהיינו כדי שינטל מן החי וימות, דכבי אמרין בפרקין (חולין נ"ב), גבי שדרה: וכן לטרפה. חידוק של קרויה – חתיכה של דלעת יבשה.

דשיחלא

דשיחלא, דתנאי: ובגלגלת עד שיש בה נקב אחד ארוך, אפילו נקבים הרבה מצטרפים למלא מקדה. אמר רבי יוסי בן המושולם: מעשה בענבול באחד שנפחתה לגלגלתו, ועשו לו חידוק של קרויה וחתה. אמר לו רבי שמעון בן אלעזר: מושם ראייה? ימות החמה היה, וכיון שעברו עליו ימות הצנה מיד מת. אמר רב אחא בר יעקב: הלכה – מרפה יולדת ומשבתה. אמר אמימר: הני ביני דמרפה, שיחלא

חולין דף נו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמה

וגם עפר הנחושת הדבוק בה מחמם אותה לעולם, והתרנגולת
 נידלה כנפיים – (נרצות) האחרונים יותר מן הראשונים. והוכיח מכך
 רבי שמעון בן חלפתא שניטלה הנוצה אינה טריפה, שאילו היתה
 טריפה לא היתה מתרפאת ומשביחה יותר מלפני כן. מקשה
 הגמרא: מדוע נסתרו בכך דברי רבי יהודה, ודלמא קקבר רבי
 יהודה שטרפה משפחה, ולכך התרגולות השביחה. מתרצת
 הגמרא: אם כן, במידי דמיטרפא בה – וכי באבר שטרפה היא
 שפחה, שפחה שפחה המזדה להכיץ כנפיים האחרונים יותר מן הראשונים,
 והרי אף אם טריפה משפחה זהו דווקא בשאר אבריה, ולא באבר
 שטרפה.
 מבררת הגמרא: מאי – מדוע נקרא רבי שמעון בן חלפתא 'עסקן
 בדרבין'. משיבה הגמרא: אמר רבי משרשיא, דבתיב (משלי ו-ח) 'לך
 אל נמלה עצל, ראה דרכיה וחקם. אשר אין לה קצין שטר ומשל.
 תבין פקדון להקמה'. והיינו ששלמה אמר לעצל שילמד מהנמלה,
 שאף שאין לה מושל המזדה להכיץ כנפיים האחרונים יותר מן הראשונים,
 תגזול מחברותיה, בכל זאת כל אחת מכינה בקיץ מאכלה ואוגרתו
 לחורף. אמר רבי שמעון בן חלפתא, אייל איחוי או נדאי הוא דלית
 להו מלכא – אלך ואראה האם אמת הוא שאין לנמלים מלך.
 ומאחר ולא רצה לסמוך על נאמנותו של שלמה אלא רצה לבדוק
 בעצמו, נקרא עסקן בדברים. מה עשה, אייל (הלך) בתקופת תמוז
 כשהשמש בתקופה, פרישה לגלימיה אקינא דשומשמיני – ופרס
 גלימתו על קן נמלים, והנמלים אוהבות את ושוואת חום. נפק
 אקא חד מיניה – יצאה אחת מהן, וראתה את הצל. אמר לה
 סימנא – הטיל בה רבי שמעון סימן, כדי להכירה ולדעת מה יעשו
 לה כשתמצא שקרנית. על אמר להו נפל טולא – נכנסה הנמלה
 לקן ואמרה לחברותיה שיש צל. נפקו ואתו – יצאו הנמלים, דלייה
 לגלימיה – הרים רבי שמעון את גלימתו, נפל שמשמיא, וחשבו
 הנמלים שהנמלה שיקרה כשאמרה שיש צל, נפלו הנמלים עליה
 וקמליה – (והרגוהו). אמר רבי שמעון, שמע מינה לית – אין להו
 מלכא, דאי אית להו – שאם יש להם, כיצד הרגו את הנמלה מיד,
 הרמא דמלכא לא ליבעו – וכי לא היו צריכים רשות מהמלך
 להורגה.
 דוחה הגמרא: אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבא אשי, אין זו
 הוכחה, ודלמא מלכא הוה בדיהיה – ושמא המלך היה עומם
 בחוץ, וביקשו ממנו רשות. אי נמי יש לדחות, הרמא דמלכא הוה
 נקיטי – שמא היה להם רשות מהמלך שכל נמלה המהתלת
 בבתרתה יחרוהו. אי נמי, בין מלכא למלכא הוה – שזמא מה המלך
 ועדיין לא קם אתו, ולכן לא ביקשו רשות, שהרי בין מלך למלך
 דרך העולם לעשות איש הישר בעיניו, דבתיב (שופטים ו) 'במים
 ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה'. ואם כן אין ראיה
 מהמעשה שאין לנמלים מלך, אלא סמוך אחימונא דשלמה – יש
 לסמוך על שלמה שנאמן על כך, שהרי ברוח הקדש אמרה.
 הגמרא דנה כיצד יש לברר אם בהמה נטרפה: אמר רב הונא, סימן
 לספק טרפה, שנים עשר חדש – בהמה שספק אם נטרפה, וחיה
 לאחר הספק י"ב חודש, ודאי שלא נטרפה. מקשה הגמרא: מיתבי,
 שנינו בברייתא, סימן לספק טרפה כל שאינה יולדת, שאם ילדה
 ודאי שאינה טריפה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם היא משפחה
 והולכת, בדיעו שהיא פשרה, אך אם מתנונה – מכחשת והולכת,
 בדיעו שהיא טרפה. רבי אומר, סימן לספק טרפה, אם חיה שלשים
 יום אינה טריפה, משום שטריפה אינה חיה יותר מל' יום. אמרו לו
 רבוי, והלא הרבה בהמות שנטרפו מתקיימות שנים או שלש שנים.
 וקשה לרבי הונא שאמר שהסימן הוא י"ב חודש, הלא אין תנא
 הסובר כך.
 מתרצת הגמרא: תנאי היא, ויש תנא כרב הונא, דתניא לגבי
 טומאות מת, ובגלגלת (עד) שיש בה נקב אחד ארוך ונחסר ממנה
 כשיעור מלא מקדח, אינה מטמאה באהל, ואפילו נקבים הרבה
 והם קטנים, מצטרפים למלא מקדח. אמר רבי יוסי בן הקשיוס,
 מעשה בענבול – (שם מקום), באחד שנפחתה גלגלתו כמלא מקדח,
 ועשו לו חידוק של קרית – חתיכת דלעת יבשה, והדקו אותה

הוה לו פתחון פה – הווקנו לדבר בהלכות שמוטת ירך קמיה דרב
 הונא, ושאלוהו מה דינו, ואמר לו שמוטת ירך בעוף
 פשרה. הוסיף רבי אבא את המעשה לעיל (ע"א), ואשכחתינא נמי
 לרב ירמיה בר אבא דיתבי וקא בריק בצוקת הגידין. ואקשי
 ו-והקשיתין ליה, לא קבר לה מר הא דאמר רב הונא אמר רב
 שמוטת ירך בעוף פשרה, וכל שכן נחתך צומת הגידין. אמר לי, אנא
 מתניתין ידענא מהלך (ש), 'בהמה שנחתכו רגליה מן הארבעה
 ולמטה פשרה, מן הארבעה ולמעלה פסולה, וכן שניטל צומת
 הגידין. ואמר רב עקיבא, וכן בעוף, נמצא שנחתך הצומת טריפה.
 ואמר ו-ואמרתין ליה, אי הכי קשיא דרב אדרב. אישתיק רב ירמיה.
 ואקשי ליה לרב ירמיה, ודלמא שני ליה לרב בין שמוטה שאף
 בנשטת כל הירך כשירה, לחתובה שאף נחתך צומת הגידים
 טריפה. ואמר לי רב ירמיה, ואת מפרשת שמעתיא דרב, בפירוש
 אמר רב שמוטה פשרה חתובה פסולה. לאחר שאמר רבי אבא
 לרבי יודא דברים אלו שהתחדשו לו בבבל, שאלו רבי אבא: ואת
 מה בידך – עתה אמור לי אתה האם שמעת בזה איזו שמועה
 לאחר שעלית לארץ ישראל.
 השיב רבי יודא: הכי אמר רב הונא בר אשי אמר רב, שמוטת ירך
 בעוף טרפה. וכן אמר רבי יעקב בר אבא אמר רבי יוחנן, שמוטת
 ירך בעוף טרפה. ואמר רבי יעקב בר אבא, אילולי ו-אילו הוה רבי
 יוחנן באתרא דאורי בה חבורותא להמירא – במקום שהורו החברים
 להיות, לא פרישין – לא היה מניד בנק, כלומר לא היה יכול
 לקנות אפילו ברמז לאסור, לפי שהמתירים הם גדולים, ואילו היה
 אצלם היה לו לירא מהם. ומי המתירים, דאמר רבי חנינא אמר רבי,
 שמוטת ירך בעוף פשרה. ותרנגולת היתה לו לרבי חנינא שנשטמה
 ירך שלה, והביאה לפני רבי, והתירה לו, ומקחה רבי חנינא כדי
 שתתקיים ימים רבים, ותהו מורי ו-חיה מורה) בה חלקה לתלמידים,
 שהראה להם אותה ואמר זה התיר לי רבי, זה התיר לי רבי.
 מסיקה הגמרא: ולית להלכתא בכל הני שמעתתא שהתירו שמוטת
 ירך בעוף, אלא כי הא – כשמועה שהובאה להלן שהלכה רווחת
 היא שטריפה. דשאל רבי יוסי בן הוראי את רבי יהושע בן לוי,
 קרית קנה – קנה שנחסר ממנה חתיכה כמין חלון, בקמה תחסר
 ותהיה טריפה. אמר לו רבי יהושע בן לוי לרבי יוסי, משנה שלמה
 שנינו לעיל (נד) שבשירה עד באישר האיטלקי, אך אם נחסר באישר
 האיטלקי, טריפה. אמר לו רבי יוסי לרבי יהושע בן לוי, והלא רחל
 –(כבשה) אחת היתה בשכונתנו, שנקדר קנה שלה בבאישר
 האיטלקי, ועשו לה קרומין – חתכה של קנה רחבה וסתמו בה את
 הנקב, וחתה ו-והתרפאה) המכה. אמר לו רבי יהושע בן לוי לרבי
 יוסי, ועל דא – ועל זה שראית שהמכה הבריאה את סמיה להתיר,
 והלא חלקה רווחת בישראל – כבר נתפשט ונתרווח ההלכה לנהוג
 ששמוטת ירך בעוף טרפה, ותרנגולת היתה לו לרבי שמעון בן
 חלפתא שנשטמה ירך שלה, ועשו לה שפופרת של קנה לתמוך
 בירך, וחתה המכה. וקשה, איך הלכה רווחת ששמוטת הירך
 טריפה, והרי ראינו שהתרפאה, אלא מאי אית לך ליתמה,
 שהמעשה היה תוך שנים עשר חדש הוה, ואף שהמכה התרפאה,
 התרגולות ממה בסוף י"ב חודש, שטריפה חיה עד י"ב חודש, אם
 כן הא נמי אין להתיר בקרית הקנה אף שראית שהתרפאה,
 שיתכן שתוף שנים עשר חדש הוה, אך בסופם הרחל מתה. ומכל
 מקום נאמר שהלכה רווחת ששמוטת הירך טריפה, ולכך הלכה
 כן.
 הגמרא מספרת דבר נוסף שבדק רבי שמעון בן חלפתא: אמר עילוי
 על רבי שמעון בן חלפתא, שעסקן בדרבין היה – שהיה עוסק
 בלאת ולנסות כל דבר, והיה עושה דבר להוציא מלבד של רבי
 יהודה. שהיה רבי יהודה אומר (לעיל נט) אם ניטלה הנוצה הדקה
 הסמוכה לבשר שאין לה קנים, פסולה, ויש מתירים. ותרנגולת
 היתה לו לרבי שמעון בן חלפתא שנפלה נוצה שלה, והניחה בתנור
 שלא תמות מהצינה, וטלה עליה כמסלית של טריסין – וכרכה
 במטלית עור של צורפי נחושת, שנותנים אותה לפנייהם לקבל
 העפרורית של הנחושת הנשחקת, והיא תמיד חמה מחמת עובייה,

במעיה כשנטרפה, אף הם ספק טריפה כמותה, ולכן משהינן להו
 – משהים אותם, אי הדרה ופגעה – אם התרנגולת חזרה וטענה
 במעיה ביצים נוספות, שייך – מותרות הביצים הראשונות
 באכילה, לפי שהוכח שהתרנגולת אינה טריפה שהרי טריפה אינה
 יולדת, ואינה יכולה ליצור ביצים חדשות, ואי התרנגולת לא חזרה
 וטענה, הביצים הראשונות אסורות, שהרי עדיין יש ספק שמא
 התרנגולת טריפה והביצים נטרפו עמה.
 רבינא מבאר את קושית רב אשי על אממר לפי שיטתו: אייתיביה
 רב אשי לאממר, כיצד אמרת שטריפה אינה יוצרת ביצים, והרי
 שנינו (תמורה ל:) שנחלקו רבי אליעזר וחכמים אם ולד טריפה מותר,
 ושנינו על כך בברייתא ומוזרים רבי אליעזר וחכמים בביצת טריפה
 שאסורה, מפני שנגדלה במעי התרנגולת באיסור. ואין אמרת שאין
 ביצה לטריפה. אמר ליה אממר לרב אשי, הלא מודבר בדרשחלא
 קמא – בביצים שנמצאו במעיה כשנטרפה, והביצים נוצרו קודם
 הטריפה. הקשה רב אשי לאממר: אם כן מדוע נכתב בברייתא
 'מפני שנגדלה באיסור' שמשמע שכל גידולה היה באיסור, 'מפני
 שנגדלה באיסור' מפני ליה, שהרי רק גמר היצירה היה באיסור.
 השיב אממר: באמת תני – צריך לשנות 'מפני שנגדלה באיסור'.
 הגמרא מבררת איך יעמיד אממר את מחלוקת רבי אליעזר ורבי
 יהושע לשיטת רבינא. מקשה הגמרא: מאחר ולאממר טריפה
 אינה יולדת, ואם כן אין לומר שיש מחלוקת האם ולד טריפה נאסר
 משום זה וזה גורם, שהרי אין מציאות שטריפה מתעברת מזכר
 ויולדת, ואם כן, הלא הא דתני בברייתא, ולד של בהמה טריפה, רבי
 אליעזר אומר לא יקרב לגבי מזבח, רבי יהושע אומר יקרב, במאי קא
 מיפלגי. בהכרח שהאופן שעליו נחלקו הוא בשעריה ולבסוף
 נטרפה, משום שאם נטרפה קודם, שוב אינה מתעברת, ובוה
 נחלקו, שרבי אליעזר כבר עובר וקא אמו הוא – הרי הוא כאחד
 מאיבריה, וכשהוא נטרפה נאסר גם הולד, ורבי יהושע כבר עובר
 לאי וקא אמו הוא. וקשה, אי הכי, אדמיפלגי לגביה ליפלו להריון
 עד שנחלקו האם הולד כשר להקריבו על המזבח, שהרי שאממר אין
 להריון מותר לאוכלו, שהרי המחלוקת היא האם הולד טרף או
 כשר. מתרצת הגמרא: התנא העדיף להעמיד את המחלוקת לגבי
 מזבח, כדי להודיעו כח דרבי יהושע, שמתיר אפילו למזבח. מקשה
 הגמרא: ולפלו בהריון כדי להודיעו כח דרבי אליעזר, שאוסר
 אפילו להריון. מתרצת הגמרא: כח דהיתירא עדיף ליה.
 מסיימת הגמרא: ומה ששינו בסוף הברייתא, ומוזרים ודאי – רבי
 אליעזר ורבי יהושע בודאי מודים בביצת טריפה שאסורה, מדובר
 בדרשחלא קמא שהיו במעיה בשעה שנטרפה, שהרי שאממר אין
 ביצים הנוצרות בטריפה. שואלת הגמרא: במאי קמא שרבי יהושע
 מודה בהם לאסור, אף על פי שהכשיר את הולד שבמעי הבהמה
 בשעה שנטרפה. משיבה הגמרא: גופה היא, שהרי הביצה מחוברת
 בתרנגולת בגידים, ולכן מודה רבי יהושע שנטרפת עמה. אבל
 העובר אינו מחובר לבהמה, ולכן אינו כירך אמו.
 הגמרא מסיקה כיצד נפסק הלכה: והלכתא, כך היא צורת
 הברירה בספק טריפה, בזה, משהיה אותו כל שנים עשר חדש, ואם
 הוא חי לאחר מכן בודאי לא נטרף, ושוב אין צורך בבודק, לפי
 שטריפה אינה חיה שנים עשר חודש. ובנקבה, כל שאינה יולדת
 היא עדיין ספק טריפה, אך אם ילדה אפילו בתוך שנים עשר חודש
 בודאי אינה טריפה, לפי שטריפה אינה יולדת.
 הגמרא מבארת כמה זמן יכולה לחיות בריה בלי עצם: אמר רב
 הונא, כל בריה שאין בו עצם, אינו מתקיים שנים עשר חדש.
 הגמרא מביאה מה הנפקא מינה בדיון זה. מבארת הגמרא: אמר רב
 פפא, שמע מינה מדרב הונא, לגבי כל ביה אהא פרי עקב,
 שהתלע באיבה – קישוא שהתלע בעור מחובר לקרקע, אברה
 התולעת באכילה משום שהתולעת מהלכת בתוך הקישוא
 שמחובר בקרקע, והרי זה נחשב שהתולעת שרצה על הארץ,
 והיא בכלל הכתוב לגבי איסור שרצים (ויקרא יט כט) 'בשרץ השרץ'
 על הארץ. אבל אם התלעה כשהקישוא תלוש, התולעת מותרת,
 לפי שאינה קרויה שרץ על הארץ עד שתצא מהקישוא ותהלך
 על גבי הקרקע. ולפי זה יש לאסור גם תולעת שנמצאה בדבר
 תלוש כאשר לא ידוע מתי היא נוצרה, מחשש שמא נוצרה בעור
 הפרי מחובר לארץ. אך מדברי רב הונא יש ללמוד,

שיחלא קמא – ההריון הראשון אסור, כלומר, הביצים שהיו
 במעיה בשעה שנטרפה נאסרו עמה, משום שאממר סבר עובר
 ירך אמו הוא, וכאשר האם נאסרה, גם הביצים שהם חלק מגופה
 נאסרו. אך ביצה שנוצרה במאן ואילה, לאחר שנטרפה, הנה ליה
 זה וזה גורם, והיינו שדבר שאיסור והיתר גרמו לו שיגדל,
 מותר, וכן כאן גם האם הטריפה וגם האב הכשר גרמו ליצירת
 הביצה, ולכן היא מותרת.
 מקשה הגמרא: אייתיביה רב אשי לאממר, כיצד אמרת שביצה
 שנוצרה לאחר שהתרנגולת נטרפה, מותרת משום זה וזה גורם,
 והרי שנינו (תמורה ל:) שנחלקו רבי אליעזר וחכמים בולד טריפה,
 לרבי אליעזר אסור להקריבו, וחכמים היתר, ושנינו בברייתא על
 המשנה זו, ושנינו רבי אליעזר וחכמים בביצת טריפה שאסורה, מפני
 שנגדלה במעי התרנגולת באיסור, מפורש אם כן שביצת טריפה
 אסורה. השיב אממר לרב אשי: כל מה שהתרתה הוא משום זה
 וזה גורם, אך הלא בברייתא מודבר בדרשחלא קמא – בתרנגולת
 טריפה שלא התעברה מזכר, אלא היא מעצמה מתחממת בארץ
 ומטילה ביצים, והביצה נאסרת מאחר והיא נוצרה רק מתרנגולת
 טריפה, ויש רק גורם אחד. מקשה הגמרא: ולפני ליה – שאממר
 יתרץ לרב אשי שהברייתא מדברת בדרשחלא קמא – בביצים
 שנמצאו במעיה כשנטרפה, שהרי בהן מודה אממר שזן טריפה.
 מתרצת הגמרא: אם כן מדוע נכתב בברייתא 'מפני שנגדלה
 באיסור' שמשמע שכל גידולה היה באיסור, 'מפני שנגדלה באיסור'
 מפני ליה, שהרי רק גמר יצירתה היה באיסור, ותחילת יצירתה
 היתה קודם שנטרפה.
 הגמרא מבררת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע לדעת
 אממר. מקשה הגמרא: מאחר ואממר פירש שהברייתא שמוזרים
 רבי אליעזר וחכמים בביצת טריפה לאסור, עוסקת ב'ספא
 מארעא' שיש רק גורם אחד והנקבה, אם כן אלא הא דתני –
 ששינו בברייתא, ולד של בהמה טריפה, רבי אליעזר אומר לא יקרב
 לגבי מזבח, ורבי יהושע אומר יקרב, במאי קא מיפלגי רבי אליעזר
 ורבי יהושע (שהוא חכמים) על כרחך באופן שנגדלה ולבסוף
 עיברה שיש זה וזה גורם ליצירת הולד, הזכר הכשר והנקבה
 הטריפה, ורבי אליעזר כבר זה וזה גורם אסור, ורבי יהושע כבר זה
 וזה גורם מותר. אי הכי – ואם כן קשה, אדמיפלגי לגביה ליפלו
 להריון – עד שנחלקו האם הולד כשר להקריבו על המזבח,
 שחלקו האם להריון מותר לאוכלו, שהרי המחלוקת היא האם
 הולד טרף או כשר. מתרצת הגמרא: אכן המחלוקת היא גם
 להריון, אך התנא העדיף להעמיד את המחלוקת לגבי מזבח, כדי
 להודיעו כח דרבי יהושע, דאפילו לגביה נמי שרי – (הוא היתר).
 מקשה הגמרא: אדרבה, ולפלו – שיחלקו לגבי אכילה להריון
 כדי להודיעו כח דרבי אליעזר, דאפילו להריון נמי אסור. מתרצת
 הגמרא: כח דהיתירא עדיף ליה – התנא מעדיף להביא חידוש בדעה
 המתירה, משום שיש בזה חידוש גדול יותר.
 מסיימת הגמרא: ומה ששינו ומוזרים בביצת טריפה שאסורה,
 מדובר בדרשחלא קמא – בתרנגולת שהתחממה מהקרקע והטילה
 ביצים, ולא התעברה מזכר, ולכן אף רבי יהושע מודה לאסור,
 דהרי זה גורם הוא של איסור, שהרי הביצה נוצרה רק מתרנגולת
 טריפה, ואין כאן זה וזה גורם.
 דברי אממר שיש חילוק בין הביצים שהיו בה כשנטרפה לביצים
 שנוצרו אחר כך, הם רק אם נאמר שטריפה יולדת, שהרי אם אינה
 יולדת, לא יוצרו ביצים לאחר שנטרפה. הגמרא מביאה מחלוקת
 אמוראים אם טריפה יולדת, ומחמת כך נחלקו גם בבאור דברי
 אממר. מבארת הגמרא: רב אמר, סבר לה כרב אהא פרי עקב,
 שאמר לעיל (נ) שטריפה יולדת, ומתני לה דאממר בראמין –
 ולכן הוא שונה את דברי אממר כפי שביארנו, שמדובר בטריפה
 ודאית, ומכל מקום שייך שתטיל ביצים, ויש חילוק בין הביצים
 שהיו במעיה בשעה שנטרפה לבין הביצים שנולדו אחר כך.
 אך רבינא לא סבר לה כרב אהא פרי עקב שאמר שטריפה יולדת,
 ולכן אינו יכול להעמיד את דברי אממר שנוצרו ביצים לאחר
 שנטרפה, שהרי אין מציאות כזו. ומתני לה דאממר בראמין
 – ולכן שונה את דברי אממר בראשון ההוא. אמר אממר, הני ביצי
 –[הביצים הללו] דפסק מרפה, דשיחלא קמא – הביצים שהיו

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמז רש"י תוספות

דשיחלא קמא — בלעז פושט'ה, אותן שהיו במעיה בשעה שנטרפה כולן אסורות, דעובר ירך אמו הוא, ועמה נטרפו. **מכאן ואילך** — היא וחוכר גורמין להם שיבאו, ודבר שאיסורו היתר גרמו לו שיגדל — מותר, ושזין — רבי אליעזר ורבנן, דפליגי ברלי בהמה טרפה. **בדספנא מארעא** — היא מעצמה מתחממת בארץ ויולדת,

והוא חד גורם הוא. גדלה — משמע: כל גידוליה באיסור. **אלא הא דתנן** — כיון דאדמרת דהאי מודים בבצית טרפה — בדספנא מארעא, דחד גורם הוא קאמר — מכלל דפלוטגיתיה בזה וזה גורם, ועל כרחך בשנטרפה ולבסוף עיברה פליגי, דאיכא זה וזה גורם. **במאי קא מיפלגי** — על כרחך בנטרפה ולבסוף עיברה. להודיעך כחו דרבי יהושע — תירוצא הוא. **כבידא ליה כרב אחא בר יעקב** — דאמר לעיל (חולין נזב). הלכה טרפה יולדת, ומתני לה לדאמימר בדאמימר — הני בעי דטרפה כו' דאיכא לפלוגי בין שיחלא קמא לשיחלא בתרא אפילו בטרפה ודאית. רבינא לא סבר לה — כותיה, ולא מצי למימר דשיחלא בתרא, דהא לא טענה, הלכך מוקי לה לדאמימר בספק טרפה, וחכי קאמר: דשיחלא קמא משהינן לה, אי הדרה וטענה — לאו טרפה היא, ושזי קמאי. **מפני שגילה באיסור** — אלמא טענה! **במאי קא מיפלגי** — על כרחך בעיברה ולבסוף נטרפה, דאי בנטרפה ברישא — תו לא טענה, ובתא פליגי: רבי אליעזר סב (ועברן) ירך אמו הוא, והרי הוא כאחד מאיבריה. ורבי יהושע סבר כו' — וכיון דרבי הוא, אדמיפלגי כו'. ומודים — דאי בבצית וטרפה, בשיחלא קמא — דכיון דאגידא ביה, דמעורה בגידין — כגופה דמאי, והלכתא כוכר — ספק טרפה ידידה, אי שזי שנים עשר חדש — ודאי לא נטרף, ושוב אין צריך לבדוק. כגון אם ספק דרוסה, או נפולה, או שמא ניקב הקרום מחמת שריאניהו שלקתה. כל בריה שאין לה עצם אינה מתקיימת שנים עשר חדש — ונפקא מינה כדמפרש רב פפא. קישות שהתליעה באיבה — בעודה מחוברת. אסורה — התולעת באכילה, דכיון דמהלכת בתוך הקישות, והקישות מחוברת בקרקע — שורץ על הארץ קרינא ביה. אבל התליעה בתלוש — לאו שורץ הוא עד דנפיק מיניה ומהלך על גבי הקרקע, כדמפרש בשיליה פרקין (חולין טזו).

שמע

שיחלא קמא — אסירה, **מכאן ואילך** — הוה ליה זה וזה גורם, ומותר. **איתביה רב אשי לאמימר: ושזין בבצית מריפה שאסורה, מפני שגדלה באיסור! — התם בדספנא מארעא. ולישני ליה בשיחלא קמא! — אם כן, גדלה — גמרה מביעי ליה! — אלא הא דתנן: ולד מריפה רבי אליעזר אומר: לא יקרב לגבי מזבחה, ורבי יהושע אומר: יקרב, במאי קא מיפלגי — בשנטרפה ולבסוף עיברה, רבי אליעזר סבר: זה וזה גורם — אסור, ורבי יהושע סבר: זה וזה גורם — מותר; אי הכי, אדמיפלגי לגבוה — ליפלגו להדימו! — להודיעך כחו דרבי יהושע, דאפילו לגבוה נמי שרי. — ליפלגו להדימו, להודיעך כחו דרבי אליעזר, דאפילו להדימו נמי אסור! — כח דהיתרא עדיף ליה. ומודים בבצית טרפה שאסורה — בדספנא מארעא, דחד גורם הוא. רב אחא סבר לה כרב אחא בר יעקב, ומתני לה לדאמימר דאמימר. רבינא לא סבר לה כרב אחא בר יעקב, ומתני לה לדאמימר בהאי לישנא, אמר אמימר: הני בעי דספק מריפה, דשיחלא קמא — משהינן לה, אי הדרה וטענה — שרין, ואי לא — אסורין. איתביה רב אשי לאמימר: ומודים בבצית מריפה שאסורה, מפני שגדלה באיסור! אמר ליה: התם בשיחלא קמא. — אם כן, גדלה — גמרה מביעי ליה! — תני: גמרה. — אלא הא דתנן: ולד מריפה, ר' אליעזר אומר: לא יקרב לגבי מזבחה, ר' יהושע אומר: יקרב, במאי קא מיפלגי — כשעיברה ולבסוף נטרפה, רבי אליעזר סבר: עובר ירך אמו הוא, ור' יהושע סבר: עובר לאו ירך אמו הוא; אי הכי, אדמיפלגי לגבוה — ליפלגו להדימו! — להודיעך כחו דרבי יהושע, דאפילו להדימו, להודיעך כחו דרבי אליעזר! — כח דהיתרא עדיף ליה. ומודים ודאי בבצית מריפה שאסורה — בשיחלא קמא, מאי טעמא — גופה היא. והלכתא: כוכר — כל שנים עשר חדש, בנקבה — כל שאינה יולדת. אמר רב הונא: כל בריה שאין בו עצם — אינו מתקיים שנים עשר חדש. אמר רב פפא: **שמע מינה מדרב הונא, הא דאמר שמואל: קישות שהתליעה באיבה אסורה****

אליעזר אומר: ולד טרפה לא יקרב לגבי מזבח. אלא נחא ליה לאתויי ברייתא שרבי יהושע חוכר בה. **במאי** קא מיפלגי בנטרפה — לשון הגמרא משמע דאי לאו דאמימר — לא היה קשה במאי קא מיפלגי. אלא יש לומר: משום דאסר אמימר דשיחלא קמא, לא מיתוקם ליה פלוטגיתיה בעובר ירך אמו, ובעיברה ולבסוף נטרפה, דאם כן קא ליה אמימר כרבי אליעזר דשמותי הוא. ולאידך לישנא דלקמן יש לפרש: משום דקסבר טרפה אינה יולדת קא קשה ליה במאי קא מיפלגי, דלא מיתוקמא פלוטגיתיה בזה וזה גורם אסור. ואם תאמר: ואמאי לא נחא ליה לרב אשי השתא לאוקומא פלוטגיתיה בזה וזה גורם? הא שמעינן ליה לרבי אליעזר בהריא בפרק "כל שענה" (פסחים כזא) דאסר, דקתני: וכן היה רבי אליעזר אומר בכל איסורין שבתורו ויש לומר: דשמא לא שמיע ליה לרב אשי ההיא ברייתא.

ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור — כמו שהגידא כאן, כך יש לה להיות בפרק "כל האסורין" (תמורה לאא). ויש ספרים דגרסי התם: למאן דאמר טרפה יולדת פליגי כשנטרפה ולבסוף עיברה, דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא. וליתא, **א** הכי אדמיפלגי לגבוה ליפלגו להדימו — לשון "אי הכי" קשה, דבכל ענין יכול להקשות כן. וצריך למצוא טעם, למה היה מתיישב הא דמיפלגי לגבוה אי זה מפרש פלוטגיתיה בעובר ירך אמו הוא, יותר מהשתא דמוקי לה בזה וזה גורם. ולאידך לישנא איפכא. **והלכתא** כוכר כל שנים עשר חדש — למאי דמסקין השתא הלכתא דטרפה אינה יולדת — לא מיתוקמא פלוטגיתיה דרבי אליעזר ורבי יהושע אלא בעובר ירך אמו. ורבי יהושע סובר לאו ירך אמו הוא, וגבי ביצה מודה, כיון דאגידא בגופה — כגופה דמאי, ותימא: דבריש "שזי שנטח את הפרה" (בבא קמא מזא) משמע איפכא. דאמר רבה: גובה מולדה, מאי טעמא? גופה היא. תרנגולת שהזיקה — אינו גובה מביצתה, מאי טעמא? פירשא בעלמא היא. ומשמע דאפילו ליתא לפרה — גובה הכל מולדה. ואמאי? הא אפילו אי סיעה הולד בגניחה, (דאי) [דהיא] וחלה נגזו — לא היה יכול לגבות מן הולד כל תוקף היכא דליתא לפרה, כיון דלאו ירך אמו הוא. וגבי תרנגולת אמאי אינו גובה מביצתה? ויש לומר: דהתם מיידי בבצית גמורות, דלא אגידא בגופה. וגבי מוקא אמר ליה: איתיה ראייה דהיא שנתא דות אגידא בגופה, ושקול. וגבי טרפה אסור. ולענין ולד היינו טעמא, אף על גב דבעלמא עובר ירך אמו הוא — לענין טרפות שאני, תולדי בחיות בחמה, ולעבר ש לו חיות בפני עצמו. ובבבא קמא (מזא ד"ה מאי) הארכתי בו.

מכאן ואילך הוה ליה זה וזה גורם ומותר — אף על גב דבסוף כתובות (קיאב) פסקין כרבי יהודה בפרדות, דמספקא ליה בפרק "אותו ואת בנו" (חולין עטא), אי חוששין לזרע האב או לא — היינו במילתא דשרי כל חד באפי נפשיה, ולא שייך זה וזה גורם. אבל הכא, דחד אסור וחד שרי — הוי ליה זה וזה גורם. **ושזין** בבצית טרפה שהיא אסורה — לא כמו שפירש הקונטרס, דקאי אפלוטא דרבי אליעזר ורבי יהושע. אלא קאי אפלוטא דרבי שמאי ורבי הלל, דפליגי במתניתין במסכת עדיות (פרק ה משנה א) דתנן: התם: ביצת נבלה שכמותה נמכרת בשוק, בית שמאי מתיירין ובית הלל אסורין. ומודים בבצית טרפה שאסורה. מפני שגידולה באיסור. ואם תאמר: דהשתא חשבי בית הלל ביצת נבלה כבשר, דאסרי אפילו כמותה נמכרת בשוק, ובפרק קמא דביצה (זאב) אמיתא: השתא שזי התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות — מותרות לאכלן בחלב. ואפילו רבי יעקב לא פליגי, אלא דקאמר: אם הוי מעורות בגידים אסורות, אבל בשאנין מעורות מותרות ותיירין בהלכות גדולות, דגבי איסור נבלה דאורייתא החמירו, אבל בשר עוף בחלב דרבנן הקילו. ורבינו עמרם, תיבין, דבביצת נבלה החמירו משום דנבלה הוי דרבי האסור, אבל בשר עוף בחלב דהוי היתר, דכל חד וחד באפי נפשיה שרי. ולפירושו מתיישב מה שמפרש בערוך, דהא דאמר בריש פרק "הדר עם הנכר" (עירובין סבב) דאפילו ביעתא בכותותא לא לישרי אינש קמי רביה, דהיינו כגון שחשט התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, דאי בסתם ביצים — אותן אין צריכין היתר, דאין לך עם הארץ שלא ידע שומרת בחלב. ולפי תירוץ הלכות גדולות קשיא: מאי "אפילו", דקאמר: אפילו ביעתא בכותותא? אטו מי פשוט הוה זה כל כך טפי משאר מילי? הא פלוטא היא, ולמאן דאמר בשר עוף בחלב דאורייתא — אסירה, מידי דהוה אביצת נבלה ויש לומר: דלחכי קאמר "אפילו" — שכל העולם היו נוהגין בו היתר. ובפרק קמא דביצה (זאב) נמי פשיטא ליה לתלמוד דשרי, גבי הא דאמר רב ביצה עם יציאת רובה נגמרה. דקאמר: למאי? אילמא דשרי לאוכלה בחלב, אלא במעי אמה אסירה, והתניא: השרות התרנגולת כו'. שבעת דפשיטא ליה דלא הוה פליג רב. ועוד יש לומר: דהיינו טעמא דאסרי בית הלל ביצת נבלה — גזירה אטו ביצת טרפה, וביצת טרפה אסורה משום דגמרה באיסור. ומיהו, אין נראה תירוץ זה, דהא לא גזרינן בעי דשיחלא בתרא אטו בעי דשיחלא קמא אטו בעי דספנא מארעא. **אלא** הא דתניא ולד טרפה כו' — ברייתא היא. והוי מצי לאתויי מתניתין דתמורה (לזב), כל האסורים לגבי המזבח ולדוחיקן מותרין, רבי

הני תמרי דכדא לבתר תריסר ירחי שנת שרי - רבינו שמואל גיס "דכריס", פירוש: שהתליע, כמו: ענבי דכרום ושדה שלקתה בעמרים, בפרק "המקבל" (בבא מציעא ק"ב ע"פ שם). ובגודל בריש גמרא פרק "שלשה מינים" (לד"ב): לאתויי ענבים דכרום, ובאמצע הפרק זה (שם לד"ב) הוא שיר ענבים דכרום. שהרי אין דרך פירות להניח בכר, ועוד דהוה ליה למימר "שהתליע". ורבינו תם

מפרש: שורך לחניח כל דבר בכר. כדאיתא בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא נ"ה): הני שיערי דכדא משתעבדי לכרנא. ו"המפקד" (בבא מציעא מ"א): הוה עובדא ופקע כדא. ובפרק "החוב" (שם נ"ט): במשלם שיערי מכדא נקט ואתי תיגרא. הנוצה מצטרפת - פירש הקונטרס לענין פגול. וגריס: אבל לענין פגול כרנא סכירא ליה. ורבינו תם אומר שהיה הנוצה בטירות (פרק א משנה ב) הכנפים והנוצה מטמאות ומיטמאות ולא מצטרפין. רבי ישמעאל אומר: הנוצה מצטרפת. פירוש: מצטרפת לכביצה. דשומר הוא. ותנן במסכת עוקצין (פרק א משנה א): כל שהוא יד ואינו שומר - טמא ומטמא ולא מצטרף, שומר אפילו שאינו יד - טמא ומצטרף. והשתא מייתי ראה מדרשיב ליה כשומר לבשר אלמא הוי כמו עור, וכשנשטלה - כאילו ניטל העור, דהוי גלודה וטרפה. ורבא דחי: עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא לענין אגוני, אבל שומר לבשר לא חשיב. שאין רגילות להצניע העוף עם הנוצה, שלא יתלכלך. ועד כאן לא קאמר רבי ישמעאל אלא לענין טומאה, דחשיב שומר, אבל לענין אגוני לא מגין.

עיקרא

רב אשי לאכשורה, אמר ליה רב אושעיא: אפוא כולוהו בתרא מיתא מחתינהו? היכא דאתמר - אתמר, היכא דלא אתמר - לא אתמר. העיד נתן בר שילא רב טבחא דציפורי לפני רבי, על שני בני מעים היוצאין מן הבקמה באחד - שהיא טרפה, וכנגדן פעון - כשרה. במה דברים אמורים - שיוצאין בשני מקומות, אבל יוצאין במקום אחד וכלין עד כאצבע - כשרה. פליגי בה רב אמי ורב אסי, חד אמר: הוא דהדרי וערבי, וחד אמר: אף על גב דלא הדרי וערבי. בשלמא למאן דאמר: הוא דהדרי וערבי - היינו דקתני: עד כאצבע, אלא למאן דאמר: אף על גב דלא הדרי וערבי, מאי עד כאצבע? - עד כאצבע מלמטה. "דבי יהודה אומר: אם נישלה הנוצה פסילה". אמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי ישמעאל אפרו דבר אחד. רבי יהודה - הא דאמרן: רבי ישמעאל - דתנן, רבי ישמעאל אומר: הנוצה מצטרפת. אמר רבא: דילמא לא היא! עד כאן לא קאמר רבי יהודה הכא אלא לענין טרפה, דליכא מיד דמוגין עליה, אבל לענין אפגולי - כרנא סכירא ליה. ועד כאן לא קאמר רבי ישמעאל התם אלא לענין אפגולי, אבל לענין טרפה - אגוני לא מגין. משנה אחת הדר, והמעושנת, ושאכלה הרדופני, ושאכלה צואת תרנגולים, או ששתת מים הרעים - כשרה. אכלה סם המות, או שהפשיה נחש - מותרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת נפשות. גמרא אמר שמואל: הלעיטה חלתית - טרפה, מאי טעמא - דמינקבה להו למעיניה. מחיב רב שייב: אחוות הדר, והמעושנת, ושאכלה הרדופני, ושאכלה צואת תרנגולים. ושתת מים הרעים, הלעיטה תיעה, חלתית ופלפלין, אכלה סם המות - כשרה; הפישה נחש, או ששקבה פלג שומה - מותרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת נפשות. קשיא חלתית אחלתית, קשיא סם המות אפס המות! - חלתית אחלתית לא קשיא: כאן - בעליו, כאן - בקרטיין. סם המות אפס המות לא קשיא: הא - דידה, הא - דאדם. סם המות דבהמה היינו הרדופני? - תרי גוויי סם המות. מאי תיעה? אמר רב יהודה:

עיקרא

שמע מינה - מדרב הונא. הני תמרי דכדא - שהתליע, ואין ידוע אם במחובר או בתלוש. לבתר תריסר ירחי שנת שריין - דאי במחובר התליע - לא הוי חי עד השתא. בקא - מין זכוב צינצילא, והיא נושכת בצרעה. דירבא - זכוב, אימרא - לשון (איוב לו) "כעת במרום תמריא", תנברה לו ומרדה עליה, אינשליביר. לבר מחווא - על שם שהיו בני מחווא מעונגים ושמינים נאמר משל זה עליהם. ומצת מיניה - דמא, מצת דמו. מני - משקל ששים מני. בקורנסיה - מרטייל, כלומר, הוי זחיר בו שנשיכתו כבדה. במני דידהו - במשקל שלהן של בקי, שהוא קל. בשני דידהו - רגעים הן. תנן התם - בבכורות לענין מומים. לא שנו דקתני: הוי זה מום - לגבוה, קא לא להדיט שרי. אלא שחשר ויתר ביד - שחסור זה דבעלת שלש, או יתור זה דבעלת חמש - ביד, שאין לה אלא יד אחד, או שיש לה שלש ידיים. כנטול דמי - יתר אחד כוסר אחד, והויה כבעלת רגל אחד. וטרפה, דהויה כשמוטת ירך בבמה. פניא ריבי - בוד"ל קרשטי" קרין לו. גובתא - כמו קנה בשר. דהוה מעבר מכי כסי להובילא - המסס. לאכשורה - כדאכשורא בגובתא דבי כסי והובילא. כהויה מחיתא מחתינהו - וכי באריגה אחת ארגתם לכולם? לשון (שמות לט בתרגום) "עובד מוד", דתיקון דבור קרו לו אינש אריגה, שמסדר את דבריו. היכא דאיתמר - דברייתא הכי אית להו, איתמר. ודיכא דלא איתמר לא איתמר - ויתר הוא, וכאילו ניטל אחד מן המעים כנגדו הוא, דכל יתר כנטול דמי. וכן הלכה, דליכא מאן דפליג. ואף על גב דאמרן (חולין מ"א) באוני דריאה: לית הלכתא כוותיה דרבא ביתר - הא אוקימנא: והוא דקימא בדרא דאנוי, דקים להו לרבנן דאורחיהו בהכי, אבל בניי בניי - טרפה, אלמא כנטול דמי. וגבי רגלים דלאו אורחיהו דאי טרפה. היוצאים מן הבמה כאחד - דאית לה תרתי הדורי דכנתא, ושניהם יוצאין מן הקיבה, הוה בראשא וזה באמצעה. וכנגדן פעון כשרה - דעוף דימנן דהוי הכי. ואף על גב דלא משתכח להו, הכי קים להו. ויש מפרשין שכל עוף דרכו כן, משום דמן חופק ועד הקורקבן קנה של מעיין אחד, וההוא קרי "בני מעים", ובראש הקורקבן יוצאין בני מעים גמורין. אבל יוצאין ממקום אחד - סמוכין זה לזה. וכלים עד כאצבע - וחורין ומתחברין בתוך רוחב אצבע. פליגי בה - דביכא דיוצאים ממקום אחד, דקתני: כשרה. מלמטה - סמוך לנקב הרעי מתחברין, כדי שיהא הרעי יוצא ממקום אחד. רבי יהודה - הא דאמר, דחשיב לה כגלולה שנטל עורה. ורבי ישמעאל נמי חשיב לנוצה כעור, דאמר: נוצה מצטרפת לכזית לפגל בחטאת העוף, אם מלקה על מנת לאכול כזית בין נוצה ועור ובשר חוץ למנוה. אפגולי - גרסינן. אלא לענין אפגולי

- דקסבר: חויה לאכילה. לא מגין - וכי ניטלה נמי לא איכפת לך. משנה אחוות הדר - שאחזה דם וחלתה. והמעושנת - כנס עשן בגופה. והמצוננת - חזלי מחמת צינה. הרדופני - סם המות לבהמה. מים הרעים - מים מגולים. אכלה סם המות - שהוא סם המות לאדם. גמרא קורט של חלתית - חד הוא ונוקב את בני המעים. חלתית - לז"ר. תיעה - תורא בלעז, ועשב מר הוא מאד. וכל אלו קשין לה. כלב שומה - אמרינן בסדר יומא (פ"ג), רוח רעה שורה עליו, וכשנושך אדם שורה עליו והורגתו. קשיא חלתית - דהכא, אחלתית דשמואל. וקשיא סם המות - דהכא, אסם המות דמתניתין. הא דידה - ברייתא בסם המות דבהמה. שאינו סם המות לאדם. בתיי גוויי סם המות - דבהמה מיירי תנא דברייתא.

הָיָה תַּמְרֵי דְּרָבָא – שהתמרים הללו שהתלעו בכד, ולא ידוע אם
 התלעו בעודם מחוברים לעץ, ואם כן התולעת אסורה מפני
 ששרצה על הארץ, או שמא התלעו בכד והתולעת לא פרשה
 מהמנה, ולא שרצה על הארץ, לְתַתּוּ תְּרִיסָא יְרֵי שְׁתָּא – לאחר
 שהתמרים היו בכד שנים עשר חודשי השנה, שָׁרְיִין – הן מותרות
 באכילה, מאחר ובדאי נוצרו לאחר שנתלשו, שהרי אם התמרים
 התלעו במחבר, הן לא היו חיות עד עכשיו.
 הגמרא מביאה כמה זמן חי זבוב ויתוש: אָמַר רַב, לִית בָּקָא בְּרִי וְיָמָא
 – אין יתוש בן יום אחד, שמין זה אינו מתקיים יום שלם, וְלִית
 דְּיִדְבָא בַּת שְׁתָּא – ואין זבוב בן שנה, לפי שאינו מתקיים שנה
 שלמה. מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב פֶּפְאָא לֹאבִי, וְהָא אֲמַרִי אִינְשֵׁי
 – והרי אנומרים האנשים משל על בני מחווא שהם מעונגים
 ושמונים, שֶׁב שָׁנִי אִימְרָא בְּקִתָּא מִפְּקָא – שבע שנים התנכרה ומרדה
 אשת היתוש בבעלה היתוש, משום דְּאִמְרָה לִיה, חַיּוּתִיה וְלִבָּא
 מְחֻוָּא דְּסָתָא בְּמִיָּא וְסָלִיק וְאִיכְרָה בְּסִדְרִין, וְאִיתִּיבַת עֲלִיהּ וּמָכַר
 מִיָּנִיָּה – שאמרה לו, ראית בן מחווא שרחץ במים ועלה וכרך את
 עצמו בסדינים, וישבת עליו ומצצת ממנו את דמו, וְלֹא הוֹדְעָתָ לִי
 שאפשר למצוץ את דמו, ומאחר ובני מחווא מעונגים ושמונים היא
 הקפידה כל כך. ואם יתוש אינו חי יום אחד, כיצד נאמר ששבע
 שנים מרדה בו אשתו. מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה אבִי לִרְב פֶּפָּא,
 וְלִשְׁמַעְלָא – ולשיטתך שאתה מבין את המשל כפשוטו, מה תאמר
 על הָא דְּאִמְרֵי אִינְשֵׁי, שִׁיתִּין מִנִּי פְּרוּלָא לִילִי לְבָקָא בְּקוֹרְנִיָּה –
 משקל שישיים מנה של ברול תלוי ויתוש בפטיש שלו, והיינו –
 כאשר היתוש נושך את האדם הוא מכב בו במשקל זה, לשיטתך
 קשה, מִי אִיכָא – וכי יש בנשיכתו של היתוש משקל כל כך גדול,
 אִיהוּ גּוֹפִיָּה בְּקָתָ הָי – והרי כל משקלו של היתוש כמה הוא. אָלָא
 בהכרח עלינו לומר שמשל זה נאמר בְּקִנִּי דִּידְהוּ – במנים של
 היתוש, שמשקל מנה אצלו הוא כמשקל מועט אצל בני האדם,
 הָכָא נִמֵּי בְּשָׁנִי דִּידְהוּ – ואם כן גם במשל הראשון נאמר ששבע
 שנים היינו כבשים של היתוש, והם כמה רגעים לפי הזמנים שלנו.
 אך לפי הזמנים שלנו היתוש אינו חי יום שלם.
 הגמרא מבארת דין אבר מיותר בבהמה: תָּנִן הָתָם (בכורות נא) לגבי
 מומים הפוסלים מקרבן, בְּהֵמָה בְּעֵלַת חֶמֶשׁ רֵגְלִים, או שֶׁאֵין לָהּ אֵלָא
 שְׁלִשָּׁה, הֵרִי זֶה מוֹם, ומשמע שמותרת באכילה להדיא, ורק לקרבן
 פסולה משום שהיא בעלת מום. אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנִי שֶׁהִבְהֵמָה
 אסורה לקרבן ומותרת להדיא, אֵלָא שֶׁחֶסֶד וְיִתְרָא בִּיד – שהרגל
 החסרה או היתרה היא ברגליה הקדמיות, כלומר שאין לה אלא
 יד אחת או שיש לה שלש ידיים, אָכֵל חֶסֶד וְיִתְרָא בְּרָגְלָא – ברגליה
 האחוריות, כִּרְפָּה נִמֵּי הוּנָא ולא רק בעלת מום, ואסורה גם
 להדיא. שואלת הגמרא: בחסרה רגל אחורית היא בכלל מה
 ששנינו (לעיל נא) שמוטת ירך בבהמה טריפה, אך ביתרה רגל
 אחורית, מִאי טַעְמָא היא טריפה. משיבה הגמרא: כֵּל יִתְרָא בְּנִטּוּל
 דְּבִי – אם יש לבעל חי אבר מיותר, הרי זה כאילו חסר לו אותו
 אבר. ולכן אם יש לה שלש רגלים אחוריות, כאילו יש לה רק
 אחת, וטריפה.
 הגמרא מביאה אופנים נוספים בענין 'כל יתר כנטול דמי'. מספרת
 הגמרא: הָתִיָּא חַיּוּתָא – מעשה בבהמה אחת, דְּהָתָה לָהּ תְּרִיבִי סִנְיָא
 דִּיבִי – שהיו לה שני מעיים הקרויים 'סניא דיבי', אִיתִּיהוּ (אֶבְיָאָהוּ)
 לְרִיבְנָא, וְסָרְפָה, מְדַרְב הוּנָא שכל יתר כנטול דמי, וגם כאן נחשבת
 הבהמה שחסר לה את אותו מעי, וטריפה. מסיימת הגמרא: וְאִי
 שֶׁפָּקֵן לְהִדְרִי – אם שני המעיים נשפכים אחד לשני, הרי הם כאבר
 אחד והבהמה בְּשָׂרָה, שהרי אין לה אבר מיותר.
 עוד מספרת הגמרא: הָתִיָּא גּוֹבְתָא דְּהָתָה נִפְקָא מִבִּי כְּפִי לְהוֹבִלְיָא
 – מעשה בקנה של בשר שהיה יוצא מבית הכסות להמסס, כָּבֵר
 רַב אִשִּׁי לְמִטְרָפָה, משום שקנה זה נחשב למעי, ואם כן יש מעי
 מיותר וכל יתר כנטול דמי. אָמַר לִיה רַב הוּנָא מִר בִּר הָיָא לְרַב
 אִשִּׁי, אין להטריפה בכך, שהרי כָּל הָיָי חַיּוּי בְּרִיָּיתָא – כל אותם
 בהמות הרועות מחוץ לעיר הָכִי אֵיתָ לָהּ – יש להם קנה זה, ואף
 על פי שבחמה זו מהמין הגדולה בעיר, אינה נטרפת, כיון שדרכם

של חלק מהבהמות שיש להם אבר זה.
 עוד מספרת הגמרא: הָתִיָּא גּוֹבְתָא דְּהָתָה מְעַבְרָא מִבִּי כְּפִי לְכִרְסָא –
 מעשה בקנה של בשר שהיה עובר מן בית הכסות לכרס, וקנה זה
 מיותר. כָּבֵר מִר בִּר רַב אִשִּׁי לְאִשְׁוֵיהּ – להכשיר את הבהמה,
 משום שרַב הוּנָא מִר בִּר חַיִּיא אִמֵּר לעיל שלחלק מהבהמות יש
 קנה בשר היוצא מבית הכסות לאיברים הסמוכים לו. אָמַר לִיה
 רַב אִשְׁוֵיָּא לִמֵּר בִּר רַב אִשִּׁי, אָמֵן בּוֹלְהוּ בְּחִדָּא מְחֻתָּא מְחֻתִּינְהוּ –
 וכי באריגה אחת ארגת לכולם, כלומר וכי דברי רב הונא מִר בִּר
 חַיִּיא נאמרו לכל איברי הבהמה, אלא הָיָא דְּאִתְּמַר אִתְּמַר – היכן
 ששנינו בפירוש שכן הדרך של חלק מן הבהמות, בזה נאמר
 שהבהמה כשרה, והיינו בקנה שיוצא מבית הכסות להמסס, הָיָא
 דְּלֹא אִתְּמַר לֹא אִתְּמַר – אך היכן שלא שנינו בפירוש שדרך
 הבהמות כן, לא שנינו להחרי, וכגון קנה היוצא מבית הכסות
 לכרס. ואם כן אותו קנה של בשר הוא מעי מיותר, וטריפה,
 שכאילו ניטל אחד מן המעיים כנגדו.
 הגמרא מבררת דין בהמה ועוף שיש להם שני בני מעיים: הָעִיר דְּתָן
 בִּר שְׁלֵא, רַב מְכֻתָּא דְּצִיפּוּרִי – ראש השוחטים של ציפורי, לִפְנֵי
 רַבִּי, עַל שְׁנֵי בְנֵי מַעִים הַיּוֹצֵאִין מִן הַבְּהֵמָה בְּחִדָּא, שְׁהִיא מְרַפָּה.
 והיינו, שתמיד יוצא מהקיבה מעי אחד בראשה, ובבהמה זו יצאו
 מהקיבה שני בני מעיים המקיפים את החלב המותר באכילה
 הקרוי 'כנתא', אחד יוצא בראש הקיבה, ואחד יוצא באמצע
 הקיבה. ובהמה זו טריפה היא, שהרי יש לה מעי מיותר, וכל יתר
 כנטול דמי. וּבְגִנְדָּא דְּקוֹפָה, אם יצאו שני בני מעיים מהקורבן,
 בְּשָׂרָה, משום שכן דרכם של עופות. מבארת הגמרא: בְּמָה דְּכָרִים
 אֲמֹרִים שבבהמה טריפה, כְּשִׁיּוֹצֵאִין בְּשָׁנִי מְקֻמוֹת בְּקִיבָה, כְּגוֹן
 אחד בראשו ואחד באמצעו, אָכֵל אִם יוֹצֵאִין בְּמִקּוֹם אֶחָד – סמוכים
 זה לזה בקיבה, וְכֵלִין עַד בְּאֶצְבָּע – וחוזרים שני בני המעיים
 ומתחברים בתוך רוחב אצבע, בְּשָׂרָה, וכפי שיתבאר. וְכֵלִין בָּהּ רַב
 אִמֵּי וְרַב אִסִּי, אימתי כשרה ביוצאין בני המעיים במקום אחד. הָד
 אִמֵּי, הוא דְּהִדְרִי וְעִרְבִי – שכשרה רק אם המעיים חוזר והתערבו
 יחד בתוך רוחב של אצבע מהמקום שיצאו ממנו, וְהָד אִמֵּי
 שכשרה אִם עַל גֵּב דְּלֹא דְּהִדְרִי וְעִרְבִי – חוזר והתערבו. מקשה
 הגמרא: בְּשִׁלְמָא לִמָּאן דְּאִמֵּי הוּא דְּהִדְרִי וְעִרְבִי, הִינֵּנוּ דְּקִתְנִי עַד
 בְּאֶצְבָּע, וכפי שנתבאר ששני בני המעיים חוזרים ומתערבים בתוך
 רוחב אצבע מתחילת התחלקותם. אֵלָא לִמָּאן דְּאִמֵּי אִם עַל גֵּב דְּלֹא
 דְּהִדְרִי וְעִרְבִי, מִאי יוֹכִינִן עַד בְּאֶצְבָּע. מתרצת הגמרא: הכוונה
 שצריך ששני בני המעיים יתחברו עַד בְּאֶצְבָּע לְמִשְׁמַלָּה סמוך לנֶקֶב
 הרעי, כדי שיהא הרעי יוצא ממקום אחד, אך אם חיבורם הוא
 בפחות מאצבע ממקום יציאת הרעי, הבהמה טריפה.
 שנינו במשנתנו (לעיל נא): רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם נִיטְלָה הַנוּצָה פְּסוּלָה.
 הגמרא דנה בטעמו: אָמַר רַבִּי יְהוֹנָן, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יִשְׁמַעְלָא אֲמָרוּ
 דְּבִר אֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה, הָא דְּאִתְּמַר, שעוף שניטלה נוצתו טרף
 כבהמה שניטל עורה, ומבואר שהוא מחשיב את הנוצה כעור.
 וְרַבִּי יִשְׁמַעְלָא, דְּתָנִן, רַבִּי יִשְׁמַעְלָא אוֹמֵר, הַנוּצָה מְצַמְרַפֶּת לשיעור
 כזית לגבי פיגול בחטאת העוף, שאם המקריב מלך את חטאת
 העוף על מנת לאכול כזית בין מהנוצה בין מהעור בין מהבשר
 לאחר זמנו, החטאת פיגול. נמצא שאף הוא מחשיב את הנוצה
 כעור, וכרבי יהודה. דוחה הגמרא: אָמַר רַבָּא, דִּילְמָא לֹא הִיא,
 ואינם מודים זה לזה, שַׁעַר כָּאֵן לֹא קָאמֵר רַבִּי יְהוּדָה הָכָא שהנוצה
 דינה כעור, אֵלָא לְעֵנֵין מְרַפָּה, משום דְּכַשֵּׁיטִילָה הַנוּצָה לִבְרָא מִיָּד
 ו– אין דבר דְּמִנִּין עֲלֶיהָ, ולכן היא טריפה כניטל העור, אָכֵל לְעֵנֵין
 אִפְּגוּלִי, להצטרף לפיגול, רבי יהודה פְּרָגְנָן סְבִירָא לִיה, שהנוצה
 אינה כעור ואם חשב לאוכלה לאחר זמנו אינו פיגול, משום
 שנוצה אינה ראויה לאכילה, ואין פיגול אלא בדבר הראוי
 לאכילה, וְעַד כָּאֵן לֹא קָאמֵר רַבִּי יִשְׁמַעְלָא הָתָם שנוצה כעור, אֵלָא
 לְעֵנֵין אִפְּגוּלִי, משום שהוא סבר שנוצה ראויה לאכילה, ולכן היא
 כעור לענין ששייך בה מחשבת פיגול, אָכֵל לְעֵנֵין מְרַפָּה סובר רבי
 ישמעאל שְׁאֵנִי לֹא מִנִּין – הנוצה אינה מגינה על העוף, ולכן
 כאשר היא ניטלה, העוף לא נטרף, ואין דינה כניטל העור.

עִקְרָא דְּמִירְתָּא – שורש של צמח הקרוי מיריתא, והוא צמח מר
שיש בו ארס.
הגמרא מביאה מה הסכנה באכילת חלתית: אֲמַר רב יהודה, הָאִי
מָאן דְּאָכַל תְּלִיתָא תְּקֵלָה חֲלִיתִית אֱלִיבָא רִיקְנָא – האוכל משקל
שלשה והזבים של חלתית לפני שסעד את ליבו, מִישְׁתַּלַּח מִשְׁכִּיבָה
– נפשט עורו מעליו, לפי שהחלתית מחממת אותו מאד, ונחלה
בזרם וקדרתו, והזם הגוף גורם שהעור נפשט מעליו. מספרת
הגמרא: אֲמַר רבי אבהו, בְּרִידִי הָיָה עֹקֵבָא, וְאֶבְלִי חֵד תְּקֵלָא
חֲלִיתִית – ואכלתי משקל הזוב אחד של חלתית, וְאִי לֹא יִתְּבִי
בְּמִיא מִישְׁתַּלַּח מִשְׁכִּיבָא – ואילולי שישבתי במים לקרר את עצמי
היה עורי נפשט מעלי. וְקִיָּמְתִּי בְּעֶצְמִי את הפסוק (קהל 1 ב')
הַחֲכִמָּה תַחֲיָה בְּעָלֶיהָ, שבידיעת דבר זה הצלתי את עצמי.
הגמרא מביאה דברים נוספים שיש באכילתם סכנה: אֲמַר רב יוסף,
הָאִי מָאן דְּאָכַל – מי שאוכל – שִׁתְּסָרִי בִיעֵי – שש עשרה ביצים,
וְאֶרְבַּעַת אֲגוּזִים, וְשֶׁבַע בּוֹטִיטָא דְּפִרְחִי – ושבעה
גרעינים של הפרי שנקרא צלף, וְשִׁתִּי רִבְעִיתָא דְּדִבְקָא – והוא
שותה יחד עם כל אלו רביעית דבש בתקופת תמוז, אֱלִיבָא רִיקְנָא
– לפני שסעד את ליבו, מִתְּעַקֵּר תְּלִיא דְּלִיבָה – כל עיקר חיבור לבו
נעקר.
עוד מספרת הגמרא: הָהוּא בִּר טָבִיא דְּאִתָּא לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא –
מעשה בצבי צעיר שהביא וזהו לבית ריש גלותא בבבל, דְּהָיָה
מִסְפֵּס בְּרִנָּה בְּתִירְתָּא – שנחתכו רגליו ואחוריות בעצם התחתונה
של הרגל. שאלו מבית ריש גלותא את רב מרז מן הצבי. בְּרִנָּה רַב
בְּצוּמָה הִנְיִין, הנמצא בתחתית העצם האמצעית של הרגל,
ומצאו שלם, וְאֶבְשִׁירָה. סָבַר לְמִיכָל מִינֵיהּ בְּאוֹמָצָא – חשב רב
לאכול מאותו צבי באומצא, וזיינו שאינו צולה את הצבי הרבה
בתנור, אלא מולח את הבשר הרבה מאד, וצולחו מעט על גחלים.
אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לרב, לֹא חִיֵּשׁ מִר לִנְיֻנִי – האם אינך חושש
שמה נשכו שם נחש והטיל בו ארס, ויש לאסרו משום סכנת
נפשות. אֲמַר לֵיהּ רב לשמואל, מָאִי תַקְנָתָא, כיצד ניתן לבדוק אם
אכן יש בו ארס. השיב שמואל, נִזְתִּיבָה בְּתַנּוּרָא דְּאִיהוּ דְּרִיבָּה נִפְשִׁיהּ
– נניחנו בתנור ונצלהו שם, והבשר יבדק מעצמו האם יש בו ארס,
וכדלהלן. אוֹתִיבָה – הניחו רב בתנור, נָפַל תִּלְחִי תִלְחִי – והבשר
התפרק ונפלו ממנו חתיכות חתיכות, מפני ארס הנחש. קְרִי שְׁמוּאֵל
עָלֶיהָ דְּרב את הפסוק (משלי יב ב') לֹא יִנָּהֵל לְצִדִּיק בֶּל אֲוִין, שלכך
זימן הקדוש ברוך הוא אותי לכאן, למנוע מרב לאכול את הבשר.
קְרִי רב עָלֶיהָ דְּשְׁמוּאֵל את הפסוק שאמר בנוכדנצר לדניאל לאחר
שפתר את חלומו (דניאל ד 1) 'כִּלְ דִּי לֹא אֲמַס לָךְ', כלומר, אין סוד
שנאנס ונעלם ממך, כפי שראה עתה, שידע שמואל בחכמתו שיש
לחשוש לסכנה וכיצד לבדקה.
הקדמה – סימני הטהרה

פרסה ומעלת גרה, וגילו לנו חכמים (טז, טז), שכל שמעלה גרה, אין
לה שינים קדמיות למעלה, ולכן אף זה הוא סימן טהרה. סימני
העוף הטהור לא נתפרשו בתורה, אלא רק כתבה את שמות
הטמאים, וחכמים נתנו לנו סימנים לעופות הטהורים, ואלו הם: כל
עוף הדורס ואוכל, טמא הוא, וכל שאינו דורס, צריך שלשה
סימנים: שיש לרגלו אצבע יתרה, יש לו זפק, וקורקבנו נקלף ביד.
ולהלכה היום, אע"פ שראקס בו את כל שלשת הסימנים, אין אנו
סומכים עליהם, אלא מתייחס רק עוף שיש לו מסורת טהרה
שקיבל אדם ממומחה, כיון שחוששים שמא הוא דורס. סימני
החגבים הטהורים נאמרו בפירוש (ויקרא יא כא), והם: יש לו ארבע
רגליים וארבע כנפיים שחופות את רוב אורך הדיקף גופו, ויש לו
שני כרעיים לנתר בהם, ושיש מסורת ששמו 'חגב'. סימני הדגים
הטהורים נאמרו בפירוש (ויקרא יא טז), והם: יש לו סנפיר וקשקשת.
האוכל בזית או בריה מבשר בהמה חיה ועוף טמאים, לוקה מן
התורה, וכן ביטל מצות עשה של 'תאכלו'. האוכל בזית משרץ
הארץ או משרץ העוף או משרץ המים לוקה, ובשרץ העוף עובר
גם על ביטול עשה.
שמונת השרצים שנמנו בכתוב אסורים באכילה ככל שאר
השרצים, אך נבדלו מהם לענין טומאה בבערשה, ולכן שיעור
חיובם חמור וקטן יותר, שהאוכל כעדשה מהם לאחר מותם,
לוקה.
השרצים הנולדים בתוך הפירות והזירות התלושים והמשקים
המכוסים, אסורים רק כאשר פירשו מהם. והנולדים בפירות
והזירות המחוברים לקרקע ובמים המחוברים, אסורים מיד
כשיוולדו. וכל ספק האם פירשו או היכן נולדו, אסור באכילה,
ולכן יש חיוב לבדוק כל מיני פירות ומאכלים שדרכם להחליע
במחובר, או בתלוש ויכולים לפרוש ממנו ולחזור.

משנה

המשנה שלפנינו מבארת מה הם סימני הטהרה של בעלי החיים
המותרים באכילה: סִמְנֵי בְּהֵמָה וְחֵיהּ נֶאֱמָרוּ מִן הַתּוֹרָה, שכל
בהמה וחיה המפריסה פרסה ומעלת גרה היא כשירה, ואילו סִמְנֵי
הָעוֹף לֹא נֶאֱמָרוּ בתורה, אלא מנתה התורה את שמות העופות
הטמאים, והתירה לאכול את כל השאר, אֲבָל אֲמָרוּ הַחֲכָמִים שיש
סימנים שעל ידם ניתן להכיר את העופות הטמאים והטהורים,
וסימן הטומאה הוא בכך שֶׁל עוֹף הָדוּרִם – האוחז את המאכל
בצפרוניו ומגביה מן הקרקע את החלק שהוא אוכל, הרי הוא טָמֵא.
וסימני הטהרה הם, שֶׁל עוֹף שֵׁשׁ לוֹ אֶצְבָּע וְתִירָה, והיא אצבע
הגבוהה יותר משאר האצבעות, ונמצאת מאחוריה, וכן יש לו
זָפָק, והוא אבר דומה לשק המצוי בסוף הושט, שבו מתקבץ מאכל
העוף, ושם מתחיל עיכול המזון, וכן קוֹרְקָבָנוּ נִקְלָף, כלומר,
בקורקבן שהוא האבר המעכל את המזון לאחר שהתחיל להתעכל
מעט בופק, יש כיס פנימי שבו נמצא האוכל, ויש לו עור דק בתוך
הבשר שבפנים, ואפשר לקלף את אותו עור, אם יש בו שלשה
סימנים אלו, הרי הוא טָהוֹר.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אָמַר, יש סימן לבדוק איזה עוף הוא דורס,
שֶׁל עוֹף הַחוּלָק אֵת רִגְלָיו – שבשעה שמניחים אותו על גבי חוט
המתוח באויר, הוא מחלק את אצבעותיו ומניח מכל צד של החוט
שתי אצבעות, הרי זו ראייה שעוף זה הוא דורס, וטָמֵא.
המשנה מבארת מהם סימני הטהרה בחגבים: וְאֵלוּ הֵם סִמְנֵי
הַטְּהוֹרָה שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּחֻבִּיבִים, כָּל חָגֵב שֵׁשׁ לוֹ אֶרְבַּע רִגְלִים, וְאֶרְבַּע
כְּנָפִים, וְקָרְצוּלִים – שתי רגלים ארוכות מעל לרגליו וסמוך
לצוארו, מלבד ארבעת הרגלים האחרות שיש לו, ובעזרת
הקרצולים הוא מקפץ, וְכִנְפָיו חוֹפִין אֵת רֹבּוֹ – כנפיו ארוכות עד
כדי לכסות את רוב גופו של החגב. רַבִּי יוֹסִי אָמַר שיש תנאי נוסף
בכשירותו, והוא שיהיה שָׁמֹם קָנָב, ולולי זאת אינו טהור, אף אם יש
לו את כל סימני הטהרה.
המשנה מבארת את סימני הטהרה בדגים: וְאֵלוּ הֵם סִמְנֵי הַטְּהוֹרָה

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנא רש"י תוספות

1 עיקרא דמרידתא — שורש של תוריא. **אליבא** ריקנא — קדם אכילה. **משתלח**
2 **משכיב** — נפשט עורו. **הדחלתית** מחמתו מאד, ואוחזות קדחת שקורין **שקלפירין**.
3 **דיתבי כמאי** — לקרר עצמנ. **שב בוטימא דפרחי** — גרעיני של צלף שקורין קרפיר.
4 **תליא דליפית** — כל עיקר חיבור לבו נעקר. וכגון דאכיל לכולהו. **צומת הגניין** —

בשוק הוא. סמוך לארכובה ברגליה
האחרונים. **כאומצא** — אינו צלי כל כך
בתנור, אלא מולחו מאד וצולחו עד הול
הגחלים. **ליקורי** — שמא נשבה נחש שם,
ואסורה משום סכנת נפשות. **דאדיו** ברי
נפשיה — מאליו. תלחי — מתפרק ונופל
חתיכות חתיכות. **לא יאונה לצדיק** —
שנודמני ומנעתי מלאכול. **משנה סימני**
בהמה וחיה — דכתיב "זאת הדיח" וגו',
הדורס — האוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע
מה שאוכל. **אצבע יתירה** — זו אצבע הגבוח
שאתורו האצבעות. החולק **גליו** — מפרש
בגמרא: שכשמעמידו על החוט נותן שתי
אצבעות מכאן ושתיים מכאן. **טמא** — בידוע
שהוא דורס. **ובהנבים** — זהו סימן טהרה: כל
שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים. ויש לו
צרכולים — הם שני רגלים ארוכים לבד
הארבעה, והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו
לתר בהם כשהוא רוצה לקפץ. ונכפיו חופין
את רובו. והן ארבעה סימנים. הכי גרסינן **כל**
שיש לו ארבעה רגלים וארבעה כנפים
וקרצוליו ונכפיו חופין את רובו — ולא
גרסינן "וקרסוליו ונכפיו". ובגמרא נפקא לן
מקרא. (**הפורח בהם** שיש טהרה על המים).
גמרי נבי — שתי שינים יש לו למעלה,
אחת מכאן ואחת מכאן. וגם בטוסים הם
ניכרות אף על פי שהרבה שינים יש לו. לשון
מורי: **נבי** — שאף על פי שאין לו שינים ממש,
הנבין שקורין יניצ'ב' יש לו. ובולטין, וניכר
מקום בליטתן או אצל זו כשיגיל. **בן גמל** —
בעוד קטן אין לו נבי עד שיגיל. **ועוד שינים**
מי כתיבי — אקדמרת "בידוע שאין לו
שינים", ומה לנו לשינים שלא? **אלא הכי**
קאמר כל בהמה שאין לה שינים — בידוע
שבעלת גרה. ואין אני צריכין להמתין עד
שנראה אם מעלת גרה היא. **ובלבר שיכיר** —
שלא יתא גמל, דגמל נמי אין לו שינים וטמא.
ופריכין: **לא אמרת איכא בן גמלי?** הא נמי
איכא למיחש למינא תארינא דלית ליה שינים
וטמא! **שאין לך דבר שמעלה גרה וטמא אלא**
גמל — וחבריו האמורים בפרשה. **פרש בו**
הוא — גרסינן. ללמדך שאין לך לחוש
למעלה גרה אחת וציל: אחרת, דכל שאר
מעלה גרה טהורים. **גמום** — חתון. ולשון
משנה בודק, כמו (חליץ צבא). וגמום על
השופי. **בדק בבשרה** — לקמהה מפרש היכא.
תחת **הקוקין** — תחת עצם האליה שקורים
אנקאי' יש בשר שכשקורעין אותו נקדע
שתי, ויש שנקדע ערב. **חיה בכלל בהמה היא**
לסימני — קושיא היא. דהא כתיב "זאת
הדיח" בו, וכתיב סימנין בתריה.

עקרא דמיררתא. אמר רב יהודה: האי מאן דאכל
תלתא תכלי חלתית אליבא ריקנא? מישתלח משביה.
אמר רבי אבהו: בדידי הוה עובדא, ואכלי חד תכלא
חליתא, ואי לא דיתבי במאי - מישתלח משבאי,
וקיימתי בעצמי "החכמה תחיה בעליה". אמר רב יוסף:
האי מאן דאכל שיתסרי ביני, וארבעי אמגוזי, ושב
בוטיתא דפרחי, ושתי רביעתא דדובשא בתקופת תמוז
אליבא ריקנא - מתעקר תלמי דלביית. ההוא בר מבאי
דאתא לבי ריש גלותא דהוה מפסח פרען בתיירייתא,
בדקיה רב בצומת הגידין ואכשריה. סבר למיכל מיניה
באומצא. אמר ליה שמואל: לא חיית מר לניקורי?
אמר ליה: מאי תפנתא? - נותביה בתנורא, דאיהו
בדיק נפשיה. אותביה, נפל תילחי תילחי. קרי שמואל
עליה דרב: "לא יאנה לצדיק כל און", קרי רב עליה
דשמואל: "כל הן לא אנס לך". **משנה** סימני בהמה
ותיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל
אמרו חכמים: כל עוף הדורס - טמא; כל שיש לו
אצבע יתירה, ופס, וקורקנו נקף - טהור. רבי אלעזר
ברבי צדוק אומר: כל עוף החולק את רגליו - טמא.
ובחבבים - כל שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים,
וקרצולים, ובנפיו חופין את רובו; רבי יוסי אומר: ושמו
חבב. ובדגים - כל שיש לו סנפיר ומשקשת; רבי יהודה
אומר: שני קשקשין וסנפיר אחד. ואלו הן קשקשין -
הקבועין בו, וסנפירים - הפורח בהן. **גמרא** תנו רבנן,
אלו הן סימני בהמה: "כל בהמה מפרסת פרסה" וגו',
כל בהמה שמעלת גרה - בידוע שאין לה שיניים למעלה,
וטהורה. - וכללל הוא? והרי גמל, דמעלה גרה הוא,
ואין לו שיניים למעלה, וטמא! גמל, גיבי אית ליה. -
והרי בן גמל, דגיבי גמי לית ליה! ותו, הרי שפן וארנבת,
דמעלת גרה הן, ויש להן שיניים למעלה, וטמאין! ועוד,
שיניים מי כתיבי באורייתא? אלא הכי קאמר: כל בהמה
שאין לה שיניים למעלה - בידוע שהיא מעלת גרה
ומפרסת פרסה, וטהורה. וליבדוק בפרסותיה! - בגוף
שהיו פרסותיה חתוכות. וכדבר חסדא. דאמר רב חסדא
שפרסותיה חתוכות - בודק בפיה, אם אין לה שיניים
לאו - בידוע שהיא טמאה, וכלבד שיפיר גמל. - גמל
בן גמל. - לאו אמרת איבא בן גמל? איבא גמי מינא
דעתך, דתני דבי רבי ישמעאל: "ואת הגמל כי מעלה
לך דבר מעלה גרה וטמא אלא גמל, לפיכך פרט בו
מהלך בדרך, ומצא בהמה שפיה גמום - בודק בפרס
שהיא טהורה, אם לאו - בידוע שהיא טמאה, וכלבד

יִצְחָק דמוריתא — פירש הקנטרס: תוריא בלעז. ובפרק "כל שעה" (פסחים לט, א.)
 פירש: אמרו פל' ועיין עוד תוספות סוכה יג, א. ד"ה מריריתא. **גַּלְגַּל** גיבי אית ליה
 — תימא. דהשתא יתיקיש איפבא: הרי גמלי יש לו שנינו דהכי פריך בסוף משפן וארנבת.
גִּבְיִי — פירש בקנטרס: שני שנים יש לו למעלה, אחת מכאן ואחת מכאן. עוד פירש
 לוקח אחז: בני שורקין יגביצ'בי בלעז, ובולטין,
 וניכר מןם בליטתן אז צלז זה כשינים. וראשון
 נראה לי, כמו "שקיל גיביה ושקיל טופריה"
 ובפרק "ממא אשה" (שבת סג, ב.) גיבי כלב, שוקן
 שנים גדולות שיש לו לפנים שהוא נושך בהן.
 ובפרק "ביצד הרגל" (בבא קמא כג, ב.) דאפק
 לגיביה וטרסיה. **בִּידוּעַ** שדיה מעלת דהי
 ונפרש פירסא — וכגון שהוא מכיר בר' גמל,
 כדאמר בר חסדא.
אִין לך מעלה גרה וטמא אלא גמל — פירוש:
 ושאר הכותבים עמו, שפן וארנבת ושסועה.
אִלוֹ הן סימני חיה כל שיש לה קרנים וטלפים
 — קרנים אתא לפוקי כחבמה. דכיון דיש לה
 קרנים חזקות ורכובות כדלקמן, אבא כן לאו
 בהמה היא. אבל אכתי איבא לספוקי בחיה טמאה
 — לכך בעינן טלפים פירוש הסודקות. דהשתא
 ליבא לספוקי לא בחיה טמאה ולא בבמה
 טהורה, וחבלה מותר. רבי דוסא אמר: כל שיש
 לה קרנים, קרי חיה — אא אתה צריך לחזור
 על הטלפים. דסבר דהיה טמאה אין לה קרנים.
 והשתא צריך לומר, הא דתנן בפרק "בא סימן"
 (נדה נא, ב.) כל שיש לו קרנים יש לו טלפים
 — רבי דוסא היא. דאילו רבנן — הא אמרי: כי
 נמי אית לה קרנים. אכתי איבא לספוקי דילמא
 חיה טמאה היא. בר פירש הורב רבינו יצחק
 ברבי מאיר. ורבינו תם פירש: דיש לו טלפים
 דקאמר — לא אתיא לאורויי שדיה טהורה היא,
 שדיה הבא לא איירי אלא בסימנן להחירי חלבה,
 לאפוקי מבמהנה טהורה. ונפרש הכי: כל שיש
 לה קרנים — כדמפרש בסמוך. רכובות כ', וגם
 יש לה טלפים כמפרש יד — בידוע שדיה אין
 טהורה, וחלבה טהורה. חיה מין בחמה שאנין
 מצויין ביניה, דיש לה קרנים כקרני חיה, או יש
 לה טלפים כטלפי חיה, לכך בעינן שני סימנן,
 דהרתיייהו לינהוד בשום בחמה. וכי פריך: והרי
 שור דכרובות — לרבי דוסא פירי, דלא בעי אלא
 חד. דלרבנן לישינן שור לית, וכלהו טלפים
 כטלפי חיה. אך קצת שדי, דאמר לקמן (חולין
 סג, ב.) גלוי וידוע כ' שהבמהה טמאה מרובה
 על הטהורה, לפיכך מנה הכתוב בטהורה. משמע
 דאין שום בהמה טהורה כי אם אותם המנויין
 — שור וכשב ועז, ואותם לית ליה לאו קרנים
 כמכרי

42 איבא נמי מינא אחרינא דדמיא לחזיר! - לא סלקא דעתך, דתנא דבי רבי ישמעאל: "זאת החזיר כי מפרים פרסה הוא" - שלט
43 בעולמו יודע שאין לד' דבר ש'מפרים פרסה וטמא אלא חזיר, לפיכך פרט בו הכתוב "הוא". ואמר רב חסדא: היה מ'הלך במדבר,
44 ומצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות - בודק בבשרה; אם מ'הלך שתי וערב - בודע שהיא טהורה, ואם לאו - בודע שהיא
45 טמאה, ובלבד שפיר עורו. - לאו אמרת איבא עורו? איבא נמי מינא אחרינא דדמיא לעורו! - גמירי דליבא. והיכא בודק? אמר
46 אביי ואיתמא רב חסדא: בכנפי העוקץ. "סימני חיה". תנו רבנן: אלו הן סימני חיה. חיה בכלל בהמה היא לסימני! אמר רבי יורא:
לחזיר

בקרני היה ולא טלפים בטלפי היה! ויש לומר הכי: כל שיש לו קרנים גרידא בקרני היה – חלבו מותר, או שיש לו טלפים בטלפי היה – כמו כן אין לספוקי בבחמה. רבי דוסא אומר: יש לה קרנים בקרני היה – חלבה מותר, יש לה טלפים בטלפי היה – אבתי איכא לספוקי בבחמה. דיש טלפי היה דמותו בטלפי בחמה. והשתא מתניתין דפרק "בא סימן" (נדה נא.ג.) דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים.

מצא אתי כבולי עלמא, דרבנן מודו כל שיש לו קרנים יש לו פרסות סודקות. אך קשה על פירוש זה, דבי פרקי: והרי עז שיש לו קרנים וטלפים – מסתמא הוי ההוא טלפים דמו בטלפי דדידה, כמו טלפים דברייתא, ולמה ליה למימר תרתי? דאיכא בעו, כיון דבחד סגי להתיר חלבה? **והרי עז** דחרוקות – פירש בקונטרס: דסלקא דעתיה דהדר ביה מברכות ואוקי סימא אחריות, וברכות הו לא בעינן. ותימיה ולישני ליה דתרייהו בעינן, חרוקות וברכות! ועוד: בסמוך דבעינן חרוקות וברכות וחרדות, אמאי לא סגי בברכות וחרקות? ומפרש הרב רבינו יצחק ברבי מאיר, דהאי "והרי עז" – מעיקא ברכו פרקי, דברכות וחרקות חלבו אסור לנאן דאסר לה בסמוך. ואף על גב דליה לכתוב כותיה, פרקי אליביה היכי מפרש לה לברייתא. ומשני: מפוצלות בעינן, ופרקי: והרי צבי כו' עד: היכא דלא מפיצלן בעינן ברכות וחרקות וחרדות. דבברכות וחרקות לבר לא סגי! משום עיזא דכרכו. ובחרדות וברכות נמי לא סגי, דשל שור נמי ברכות ועגלות וחרדות נם חרין בראשית. ובחרדות וברכות נמי לא סגי, משום עז סתם. הלכך בעינן כל תלתא. והאי הוא דמבלע חירקיהו – כלומר, בעינן אור אין חריקה סימן. והיינו ספיא דעז דכרכו – לאו אמבילע חירקיהו קאי, אלא אחרות, דלמאן דאמר עז ברכו היה היא – לא בעי כלל חרדות. וקשה קצת, דהיה ליה לפרש בהדיא "והרי עז דכרכו", כיון דמעז ברכו קא פרקי. וגם הלשון משמע שבא לפסוק חלבה היכא דלא מפיצל! ויש לומר: דיש שום מין עז דקרינה ברכות וחרקות, ומזהדיא פרקי, ולא מעיקא ברכו. והשתא קאי שפיר ספיא דעזא ברכו אמבילע חירקיהו. **והרי צבי** שאין מפוצלות בו – פירש בקונטרס: צבי – צבא זה שאנו קורין צבי, דהא ודאי מפוצלות הן. אלא צבי זהו אותו שאנו קורין אותו אשטנבוק, דקרינה שלו אינם מפוצלות. ורבינו תם אומר, דהוה אותו שאנו קורין צבי, דהא חזינן שאין עורו מחזיק את בשרו, וצבי כן הוא, כדאמר במסכת כתובות (ק"ב ב.סו). וחזינן נמי דבשעה שהיא ישן עינו אחת פתוחה, ואמרינן במדרש שיר השירים: "דומה דודי לצבי", מה צבי זה בשעה שהיא ישן עינו אחת פתוחה – כך הקדוש ברוך הוא בשעת גלותו וגרנותו של ישראל נתון עינו עליהם לשומרם. והכי גרס רבינו תם: "מבוצלות אדם", וקפוחת וראשיהם כפופות:

והכל שיש אינם כפופות כלל. ומבוצלות לשון כפיפה, כדאמר בקדושין פרק "האומר" (סב.ב.) מאי משמע דהאי אגם לישנא דבוצלנא דהוא? דכתיב "הלכות כאנגמון ראשו".

ואפילו גרסינן "מפוצלות" אין לחוש, דכמו מבוצלות הוא. כדאשכחן פרק "בכל מערבין" (עירובין כט.ב.) "דאפציל זיתא", דהוי כמו "דאבציל". ובמשניות יש בכמה מקומות "הבקר" במקום "הפקר" (פאה פרק ו' משנה א.). ו**ק"ש** אף על פי שאין לו אלא קרן אחת חלבו מותר – ואם תאמר, בפרק "במה מדליקין" (שבת כח.ב.) אמר: תחש קרן אחת היה לו במצחו. וטהור היה מדאמר רב יהודה, דאמר: שור שהקריב אדם וראשון קרן אחת היה לו במצחו. והכי דייק מדרב יהודה שהיה תחש טהורי והלא כל אותו שיש לה קרן אחת אינן שוק, דהא איכא קרש שהוא היה, ושור שהוא בחמה ויש לומר: דסמין אמתניתין ד"בא סימן" (נדה נא.ג.) דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים. ומסתמא אפילו בקרן אחת איירי, מדאשכחן שור שהקריב אדם וראשון שקרן אחת הייתה במצחו וטהור. ומיהו, כמו כן היה לידקדק מקרש. דהא חזינן שאין לו אלא קרן אחת. והוא מעלה גרה ומפרס פיסה. **וה"ל** גרסינן: שישור (הוי משכה אמהתא) ואמהתא הוי משכה) דטביא דבי עילאי. ולא גרסינן "אריא", דאפילו בין אונא לאונא אית ליה תשע אמהתא, אם כן משכיה טפי משיתר. **נתור** כבי ושיני – מכאן משמע דכבי לא הוי החיכיים שקורין יניצבי"ש, שאותן אין דרכן ליפול כדאשכחן ב"עריב פסחים" (ק"גא.) אמר ליה רב לבריה: לא תשתי סמא ולא תעקור כבי. אלא כבי הם השינים האחרונים הטהורים המאכל, ושינים הם השינים שלפנים. וכן (איוב יג') "על מה אשא בשרי בשני" מתרגמינן: אטול בסרי בכבי.

להתיר חלבה – והכי קאמר: אלו סימני היה לידע שחלבה מותר. שיש לה קרנים – לקמיה מפרש. טלפים – צפורני הפרסות. **אי אתה צריך לחזור** – שאפילו נחתכו רגליה – כשרה וחלבה מותר, שהקרנים סימן מובהק הוא. **קרש** – היה היא, ולקמיה מפרש לה. **ברוכות** – גילוי גילדי, קליפה על קליפה כעין קרני השור. חרקות – מלאות פגומות

חרצים קרניים בלעז. והרי עז חרקות – דקא סלקא דעתין דהדר ביה מברכות ואוקי סימא אחריות, וברכות הו לא בעינן. **מפוצלות** – פורקיר"ש. והרי צבי **דאין מפוצלות** – לא ידענא מאי קאמר, דהא ודאי מפוצלות הן! ונראה בעיני שמה שאנו קורין צבי לא הוי זה קורין צבי, אלא אותו הנקראים שטיינבוק, וקרנים שלחן אינן מפוצלן. חרדות – עגולות שמעת, ולא כשל עז שהן רחבות. (ולא) וולין נראה, דברכות היינו עגולות, כדאמר בבבא קמא (נ.ב.) גבי שיחין ומעירות, ובבבא בתרא (נ.ב.) גבי שיחין ומעירות, ובבבא בתרא (נ.ב.) גבי פיו דומה לשל חזיר. והכי גרסינן: ("חרדות") (חרדות), כעין קרני איל וצבי שחזין למעלה. **הלכך** – כיון דאיכא מפוצלות ואיכא דלאו מפוצלות. **היכא דמיפצלא לא דינא ולא דינא** – כלומר, אין להדרו ולחזרו אחר סימן אחר, שאין פיצול בקרני בחמה. והיכא דלאו מפוצלות – כגון צבי. בעינן חרדות ברכות וחרקות – דנפיק מספיא דכוליה, חרקות – לאפוקי מספיא דשור, חרדות – לאפוקי מעז שהן רחבות, ברכות – לאפוקי נמי מספיא דעז. ואף על גב דשל עז אינן חרדות, יש עז ברכו ששמו עז, וקרני חרדות וחרקות, ומספקא לן אי מינא דעז הוא. **דמיבלע חירקיהו** – חריצין תכופות וסמוכין ומובלעין זה בזה. והיינו ספיא דעזא ברכו – שגרני חרדות וחרקות, ומספקא לן: כיון דחרדות וחרקות – היה הוא, או דילמא כיון דשמו עז – מין בחמה הוא. דעקור **מלא צנא דתרבא מינה** – לאחר שחיטה הוציאוהו ממעיה. **מפרי פ' איש** – בשכר שבע ממנו. וקבלתי שהוא מותר – בטני שבע ממנו. והוהו ברכינו **אחא** – לנהוג בו בחד ולדון לפניו כהלכה עד שיחזור בו, ולא להתייר בפניו מה שהוא אסור, שמאיר עיני גולה הוא. **קרש** – דיין בלעז. **דבי עילאי** – שם יער. **גמרים** – לא איתפרש לן היכא אירינן ביה. **משכיה** – ארכו. **אריה שאג מי לא יירא** – כך ה' אלקים דבר מי לא ינבא, הרי שנשמל לו. **פרשא קטיל אריא** – אדם גבור הורג את הארי. **דמוחית ניחליה** – לאריא דבי עילאי. **איכרא** – אמת אני רוצה לראותה, ועל כרחך צריך אתה להראותה לי. **אפילו כל**

מעברתא – הפילו כל הנשים המעוברות.

להרי

הפילו כל הנשים המעוברות. **להרי** – דאפציל זיתא", דהוי כמו "דאבציל". ובמשניות יש בכמה מקומות "הבקר" במקום "הפקר" (פאה פרק ו' משנה א.). ו**ק"ש** אף על פי שאין לו אלא קרן אחת חלבו מותר – ואם תאמר, בפרק "במה מדליקין" (שבת כח.ב.) אמר: תחש קרן אחת היה לו במצחו. וטהור היה מדאמר רב יהודה, דאמר: שור שהקריב אדם וראשון קרן אחת היה לו במצחו. והכי דייק מדרב יהודה שהיה תחש טהורי והלא כל אותו שיש לה קרן אחת אינן שוק, דהא איכא קרש שהוא היה, ושור שהוא בחמה ויש לומר: דסמין אמתניתין ד"בא סימן" (נדה נא.ג.) דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים. ומסתמא אפילו בקרן אחת איירי, מדאשכחן שור שהקריב אדם וראשון שקרן אחת הייתה במצחו וטהור. ומיהו, כמו כן היה לידקדק מקרש. דהא חזינן שאין לו אלא קרן אחת. והוא מעלה גרה ומפרס פיסה. **וה"ל** גרסינן: שישור (הוי משכה אמהתא) ואמהתא הוי משכה) דטביא דבי עילאי. ולא גרסינן "אריא", דאפילו בין אונא לאונא אית ליה תשע אמהתא, אם כן משכיה טפי משיתר. **נתור** כבי ושיני – מכאן משמע דכבי לא הוי החיכיים שקורין יניצבי"ש, שאותן אין דרכן ליפול כדאשכחן ב"עריב פסחים" (ק"גא.) אמר ליה רב לבריה: לא תשתי סמא ולא תעקור כבי. אלא כבי הם השינים האחרונים הטהורים המאכל, ושינים הם השינים שלפנים. וכן (איוב יג') "על מה אשא בשרי בשני" מתרגמינן: אטול בסרי בכבי.

והחלה אסור. אך רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מינה – אבל
מאותו חלב, משום שסבר שזו ודאי חיה, וחלבה מותר. קרי
אנפשיה – קרא רב שמואל על עצמו את הפסוק (משלי יח ב) 'מִפֶּסֶר
פִּי אִישׁ תִּשְׁפַּע בִּמְנוֹ', כלומר, בזכות שלמד וקיבל מרביתו שחלב
אותם העזים מותר, שבעה בטנו מאותו חלב. שִׁלְחוּ כֶּתָם – שלחו
מארץ ישראל לבבל, הִלְכְּתָם בְּנוֹתֶיהָ – ההלכה היא כמותו
דְּשִׁמּוּאֵל בְּרִיהַ דְּרָבִי אֲבָהוּ, שחלב אותם העזים מותר, וְהִתְרוּ
בְּרִבְנֵי אַחָא שְׁמַאי עֵינֵי גֻלָּה הוּא – אך הזהירו חכמי ארץ ישראל
את בני בבל שיהגו כבוד ברבינו אחאי, שהוא חכם גדול ומאיר
עיני הגולה, ולכן לא יתירו את החלב בפניו, אלא ידונו בפניו,
ויביאו לו ראיות שהחלב מותר, עד שרב אחאי יחזור בו מעצמו.
שנינו בברייתא: וּמִן חִיהָ הִקְרוּ קֶרֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ אֵלֶּא כֶּרֶן
אֲחֵת, הִלְכָּהּ מוֹתֵר. הגמרא מבארת מי זו החיה המכונה קרש:
רב יהודה, 'קֶרֶשׁ' הוּא מְכַבֵּא – צבי דבי עילאי – הנמצא ביער הקרוי
עילאי. 'מְכַבֵּא' הוּא אֲרִיא דְּבִי עִילָא – אריה הנמצא ביער הקרוי
עילאי. אֲמַר רַב כְּהֵנָּה, תִּשְׁעֵי אֲמִתָּהּ הֵיוּ בֵּין אוֹנָא לְאוֹנָא דְּאֲרִיא
דְּבִי עִילָא – יש תשעה אמות בין אוזן לאוזן של אריה דבי עילאי,
לפי שפניו רחבים מאד. אֲמַר רַב יוֹסֵף, שִׁיתִּסְרֵי אֲמִתָּהּ הֵיוּ מִשְׁכִּיבָה
דְּמִכְבֵּא דְּבִי עִילָא – אורך גופו של צבי דבי עילאי הוא שש עשרה
אמה.
הגמרא מביאה מעשה בענין אריה דבי עילאי: אֲמַר לִיה קִיסָר רומי
לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אֲלֵהִיכֶם בְּאַרְיָה מְתִיל – אלהיכם נמשל
לאריה, דְּכִתְבִּים (עמס ג ח) 'אֲרִיָּה שָׂאֵן מִי לֹא יִירָא, אֲדֹנֵי אֱלֹהִים דָּבַר
מִי לֹא יִנְבֵּא', הרי שדימה הנביא את יראתו מה' ליראה שיש
לאדם משאגת אריה, והקשה הקיסר, מַאי רְבוּתִיהָ – מה הגבורה
של אריה, הרי פֶּרֶשָׁא מְתִיל אֲרִיא – פרש גיבור יכול להרוג את
האריה. אֲמַר לִיה רבי יהושע בן חנניה, לֹא בְּהָא אֲרִיא מְתִיל – לא
נמשל הקדוש ברוך לאריה רגיל, שבכח הפרש להורגו, אלא
בְּאֲרִיא דְּבִי עִילָא מְתִיל – הקדוש ברוך הוא נמשל לאריה דבי
עילאי, שגבורתו גדולה מאד. אֲמַר לִיה הקיסר, בְּעֵינָא דְּמִיתוּתִי לִיה
נִהְיִי – רצוני שתראה לי את אותו אריה דבי עילאי. אֲמַר לִיה רבי
יהושע לקיסר, לֹא מְצִית חַיִּית לִיה – אינך יכול לראותו. אֲמַר לִיה
הקיסר, אֲיִבְרָא חַיִּיתָא לִיה – אף על פי כן באמת רצוני לראותו. בְּעָא
רְחֵמִי – ביקש רבי יהושע רחמים מה', וְאַתְּעָקֵר מִדּוּכְתִּיהָ – נעקר
האריה ממקומו והלך לעבר רומי, כִּי הָיָה מְרַחֵק אֲרִבְעָא מֵאָה פָּרְסִי
– כשהיה רחוק מרומי ארבע מאות פרסה, נִתְּחַם חַד קָלָא – שאג
שאגה אחת, ומכח שאגתו אֲפִילוּ כָּל מַעֲבְרָתָא – הפילו כל הנשים
המעוברות את עוֹבֵרָם, וְשׁוּרָא דְּרומִי נָפַל – ונפלה החומה של
רומי. אֲדַמְרַחֵק תַּלְתָּ מֵאָה פָּרְסִי – כשהיה רחוק שלש מאות פרסה,
נִתְּחַם קָלָא אֲחֵרִיתָא – שאג שאגה אחרת, נִתְּחַר כְּבִי וְשִׁינֵי דְּנִבְכְּרִי –
נשרו השיניים החיצוניות והפנימיות של אנשי רומי, וְאֵף הוּא –
הקיסר נָפַל מִבּוֹרֵסֵיאָא לְאֲרַעָא – נפל מכסאו לארץ. אֲמַר לִיה
הקיסר לרבי יהושע בן חנניה, בְּמִשְׁתָּוִיָא מִינָךְ – בבקשה ממך, בְּעֵי
רְחֵמִי עָלֶיהָ דְּלְהוֹדֵר לְדוּכְתִּיהָ – תבקש רחמים שיחזור האריה
למקומו. בְּעָא רְחֵמִי עָלֶיהָ וְאַתְּדֵר לִיה לְאֲתִרִיהָ – ביקש רבי יהושע
רחמים מה', והחזירו למקומו.
הגמרא מביאה נידונים ומעשים נוספים שהיו בין רבי יהושע בן
חנניה לבין הקיסר: אֲמַר לִיה קִיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, בְּעֵינָא
דְּאֲחִיו לְאֵלֵהִיכֶם – רצוני לראות את אלהיכם. אֲמַר לִיה רבי
יהושע בן חנניה, לֹא מְצִית חַיִּית לִיה – אינך יכול לראותו, שנאמר
(שמות לז ג) 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי'. אֲמַר לִיה הקיסר, אֲיִבְרָא,

הוא כדי לְהַתִּיר את הִלְכָּתָהּ, שהרי חלב בהמה טהורה אסור
באכילה, ואילו חלב חיה טהורה מותר באכילה, והוצרכה
הברייתא להשמיענו מה הם סימני חיה טהורה, שחלבה מותר,
וְהָיָה קֶאֱמֵר – וכך יש לפרש את הברייתא, אֵלֶּוּ הֵן סִימְנֵי חִיהָ
שֶׁחִלְכָּהּ מוֹתֵר, כָּל שֶׁשֶּׁשׁ לָהּ קֶרְנִים הִרי זֶה סִימֵן שֶׁהִיא חִיהָ, וְלֹא
בהמה, וְאֵם יֵשׁ לָהּ מְלָפִים – פרסה ברגלה המכוסה בציפורן, והיא
מפרסת פרסה, הרי היא ממין החיות הטהורות, וחלבה מותר. רַבִּי
דֹּסָא אֹמַר, אִם יֵשׁ לָהּ קֶרְנִים, אִי אֲתָה צִרִיף לְחֹזֵר וְלַחֲפֹשׁ
ולבדוק על מְלָפִים, אלא אפילו אם נחתכו רגליה בידוע שזו חיה
טהורה וחלבה מותר, לפי שהקרניים הם גם סימן טהרה. אבל אם
יֵשׁ לָהּ מְלָפִים, צִרִיף אֲתָה עֵדִין לְחֹזֵר עַל קֶרְנִים כִּדִּלְהִתִּיר אֶת
הִלְכָּתָהּ, כִּיֹּן שֶׁאֵף שֶׁמוּכַח שֶׁהִיא מִן טְהוֹר, עֵדִין יִתְּכֵן שֶׁהִיא בַּהֲמָה,
שחלבה אסור. מסיימת הברייתא: וּמִן חִיהָ שֶׁשֶׁמוּ קֶרֶשׁ, אֵף עַל פִּי
שְׂאִין לוֹ שְׁנֵי קֶרְנִים כְּשֶׁאֵר חַיִּית טְהוֹרוֹת אֵלֶּא רַק כֶּרֶן אֲחֵת, הרי
זו חיה טהורה, וְחִלְכָּהּ מוֹתֵר.
תמזה הגמרא: כִּלְכָּה הוּא – וכי כלל מוחלט הוא שכל שיש לו
קרניים וטלפים זו חיה טהורה וחלבו מותר, וְהָיָה עוֹ, דִּישׁ לוֹ קֶרְנִים
וּמְלָפִים, ומכל מקום הוא מין בהמה וְחִלְכָּה אֲסוּר. מתרצת הגמרא:
בְּרִיבּוֹת בְּעֵינֵן – יש צורך שתהינה הקרניים עגולות, כדי שיהא זה
סימן לחיה.
ממשיכה הגמרא ומקשה: וְהָיָה שוֹר, דְּקֶרְנֵי בְּרִיבּוֹת – עגולות,
ובכל זאת הוא מין בהמה וְחִלְכָּה אֲסוּר. מתרצת הגמרא: אֲכַן אִין
צוּר שֶׁהִיוּ הַקֶּרְנִים כְּרִיבּוֹת, אלא חֲרוּקוֹת בְּעֵינֵן – יש צורך שיהיו
מלאות פגיונות וחריצים, ואילו קרני השור אינן כן. מקשה הגמרא:
וְהָיָה עוֹ, דְּקֶרְנֵי חֲרוּקוֹת, והוא מין בהמה וְחִלְכָּה אֲסוּר. מתרצת
הגמרא: אֲכַן אִין הַסִּימֵן שֶׁל קֶרְנֵי חִיהָ בִּכְךָ שֶׁהַקֶּרְנִים חֲרוּקוֹת,
אלא מְפּוֹצְלוֹת בְּעֵינֵן – שהקרניים מתפצלות לשנים, וזהו סימן
לחיה. מקשה הגמרא: וְהָיָה צִבִּי, דְּאֵין קֶרְנֵי מְפּוֹצְלוֹת, ואף על פי
כֵּן הוּא מִן חִיהָ וְחִלְכָּה מוֹתֵר. מתרצת הגמרא: חֲדוּרוֹת בְּעֵינֵן – יש
צורך שיהיו הקרניים חדות.
מבארת עתה הגמרא את כל הסימנים שנאמרו כאן: הִלְכָּד – ולכן,
כִּיֹּן שִׁישׁ חַיִּית שֶׁקֶרְנֵיהֶן מִתְפַּצְלוֹת וִישׁ שְׂאִין קֶרְנֵיהֶן מִתְפַּצְלוֹת,
הִיכָא דְּמִיפְצָלָא – בחיה שקרניה מתפצלות, לֹא דִינָא וְלֹא דִינָא –
אין נידון בדבר כלל, שבוודאי זו חיה, ואין צורך לחפש סימן נוסף,
כִּיֹּן שְׂאִין שוֹם בַּהֲמָה שֶׁקֶרְנֵיהָ מִתְפַּצְלוֹת. אבל הִיכָא דְּלֹא מִיפְצָלָא
– בעל חיים שקרניו אינן מתפצלות, בְּעֵינֵן – יש צורך בשלש
הסימנים האמורים לעיל, בְּרִיבּוֹת – עגולות, כדי שנדע שאין זה
סוג עז מסוים, שקרניו חדות וחרוקות, אך אינן כריכות, ויתכן
שהוא מין בהמה, כמבואר להלן, חֲדוּרוֹת – חדות, כדי שנדע שאין
זה סתם עז, שקרניו חרוקות אך אינן חדות, וְחֲרוּקוֹת – מלאות
פגיונות וחריצים, כדי שנדע שאין זה שור, שקרניו חדות, אך אינן
חרוקות. ומוסיפה הגמרא תנאי ב'חרוקות', וְהוּא דְּמִיפְצָלַע חֲרִיקָיָהּ
– ובלבד שהחריצים והפגיונות יהיו סמוכים זה לזה, וכל חריץ
מובלע בחריץ הסמוך לו, שזה סימן לחיה. מסיימת הגמרא: וְהָיָה
סְפִיקָא דְּעִינָא בְּרִבּוֹ – וזה הספק של אותו מין עז ממוקם ששמו
כריכו, שקרניו חדות ומלאות חריצים ופגיונות, אך שמו עז, ולכן
נחלקו בו חכמים אם כִּיֹּן שִׁישׁ לוֹ סִימְנֵי חִיהָ דִּינוּ כַּחֲחֵיהּ וְחִלְכוּ
מותר, או שמא מאחר והוא נקרא עז, הוא בהמה, וחלבו אסור.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה של עיזא כרכוז: הִתִּיא עִיזָא בְּרִבּוֹ
דְּהוּאִי כִּי רִישׁ גְּלוּתָא, דְּעָקוּר מְלֵא צִנָּא דְּתִרְבָּא מִינָה – היתה עז
כרכוז בבית ריש גלותא, שהוציאו ממנה סל מלא חלב, רַב אֲחָא
אָסֵר אֶת הַחֵלֶב בִּאֲכִילָהּ, מאחר וסבר שמין עז זה הוא ספק בהמה,

זה שאדם לא יקבל על עצמו עול התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והיפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בוודאי יקבל על עצמו לקיימם.

האם יפה בעיניך המסתוריתא שנתן לך אלוהי. אִמְרָה לִיָּהּ בַּת
הַקִּיסָר, אִמְרָה לִיָּהּ לֹאֲחִידָהּ לְשָׁקוֹל מֵאֵי דְיָהָב לִי – אִמּוֹר לֹאֲחִידָהּ
שִׁיטוֹל אֶת מַה שֶּׁנָּתַן לִי, כְּלוּמַר, שֶׁאֵתְרַפָּא מִצָּרַעְתִּי. אִמְרָה לִיָּהּ רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, אֲלֹהֵי דִידִן מֵיָּהָב וְיָהִיב, מִשְׁקָל לֹא שְׁקָל –
הָאֱלֹהִים שֶׁלֹּנוּ נֹתַן טוֹבָה לְאִנְשִׁים, כִּפִּי בְּקִשְׁתָּם, אֲבָל לֹאֲחִידָהּ
שֶׁנָּתַן טוֹבָה לְאִישׁ, אֵינּוּ חֹזֵר וְלוֹקָחָהּ מִמֶּנּוּ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בְּעֵינֵי הַחִילּוֹקִים שֶׁבִּין שׁוֹר לְחִמּוֹר: אִמְרָה רַב
יְהוֹדָה, שׁוֹר, דְּרַבּוּ לְהִיטּוּ בְּרִסְתָּן – בַּעַל כֶּסֶּר רַחֲבָה, וּפְרִסְתָּן –
וּבַעַל פְּרִסּוֹת רַחֲבוֹת, רַב רִישִׁיָּה – רָאשׁוּ גְדוֹל, וְרַב גְּנוּבָתִיָּה – וְחִנְבוּ
גְדוֹל. וְחִילּוּפָא בְּהִמְרָא – וְהַחֲפֵךְ מִזֶּה בְּחִמּוֹר, שֶׁדְּרַבּוּ לְהִיטּוּ בַּעַל
כֶּסֶּר קִטְנָה, פְּרִסּוֹת צְרוּת, רָאשׁ קִטְן וְחִנְבוּ קִטְן.
מִבְרַת הַגְמָרָא: לְמֵאֵי נִפְקָא מִיָּהָב – מַה הַחִילּוֹק לַעֲנִין הַדִּין מִכְּלָל
זֶה, מִבְּאֵרֵת הַגְמָרָא: לְמִשְׁכָּן וּמִמְכָּר – אִם קָנָה מִחֲבִירוֹ שׁוֹר, עֲלִיו
לִיתֵן לוֹ שׁוֹר שִׁישׁ בּוֹ אֶת הַסִּמְנִים הַלָּלוּ, וְכֵן בְּחִמּוֹר.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרוֹת נִסְפּוֹת שֶׁל רַב יְהוֹדָה בְּעֵינֵי שׁוֹר שֶׁל
בְּרִיאַת הָעוֹלָם: וְאִמְרָה רַב יְהוֹדָה, שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרָאשׁוֹן קָרָן
אֶחָת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחָהּ, שְׁנָאֲמַר (תְּהִלִּים סט לא-לב) 'אֶהְיֶה שֶׁם אֱלֹהִים
בְּשִׁיר וְאֶגְדְּלוֹ בְּתוֹדָהּ, וְתִתֵּן לִי' מִשׁוֹר פֶּר מִקָּרָן מִפְּרִים, שֶׁאִמְרָה
דּוֹד הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי ה' שִׁיחַלְלוּ בְּשִׁיר וְיִגְדְּלוּ בְּתוֹדָהּ, וְדָבָר זֶה יֵיטֵב
לִי, יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ שׁוֹר פֶּר שֶׁהִקְרִיב לוֹ אָדָם הָרָאשׁוֹן, שֶׁהִיא 'מִקָּרָן',
כְּלוּמַר שֶׁהִיָּתָה לוֹ קָרָן אֶחָת.
תְּמַדָּה הַגְמָרָא: הָרִי לְשׁוֹן 'מִקָּרָן' תְּרִיִּי מִשְׁמַע – מוֹבֵן מִמֶּנָּה רַק
שֶׁהִיא 'בַּעַל קִרְנֵיִם' וְכֵן הִסְתֵּם הִיא דְּרומָה לְשֶׁאֵר שְׁוֹרִים שְׁתֵּי
קִרְנֵיִם בְּרָאשׁ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אִמְרָה רַב נַחֲמָן, 'מִקָּרָן' בְּתִיב –
הַכְּתִיב הוּא מִקָּרָן, וּמִשְׁמַע שֶׁהִיָּתָה לוֹ קָרָן אֶחָת.
מִימְרָא נִסְפָּת: וְאִמְרָה רַב יְהוֹדָה, שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרָאשׁוֹן, שֶׁזֶּהוּ
הַשׁוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית, קָרְנָיו קוֹדְמוֹת – נִבְרָאוּ קוֹדֵם
לְפִרְסוֹתָיו, שֶׁכְּשֶׁאִמְרָה ה' (בְּרָאשִׁית א כד) 'וַתֵּצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה
לְמִינָהּ' יָצָא הַשׁוֹר מִן הָאָרֶץ, וְרָאשׁוֹ יָצָא תְּחִלָּה עִם קִרְנָיו עֲלָיו,
וְאַחֵר כֵּךְ יָצָא שָׂר גּוֹפּוֹ, וּפְרִסּוֹת רִגְלָיו יָצָאוּ אַחֲרָיו, וְנִמְצָא
שֶׁקִּדְמוּ קִרְנָיו לְפִרְסוֹתָיו, שֶׁלֹּא כְּשֶׁאֵר שְׁוֹרִים שֶׁקִּרְנֵיהֶם צוּמְחִים
רַק אַחֲרֵי שְׁנוּלָדוֹ, וְנִמְצָא שֶׁפְּרִסוֹתֵיהֶם קוֹדְמוֹת לְקִרְנֵיהֶם, שְׁנָאֲמַר
(תְּהִלִּים סט לב) עַל אוֹתוֹ הַשׁוֹר 'וְתִתֵּן לִי' מִשׁוֹר פֶּר מִקָּרָן מִפְּרִים.
יֵשׁ לְלַמּוֹד מִלְּשׁוֹן הַפֶּסוּק שֶׁהִיא שׁוֹר זֶה מִקָּרָן בְּרִישָׁא – תְּחִלָּה
הָיוּ לוֹ קִרְנֵיִם, וְהָרִי מִפְּרִים – וְאַחֵר כֵּךְ נִבְרָאוּ פְּרִסוֹתָיו.
הַגְמָרָא מְסִייעַת מִימְרָא זֶה שֶׁל רַב יְהוֹדָה לְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לִי. אוֹמְרָת הַגְמָרָא: דָּבָר זֶה שֶׁאִמְרָה רַב יְהוֹדָה, שֶׁהָשׁוֹר שֶׁהִקְרִיב
אָדָם הָרָאשׁוֹן נִבְרָאוּ קִרְנָיו תְּחִלָּה, כִּסְפִיעַ לִיָּהּ לְמֵאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי, דֹּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי, כָּל מַעֲשֵׂה בְּרִיאִית – כָּל
הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם, בְּקִסְמוֹתָן נִבְרָאוּ – נִבְרָאוּ בְּקוּמָה
הַשְּׁלִימָה הָרְאוּיָה לָהֶם לֵאחֵר שִׁיגְדְּלוּ, כְּגוֹן הַשׁוֹר נוֹלַד כִּפְרִי,
וְהֵינּוּ שׁוֹר בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָלל זֶה הָיוּ לוֹ קִרְנִים, כְּשׁוֹר מְגוֹדֵל,
וּבְעֵתָן נִבְרָאוּ – שֶׁהוֹדִיעַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיבְרָאם, וְהֵם הִתְרַצּוּ
לְהִיבְרָא. בְּצִבְיוֹנָם נִבְרָאוּ – בְּרָאם ה' בְּדַמּוֹת שֶׁבָּחָרוּ לַעֲצֻמָּם,
שְׁנָאֲמַר (בְּרָאשִׁית ב א) 'וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צִבְאָם, אֵל תִּקְרִי
צִבְאָם אֵלָּא צִבְיוֹנָם. וְעַל כָּל פְּנִים מְבֹרָךְ כֹּאן שֶׁנִּבְרָאוּ בַּעֲלֵי הַחַיִּים
כְּגִדּוּלִים, וְזֶהוּ דְּבַרִּי רַב יְהוֹדָה שֶׁהָשׁוֹר שֶׁנִּבְרָא הִיא בַּעַל קִרְנֵיִם,
כְּשׁוֹר גְּדוֹל.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נִסְפָּת עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם: דִּרְשׁ רַבִּי חֲנִינִי
בְּרִישָׁא, נִאֲמַר בְּתַחֲלִים (קד לא) 'וְהָיָה כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, וְיִשְׁמַח ה'
בְּמַעֲשָׂיו, פְּסוּק זֶה, שֶׁר־הָעוֹלָם – מִלֵּאךְ הַמְּמוֹנָה עַל הָעוֹלָם, הוּא
שְׁאֲמָרוֹ. וּמֵתִי אִמַּר כֵּן, בְּשִׁעָה שְׁאֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשׁוֹן
'לְמִינָיו' בְּאֵילָנוֹת, שֶׁנִּאֲמַר (בְּרָאשִׁית א יא) 'תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב
מְקוּיַע זָרַע, עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ', וְנִצְטוּ בְּכָךְ הָאֵילָנוֹת לְצֵאת
כָּל אֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲמַנָם הַדְּשָׁאִים הַמוֹכְרִים בְּתַחֲלִיל הַפֶּסוּק
לֹא הִצְטוּ עַל כֵּךְ, וּמִכָּל מְקוֹם נִשְׁאָר דְּשָׁאִים קָל וְחוֹמֶר בְּעֵצָם, וְכֵךְ
אִמְרָה, אִם רָצוּנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֵרְבוּכָא, לְמַה אִמְרָה
'לְמִינָיו' בְּאֵילָנוֹת, וְעוֹד, יֵשׁ לָנוּ לְלַמּוֹד קָל וְחוֹמֶר, וְזֶה אֵילָנוֹת שְׁאֵין
דִּרְבָּן לְצֵאתָ בְּעֵרְבוּכָא – שֶׁהָרִי הֵם גְּדוֹלִים וְעַנְפֵיהֶם מְרֻבִּים, וְאֵינִם

חֲוִינָא לִיָּהּ – אִף עַל פִּי כֵן, בְּאֵמַת רְצוֹנִי לְרֵאוּתוֹ. אִמְרָה לִיָּהּ
יִמְרָא בְּתַקִּיפּוֹת תְּמֹז – הֵלֶךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי וְהַעֲמִיד אֶת הַקִּיסָר
כְּגַד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחִצֵּי הַיּוֹם בְּתַקִּיפּוֹת תְּמֹז, כֹּאשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִלָּא
כּוּחָהּ, וְאִמְרָה לִיָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, אִיסְתַּכַּל בֵּיהּ – הִסְתַּכַּל
בְּשֶׁמֶשׁ. אִמְרָה לִיָּהּ הַקִּיסָר, לֹא מִצְיָנָא – אֵינִי יֹכֵל לְהִסְתַּכַּל בְּשֶׁמֶשׁ.
אִמְרָה לִיָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, יִמְרָא – הַשֶּׁמֶשׁ, דְּחַד מִשְׁמֵשׁ דְּקִינִי
קָמִי דְּקוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא – שֶׁהוּא רַק אֶחָד מִהַמְּשֻׁרָתִים הָעוֹמְדִים
לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִמְרָה לֹא מִצְיָנָא לְאִיסְתַּכַּלָּא בֵּיהּ – אֵתָּה
אוֹמֵר שֶׁאֵינִי יֹכֵל לְהִסְתַּכַּל בּוֹ, שְׂכִינָה עֲצָמָה לֹא כָּל שָׁכֵן שֶׁאֵינִי
יֹכֵל לְרֵאוּתוֹ.
מִסְפֶּרֶת הַגְמָרָא עַל וִיכּוֹחַ נִסְפָּה שֶׁהִתְקִיִּים בֵּין הַקִּיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן חֲנִינִי: אִמְרָה לִיָּהּ קִיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, מִצְיָנָא דְּאִיסְתַּכַּלָּא לִיָּהּ
נְהִמָּא לְאִלְחִיבּוֹ – רְצוֹנִי לְהַכִּין סַעוּדָה לְאֱלֹהֵיכֶם. אִמְרָה לִיָּהּ, לֹא
מִצְיָנָא – אֵינִי יֹכֵל לְהַכִּין לוֹ. שֶׁאִלוֹ הַקִּיסָר, אִמְרָה – מְדוּעַ. הַשִּׁיב
לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, מִפְּנֵי דְנִפְשִׁי חִילּוּתִיָּה – מְרֻבִּים הֵם
חִילּוּתִי אֲשֶׁר יִבְאוּ עִימּוֹ לְסַעוּדָה, וְאֵין בְּאִפְשָׁרוֹתָךְ לְהַכִּין לְכוֹלָם
סַעוּדָה. אִמְרָה לִיָּהּ הַקִּיסָר, אִיבָרָא – לְמַרּוֹת דְּבִרְיָךְ, עֵדִיין אֲנִי רוצֶה
בְּכֵךְ. אִמְרָה לִיָּהּ, שׁוֹךְ צִבִּית לְגִידָא דְּרִבִּיתָא – צֹא וְהִכֵּן אֶת הַסַּעוּדָה
עַל שִׁפְתֵי הַר שֶׁשְׁמוֹ בְּרִינָא, דְּרִיחָא עֲלָמָא – שֶׁהוּא מְקוֹם מְרוֹחַ,
וְיֵשׁ שָׁם מְקוֹם לְכָל חִילּוּתֵי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכוּנֵת רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי הִיָּתָה שִׁיכִין אֶת הַסַּעוּדָה בְּמִקוֹם שֶׁשׁוּלְטָת בּוֹ
הָרֹחַ.
בְּרַח הַקִּיסָר בְּהַכְנַת הַסַּעוּדָה שִׁיתָא יְרִיחִי קִינָא – שֶׁשֶׁה חוֹדְשִׁים
שֶׁל הַקִּיץ. לֵאחֵר אוֹתוֹ זְמַן אֶתָּה וְיָקָא, בְּנִישָׁה לְיִמָּא – בֹּאֵה רֹחַ
חֹזֶקָה, וְטִיִּאטָא אֶת כָּל הַסַּעוּדָה לִיָּם. בְּרַח הַקִּיסָר שׁוֹב בְּהַכְנַת
סַעוּדָה חֲדָשָׁה, שִׁיתָא יְרִיחִי דְּסִיתָא – שֶׁשֶׁה חוֹדְשִׁים שֶׁל הַחֹרֶף,
אֶתָּה מִיָּרָא, מְעַנְיָה בְּיָמָא – בֹּא מִטֶּר גְּדוֹל, וְהַטְבִּיעַ אֶת כָּל
הַסַּעוּדָה בִּיָּם. אִמְרָה לִיָּהּ הַקִּיסָר, מֵאֵי הָיָ – מַה טַעַם הַדְּבַר, שֶׁכָּל
הַסַּעוּדוֹת שֶׁאֵין מִכֵּין נִפְסְדוֹת. אִמְרָה לִיָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, הֵי
– אֵלּוּ, הָרוֹחַ וְהַמֶּטֶר, הֵם מְשֻׁרָתֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַנִּקְרָאִים
בְּנִישָׁא – הַמְטִאטָאִים אֶת הַבֵּית לְכַבּוֹדוֹ, וְלִזְחָא – וְהַשּׁוּטָפִים אֶת
הַבֵּית לְכַבּוֹדוֹ, דִּתָּהוּ קָמִיָּה – שֶׁהִקְדִּימוּ לָבֹא לְסַעוּדָה. וְהַמְשֻׁרָתִים
הַלָּלוּ לְבָדָם אֲכָלוּ אֶת שְׁתֵּי הַסַּעוּדוֹת שֶׁהַכְנַת. אִמְרָה לִיָּהּ, אֵי הָכִי –
אִם כֵּךְ הוּא הַדְּבַר, שֶׁחִילֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְרֻבִּים כָּל כֵּךְ, שֶׁרַק
הַמְשֻׁרָתִים הַפְּחוּתִים הַמְנִקִּים אֶת הַמְקוֹם לְכַבּוֹדוֹ אֲכָלוּ סַעוּדוֹת
עֲצוּמוֹת כֹּאֵלָּה, לֹא מִצְיָנָא – אֵינִי יֹכֵל לְהַכִּין סַעוּדָה לִי, וְלָכֵל
מִצְרִיתִי.
הַגְמָרָא מִסְפֶּרֶת עַל וִיכּוֹחַ שֶׁהִיא בֵּין רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי לְבִין בַּת
הַקִּיסָר: אִמְרָה לִיָּהּ בַּת קִיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, אִלְחִיבּוֹ נִבְרָא
הוּא – אֱלֹהֵיכֶם הוּא נִגְר הַבּוֹנֵה דְּבָרִים מַעֵץ, דְּבִתִּיב (תְּהִלִּים קד א)
'הַמְקִיָּה בְּמִים עֲלִיּוֹתָיו' – ה' בְּנֵה מִן הַמִּים אֶת תִּקְרַת הָרִקִּיעַ, שֶׁהִיא
כִּיעֲלִיָּהּ, חֹדֶר שֶׁעַל גְּבִי חֹדֶר. וּמֵאֲחֵר הוּא נִגְר, אִמְרָה לִיָּהּ דְּנַעֲבִיד
לִי תִּדָּא מִסְתוּרִיתָא – אִמּוֹר לוֹ שִׁיעֶשֶׂה לִי מִסְתוּרִיתָא אֶחָת, הוּא
כָּלִי עֵץ שֶׁמִּתִּירִים בּוֹ אֶת פַּקְעוֹת הַחוּטִים. אִמְרָה לִיָּהּ, אֵכֵן, כֵּךְ
אֲבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שִׁיעֶשֶׂה. בְּעָא רַחֲמֵי עָלֵה וְאִינְעָה – הַתְּפַלֵּל עַל כֵּךְ רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, וְבַת הַקִּיסָר לִקְחָה בְּצִרְעָה. אוֹתָבָה בְּשׁוּקָא דְּרומִי,
וְיָהִי לִי מִסְתוּרִיתָא – הוֹשִׁיבּוּ אֶת בַּת הַקִּיסָר הַמְצוּרַעַת בְּשׁוּק שֶׁל
רומִי, וְנִתְּנוּ לָהּ אֶת אוֹתוֹ כָּלִי הַקְּרוֹי מִסְתוּרִיתָא, דְּהוּי נְהִי דְּכָל
דְּמִנְעַע בְּרומִי, וְיָהִי לִי מִסְתוּרִיתָא, וְיָהִי בְּשׁוּקָא וְסִתְרָא דִּזְלִיל –
מִפְּנֵי שֶׁכֵּךְ הִיא מְנַהֶגֶת בְּנֵי רומִי, שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּצְטָרַע הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ
מִסְתוּרִיתָא, הִיא חֵיב לִשְׁבֵּת בְּשׁוּק וּלְסַתּוֹר פַּקְעוֹת חוּטִים, כִּי
הִיבִי דְּלִחוֹת אִינְשֵׁי – כִּדִּי שֶׁהַעוֹבְרִים בְּשׁוּק יִזְכִּירוּ שֶׁהוּא
מְצוּרַעַת, וְלִבְעֵי רַחֲמֵי עָלֵיהּ – וְיִתְפַּלְּלוּ עָלֵי שִׁיתְרַפָּא, וְאִף אִשֶּׁה
חֲשׁוּבָה כְּבַת הַקִּיסָר הַצּוֹרֶכָה לְנַהֲוֹג כֵּן, וְלִישֵׁב בְּשׁוּק עִם
מִסְתוּרִיתָא.
יִמְרָא תִּד הָיָה קָא חִלְיָה הָתָם – יוֹם אֶחָד עֲבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי
בְּאוֹתוֹ הַשּׁוּק, הָיָה יָתָב וְסִתְרָה דִּזְלִיל בְּשׁוּקָא דְּרומִי – וְהִיָּתָה בַת
הַקִּיסָר יוֹשֶׁבֶת בְּשׁוּק שֶׁל רומִי וְסוֹתֶרֶת פַּקְעוֹת חוּטִים בְּמִסְתוּרִיתָא,
אִמְרָה לִיָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינִי, שְׁפִיתָא מִסְתוּרִיתָא דְּיָהָב לִיָּהּ אֲלֵי

חולין. פרק שלישי – אלו טרפות דף ס עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנה רש"י תוספות

לחרי יומא – נגד השמש. דאיצבית ליה נהמא – אתקן לו סעודה. לנידא דרבינא – על שפת נהר ששמו רבינא. דריח עלמא – להתקבץ שם חילותיו. והוא נתכוין למקום שתהא רוח שולטת בו. כנשיה לימא – טאיתו לים. כנושא – ממבדי הבית. ולוחאי – מרביצי הבית במים מפני אבק העולה. וכבר הם כלו לאכול כל זה. אי הכי – דנפיש חילותיו

כל כך, לא מצניא. מסתוריתא – דיושלטסיר'ר בלעז. דוללי – אשקני'ש. וסימן זה היה למצורעים. סתר דוללי – דישבוירי'ר. משקל לא שקל – הטובה משנתנה. שור – דרכו להיות כרסתן ופרסתן, בעל כרס רחבה ופרסות רחבות. גנובתיה – זנבו. שור שהקריב אדם הראשון – כדאמרין ב"פני אידיקה" במסכת עבודה זרה (תא. טא.) מקרין מפריס – בשור של אדם הראשון קאי. קרניו קורמין לפרסותיו – שכל שוורים פרסותיהם גולדות עמם וקרנותיהם גדלים לאחר זמן. אבל של מעשה בראשית בקומתם נבראו ובקרינתן, וכשיצא מן הארץ ראשו תחלה נמצאו שקדמו קרנותיו ופרסותיו. בקומתן נבראו – ולפיכך קדמו קרנותיו. שהרי עמו נוצרו ויצאו תחלה. והיינו "שור פר" – ביום שהיה שור היה גדול כפר. שור בן יומו קרוי "שור", כדכתיב (ויקרא כב) "שור כי יולד". "פר" קיימא לן בן שלש (פרה פרק א משנה ב.) מקרין תרתי משמע – שכן סתם שוורים. לדעתם – שהודיעם שיבראם והם נאותו. לצביננס – בדמות שבהרו להם. שר העולם – מלאך הממונה. באילנות נאמר "למינהו" – ענינהו פרי למינו, אבל בורעים לא נאמר בעצמותם "למינו", אבל ביצאתם נאמר: "מזרע זרע למינהו". שאין דבן לצאת בערבוביאי – שהרי גדולים הן וענפיהן מרובין, ואין אריזין ליגדל רצופים ותכופים כי אם מפחרים. אמר הקדוש ברוך הוא למינהו – שיצא כל אילן בעצמו ברוחן מחבירו, שהיה לו היכר. אנו – שרבים אנו ודרכנו לצאת תכופין ומעורבין. ואם אין נודחים לצאת על עשב לבד הרי אין אנו נזכיר זה חזה – על אחת כמה וכמה. ישמח ה' במעשיו – שכולן והידין במצותיו. לרבי

לפרסותיו, שנאמר: "ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס" – מקרין ברישא, והדר מפריס. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: כל מעשה בראשית – בקומתן נבראו, בדרעתן נבראו, בצביננס נבראו, שנאמר: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם" – אל תקרי "צבאם" אלא: צביננס. דרש רבי חנינא בר פפא: "הי כבוד ה' לעולם וישמח ה' במעשיו", פסוק זה – שר העולם אמרו. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "למינהו" באילנות, נשאו דשאים קל וחומר בעצמן: אם רצונו של הקדוש ברוך הוא בערבוביאי, לפה אמר "למינהו" באילנות? ועוד קל וחומר: ומה אילנות שאין דרין לצאת בערבוביאי, אמר הקדוש ברוך הוא "למינהו", אנו על אחת כמה וכמה! מיד כל אחד ואחד יצא למינו. פתח שר העולם ואמר: "הי כבוד ה' לעולם וישמח ה' במעשיו". בעי רבינא: הרביע שני דשאים זה על גב זה לרבי

בקומתן נבראו – לא בעי למימר שנבראו בעמידה, דהא אמרין בפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לחב.) גבי אדם הראשון: רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו. אלא בקומתן היינו שנגמרה כל קומתן מתחלת. אל תיקרי צבאם אלא צביננס – פירש בערוך דכולהו נפקי מ"צביננס", שהוא לשון יופי, כמו (ישעיה ד) "לצבי ולתפארת". ומאחר שהן ביופין – זהו בקומתן ולדעתן, שהיופי לא יבא אלא אם כן נגדל כל הצורך. ועוד יש לומר, דקומתן נפק מלשון הדבה. פסוק זה שר העולם אמרו – לפי מה שמפרשין דהנך זה מטטון, כמו שישד הפייט "תקין מטטון שנחקר לאש מבשר ואומר", דהוא שר העולם, כמו שישד הפייט "שר המשרת נער נקרא, הוא מטטון הנכבד ותנורא", ואמרין בפרק קמא דיבמות (נזב.) "נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי" – פסוק זה שר העולם אמרו. וקשה מכאן, דמשמע: דשר העולם היה בשעת ימי בראשית ושמן אגדות הם שחלוקות זו על זו, ומי שסובר דמטטון הוא שר העולם – לית ליה דהנך זה מטטון. אי נמי, מה שיקרא הפייט ללשון דהנך – לא בשביל הפסוק של "נער הייתי", אלא לפי שכתוב בספר יסיון דלמטטון יש לו שבע שמות, וחשיב נער, וגם מצנו דנער שם מלאך הוא, כדכתיב (זכריה ב) "רוץ אל הנער הלוי". הרביע שני דשאין זה על גב זה מהו – ואם תאמר: מתניתין היא, במסכת כלאים בפרק קמא (משנה ז) אין טוענין אילן באילן ולא ירק בירק ועוד תנן (שם משנה ח) אין גונונין זרע דלעת בתוך החלמית, מפני שהוא ירק בירק ויש לומר: דמבעיא ליה בחוצה לארץ, דשרו כלאי זרעים, ואסורי הרכבת האילן, כדאייתא בסוף פרק קמא דקדושין (לטא.) דדרשי "שדך" למעט' כלאי זרעים שבווצה לארץ. והרכבת האילן אסורה מדכתיב (ויקרא יט) "את וגו'" בהמתוך לא תרביע כלאים, שדך לא תורע כלאים, מה בהמה בהרביעה – אף שדך בהרכבה, ומה בהמה בין בארץ בין בחוצה לארץ – אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומבעיא ליה אי חשיבא ליה הרכבת זרעים כהרכבת אילן משום דכתיב ביה "למינהו", וא לא, אי נמי, אפילו בארץ מיבעיא ליה לרבי אשעיא, דאמר: עד שיוצא חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, דדילמא מתניתין דכלאים כרבנן. אי נמי, בשאר כלאי זרעים, ואליבא דרבנן איירי הכא, דאמר ב"הקומץ וזוטא" (מנחות טו.ב.) קנבוס ולוף אסורה תורה, שאר זרעים לא. אי נמי, לבני נח קמבעיא ליה, דשרו בכלאי זרעים, ואסורי בהרכבת האילן, כדאייתא פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סא.) ותפקא לן מדכתיב (שם) "את חוקותי תשמרו" – חוקים שחקקתי לך כבר בהמתוך לא תרביע כלאים" שדך לא תורע כלאים. והיינו בהרכבה, דומיא דכתיב בהו "ושחקקתי לך כבר" היינו לבני נח, דבתיב דהו "למינהו" באילנות ובבהמה. ד"למינהו" איסור כלאים משמע, כדמוכח בסוף "שור שנגח את הפרה" (בבא קמא נה.) דבעי התם: הרביע שני

מינים שבים מהו? מי גמרי "למינהו" "למינהו" מיבשה, או לא? ומבעיא לן אי הוי הרכבת ירק בירק כמו הרכבת אילן באילן, והוי בכלל "שדך". ואף על גב דכתיב "למינהו" – איצטרך "את חוקותי שחקקתי לך כבר", דלא הוה ידעין ד"למינהו" אתא לאיסור כלאים אי לא כתיב "חוקותי". ואי לא "למינהו", מ"את חוקותי" לחוד לא הוה נפקא לן, דהוה אמאי: חוקותי שחקקתי לך כבר במרה. ואם תאמר, הא פריך התם: אלא מעתה "ושמרתם את חוקותי", מאי חוקות שחקקתי לך כבר איכא? ומאי קשיא? הא לא מוקמינן האי אבני נח אלא משום דאשכחן נמי דכתיב "למינהו" במעשה בראשיתו ויש לומר: דמכל מקום פריך שפיר, דכר הכי דהאי לא קאי אבני נח – האי נמי לא קאי אבני נח. ומשני: דהתם כתיב "חוקותי" בתר "ושמרתם", אבל הכא כתיב "חוקותי" קודם "תשמרו".

אמרה ירה - בלשון תורה לשון זכר הוא דכתיב (יהושע י פסוק יג) "וירח עמוד". וכי משה קניגי היה או בליסטרי היה - שהיה יודע להכיר השטועה. ואם תאמר: והא אמרין ב"המפלג" (גדה כדא) דשטועה באה מבהמה טהורה, וליכא מאן דפליג. ואם כן יכול להיות שבהמה טהורה היה לו למשה וילדה לו שטועה, ולא אצטרך למחור

קניגיו ויש לומר: דשמן שטועה אינה באה אלא מבהמה שאינה מצויה בינו. **עוים** מתימן באו כו' - שני מקראות הם בספר יהושע (יג). והכי כתיב "חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים", והדר כתיב: "מתימן כל ארץ הכנעני ומערה אשר לצידונים עד אפקה עד גבול האמורי". והשתא מפרשה רב: "העוים" דכתיב בסוף קרא קמא - קאי א'תמן' דבראש קרא דבתריה. מה

אחר? אמר לה: לכו ומעטו את עצמך! אמרה לפניו: רבוננו של עולם, הואיל ואמרתה לפניך דבר הנון, אמעט את עצמי? אמר לה: לכו ומשול ביום ובלילה. אמרה ליה: מאי רבותיה, דשרתא בטהרה מאי אהני? אמר לה: זיל, לימנו כך ישראל ימים ושנים. אמרה ליה: וימא נמי, אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא, דכתיב: "והיו לאחת ולמועדים ולמים ושנים" - זיל, ליקרו צדיקי בשמיד: עקב הקטן, שמואל הקטן, דוד הקטן. חזיה דלא קא מתבא דעתה, אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו פפרה עלי שמיעמתי את הירח! והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש: מה נשתנה שער של ראש חדש שנאמר בו "לה"? אמר הקדוש ברוך הוא: שער זה יהא פפרה על שמיעמתי את הירח. רב אסי רמי, פתיב: "ותוצא הארץ דשא" בתלת בשבתא, וכתיב: "וכל שית השדה מרם יהיה בארץ" במעלי שבתא! מלמד שציצא דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו; ללמדך שהקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתו של צדיקים. רב נחמן בר פפא הוויא ליה תהיא גינתא, שדי ביה בירדני ולא צמח, בעא רחמי - אתא מיטרא וצמח, אמר: היינו דרב אסי. אמר רב חנן בר רבא: השמיעה - בריה בפני עצמה היא, שיש לה שני גבין ושני שדראות; וכי משה רבינו קניני היה, או פליסטרי היה? מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים! אמר ליה רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא: זיל כתוב "קניני ובליסטרי" באגדתיה, ופרשה. "ואת חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים", אמר חמשה וחשיב שיתא! אמר רבי יוחנן: ארונקי שלחן חמשה. אמר ליה רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא: כתוב "ארונקי" באגדתיה, ופרשה. ופלינא דרב, דאמר רב: עוים מתימן באו. תניא נמי הכי: עוים מתימן באו, ולמה נקרא שמן עוים - שעויותו את מקומן. דבר אחר: עוים - שאיוו לאלהות הרבה. דבר אחר: עוים - שפגל הרוואה אותם אוחותו עויות. אמר רב יוסף: ואית להו שיתסרי דרי שני לכל חד וחד. אמר רבי שמעון בן לקיש: הרבה מקראות שראויין לשורף כספרי מינין, והן הן גופי תורה; "והעוים הישבים בחצרים עד ענה", מאי נפקא לן מינה? מדאשבעיה אבימלך לאברהם: "אם תשקר לי וליניי ולגבדי", אמר הקדוש ברוך הוא: ליתו כפתורים, ליפקו מעוים דהיינו פלשתים, וליתו ישראל ליפקו מופתורים. פיוצא בדבר אתה אומר: "כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב" וגו', מאי נפקא מינה? דאמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל: "אל תצר את מואב"; אמר הקדוש ברוך הוא: ליתי סיחון ליפוק ממואב, וליתו ישראל וליפקו מסיחון; והיינו דאמר רב פפא: עמון ומואב מיהרו בסיחון. "ציצנים יקראו לתרמון שריו", תנא: שניו ושריון - מהרי ארץ ישראל מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובהה לו כרד גדול לעצמו, והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל; ללמדך שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם. פיוצא בו: "ואת העם העביר אתו לערים", מאי נפקא מינה - דלא ליקרו לאחיו גלוותא. "סימני העוף לא נאמרו". ולא? והתניא: "נשר" -

הקדוש ברוך הוא. ואמר להם: ארץ רפאים ודאי נחשבת, שהרפאים ישבו בה מקדם, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם, אלא לאלו נתינה. שגרשום משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם, שציצו בני עשו הימנו, ולוט היה קרוב לאברהם. וכשהגיעו לחבל ארנוב כתיב (דברים ג) "ההוא יקרא ארץ רפאים" - זו היא שנתתי לאביכם. והוא נלחם במלך מואב - למה לו לאשמועני? אלא משום דכתיב "אל תצר את מואב" וגו'. והיינו דאמר רב פפא - במסכת גיטין (לחא). עמון ומואב טהרו בסיחון - על ידי סיחון טהרו ארצם לישראל. במואב כתיב (במדבר כא) "והוא נלחם" וגו'. ובעמון מפורש בנחלת בני גד בספר יהושע (יג): "ויהי להם הגבול יעור וכל ארץ הגלעד וחצי (ארץ) בני עמון". וקא חשיב ואילו, וכתיב בספיה: "יתר ממלכות סיחון", אלמא סיחון כבש לארץ בני עמון. ועוד מצינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח: "כי לך ישראל את ארצי מארנון ועד הירבוק" ושופטים יא, אלמא ארץ בני עמון הוא. והם מסיחון כבשוה. דכתיב בו "וירשו את ארצו מארנון ועד הירבוק" ושם; אבל מהנשאר בידם לא לקחו כלום. צידונים יקראו וגו' - למה לי? תנא שניו ושריון הרי ארץ ישראל חן - ודחמון קרוב לצידונים ולאמורי, ובנו עלי ברכים, זה קרא לו "שריון" וזה קרא לו "שניר". העביר אותם לערים - מאי אשמועני? כי היכי דלא ליקרו - מצרים לאחיו לאחר זמן "גולים בני גולים", לכך הגלים.

לרבי חנינא בר פפא - דאמר: מדעתן יצאו דשאים למיניהם ולא נצטוו על כך. מהו - להרכיב זה בזה. **אדיהו** - הקדוש ברוך הוא הסכים על ידם. **כתיב הגדולים** - דמשמע שניהם גדולים, וכתיב הקטן. לך ומשול ביום ובלילה - נחמה היא. **שרתא** בטהרה - נר בצדדים אינו מאיר. **יומא** - חמה. **תקופות** - נמנין לחמה, ועל התקופה מעברין את השנה בסנהדרין (יאב). **יעקב הקטן** - "מי יקום יעקב כי קטן הוא" (נעמוס ז). דוד הקטן - מקרא הוא בשמואל א (יז). **בבולוה הגלים** - כתיב (במדבר כח) "ושעיר חטאת אחד" ולא כתיב בהו "לה". **מרם** יהיה בארץ - עדיין לא היה בארץ. **ועמדו על פתח קרקע** - מתארים למי גשמים, כדכתיב (בראשית ב) "כי לא המטיר", עד שנברא אדם בשש. **ביוני** - זרעים. **היינו דבר אבי** - שהקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתו של צדיקים. **יש לה שני גבין** - ולכן נקראת "שטועה" - תאומה. וכי משה רבינו קניני היה - צד חיות בקנינו. **או בליסטרי** - מורה בקשת לחיות, ובלעז בליסטרי. ומנן היה בקי בחיות הללו שאין אדם בקי בהם; **כתוב קניני ובליסטרי** - אגדה זה כתוב, שיש בה חיתות יפין ולשון צח. **ופרשה** - מאי "קניגי" ו"בליסטרי" באגדתיה. ומשום דנקט "כתוב באגדתיה" נקט נמי להאי קרא דסריני פלשתים. **ארונקי שלהם** - חשובים שלהם. חמשה. **מתימן** - בן אליפז בן עשו באו, ואיוו לאלהי פלשתים, ויצאו ממקומם ובאו לגור ביניהם, ולהכי דרך חשיב ששה סרני פלשתים. **שעיוו את מקומן** - יצאו משם ונתעוות, שחריב עויות - רתת וחלחלה. בלעז קרנפא. **שיתסר דרי שני** - שורות של שנים. הרבה מקראות - יש, שדומה לקוראיהן שהן ראוין לישורן, שלא היה לו לכותבם, שאין להם צורך בתורה, וגנאי הוא לחברן עם הקדושה. והן הן **גופי תורה** - טעמים גדולים תלוין בהם. והשתא קא חשיב ואילו עד ענה סוף שמעתא. **חצרים עד ענה** - ארץ ישראל. **מאי נפקא לן מינה** - אי לאו מקומן של אלו היה, אלא מקום אחרים ואלו גרשום? **וליניי ולגבדי** - ועדיין לא עברו הדורות. **כפתורים** - אלא מפלשתים. **גבדי** - ליתו וליפקו - ארעא מפלשתים, וליתו ישראל וליפקו מיניהו. וקסבר ריש לקיש עוים מפלשתים היו. ולמאן דאמר מתימן היו, לרד מילתא נמי אצטרך - משום דאדוהיהו שלא להתגרות בבני עשו, אמר רחמנא: ליתו כפתורים וליפקו מעוים, וניתנו ישראל וניפקו מיניהו. ושאר מקראות הדומין לזה "אלא מופלשתים" ודברים ב, כגון "ובשעיר ישבו החורים", ובמואבים ובעמנים כתיב "רפאים ישבו בה" - כולוהו טעמא אית בהו, דבבולוה כתיב "ארץ רפאים תחשב". לפי שטאמר לאברהם אבינו בין הבתרים: "לזרע נתינו וגו'" ובראשית טו, וקחשבי "את הרפאים", וכשיצאו ממצרים ועברו דרך הר שעיר ועמון ומואב שנקראו כבר ארץ רפאים, היה עולה על דעתם להתגרות בהם, כסבורים זו היא שניתנה לאברהם. ומנעם הקדוש ברוך הוא. ואמר להם: ארץ רפאים ודאי נחשבת, שהרפאים ישבו בה מקדם, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם, אלא לאלו נתינה. שגרשום משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם, שציצו בני עשו הימנו, ולוט היה קרוב לאברהם. וכשהגיעו לחבל ארנוב כתיב (דברים ג) "ההוא יקרא ארץ רפאים" - זו היא שנתתי לאביכם. והוא נלחם במלך מואב - למה לו לאשמועני? אלא משום דכתיב "אל תצר את מואב" וגו'. והיינו דאמר רב פפא - במסכת גיטין (לחא). עמון ומואב טהרו בסיחון - על ידי סיחון טהרו ארצם לישראל. במואב כתיב (במדבר כא) "והוא נלחם" וגו'. ובעמון מפורש בנחלת בני גד בספר יהושע (יג): "ויהי להם הגבול יעור וכל ארץ הגלעד וחצי (ארץ) בני עמון". וקא חשיב ואילו, וכתיב בספיה: "יתר ממלכות סיחון", אלמא סיחון כבש לארץ בני עמון. ועוד מצינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח: "כי לך ישראל את ארצי מארנון ועד הירבוק" ושופטים יא, אלמא ארץ בני עמון הוא. והם מסיחון כבשוה. דכתיב בו "וירשו את ארצו מארנון ועד הירבוק" ושם; אבל מהנשאר בידם לא לקחו כלום. **צידונים יקראו וגו'** - למה לי? **תנא שניו ושריון הרי ארץ ישראל חן** - ודחמון קרוב לצידונים ולאמורי, ובנו עלי ברכים, זה קרא לו "שריון" וזה קרא לו "שניר". **העביר אותם לערים** - מאי אשמועני? כי היכי דלא ליקרו - מצרים לאחיו לאחר זמן "גולים בני גולים", לכך הגלים.

זו: רב אפי רמי - הקשה סתירה בין הפסוקים, כתיב בבריאת
העולם (בראשית א יז) 'וַתֵּצֵא הָאֲרֶז דָּשָׁא בְּתֵלֶת בִּשְׁבַּתָּא - ביום
השלישי לשבת, ומאידך כתיב (שם ב ה) 'וְכָל יוֹם הַשְּׁמִינִי מִרְסָה הָיָה
בְּאֶרֶץ, בְּמַעְלֵי שְׁבַתָּא - בערב שבת, וקשה, שהרי כבר ביום
השלישי יצאו כל הצמחים, ואיך נאמר שבערב שבת לא צמח
עדיין מאומה. ותירץ רב אסי: דבר זה מלמד, שביום השלישי יצאו
דשאים ועמודי על פתח הקרקע, ולא יצאו, עד שפא אדם הראשון
שנברא בערב שבת וראה שהעולם צריך לצמחים, ובקש עליהם
רמזים שיצמחו, וירדו גשמים וצמחו, ללמדך שהקדוש ברוך הוא
מתאנה לתפלתן של צדיקים, ולכן לא יצאו הצמחים מיד, אלא
המתין הקדוש ברוך הוא עד שיתפלל עליהם אדם הראשון.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רב נחמן בר פפא, הוויא ליה ההיא
גינתא - היתה לו גינה אחת, שדי ביה ביוני - זרע בגינתו זרעים
ולא צמח. קעא רחמי - התפלל רב נחמן בר פפא, אהא מיבא -
ירד מטר וצמח. אמר, היינו דרב אפי - זהו כמו שאמר רב אסי,
שהקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתן של צדיקים, ולכן מנע
הקדוש ברוך הוא מגינתי לצמוח עד שאתפלל.
הגמרא חוזרת לדון בסימני הטהרה של בהמות וחיות: נאמר
בתורה 'אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה
השסועה את הגמל ואת הארנקת ואת השפן כי מעלה גרה הקמה
ופרסה לא הפרסו טמאים הם לכם', (דברים יז ט), וביאור כחמים
שאחת בהמות שאסרה באכילה אף שהיא מעלת גרה היא
'השסועה'. מבאת הגמרא מה היא שסועה: אמר רב חנן בר רבא,
'השסועה' האמורה בתורה בריה בפני עצמה היא, שיש לה שני גבין
ושני שדראות, ולכן נקראת שסועה, שהיא מחולקת לשנים.
מוסיפה הגמרא ואומרת: וכי משה רבינו קניני - צד חיות לשם
שחוק ותענוג היה, או בליסטר - יורה בקשת לצוד חיות היה,
ומאחר ולא היה צייד, מניין הכיר את כל החיות לדעת מהו
שסועה, מכאן יש תשובה לאומר שאין התורה מן השמים, שהרי
אם היה משה כותב את התורה מדעתו לא היה יודע שיש מין כזה,
אלא ודאי אמר לו הקדוש ברוך הוא שיש מין שאינו מצוי בינינו
שנקרא שסועה, ומין זה טמא.
אמר ליה רב הקדא לרב תחליפא בר אביןא, ויל כתוב קניני
ובליסטר' באגדתיו - כך וכתוב דברי אגדה אלו בספרי האגדות
שלך, לפי שנאמרו בו תיבות יפות ולשון צח, המושך את הלב,
וראוי לכותבם באגדות, ופרשה - ותפרש באגדות שלך מהו קניני
ובליסטר, שאין בני אדם מורגלים בתיבות אלו, ואין הכל יודעים
פירושו.
מאחר והביאה הגמרא מאמר הראוי להכתב בספרי אגדה, מחמת
שיש בו לשון צח המושך את הלב, הביאה הגמרא מאמר נוסף
הראוי להכתב בספרי אגדה מאותו טעם: נאמר בפסוק שפירש
הקדוש ברוך הוא ליהושע את המקומות שעדיין לא כבשו
ישראל, 'זאת הארץ הנשארת, כל גלילות הפלשתים, וכל הגשורי,
מן השיחור אשר על פני מצרים, ועד גבול עקרון צפונה לבנעני
תחשב, (ואת) המשת סני פלשתים, העזת, והאשדודי, האשקלוני,
הגזל, והעקרוני, והעזים. מתימן כל ארץ הבנעני ומערה אשר
לצידינים עד אפקה עד גבול האמרי' (יהושע יב ג-ה). ולכאורה קשה,
הרי אמר הפסוק בתחילה שיש המשה סני פלשתים, וחשיב שיתא
- ומפרט הפסוק ששה סרנים, א. עוזת, ב. אשדודי, ג. אשקלוני, ד.
גזל, ה. עקרוני, ו. עזים. ואמר רבי יונתן בישוב קושיא זו, איונין -
החשובים שלהן היו המשה, ולפי שהעזים לא היו חשובים כל כך
לא נמנו בכללם, אך כאשר פירט הפסוק את המקומות שצריך
לכבוש, מנה גם את מקום מושב העזים, אמר ליה רב הקדא לרב
תחליפא בר אביןא, כתוב 'איונין' באגדתיו, לפי שנאמרה בו תיבה
יפה של ארונקי, ופרשה - ותפרש שם מהו ארונקי, לפי שאין הכל
מבינים תיבה זו.
הגמרא דנה עתה בעיקר דברי רבי יונתן. אומרת הגמרא: ופליגא
דרב - רבי יונתן, האומר שהטעם שאין העזים נמנים עם סרני
פלשתים הוא כיון שלא היו חשובים, חולק על רב, דאמר רב, עזים,

לדעת רבי הנינא בר פפא, שאמר שהדשאים לא נצטוו לצאת כל
מין בפני עצמם, אלא מדעתם יצאו כן, מהו - האם יש בכך איסור
של כלאים. וצדדי הספק, האם כיון דלא כתב בהו 'למיניהו' לא
מיחייב - מאחר ולא נאמר בתורה שציווה הקדוש ברוך הוא
שהדשאים יצאו כל מין בפני עצמו, אם כן אין איסור להרכיב שני
מיני דשאים. או דילמא - שמה נאמר, כיון דהפסוק הקדוש ברוך
הוא אידיו - על דם, לאחר שיצאו כל מין בפני עצמו, מוכח
שצונו בכך, ולכן כמאן דכתיב בהו 'למיניהו' דמא - הרי זה כאילו
נכתב גם בדשאים 'למיניהו', ואסור להרכיב מין בשאינו מינו.
אומרת הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
הגמרא מביאה דרשה נוספת בעניני בריאת העולם: רבי שמעון בן
פזי, רמי - הקשה סתירה בין הפסוקים, כתיב (בראשית א טו) 'וַיֵּצֵא
אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמַּאֲרוֹת הַגְּדֹלִים' ומבואר שהשמש והירח היו
גדולים, ומאידך כתיב בהמשך הפסוק 'אֶת הַמָּאֹר הַגָּדֹל
לְמַשְׁמֶלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַשְׁמֶלֶת הַלַּיְלָה', ומבואר
שהשמש הייתה גדולה והירח קטן. ותירץ רבי שמעון בן פזי,
שבאמת מתחילה נבראו השמש והירח גדולים, אלא שאמרה רח
לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, וכי אפשר לשני מלכים
שישמשו בכתר אחד, אענש ואמעיט את עצמי. אמר לה הקדוש
ברוך הוא, לבי והתפייסי בדבר זה, ומשול ביום ובלילה - שתאירי
גם ביום וגם בלילה, ובכך יהיה לך יתרון על השמש, ומורת מה
שהקטנת את עצמך. אמרה ליה הירח, מאי רבותיה - מה הגדלות
בכך שאנייר ביום, בשעה שהשמש זורחת, דשישא בתיהרא מאי
אהני - שהרי נר בצהריים אינו מועיל כלום, וכן אורי המועט אינו
מוסיף אור ביום, בשעה שהשמש מאירה. אמר לה הקדוש ברוך
הוא, ויל לימנו כך ישראל ימים ושנים - לבי והתפייסי בכך שימנו
ישראל את הימים והשנים לפי מולד הירח, שהוא קובע את מנין
החודשים, וממילא גם את השנים. אמרה ליה הירח, יומא נמי - אף
לשמש יש מעלה זו, שהרי אי אפשר דלא כנו ביה תקופותא - אין
אפשרות לחשב את השנים בלי למנות את תקופות החמה, שהרי
עבור השנים תלוי בתקופות השנה, והתקופות נקבעות לפי מחזור
השמש, דכתיב לגבי שני המאורות 'וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
וּשְׁנִים' (שם א יד), הרי שקביעות השנים היא גם לפי השמש. אמר לה
הקדוש ברוך הוא, ויל ליקרי צדיקי בשמים - לבי והתפייסי בכך
שיקראו הצדיקים 'קטנים' כשמך, כפי שמצינו שנקרא יעקב אבינו
'יעקב הקטן', שנאמר בתפילת עמוס (ו ט) לפני ה' שישלח לחטאי
ישראל 'אֲדֹנָי אֱלֹהִים סֶלַח נָא מִי יָקוֹם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא', וכן מצינו
שהתנא שמואל נקרא 'שמואל הקטן', וכן מצינו שדוד המלך נקרא
'דוד הקטן', שנאמר לגבי מלחמת פלשתים בישראל שרק אחי דוד
הלכו למלחמה ודוד הוא הקטן ושלשה הגדלים הלכו אחריו
שאול' (שמואל א יז יז). חזיה דלא קא מתבא דעתה - ראה הקדוש
ברוך הוא שעדיין לא נתישבה דעתה של הירח, אמר הקדוש ברוך
הוא לישראל, הביאו כפרה עלי שמייעטי את הירח, כלומר,
שיביאו בני ישראל כפרה על חטאותיהם בראש חודש, והכבוד
הזה שבראש חודש שהוא מולד הלבנה הוא זמן כפרה לבני
ישראל, ויהיה פירש שמה שהמעיטה את עצמה.
מוסיפה הגמרא ואומרת: והיינו דאמר - וזו הדרשה שדרש גם רבי
שמעון בן לקיש, מה נשתנה שיעיר של מוסף ראש חדש, שנאמר בו
(במדבר כ טו) 'וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת לַיה', ואילו בכל שאר
מוספי הרגלים לא נאמר לשון 'לה', לפי שאמר הקדוש ברוך הוא,
שיעיר זה של ראש חודש יהא כפרה עלי שמייעטי את הירח.
הגמרא מביאה ביאור נוסף בשני פסוקים הנראים כסותרים זה את

בדנים, כל שיש לו כספיר וקשקשת, ואפילו סנפיר אחד, וקשקשת אחת. רבי יהודה חולק ואומר, יש צורך שיהיו לדג לפחות שני קשקשין, וסנפיר אחד. אבל אם יש לו רק קשקשת אחת, הרי זה דג טמא, ואסור באכילה. ומבאר את המשנה: ואלו הן קשקשין, אותם הקבועין בבעור הדג. ואלו הן כספירים, אותם המחזורים בצידו הדג, אשר הדג פורח בהן – שט על ידם במים.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין סימני טהרה של בהמה: תנו רבנן, אלו הן סימני בהמה, נאמר בתורה (דברים יד ו) 'כל בהמה מפרסת פרסה וגו' ושטעט שטע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו, אומרת הברייתא: כל בהמה שמעלת גרה, בידוע שאין לה שינים למעלה – בחלק העליון של פיה, וטהורה. הגמרא מבררת את הכלל האמור בברייתא, שבהמה מעלת גרה ואין לה שינים למעלה, טהורה. מקשה הגמרא: וכלל הוא – וכי כלל גמור הוא שכל בהמה שמעלה גרה ואין לה שינים היא טהורה, והרי נמל, דמעלה גרה הוא ואין לו שינים למעלה, ואף על פי כן הוא טמא, כמפורש בתורה. מתרצת הגמרא: נמל, אמנם אין לו שינים עליונות בחלק הקדמי של פיה, אך ניבי אית ליה – יש לו ניבים בצדי החלק העליון הקדמי של הפה, שבעזרתם הוא לועס את מזונו. אך בהמה מעלת גרה שאין לה שינים עליונות כלל, הרי היא טהורה.

מקשה הגמרא: והרי בן נמל – גמל צעיר, דניבי נמי לית ליה – שעדיין אין לו ניבים, והוא מעלה גרה, ואף על פי כן הוא טמא. ומוכח שהכלל האמור בברייתא, שבהמה מעלת גרה שאין לה שינים עליונות טהורה, אין זה סימן טהרה מוחלט.

מוסיפה הגמרא ומקשה על הכלל השני שבברייתא, שבמציאות כל בהמה שהיא מעלה גרה אין לה שינים למעלה: ותו – ועוד קשה, כיצד אמרה הברייתא שכל בהמה שהיא מעלת גרה אין לה שינים למעלה, והרי שפן ואיננב, דמעלה גרה הן ויש להן שינים למעלה, והם טמאין, ומוכח שאין הכרח לכלל זה.

ועוד קשה, שינים מי בתיבי באתייתא – וכי כתבה התורה כאחד מסימני טהרה את השינים, שבהמה שאין לה שינים היא טהורה, שמחמת כן אמרה הברייתא כלל זה, שאם היא מעלת גרה הרי זו הוכחה שאין לה שינים.

מחמת קושיות אלו הגמרא מבארת את הברייתא באופן אחר. מתרצת הגמרא: אלא, הכי קאמר – כך יש לגרוס בברייתא, כל בהמה שאין לה שינים למעלה, בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה, ולכן היא טהורה.

מקשה הגמרא: מדוע נתנה הברייתא סימן לבדוק בשיני הבהמה, וליבדוק בפרסותיה? יכול הוא לבדוקה בפרסותיה, שאם היא מפרסת פרסה בידוע שזו בהמה טהורה. מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא באופן שאינו יכול לבדוק בפרסותיה, וגבון שהיו פרסותיה חתוכות. ודברי הברייתא הם בדרב חסדא, דאמר רב חסדא, אם היה אדם מהלך במדבר, ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות, ואינו יכול לדעת אם היא מפרסת פרסה, בודק את הבהמה בפיה, ואם הוא רואה שאין לה שינים למעלה בידוע שהיא טהורה, ואם לא – אם יש לה שינים למעלה, בידוע שהיא טמאה. מוסיף רב חסדא תנאי, וכלבד שייכיר אותו אדם מה הוא נמל, וידוע שבהמה זו איננה גמל, מפני שלגמל אין שינים, והוא טמא.

מקשה הגמרא: והרי נמל, ניבי אית ליה – יש לו ניבים, ויכול אותו אדם לבדוק שאין לבהמה זו שינים ולא ניבים, ויכול לסמוך על סימן זה אף שאינו מכיר מהו גמל. מתרצת הגמרא: אלא יש לגרוס בדברי רב חסדא, שמותר לסמוך על הסימן של העדר שינים וכלבד שייכיר בן נמל, שהרי לגמל צעיר אין אפילו ניבים, והוא טמא.

מקשה הגמרא: כיצד יכול האדם לסמוך על כך שאין לבהמה זו שינים ולאוכלה, לאו אמרת איכא בן נמל – וכי לא אמרת עתה שאין זה כלל מוכרח, שמי שאין לו שינים הוא טהור, שהרי בן גמל טמא, ואם כן איכא נמי מינא אחרינא דדמי לכן נמל – יש לנו

לחשוש שמא יש בעולם מין נוסף של בהמה טמאה הדומה לבן גמל שהוא טמא אף שאין לו שינים. מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך – אין להעלות על הדעת חשש זה, דתני רבי רבי ישימעאל – שדרשו בבית מדרשו של רבי ישימעאל, נאמר בתורה (ויקרא יא ד) 'אף את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה' ואת הנמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפרס טמא הוא לכס', הקדוש ברוך הוא, שהוא שליט בעולמו, יודע שאין לדג רגל ובעל חיים מעלה גרה וטמא אלא נמל ושפן וארנבת האמורים בפרשה, לפיכך פירש בו הכתוב ואמר לשון 'הוא', ללמד שרק הוא והאמורים בפרשה מעלי גרה טמאים, אבל אין בהמה אחרת שהיא מעלה גרה וטמאה. ולכן אמר רב חסדא שהמוצא בהמה במדבר ורואה שאין לה שינים, ומכיר שאין זה גמל צעיר, יכול לאוכלה.

הגמרא מביאה כלל נוסף שאמר רב חסדא בענין זה: ואמר רב חסדא, היה אדם מהלך במדבר, ומצא בהמה שפיה נמום – חתוך, ואי אפשר לדעת אם היו לה שינים או לא, בודק בפרסותיה, אם פרסותיה סדוקות, הרי היא מפרסת פרסה ובידוע שהיא טהורה, ואם לאו, שפרסותיה שלמות, בידוע שהיא טמאה, וכלבד שייכיר מהו חזיר, וידע שבהמה זו אינו חזיר, לפי שחזיר פרסותיו סדוקות, והוא טמא.

מקשה הגמרא: לאו אמרת איכא חזיר – וכי לא אמרת עתה שאין זה כלל מוכרח, אלא יש יוצא מהכלל והוא חזיר, ואם כן איכא נמי מינא אחרינא דדמיא לחזיר – שמא יש מין נוסף של בהמה טמאה הדומה לחזיר, שהיא טמאה אף על פי שהיא מפרסת פרסה.

מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך – אין להעלות על הדעת חשש זה, דתנא רבי ישימעאל, נאמר בתורה לגבי הבהמות הטמאות (ויקרא יא ז) 'ואת החזיר כי מפרס פרסה הוא, ושטעט שטע פרסה, והוא גרה לא יגר, טמא הוא לכס', שליט בעולמו יודע שאין לדג רגל שפירס פרסה וטמא אלא חזיר, לפיכך פירש בו הכתוב ואמר לשון 'הוא', ולכן אמר רב חסדא שהמכיר את החזיר ומוצא בהמה שאינה חזיר ומפרסת פרסה, יכול לאוכלה.

כלל נוסף שאמר רב חסדא בענין זה: ואמר רב חסדא, היה אדם מהלך במדבר, ומצא בהמה שפיה נמום – חתוך, ואינו יודע אם היו לה שינים או לא, וגם פרסותיה חתוכות, ואינו יכול לדעת אם היא מפרסת פרסה. שוחטה, ולאחר מכן בודק בפיה, ואם הבשר מהלך שתי ערב – לאורך ולרוחב, בידוע שהיא טהורה, ואם לאו בידוע שהיא טמאה, וכלבד שייכיר מהו ערוד – חמור מדבר, וידע שבהמה זו אינה ערוד, לפי שבשר הערוד נקרע שתי ערב, והוא טמא.

מקשה הגמרא: לאו אמרת איכא ערוד – האם לא אמרת שיש ערוד שהוא יוצא מכלל זה, ובשרו נקרע שתי ערב אף שהוא טמא, אם כן איכא נמי מינא אחרינא דדמיא לערוד – יש לחשוש שמא יש מין נוסף של בהמה טמאה הדומה לערוד שהוא טמא אף על פי שבשרו נקרע שתי ערב. מתרצת הגמרא: גמירי דליכא – מקובל במסורת ביד החכמים שאין עוד בהמה טמאה שבהמה נקרע שתי ערב מלבד הערוד.

מבררת הגמרא: והיכא בודק – באיזה מקום בבשר הבהמה בודק אם הבשר נקרע שתי ערב. מבארת הגמרא: אמר אביי, ואיתימא – ויש אומרים שאמר כך רב חסדא, בודק בכנפי העוקץ – תחת עצם האליה שבסמוך לזנב הבהמה, שבהמה טהורה נקרע שם הבשר שתי ערב.

שינוי במשנה: סימני בהמה ותיב נאמרו מן התורה. הגמרא מביאה את המשך הברייתא שהובאה לעיל, לאחר שנמנו סימני הבהמה. מונה הברייתא מה הם סימני החיה: תנו רבנן, אלו הן סימני חיה, וקודם שתביא הגמרא את סיום דברי הברייתא, תמחה הגמרא: הרי חיה בכלל בהמה היא לענין סימני, שנאמר (ויקרא יא א) 'זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ, כל מפרסת פרסה, ושטעט שטע פרסת, מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו, ומכך שפתחה התורה בלשון 'חיה' ומנתה את סימני הבהמה, ומוכח שאותם סימנים שייכים בחיה ובהמה, ומדוע מונה הברייתא סימנים נפרדים לחיה. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, הטעם שהברייתא מונה את סימני החיה הטהורה המבדילים אותה מן הבהמה,

ממקום זה בלבד מקלקל את חיותה אף ששאר עורה קיים, או
 שכששאר כל עור הבהמה קיים, הבהמה יכולה לחיות גם אם
 ניטל ממנה העור שבמקום זה. כן יש לשאול גם לדעת רבי אלעזר
 ברבי ינאי, מה דין בהמה שניטל העור רק במקום מיוחד שבאמצע
 בטן הבהמה, ושאר העור כולו קיים. כן יש לשאול גם לדעת רבה
 בר בר חנה, נִיטְלוּ רֵאשֵׁי פִּרְקִים – בהמה שניטל ממנה העור
 שבראשי הפרקים, ושאר העור כולו קיים, מֵאֵי – מה דין הבהמה.
 מסיימת הגמרא: תיקו – שאלה זו נשארה עומדת בלא פתרון.
 הגמרא מביאה דעת אמוראים נוספים, שסוברים שאין מקום
 מסוים לשיור בעור הבהמה: אֲמַר רַב, כֹּל הָעוֹר כּוֹלֵל בְּכָל מְקוֹם
 שנשתתיר בו כסלע, הרי הוא מְצִיל את הבהמה מִגְּלוּתָהּ, להכשיר
 אותה, כיון שהשיור מעלה ארוכה לעור, ומתפשט וחורר
 לקדמותו, חוץ מְעוֹר הַבְּהֵמָה במקום בית הַפְּרָסוֹת – המקום שהיא
 דורסת בו על הארץ, כיון שהוא רך ונחשב כבשר ולא כעור. וְרַבִּי
 יוֹחָנָן אֲמַר, אֲפִילוּ עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, נִמְי מְצִיל את הבהמה
 להכשירה באכילה, משום שגם הוא נחשב עור. כֵּנָא מִינֵיהּ – שאל
 רבי אסי מִרְבִּי יוֹחָנָן, עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, מַהוּ שְׂמִינִי מִגְּלוּתָהּ שנקלקל
 עורה, אם נשתתיר ממנו כסלע. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, מְצִיל. אֲמַר לֵיהּ
 – לכל רבי אסי את רבי יוחנן, לדברך, עור בית הפרסות נחשב
 עור לכל דבר, והרי מְלֻדְתָּנוּ רַבִּינוּ מְשֻׁנָּה (למקומו). ששנינו בה,
 אֵלּוּ שְׁעוֹדוֹתֶיהֶן מִטְּמָאִים כְּכֶשֶׂר, ובין העורות המנויים בה נמנה
 עוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, ונמצא שעור זה נחשב כבשר ולא כעור. אֲמַר
 לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲסִי, אֵל תִּקְנִימִנִי להקשות עלי ממשנה זו,
 משום שְׂמִינִי יָחִיד אֵינִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ, כלומר, דברי המשנה בעור
 בית הפרסות, דעת יחיד היא שאין הלכה כמותו, כיון שקיבלתי
 מרבותי ברייתא המלמדת כן. דִּתְנִינָא בברייתא, הִשְׁחַתְּ אֶת הָעוֹלָה,
 ובשעה זו חשב בדעתו להקטיר כוֹזֵת מְעוֹר שֶׁל תַּחַת הָאֵלֶּיָּהּ של
 הכבש שהוא רך ואין בו שערות, חוץ לְמֻקְמוֹ – מחוץ לעורה,
 הוֹבֵא פָסוּל מחמת מחשבת הקטרה פסולה, וְאֵין בּוֹ חֵיּוֹב בְּרַת
 לאדם שיאכל מבשרו לפני שעבר זמן אכילתו. אולם אם בשעת
 השחיטה חשב להקטיר כוֹזֵת מעור זה, חוץ לְמֻקְמוֹ – לאחר זמן
 הראוי להקטרת הזבח, כגון למחרת, הוֹבֵא נִדָּחָה ונעשה פָּגוּל,
 וְהָאוֹכְלִים מִבְּשָׂרוֹ תִּיְבֵין עָלָיו בְּרַת, שנאמר (ויקרא יז יח) וְהִנֵּפֶשׁ
 הָאֶכְלָת מִמֶּנּוּ עֹנָה תִשָּׂא. שמחשבת פיגול היא, כשחשב לאכול
 דבר הראוי לאכילה לאחר זמן אכילתו, או להקטיר דבר הראוי
 להקטרה לאחר זמן הקטרתו, והעור שתחת האליה ראוי לאכילה
 כבשר, ובעולה שכולה מוקטרת כליל הוא ראוי להקטרה עם
 הבשר. לדעת תנא קמא שהזכיר בדבריו את העור שתחת האליה,
 עור זה בלבד נחשב כבשר, שמחשבה להקטירו שלא כראוי
 פוסלת את הזבח. אולם אֲלֵיָּעוֹר בְּןֵי הַיְּהוּדָה איש כפר איבילים אֲמַר
 מִשּׁוֹם רַבִּי יַעֲקֹב, וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּןֵי הַיְּהוּדָה (איש) [איש כפר]
 עֵיבוֹם אֲמַר מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן, לא רק עור שתחת האליה ראוי
 להקטרה, אלא דין אֶחָד הוא לעוֹר בֵּית הַפְּרָסוֹת, וְדִין אֶחָד הוא
 לעוֹר הָרֵאשִׁי שֶׁל עֵגֶל הָרֶךְ שיונק משדי אמו, וְדִין אֶחָד הוא לעוֹר
 שֶׁל תַּחַת הָאֵלֶּיָּהּ, וְכֵן כָּל הָעוֹרוֹת שֶׁנִּמְנָן בְּכַמֵּם במשנה (למקומו).
 העוסקת לִנְפִי דִינֵי מוֹמָאָה שמחמת נבילה ושרצים, ואמרו בהם
 אֵלּוּ שְׁעוֹדוֹתֶיהֶן מִטְּמָאִים כְּכֶשֶׂר, ומבארת הגמרא שכוונת דברי
 הברייתא,

מחוסר שחור, השומר על חמימות מים חמימים שבו, וּמְלִינָהּ מֵאֵי
 פְּשׁוּרֵי – ומלא אותו מים פושרים, וְאִנְהִינָהּ מַעֵת לַעֵת, אֵי הָרֵא
 בְּרִיא – אם הריאה חורה לבריאותה, הבהמה בְּשֶׂרָה, וְאֵי לֹא, הרי
 היא מְרֻפָּה.
 שנינו במשנה: הַגְּלוּתָהּ והיא בהמה שנקלקל עורה, רבי מאיר
 מבשר, וחכמים פוסלין. מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בדין
 הגלודה: תָּנוּ רַבֵּנָּה, הַגְּלוּתָהּ, רַבִּי מֵאִיר מְכַשֵּׁר, וְחַכְמִים פּוֹסְלִים.
 וְכִבֵּר הָעִיד אֶלְעָזָר סָפְרָא וְיוֹחָנָן בֶּן גִּדְיָאָה עַל הַגְּלוּתָהּ, שֶׁפְּסוּלָה.
 אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, חוֹר בּוֹ רַבִּי מֵאִיר מְדַבְּרִיו שֶׁהַכְּשִׁיר
 גְּלוּתָהּ, וגם הוא אוסר אותה. מדייתת הגמרא ושאלת: מִכָּלֵל דְּבָרֵי
 הַבְּרִייתָא מִשְׁמַע, דְּלְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, בַּתְּחִילָה פְּלִיג – חולק
 וזה רבי מאיר על חכמים בדין בהמה גלודה וסובר שהיא כשירה,
 וְהַתְנִינָא, אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, לֹא נִחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְחַכְמִים
 עַל הַגְּלוּתָהּ שֶׁפְּסוּלָה באכילה משום שנעשתה טריפה, וְכִבֵּר הָעִיד
 רַבִּי אוֹשְׁעִינָא בְּנֵי שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַבֶּשֶׁם – מוכר הבשמים, לְפָנֵי רַבִּי
 עֲקִיבָא מִשּׁוֹם רַבִּי מְרַפֵּן שֶׁאֵמַר עַל הַגְּלוּתָהּ שהיא בהמה שנקלקל
 עורה, שְׁהִיא פְּסוּלָה ואסורה באכילה, וְאֵם אֵךְ נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ – בעור
 כשיעור מטבע בגודל סֶלַע, הבהמה בְּשֶׂרָה, משום שעור זה עתיד
 לגדול ולהתפשט על גוף הבהמה וחיותה לא תינטל ממנה, ונמצא
 לפי זה, שלדברי רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר לא נחלק מעולם
 על חכמים להכשיר גלודה. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי נִחְמֵן בַּר
 יַצְחָק, לדעת רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר נחלק בתחילה על
 חכמים, ולבסוף הודה להם, אמנם מֵאִיר – מה היא כוונת דברי רבי
 שמעון בברייתא השניה שקט בלשונו לֹא נִחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר
 וחכמים בגלודה, לֹא עָמַד – שלא נותר רַבִּי מֵאִיר בְּמַחְלֻקָתוֹ, אלא
 הודה לדברי חכמים, ולא נתכוין רבי שמעון שרבי מאיר לא נחלק
 על חכמים מעולם.
 אֲמַר בַּר – שנינו בברייתא בדין בהמה שנקלקל עורה, אֵם נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ
 כְּסֶלַע, בְּשֶׂרָה. מבררת הגמרא: הֵיכָא – היכן הוא מקום השיור
 שהבהמה כשירה מחמתו. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר
 שְׁמוּאֵל, מקום השיור הוא עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵרָה כּוֹלָה.
 מִתַּפְתָּק הַגְּמָרָא: אֵיבָעִינָא לָהּ, האם די שישתייר מן העור כעין פס
 דְּאִירָה וְקָמִין – ארוך ודק, ההולך על פני אורך השדרה, דְּבִי מְצַרֵּף
 לָהּ – שביצורו כל אורכו לעיגול, הָיִי – נעשה העיגול כְּסֶלַע, או
 דְּלָמָּה, צריך שישתייר מן העור פס בְּרוֹחַב סֶלַע, ואורכו הולך עַל
 פְּנֵי הַשְּׂדֵרָה כּוֹלָה. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּפָרִישׁ – שפירש רבי
 נְהוֹרָאִי מִשְׁמִינָה דְּשְׁמוּאֵל, שצריך שישתייר מן העור פס בְּרוֹחַב
 כְּסֶלַע, עַל פְּנֵי כָּל הַשְּׂדֵרָה כּוֹלָה.
 אולם רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר, מקום השיור אינו בשדרה בלבד,
 וצריך שישתייר כסלע בכל אחד מִקְרָאֵי הַפְּרָקִים של עצמות
 הבהמה, היינו, על כל חוליות השדרה ועל פרקי עצמות השוק
 והירך, רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן אֲנָשִׁינָא מִשּׁוֹם רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי יְנָאִי אֲמַר,
 מקום השיור אינו על פני השדרה ולא על ראשי הפרקים, אלא
 בְּמֻקְמוֹ מִיבּוּרֵי שֶׁבִטָּן הַבְּהֵמָה.
 בְּעֵי – שאל רבי יְנָאִי בְּרַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, לדעת שמואל, שמקום השיור
 הוא על פני השדרה, מה דין בהמה שניטל העור בְּמֻקְמוֹ הַשְּׂדֵרָה,
 ושאר העור כולו קיים, האם כיון ששיור עור במקום זה משמר את
 חיות הבהמה, הרי שעיקר חיותה תלוי במקום זה, ונטילת העור

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידיים אפילו בידיים טמאות, שכן כל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את
 ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אך ה"מודה אני" נותר שלם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 נח. בְּגֵר הַשְּׂרִיז בְּמִים אֶפְלוּ אֵין שָׁם אֶלָּא שְׂרִיָּה מוֹעֲטָת אֶסוּר לְנִגְבוֹ ^[נד] סְמוּךְ לְאֵשׁ, אֶפְעִלְפִי שְׂאִינוּ
- 2 שׁוֹמְחוֹ שָׁם אֶלָּא מְנִגְבוֹ שָׁם כְּשֶׁהוּא לְבוּשׁ בּוֹ ^[נד] שְׂאִין כָּאֵן מְרִאִית הָעֵין אֶפְעִלְפִי כָּן אֶסוּר מְשׁוּם
- 3 בְּשׁוּל ⁴⁷¹ שְׁהַמִּים הַפְּלוּעִים מִתְּבַשְׁלִים שָׁם אִם הוּא סְמוּךְ לְאֵשׁ כָּל כֶּךָ ^[נד] עַד שֶׁהַבְּגָד יָכֹל לְהִתְחַמֵּם שָׁם כָּל
- 4 כֶּךָ עַד שֶׁהֵיד סוּלְדָת בּוֹ ^[נד] אֲבָל אִם אֵינוּ סְמוּךְ כָּל כֶּךָ מִתֵּר לְנִגְבוֹ שָׁם ⁴⁷⁵ כָּל שְׂאִינוּ שׁוֹמְחוֹ ^[נד]:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף נח

ביאורי הלכה

רנח] לנגבו - לייבשו.
רנה] לבוש בו - וכן אם מניחו מקופל על הספסל סמוך לאש וכיוצא-בזה - אין בזה משום מראית העין ⁴⁷⁰.
רנו] כל כך - יש להזהר שלא לתלות מגבת לאחר שניגבו בה את הידים סמוך לתנור במקום שתגיע לחום שהיד סולדת בו, וכן אין ליתן בשבת מגבת רטובה ככיסוי על גבי קדירה המונחת על הפלטה ⁴⁷², והוא הדין שיש להזהר מלנגב את ידיו במגבת המשמשת ככיסוי לסיר שעל הפלטה ⁴⁷³.
אך בהנחת כוס מים רותחים או נטילת קדירה עם מגבת רטובה אין צריך להזהר כל-כך ⁴⁷⁴.
רנז] סולדת בו - 45-40 מעלות צלזיוס.
רנח] שאינו שומחו - אין לומר לנכרי לייבש בגד מול האש ⁴⁷⁶, אך לצורך קטן או מצוה מותר לומר לנכרי

צינונים והוספות

(470) כפי שנתבאר לעיל סעיף נו, וכן הוא בקצות השלחן סי' קטז בדה"ש ס"ק כא, אלא שראה בס' פסקי תשובות הערה 924 ע"פ ס' מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו הערה ז) חילוק בין מנגבו כשהוא לבוש בו, שאז מותר לעמוד לזמן קצר ליד האש עוד לפני שהמים יספיקו להתחמם, לבין כשמניח הבגד שאז יש להחמיר שלא להניחו כלל.
(471) במשנב"ב ס"ק קסט הוסיף (ע"פ המג"א ס"ק נו) שיש בזה גם משום מלבן, וראה השיטות בזה שהובאו לעיל משו"ת צמח-צדק, ועפ"ז כתב בשש"כ פכ"ג סל"ה שאסור לייבש הבגדים סמוך לאש גם ביום-טוב, אמנם בשו"ע משמע שיש כאן משום מבשל ותו לא (ראה שו"ת אבני נזר או"ח סי' קסג: וראיתי להרב בשולחן-ערוך שהשמיט טעם דמתלבן שבמרדכי לגמרי), ואפשר לבארו או משום שסובר שאונין של פשתן אסורים משום מבשל בלבד, או שזהו דין מיוחד באונין ולא בבגד, ויש שפירשו (ס' מכון לשבתך ביאור לג) שגם בשו"ע סובר שאסור אף משום מלבן, אלא שבשרייה מועטת אין משום מלבן אלא משום בישול בלבד, וזאת ע"פ המבואר בקו"א (סוסי"ב) שהמלבן במים מועטים ואין כוונתו לליבון - מותר (דין מיוחד למלאכת מלבן).
וכתבו האחרונים (ראה אבני נזר הנ"ל) שבייבוש הבגד מול החמה אין גם משום מלבן אף בחום שהיד סולדת בו ושרייה מרובה.
(472) מנחת שבת סי' פ' ס"ק קל"ג: ומכאן תוכחת מגולה למה שרוב אנשים אין נוהרין בשבת ותולין המפה שמנגבין בה הידים שקורין האנטוך אצל תנור בית החורף הנקרא בלשוננו רובע לאחר שהסיקהו כדי שתניגב המפה הנ"ל מהמים שנסתפגו בו ואין מדקדקין שלא לתלות סמוך ממש לתנור בית החורף במקום שיוכל להתחמם כשיעור הנ"ל דאז יש בו איסור משום מבשל ומלבן.

(473) מנחת שבת שם: ועיין בתשובתי אהבת שבת שנסתפקתי שם אפילו היכא דהאנטוך תלוי שם מערב שבת סמוך כל כך במקום שיוכל להתחמם כשיעור הנ"ל אם מותר לקנח בו הידים בשבת, ובפרט אם רבים הם בני הבית והסברא לכאורה נוטה להחמיר בזה עיין שם, וצריך עיון. ועפ"י הספק הנ"ל כתב במאור השבת ח"א סי' ג' אות ט"ז להמנע מלנגב ידיו בשבת במגבת המשמשת ככיסוי לקדירות, והסתפק אם יש לאסור לנגב ידיו בה גם לאחר שהורידה מהקדירות אך עדיין חמה כשיעור שהיס"ב.
(474) בשו"ע"ר משמע שהבגד החם הוא כלי ראשון שמחמם את המים, ועפ"ז בנטילת קדירה מהאש או הנחת כוס וכיו"ב הבגד אינו סמוך לאש כלל (כ"אם לשניות ספורות שאינו מגיע בהם עדיין לחום שהיד סולדת בו), ואף שממשיך להתחמם מהקדירה עד כדי חום שהיד סולדת בו, דינו ככלי שני שאינו מבשל (אלא אם כן כוונתו לייבוש הבגד), כמו כן מותר להחזיר על גבי הפלטה מגבת רטובה שהוסרה משם בשבת, ועדיין לא הצטננה לגמרי.
(475) וראה לעיל סי' רנג סכ"א (לעניין סמיכת תבשיל לתנור): אבל אם אין היד סולדת שם (דהיינו שאם תבשיל זה שמחזיר היה צונן לא היה יכול להתחמם שם כל כך עד שהיד סולדת בו) - לרבני הכל מותר לסמוך שם (משא"כ לעניין הכנסה לתוך התנור).
(476) בשו"ת יביע אומר ח"ז סי' לח כתב להתיר לנגב הבגדים סמוך לאש על ידי גוי, מהטעם שהתירו אמירה לנכרי בפס"ר, אמנם אם האיסור היה מצד מלבן או בישול הבגד, היה זה פסיק רישיה, שאין בדעתו כלל ללבן או לבשל את הבגד אף שיודע בוודאות שיתחמם הבגד, אך לפי מ"ש בשו"ע"ר שהמלאכה היא בישול המים צ"ע אם נידון זה הוא בגדר פס"ר, שאף שאינו צריך לבישול וחימום המים, מכל-מקום כוונתו לחמם שווה דרך ייבושם, והוא

ביאורי הלכה

לייבשו באופן שאין חשש מראית העין⁴⁷⁷, וכן כשאין לו בגד אחר ללבוש⁴⁷⁸.

צינונים והוספות

478) כשאין לו בגד אחר ללבוש הרי יש סיכון שיתקרר, ולא גרע מקירור וחימום הבית שהתירו אמירה לנכרי אפילו במלאכה דאורייתא, ועפ"ז מותר לומר לנכרי לייבש מעיל שנרטב בגשם באופן שאי אפשר ללבוש וצריך לצאת לבית הכנסת, ואין צריך להשאר בביתו.

בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא כפס"ר. ואין לדמותו כלל לנכרי המחמם קדירה הסמוכה שכוונתו העיקרית לחימום התנור והבית בלבד. (477) אך במקום מצוה חולי תינוק או הפסד מרובה אפשר להקל שהרי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נטילת ידיים – לפי לוח "רב יומי"

35 אבל אם אינו אוחד באמה מתוך שהרבה ניצוצות ניתזין על
36 רגליו לכן אף אם משפשף בידו עדיין יהיה רישומן ניכר
37 ויאמרו עליו שהוא כרות שפכה לכן ישתי' לתוך עפר תיחוח
38 או יעמוד במקום גבוה וישתי' למקום נמוך או ישתי' מיושב
39 דבכל הני גווני ליכא למיחש לניצוצות:

40 **כא** יזהר מאד שלא יאחוז באמה וישתי' מפני שהוא גורם
41 שיוציא שכבת זרע לבטלה אם לא שאוחז מעטרה
42 ולמטה לצד הארץ דכשאוהז שם אינו בא לידי חימום כלל
43 ואפילו אם האבר כבר בקישוי מותר לאחוז מעטרה ולמטה
44 ודוקא באמה אסור לאחוז אבל מסייע הוא בבצים משום
45 שאינו מתחמם על ידי כך:

46 **כב** וכל זה בשאינו נשוי או שאין אשתו עמו או שהיא
47 נדה אבל אם אשתו טהורה עמו בעיר כיון דיש לו פת
48 בסלו אין יצרו תוקפו כל כך ומותר לאחוז באמה אפילו
49 מעטרה ולמעלה לצד הגוף ומכל מקום מדת חסידות להזהר
50 אפי' אשתו עמו כי מאחר שהעון גדול כל כך שהוא כמביא
51 מבוך לעולם ראוי לאדם להתרחק ולקדש עצמו במותר לו.
52 מותר לאחוז באמה ע"י מטלית עבה שאינו מחמם להשתין
53 או לבדוק אם ראה קרי:

54 **כג** לא הותר לנשוי לאחוז באמה אלא להשתין שהוא
55 צורך האדם שלא יפלו ניצוצות על רגליו אבל להתחכך
56 או לבדוק את עצמו אם ראה קרי אסור אפי' לנשוי ואשתו
57 עמו ואפי' מעטרה ולמטה יש להחמיר:

58 **כד** כל המשהה את עצמו מלפנות כשהוא צריך לנקבו
59 הרי זה עובר על כל תשקצו ואם נצרך לקטנים ומשהה
60 את עצמו עובר על כל תשקצו ועל לא יהיה כך עקר:

61 **כה** יזהר מאד לקנח היטב כי צואה במקומה במשהו
62 כמ"ש בסימן ע"ו סעיף ו' עיין שם, ואם אפשר לו טוב
63 שירחץ במים:

סימן ג הנהגת בית הכסא:

*

64 **א** כל אדם הקם ממטתו שחרית בין עשה צרכיו בין לא
65 עשה צרכיו צריך לרחוץ ידיו ברביעית הלוג מים מן

1 **טז** לא יקנח בחתיכת חרס שאינה חלקה ויש בה חידודים
2 קטנים מפני הסכנה שלא ינתק בה שיני הכרכשתא
3 ואפי' באוגני כלי חרש שהם חלקים ואינם מקרעים את
4 הבשר לא יקנח בהם מפני שקשה לכשפים ולא יקנח
5 בעשבים יבישים שהם חדים ומחתכים את הבשר וכן בכל
6 דבר שהאור שולט בו אין מקנחין בו מפני שהמקנח בדבר
7 שהאור שולט בו שיני הכרכשתא נושרות ועכשיו שבתי
8 כסאות שלנו אינן בשדה נהגו לקנח בחתיכת חרס חלקה
9 דעיקר החשש הוא כיון שהחרס מונח בשדה במקום הפקר
10 שמא יטלוהו המכשפים ויעשו בו כישוף אבל עכשיו שבתי
11 הכסא שלנו אינן במקום הפקר לא חיישינן שיבא החרס
12 לידי המכשפים וכן נהגו עכשיו לקנח בדבר שהאור שולט
13 בו ואינו מזיק ופוק חזי מאי עמא דבר:

14 **יז** לא יקנח בצרור שקנח בו חבירו מפני שמביא את האדם
15 לידי תחתוניות ואם נתיבש הקינוח או שאינו מקנח
16 באותו הצד שקנח חבירו אלא מצד אחר באותו הצרור לית
17 לן בה ואם הוא עצמו קנח בו בכל גווני לית לן בה:

18 **יח** כל הצניעות שנתבאר שצריך לנהוג ביום צריך לנהוג
19 ג"כ בלילה אלא שא"צ להתרחק ואם אין שם אדם
20 יכול לפנות אפילו ברשות הרבים אבל אם יש שם אדם
21 אפילו נכרי אסור לפנות בפניו וכל זה לפנות אבל להשתין
22 מותר אפילו ביום בפני רבים אם צריך לכך משום דאיכא
23 סכנה אם יעמיד את עצמו:

24 **יט** אע"פ שאין אשה מגלה את עצמה כלום בהטלת מי
25 רגלים מכל מקום לא תעמוד להשתין כנגד פניו של
26 איש אפילו כנגד פניו של תינוק משום דאיכא חציפותא אם
27 תשתין בפניו ממש אבל לצדדין שאינה משתנת ממש בפניו
28 לית לן בה:

*

30 **כ** צריך לשפשף בידו הניצוצות של מי רגלים הניתזים ע"ג
31 רגליו שלא יצא בהן לחוץ ויראה ככרות שפכה שאין
32 מימי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד
33 ויאמרו על בניו שאינם שלו במה דברים אמורים דסגי ליה
34 בשפשוף כשאוחז באמה ומשתין ועל דרך שיתבאר לקמן

ברכת על נטילת ידים בלי ניגוב והוא הדין שאר כל הברכות
וא"צ ליטול אלא האצבעות, ומיהו טוב שיטלם עד פרק
הזרוע:

ח נטילת ידים שחרית אין נוטלין על גבי קרקע אלא לתוך
כלי וטוב שיהא כלי התחתון מאוס:

ט מים של נטילת ידים שחרית אסור להשתמש בהם שום
תשימש מפני שאסור ליהנות מהם מפני רוח רעה
ששורה עליהן ולכן לא ילינם בבית וכן יזהר שלא ישפכם
בבית ולא בשום מקום שעוברים שם בני אדם שמא יגע
בהם אדם ויוזק:

י כשהוא נוטל ידיו צריך ליטול יד ימינו תחלה מטעם
שנתבאר בסי' ב' ולפי שטוב הוא שמן יד ימין יבואו
המים על ידיו לטהרם מטעם שנתבאר בזוהר לפיכך יטול
כלי של מים ביד ימינו ונותנו לשמאלו כדי שישפוך מים
על ימינו תחילה:

יא ולא ישפוך לו על ידיו מי שעדיין לא נטל ידיו שחרית
שנאמר והזה הטהור על הטמא:

*

יב אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים ג' פעמים בכלי אחד
לא עלתה לו נטילה להעביר רוח רעה מעליהן שמיד
ששכשך ידיו פעם ראשונה בתוך הכלי נטמאו כל המים
שבכלי והווין כמי שופכין ואם שכשך ידיו ג' פעמים בג'
מימות מחולפים או בנהר דקמאי קמאי אזלי להו והני
אחריני ניהו יש להסתפק אם עלתה לו נטילה להעביר רוח
רעה שעליהן וטוב שיחזור ויטלם כדינם מפני שאפשר שאין
רוח רעה מסתלקת מהידים אלא ע"י עירווי ג' פעמים
מהכלי:

יג אם היה ניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו מיד כשיאור
היום אע"פ שבכל הלילה לא הסיח דעתו משמירת ידיו
כגון שהניחן בבתי ידים אע"כ צריך ליטול ידיו מן הכלי
בלא ברכה כשיאור היום מפני שאפשר דכשתקנו חכמים
נטילת ידים בכל שחר מטעם שנתבאר בסעיף א' לא רצו
לחלק בין ישן דנעשה בריה חדשה ללא ישן כלל:

יד המשכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו טוב שיחזור
ויערה על ידיו ג' פעמים כדינם כשיאור היום מפני
שאפשר שלילה היא גורמת שישרה רוח רעה על הידים
אפילו בלא שינה ומכל מקום אפילו השכיב עצמו אח"כ
לישן פעם ב' שינת קבע דודאי שורה רוח רעה על ידיו
וצריך לערות עליהן ג' פעמים כשיקום ממטתו אע"כ לא
יברך על נטילה זו דלא תיקנו ברכת על נטילת ידים אלא
כשנעשה בריה חדשה כמו שנתבאר בסעיף א' ובשינה זו
השנית לא נעשה בריה חדשה דפעם א' נעשה בריה חדשה
ולא ב' פעמים:

טו אם ישן ביום שיעור ששים נשימות טוב שיערה על
ידיו מים ג' פעמים מפני שאפשר שהשינה [היא]
גורמת שתשרה רוח רעה על הידים אפילו ביום:

*

טז דוד המלך עליוהשלום היה נזהר שלא לישן כל

הכלי ואפילו אינו רוצה להתפלל עד לאחר כמה שעות לפי
שכל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה כבריה חדשה
כמ"ש חדשים לבקרים כו' שהאדם מפקיד נשמתו עייפה
והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה כדי לעבוד להשי"ת בכל
יכולתו ולשרתו כל היום כי זה כל האדם לפיכך צריכים
אנחנו להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי כדי לעבוד
עבודתו ולשרתו כמו כהן שהיה מקדש ידיו מן הכיור בכל
יום קודם עבודתו וכיון שצריך ליטול ידיו מן הכלי דוקא
לכן יברך על נטילת ידים ולא על רחיצת ידים מפני שהכלי
שממנו נוטלין לידים נקרא נטלא בלשון חז"ל לכן תיקנו
בברכה זו לשון נטילה להורות דצריך כלי:

ב בנטילה זו אין צריך שיבואו המים על ידיו מכת אדם
דוקא אלא אפילו שפשף ידיו בתוך כלי של מים עלתה
לו נטילה:

ג אם אין לו כלי כלל אלא רוחץ ידיו במים שאובים שלא
מן הכלי או שאין לו מים כדי שיעור רביעית הלוג לא
ימנע בשביל זה מלברך על נטילת ידים משום דלא פלוג
רבנן כיון שרוחץ ידיו במים הכשרים לנטילה אבל אם אין
לו כלל מים הכשרים לנטילה על דרך שיתבאר לקמן בסי'
ק"ס אם אינו רוצה להתפלל עד לאחר זמן מרובה באופן
שיסיח דעתו משמירת ידיו ויצטרך ליטול ידיו פעם אחרת
כדי להתפלל אזי לא יברך כלל על נטילה זו ואם אין לו
מים כלל אם רוצה להתפלל מיד צריך לנקות ידיו קודם
התפלה בצרור או בעפר או בקורה או בכל מידי דמנקי
ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נקיות ידים ואם אינו
רוצה להתפלל מיד אין צריך אפי' לנקות את ידיו אם שכב
במלבושיו ויכול לברך כן בלי נטילת ידים כל ברכות השחר
דסתם ידים שאינו יודע להם שום טומאה אינן פסולות
לברכה שלא תיקנו רחיצת ידים אלא לקריאת שמע ותפלה
בלבד אבל אם היה ישן על מטתו ערום אסור להזכיר [שום]
שם מז' שמות שאינן נמחקין או להוציא דברי תורה מפיו
עד שינקא את ידיו בכל מידי דמנקי משום דמסתמא נגע
במקומות המכוסים שבאדם כגון שוק וירך וכיוצא בהם
שיש בהם מלמולי זיעה שהידים עסקניות הן:

*

ד אמרו חכמים כל הישן בלילה ששים נשימות [כיון]
שנסתלקה ממנו נשמתו באה רוח הטומאה ושורה על
גופו ומיד שניעור משניתו נסתלקה רוח הטומאה מן כל
גופו חוץ מן ידיו שאין רוח הטומאה מסתלק מעליהם עד
שישפוך מים על ידיו ג' פעמים על כל יד בפני עצמה ולא
ישפוך על יד אחת ג' פעמים רצופים אלא פעם א' על ימין
ופעם א' על שמאל וכן יעשה ג' פעמים:

ה וקודם שיטלם על דרך שנתבאר לא יגע בידיו לפה שלא
יתאלם ולא לאזנים שלא יתחרש ולא לעינים שלא
יסתמא ולא לחוטם ולא לפה שלא יהא בעל פוליפוס דהיינו
ריח החוטם והפה:

ו וכן לא יגע בידיו קודם נטילה במקום הקזה וכן לא יגע
לשום מאכל או משקה שלא יטמאם:

ז א"צ לנגב הידים אחר הנטילה של שחרית ומותר לברך

כתיבתו הוא באלף דל"ת א"צ לכוין אלא שהוא אדון הכל: 29
 ב במקום שכתבת השם היא באלף דל"ת קורין הא' 30
 בחטף פתח כי כן הוא נקוד במקרא אבל במקום 31
 שכתבתו הוא ביו"ד ה' יש קורין הא' בשב"א כנקודת 32
 היו"ד מן שם הוי"ה ברוך הוא ויש קורין האלף בחטף פתח 33
 כנקודת האלף בשם אלף דל"ת: 34
 ג וכשיזכיר שם אלקים יכוין שהוא תקיף ואמין אשר לו 35
 היכולת בעליונים ובתחתונים: 36

סימן ה דין כוונת הברכות:

א אע"פ שמדינא דגמרא א"צ לברך ברכת אשר יצר אלא 37
 כשעשה צרכיו, מכל מקום נהגו העולם לברך בכל 38
 שחרית תיכף אחר ברכת על נטילת ידיים ברכת אשר יצר 39
 לפי שבכל יום נעשה האדם בריה חדשה לכן שייך לברך 40
 בכל יום ויום אשר יצר את האדם בחכמה והרועה להסתלק 41
 מהספק יזהר לעשות צרכיו תיכף ומיד אחר נטילת ידיים 42
 שחרית וכשיצא מבית הכסא יטול ידי ופעם שנית ויברך 43
 אשר יצר ויצא ידי חובתו בברכת אשר יצר זו אף אם היה 44
 מחויב לברך אשר יצר על מה שנעשה בריה חדשה כי ברכה 45
 אחת עולה לכאן ולכאן. וטוב שלא יברך ברכת על נטילת 46
 ידיים עד לאחר נטילה שנית שנוטל אחר יציאתו מבית הכסא 47
 ובפרט אם צריך לנקביו שאז אסור לו לברך: 48

ב יש נוהגים כשמשימין בבוקר ורוצים לילך תיכף ומיד 49
 לבית הכנסת להתפלל ממתנים לברך על נטילת ידיים 50
 עד בואם לבית הכנסת ומסדרין ברכות על נטילת ידיים עם 51
 שאר ברכות השחר מפני שעיקר תקנת נטילת ידיים בשחר 52
 הוא כדי להתקדש ולטהר ידינו קודם עבודתנו כמו כהן 53
 שהיה מקדש ידי קודם עבודתו וכיון שעיקר העבודה הוא 54
 להללו ולשבחו ולהתפלל לפניו לכן קודם התפלה שייך 55
 לברך על נטילת ידיים שאם אין תפלה אין נטילת ידיים: 56

סימן ו דין ברכות אשר יצר ואלקי נשמה ופירושיו:

1 הלילה ששים נשימות רצופין כדי שלא יטעום טעם מיתה
 2 רק היה מתנמנם כסוס עד חצות לילה ובחצות לילה היה
 3 מתגבר כארי:

4 יצ יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני היררים שבתוך
 5 הפה כדי לברך את שם הגדול בקדושה ובטהרה:

6 יח אלו דברים שהן צריכין נטילה במים דוקא ולא בכל
 7 מידי דמנקי אבל א"צ לערות על ידי ג' פעמים אלו
 8 הן הקם מהמטה והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל
 9 צפרניו והחולץ מנעליו בידיו והנוגע ברגליו והנוגע בגופו
 10 בידו והחופף ראשו והנוגע בכינה והמשמש מטתו ומי
 11 שמפלה כליו אפילו לא נגע בכינה שלא מצא והחולץ בין
 12 הקברות ומי שנגע במת אבל אם הלך אצל מת א"צ נטילה
 13 ומיהו נהגו ליטול אפילו נכנס למת אחד והוא הדין המלוין
 14 אותו ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל ידיים אם תלמיד
 15 חכם הוא תלמודו משתכח ואם אינו תלמיד חכם יוצא
 16 מדעתו:

17 יט המקיז דם מהכתפים ולא נטל ידיים אח"כ מפחד ד'
 18 ימים ואינו יודע ממה מפחד. המגלח שערו ולא נטל
 19 ידיו מפחד ג' ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום
 20 אחד:

21 כ הרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בהם
 22 שחין ורפואתו לרחוץ הרבה במי תרדין:

23 כא רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונו
 24 שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם:

סימן ט דיני נטילת ידיים:

*

25 א צריך לכוין בברכות פירוש המילות שמוציא מפיו
 26 וכשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באלף דל"ת לשון
 27 אדנו"ת שהוא אדון הכל ויכוין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד
 28 ה' לשון הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, אבל במקום שגם

'תורה אור' פרשת יתרו - הפרשה החסידית

מִשֶּׁה יִדְבֵּר [א]

וכתיב (וַאֲתַחֲנֶן ה', ה'): "אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם [...] לְהַגִּיד וגו'" - הָרִי שֶׁלֹא נֶאֱמַר בְּזֶה הָעֵנָן שֶׁמִּשֶּׁה הוּא הַמְדַּבֵּר וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא הָעֹנֶה.

וגם לְהַבִּין: מִהוּ "יִדְבֵּר" וּמִהוּ "יַעֲנֶנּוּ" - לְשׁוֹן עֲתִיד אוֹ הֲוֵה - וְהָיָה לִיָּה לְמִיָּמֶר: "מִשֶּׁה דִּבֶּר וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא עָנָהוּ".

"מִשֶּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל" (פְּרָשְׁתֵנוּ יט, יט) - בְּקוֹלֹ שֶׁל מִשֶּׁה².

וְלְהַבִּין, כִּי לֹא פִּירֵשׁ בְּתוֹב: מַה דִּבֶּר מִשֶּׁה? וּמַה עָנָהוּ ה'?

דָּלֵא קֵאִי עַל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, דְּהָא: "'אֲנֹכִי' וְלֹא יְהִיָּה לָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁמַּעֲנֶנּוּ"³.

3. (מכות כד, א. ראה מורה נבוכים חלק ב פרק לג. תנאי פרק ב).

1. (נאמר בזה השבועות תקס"ו בליאני).

2. (ברכות מה, א).

נראה אור". פירוש: "באור" – בשנמשך האור למטה, 32
אזי "נראה" ומושג "אור" החכמה והמחשבה כו. 33
וכן בחינת החסד, כמו שכתוב (יתרו כ, ה. ואתחנן ה, ט); 34
ועשה חסד לאלפים – שיש אלפים מדרגות, שהם רבוי 35
הצמצומים והמשכות עד שיהיה התהוות חסד. וכמו 36
שכתוב (תהלים פט, א): "עולם חסד יבנה", שצריך הוא 37
להיות נבנה שיהיה חסד. 38
והמשכה זו, להיות התפשטות החיות בבחינת חכמה 39
וחסד, הוא מ"ד שמות שאינם נמחקין, והי"ה בנקוד 40
פת"ח היא בחכמה¹⁶; ושם 'אל' – בחסד, וכמו שכתוב 41
(תהלים נב, א): "חסד אל כל היום". שהם בחינת שם בלבד. 42
אף מכל מקום, אחר שנמשך ובא לידי גילוי מדת 43
החסד והחכמה, הנה ההמשכה ההיא, היא מלובשת 44
ממש במדת החסד והחכמה עד שמתאחדת עמהם. וזהו 45
ענין "איהו וחייה חוד, איהו וגרמוהי חד"¹⁷, דהיינו כענין 46
"הוא המדע הוא היודע כו"¹⁸. וכמו שכתוב: "לך ה' 47
הגדולה והגבורה", פירוש: שמתאחדת ונעשית בבחינת 48
"לך ה'" ממש. 49
והנה, המשכת החיות להיות התפשטות אור אין-סוף 50
ברוך-הוא, והתלבשותו במדת החסד והחכמה, שאין 51
ערך אליו, ד"אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא", ו"לאו 52
מכל מדות אלין כלל" – באתערותא דלתתא תליא 53
מילתא, על ידי מעשה המצות. 54
שעל ידי מצוה שהיא בחכמה ממשיך אור אין-סוף 55
ברוך-הוא בחכמה; ועל ידי מצוה שבחסד ממשיך אור 56
אין-סוף ברוך-הוא בחסד. והן הן המשכת שמותיו 57
יתברך, והתלבשותו בחכמה וחסד – והי"ה בנקוד פת"ח 58
– בחכמה כו. 59
ולכן נקראו המצות בשם "אברין דמלכא": דכמו 60
שמלובש חיות הנפש באברין על דרך משל, עד 61
שמתאחדת עמהם, כך מלובש אור אין-סוף ברוך-הוא – 62

הענין הוא, דאיתא בגמרא⁴, דאמר רב יוסף: "אי לאו 1
האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איבא בשוקא". ולהבין 2
מעלת "האי יומא" דוקא, שהוא יום מתן-תורה? 3
ומהו ענין מתן התורה – והלא "קיים אברהם אבינו 4
עליו השלום את כל התורה עד שלא ניתנה⁵, ואפילו 5
עירובי תבשילין"⁶, מפני שלמד את כל התורה כו⁷ עד 6
שלא נתנה⁸, וכמו שכתוב (תולדות כו, ה): "וישמר משמרת, 7
מצותי, חקותי ותורתיו", ובודאי לימד גם כן ליצחק בנו⁹; 8
ויצחק לימד ליעקב ובניו – ומה חודש נתחדש בנתינתה? 9
אף הנה נודע ענין המצות, ד"רמ"ח פקודין אינון 10
רמ"ח אברין דמלכא¹⁰. ולכאורה אינו מובן לשון 11
"אברין", והלא "אין לו דמות הגוף וכי"¹¹? 12
אף יובן על פי מה שכתוב בזה דכל מעשה המצות 13
הן "לאתקנא רזא דשמייה"¹², שבמצוה זו ממשיך שם זה, 14
ובמצוה זו ממשיך שם זה. 15
והענין: כי שמותיו של הקדוש ברוך-הוא הם "שבעה 16
שמותיו שאינן נמחקין"¹³. והם הם בחינת התפשטות 17
החיות והשפעה¹⁴ להתהוות מדותיו יתברך – "לך ה' 18
הגדולה, והגבורה, והתפארת וגו'" (דברי הימים א' כט, יא), 19
שאינן אלא בחינת שם לבד, על דרך משל כמו השם, 20
שאינו אלא לזולתו שיקראנו בשמו. 21
כי הוא יתברך רם ונשא וכי" (ישעיה נב, טו). וכמו שכתוב 22
בתקוני זוהר¹⁵: "לאו מכל אלין מדות כלל", ו"אנת הוא 23
חכים ולא בחכמה ידיעא". כי החכמה הידיעא היא 24
בנבראים, שנקראת בשם חכמה, שהיא השפלה 25
להשפיל דבר מושכל. אבל אצלו יתברך לא שייך זה. 26
כי אפילו בחינת המחשבה, שהיא למטה מחכמה, נאמר 27
עליה (ישעיה נה, ח): "כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו'". 28
אלא שנקראת חכמה ומחשבה, לפי שהיא מקור 29
המחשבה ומקור החכמה. 30
וכמו שכתוב (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים, באור" 31

12. (לתקן סוד שמו. כן הובא בכמה מאמרי חסידות בשם הזוהר וצריך עיון מקומם).

13. (שבעות לה, סוף עמוד א. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב. טור ושלחן ערוך יורה דעה סימן רעו סעיף ט. שלחן ערוך אדמור"ר תקנא אורח חיים סימן פה סעיף א).

14. (השפעה; בכתב יד ה"ל: והשפעה).

15. (בהקדמה, "פתח אליהו").

16. (פרדס שער הנקודות פרק ה. פרי עץ חיים שער ט, שער העמידה פרק יט).

17. (תקוני זוהר בהקדמה, ג, א).

18. (רמב"ם "שמונה פרקים" בסופו. הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י. הלכות תשובה פרק ה הלכה ה).

4. (אילולי היום הזה שגרים, כמה יוסף ישנם בשוק. פסחים סח, ב. וברשי: "שלמדי תורה ונהרוממתי, הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לביןם").

5. (יומא כה, ב. ראה קידושין פב, א).

6. (יומא שם. בראשית רבה פרשה צה ובכמה מקומות).

7. (התורה כו: בדפוס ראשון התורה נזלה).

8. (בכתב יד 1824 ליתא).

9. (בראשית רבה פרשה צה, ג).

10. (רמ"ח מצות הם רמ"ח אברי המלך. ראה תקוני זוהר תקנא ל).

11. ("אינו גוף". פיוט "גידל". על פי פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק, היסוד הג').

שְׁבָחִינָה "חולת אֶהְבָּה" היא מחמת ההסתר וְהַעֲלָם.³⁴
שְׁכַל בְּחִינֹת מַמְלָא וְסוּבב כָּל עֲלָמִין אֵינָן אֵלָּא בְּחִינַת
זֵיו, וְרַק "חודו על אֶרֶץ וְשָׁמַיִם וגו'" (תהלים קמח, ג). וְאִי
לְזֹאת, תִּכְסֹּף וְתִכְלֶה הַנֶּפֶשׁ לְדַבְּקָה בְּאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
מִמֶּשׁ.³⁸

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "סִמְכוּנִי בְּאִשִּׁשׁוֹת, רִפְדוּנִי בַתְּפֹחִים",
שֶׁהֵם עֵנִין הַתְּגָלוֹת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִהֶהְסֵתֵר
וְהַעֲלָם, שְׁגִילִי זֶה הוּא רְפוּאָה לְ"חולת אֶהְבָּה" זו.

וְכֵן אֲמָרוּ:²⁴ "הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְנִיחַ תְּפִלִּין";
כִּי תְּפִלִּין – מִלְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת.²⁵ שֶׁהוּא הַתְּקַשְׁרוֹת
אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּחִבָּמָה. וְהֵינּוּ דְאֲמָרִינוּ:²⁶
"תְּפִלִּין דְּמָאֲרִי עֲלָמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ? וְמִי בְּעֵמֶךְ יִשְׂרָאֵל
וְגו'"²⁷.

כִּי יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה²⁸, "בְּרָאשִׁית" (בְּרָאשִׁית א, א)
– בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל²⁹ שֶׁנִּקְרָאוּ "רָאשִׁית"³⁰. וְהַתְּפִלִּין הֵם
הַהַתְּקַשְׁרוֹת שֶׁל אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּבִחִינַת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּקְרָאוּ רָאשִׁית, הוּא בְּחִינַת חִבָּמָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שָׁאֵר הַמִּצְוֹת שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא, הֵן
הַמִּשְׁכּוֹת מֵאֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים,
וְשֶׁם גִּילִי הַמִּשְׁכָּת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא וְהַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ
בְּחִבָּמָה וְחִסָּד, בְּבִחִינַת "אִיהוּ וְחִיּוּהִי חָד, אִיהוּ וְגִרְמוּהִי
חָד". אֲבָל "הָאִי עֲלָמָא – עֲלָמָא דְּפִרּוּדָא"³¹, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
(בְּרָאשִׁית ב, ט): "וַיִּשְׁמַע יְפָרַד וגו'".

וּבְכִי לְהִיּוֹת הַמִּשְׁכָּת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּבִחִינַת
"אִיהוּ וְחִיּוּהִי חָד כו'" גַּם לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַפִּירוּד, נִתְּנָה
הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁתֵּהָא הַתְּלַבְּשׁוֹת וְהַתְּאֻחָדוֹת אֹר
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִמֶּשׁ בְּחִבָּמָה וְחִסָּד שֶׁלְמַטָּה,
בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן בְּעִשְׂיָה גְשְׁמִית. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִתְרוֹ
ט, כ): "וַיִּרְדּוּ ה' עַל הָרַם סִינַי". וְעַל זֶה אֲמָרוּ ד' הָאִי יוֹמָא
הוּא דְקָא גְרִים".

וְהָעֵנִין הוּא, הֵנָּה כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' ב, ג): "כִּי אֵל דְּעוֹת
הוּיָהּ". פִּירוּשׁ: ב' דְּעוֹת³² – יְחֻדָּא־עֲלָאָה וְיְחֻדָּא־
תַּתָּאָה³³.

הַמִּשְׁכָּת בְּחִינַת שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ – בְּבִחִינַת חִבָּמָה וְחִסָּד
שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, עַד שְׁמִתְאֻחָדוֹת מִמֶּשׁ בְּאֹר אֵין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא הַנִּמְשָׁךְ בָּהֶם.

וּבִזְהָ יוֹבֵן עֵנִין הַמִּצְוֹת שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם: "וַיִּשְׁמַר
מִשְׁמֶרְתִּי, מִצְוֵי וגו'", דְּהֵינּוּ, שְׁגָרָם יִרְדֹּת וְהַמִּשְׁכָּת אֹר
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא וְהַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּמִדַּת הַחִבָּמָה וְחִסָּד,
עַל יְדֵי שְׁנַעֲשֵׂה מְרַכְּבָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּמִדַּת הָאֶהְבָּה,
"הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה", בְּבִחִינַת רְצוּא־וְשׁוּב.

כִּי "רוּחַ אֵיִתִּי רוּחַ וְאִמְשִׁיךְ רוּח"¹⁹. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֵיִב
לד, יד): "אִם יֵשִׁים אֵלָיו לְבוֹ וגו'"; וְגַם מִחֲמַת שֶׁהִרְבָּה חִסָּד
בְּעוֹלָם – "וַיִּטַּע אֶשֶׁל וגו'" (וַיְרָא כא, לג); וְעַל יְדֵי שֶׁהִיָּה שְׁפַל
רוּחַ מֵאֹר, וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיְרָא יח, כז): "וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפְר",
לְכֵן עַל יְדֵי זֶה "כְּמִים הַפָּנִים וגו'"²⁰ – עַל יְדֵי מִדַּת עֲנוּה
הַמִּשְׁיָךְ יִרְדֹּת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּחִבָּמָה וְחִסָּד,
שֶׁהוּא בְּחִינַת יִרְדֵּיה וְשִׁפְלוּת לְגַבִּי אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
הוּא, ד' אֵנָּה הוּא חִכִּים וְלֹא בְּחִבָּמָה יִדְעָא, "וְלֹאֹ מִכָּל
מִדּוֹת אֵלֶין כָּלֵל" – שְׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו. וְכְמֵאֹמֶר רז"ל:²¹
"בְּמִקּוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא גְדוּלָתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא שֶׁם
אֵתָּה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ כו'".

אֵף הֵנָּה, עֵינֵךְ הַמִּשְׁכּוֹת אֲבִירָהּ אֲבִינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם
הִיָּה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים. הֵגֵם שֶׁהַמִּשְׁיָךְ אֹר אֵין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה גַּם כֵּן, לְהִיּוֹת גִּילִי אֵלָהוֹת בְּעוֹלָם,
וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיְרָא שם): "וַיִּקְרָא שֶׁם ה' אֵל עוֹלָם",
וְגַם "הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרִין" (לך יב, ה). וְנִטַּע אֲמוּנַת ה'
בְּלִבָּם²²; מִכָּל מְקוֹם, אֵין זֶה עֲרֹךְ לְגַבִּי הַמִּשְׁכּוֹת שֶׁהַמִּשְׁיָךְ
לְמַעַלָּה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, לְהִיּוֹת תּוֹסֶפֶת גִּילִי אֹר
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּבִחִינַת חִבָּמָה וְחִסָּד עֲלִיוֹן דְּאֻצִּילוּת,
וְשֶׁם הִיָּה עֵינֵךְ עֲבוֹדַת אֲבְרָהָם – "וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי,
מִצְוֵי וגו'".

"מִצְוֹת" דּוֹקָא, מִצְוֹת שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה
בְּעֵצְמוֹ – "הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְבַקֵּר חוֹלִים"²³. שְׁעֵנִין
ה' חוֹלִים" בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים
ב, ה): "סִמְכוּנִי בְּאִשִּׁשׁוֹת וגו' כִּי חולת אֶהְבָּה אֲנִי".

26. (בְּרִכּוֹת שם).

27. (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' יז, כא).

28. (בְּרָאשִׁית רַבָּה בְּתוּחִילָתוֹ, תַּקּוּנִי זֹהֵר תַּקּוּן ו סוּפּוֹ).

29. (רָאָה בְּרָאשִׁית רַבָּה א, ד. וַיְקָרָא רַבָּה לו, ד. רש"י וְרַמְבַּ"ן בְּרָאשִׁית א, א).

30. (בְּרָאשִׁית א, א. תַּנְחוּמָא הוֹצֵאת בּוֹבֵר בְּרָאשִׁית ג. רש"י וְרַמְבַּ"ן עַל הַפְּסוּק).

31. (הַעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הַפִּירוּד).

32. (ב' דְּעוֹלוֹת: רָאָה תַּקּוּנִי זֹהֵר תַּקּוּן ס"ט בְּתוּחִילָתוֹ).

33. (יְחֻדָּא עֲלָאָה וְיְחֻדָּא תַּתָּאָה: זֹהֵר חֶלֶק א יב, א. יח, ב).

19. (זֹהֵר חֶלֶק ב קסב, ב).

20. "לְפָנִים וגו'". מִשְׁלֵי כו, יט. "כְּמִים הַלֵּלוּ, הַפָּנִים שֶׁאֵתָּה מְרָאָה לְתוֹכֵן – הֵן מְרָאוֹת לָךְ". רש"י.

21. (מִגִּילָה לא, א).

22. ("שֶׁהַכְּנִסִּין תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה". רש"י).

23. (סוּטָה יד, א).

24. (בְּרִכּוֹת ו, א).

25. (רָאָה סֵפֶר עֲרֻכֵי הַבִּינְיָיִם לְבַעַל מַחְבֵּר סֵפֶר סֵדֶר הַדִּירוֹת מַעֲרַכַת תְּפִלִּין: שֶׁם תְּפִלִּין מוֹרָה עַל עֵנִין חִיבּוּר וְהַתְּאֻחָדוֹת. עֵיין שֶׁם הַשְּׁעֵם וְהַמְקוּרוֹת).

37 נותנים אש תוך הכלי וסביבותיו, הרי ממילא שולט
38 האש מעבר אל עבר, ושורף ומכלה לגמרי;
39 כף התורה והמצוות, על ידי שהם בבחינת פנימיות
40 ובבחינת מקיפין, הרי יש בהן כח לכלות ולשורף לגמרי
41 את חומריות נפש הבחמית וגסותה, שהיא המסתרת
42 ומעלמת על אור ה' אין-סוף ברוך-הוא, להיות נראה
43 ליש ודבר בפני עצמו, שלכן היא צריכה למירוק
44 בגיהנם. אבל תלמיד-הכם – אין אור של גיהנם שולט
45 בו³⁹, כי התורה והמצוות הם הממקרות מבית ומבחוץ,
46 "ונגלה כבוד ה'" (ישעיה מ, ה) למטה כמו למעלה.
47 וזהו שכתוב (יתרו יט, יח): "והר סיני עשן כלו מפני אשר
48 ירד עליו ה' באש", "וידבר הוי"ה אליכם מתוך האש וגו'"
49 (ראתחנן ד, יב).
50 והנה, כח זה להמשכה זו ניתן לישראל, שהם הם
51 הממשיכים תורתו ומצותיו על ידי עסק תורתם
52 ועבודתם בבחינת "ולא תחללו וגו'". מה שאין כן עובדי
53 כוכבים ומזלות⁴⁰, אפילו אם מקיימין תורה ומצוות אין
54 ממשיכין כלום.
55 והיא בחינת "מתנה טובה", וכמאמר רז"ל: שלש
56 מתנות טובות כו'⁴¹. וזמן מתנה זו היא בחג השבועות –
57 זמן מתן-תורה, גלוי בחינת פתח-תורה, שהיא למעלה
58 מבחינת התורה.
59 וזהו "אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא
60 בשוקא":
61 כמה בבחינות "יוסף": "יוסף דעת יוסף מכאוב" (קהלת א,
62 יח); וכמה מיני חכמות וזרות, דכתיב בהם: "חכמים הם
63 להרע, ולהטיב לא ידעו"⁴², כי "משם יפרד" (בראשית י, י).
64 אבל "האי יומא" הוא גלוי חכמתו ורצונו יתברך
65 המלוכשת בתורה, שבה התלבשות אור אין-סוף ברוך-
66 הוא, וגלוי למטה כמו למעלה. כי "האי יומא" הוא
67 "ממחרת השבת" (אמור כג, טו) – אחר ימי הספירה "שבועה
68 שבועות" (ראה טו, ט), שהם מבחינת "ז' שמות שאינן
69 נמחקין", שהם בסדר השתלשלות. שכן צריך להיות –
70 תחלה ההמשכה מעט מעט, עד שבחג השבועות בא
71 הגלוי מלמעלה מסדר ההשתלשלות, שמעלה ומטה
72 שוין שם – רוחניות כמו גשמיות, כמו שכתוב (תהלים קיג,

1 יחודא-עלאה – מלמעלה-למטה, שכל מה שלמטה
2 מטה הוא יותר בלא ובאין; וכל מה שהוא למעלה יותר,
3 יותר נחשב ליש. וכמו שכתוב (משלי ח, כא): "להנחיל
4 אוהבי יש".
5 יחודא-תתאה – מטה-למעלה, היא בחינת יש
6 מאין. שכל מה שלמטה-מטה נחשב יותר ליש, ונראה
7 לעיני בשר דבר בפני עצמו ומורגש; ומה שהוא למעלה
8 מעלה, הוא ענין שאינו נראה ולא מורגש ומושג.
9 ובשם זה של 'אל' כולל ב' הדעות. שבשם
10 שמלמעלה-למטה כל מה שלמטה הוא בלא, ואינו
11 תופס מקום, כך הוא מטה-למעלה גם כן, מפני כי
12 (שמואל שם): "ולו נתבנו עלילות":
13 "ולא" בתיב – באלף, והקרי "ולו" בוי"ו³⁴: "ולא" באלף
14 הם מצות לא תעשה. "ולו" בוי"ו הם מצות עשה.
15 "נתבנו" – להיות שוים יחודא-עלאה ויחודא-תתאה,
16 להיות למטה כמו למעלה ממש, שלא יהיה היש תופס
17 מקום כלל.
18 כי על התורה ומצות נאמר (בראשית א, כו): "נעשה אדם
19 בצלמנו בדמותנו": "בצלמנו" בחינת התורה, "בדמותנו"
20 בחינת המצוות. שהן הן בחינת "אדם" ש"על דמות הכסא
21 כו"³⁵, שהן הן פנימיות רצונו וחכמתו יתברך בלי שום
22 הסתר פנים, ואין היש מעלים ומסתיר על אור אין-סוף
23 ברוך-הוא השורה בתוכם, ובהם ועל ידם ממשיך אור
24 אין-סוף ברוך-הוא להיות למטה כמו למעלה, בבחינת
25 "אין עוד מלבדו" (ראתחנן ד, לה).
26 "ולא תחללו את שם קדשי" (אמור כב, לב) – שלא
27 לעשות חלל³⁶ כו', ולא להיות "דוחק רגלי השכינה"³⁷,
28 רק "ואשים דברי בפיך" (ישעיה נא, טז) – דברי ממש.
29 והנה, המצוות הן לבושין ומקיפין, והתורה היא מזון
30 ופנימיות, שבהם ממשיך אור אין-סוף ברוך-הוא להיות
31 שורה על נפשו בבחינת מקיף, וגם להיות הנפש תוכה
32 רצוף אהבה³⁸ בבחינה פנימית.
33 ועל זה נאמר (ראתחנן ד, כד): "כי הוי"ה אלהיך אש
34 אוכלה הוא":
35 פירוש "הוי"ה" – בחינת תורה, ו"אלהיך" פירוש –
36 בחינת מצות, הן הם כמו האש על דרך משל, שאם

39. (חגיגה כז, א).

40. (אמנות העולם).

41. "נתן הקדוש ברוך-הוא לישראל... אלו הן תורה...". (ברכות ה, א).

42. (ירמיה ד, כב, ושמ: המה).

34. (ראה זכר חלק ג אדרא וזקא רצב, סוף עמוד ב).

35. (על פי יחזקאל א, כו: "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם").

36. (שבת לג, א).

37. (ברכות מג, ב).

38. (תוכה רצוף אהבה על פי שיר השירים ג, י).

נִקְרָא 'עוֹנֶה'. וְהוּא "וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ", שֶׁבְּחִינַת יְחֻדָּא –
תַּתְּאָה יַעֲנֶה לְהַמְשִׁכָּה זֶה שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהִמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת
יְחֻדָּא-עַלָּאָה לְהוֹיֹת מִלְמַטְהָ לְמַעְלָה כְּמוֹ מִלְמַעְלָה –
לְמַטָּה.

וְעֵנִין "יְדִבֵּר" ו"יַעֲנֶנּוּ" – לְשׁוֹן הוֹדָה: הֵנָּה, "אֶתְפַּשְׁטוּתָא
דְּמֹשֶׁה בְּכָל דְּרָא"⁵² הִיא בְּחִינַת הַבְּטוּל שֵׁישׁ בְּכָל אֲדָם
לְפָנֶיךָ מֵאִי דְמַשְׁעֵר בְּלִבָּהּ⁵³, בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת
בְּבְחִינַת "בְּטַל רְצוֹנָךְ"⁵⁴.

וְהוּא שְׁאִמְרוּ רַז"ל⁵⁵: "כָּל הַקּוֹרָא וְשׁוֹנֶה, הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ"
הוּא קוֹרָא וְשׁוֹנֶה כְּגִדּוֹ – לֹא הִפֵּל שׁוֹיִם בְּבְחִינָה אַחַת,
אֲלֹא "כָּל חֵד לְפָנֶיךָ שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה"⁵⁶, בְּבְחִינַת הַבְּטוּל
לְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, בְּחִינַת "אֵין עוֹד מִלְכָּדוֹ", ו"אֵין
ה' לֹא שְׁנִיתִי". וְכְמוֹ שְׁהִיָּה אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא
מִמֶּלֶךְ כָּל חֻלָּל⁵⁷ זֶה דְּעוֹלָם-הַזֶּה קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם-
הַזֶּה, כִּי הוּא מִמֶּשׁ לְאַחֵר שֶׁנִּבְרָא. וְהוּא בְּחִינַת מֹשֶׁה –
וְנִחְנֹנוּ מֹד, ו"שְׂכִינָה מְדַבֵּרַת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה"⁵⁸.
וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שְׁאָמַר הַמַּגִּיד לֵה"בֵּית יוֹסֵף⁵⁹:
"אֵין הַמְּשִׁנָּה הַמְּדַבֵּרַת בְּפִיךְ".

וְלָכֵן נִקְרָא הַתְּלִמִּיד-חֶכֶם בְּשֵׁם "מֹשֶׁה", כִּדְאִיתָא
בְּגִמְרָא: "מֹשֶׁה, שְׁפִיר קְאָמְרַת"⁶⁰, כִּי הַתְּלִמִּיד-חֶכֶם הוּא
הַמְּקַבֵּל מִבְּחִינַת חֶכְמָה-עַלָּאָה – בְּחִינַת "אֲבָא יֶסֶד
בְּרֵתָא"⁶², כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מִשְׁלֵי ג, יט): "ה' בְּחֶכְמָה יֶסֶד אֲרָץ",
הוּא "דְּבִר ה' זֶה הִלְכָּה"⁶³ שֶׁבְּפִי תְּלִמִּיד-חֶכֶם.

וְהוּא "בְּקוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה": כִּי קוֹל הוּא בְּחִינַת הַמְּשִׁכָּה
מִהַעֲלֵם אֶל הַגִּלּוּי, כְּמוֹ מִהַבֵּל הַלֵּב אֶל הַגְּרוֹן עַל דְּרָךְ
מִשְׁל, כְּנוֹדֵעַ מִה שֶׁכְּתוּב עַל פֶּסוּק (מִשְׁלֵי ד, ה) "קִנְיָה
חֶכְמָה". כְּלוּמֹר, כְּפִי עֶרֶךְ הַמְּשִׁכַת בְּחִינַת הַבְּטוּל לְאוֹר
אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, כִּכָּה מִמֶּשׁ "הָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ" לְהוֹיֹת
קוֹרָא וְשׁוֹנֶה כְּגִדּוֹ: .

ו): "הַמְּשִׁפִּילִי לְרֹאשׁוֹת בְּשִׁמְשִׁים וּבְאֲרָץ וְגו'" כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר
בְּמִקּוֹם אַחֲרִי⁴³. וְהוּא עֵנִין כְּתֵר תּוֹרָה. וְלָכֵן בָּא לִידֵי גִלּוּי
לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

וְהֵנָּה, עַל הַמְּשִׁכַת הַתּוֹרָה בְּבְחִינָה זֶה כְּתִיב: "מֹשֶׁה
יְדִבֵּר":

"מֹשֶׁה" – בְּחִינַת בְּטוּל, וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֵנִי מֵאֵד מִכָּל
הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (בְּהַעֲלוֹתָךְ יב, ג); וְנִחְנֹנוּ מֹד
(בְּשִׁלּוּחַ טז, ז).

"יְדִבֵּר" – מִלְשׁוֹן הַמְּשִׁכָּה וְהַנְּהִיגָה, כְּמוֹ (תְּהִלִּים מז, ד):
"יְדִבֵּר עַמִּים". דְּהֵינּוּ, שֶׁמִּמְשִׁיךְ אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא
לְמַטָּה עַל יְדֵי בְּחִינַת בְּטוּל. כִּי "הַחֶכְמָה מֵאֵין תִּמְצָא"
יֵאָבֵד כֹּחַ, יב) – מִבְּחִינַת אֵין. ו"בְּמִקּוֹם שְׁאֵתָה מוֹצֵא גְדוּלָּתוֹ
שֶׁם אֵתָה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ", דְּהֵינּוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת עֲנוּהָ.

וְהֵנָּה מֹשֶׁה הוּא הַמְּמַשְׁיךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כִּי
"מֹשֶׁה" – "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמִלְכָּא"⁴⁵, ו"אִישׁ הָאֱלֹהִים"⁴⁶ –
בְּעֵלָה דְּמִטְרוֹנִיתָא⁴⁷. דְּהֵינּוּ, שֶׁהוּא מִמְשִׁיךְ בְּחִינַת
יְחֻדָּא-עַלָּאָה, שֶׁכָּל מֹד שֶׁלְּמַטָּה מִטָּה הוּא כְּאֵין, ו"אֵין
עוֹד מִלְכָּדוֹ וְגו'" (וְאֶתְחַנֵּן ד, לז).

ו"הָאֱלֹהִים" הוּא בְּחִינַת יְחֻדָּא-תַתְּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת
כְּסֵא-הַכְּבוֹד, שֶׁהוּא מְקוֹר נִפְשֵׁי-הַבְּהִמִּית – "פְּנֵי אֲרִיָּה",
פְּנֵי שׁוֹר כו" (יִחְזָקְאֵל א, י). מֹד שְׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה – בְּחִינַת
מֹד, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת אֲדָם שֶׁעַל הַכְּסֵא כו – אֲדָם בְּגִימְטְרִיָּא
מ"ה⁴⁸. וְהוּא בְּחִינַת הַצְּמֻצוֹם לְהוֹיֹת יֵשׁ מֵאֵין, כִּי
אֱלֹהִים – לְשׁוֹן שְׁרָרָה⁴⁹, כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עַם"⁵⁰ –
מִלְשׁוֹן עוֹמָמוֹת.

"וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ": הֵנָּה לְשׁוֹן עֲנִיָּה בְּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ,
הוּא כְּמֵאֲמַר רַז"ל גְּבִי הִלָּל⁵¹: "עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם מֹד שֶׁהֵם
אוֹמְרִים", שְׁמָה שֶׁהַשׁוֹמֵעַ אוֹמֵר מֹד שְׁאוֹמֵר הַמְּדַבֵּר –

54. (אָבוֹת פֶּרֶק ב מִשְׁנֵה ד).

55. (רֵאָה תְּנָא דְּבִי אֱלִיָּהוּ רֵבָה רִישׁ פֶּרֶק יח).

56. (כָּל אֲחָד לְפִי מֹד שֶׁמַּשְׁעֵר בְּלָבוֹ).

57. (רֵאָה עֵץ חַיִּים שֶׁעַר דְּרוֹשׁ עֲגוּלִים וְיוֹשֵׁר עֲנָה ב).

58. (רֵאָה זֹהַר חֶלֶק ג לב, א בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא. ז, א. רִסֵּד סוֹף עֲמוּד א. שְׁמוֹת רֵבָה
פֶּרֶשׁה ג טו. וְקָרָא רֵבָה פֶּרֶק ב ו. מְכִילְתָא יִתְרוֹ יח. יט. וְעוֹד).

59. (מַגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל לְהַבִּית יוֹסֵף רִישׁ פֶּרֶשׁת וְקָרָא. וְעוֹד).

60. (מֹשֶׁה טוֹב אָמְרַת. שְׁבַת קא, ב).

61. (הָאָב יֶסֶד הַבֵּית. זֹהַר חֶלֶק ג רַעֲיָא מְהִימְנָא כֹחַ, א. לז, א. וְעוֹד).

62. (זֹהַר חֶלֶק ג רַמְזוֹ, א. רַנּוּ, א. רַנּוּ, א. תְּקוּנֵי זֹהַר תִּקּוֹן כא).

63. (עֲמוּס ח, יב. שְׁבַת קלח, ב).

43. (לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים לו, ב).

44. (יִנְהֵג – מִצְדַּת צִיּוֹן).

45. (זֹהַר חֶלֶק ג, א בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא. גג, ב. עֲרֵה, ב בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא).

46. (בְּרַכָּה לג, א. תְּהִלִּים צ, א).

47. (רֵאָה זֹהַר חֶלֶק א רלו, ב).

48. (פֶּרֶדֶס שֶׁעַר עֲרִכֵי הַבִּינּוּיִם עֶרֶךְ אֲדָם. עֵץ חַיִּים שֶׁעַר י פֶּרֶק ג).

49. (רִשִּׁי יְהוֹשֻׁעַ כד, יט. רִשִּׁי סִנְהֶדְרִין ב, ג. נג, איב).

50. (בְּחִי יוֹשֵׁב לֹחַ, ל. שֶׁם רִישׁ פֶּרֶשׁת בְּלָק. וְעוֹד. – נִסְקוֹן לְעִיל ה, א. גג, ד).

51. (סוֹכָה לז, א בְּמִשְׁנָה).

52. (הַתְּפַשְׁטוֹת שֶׁל מֹשֶׁה בְּכָל דּוֹר. תְּקוּנֵי זֹהַר תִּקּוֹן סט קיב, א. קיד, א. וְרֵאָה
זֹהַר חֶלֶק ג רטז, ב. רַעַג, א. תְּקוּנֵי זֹהַר תִּקּוֹן ע תלת, ב).

53. (לְפִי מֹד שֶׁמַּשְׁעֵר בְּלִיבּוֹ).

ביאור על הנ"ל

וזהו ענין המצות שקיים אברהם, היינו שהמשיך אור
 אינסוף בן"א. כי אברהם הוא בחינת אברהם⁶⁴, על שם
 היותו יסוד-אבא שבן"א – השכל של המדה בנ"ל,
 וממשיך אורות בכלים. שמתחלה "עד שלא נברא
 העולם, היה הוא ושמו בלבד"⁶⁵. ועתה נתחלק לו
 שמות כו' – חסד כו'.
 (פירוש: כי הו' שמות הם בחינת אורות של הו' מדות. היינו
 בחינת האור אינסוף המתלבש בכלי החסד נקרא 'אל', כמו
 שכתוב (תהלים נב, א): "חסד אל כל היום", ואור המתלבש בגבורה
 נקרא 'אלקים' כו', ולכן הם ד' שמות.
 מה שאין בן קודם שנברא העולם, ולא היה עדיין אצילות,
 המדות היה בחינת האור אינסוף כמו שהוא למעלה מבחינת
 התלבשות בכלים, והוא ענין "היה הוא ושמו בלבד".
 והיינו: בבחינת גמילות חסדים ממשיך האור במלכות
 – "בת היתה לאברהם ויבלי" שמה⁶⁶; ועל כן אמר (ויקרא
 יח, א): "אדני" [א] אל נא תעבור כו'; ו"מעולם לא קראו
 להקדוש ברוך-הוא – אור אינסוף – 'אדון' – שיומשך
 במלכות – אלא אברהם כו"⁶⁷.
 ואמנם כל המשכות אלו דאברהם היה נשאר
 באצילות, היינו גידול רמ"ח אברי ז"א על ידי מוחין
 דיניקה בנ"ל. אבל כדי שיומשך בבי"ע, הוא על ידי
 משה, שהוא מבחינת חכמה-סתימאה שבכתר דאריף
 אנפין, אלא ששפיל ביסוד-אבא והורד שמה, ולהיותו
 גבוה יושפל יותר למטה. כענין שכתוב: "ועברתי בארץ
 מצרים" – "אני ולא מלאך כו"⁶⁸.
 וכמו שכתוב באדרא רבא (דף קל"ב, עמוד א') בענין
 "תלת עלמין דנפיק" מתקונא קדמא כו', שה'תלת
 עלמין" הם ג' עולמות בי"ע, והם נמשכים מהתקון
 הראשון מ"ג תיקוני דיקנא דאריף-אנפין דאצילות,
 שהוא בחינת "מי אל כמוך כו'" (מיקה ז, יח).

ביאור על פסוק "משה ידבר כו":
 דעם היות ד' קיים אברהם כל התורה כולה עד שלא
 נתנה, היה עיקר ההמשכה למעלה. אבל "משה –
 ידבר" וממשיך להיות הגילוי למטה, גם בעשיה.
 וצריך להבין, מהו הענין שהמשיך אברהם על ידי
 המצות למעלה?
 אך הוא⁶⁴, כי רמ"ח מצות-עשה נקראים "רמ"ח
 אברים דמלכא". היינו "רמ"ח אברים דז"א".
 כי ז"א הוא בעל ט' ספירות – ט' פעמים ט' הוא פ"א;
 וכל בחינה יש בה ג' בלים: פנימיים, תיכוניים, חיצוניים,
 הנקראים סת"ר – סוף, תוך, ראש – הנה ג' פעמים פ"א
 הוא רמ"ג; וה' חסדים המגדילים הרי "רמ"ח אברי ז"א",
 שהן שרש רמ"ח מצות-עשה.
 ולהמשיך בחינה⁶⁵ זו, שיהיה הגדלת אברי ז"א – על
 דרך הנ"ל להיות ט' פעמים ט' כו' – הוא על ידי בחינת
 עבור, יניקה, מוחין.
 כי בבחינת עבור הוא "תלת כלילן מתלת"⁶⁶.
 ואחר כך בחינת יניקה הוא שמתגדל ז"א בבחינת ו'
 קצוות, וכל אחד כלול מששה – מספר ל"ו. וזהו ענין
 "מי ברא אלה" (ישעיה מ, כו): "מי" הוא בחינת בינה, ברא
 אלה הן ו' קצוות דז"א, כל אחד כלול מששה כו'.
 והנה, אף שביניקה יש גם בן מוחין, ונקראים "מוחין
 דיניקה", עם כל זה נקראים רק ו' קצוות, כי מוחין אלו
 הם בכלל המדות יחשבו. על דרך משל השכל של
 המדה, שיאהב מחמת טעם ושכל, שזה השכל מגדיל
 המדה בחלב שמגדל את הולד. ולכן בכלל המדה
 יחשב, שהוא מדה ממש, על בן נקראים רק ו' קצוות.
 ואחר כך בחינת מוחין ממש, הוא על דרך משל
 השכל שבפני עצמו, כמו הלומד חכמה, ונקרא חב"ד-
 דאצילות כו' :

64. (כן הוא ב"אור התורה" פרשת יתרו עמוד תנא. אבל בהגהות דרב החסיד ר' אשר אף הענין הוא).

65. (בדפוס: בחינת).

66. (ראה זהר תוספתא בשלח ג, סוף עמוד א. עץ חיים שער הכללים פרק ב. וראה דבור המוחיל "להבין הענין דתלת כלילן גו תלת" תשכ"ג – תורת מנחם חלק לו עמוד 263).

67. (ראה זהר בהקדמה ד, ריש עמוד א. לקוטי תורה להאר"ל ריש פרשת לך לך).

68. (פרקי דרבי אלעזר פרק ג).

69. (בבא בתרא טו, ב) "וזה ברח אברהם בכל" (חיי שרה כד, א) – מאי

בכל"ג. . . בת היתה לו לאברהם ובכל שמה".

70. (ברכות ז, ב) "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שברא הקדוש ברוך-הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך-הוא 'אדון', עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר (לך לך טו, ח): 'ויאמר אדני (אלקים) במה אדע כי איך-שנה'".

71. (בא יב, יב. מבילתא פרשת בא פסקה "והביתי". זהר חלק א קיו, א במדרש הנעלם).

72. (נראה לי בדרך אפשר – צריך להיות: דנפקין – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בהערות ותיקונים. וכן הוא באור התורה פרשת יתרו עמוד תנא).

17 הן יחודא-עילאָה ויחודא-תתאָה;
18 יחודא-עילאָה - מלמעלה למטה, "בולא קמיה
19 כלא", ולמעלה היש כו'. ויחודא-תתאָה הוא בהפך, היינו
20 יש מאין - שלמטה היש. ובשם זה - שם 'אל', הוא
21 בחינת תקון הראשון מי"ג תיקוני דיקנא, כולל הב'
22 דעות.
23 והוא כמו שכתוב (תהלים לג, טו): "היוצר יחד לבם,
24 המבין אל כל מעשיהם"; "בוחן כליות" (ירמיה יא, כ. יז, יח).
25 ועל בן משם נמשך הכח שיהיה הגלוי גם למטה להיות
26 שוים, פירוש: שלא יסתיר בחינת יחודא-תתאָה, הדעה
27 שממטה למעלה, על בחינת גלוי דעה עליונה, ויהיה
28 הגלוי למטה כמו למעלה.
29 וזהו שכתוב (יתרו יט, יט) "והאלקים יעננו" - פירוש:
30 "אלקים" הוא בחינה המסתיר להיות נראה למטה היש
31 כו', והוא בחינת יחודא תתאָה - "יעננו" למטה כפי
32 שנמשך אליו "בקולו של משה" מלמעלה למטה, ועל
33 זה אמרו רז"ל⁷³: "יושב ושונה כנגדו ממש".

1 וזה פליאה לכאורה: איך יהיה דילוג המדרגה
2 מבחינת "י"ג תיקוני דיקנא דארי-אנפין" שהיא מקור
3 האצילות - שיומשך מזה ג' עולמות ב"ע?
4 אף הענין הוא, משום דאדרבה, כי כדי שיבא האור
5 עד למטה כל כך בעולמות ב"ע, צריך שיבא ממקום
6 הנעלה ביותר. כי לעוצם הרוממות יוכל להשפיל את
7 עצמו למטה יותר כו'. ולכן שיהיה התהוות עולמות ב"ע
8 - שהוא דוקא על ידי המשכה מתקון הראשון די"ג
9 תיקוני דיקנא. וזהו פירוש "מי אל כמוך" (מקדח ז, יח) -
10 שיוכל לישפל את עצמו כל כך למטה מטה כו'.
11 ועל דרך זה יובן גם בן בהמשכת האור על ידי
12 התורה ומצות בעולמות ב"ע - שהוא על ידי משה
13 דייקא - להיותו ממקום גבוה יותר משרש בחינת
14 אברהם, על בן יכול להמשיך האור למטה ביותר - גם
15 בב"ע. מה שאין בן המשכות אברהם היו רק באצילות:
16 וזהו "כי אל דעות הויה" (שמואל א' ב, ג), ופירוש - ב' דעות

73. (תנא דבי אליהו רבה ריש פרק יח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

20 ברצון בעל הצלם ודמות שבאצי' אם לחקוק האותיות
21 בדבר הנבדל כך או כך בשיעור ומדה להסתי' מה
22 שצריך הסתר דהיינו שישאר האור בבחי' האצי' ולא
23 יבא לידי גילוי בבריאה ולגלות מה שרוצה לגלות כו'
24 כמו עד"מ טבעת חותם המלך שתלוי ברצון בעל
25 החותם איך ובאיזה אופן ציור יהיה חקיקת אותיות
26 החותם בדבר הנבדל כו' כך מ"ש אתון אתגליפו
27 מאצי' לבריאה הנה ודאי בא בשיעור ומדה כפי הרצון
28 שבעצמות דוקא (וזהו ענין פועל אמת שפעולתו אמת
29 כידוע דחותמו של הקב"ה שהוא עצמות המאציל
30 אותיות אמת שהוא בחי' ראש תוך סוף ומ"ש אתה
31 סתר שהוא בבחי' לי כלים דנה"י דז"א בנוקבא
32 פנימיות הכלים ואמצעיות הכלים וחיצוניות הכלים
33 נקרא פעולתו אמת בבחי' דמות כמו אותיות החותם
34 שנחקק בדבר נבדל כו' וע"כ נקרא המל' מראה דמות
35 כבוד הוי"ה כנ"ל וד"ל). וכתוב אשר נחתם בטבעת
36 המלך שהוא בחי' חותמו של הקב"ה אין להשיב וכמו
37 שמבקשים חתמנו בספר החיים כו' כידוע בענין בחי'
38 החותם הנעילה דיו"כ כו' וד"ל. ולפעמים לא יחפץ

1 (כו) וכך יובן עד"מ למשכיל למעלה גם בבחי' אותיו'
2 המחשבה היותר ראשונה שהו' מ"ש גליף
3 גליפו בטהירו עילאה שזהו בחי' דמות חקיקה לחקיקה
4 העצמית שנחקק בעצמו' אא"ס ב"ה שהוא אור הפשוט
5 ההיולי כו' שאופן חקיקת אותיו' הללו בשיעורן ומדתן
6 בגילוי כך וכך ולא יותר זה תלוי ברצון בעל האור
7 העצם ההיולי הפשוט שכפי רצונו יביא וימשיך לאור
8 זה הפשוט שנקרא טהירו עילאה לידי המשכת חקיקת
9 אותיות בצירופים הללו דוקא וז"ש בריש הורמנא
10 דמלכא דוקא שהוא בעל הרצון הפשוט כו' גליף גליפו
11 להביאו בבחי' צלם וצורה העצמית וממילא נעשה
12 בחי' הדמות שהוא בחי' עצם ציורן וחקיקתן כו' לפי
13 אופן ההארה וההמשכה מן העצמות הפשוט כו' וד"ל
14 והנה כמו"כ יובן בבחי' המשכת האור מאצילות
15 לבריאה שזהו בא מבחי' דמות שבאותיות דאלקים
16 דאצי' כנז' הגם שבא בבחי' דמות בדבר נבדל יש מאין
17 כנ"ל מ"מ הרי גם שם נאמר בצלמנו כדמותנו כו'
18 בבחי' צלם ודמות אדם דאצי' כמ"ש ויברא את האדם
19 בצלמו בצלם אלקים כנ"ל וא"כ ודאי גם זה תלוי

46 לחותם שהן בחי' גילוי ההעלם העצמי וכן אותיות
 47 שבשעוה הן בחי' גילוי וצורה לגבי חומר השעוה כו'
 48 אך ממשל אותיו' המחשבה מובן שאין הפרש ביניהם
 49 משום דגילוי זה הוא הנקרא הסתר כו' וד"ל. ויובן
 50 דבר זה בתוס' ביאור ממשל אותיות המחשבה דגם
 51 שלכאורה הרי בהן גילוי אור עצם השכל ההיולי כנ"ל
 52 אבל באמ' נהפוך הוא שבחי' גילוי אותיו' הללו הבאי'
 53 במחשב' הרי הן בחי' צמצו' והסתר והעלם גמור לגבי
 54 עצם אור השכל כמו שהוא שהרי עצם אור השכל כמו
 55 שהוא הרי הוא בבחי' השכלה וסברא וכאשר בא
 56 במחשבה הוא בא בבחי' לבוש נפרד דאותיו' המחשבה
 57 המעלימי' לבחי' עצמו' ההשכלה והסברא כידוע
 58 הראיה לזה ממה ששכל וסברא א' יוכל לחשוב בכמה
 59 צרופים שונים במחשבה משום שהמחשבה נק' לבוש
 60 לגבי העצם כמ"ש כלבוש תחליפם כו' אלא שנק'
 61 לבוש פנימי כו' כמ"ש במ"א באריכו' ולפ"ז הרי מובן
 62 הנמשל מכל זה למעלה בבחי' דמות דאותיו' אלקי'
 63 שבאצי' שהוא בחי' ל' כלים כו' שזהו בחי' הסתר
 64 והעלם להעלים לבחי' האור דהוי' העצמי דאדם דאצי'
 65 וכמו עד"מ אותיו' שבחותם ואותיו' המחשבה וכמו
 66 שנחקק מצורה לצורה נבדלת שנק' דמות שבודאי
 67 מסתיר לבחי' הצלם שהוא עצם האותיות שבחותם כך
 68 גם בחי' דמות האותיו' שבחותם מעלים על העצם כו'
 69 וד"ל ולפ"ז מה שתלוי ברצון בעל החותם להסתיר מה
 70 שצריך הסתר ולגלות מה שחפץ לגלות הוא להיפך
 71 מכפי הנ"ל שבאותיו' דחותם הוא מסתיר ומעלים
 72 בבחי' לבוש נפרד כאדם שמלביש א"ע וכאשר נחקק
 73 מצורה לצורה עד כ"פ כו' היינו בחי' העלם בתוך
 74 העלם ולבו' בתוך לבוש עד כמ' לבושים והעלמו' זה
 75 בתוך זה כו' ומה שלא בא באותיות הוא בחי' גילוי
 76 אור העצמי כו' לפי שבכל מקום בחי' הדמות מסתיר
 77 על בחי' הצלם ונמצא שבחי' אלקי' מסתיר על שם הוי'
 78 בכל מקום עד רום המעלות גם בבחי' עצמות אא"ס
 79 שנק' טהירו' עילאה דגליף גליפו כו' וד"ל. ולפ"ז
 80 יתפרש יותר הפסוק דשמש ומגן הוי' אלקי' שהמשל
 81 דומה עם הנמשל דכמו שהמגן לשמש הוא בחי' נרתק
 82 לכסות ולהעלים לעצם אור השמש כך שם אלקי' הוא
 83 בחי' צמצום והסתר להסתיר ולהעלים לעצם אור דהוי'
 84 כו' וכך הוא האמת דשם אלקי' בכל מקום הוא בחי'
 85 הצמצום וההסתר כידוע אבל לפי הפי' הראשון בבחי'
 86 האותיות שהן בחי' הגילוי הרי בחי' אלקי' הוא בחי'
 87 גילוי דשם הויה ולא בחי' הסתר כו' וד"ל. אך עיקר
 88 המכוון העולה בכל זה שהכל תלוי ברצון בעל החותם
 89 בבחי' צלם ודמות כנ"ל א' הוא לב' הפירושים רק
 90 השינוי ביניהם הוא בשמות דה' אלקי' כו' אבל בחי'

1 המלך לחתום כלל כמו שאמרו ליבא לפומא לא גלי
 2 שאין רצונו לבא באותיות הדיבור ואותיות הכתב
 3 שהוא בחי' יצירה ועשייה וגם לא באותיות המחשבה
 4 דבריאה כו' ע"ד שאמרו ואלו צדיק ורשע לא קאמר
 5 וכה"ג וזהו אינו רק מאצילות לבריאה להיות האור
 6 והשפע באה מן העצמיות דאצילו' דאיהו וחייהי חד
 7 לבחי' בריאה דבר נבדל מן העצמות כמו אותיות
 8 שבחותם שתלוי בבחירת בעל החותם אם לחתום כלל
 9 אבל גופו של החקיקה של החותם כבר עשוי כפי רצון
 10 בעל החותם כו' וכמו"כ הוא בחי' דמות שהן בחי'
 11 עצם ציור האותיות דאלקים שכבר נחקקו מרצון
 12 העצמות רק שגם שם מושל הארת הרצון איך יהיה
 13 אופן הצלם והדמות שהוא בחי' אור וכלי שבעצמות
 14 כו' אך אין זה כמו השתררות לחוץ ממנו רק בבחי'
 15 עצמותו שהרי אמר דאיהו וחייהי וגרמוהי חד כו' וד"ל
 16 והנה יש בכל זה באופן להיפוך אבל המכוון א' והוא
 17 שבחי' ציור האותיות הן בחי' גילוי העצמות כנ"ל
 18 ואשר אינו בא בציור האותיות נשאר בבחי' הסתר
 19 והעלם בעצמות כנ"ל ועד"מ מאותיות המחשבה לגבי
 20 עצם אור השכל כו' אלא נהפוך הוא שבחי' האותיות
 21 הן הן בחינת הצימצומים להסתיר ולהעלים את אור
 22 העצמו' דוקא ומה שלא בא בבחי' האותיות הוא אשר
 23 בא בבחי' גילוי העצמו' כמו עד"מ ציור צורת אותיו'
 24 שבחותם שעצם גוף החותם הוא חומר פשוט והציור
 25 של האות הוא המעלים ומכסה ומסתיר על עצם החומר
 26 הפשוט וכך כל אות ואות הוא רק צימצום והעלם
 27 והסתר כ"א בפ"ע כו' עד שכל ציור האותיות הן בחי'
 28 לבוש והעלם להעלי' ולהסתיר את העצם הפשוט כו'
 29 וראי' לדבר זה הוא ממה שאנו רואים בחקיקת אותיו'
 30 שבחותם בדבר נבדל כמו בשעו' ששם ודאי הציור
 31 אותיו' שבשעוה מכסה על עצם האותיות שבחותם בין
 32 בשעת ציור כשמציירי' שם בחותם בין לאחר סילוקו
 33 שהרי לאחר סילוקו מן השעוה לא נשאר בשעוה מגופו
 34 ומהות של אותיות החותם כלל וכלל רק בחי' רשימת
 35 חקיקתן וציוורן לבד ועד"ז בכל צורה מצורה נבדלת
 36 כמו השעוה שנחקק עוד בדבר נבדל וכן עד כמה
 37 פעמים כו' וכך הוא ג"כ מובן בציור האותיו' שבחות'
 38 עצמו שהן מסתירי' ומעלימי' לגוף עצם החותם כו'
 39 וד"ל (ובאמת אין זה דומ' לזה דדוקא בצורה מצורה
 40 נבדלת כשעוה מן החותם וכה"ג הוא ששייך לומר דבר
 41 זה להיו' שלא נשאר באותיות שבשעוה רק בחי' רשימו
 42 בהעלם מאותיות שבחותם ולא מהותן כו' וגם בשעת
 43 הציור בהכרח שיתעלם גופן של האותיות שבחותם כו'
 44 משא"כ בציור אותיות שבחותם עצמו אדרב' לכאורה
 45 נהפוך הוא שהאותיו' הללו הרי הן נקראי' בשם צורה

וזה תלוי ברצון בעל הצלם והדמות כו' כענין החתימה
מן החותם שלפעמים לא יחפוץ לחתום כו' וא"כ הרי
רצון העצמות מושל ומשתרר על בחי' המשפיע הנק'
הויה ועל בחי' המקבל שנק' אלהי' שהן בחי' צלם
ודמות כו' על שניהם בשוה וז"ש ביום ברוא אלקים
אדם בדמות אלקי' עשה אותו זכר ונקבה ברא כו'
ויברך אותם ויקרא שמם אדם ביום הבראם כו' וכן
אחר מ"ש נעשה אדם כו' ויברא את האדם בצלמו כו'
כתיב זכר ונקיבה ברא אותם שהוא בחי' צלם ודמות
שבכל פרצוף אדם עד רום המעלות כנ"ל וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"ג

יחוד דהוי' אלקי' שהוא בחי' צלם ודמות בחי' אור
וכלי דכר ונוק' באיזה אופן יהיה יחודם כמה ישאר
בבחי' העלם במשפיע שלא יבא לידי גילוי במקבל
וכמה יבא בבחי' גילוי כו' היינו כמשל בעל החותם
שתלוי ברצונו דוקא אופן ציור אותי' החתימה הנק'
דמות איך יקבל מבחי' העצמות שנק' צלם ואיך ישפיע
כו' בין בעצם החותם בין בפעולתו וחקיקתו למטה לב'
הפירושים א' הוא כו' כנ"ל (ולפעמים לא יבא כל בחי'
הצלם העצמי לבחי' דמות כי לא יוכל לקבל הדקות
שבו כנ"ל במשל תלמיד דלא קאים אדעת' דרבי' כו'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ע"י שם אלקים ה"ז עומד בבחי' היחוד האמיתי דשם
הוי' ממש כמו שהי' קודם שנברא העולם ואין כאן
בחי' ריבוי ופירוד כלל באמת***, ויובן עד"מ כשרוצים
למלאות מחבית גדולה מליאה מים כלים רבים מאד
קטנים ביותר שעושים צינורות הרבה מאד וכל צנור
מצומצם כפי מדת הכלי לבד ע"כ ממילא יחולק השפע
לרבוי כלים קטנים ביותר מה שלא הי' באפשרי לעשות
כן מהחבית עצמה אלא הי' שוטף בבת אחת, והנה
באמת הגם שהצנור גרם צמצום המים מ"מ אינו אלא
כלי לעבור בו המים עצמן אותן שבחבית ועדיין לא
נפרדו ממקורם כי הקילוח מחברן ולא שהצנור מהווה
מים מצומצמים אחרים וזה פשוט, וכמ"כ הנמשל
שבחי' שם אלקים שהוא מדת הדין והגבורה הגורם
צמצום שפע מימי החסדים שיתחלקו לחלקים רבים
כמ"ש פלג אלקים מלא מים (תלים ס"ה י') ר"ל ששם
אלקים גורם ההתחלקות והיינו ע"י ה"ג כמ"ש מי ברא
אלה (ישעי' מ' כ"ו) מ"י דאלקים גורם להיות בחי'
אלה דאלקים המורה על הריבוי והפירוד וזהו פלג
אלקים ששם אלקים נפלג ומתחלק והוא ע"י צינורות
שהן בחי' צירופי אותיות המלבישים ומעלימים
להשפעת אור א"ס שבשם הוי' היה הוה ויהי' הבלתי
מוגבל בעצם כי אין לו תחלה ותכלה, שיבא להיות
נשפע בגבול ומדה להחיות נבראים בעלי גבול מלאך
מיכאל מהלך ת"ק שנה וכיוצא, הנה מ"מ הרי צירופי
אותיות אלו אינן רק בחי' כלים שתעבור על ידם עצם
השפע דש' הוי' וגם אחר שנתלבשה בהם לא נפרדה
ממקורו וכולא חד, וגם באמת הרי גם גוף הכלים
והאותיות עצמן המעלימים אינו נק' העלם כלל באמת

(ב) והטעם לכל זה מה שא"א לו לקבל חיות כ"א ע"י
השירה, הנה יובן עפ"י מ"ש (תלים קל"ו
(ב') הודו לאלקי האלקים כל"ת, כי הנה אלקים הוא לי'
רבים כמ"ש אלקים קדושים (יהושע כ"ד י"ט) אשר
נגלו אליו האלקים (בראשית ל"ה ז') וגם אלקים לי' כח
ומקור המחי' ומשפיע כמו יש לאל ידי (בראשית ל"א
כ"ט) וכן אילי הארץ (יחזקאל י"ז י"ג) וא"כ אלקים לי'
רבים היינו ריבוי כחות האלהות המשפיעים ומהוים
נמצאים רבים ועצומים דדצח"מ וגבוהים עליהם וכולם
נמשכים מאחדותו הפשוטה ית' וידוע קושיות
הפלוסופים איך יסתעף הריבוי מן האחדות הפשוט
ונלאו בזה למצוא טעם ודעת אך הענין באמת שזהו
ע"י צמצום שצמצם אורו ית' הפשוט הבע"ת ובלתי
בע"ג להאיר הארה מצומצמת וגם היא תתצמצם
ותתחלק לריבוי השפעות שונות ובחי' צמצום ודין זה
הוא ענין שם אלקים כדכתיב שמש ומגן הוי' אלקים
(תלים פ"ד י"ב) כמ"ש בלק"א ח"ב (פ"ד) שהוא כמו
בחי' מגן ונרתק ולבוש המעלים ומסתיר בתוכו החיות
הנמשך מאתו ית' שכללות השפעה זו נק' בש' הוי' מל'
התהוות ועי"ז יכול להיות התהוות נבראים בע"ג
מחומר וצורה גוף ונפש הנפש נמשכת מצד החיות
דשם הוי' המאיר בשם אלקים והגוף מש' אלקים
המעלים ומלביש לש' הוי' ולכן גם הגוף מלביש את
הנפש ומעלים ומסתיר עליו כנודע, ולזאת הזהירנו
התורה בכמה מקומות וידעת כו' כי הוי' הוא האלקים
(דברים ד' ל"ט) דהיינו שבחי' הריבוי הנעשה ע"י ש'
אלקים שאינו נפרד כלל וכלל מבחי' האח"פ דשם הוי'
כי באמת כולא חד* וגם לאחר שנעשה בבחי' הריבוי

20 כלים וכמ"כ הוא ענין ל"ב ויאמר דאלקים שהן בחי'
21 התחלקות השפע לל"ב נתיבות ממקור הראשון מאמר
22 דבראשית הכולל כולם והוא בחי' חכמה שע"ז נאמר
23 במאמר א' יכול להבראות (אבות פ"ה מ"א) כנודע:
24 ונמצא מובן מכ"ז שהכלים הן רק הגורמים הגעת
25 השפע למקבלים ומ"מ העיקר הוא האור המאיר בתוכן
26 שהוא עיקר המחי' כנ"ל ולזאת יובן ג"כ בענין השמש
27 הנ"ל שבשעת סיבובו דוקא פועל פעולתו בנמצאים
28 המקבלים ממנו לפי שאז דוקא מקבל חיות ושפע ע"י
29 הביטול כי הרי עיקר הפעולה הוא ע"י הנפש שהיא
30 האור וחיות שבתוכה ששרשה משם הוי' כנ"ל רק
31 שהמקבלים אינן יכולים לקבל אלא ע"י הכלי דייקא
32 המסתרת ומעלמת בתוכה הנפש ומאירה למקבלים
33 כיכולתן ולזאת בשעת השירה בבחי' ביטול בגופו
34 ונפשו מחמת כי הוי' הוא האלקים שבאמת גם הכלי
35 בטל כנ"ל אז מאיר ההארה בכלי להיות פועלת
36 פעולתה בתחתונים, ולזה נאמר אשר בדברו מעריב
37 ערבים ומסדר את הכוכבים גולל אור כי כולם הם בידו
38 והוא הפועל על ידם באמת כגרון ביחד החוצב בו:

מצות מילה

1 אצלו ית' שהרי הם נמשכים ונתהוים ממנו ית' וזוהי
2 מדת גבורתו שאין לה סוף כמו שא"ס למדת חסדו
3 ולזאת נאמר ולגדודיו אין מספר (גמרא חגיגה י"ג ב')
4 שגורם התחלק' לא"ס מחמת שהיא בחי' כח בבע"ג
5 ובבע"ת בעצמותו, וההעלם הוא רק לעינינו המקבלים,
6 וא"כ הרי מובן היטב שגם לאחר התהוות הפירוד
7 והריבוי דהתהוות שם אלקים הכל עומד ביחוד
8 האמיתי באחדותו ית' ואדרבה אחדותו ית' הפשוט הוא
9 העושה הריבוי לא"ס ע"י צמצום הנ"ל והצמצום
10 וההסתר אינו רק אלא לפנינו אבל קמי' ית' הכל בטל
11 כמו שהי' קודם בריאת העולם כי הוא כזיו השמש
12 בשמש כמ"ש בלק"א ח"א פכ"ב וז"ס הוי' הוא
13 האלקים: וז"ש הודו לאלקי האלקים פי' שם הוי' עצמו
14 הוא מקור הצמצומים דש' אלקים ונק' לכך אלקי
15 האלקים ולכן כל"ח שבאמת הצמצומים הנ"ל הם חסד
16 גמור כדי שיוכלו המקבלים בע"ג לקבל השפע ולכן
17 נאמר כ"ו פעמים כל"ח שהן ניצוצי החסדים דש' הוי'
18 גימ' כ"ו שבוקעים ומאירים ע"י שם אלקים להיות
19 לעולם חסדו וכמשנת"ל שהאותיות דשם אלקים הן רק

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

19 הנה היא מוסתרת ונעלמת, וע"י בחי' התבוננות יכול
20 כ"א להוציאה מהעלם אל הגילוי, מאחר שכבר ישנה
21 בהעלם בטבע תולדתו, שלכן נק' אהבה טבעית. אבל
22 פי' הב' בפי' ואהבת ל' הבטחה, היינו סופך לבוא לידי
23 אהבה, זהו מעלת ומדריגת אהבה דאהרן שהיא בחי'
24 אה"ר שלמעלה מן הטו"ד שאין זה ביכולת האדם
25 לבוא ע"י התבוננות, כ"א כשנותנים לו מלמעלה, ואינו
26 דומה לבחי' אהבה הטבעית שנמשכת מהתבוננות
27 שזהו ע"פ השגת השכל, וה"ז בבחי' הגבלה, שזה"ע
28 לאהבה את ה' כי הוא חיין, והיינו כמו האדם אוהב
29 חיי נפשו כן כאשר יתבונן שאו"ס ב"ה הוא חיי
30 החיים כו', מהתבוננות זו נמשך לו בחי' אהבה.
31 משא"כ אה"ר דאהרן היא אהבה שבלי גבול לצאת
32 מהכלי כו' היפך הגבלת השכל כו', היא הבאה
33 מלמעלה כו' ע"י המשכת אהרן כה"ג כי אהרן הוא
34 אותיות נראה, והיינו בחי' באורך נראה אור, באורך
35 דוקא הבא מלמעלה כו'. וזהו שורש ההפרש בין אהבה
36 דאהרן לאהבה דאברהם אוהבי.

בס"ד. ש"פ אחרי, ל"ב

1 **ולהבין** זה צ"ל שורש ענין אהרן ופעולתו בנפש
2 האדם הוא להעלות הנרות הם נר ה' נשמת
3 אדם, פי' שהוא מדליק הנרות הם הנשמות לפי שהוא
4 הי' מז' רועי' הממשיכי' חיות אלקות לכלליות
5 הנשמות, והוא ממשיך להעלות אהבה עזה לה'
6 ולהגדיל מדורת אש האהבה כרשפי אש שלהבת
7 מתלהטת בקרב איש ולב עמוק. ויובן זה בביאור ענין
8 מעלת אהרן על אברהם שנק' ג"כ אברהם אוהבי, והוא
9 הי' הראשון מז' רועי', והמשיך ג"כ בחי' אהבה בנש"י.
10 דהנה בפי' ואהבת יש שני פי', הא' ל' ציווי, והב' ל'
11 הבטחה. ולכא' איך שייך ל' ציווי על מדה שבלב. אך
12 הענין דהציווי הוא על התבוננות שיתבונן בגדולת
13 או"ס ועי"ז יבא לבחי' אהבה הטבעית שיש בכאור"א
14 מישראל בירושה לנו מאבותינו. ולכן יתכן ל' ציווי על
15 בחי' אהבה זו שהרי ביכולת האדם להוציאה מהעלם
16 אל הגילוי ע"י ההתבוננות בפסוק ראשון דק"ש איך
17 שה' אחד, ועי"ז בא לבחי' ואהבת כו', וזהו בחי'
18 האהבה שהמשיך אאע"ה בנש"י בטבע תולדותם, אך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

עולם דכתיב¹⁹⁵ ויכולו השמים - היינו, שהעולם נברא
באופן של שלימות ואין בו דבר מיותר,
הרי מוכח, שגם יתושים (שמכניסים ואינם מוציאים
שהוא ענין הסמרא אחרא בו' שאין לה ביטול כלל, רק
לוקחת לעצמה ולא נותנת, שזהו היפך הקדושה שכל
עניינה הוא לתת ולהשפיע ולא לקחת לעצמה. כמו
שנתבאר במקום אחר) נקראים בפסוק בלשון בכל, וזו
ראיה נוספת לדברי השל"ה, ש"כל" שייך למספר עולם
הזה שאיננו טוב.
והרמ"ק (רבי משה קורדבירו) כתב¹⁹⁶ בכוונת הפסוק¹⁹⁷
ומלכותו בכל משלה - שפירושו הוא, שהקדוש ברוך
הוא שולט ומושל על הכל, דהיינו גם על הקליפה
וסמרא אחרא בו', הרי גם מדברי הרמ"ק מוכח דבכל
כולל הכל בו'.
כפי שראינו עתה מכמה מקומות, בחינת "כל" הוא ענין
הקליפות, ואיך זה מתיישב עם הפירוש ב"כל" - ספירת
היסוד שממשיכה את השפע ומאחדת את השמים
והארץ כדלעיל?
ויש לומר הביאור בזה על פי מה שנתבאר במקום אחר
דמהיסוד יש ב' מיני שפע, הא' מבחינת הימין המורה
על אור וגילוי, שנמשך רק למקום הראוי והוא בחינת
השפעה פנימית ועצמית בו', כלומר, גילוי השפע בצד
הימין הוא גילוי שפע פנימי, שמעצמות מידת היסוד.
שפע זה נמשך רק למקום הקדושה הראוי לקבל את
השפע העצמי, והב' מצד השמאל המורה על צמצום
והעלם, שנמשך שפע חיצוני עד שמזה יכול להגיע שפע
המותרות לחיצונים - היינו, הקליפות הנקראים חיצונים
- בו',
וזהו מה שכל כולל הכל גם את ההמשכה לקליפות,
דכל הוא בחינת יסוד שממנו נמשך בשני אופנים,
דמבחינת השמאל נמשך לכל - לקליפות הנקראות "כל"
בו', ומבחינת הימין נמשך למקום הקדושה.
גם יש לומר על פי מה שנתבאר בלקוטי תורה סוף דבור
המתחיל כי ההרים ימושו שם מבאר אדמו"ר הזקן את
ההפרש בין שתי בחינות היסוד, בין בחינת היסוד

צ.
תוכן הפרק: החילוק בין "כל" ל"את" בהשפעת היסוד
לקדושה ולקליפה, והמשכת האין סוף גם בבחינת
הכלים על ידי עבודה בבירור הנפש הבהמית.
אמנם יש להבין מה שכתב השל"ה דאת שדרכו למנות
הוא המספר דעולם הבא וכל שדרכו למנות זהו המספר
דעולם הזה ונתבאר בפרק הקודם ש"את" אלו אותיות
התורה שהם המספר של עולם הבא, אך עדיין צריך
לבאר את הקשר שבין המספר של עולם הזה לענין של
"כל".
וגם אינו מובן כיצד ניתן לפרש ש"כל" מוסב על המספר
של עולם הזה (שאינו טוב), והלא כתיב¹⁹¹ כי כל
בשמים ובארץ ומפרש שם התרגום: דאחיד בשמיא
ובארעא (שמאחד שמים וארץ) בו', ומבואר על זה¹⁹²,
דכל הוא בחינת יסוד המקשר ומחבר בו' - ספירת היסוד
היא הממוצע המקשר ומחבר שמים וארץ - עניין ה"כל"
הוא להמשיך את הגילוי מלמעלה למטה, ואיך הוא
המספר דעולם הזה בו'. - שאינו טוב, הרי "כל" עניינו
הוא המשכה מלמעלה?
הענין הוא על פי מה שכתוב¹⁹³ יוצר אור ובורא חושך,
עושה שלום בו' ובורא רע ואמרו רבותינו ז"ל במסכת
ברכות דף י"א עמוד ב דכתיב בפסוק רע ובתפילה
קרינן (קוראים אנו) ובורא את הכל (היינו מה שאנו
אומרים בברכת יוצר אור: יוצר אור ובורא חושך, עושה
שלום ובורא את הכל) לישנא מעליא (לשון מעולה,
טובה),
הרי כאן רואים, שבינו את רע בשם הכל שהוא כל, וזה
מתאים לדברי השל"ה, ש"כל שדרכו למנות" הוא
המספר של עולם הזה שיש בו רע.
וכן מובא ברבות (מדרש רבה) על פרשת אחרי ריש
(תחילת) פרשה ב"ב על פסוק¹⁹⁴ ויתרון ארץ בכל -
שפירושו הוא, שהמעלה והיתרון של הארץ היא ב"כל",
דורש על זה המדרש רבה: אפילו דברים שאתה רואה
מיותרין בעולם (הלשון "יתרון" הוא מלשון 'מיותר')
בגון ונכונים פרעושים ויתושים אף הם בכלל ברייתו של

194. קהלת ה, ח.

195. בראשית ב, א.

196. פירוש רימזים, שער כד, פרק יא. שער טז פרק ז.

197. תהילים קג, יט.

191. דברי הימים א כט, יא.

192. וראה זהו חלק א, סוף עמוד א. חל ק ג רנז, סוף

עמוד א. פירוש שער יג (שער השערים) סוף פ"ו. לקוטי תורה

עקב טו, ריש עמוד ב.

193. ישע' מה, ז.

אך יראה זו של המזיקים, היא יראה נמוכה בלבד, והיא
 יראת העונש לבר בוי, ובדרך כלל מה שכתוב יראו מה'
 היא בחינת יראה תאמה (נמוכה), שאדם לא ירא
 מהקב"ה עצמו, אלא רק מהגילויים החיצוניים
 הנמשכים בעולמות, שיראה זו היא מרחוק וזהו הלשון
 מה' בוי, - לא "את ה'" אלא "מה'", שלשון זו מורה
 שהיראה אינה מהקדוש ברוך הוא עצמו, אלא רק
 מהארה הנמשכת ממנו.
 וצריך להיות כפי הנאמר²⁰³, יראו את ה' קדושו בבחינת
 ביטול ממש שזהו פירוש את הוי' להיות בבחינת את
 הטפל ממש לשם הוי' - כיון שהלשון "את" הוא לשון
 טפל²⁰⁴, וכוונת הדברים היא להיות טפל להוי', שלא
 להיות שום רצון בפני עצמו כלל בוי',
 וזהו ענין את שדרכו למנות - שנתבאר בשל"ה שהוא
 המספר של עולם הבא, בבחינת את הטפל ובטל בוי' -
 כלומר, על ידי הביטול לאלוקות - היראה בדרגה
 העליונה - מגלים את המספר כפי שהוא בעולם הבא.
 ובדרך כלל ההבדל בין שני סוגי היראה ("את" ו"כל"),
 זהו בחינת מספר האורות ומספר הכלים - וכפי שמפרט
 הרבי נ"ע:
 דמספר האורות זהו בחינת את שדרכו למנות - ביטול
 בדרגה העליונה - דהאורות הן בבחינת דביקות,
 והביטול שלהם הוא בבחינת ביטול במציאות בוי' -
 היינו, ביטול מוחלט, וכן בעבודה הרוחנית של האדם,
 הוא ענין למסור נפשו באחד להיות בבחינת ביטול
 במציאות ממש בוי' - העבודה של קריאת שמע מבטאת
 ביטול מוחלט שמצד הנשמה, כמו שנתבאר לעיל.
 וזהו גם כן ענין המספר דעולם הבא - וכוונת תפילת
 שבת בברכת "יוצר אור" - דאין זולתך מלבנו לחיי עולם
 הבא - שבדרגת עולם הבא מורגש ש"אין זולתך", שזהו
 בבחינת האור כפי שדבוק במקורו בוי' - בשונה מדרגת
 העולם הזה שם אומרים "אין ערוך", כיון שבעולם הזה
 לא מורגשת הדביקות במקור אלא רק האין ערוך ביחס
 לעצמות, וכמו שנתבאר במקום אחר.
 ומספר הכלים זהו בחינת כל שדרכו למנות דהכלים הן
 בבחינת מספר וגבול - האצלתם היא באופן של גבול
 ומידה ובריוחוק ממקורם, ומה נמשך ההגבלה למטה -
 בעולמות הנמוכים יותר, בריאה, יצירה ועשיה, עד
 שיכול להיות אחיזה גם לקליפות בוי'.
 ונתבאר לעיל²⁰⁵ דבעבודה הרוחנית של האדם, הוא
 הפרש שבין נשמות דאצילות שמורגש אצלם בעיקר

הרמוזה בפסוק כי כל בשמים ובארץ לבין מה שכתוב¹⁹⁸
 כי ההרים ימוש והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא
 ימוש וברית שלומי (עניין היסוד) לא תמוט (לא יהיה
 בה נפילה), שבהרים וגבעות שהם שאר היסודות שייכת
 הגבלה וחסרון, אבל "ברית שלומי" (כידוע שברית
 בכלל היא ענין היסוד) הוא יסוד דעתיק, שאין בו
 הגבלות כלל בגלל שהוא המשכת העצם ממש¹⁹⁹.
 דבי כל בשמים ובארץ הוא ההמשכה שעל פי סדר
 ההשתלשלות שמתמעט ממדרגה למדרגה - "כל" הוא
 השפעה אלוקית של מידת היסוד שמושפעת לפי סדר
 ההשתלשלות בהתמעטות מדרגה לדרגה, ולכן יכולה
 להיות בסופה המשכה גם לקליפות, אבל וברית שלומי
 לא תמוט הוא שנמשך בחינת גילוי אור ממש למטה בוי'
 וכיון שנמשך אור עצמי, אין מזה יניקה לקליפות.
 וזהו פירוש דברי השל"ה, דבחינת כל הוא המספר
 דעולם הזה שמתמעט האור מדרגה לדרגה ובא בבחינת
 הגבלה ובבחינת כמה העלמות והסתירים עד שנמשך
 קצת שפע גם לחיצונים בוי',
 מה שאין בן בחינת וברית שלומי שנמשך גילוי אור -
 המשכת האור העצמי מהיסוד, ללא צמצומים
 והתחשבות במקבל, אין שם שום אחיזה לחיצונים
 ונמשך רק למקום הראוי בוי'. כלומר למקום הקדושה
 בלבד.
 וזהו גם כן מה שכתוב²⁰⁰ יראו מה' כל הארץ, שבפסוק
 זה משתמש בתיבת "כל" דווקא ואומר כל הארץ דוקא
 ובה רומז, שהיראה היא אף מבחינת כל שדרכו למנות
 שמרמז על ענין הקליפה, ולא רק מבחינת "את שדרכו
 למנות" שהיא מקום הקדושה ('את' - אותיות התורה),
 שאפילו המזיקים יראים מהשם יתברך וגם אצלם יהיה
 את העניין של "יראו מה'".
 וכמאמר רבותינו ז"ל²⁰¹ אלמלא ניתנה רשות לעין
 לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין בוי',
 ואף על פי כן אין המזיקים עושים כלום מפני מורא
 שמים עד כדי כך, שכשבלק ביקש מבלעם הרשע לקלל
 את ישראל, אמר לו בלעם²⁰², שלא יוכל לעבור את פי
 ה' לעשות קטנה או גדולה בוי', דעם היות שיש להם
 אחיזה באור האלוקי על ידי ריבוי הצמצומים הנעשים
 באור, מכל מקום נמשך משם גם בחינת היראה עליהם
 בוי'. - מאותו האור שנמשכת להם חיות, נמשכת להם
 גם יראה מהקדוש ברוך הוא, ולכן גם בהם יש יראה
 וביטול.

202. במדבר כב, י.

203. תהילים לד, י.

204. ברכות לו, ב.

205. פרק פו.

198. ישעיה נד, י.

199. ראה מאמר דבור המתחיל "שלח לך" התשח"י.

200. תהילים לג, ח.

201. ברכות ו, א.

שמצד הגוף והנפש הבהמית ולגלות את שורשם - כוח
הגבול שבאין סוף - ואז נעשה גם על ידם גילוי של
אלוקות ממש - אין סוף - שהוא המקור גם לכוח
הגבול.
ובמקום אחר מבואר דעל ידי תיקון הכלים לא רק
שהאור עובר דרכם ללא יניקה לקליפות, אלא יתירה
מזאת, שנמשך מבחינת האור שלמעלה מהכלים - היינו,
האין סוף ממש - שמאיר בגילוי תוך הכלים בו, ועל
ידי זה הוא בבחינת מספר אשר לא יספר בו - שגם
דרגת ה"מספר" - הכלים - ממשיכים את דרגת ה"לא
יספר" - האור שלמעלה מהתלבשות, וכנזכר לעיל.
לסיכום: מספר האורות הוא בחינת "את" - ביטול
במציאות, ומספר הכלים הוא בחינת "כל", שהוא ענין
של הגבלה וממנו יכולה להיות יניקה לקליפות. אלא
שעל ידי עבודה, ניתן גם בכוחות המוגבלים להמשיך
את האין סוף הבלי גבול.
כאן מסתיים הביאור בפירוש הראשון של המושג
"ספירות" שהוא מלשון מספר וגבול, שיש בזה בכללות
שני אופנים, מספר האורות ומספר הכלים, כפי שנתבאר
במאמר הקודם ובמאמר זה באריכות.

צור תעשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

האור - היינו, הנפש האלוקית - ובין הנשמות הנמוכות
שמורגש אצלם בעיקר הכלים - היינו, הנפש הבהמית
והגוף - וענין ריבוי הכלים הוא לצורך מטרה מסוימת,
הבירור ותיקון דנפש הבהמית בבחינת כפיה וביטול היש
בו' - שאף שאינם יכולים להגיע לדרגת הביטול
במציאות המקבילה לביטול האורות, על ידי עבודה הם
יכולים להגיע על כל פנים לביטול היש,
ועל ידי הכפיה וביטול דחומריות הנפש הבהמית שעל
ידי זה נעשה תיקון הכלים - כלומר, הכלים מצד עצמם
שמצמצמים את האור יכולים אמנם להביא ליניקה
לקליפות, אך כאשר מתקנים את הכלים, שמזככים את
הנפש הבהמית שמצד הקליפה, שחיותה נמשכת
מהמדידה וההגבלה שמצד הכלים, ממשיכים על ידי זה
מבחינת שרש ומקור הכלים בחינת כח הגבול שהיא
חלק מהשלמות של האין סוף, כפי שהתבאר, והיינו
בחינת המספר את המספר (כלומר, זה שסופר את
המספר) שעל ידי זה יהיה גם המספר (הכלים) בבחינת
בלי גבול ולא יש (ולא תהיה) אחיזה לחיצונים בו'.
והיינו, שהעבודה (מלשון עיבוד וזיכוך) של האדם היא
דווקא בבחינת הכלים, לקחת את כוחותיו המוגבלים

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - קונטרסים

שלהם בכך שאינם שומרים טהרת המשפחה, נולדים
ילדים שח"ו דור אביו ואמו יקלל, אבל אילו היו
יודעים את המצווה הגדולה של הנחת תפילין, את
האסון הגדול שהם מביאים חס-ושלום על עצמם ועל
המשפחות שלהם בכך שאינם שומרים טהרת
המשפחה, הם בוודאי היו עושים הכול אחרת. ועל כך
נאמר "ולבי ער", נקודת הלב היהודי שלימה. וכאשר
מזכירים ליהודי שצריך להניח תפילין וצריך לשמור
את טהרת המשפחה, נקודת הלב שלו מתעוררת.
וזהו ולבי ער. "אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש-
ברוך-הוא אני ישנה". בני ישראל אומרים
לקדוש-ברוך-הוא, אנחנו ישנים בדברים האישיים.
"אני ישנה בגלותא". הסיבה לשינה היא הגלות המרה,
אבל "ולבי ער", נקודת הלב, שהיא נקודת היהדות,
ערה. וזו תקוותנו שיתעוררו מהשינה. הגמרא אומרת
"כל כאב ולא כאב לב". הלב הוא היסוד של כל
האדם. וכאשר הלב בריא, האדם יכול לסבול ח"ו את
כל המחלות. וזהו "אני ישנה", ישנים בתפילין, שבת,

אני ישנה בגלותא. בגלות ישנים. לא רואים את
האמת ונדמה שאין זמן. קמים
בבוקר ואין זמן ללכת להתפלל תפילה בציבור, מי
מדבר על ללמוד משהו לאחר התפילה. אין זמן לבוא
ללימוד, הוא יפסיד את פרנסתו. האמת אינה כן. כל
המתבונן רואה שכל מה שהוא עושה תחבולות בעסק,
זה כלום והעיקר הוא ברכת ה'. ולעיתים קרובות היה
יותר טוב אילו לא היה עושה כל כך הרבה. היום הוא
יודע שאתמול היה יכול ללכת להתפלל בציבור, אבל
בעת מעשה עיניו היו סגורות כמו אצל ישן. כל אחד
שהיה מתבונן היטב, היה רואה השגחה פרטית איך
הקדוש-ברוך-הוא מגן עליו מאסונות. אבל זמן הגלות
הוא כמו שינה. העיניים סגורות ולא רואים את האמת.
ועד כדי כך העיניים סגורות שישנם כאלה שאינם
מתפללים, לא מניחים תפילין ח"ו, אין זמן. חלק גדול
מהם אינם יודעים את גודל המצווה של הנחת תפילין,
לשמור שבת קודש, אינם יודעים את האסון הגדול
שהם מביאים חס-ושלום על עצמם ועל המשפחות

העולם". וכתוב "בראשית ברא אלוקים את השמים
 ואת הארץ". ואומר המדרש כי הכוונה של אלוקים
 ברא את השמים ואת הארץ היא בשביל "בראשית, ב'
 ראשית". התורה הנקראת ראשית וישראל הנקראים
 ראשית. כדי שבני ישראל על ידי לימוד תורה יאירו
 את העולם הגשמי שהקדוש-ברוך-הוא ברא. התורה
 היא הקיום של העולם כפי שהמדרש אומר "אלה
 תולדות השמים והארץ. בזכות מי הם עומדים וקיימים,
 בזכות אלה העדות החוקים והמשפטים". ככתוב "אם
 לא בריתי יומם ולילה חוקים שמים וארץ לא שמת".
 הקדוש-ברוך-הוא אומר כי הוא יתברך ברא את העולם
 בשביל ישראל שיקיימו תורה ומצוות, כמאמר "נחת
 רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני". וזהו שכתוב "ויהי
 ערב ויהי בוקר יום השישי". כתוב כאן השישי, אחרת
 מכל שאר חמשת הימים, יום אחד, יום שני, ואפילו
 ביום השלישי שכתוב ב' פעמים כי טוב כתוב גם יום
 שלישי. ורק ביום השישי כתוב יום השישי עם ה', זה
 מראה ומציין את גדולת היום יותר מכל הימים. אומרת
 הגמרא "תנאי התנה הקדוש-ברוך-הוא עם מעשה
 בראשית. אם יקבלו ישראל את תורתו מוטב ובאם לאו
 אחזור את העולם לתוהו ובוהו". אם בני ישראל יקיימו
 תורה ומצוות הרי טוב, העולם יישאר קיים, ואם לא
 הוא יחזור הכל לתוהו ובוהו, כפי שהיה לפני שהוא
 ברוך-הוא ברא את העולם, כי התכלית של בריאת
 העולם על-ידי הקדוש-ברוך-הוא היא בשביל התורה.

אני ישנה ולבי עד

ב' ניסן ת"ר צדיק

כשרות, טהרת המשפחה, אבל "ולבי ער", הלב בריא
 כי "צור לבבי אלוקים", חוזק הלב היהודי הוא
 האלוקות הנצחית. והרי זהו שכתוב "ועשו לי מקדש
 ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם". בכל
 יהודי יש בית המקדש, נקודת הלב שהיא נקודת
 היהדות. וזהו בית המקדש, נקודת הלב, שזהו נקודת
 היהדות, זהו בית המקדש, זהו מכון לשבתו ית'. תכלית
 הכוונה שהקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם היא כי
 הקדוש-ברוך-הוא רצה שתהיה לו דירה בתחתונים.
 אנשים שהם בגופים בשריים עם יצר הרע, והם מרצונם
 האישי הטוב, לומדים תורה ומקיימים מצוות. כאשר
 מלאכים בקשו מהשם-יתברך שיתן להם את התורה
 הקדושה, ככתוב "אשר תנה הודך על השמים", אמרו
 להם "כלום יצר הרע יש בכם" ונתנו את התורה דווקא
 לבני ישראל, כדי שהם עצמם ילמדו וילמדו את
 ילדיהם, ככתוב "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".
 כלומר, כאשר יהודי לומד תורה ודואג שבנו ילמד,
 ודווקא ילדים קטנים, וילמדו תורה בקדושה וטהרה,
 אזי זהו עם יסוד חזק.

כל התכלית של בריאת העולם היא בשביל התורה
 ובשביל ישראל, ככתוב "שוקיו עמודי
 שש מיוסדים על אדני פז". ואומר המדרש, "שוקיו זה
 העולם שנשתוקק הקדוש-ברוך-הוא לבראותו, עמודי
 שש שנברא לששה ימים, מיוסדים על אדני פז אלו
 פרשותיה של תורה, שבשביל פרשותיה של תורה נברא

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

פעם אחת שמע ר' ברוך מרדכי שהגאון ר'
 שמואל נשא לאשה מיוחסת גדולה, בתו של הגאון
 המפורסם ר' חיים יהודה ליב, ראב"ד לבוב, אלמנה
 שחייתה בישוב ליד שווינציאן.
 ר' ברוך מרדכי הבין שהמדובר באמו, אך להיותו
 מתון גדול, נמנע במשך כמה חדשים מלהתראות עם
 אמו עד שיתבונן כיצד לנהוג.
 בהיותו בסלוצק נודע לו שהישיבה הגדולה בה
 כיהן הגאון הישיש הר"ר אהרן יעקב כראש הישיבה,
 מוחזקת מקרן קיימת שתלמיד חכם ועשיר גדול
 השאיר בירושה. שני בניו, של המוריש, היו גם כן
 גבירים אדירים, אך כבר לא היו עשירים כמאז, אך
 את הישיבה החזיקו בהרחבה.
 בידעו התנגדותם הגדולה של גאוני וילנה על
 שיטת הבעל שם טוב ממזיבו ועל תורת ושיטת הרב
 המגיד ממזריטש ותלמידיו החבריא קדישא, התפלא

ממינסק חזר ר' ברוך מרדכי לויילנה והשתלב מיד
 בחברותא החסידית. את הצטרכויותיו קיבל מחברת
 מחזיקי בני תורה, והוא עצמו התעמק בלימודי הנגלה
 והחסידות. מזמן לזמן היה נפגש עם אחדים
 מהאברכים הלמדנים, ביניהם גם עם שני בניו של
 הראב"ד הר' שמואל.
 הגאון ר' שמואל - הראב"ד של וילנה - היה חתנו
 של הגאון והנדיב המופרסם הר"ר יהודה במוה"ר
 אליעזר ספרא ודיינא דקהל עדת ישראל בעיר תהלה
 וילנה. בגלל צדקותיו וטובותיו הגדולות של הגאון ר'
 יהודה לקהילה, הכתירוהו בתואר "יסוד" - יהודה
 ספרא ודיינא דקהילה קדישא וילנה. גם על מצבתו
 חרות התואר הרב מוה"ר יסוד"ד דק"ק וילנה. בשנת
 תקכ"ח התאלמן הגאון הר"ר שמואל, וכעבור משך
 זמן רב לקח לו לאשה את האלמנה - אמו של ר'
 ברוך מרדכי.

9 ולמדו, ומצא ביניהם אברכים למדנים גדולים ובעלי
10 מדות. הרבה פעמים נכח לדעת איך שאותם חסידים
11 הם נעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם
12 משיבים, דבר שהרשים אותו מאוד והחליט להשתלב
13 יותר בעדת החסידים. כששב לווילנה הוציא לפועל
14 החלטתו זו והתמסר ללימוד החסידות ולהליכה
15 בדרכי העבודה על פי שיטת החסידות.

ש"ק פרשת שמות, כ"א טבת ה'תש"ב

1 ר' ברוך מרדכי מה שבסלוצק מזכירים את הבעל שם
2 טוב בהדרת כבוד גדול, מספרים שם שבחונכת הבית
3 של בית המדרש הגדול ושל הישיבה שהקימו שני
4 הבנים, השתתף הבעל שם טוב, ואף מראים על אבן
5 גדולה ליד בית המדרש הגדול, עליה עמד הבעל שם
6 טוב ואמר תורה¹⁴.
7 במינסק התוודע הר' ברוך מרדכי עם עדה של
8 חסידי חב"ד שהיה להם "מנין" מיוחד בו התפללו

(14) ראה "התמים" חוברת ה. עמוד מג, שיחת חז"ש תש"ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אד"ר תרח"ץ
פערסטאלדסדארף

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר דובער שי

1 שלום וברכה!

2 במענה על מכתבו מט' לחודש זה, נהניתי לשמוע
3 משלומי ומביאתו צלחה.

4 איש טוב מבשר טוב, ואין טוב אלא תורה וכוונתה
5 הפנימי בקיום מצות המעשיות ומדות טובות, ולכל לראש
6 אהבת ישראל ואהבת רעים, והתועדות אוהבים נאמנים,
7 אשר רוב טובה ותועלת מרובה מגיע מהתועדות של
8 ידידי אנ"ש שי בכל עת ובכל מקום.

9 ענג מיוחד הי' לי לקרוא מהרושם הכי נעלה אשר
10 עשתה שיחתו של ידי"נ הרה"ח הר"מ שי שו"ב על אנ"ש
11 והתמימים שי בכלל, ועל הבחורים התלמידים שי בפרט.
12 ברוך הוא וברוך שמו יתברך ויתעלה שהחיינו וקיימנו
13 לזמן הזה אשר השחר דתורה עולה בארצות הברית יע"א,

14 ואשר שמש הוד תורת החסידות ודרכי החסידים מתחיל
15 לזרוח לטובה ולברכה בגשם וברוח.

16 תקותי תאמצני אשר ידידנו אנ"ש שי והתמימים שי
17 יתעוררו בהתעוררות טובה ולשמור זמני הלימודים
18 וההתועדות ברבים, וכל אחד יפעול על מכריו ומיודעיו
19 לבא אל הלימודים וההתועדות ויגדיל תורה ועבודה,
20 ובגלל זאת יתברכו ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

21 יעזור לו השי"ת לעשות עסקים טובים מביאים
22 פרנסה בריוח גדול.

23 בטח ישתדל למעט בהוצאות התעמולה כפי האפשרי.

24 אחרי כותבי מכתבי זה קבלתי התלגרמה שלו בדבר
25 הצעת הפירמא, והשבתי לו, והשי"ת יצליח.

26 כן הגיעני התלגרמה בברכת רפואה מאת ידידי שי
27 השתתפו בהמלוה-מלכה בבהכ"ס ליובאוויטש
28 בבראנזוויל, פ"ש וברכה להמברכים.

29 ידידו הדו"ש ומברכו

30 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומיושב, ועולם רותח ומבוהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז
הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל – למורה דרך בחיים של עבודה ופועל.

היום יום יב שבת

פרשת יתרו

יח * וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֹהֶל גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ: ^ד וְשֵׁם הָאֹהֶל אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָעֲזָרִי וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה: ^ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לַקְּרָאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקְלוּ וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֶלָה: ^ח וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתַּלְאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם יְהוָה: ^ט וַיַּחֲדֹ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: ^י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: ^{יא} עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^{יב} וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹאכְל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לַפָּנִי הָאֱלֹהִים:

שני י. וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב: ^י וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מִה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב: ^{יא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: ^{יב} כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשֹׁפֵטִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: ^{יג} וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: ^{יד} נָבֹל תִּפְּלֹ גַם־אַתָּה גַם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂהוּ לְבִדְּךָ: ^{טו} עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אֵיעֶצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבַּאת אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: ^{טז} וְהוֹחַרְתָּ אֶתָּה אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּבָר יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ^{יז} וְאַתָּה תַּחֲזוּה מִכָּל־הָעָם אֲנִשִּׁי־חִיל וְרָאִי אֱלֹהִים אֲנִשִּׁי אִמַּת שְׂנָאִי בָּעַץ וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרִי אֱלָפִים שָׂרִי מֵאוֹת שָׂרִי חֲמִשִּׁים וְשָׂרִי עֶשְׂרֹת: ^{יח} וְשֹׁפֵטוֹ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָל־הַדְּבָר הַגָּדֹל וַיָּבִיאוּ אֵלָיְךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן וְשֹׁפֵטוּהֶם וְהִקְלָ מִעֲלֶיךָ וְנִשְׁאָו אַתָּה: ^{יט} אִם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלְתָּ עִמָּךְ וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמַּחֲרַת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אדמו"ר אֶל אָבִיו, הַרְבֵּי הַרְשָׁב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וּשְׁאֵלוֹ: וְמָה עָתָה? הָשִׁיב לוֹ אָבִיו: 'אֵיצְטֵער דאָרף מֵעַן עֲרִשְׁט תְּשׁוּבָה טאן' (= בְּמִיָּחַד עֲכָשׁוּ יֵשׁ לְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה). וְהִינֵנּוּ, שָׂגַם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב נִעְלָה בַּעֲבוּדַת ה' צָרִיף לְהוֹסִיף כִּהְנֶה וְכִהְנֶה. הַדְּבָר נִרְמַז בְּרַש"י: גַּם לְמַחֲרַת עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר, יֵשׁ 'לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם', הִינֵנּוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּבַחֲנֵינָת "אֶת הַדְּבָר יֵלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בְּחֵרָה, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הִיָּתָה כִּהְנֶה לְמַתָּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דְּבָרֵי הַחֵיד"א בְּדִיוק הַלְשׁוֹן 'גֵּר שְׁתַּגִּיר', וְלֹא 'גֹּזֵר שְׁתַּגִּיר', כִּי גֹזֵר לֹא תַגִּיר לְעוֹלָם, וְגֹזֵר שְׁתַּגִּיר יֵשׁ בּוֹ נִיצוּץ קִדְשָׁה שֶׁנֶּפֶל שְׁלֹא בְּמִקְמוֹ, וְכִשְׁתַּגִּיר יוֹצֵא נִיצוּץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִקָּאן, שֶׁכָּאֲשֶׁר יְהוּדֵי הוֹלֵךְ לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה, עָלָיו לְקַחַת אִתּוֹ גַּם אֶת 'יִתְרוֹ', קָרִי: כָּל דְּבַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוּץ שֶׁל קִדְשָׁה הַשֵּׁיף אֵלָיו.

שלישי כו וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: כה ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: כו ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה וביאנו אל משה וכל הדבר הקטן ישפטו הם: כו וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם י עמ' 186)

כל דין שדן דין אמת לאמתו (רש"י יח, יג)
כל סבא ודעה בתורה היא אמת, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"; אבל הלכה היא אמת לאמתו, כי היא שיכת לשם הוי', כמאמר "והוי' עמו, שהלכה כמותו". דהנה, אדם שגזן יכול לומר סבא טובה, דברי אלקים חיים, אבל יתכן שלאחר מכן תתעורר סבא שניה, טובה יותר, שתפריך אותה; מה שאין כן פסק הלכה הוא נצחי.

רבי יצחק בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחזשם ישראל נגד ההר: גומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמור כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: ה אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על פנפי נשרים ואבא אתכם אלי: ה ועתה אם שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כירלי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י)

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (יט, ד)
בני ישראל נכנסו לברית בשלשה דברים. מילה – הוציאה מן השמאה, הסרת המסך המסתיר על הנפש האלקית. טבילה – הכניסה לקדשה, טבילה אותיות הביטל. קרבן – עליה והתפללות באש שלמעלה, שהרי זה כאלו מקריב חלבו ודמו. לפי זה יש לרמוז אף כאן: אשר עשיתי למצרים – הכניעת הקלפה. ואשא אתכם – הכניסה לקדשה. ואביא אתכם אלי – יחיד באור אין סוף.

חמישי ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו יהוה: ה ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה את דברי העם אל יהוה: ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל יהוה: ויאמר יהוה אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: ו יהיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני: ו והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת: ג לא תגע בו יד כירסקול יפקל או ירה ירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היכל המה יעלו בהר: ד ויירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם: ו ויאמר אל העם הווי נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: ו ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה: ו ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: ז וחר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאוד: ח ויהי קול השפר הולך וחזק מאוד משה ידבר והאלהים יענו בקול:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא)
אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא הייתה השכינה נגלית עליהן, דכתיב . . לעיני כל העם (דברים רבה ז, ח)
הרי אומר: אם הפחות שבפחותים שבעם ישראל לא היה אומר נעשה ונשמע, או שהיה חסר למנן ששים רבוא – לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל

הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד נוגעת לכל האברים.

שש וַיֵּרֶד יְהוָה עֲלֵהֶר סִינִי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
 כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעַד בָּעַם פֶּן יִהְרֹסוּ אֶל־יְהוָה לְרָאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב: כב וגם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָהָר סִינִי כִּי־אֹתָהּ הִעֲרַתָּ בְּנוֹ לֵאמֹר הִגְבַּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה לְדָוִד וְעֹלִית אֹתָהּ וְאַחֲרָיו עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֲלֵיהֶם לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם: כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: ס
 כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר: * ס ג אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לא יְהִי־הָלֶךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל־פָּנָי: ד לא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדָּשׁ פֶּקֶד עֹון אָבוֹת עַל־בְּנֵי עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשָׁנָאִי: ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאַהֲבִי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: ס ז לא תִּשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: פ ה זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכְתֶּךָ: י וַיִּיָּם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אֹתָהּ | וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וְבַהֲמֹתֶיךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

וַיִּנָּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פֶּן בְּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כִּכֹּר אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ס יג לֹא תִרְצֹחַ: ס יד לֹא תִנָּאֵף: ס יו לֹא תִגְנוֹב: ס יז לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עַד שִׁקְרָה: ס יח לֹא תַחֲמוֹד בֵּית רֵעֲךָ ס יט לֹא־תַחֲמוֹד אִשְׁתִּי רֵעֲךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׁוֹרְוֹ וְחִמּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֲךָ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך -

מתוך 'לקראת שבת')

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר: (כ, א) וַיִּדְּעוּ הַתַּמְּנִיָּה, הָרִי "לאמר" פְּרוּשׁוֹ לומר לְאֹחֲרִים, וּמִפְּנֵי שֶׁכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּתֵּן תּוֹרָה, וְאִפְּלוּ הַנְּשֻׁמוֹת שֶׁל דּוֹרוֹת הַבָּאִים הָיוּ שֵׁם (כְּדֵאִתָּא בַּשְּׁמִיר כח, ו) מִה שֶׁיֵּדָּבָר בְּאֵן "לאמר" "לאמר לְאֹחֲרִים"?

וְתִרְצֵן הָרַב הַמְּגִיד מִמְּעוֹרֵיטָשׁ:

"לאמר" כֵּן מְרַמֵּז עַל הַ"עֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת שֶׁבִּהֵן נִכְרָא הַעוֹלָם" (אבות פ"ה מ"א), וּפְרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו'" לְאֹמֶר" הוּא, לְקִשּׁוֹר אֶת הַ"וַיְדַבֵּר" - עֲשֶׂה הַדְּבָרִים עִם הַ"לְאֹמֶר" - הַ"עֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת".

פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים:

בַּעֲבוּדַת הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצְבִּים. יֵשׁ זְמַן שֶׁבוֹ הוּא עֶסֶק כָּלֹו בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה - עֲשֶׂה הַדְּבָרִים, וְיֵשׁ זְמַן שֶׁבוֹ עֶסֶק הוּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת (הַמְּתָרִים עַל פִּי תּוֹרָה) - עֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת שֶׁבִּהֵן נִכְרָא הַעוֹלָם.

וְיִכּוּלָה לִהְיוֹת הַיָּהֳדָמִינָא אֲצֵל הָאָדָם, שֶׁבַע עֶסְקוֹ בְּדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת, 'מִנְתָּק' הוּא מִלְּמוּד הַתּוֹרָה, וְיִכּוּל הוּא לְסַדֵּר דְּרָךְ חַיִּי שֶׁלֹא עַל־פִּי הַשְּׁקִפַת הַתּוֹרָה.

וְזֶה פְּרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו'" לְאֹמֶר" שֶׁגַם בַּעַת עֶסְקוֹ בְּדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת - עֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת, צְרִיךְ שִׁיְהִיָּה קָשׁוֹר לַעֲשֶׂה הַדְּבָרִים, בְּזֶה שֶׁגַם אִזְ דְּרָךְ חַיִּי וְהִיָּה עַל־פִּי הַשְּׁקִפַת הַתּוֹרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקו"ש שיחות לד עמ' 192)

אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

מִצְוַת הַר סִינִי הִיָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּאֶחָד, וְ"אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" הֵם אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד" לֹא הָיוּ זִוְכִים לְמִתָּן תּוֹרָה. לְאִידֶךָ, אֶחָד הַטְּעָמִים שֶׁעֲשֶׂה הַדְּבָרִים נִכְרָא בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד הוּא מִשׁוֹם שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְכָל יַחֲדִיד וְיַחֲדִיד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ. וְיֵשׁ

וְלַעֲלָמִי עֲלֵמִיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 565)

וּבְחַפֵּת עָלֵינוּ אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ (כ, כא)
פֶּרֶשׁ אֲדַמְוִי הִנָּקֵן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבַּח שֶׁל בָּטוּל,
בְּאֲדָמָה זֶה שֶׁהֵכֵל דָּשִׁין עֲלֵיהָ. וּבְחַפֵּת עָלֵינוּ אֶת עוֹלוֹתֶיךָ –
אֶת הָעֲלִיּוֹת שֶׁלֶּךָ. וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ – הַשְׁלָמוֹת שֶׁלֶּךָ. וְהִנֵּה, אֵין
הַכִּנּוּהָ לְיִשְׁוֹת, אֵלָּא לְמָה שֶׁהַתּוֹרָה מְגִדִּירָה כְּעֵלְיָה
וְכִשְׁלִימוֹת, וְאָף אֶת זֶה יֵשׁ 'לִזְבַּח'. וּבְדִגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל –
שֵׁם-טוֹב: שְׁוִיטִי – הַכֵּל שְׁוֹה אֲצִלִּי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם
הַמַּעֲלָה, שֶׁכֵּן ה' לְגַדִּי – אֵינִי חִפֵּץ אֵלָּא בְּקִיּוֹם רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
וְלֹא בְּשׁוּם דְּבָר אַחֵר.

מִפְטִיר יִי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי
עִמָּכֶם: כִּי לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי
זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כִּי מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי
וּבְחַתֵּת עָלֵינוּ אֶת-עֲלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֹמֶיךָ אֶת-
צִאֲנֶךָ וְאֶת-בִּקְרָךְ בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר
אֶת-שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: כִּי וְאִם-מִזְבַּח
אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶנָּה אֶתְּהֵן גִּזִּית כִּי
חֲרִבֶךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהּ: כִּי וְלֹא-תַעֲלֶה
בַּמַּעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגָּלָה עֲרוֹתְךָ

עָלֵינוּ: פפפ

ע"ב פסוקים, יונ"ב סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

שֶׁהִיא מְמַלֵּא אֶת חֲלָל מִזְבַּח הַנֶּחֱשֵׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא)
יֵשׁ כָּאֵן רָמֵז בְּעִבְרִית ה': כִּלְפֵי חוּץ – צִרִּיף הָאֲדָם
לְגִלּוֹת עַד וְנִחְשׁוֹת, וְלֹא יָבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, בְּבַחֲנִית
"קָשָׁה עָרֶף" לְמַעֲלִיּוֹתָא. אָבֵל בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוֹתוֹ – עָלֵינוּ
לְהִיּוֹת 'מְלֵא אֲדָמָה', בְּבָטוּל וּבִהְכָּנְעָה, בְּבַחֲנִית וּנְפִשִׁי כְּעֶפֶר
לְכָל תִּהְיֶה.

לומר, שְׁשָׁנִי עֲנִינִים אֵלֶּי בְּאֶפֶן נְחִינַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהִתְאַם
לְשָׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנָה בְּמִתֵּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת – נִתְּנָה
לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמִצִּיאוֹת אַחַת, בְּאֶפֶן הַשְׁוָה לְכָל. לְמוֹד הַתּוֹרָה
– נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֲרֹכוֹ.

שְׁבִיעִי יִי וְכָל-הָעָם רְאִים אֶת-הַקּוֹלֹת וְאֶת-
הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת-הַהָר עֶשֶׂן וַיֵּרָא
הָעָם וַיִּנְעֻו וַיַּעֲמֻדוּ מֵרַחֵק: יִי וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה
דַּבֵּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל-יְדַבֵּר עִמָּנוּ
אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: יִי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֶל-
תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְפֹת אַתֶּם בָּא הָאֱלֹהִים
וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי
תַחֲטֹאוּ: יִי וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ
אֶל-הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: ס יִי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כִּי לֹא
תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם: כִּי מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וּבְחַתֵּת עָלֵינוּ
אֶת-עֲלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֹמֶיךָ אֶת-צִאֲנֶךָ וְאֶת-בִּקְרָךְ
בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ
וּבְרַכְתִּיךָ: כִּי וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי לֹא-
תִבְנֶנָּה אֶתְּהֵן גִּזִּית כִּי חֲרִבֶךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ
וְתִחַלְלָהּ: כִּי וְלֹא-תַעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי
אֲשֶׁר לֹא-תִגָּלָה עֲרוֹתְךָ עָלֵינוּ: פפפ

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וַיִּמְלִיךְ מְלֻכּוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵלְא וּבְזִמֵּן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְיָ שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלָם וְלְעָלְמֵי עֲלְמֵיָא. יִתְבָּרַךְ: יְיָ שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

עֲיִזְתִּים הָיָא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַבֵּיהָ דְּרַבֵּי-נָעָם, וְכַל-תִּיבְתֶיהָ שָׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֲשָׂרָה וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לַמַּעַן צִדְקָה, וְיִדְּוִל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

א בשנת־מות כְּשֶׁנִּצְטָרַע הַמֶּלֶךְ עֲזִיזּוֹ וַהֲצֻרָתוֹ חֲשׂוֹב כְּמַת וַאֲרָאָה
בְּרֵאיתִי הַשֶּׁכֶל אֶת־אֲדֹנִי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְוֵי שׁוּלֵי הַמַּעֲוִל
מְלָאִים מִמְּלָאִים אֶת־הַהִיכָל אֶת הַשָּׁמַיִם׃ ב שָׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל
לֹא בַשָּׁמַיִם לְשִׁמְשׁוֹ, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
בְּשֵׁתִים | יִכְסֶּה פָנָיו לְכָל יְבִישׁ

וְאֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהִיכָל׃ בְּשָׂרָיִם עֹמְדִים | מִמַּעַל לֹו יֵשֵׁשׁ כּוֹנְנִים יֵשֵׁשׁ

פְּנִיָּם לְאַחַד בִּשְׁתֵּים | יִכְסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתֵּים יִכְסֶּה רִגְלָיו
וּבִשְׁתֵּים יַעֲזֹפֶ: וְקִרָא זֶה אֱלֹהִים וְאָמַר קְדוֹשׁ | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ

עליון, מקום שכינתו. קדוש הוא על הארץ מעשה גבורתו. קדוש לעולם ולעולמי עולמים. (עפ"י תרגום יונתן בן עוזיאל. וככה הוא מתורגם בתפילה ב"ובא לציון

שי למורא

עטרת מרים

שִׁישׁוּבוֹ בְּכָל לֵבָם. וְשָׁכַח וְהִתַּח לִבָּעַר, וּבִימֵי צִדְקָהוּ תִּשׁוּב הָאָרֶץ לְהוֹיֹת
 "לִבָּעַר", בְּלוּמֵר, לִבָּעַר וּלְכַלּוֹת אֶת
 יוֹשְׁבֵיהָ. בָּאֵלֶּה וּכְאֵלֶּז, מִינֵי עֲצֵי
 בָּרָק. אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת מִצְבַּת בָּם,
 כְּמוֹ הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּז שְׁנוּשִׁים מִתָּהָם
 הָעֲלִים בְּזֶמֶן הַחֶרֶף וְנִרְאִים כִּיבֻשִׁים, וְעַם
 כָּל זֶה נִשְׁאָרֵת בָּם הַמִּצְבָּת שֶׁהִיא גִּזְעַת הָעֵץ וְעֲנָפֶיהָ שִׁינְקִים לְחַיֹּת מִהַחֲרָקָה, וּבִימֵי נִסָּן וְיִפְרָחוּ. זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבָּתָהּ, כִּכָּה זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁבַעִם יִשְׂרָאֵל יַעֲמִדוּ
 בְּקִרְשָׁתָם וְהֵם יִהְיוּ לְמִצְבָּתָם, בְּלוּמֵר, אֵף עַל פִּי שִׁנְלוּ כָלָם, עוֹד יִפְרָחוּ וְיִצְמְחוּ וְיִשׁוּבוּ לְאָרְצָם.

בָּאֵלֶּה וּכְאֵלֶּז אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת מִצְבַּת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבָּתָהּ:

לאחר שמסיים ההפסטה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שָׁפַל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק:
 נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יִשׁוּב
 רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
 רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמִלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כא « וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ:
 ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָדֶיךָ שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת
 יָצֵא לְחֶפְשִׁי חֲנָם: אִם-בְּנֶגְפוֹ יָבֹא בְּנֶגְפוֹ יֵצֵא אִם-
 בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיִּצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: אִם-אֲדָנָיו

יִתְּנֵהוּ אִשָּׁה וַיִּלְדֶּה-לוֹ בָּנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה
 וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּנֶגְפוֹ: ה וְאִם-
 אָמַר יָאמְרָה הָעֶבֶד אֶהְבֹּתִי אֶת-אֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי
 וְאֶת-בָּנָיו לֹא יֵצֵא חֶפְשִׁי: וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-
 הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע

אגרות קודש

ברכה ושלוש!

מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:37	6:39	8:38	8:38	9:13	9:13	10:08	10:08	12:22	12:23	17:05	17:10	17:32	17:38	16:49	17:48
חיפה (ח)	6:39	6:41	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:21	12:22	17:04	17:10	17:29	17:34	16:39	17:45
ירושלים (ח)	6:36	6:38	8:36	8:36	9:12	9:12	10:06	10:06	12:20	12:22	17:07	17:12	17:30	17:35	16:32	17:46
תל אביב (ח)	6:38	6:41	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:22	12:23	17:03	17:09	17:31	17:36	16:48	17:47
ווסטריה, וינה (ח)	7:31	7:37	9:02	9:01	9:49	9:47	10:36	10:35	12:35	12:37	16:35	16:44	17:12	17:20	16:24	17:34
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:26	6:20	9:08	9:14	9:53	9:57	11:07	11:10	14:07	14:08	20:43	20:39	21:14	21:10	20:22	21:22
אוקראינה, אודסה (ח)	7:28	7:33	9:03	9:02	9:49	9:47	10:37	10:36	12:38	12:40	16:43	16:52	17:19	17:27	16:32	17:40
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:04	7:10	8:36	8:35	9:23	9:21	10:10	10:09	12:10	12:11	16:10	16:19	16:46	16:55	15:59	17:09
אוקראינה, דנייפטרובסק (ח)	7:17	7:23	8:47	8:46	9:35	9:33	10:22	10:21	12:21	12:22	16:19	16:28	16:56	17:05	16:09	17:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:48	7:55	9:14	9:12	10:04	10:01	10:49	10:48	12:46	12:48	16:38	16:48	17:17	17:26	16:28	17:40
אוקראינה, קייב (ח)	7:42	7:48	9:07	9:05	9:57	9:54	10:42	10:41	12:39	12:40	16:30	16:40	17:09	17:18	16:20	17:33
איטליה, מילאנו (ח)	7:51	7:56	9:29	9:28	10:13	10:12	11:02	11:01	13:04	13:06	17:15	17:23	17:47	17:55	17:04	18:08
אקוודור, קיטו (ח)	6:23	6:21	8:51	8:52	9:21	9:23	10:24	10:25	12:55	12:57	18:29	18:30	18:52	18:54	18:12	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:08	6:02	8:49	8:54	9:31	9:35	10:43	10:47	13:40	13:41	20:08	20:05	20:38	20:34	19:48	20:46
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:44	6:36	9:26	9:31	10:14	10:19	11:29	11:33	14:33	14:34	21:15	21:11	21:50	21:44	20:54	21:58
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:19	7:22	9:08	9:08	9:48	9:47	10:39	10:39	12:47	12:49	17:13	17:20	17:44	17:50	17:01	18:02
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:11	7:15	8:58	8:58	9:39	9:38	10:30	10:29	12:37	12:38	16:59	17:06	17:30	17:37	16:47	17:49
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:12	7:16	8:59	8:58	9:40	9:38	10:30	10:30	12:37	12:39	16:59	17:06	17:31	17:38	16:47	17:50
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:52	7:56	9:36	9:35	10:18	10:16	11:08	11:07	13:13	13:15	17:31	17:38	18:03	18:10	17:19	18:23
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:15	7:17	9:18	9:18	9:53	9:52	10:47	10:48	13:02	13:04	17:49	17:55	18:16	18:21	17:36	18:31
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:53	6:55	8:51	8:50	9:27	9:27	10:21	10:21	12:33	12:35	17:11	17:17	17:40	17:45	16:58	17:56
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:07	7:09	9:15	9:15	9:48	9:48	10:44	10:45	13:02	13:03	17:56	18:00	18:22	18:26	17:41	18:36
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:09	7:13	8:55	8:54	9:36	9:34	10:26	10:26	12:33	12:34	16:53	17:00	17:25	17:32	16:41	17:44
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:35	7:39	9:22	9:22	10:03	10:02	10:54	10:53	13:01	13:02	17:23	17:31	17:55	18:02	17:11	18:14
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:09	7:13	8:54	8:53	9:35	9:34	10:25	10:25	12:32	12:33	16:50	16:58	17:23	17:30	16:39	17:42
בוליביה, לה-פס (ח)	6:18	6:15	8:54	8:57	9:27	9:30	10:34	10:36	13:16	13:17	19:12	19:12	19:37	19:36	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:29	8:36	9:52	9:50	10:43	10:40	11:28	11:26	13:23	13:25	17:11	17:22	17:51	18:01	17:02	18:15
בלגיה, בריסל (ח)	8:28	8:34	9:52	9:50	10:42	10:39	11:27	11:26	13:23	13:25	17:13	17:23	17:53	18:02	17:03	18:16
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:37	5:41	8:20	8:23	8:55	8:58	10:04	10:06	12:51	12:52	19:03	19:02	19:25	19:23	18:44	19:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:30	5:26	8:09	8:12	8:44	8:47	9:52	9:55	12:39	12:40	18:45	18:44	19:11	19:10	18:26	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	7:48	7:55	9:10	9:08	10:01	9:58	10:46	10:45	12:41	12:43	16:30	16:40	17:09	17:18	16:24	17:33
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:04	8:12	9:20	9:18	10:14	10:11	10:57	10:56	12:50	12:51	16:28	16:39	17:11	17:21	16:23	17:37
גרמניה, ברלין (ח)	7:58	8:05	9:17	9:15	10:09	10:06	10:54	10:52	12:47	12:49	16:32	16:42	17:12	17:21	16:23	17:37
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:08	8:14	9:34	9:32	10:23	10:21	11:09	11:08	13:06	13:08	16:59	17:08	17:38	17:46	16:49	18:01
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:32	5:37	8:17	8:21	8:53	8:56	10:03	10:05	12:52	12:53	19:11	19:09	19:31	19:29	18:51	19:40
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:15	9:28	9:29	10:00	10:01	10:58	10:59	13:19	13:21	18:24	18:28	18:49	18:52	18:09	19:02
הודו, פונה (ח)	7:09	7:10	9:24	9:25	9:56	9:56	10:54	10:55	13:15	13:17	18:21	18:25	18:46	18:49	18:06	18:59
הונגריה, בודפשט (ח)	7:18	7:23	8:51	8:49	9:37	9:35	10:24	10:23	12:25	12:26	16:26	16:35	17:03	17:11	16:16	17:24
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:17	7:21	9:03	9:02	9:44	9:43	10:35	10:34	12:41	12:43	17:02	17:09	17:34	17:41	16:50	17:53
יוון, אתונה (ח)	7:38	7:34	9:26	9:26	10:05	10:04	10:57	10:57	13:06	13:08	17:34	17:41	18:05	18:11	17:22	18:23
מולדובה, קישייב (ח)	7:43	7:37	9:11	9:10	9:57	9:55	10:45	10:44	12:46	12:47	16:49	16:58	17:25	17:33	16:38	17:46

רפז

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:13	7:12	9:26	9:26	9:58	9:58	10:56	10:55	13:17	13:18	18:21	18:25	18:46	18:49	18:06	18:59
ניו-זילנד, קרייטטצ'רץ' (ח)	5:06	5:15	7:54	8:02	8:51	8:56	10:09	10:12	13:18	13:19	20:14	20:08	20:52	20:45	19:51	21:00
נפאל, קטמנדו (ח)	6:55	6:53	8:59	8:59	9:33	9:33	10:29	10:28	12:45	12:46	17:34	17:39	18:01	18:06	17:20	18:16
סין, בייג'ין (ח)	7:32	7:28	9:16	9:16	9:57	9:56	10:48	10:47	12:55	12:57	17:18	17:25	17:50	17:56	17:04	18:08
סינגפור, סינגפור (ח)	7:14	7:15	9:42	9:44	10:13	10:14	11:15	11:16	13:46	13:47	19:17	19:19	19:41	19:42	19:01	19:51
פולין, ורשא (ח)	7:34	7:26	8:46	8:44	9:38	9:35	10:23	10:21	12:17	12:18	16:01	16:11	16:42	16:52	15:51	17:07
פרו, לימה (ח)	5:58	6:00	8:35	8:37	9:06	9:09	10:12	10:14	12:51	12:52	18:41	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:15	8:09	9:47	9:45	10:31	10:29	11:19	11:19	13:22	13:23	17:29	17:37	18:04	18:12	17:18	18:25
צרפת, פריז (ח)	8:35	8:29	9:59	9:57	10:46	10:44	11:33	11:32	13:32	13:33	17:30	17:40	18:06	18:15	17:20	18:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:11	6:12	8:37	8:38	9:07	9:08	10:09	10:10	12:37	12:39	18:04	18:06	18:28	18:29	17:48	18:38
קנדה, טורונטו (ח)	7:45	7:40	9:22	9:21	10:05	10:03	10:54	10:54	12:59	13:00	17:15	17:23	17:46	17:53	17:04	18:06
קנדה, מונטריאול (ח)	7:27	7:22	9:00	8:59	9:44	9:43	10:33	10:32	12:35	12:37	16:45	16:53	17:18	17:26	16:34	17:39
קפריסין, לרנקה (ח)	6:51	6:48	8:45	8:44	9:22	9:21	10:15	10:15	12:26	12:28	17:02	17:08	17:31	17:36	16:49	17:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:06	8:57	10:08	10:06	11:05	11:01	11:47	11:45	13:37	13:39	17:09	17:21	17:54	18:04	17:01	18:20
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:44	8:35	9:42	9:40	10:40	10:37	11:22	11:20	13:10	13:12	16:42	16:54	17:24	17:35	16:34	17:51
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	8:00	7:54	9:28	9:27	10:14	10:12	11:02	11:01	13:02	13:04	17:05	17:13	17:41	17:49	16:54	18:02
שווייץ, ציריך (ח)	8:05	7:59	9:33	9:31	10:19	10:17	11:06	11:05	13:07	13:08	17:14	17:22	17:45	17:53	17:03	18:07
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:46	9:04	9:06	9:36	9:36	10:35	10:36	12:59	13:01	18:12	18:15	18:36	18:39	17:57	18:49

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמֵלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומואמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00664
20/01/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים